

CUMHURBAŞKANI KARARI

Karar Sayısı: 10525

Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığınca hazırlanan ekli “2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı”nın onaylanmasına karar verilmiştir.

29 Ekim 2025

Recep Tayyip ERDOĞAN
CUMHURBAŞKANI

2026 YILI CUMHURBAŞKANLIĞI

YILLIK PROGRAMI

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

Dünya ekonomisinde 2023 yılı yüksek enflasyon, finansal sektördeki dalgalanmalar ve süregelen jeopolitik gerilimlerle belirsizliklerin arttığı bir dönem olmuştur. Bununla birlikte, ülkeler arasında büyüme görünümünde ayrışmaların belirginleştiği bu dönemde küresel iktisadi faaliyet beklentilere kıyasla daha dayanıklı bir seyir izlemiştir. 2024 yılına gelindiğinde ise küresel büyüme görünümü istikrarlı ancak daha zayıf bir görünüm sergilemiştir. Enflasyonda kademeli bir düşüş eğilimi izlenirken jeopolitik gerilimler, ticaret politikalarındaki belirsizlikler ve finansal koşullardaki sıkılık küresel iktisadi faaliyet üzerinde baskı oluşturmaya devam etmiştir. Bu dönemde gelişmiş ekonomilerde büyüme yatay seyrederken özellikle Asya merkezli olmak üzere yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde büyüme oranları yavaşlamıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) verilerine göre 2024 yılında bir önceki yıl ile kıyaslandığında dünya ekonomisi yüzde 3,3 oranında büyümüştür. Gelişmiş ekonomiler yüzde 1,8 oranında büyürken ABD yüzde 2,8 ile beklentilerin üzerinde büyüme kaydederek bu grup arasında olumlu ayrılmıştır. Avro Bölgesi ise Almanya ekonomisindeki daralmanın da etkisiyle yüzde 0,9 oranında sınırlı büyüme kaydetmiştir. 2024 yılında Birleşik Krallık yüzde 1,1, Japonya ise yüzde 0,1 oranında büyümüştür. Aynı yılda yüzde 4,3 büyüyen yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde görece güçlü performans gösteren Çin yüzde 5,0, Hindistan ise yüzde 6,5 oranında büyüme kaydetmiştir.

2024 yılının ikinci yarısından itibaren para politikalarında normalleşme adımları ve Çin ekonomisinde iç talebi canlandırmaya yönelik teşvikler küresel ekonomik görünümün iyileşeceğine dair beklentileri desteklemiştir. Özellikle gelişmiş ülke merkez bankalarının faiz indirim döngüsüne başlamasıyla küresel finansal koşullar bir miktar gevşemiş, sermaye akımlarında sınırlı da olsa canlanma gözlenmiştir. Çin'in büyümeyi destekleyici politikalarının da etkisiyle küresel talepteki kısmi toparlanma, 2025 yılına girerken iktisadi faaliyetin ivme kazanabileceğine yönelik beklentileri güçlendirmiştir. Bununla birlikte, ABD'de seçim sürecinin oluşturduğu politika belirsizlikleri ve sonrasında başta ABD ile Çin arasında olmak üzere tırmanan ticaret gerilimleri, küresel görünümdeki aşağı yönlü riskleri artırmıştır. Karşılıklı tarife artışları ve misilleme önlemleri hem ticaret akımlarında hem de finansal piyasalarda oynaklığın artmasına yol açarak büyüme görünümünü zayıflatmıştır. Diğer taraftan yılın ilk yarısında tarife belirsizlikleri kaynaklı önden yüklemeli ithalat ile yatırım faaliyetlerinde artış gözlenmiş, bunun yanı sıra tarifelere yönelik müzakereler ve bazı önlemlerin ertelenmesi de beklentilerde kısmi bir toparlama sağlamıştır.

Dünya ekonomisine¹ dair güncel veriler, artan ticaret politikası belirsizliklerine rağmen büyümede dirençli seyrin devamına işaret etmektedir. Bu görünümde ABD ekonomisindeki

¹ Strateji ve Bütçe Başkanlığı hesaplamasına dayanmaktadır. 2025 yılı için küresel ekonominin satın alma gücü paritesine göre yaklaşık yüzde 94'ünü oluşturan ülkeler hesaplamaya alınmıştır.

yavaşlamanın Çin ve Hindistan ekonomilerindeki güçlü büyümeyle dengelenmesi etkili olmuştur. Küresel ekonomi 2025 yılının ilk yarısında yüzde 3,4 oranında büyürken gelişmiş ekonomilerde bu oran yüzde 1,8 oranında kaydedilmiştir. Bu dönemde ABD hariç gelişmiş ekonomilerde büyüme oranı yüzde 1,6, ABD’de ise yüzde 2,1 olarak gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ekonomilerde aynı dönemde yüzde 4,7 oranında, Çin ve Hindistan hariç bakıldığında ise yüzde 3,2 oranında büyüme kaydedilmiştir. Bu doğrultuda Çin ve Hindistan’da 2025 yılının ilk yarısında ağırlıklı ortalama yüzde 6 oranında gerçekleşen büyüme hem gelişmekte olan ekonomilerin hem de küresel iktisadi faaliyetin seyrinde itici güç olarak öne çıkmıştır.

2025 yılında süregelen küresel kırılganlıklara, ticaret gerilimleri kaynaklı politika belirsizlikleri eklenmesine rağmen Ekim ayında yayımlanan IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporuna göre, dünya ekonomisinde yıl genelinde yüzde 3,2 ile bir önceki yıl yüzde 3,3 olan büyüme oranına yakın dirençli bir büyüme kaydedilmesi beklenmektedir. Diğer taraftan küresel büyümenin, salgın öncesindeki yirmi yıllık dönem ortalaması olan yüzde 3,7’nin altında zayıf seyrini devam ettireceği öngörülmektedir.

Güncel tahminlere göre son yıllarda diğer gelişmiş ekonomilerden pozitif ayrışan ABD’de, tarife kaynaklı belirsizliklerin ve beklenen hızda normalleşmeyen para politikasının iç talepte oluşturduğu baskı nedeniyle iktisadi faaliyetin 2025 yılında ivme kaybedeceği değerlendirilmektedir. ABD’de büyüme, 2025 yılı ilk çeyreğinde mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre bir önceki çeyreğe kıyasla yüzde 0,2 oranında azalırken ikinci çeyreğinde yüzde 0,9 oranında artış kaydetmiştir. Böylece, mevsimsel etkilerden arındırılmış verilere göre 2025 yılında kaydedilen büyüme oranlarının ortalaması 2024 yılı değerinin altında kalarak ekonomide yavaşlamaya işaret etmektedir. ABD’nin 2025 yılında yüzde 2,0, 2026 yılında ise yüzde 2,1 büyümesi beklenmektedir.

2025 yılında Avro Bölgesi’nin büyüme hızının bir önceki yıla göre ılımlı şekilde toparlanması beklenmektedir. Avro Bölgesi mevsimsel etkilerden arındırılmış olarak ve bir önceki döneme göre, 2025 yılının ilk ve ikinci çeyreğinde sırasıyla yüzde 0,3 ve yüzde 0,1 oranlarında büyüme kaydetmiştir. Bu gelişmede ılımlı seyreden enerji fiyatlarının yanı sıra finansal koşulların gevşetilmesi ve dünya genelinde öne çekilen ithalat talebinin imalat sanayiini desteklemesi etkili olmuştur. IMF tahminlerine göre Avro Bölgesi’nin 2025 yılında yüzde 1,2, 2026 yılında ise yüzde 1,1 oranında büyümesi beklenmektedir. Bölgenin önde gelen ekonomilerinden olan Almanya’nın aynı yıllarda sırasıyla yüzde 0,2 ve yüzde 0,9, Fransa’nın yüzde 0,7 ve yüzde 0,9, İspanya’nın yüzde 2,9 ve yüzde 2,0 Birleşik Krallık’ın ise yüzde 1,3 oranlarında büyümesi beklenmektedir. 2025 ve 2026 yıllarında, Japonya ekonomisinde ise büyümenin yüzde 1,1 ve yüzde 0,6 olması beklenmektedir. Böylece gelişmiş ekonomilerin ortalama 2025 ve 2026 yıllarında yüzde 1,6 büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Politika belirsizliklerine ve jeopolitik gerilimlere rağmen, 2025 yılında yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerdeki büyüme oranının 2024 yılı seviyesinin ılımlı bir biçimde altında olması beklenmektedir. 2025 yılının ilk yarısında dengeleyici unsur olarak öne çıkan Çin ve Hindistan ekonomilerinde büyüme oranlarında yavaşlama öngörülmektedir. Çin ekonomisinin 2025 yılında yüzde 4,8, 2026 yılında ise yüzde 4,2 oranında büyümesi tahmin edilmektedir. Hindistan’ın ise aynı yıllarda sırasıyla yüzde 6,6 ve yüzde 6,2 oranında büyümesi beklenmektedir. Söz konusu ülke grubundan Rusya’nın 2025 ve 2026’da sırasıyla yüzde 0,6 ve yüzde 1,0, Brezilya’nın yüzde 2,4 ve yüzde 1,9 ve

Meksika'nın yüzde 1,0 ve yüzde 1,5 oranında büyümesi beklentisiyle, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerin 2025 yılında yüzde 4,2 ve 2026 yılında yüzde 4,0 oranında büyümesi öngörülmektedir.

TABLO I: 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

	2024	2025 (1)	2026 (1)	2025 (2)	2026 (2)
Büyüme (Yüzde Değişim)					
Dünya	3,3	3,2	3,1	0,4	0,1
Gelişmiş Ekonomiler	1,8	1,6	1,6	0,2	0,1
ABD	2,8	2,0	2,1	0,2	0,4
Japonya	0,1	1,1	0,6	0,5	0,0
Avro Bölgesi	0,9	1,2	1,1	0,4	-0,1
Almanya	-0,5	0,2	0,9	0,2	0,0
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	4,3	4,2	4,0	0,2	0,0
Yükselen ve Gelişmekte Olan Avrupa	3,8	1,8	2,2	-0,3	0,1
Rusya	4,3	0,6	1,0	-0,9	0,1
Gelişmekte Olan Asya	5,3	5,2	4,7	0,7	0,1
Çin	5,0	4,8	4,2	0,8	0,2
Hindistan	6,5	6,6	6,2	0,4	-0,1
Latin Amerika ve Karayipler	2,4	2,4	2,3	0,4	0,1
Brezilya	3,4	2,4	1,9	0,4	-0,1
Sahra Altı Afrika	4,1	4,1	4,4	0,3	0,2
Dünya Ticaret Hacmi (Yüzde Değişim)	3,5	3,6	2,3	1,9	-0,2
Mal ve Hizmet İthalatı					
Gelişmiş Ekonomiler	2,1	3,1	1,3	1,2	-0,7
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	5,6	4,3	4,0	2,3	0,6
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama, Yüzde Değişim)	5,8	4,2	3,7	-0,1	0,1
Gelişmiş Ekonomiler	2,6	2,5	2,2	0,0	0,0
ABD	3,0	2,7	2,4	-0,3	-0,1
Avro Bölgesi	2,4	2,1	1,9	0,0	0,0
Yükselen Piyasalar ve Gelişmekte Olan Ekonomiler	7,9	5,3	4,7	-0,2	0,1
İşsizlik Oranı (Yüzde)					
Gelişmiş Ekonomiler	4,6	4,7	4,7	0,0	0,1
ABD	4,0	4,2	4,1	0,0	-0,1
Avro Bölgesi	6,4	6,4	6,3	0,0	0,0
Yapısal Genel Devlet Bütçe Dengesi / GSYH (Yüzde)					
ABD	-7,6	-7,7	-7,7	-1,0	-2,2
Avro Bölgesi	-3,1	-3,0	-3,4	0,0	-0,1
Genel Devlet Brüt Borç Stoku / GSYH (Yüzde)					
ABD	122,3	125,0	128,7	2,5	5,0
Avro Bölgesi	87,2	87,8	88,9	-0,9	-0,8
Ortalama Petrol Fiyatları (ABD Doları/Varil) (3)	79,2	68,9	65,8	2,0	3,4

Kaynak: IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu Ekim 2025

(1) Tahmin

(2) IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu Nisan 2025 Güncellemesinden Farklar

(3) West Texas Intermediate, Dated Brent ve Dubai Fateh tipi ham petrolerin ortalama fiyatıdır.

2024 yılında tedarik zincirlerinde gözlenen toparlanma, hizmet ticaretindeki canlanma ve talep koşullarının güçlenmesi küresel ticareti belirgin biçimde desteklemiş, dünya mal ve hizmet ticaret hacminde yüzde 3,5 oranında artış kaydedilmiştir. 2025 yılında ise ABD'nin uygulamaya koyduğu geniş kapsamlı gümrük tarifeleri ve bunlara ilişkin belirsizlikler ticaret faaliyetlerine ilişkin beklentileri olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak, tarifelerle ilgili haber akışı ve özellikle öne çekilen ithalat talepleri bu etkileri geçici olarak ortadan kaldırmıştır. Açıklanan son IMF tahminlerine göre, küresel mal ve hizmet ticaretindeki artışın 2025 yılında yüzde 3,6 oranında gerçekleşeceği, 2026 yılında ise normalleşen ithalat talebinin etkisiyle yüzde 2,3 olacağı öngörülmektedir.

2024 yılında Brent petrol fiyatları dalgalı bir seyir izlemiş, özellikle yılın ikinci yarısında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. İmalat sanayiindeki zayıf görünüm, artan stok seviyeleri ve

küresel ekonomideki yavaşlama endişeleri fiyatlar üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturmuştur. Yılın ilk yarısında enerji talebindeki zayıflık fiyatları geriletirken, OPEC'in üretim kesintileri ve artan jeopolitik gerilimler ikinci çeyrekte fiyatların geçici olarak yükselmesine neden olmuştur. Ancak küresel ekonomik faaliyetteki zayıf görünüm ve Çin ekonomisindeki durgunluk, yılın ikinci yarısında petrol fiyatlarının yeniden düşmesine yol açmıştır. 2025 yılının ilk çeyreğinde yatay seyreden petrol fiyatları, ikinci çeyrekte tarife kararlarının oluşturduğu belirsizlik ve arz artışına yönelik adımlar sonucunda keskin bir gerileme göstermiştir. Bu dönemde, başta Gazze'deki soykırım ve On İki Gün Savaşı olmak üzere jeopolitik gerilimler geçici artışlara yol açsa da Brent petrol fiyatları Nisan ve Mayıs aylarındaki düşük seviyelere yeniden inmiştir. İkinci çeyrekte kaydedilen bu gerilemenin oluşturduğu baz etkisi nedeniyle, IMF'nin son tahminlerinde 2025 ve 2026 yıllarında petrol fiyatlarının bir önceki yıl ortalamasına göre düşmesi öngörülmektedir.

Küresel manşet enflasyon, ücret artışlarının yavaşlaması, başta enerji olmak üzere emtia fiyatlarındaki olumlu görünüm ve sıkı finansal koşullar nedeniyle talepteki zayıflamayla birlikte düşüş eğilimini sürdürmektedir. Ancak hizmetlerde süregelen katılık ve gelişmekte olan ülkelerin para birimlerinde tarifeler kaynaklı gözlenen baskılar manşet enflasyonda daha fazla iniş sınırlamaktadır. Bu çerçevede, güncel tahminlere göre, gelişmiş ekonomilerde ortalama tüketici enflasyonunun, 2024 yılındaki yüzde 2,6 seviyesinden 2025 yılı itibarıyla yüzde 2,5'e ineceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomilerde 2024 yılında yüzde 7,9 olan yıllık ortalama tüketici fiyatları artışının, 2025 yılında yüzde 5,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Küresel ölçekte para politikasında normalleşme sürecindeki farklılaşmalar ve belirsizlikler sürmektedir. 2023 yılında merkez bankalarının faiz artırımlarıyla finansal koşullar belirgin şekilde sıkılaştırırken, hizmet fiyatlarındaki katılık finansal koşulların uzun süre kısıtlayıcı kalmasına neden olmuştur. 2024 yılının ikinci yarısında başlayan normalleşme sürecinde ise farklı enflasyon görünümleri ve küresel ekonomideki belirsizliklerin etkileri nedeniyle para politikalarında ayrışmalar yaşanmıştır. Bu dönemde Avrupa Merkez Bankası (ECB) kademeli olarak toplamda 235 baz puan faiz indirimine giderken ABD Merkez Bankası (Fed) ise temkinli bir duruş tercih etmiş ve toplamda yalnızca 125 baz puan faiz indirimi gerçekleştirebilmiştir. Bu gelişmede ABD'de enflasyon oranının Avro Bölgesine göre daha dirençli olması etkili olmuştur. 2023 yılı Ekim ayından beri Avro Bölgesi enflasyon oranı ABD enflasyonunun altında seyrederken yüzde 2 olan hedefe de oldukça yakın konumdadır. Bununla birlikte enflasyon açısından değerlendirildiğinde tarife kaynaklı belirsizlikler ABD'yi Avro Bölgesine göre daha fazla etkilemiştir. Bu doğrultuda, önümüzdeki dönemde ekonomi politikası belirsizliklerinin finansal koşullarda beklenen gevşeme döngüsünün takvimi üzerinde etkili olmaya devam edeceği değerlendirilmektedir.

2025 yılında küresel ekonomilerde sıkı finansal koşulların gecikmeli etkisiyle işsizlik oranlarında artış kaydedilmiştir. Bu çerçevede, 2025 yılında işsizlik oranının gelişmiş ekonomilerde yüzde 4,7 olması beklenmektedir. Bu ekonomiler arasında söz konusu oranın ABD'de yüzde 4,2, Avro Bölgesinde yüzde 6,4, Almanya'da yüzde 3,7, İspanya'da yüzde 10,8, Japonya'da yüzde 2,6 ve Birleşik Krallık'ta yüzde 4,7 olarak gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Yükselen ve gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise Çin'de yüzde 5,1, Brezilya'da yüzde 7,1 ve Güney Afrika'da ise yüzde 32,7 olması öngörülmektedir.

Önümüzdeki dönemde küresel düzeyde iktisadi faaliyetin ılımlı seyretmesi ve ülkeler arası ekonomik ayrışmanın azalması beklentilerine rağmen jeopolitik gerilimler, ticarete korumacılık eğilimleri, pandemi öncesi uzun dönem ortalamalarına göre zayıf büyüme ve politika belirsizlikleri öne çıkmaktadır. ABD’de büyüme yavaşlarken, Avro Bölgesi sınırlı toparlanma göstermekte, büyümede dengelenmeyi sağlayan Çin ve Hindistan gibi ülkelerde ise büyümenin sürdürülebilirliğine ilişkin endişeler bulunmaktadır. Finansal koşullardaki sıkılık ve yüksek kamu borç yükü risk iştahını sınırlamaktadır. İklim değişikliğine bağlı riskler tarım ve enerji üzerinden arz şoklarına sebep olarak enflasyon ve büyüme üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu nedenle küresel ölçekte koordineli politika adımları, mali disiplinin korunması ve ikiz dönüşümün desteklenmesi ekonomik kırılganlıkları azaltmak açısından önem taşımaktadır.

Bu çerçevede, 2025 yılında yüzde 3,2 oranında büyümesi beklenen küresel ekonominin sınırlı yavaşlamaya rağmen istikrarlı görünümünü koruyarak 2026 yılında yüzde 3,1 oranında büyümesi tahmin edilmektedir.

2. TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER VE HEDEFLER

2024 yılında, küresel ölçekte süren enflasyonla mücadele politikalarının yol açtığı zayıf dış talep ve devam eden jeopolitik gerilimlere karşın Türkiye ekonomisi yüzde 3,3 oranında büyüyerek ılımlı ve dayanıklı bir görünüm sergilemiştir. Deprem bölgesinde devam eden yeniden yapılanma çalışmaları, yıl genelinde iktisadi faaliyeti destekleyerek milli gelire katkı sağlamıştır. Yılın tamamında inşaat dahil hizmetler sektörü güçlü seyrini koruyarak büyümenin temel itici gücü olmayı sürdürürken sanayi sektörü küresel konjonktürün etkisiyle uzun dönem ortalamasının altında kalmış olsa da pozitif büyümesini devam ettirmiştir. Tarım sektörü bu dönemde uzun dönem ortalamasının üzerinde kaydettiği artışla GSYH büyümesine katkı sağlamıştır.

2024 yılının tamamında kaydedilen yüzde 3,3 oranındaki büyümeye 3,0 puan katkı veren özel tüketim harcamaları öncülüğünde, toplam tüketim harcamaları yüzde 3,5 oranında artmıştır. Bu dönemde toplam sabit sermaye yatırımları yüzde 2,7 oranında artarken net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı 1,0 puan olmuştur.

2024 yılında dış talepteki belirsizlik ve dalgalanmalar sanayi sektörü üzerinde baskı oluşturmuş ve sektörde yıl genelinde yüzde 0,2 ile sınırlı bir katma değer artışı yaşanmıştır. Buna karşılık hizmetler sektörü katma değeri yüzde 3,6 oranında artarak büyümenin ana sürükleyicisi olmuştur. Tarım sektörü katma değerinde ise önceki yıl ortalamalarının üzerinde, yüzde 5,1 oranında artış kaydedilmiştir. Yıl genelindeki yüzde 3,3’lük büyümeye katkı açısından bakıldığında tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri sırasıyla 0,3 puan, 0,04 puan ve 2,3 puan katkı sağlamıştır.

2025 yılının ilk çeyreğinde, Türkiye açısından önemli bir pazar olan Avro Bölgesi’nde kademeli toparlanma sinyallerine karşın para politikası görünümündeki temkinli duruş ve jeopolitik riskler dış talepte sınırlı bir iyileşmeye imkan vermiştir. Yurt içinde ise sıkı politika bileşiminin iç talep üzerinde beklenen dengeleyici etkileri belirginleşmiş, bu çerçevede iktisadi faaliyet ılımlı bir performans sergilemiş ve 2025 yılının ilk çeyreğinde GSYH büyümesi yüzde 2,3 oranında artış kaydetmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde ise öne çekilen talep ve baz etkisi kaynaklı olarak GSYH büyümesi yüzde 4,8 oranında artış kaydetmiştir. Yılın ilk

yanısında, sanayi sektörü GSYH büyümesine 0,4 puan katkı sunarken hizmetler sektörü 2,9 puan katkı vermiştir. Tarım sektörü ise büyümeyle sınırlı negatif etkide bulunmuştur.

2025 yılının ilk yarısında özel tüketim harcamaları yüzde 3,3 oranında artarken büyüme 2,3 puanlık katkı yapmış, kamu tüketim harcamaları ise yüzde 1,7 oranında azalışla büyüme 0,2 puan negatif etkide bulunmuştur. Böylece yılın ilk yarısında toplam tüketim harcamaları yüzde 2,5 oranında artmış ve büyüme 2,1 puan katkı vermiştir. Bu gelişimde hizmetler ile dayanıksız tüketim mallarına yapılan harcamalarda gözlenen artışlar belirleyici olmuştur. Toplam sabit sermaye yatırımları yılın ilk yarısında yüzde 5,3 oranında artarken büyüme 1,4 puan katkı yapmıştır. Bu katkının 0,9 puanını inşaat sektörü sağlamıştır. Bu dönemde, net mal ve hizmet ihracatının büyümeyle negatif katkısı ise 0,9 puan olmuştur.

2025 yılının ikinci yarısında, sıkı politikaların iç talebi kontrollü biçimde baskılayarak hizmetler sektöründeki artış hızını sınırlandırması beklenirken dengelenen talep yapısıyla sanayi sektöründe görece bir ivmelenme öngörülmektedir. Ayrıca, tarım sektöründe de yılın ilk yarısına göre sınırlı bir toparlanma kaydedilmesi beklenmektedir. Böylece, Türkiye ekonomisinin 2025 yılında dayanıklı görünümünü koruyarak, dezenflasyonla uyumlu, dengeli bir kompozisyon eşliğinde yüzde 3,3 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

2024 yılında küresel ticaret hacminde toparlanma eğilimi gözlenmiş, özellikle hizmet ticaretindeki güçlü artış bu süreci desteklerken mal ticaretinde daha sınırlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Başta Avrupa olmak üzere temel ihracat pazarlarında iktisadi faaliyetin kademeli olarak canlanması ve dış talepteki artış Türkiye'nin ihracat performansına olumlu yansırken ihracat bir önceki yıla kıyasla yüzde 2,4 oranında artarak 261,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Diğer taraftan enerji ve altın ithalatındaki gerilemenin etkisiyle toplam mal ithalatı yüzde 5 oranında azalmış ve 344 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Aynı dönemde seyahat gelirleri güçlü bir artış sergileyerek yüzde 12,5 oranında yükselmiş ve 56,3 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 2024 yılında cari işlemler açığı 10,4 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiş, GSYH'ya oranı ise yüzde 0,8 ile öngörülerin altında kalmıştır.

2025 yılında dış talep koşullarındaki yavaşlamaya rağmen ihracatta artış eğilimi sürmektedir. Yılın ilk sekiz ayında ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,3 oranında artarak 178 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2025 yılı genelinde ise ihracatın yüzde 4,6 oranında artışla 273,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Aynı dönemde yüzde 5,6 artış göstererek 238,2 milyar dolar seviyesinde kaydedilen ithalatın 2025 yıl genelinde ise yüzde 6,7 oranında artışla 367 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2025 yılının ilk sekiz ayında yüzde 4,9 oranında artışla 38,9 milyar dolar seviyesine yükselen seyahat gelirlerinin yıllık bazda 59,5 milyar dolar olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmeler ışığında, 2025 yılı sonunda cari işlemler açığının 22,6 milyar dolar düzeyinde gerçekleşeceği ve GSYH'ya oranının yüzde 1,4 olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca enerji hariç cari işlemler dengesinin GSYH'ya oranla yüzde 1,7 fazla vermesi beklenmektedir.

Bir önceki yıla göre 2024 yılında toplam istihdam 988 bin kişi, tarım dışı istihdam ise 856 bin kişi artmıştır. İşgücüne katılma oranı yıllık bazda 0,9 puan yükselmiş, işsizlik oranı

0,7 puan azalarak yüzde 8,7'ye gerilemiştir. Aynı yılda genç nüfusta işsizlik oranı ise 1,1 puan azalarak yüzde 16,3 olarak gerçekleşmiştir.

2025 yılı Eylül ayı itibarıyla istihdam edilenlerin sayısı 32 milyon 697 bin kişi, istihdam oranı yüzde 49,2, işsizlik oranı ise yüzde 8,6 seviyesindedir. 2025 yılı geneli işsizlik oranının yüzde 8,5 olması beklenmektedir.

Yurt içi tasarrufların GSYH'ya oranı 2024 yılında yüzde 30,1 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılında ise bu oranın, bir önceki yıla göre 0,5 puan yükselerek yüzde 30,6 olacağı tahmin edilmektedir.

2024 yılının ilk aylarında tüketici fiyatlarındaki artışlarda, maliyet yönlü unsurların yanı sıra ücret düzenlemeleri ve geçmiş enflasyona endekslene davranışları etkili olmuştur. Bu dönemde, doğal gaz kullanımına ilişkin geçici düzenlemenin baz etkisi ile özellikle kira kaynaklı hizmet enflasyonundaki katılık, manşet enflasyon üzerinde yukarı yönlü baskı oluşturmuştur. 2024 yılı Haziran ayı itibarıyla dezenflasyon süreci başlamış yılın geri kalanında enflasyon görünümünde belirgin bir iyileşme gözlenmiştir. Bu süreçte Türk lirasındaki istikrar, emtia fiyatlarındaki ılımlı seyir ve talep koşullarındaki zayıflama enflasyondaki düşüşe destek olurken yıl sonunda TÜFE yıllık artışı en yüksek seviyesini gördüğü Mayıs ayına kıyasla toplamda 31,1 puanlık düşüşle yüzde 44,4 olarak kaydedilmiştir.

2025 yılı Ocak-Eylül döneminde birikimli TÜFE artış oranı yüzde 25,4 olarak gerçekleşmiştir. Birikimli TÜFE artış oranında, hizmet fiyatlarının yüksek seyrini sürdürmesi, ücret gelişmeleri ve fiyat katılığı belirleyici rol oynamıştır. Bununla birlikte, gıda fiyatlarında olumsuz iklim koşullarına bağlı arz yönlü gelişmeler bu görünümü bir miktar desteklemiştir. Döviz kurunda sağlanan istikrar ise temel mal fiyatlarındaki artışı sınırlayarak birikimli TÜFE artış oranını sınırlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde Eylül ayında TÜFE yıllık artış hızı yüzde 33,3 olarak kaydedilmiştir.

Para ve maliye politikalarındaki kararlı duruş, yurt içi talepteki dengelenme ve döviz kurundaki istikrarlı seyrin etkisiyle TÜFE yıllık artış oranının yıl sonunda yukarı yönlü riskler bulunmakla birlikte yüzde 28,5 seviyesine gerilemesi tahmin edilmektedir.

2.1. BÜYÜME VE İSTİHDAM

2.1.1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

Türkiye ekonomisi, 2024 yılında küresel ölçekte enflasyonla mücadelede dönük sıkı finansal koşullar ve jeopolitik belirsizliklere rağmen dezenflasyon süreciyle uyumlu bir patikada ilerlemiştir. Sıkı politikaların eşgüdümüyle makrofinansal istikrar güçlenmiş ve iç talepte dengelenme eğilimi belirginleşmiştir. Deprem bölgesindeki yeniden yapılanma faaliyetlerinin de etkisiyle inşaat yatırımları güçlü seyrini devam ettirmiş, sabit sermaye yatırımları artış eğilimini korumuştur. Bu çerçevede, yılın ilk yarısında yüzde 3,7 oranında büyüme kaydedilmiştir. Yılın ikinci yarısında ise, dezenflasyon hedefi doğrultusunda sürdürülen sıkı politika duruşu, özel tüketimde hız kaybına yol açarken dış talepteki zayıf seyrin de etkisiyle büyüme yüzde 3,0 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde hizmetler sektörü (inşaat dâhil) büyümeyi desteklemeyi sürdürmüş ve politika bileşiminin kararlılıkla

uygulanması sonucu büyüme kompozisyonu daha dengeli bir görünüm kazanmıştır. Yıl genelinde ise GSYH artış hızı yüzde 3,3 oranında gerçekleşmiş ve ekonominin on beş yıl kesintisiz büyümesiyle güçlü görünümünü koruduğunu göstermiştir. Aynı dönemde katma değer, hizmet sektöründe (inşaat dâhil) yüzde 3,6 oranında, sanayi sektöründe ise yüzde 0,2 oranında artmıştır. Hizmetler sektöründe kaydedilen artışta gayrimenkul faaliyetleri, finans ve sigorta faaliyetleri ile deprem sonrası devam eden yeniden yapılanma faaliyetleri kaynaklı olarak inşaat sektörü katma değerindeki yüksek oranlı artışlar etkili olmuştur. Tarım sektörü katma değeri ise yüzde 5,1 oranında tarihsel ortalamasının üzerinde artarak büyümeye katkıda bulunmuştur.

TABLO I: 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	2024				2025		Yıllık			
	I	II	III	IV	I	II	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
	(Zincirlenmiş Hacim, Yüzde Değişme)									
Tarım	8,3	5,2	3,3	7,9	-2,1	-3,5	0,4	5,1	-1,0	2,5
Sanayi	3,9	-1,8	-2,2	0,8	-1,7	6,1	2,5	0,2	2,8	4,0
Hizmetler (3)	5,6	2,7	4,0	2,4	3,4	5,2	5,1	3,6	3,8	3,9
GSYH	5,3	2,3	2,8	3,2	2,3	4,8	5,0	3,3	3,3	3,8
	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay) (4)									
Tarım	2,5	4,3	10,2	5,2	2,4	3,9	6,4	5,8	5,8	5,5
Sanayi	21,5	19,8	18,7	19,3	18,8	18,6	22,8	19,7	18,3	18,4
Hizmetler	65,3	64,7	60,3	63,7	67,8	66,3	59,7	63,3	65,2	65,5

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) SBB hesaplaması olup inşaat sektörü dâhildir.

(4) Vergi-sübvansiyon kalemine tabloda yer verilmemiştir.

2025 yılının ilk yarısında GSYH'da yüzde 3,6 oranında büyüme kaydedilmiştir. Bu dönemde katma değer, sanayi ve hizmetler (inşaat dâhil) sektörlerinde sırasıyla yüzde 2,1 ve yüzde 4,3 oranlarında artış kaydedilirken tarım sektörü yüzde 3,0 oranında daralmıştır.

2025 yılının üçüncü çeyreğine ilişkin perakende satış hacim endeksi ve hizmet ciro endeksi gibi talep göstergeleri dezenflasyon odaklı politika duruşuyla uyumlu bir normalleşmeye işaret ederken, ekonomik büyümenin yılın ikinci yarısında hafif ivme kaybına rağmen dayanıklılığını koruyacağına işaret etmektedir. Ayrıca, reel sektörün gidişatına dair önemli sinyaller sunan öncü göstergeler imalat sanayii faaliyet koşullarında kademeli bir iyileşmeye işaret etmektedir. Yılın ilk çeyreğinde sanayi üretim endeksi yüzde 2,2 daralmanın ardından ikinci çeyrekte yüzde 7,4 oranında büyümüştür. Söz konusu toparlanmada talep koşullarındaki iyileşme ve baz etkisi belirleyici olmuştur. Sanayi üretimi yıllık olarak Temmuz ayında yüzde 5,2 oranında artış kaydederken Ağustos ayında yüzde 4,7 oranında artmıştır. Kapasite kullanım oranlarında ise geçen yılın aynı dönemlerine göre Ağustos ve Eylül aylarında düşüş gözlenmiştir. İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI)'nin, yılın üçüncü çeyreğinde 46,6 seviyesinde gerçekleşerek eşik değer olan 50'nin altındaki seyrini sürdürmesine rağmen geçen yılın aynı dönemine göre bir miktar artış kaydettiği görülmüştür. Bununla beraber, ılımlı bir iyileşme kaydetmesi beklenen dış talep koşullarının yılın son çeyreğinde sanayi sektörünü destekleyeceği tahmin edilmektedir. Bu veriler, GSYH büyüme hızında dezenflasyonla uyumlu bir patikanın ve büyümenin bileşenlerinde dengeli bir yapının korunacağına işaret etmektedir. İktisadi faaliyet hafif yavaşlamakla beraber büyüme eğiliminin yılın ikinci yarısında devam edeceği öngörüsüyle GSYH artışının 2025 yılının tamamında yüzde 3,3 oranında gerçekleşmesi tahmin edilirken

Üretim sektörleri itibarıyla katma değer artış hızlarının ise sanayi sektöründe yüzde 2,8 ve hizmetler sektöründe (inşaat dhl) yüzde 3,8 oranlarında olması beklenmektedir. Tarım sektöründe ise yüzde 1,0 oranında daralma öngörülmektedir.

b) Hedefler

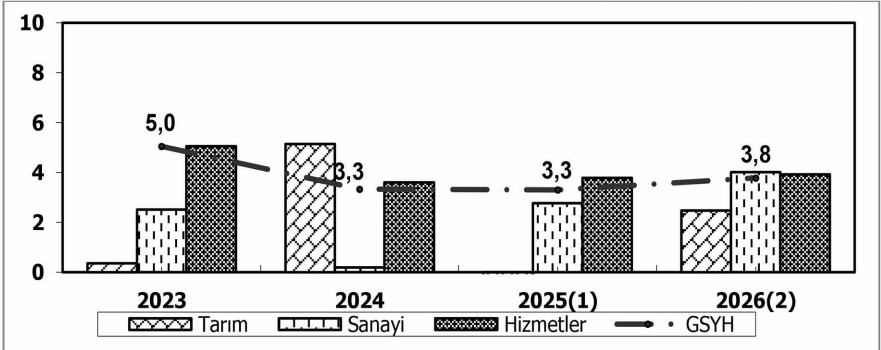
2026 yılında, Orta Vadeli Program (2026-2028) hedefleri çerçevesinde Türkiye ekonomisinin yüzde 3,8 oranında büyümesi öngörülmektedir. Ekonominin istikrarlı ve sağlıklı yapısının korunarak güçlü, kapsayıcı ve istihdamı destekleyen bir büyümenin sağlanması amacıyla, makroekonomik dengeleri gözeten uygulamalara devam edilmesi ve para, maliye ile gelirler politikalarının tam koordinasyon içinde yürütülmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte, dezenflasyon sürecinin kararlılıkla sürdürülmesi için talep koşullarının dengelenmesine yönelik sıkı politika duruşunun korunması, eşzamanlı olarak arz yönlü yapısal dönüşüm adımlarının güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

Arz yönlü büyümeyi desteklemek üzere yüksek katma değer oluşturma kapasitesine sahip, geniş istihdam olanakları sunan ve ihracat potansiyeli barındıran alanlara yönelik yatırımlara öncelik verilecektir. Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin geliştirilmesinin yanı sıra kaynak verimliliğini artıran ve çevresel sürdürülebilirliği gözeten yeşil ve dijital dönüşüm politikaları ile üretim süreçlerinde verimliliği ve rekabetçiliği artırmayı amaçlayan uygulamalar bütüncül bir yaklaşımla desteklenecektir. İş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine yönelik politikalara hız verilirken kamu altyapı yatırımlarının özel sektör yatırımlarını tamamlayıcı nitelikte olması sağlanacaktır. Hayata geçirilecek yapısal dönüşüm adımlarının etkisiyle daha rekabetçi bir üretim yapısının tesis edilmesi hedeflenmektedir.

İ ve dış talebin dengelendiği büyüme kompozisyonunun sürdürülmesiyle özel kesim yatırımlarının ve istihdamın artırılması öngörülmektedir. Sanayide teknoloji odaklı dönüşüm adımları ile seğici desteklerin üretkenliği ve rekabet gücünü yükselterek büyümeye katkı sunması hedeflenmektedir. Hizmetler sektöründe özellikle turizm ile diğer hizmetlerde pazar çeşitlendirmesi ve tüm yıla yayılan sürdürülebilir turizm yaklaşımıyla sektörel desteğin devam etmesi öngörülmektedir. Tarımda ise sürdürülebilir büyümeye katkının uzun dönem eğilimleriyle uyumlu şekilde gerçekleşmesi beklenmektedir.

GRAFİK I: 1- Sektörel Büyüme Hızları

(Zincirlenmiş Hacim, Yüzde Değişme)

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO I: 3- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)									
Toplam Tüketim (3)	2,2	2,0	3,5	13,3	14,0	9,1	3,5	2,5	3,3
Kamu	6,5	1,7	0,3	1,4	5,0	5,7	4,3	3,4	4,8
Özel	1,5	2,0	4,0	15,1	15,2	9,5	3,4	2,4	3,2
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı (3)	0,8	-12,1	6,9	7,2	4,4	7,3	2,7	4,6	4,0
Kamu	-0,1	-27,9	-2,8	2,6	18,9	13,9	6,4	5,0	2,3
Özel	1,0	-9,7	8,1	7,7	2,9	6,5	2,2	4,5	4,2
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı / GSYH (Yüzde)	30,3	26,5	28,0	28,4	30,5	32,9	31,3	31,9	31,8
Toplam Yurt İçi Tasarruf / GSYH (Yüzde)	30,6	29,5	30,0	33,7	34,0	31,8	30,1	30,6	30,8
Net Mal ve Hizmet İhracatı (4)	3,8	2,4	-5,8	5,0	0,9	-3,0	1,0	-0,3	0,0
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı (3)	9,5	4,7	-16,4	25,1	10,5	-2,3	0,1	1,8	3,4
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı (3)	-5,9	-5,4	6,8	2,1	8,3	12,1	-4,4	3,8	3,8
GSYH (3)	3,5	1,3	1,8	11,8	5,4	5,0	3,3	3,3	3,8
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	3 806 479	4 402 050	5 141 711	7 433 800	15 325 857	27 091 469	44 587 225	62 179 115	77 257 390
GSYH (Milyar Dolar, Cari Fiyatlarla)	807	775	730	828	925	1 153	1 358	1 569	1 658
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, Dolar)	9 502	8 992	8 397	9 424	10 434	13 008	15 325	17 748	18 621
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, Dolar) (5)	27 442	27 796	28 003	30 758	38 276	41 572	43 539	47 002	49 979
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	81 407	82 579	83 385	84 147	84 980	85 326	85 518	85 825	86 447
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	53,1	52,9	49,1	51,4	53,1	53,3	54,2	53,7	54,4
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi)	28 691	28 042	26 695	28 797	30 752	31 632	32 620	32 605	33 336
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,9	13,7	13,1	12,0	10,4	9,4	8,7	8,5	8,4
DIŞ TİCARET (Milyar Dolar)									
İhracat (GTS)	177,2	180,8	169,6	225,2	254,2	255,6	261,8	273,8	282,0
İthalat (GTS)	231,2	210,3	219,5	271,4	363,7	362,0	344,0	367,0	378,0
Dış Ticaret Dengesi (GTS)	-54,0	-29,5	-49,9	-46,2	-109,5	-106,3	-82,2	-93,2	-96,0
Cari İşlemler Dengesi	-14,6	15,0	-31,0	-6,2	-46,3	-41,5	-10,4	-22,6	-22,3
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-1,8	1,9	-4,2	-0,8	-5,0	-3,6	-0,8	-1,4	-1,3
KAMU FİNANSMANI (GSYH'ya Oran, Yüzde)									
Genel Devlet Gelirleri	32,5	32,5	31,8	30,1	27,3	29,6	31,1	31,5	33,1
Genel Devlet Harcamaları	34,9	35,5	35,7	32,7	28,1	34,7	35,7	34,6	36,2
Genel Devlet Borçlanma Gereği	2,3	3,0	3,9	2,6	0,8	5,1	4,6	3,1	3,1
Genel Devlet Faiz Harcamaları	2,1	2,5	2,8	2,6	2,1	2,6	3,0	3,5	3,7
Program Tanımlı Genel Devlet Dengesi	-2,3	-3,4	-3,1	-1,5	-0,1	-3,7	-2,8	-0,4	-0,2
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	2,4	3,2	3,9	2,5	2,3	5,5	5,8	3,5	3,4
Program Tanımlı Kamu Kesimi Dengesi	-2,3	-3,6	-3,1	-1,3	-1,7	-4,0	-3,9	-0,8	-0,5
AB Tanımlı Genel Devlet Nominal Borç Stoku	28,8	31,2	38,3	38,9	29,4	28,2	23,6	24,6	24,7
FİYATLAR (Yüzde Değişme) (6)									
GSYH Deflasyonu	16,7	14,2	14,7	29,3	95,5	68,3	59,3	35,0	19,7
TÜFE Yıl Sonu	20,3	11,8	14,6	36,1	64,3	64,8	44,4	28,5	16,0

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program (3) Zincirlenmiş hacim yüzde değişim, kamu ve özel sektörler Strateji ve Bütçe Başkanlığı verileridir. (4) Büyümeye katkı olarak verilmektedir. (5) OECD verileridir. (6) 2025-2026 verileri Program tahminleridir.

TABLO I: 4- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)				Satın Alma Güçü Paritesi (SAGP) (Dolar/TL) (2)	SAGP'ye Göre Fert Başına GSYH (Dolar) (3)
		GSYH (1) (Milyon TL)	Fert Başına				
			TL (1)	Dolar (1)			
1995	59 756	10 760	180	3 899	0,02	10 167	
1996	60 671	20 381	336	4 118	0,03	10 845	
1997	61 582	40 065	651	4 258	0,06	11 749	
1998	62 464	71 969	1 152	4 447	0,13	8 940	
1999	63 364	107 491	1 696	4 015	0,20	8 635	
2000	64 269	171 778	2 673	4 256	0,28	9 492	
2001	65 166	247 808	3 803	3 114	0,41	9 164	
2002	66 003	362 907	5 498	3 616	0,59	9 300	
2003	66 795	473 368	7 087	4 751	0,74	9 622	
2004	67 599	584 694	8 649	6 040	0,79	10 919	
2005	68 435	682 962	9 980	7 405	0,83	11 958	
2006	69 295	799 460	11 537	8 008	0,84	13 705	
2007	70 158	892 805	12 726	9 791	0,85	14 952	
2008	71 052	1 009 221	14 204	11 089	0,88	16 142	
2009	72 039	1 013 510	14 069	9 108	0,90	15 552	
2010	73 142	1 176 048	16 079	10 706	0,92	17 468	
2011	74 224	1 413 984	19 050	11 362	0,97	19 717	
2012	75 176	1 590 049	21 151	11 738	1,02	20 739	
2013	76 267	1 831 744	24 017	12 620	1,07	22 440	
2014	78 054	2 062 358	26 422	12 086	1,10	23 922	
2015	80 230	2 354 059	29 341	10 822	1,16	25 248	
2016	81 947	2 629 988	32 094	10 621	1,24	25 860	
2017	83 443	3 151 529	37 769	10 354	1,38	27 290	
2018	84 961	3 806 479	44 803	9 502	1,63	27 442	
2019	86 206	4 402 050	51 064	8 992	1,84	27 796	
2020	86 977	5 141 711	59 116	8 397	2,11	28 003	
2021	87 833	7 433 800	84 635	9 424	2,75	30 758	
2022	88 629	15 325 857	172 922	10 434	4,52	38 276	
2023	88 659	27 091 469	305 570	13 008	7,35	41 572	
2024	88 629	44 587 225	503 076	15 325	11,55	43 539	
2025 (4)	88 425	62 179 115	703 185	17 748	14,96	47 002	
2026 (5)	89 047	77 257 390	867 602	18 621	17,36	49 979	

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK, OECD

(1) 1995-2024 yılları arasındaki gerçekleşme verisi TÜİK'in KBMG hesabında kullandığı veriler olup 2025-2026 yılları Strateji ve Bütçe Başkanlığı tahminleridir. (2) OECD tarafından GSYH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir. Tabloda OECD tarafından 9 haneli olarak verilen katsayı 2 haneli olarak gösterilmiştir. Söz konusu katsayılar OECD tarafından geriye dönük olarak her yıl revize edilmektedir. 2025-2026 yılları Strateji ve Bütçe Başkanlığı tahminleridir. (3) SAGP hesaplamasında OECD'nin 9 haneli katsayısı kullanılması nedeniyle tabloda verilen SAGP katsayısı kullanılarak SAGP'ye göre fert başına milli gelire net olarak ulaşılamaz. (4) Gerçekleşme Tahmini (5) Program

2.1.2. İstihdam

a) Mevcut Durum

2024 yılında istihdam, parasal koşullardaki sıkılaştırmanın olumsuz etkilerine rağmen güçlü seyrini sürdürmüş ve önceki yıla göre 988 bin kişi artarak 32 milyon 620 bin kişi olmuştur. İşgücüne katılma oranı ise 0,9 puan artarak yüzde 54,2'ye yükselmiştir. Böylece işsizlik oranı bir önceki yıla göre 0,7 puan azalarak yüzde 8,7'ye gerilemiştir.

TABLO I: 5- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Çalışma Çağındaki Nüfus	61 468	62 579	63 704	64 679	65 425	65 926
İşgücü	32 505	30 735	32 716	34 334	34 896	35 733
İstihdam	28 042	26 695	28 797	30 752	31 632	32 620
Tarım	5 096	4 737	4 948	4 866	4 695	4 827
Sanayi	5 572	5 482	6 143	6 663	6 711	6 746
Hizmetler (1)	17 374	16 476	17 705	19 224	20 227	21 048
İnşaat	1 566	1 546	1 777	1 846	1 997	2 162
Tarım Dışı İstihdam	22 946	21 958	23 849	25 886	26 937	27 793
İşsiz	4 463	4 040	3 919	3 582	3 264	3 113
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	52,9	49,1	51,4	53,1	53,3	54,2
İstihdam Oranı (Yüzde)	45,6	42,7	45,2	47,5	48,3	49,5
İşsizlik Oranı (Yüzde)	13,7	13,1	12,0	10,4	9,4	8,7
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	25,2	24,9	22,6	19,4	17,4	16,3

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(1) İnşaat dâhildir.

2024 yılında toplam istihdam bir önceki yıla göre yüzde 3,1 oranında artarken tarım, sanayi ve hizmetler (inşaat dâhil) sektörlerinin istihdamı sırasıyla yüzde 2,8, yüzde 0,5 ve yüzde 4,1 oranlarında artmıştır. Toplam istihdam içinde tarım, sanayi ve hizmetler (inşaat dâhil) sektörlerinin payları sırasıyla yüzde 14,8, yüzde 20,7 ve yüzde 64,5 olmuştur.

TABLO I: 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

(Yüzde)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ücretli veya Yevmiyeli	68,4	70,0	69,9	70,5	71,2	70,9
Kendi Hesabına Çalışan	16,8	16,0	16,1	16,3	16,2	16,2
İşveren	4,5	4,4	4,6	4,5	4,6	4,6
Ücretsiz Aile İşçisi	10,3	9,5	9,4	8,7	7,9	8,2
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

2024 yılında bir önceki yıla göre toplam istihdam içerisinde ücretli veya yevmiyelilerin payı hafif gerilerken ücretsiz aile işçilerinin payı bir miktar artmıştır. İşverenlerin ve kendi hesabına çalışanların payı ise değişmemiştir.

TABLO I: 7- Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2024 (1)	2025 (1)
Çalışma Çağındaki Nüfus	65 870	66 330
İşgücü	35 677	35 536
İstihdam	32 696	32 623
Tarım	4 896	4 601
Sanayi	6 697	6 618
Hizmetler	18 968	19 205
İnşaat	2 134	2 198
İşsiz	2 980	2 913
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	54,2	53,6
İstihdam Oranı (Yüzde)	49,6	49,2
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8,4	8,2
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	15,9	15,5

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(1) İkinci çeyrek itibarıyla.

2025 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre istihdam 73 bin kişi azalmıştır. Aynı dönemde işsizlik oranı 0,2 puan azalarak yüzde 8,2, genç işsizlik oranı ise 0,4 puan azalarak yüzde 15,5'e gerilemiştir.

2025 yılının ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre istihdam, tarım dışı sektörlerde 222 bin kişi artarken tarımda 295 bin kişi azalmıştır. Bu dönemde istihdam sanayide 79 bin kişi azalırken hizmetlerde (inşaat dâhil) 301 bin kişi artmıştır.

Mevsim etkilerinden arındırılmış verilere göre, 2025 yılı Eylül ayında istihdam 32 milyon 491 bin kişi, istihdam oranı ise yüzde 48,9 olmuştur. İşsizlik oranı yüzde 8,6, işgücüne katılma oranı ise yüzde 53,5 olarak gerçekleşmiştir.

2025 yılında, istihdamın bir önceki yıla göre nispeten yatay seyretmesi, işgücüne katılma oranının ise yüzde 53,7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede işsizlik oranının yüzde 8,7'den yüzde 8,5'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO I: 8- Temel İşgücü Piyasası Göstergeleri

(15+ Yaş, Bin Kişi)

	2025 (1)	2026 (2)
Çalışma Çağındaki Nüfus	66 391	66 966
İşgücü	35 637	36 406
İstihdam	32 605	33 336
Tarım Dışı İstihdam	28 093	28 793
Tarım İstihdamı	4 512	4 543
İşsiz	3 032	3 070
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	53,7	54,4
İstihdam Oranı (Yüzde)	49,1	49,8
İşsizlik Oranı (Yüzde)	8,5	8,4

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

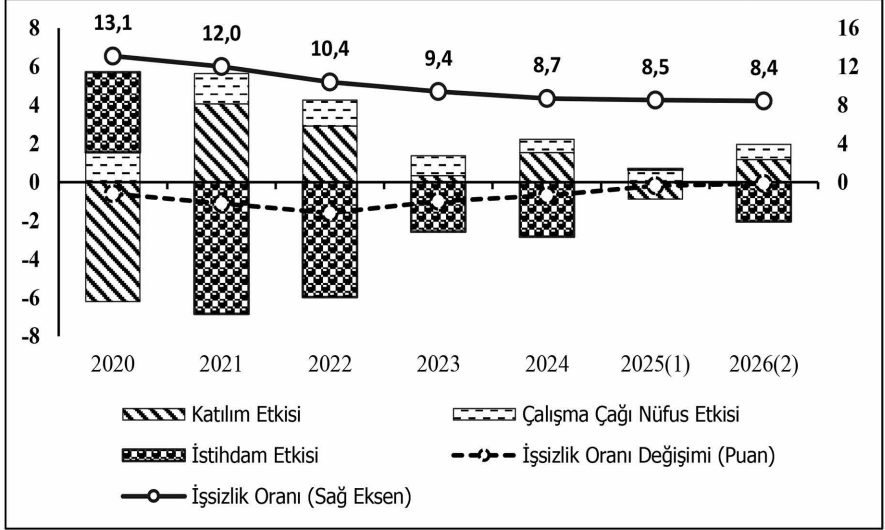
(2) Program

b) Hedefler

2026 yılında, öngörülen büyüme oranı çerçevesinde istihdamın bir önceki yıla göre 730 bin kişi artması beklenmektedir. İşgücüne katılma oranının 2026 yılında 0,7 puan artarak yüzde 54,4'e ulaşacağı öngörülmektedir. Yıl genelinde istihdam artışı etkisinin işgücüne katılım ve nüfus artışı etkilerine baskın gelmesiyle işsizlik oranının yüzde 8,4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

GRAFİK I: 2- İşsizlik Oranındaki Değişime Katkıları

(Yüzde Puan)

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.1.3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

2024 yılında ekonomide toplam talebin önemli bir unsuru olan tüketim harcamalarındaki artışın olumlu katkısıyla GSYH yüzde 3,3 oranında büyümüştür. Bu dönemde, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı 1,0 puan, toplam tüketimin büyümeye katkısı 2,8 puan olmuştur. Sabit sermaye yatırım harcamalarındaki artış ise büyümeye 0,7 puanlık katkıda bulunmuştur. 2024 yılında özel kesim tüketim harcamalarında kaydedilen reel artış, özel harcanabilir gelir artışının üzerinde kalırken kamu kesimi tüketim harcamalarındaki reel artış ise kamu kesimi harcanabilir gelir artışının üzerinde gerçekleşmiştir.

Zincirleşmiş hacim değerlerine göre, 2024 yılında özel tüketim harcamaları yüzde 3,4, kamu tüketim harcamaları ise yüzde 4,3 oranında artmıştır. Böylece GSYH içerisinde özel tüketimin payı bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 58,3, kamu kesimi tüketim harcamalarının payı ise 1,3 puan artarak yüzde 10,4 olmuştur.

2024 yılında, toplam sabit sermaye yatırım harcamalarındaki reel artış yüzde 2,7 oranında gerçekleşmiştir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSYH içerisindeki payı bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak yüzde 3,5 olurken, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarının payı bir önceki yıla göre 1,5 puan azalarak yüzde 27,8'e düşmüştür. 2024 yılında reel mal ve hizmet ihracatı yüzde 0,1 artış kaydederken reel mal ve hizmet ithalatındaki azalış ise yüzde 4,4 olmuştur.

2024 yılında toplam tüketimin GSYH'ya oranı yüzde 68,7 olurken, toplam yurt içi tasarrufların GSYH'ya oranı yüzde 30,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmede kamu tasarruflarının payında kaydedilen 1,3 puanlık düşüş önemli rol oynamıştır. Bu dönemde kamu tasarruflarının GSYH'ya oranı yüzde 0,1 seviyesinde gerçekleşirken özel kesim tasarruf oranı ise bir önceki yıla göre 0,4 puan azalarak yüzde 30,0 seviyesinde gerçekleşmiştir.

2025 yılının ilk yarısında yüzde 3,6 oranında gerçekleşen büyüme hızına en önemli katkı tüketim harcamalarından gelmiştir. Yılın ilk yarısında, toplam tüketim harcamaları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,5 oranında artarak büyümeye 2,1 puanlık etki etmiştir. Bu dönemde toplam sabit sermaye yatırım harcamaları yüzde 5,3 artmış ve bunun ekonomik büyümeye katkısı 1,4 puan olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda toplam nihai yurt içi talep yüzde 3,2 oranında artarak yüzde 3,6 oranındaki büyümeye 3,5 puanlık önemli seviyede katkı yapmıştır.

2025 yılının ilk yarısında mal ve hizmet ihracatı reel olarak yüzde 0,9 oranında artış gösterirken mal ve hizmet ithalatı yüzde 6,0 oranında artmıştır. Sonuç olarak, net mal ve hizmet ihracatı büyümeye 0,9 puan negatif etkiye bulunmuştur.

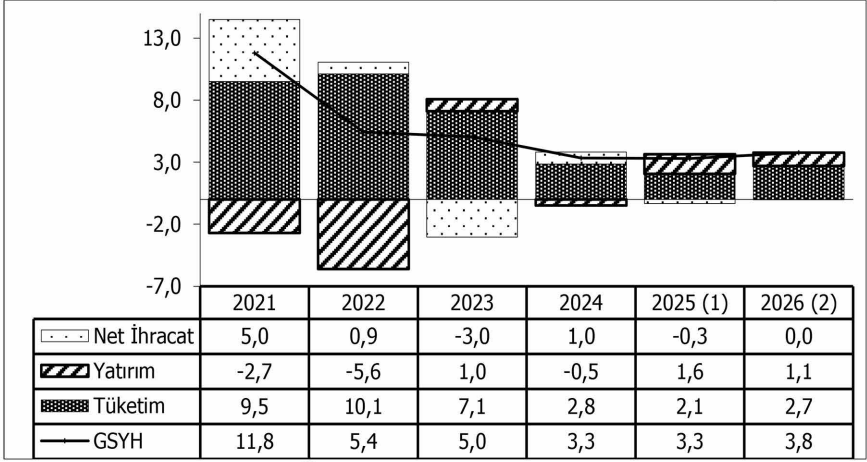
Zincirlenmiş hacim endeksine göre 2025 yılında özel tüketim harcamalarının yüzde 2,4, kamu tüketim harcamalarının yüzde 3,4 artması ve böylece toplam tüketim harcamalarının yılın tamamında yüzde 2,5 oranında artış göstermesi öngörülmektedir.

Aynı dönemde, kamu sabit sermaye yatırımlarının yüzde 5,0, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 4,5 artması ve böylece toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 4,6 oranında artması tahmin edilmektedir. Büyümeye, özel kesim nihai talebinin 2,8 puan, kamu kesimi nihai talebinin ise 0,5 puan pozitif yönde katkı yapması beklenmektedir. 2025 yılının tamamında net mal ve hizmet ihracatının büyümeye 0,3 puan negatif yönde etki yapması öngörülmektedir. Bu beklentiler doğrultusunda, GSYH'nın 2025 yılında yüzde 3,3 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir.

Bu dönemde, özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının 2025 yılında bir önceki yıla göre değişmeyerek yüzde 88,3 düzeyinde, kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranı ise 0,1 puan artarak yüzde 10,6 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2025 yılında toplam yurt içi tasarruf oranının ise, bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 30,6 olacağı tahmin edilmektedir. Bu gelişmede, büyük oranda özel kesim tüketimindeki ciddi düşüşün etkisiyle artan özel kesim tasarruflarının belirleyici olması öngörülmektedir.

GRAFİK I: 3- GSYH Büyümesine Katkılar

(Yüzde Puan)

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

b) Hedefler

2026 yılında yüzde 3,8 olması hedeflenen GSYH büyümesinin, yurt içi talep artışının yanı sıra sabit sermaye yatırımlarının da katkısıyla dengeli bir yapıda gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2026 yılında bir önceki yıla göre özel ve kamu kesimi tüketim harcamalarında sırasıyla yüzde 3,2 ile yüzde 4,8 oranlarında reel artış olması beklenmektedir. Bu dönemde özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yüzde 4,2, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 2,3 oranında reel olarak artacağı tahmin edilmektedir. Böylece, toplam sabit sermaye yatırım harcamalarının reel olarak yüzde 4,0 artması öngörülmektedir.

2026 yılı GSYH büyümesine özel tüketim harcamalarının 2,3 puan, özel kesim sabit sermaye yatırım harcamalarının ise 1,0 puan katkı yapması beklenmektedir. Bu dönemde, kamu kesimi sabit sermaye yatırım harcamalarının büyümeye katkısının 0,1 puan olması beklenmektedir. GSYH büyümesine net mal ve hizmet ihracatı katkısının ise sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2026 yılında 0,7 puan artarak yüzde 11,3 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu dönemde, kamu tasarruflarının milli gelire oran olarak yüzde 0,3 seviyesinde, kamu yatırımlarının ise yüzde 3,4 seviyesinde olması beklenmektedir.

2026 yılında özel tasarrufların GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 30,6, özel yatırım harcamalarının ise 0,2 puan artarak yüzde 28,8 olması beklenmektedir. Bunun sonucunda özel kesim tasarruf-yatırım farkının GSYH'ya oranının yüzde 1,8 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. 2026 yılında toplam yurt içi tasarrufların GSYH'ya oranının bu gelişmeler neticesinde yüzde 30,8, toplam tasarruf-yatırım farkının GSYH'ya oranının ise yüzde -1,3 olması beklenmektedir.

TABLO I: 9- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla Milyon TL, GSYH İçindeki Paylar)

	2024	2025 (1)	2026 (2)	2024	2025 (1)	2026 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH İçindeki Paylar, Yüzde)		
Toplam Tüketim	30 645 337	42 487 910	52 717 658	68,7	68,3	68,2
Kamu	4 657 135	6 460 848	8 537 771	10,4	10,4	11,1
Özel	25 988 202	36 027 062	44 179 887	58,3	57,9	57,2
Toplam Yatırım	13 702 170	19 894 418	24 826 101	30,7	32,0	32,1
Kamu	1 553 494	2 106 918	2 600 343	3,5	3,4	3,4
Özel	12 148 676	17 787 500	22 225 758	27,2	28,6	28,8
Sabit Sermaye Yatırımı	13 962 814	19 834 070	24 575 812	31,3	31,9	31,8
Kamu	1 553 927	2 191 509	2 583 599	3,5	3,5	3,3
Özel	12 408 887	17 642 562	21 992 214	27,8	28,4	28,5
Stok Değişmesi	-260 644	60 348	250 288	-0,6	0,1	0,3
Kamu	-433	-84 590	16 744	0,0	-0,1	0,0
Özel	-260 211	144 938	233 544	-0,6	0,2	0,3
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	44 347 507	62 382 328	77 543 758	99,5	100,3	100,4
Net Mal ve Hizmet İhracatı	239 719	-203 213	-286 368	0,5	-0,3	-0,4
Mal ve Hizmet İhracatı	12 291 906	15 553 784	19 061 022	27,6	25,0	24,7
Mal ve Hizmet İthalatı	12 052 187	15 756 997	19 347 390	27,0	25,3	25,0
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	44 587 225	62 179 115	77 257 390	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	-543 489	-655 368	-715 513	-1,2	-1,1	-0,9
Net Dış Alem Cari Transferleri	2 447	-3 618	5 299	0,0	0,0	0,0
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	44 064 634	61 520 129	76 547 175	98,8	98,9	99,1
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	4 689 388	6 595 216	8 765 109	10,5	10,6	11,3
Kamu Tüketimi	4 657 135	6 460 848	8 537 771	10,4	10,4	11,1
Kamu Tasarrufu	32 254	134 367	227 338	0,1	0,2	0,3
Kamu Yatırımı	1 553 494	2 106 918	2 600 343	3,5	3,4	3,4
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-1 521 240	-1 972 551	-2 373 005	-3,4	-3,2	-3,1
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	39 356 795	54 924 913	67 782 067	88,3	88,3	87,7
Özel Tüketim	25 988 202	36 027 062	44 179 887	58,3	57,9	57,2
Özel Tasarruf	13 368 593	18 897 851	23 602 180	30,0	30,4	30,6
Özel Yatırım	12 148 676	17 787 500	22 225 758	27,2	28,6	28,8
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	1 219 917	1 110 351	1 376 422	2,7	1,8	1,8
Bilgi İçin:						
Toplam Yurt İçi Tasarruflar	13 400 847	19 032 218	23 829 518	30,1	30,6	30,8

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Not: Toplam tasarruf-yatırım farkıyla cari açık arasındaki fark, milli gelir hesaplamalarında ihracat ve ithalat ağırlıklı döviz kuru kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

TABLO I: 10- Ekonominin Genel Dengesi (Zincirlenmiş Hacim Milyon TL, Yüzde Değişme)

	2024	2025 (2)	2026 (3)	2024	2025 (2)	2026 (3)
	(2009=100 Zincirlenmiş Hacim, Milyon TL)			(Yüzde Değişme)		
Toplam Tüketim	1 904 823	1 953 117	2 018 380	3,5	2,5	3,3
Kamu	207 262	214 399	224 715	4,3	3,4	4,8
Özel	1 697 560	1 738 718	1 793 664	3,4	2,4	3,2
Toplam Yatırım	362 031	398 741	424 846	-3,0	10,1	6,5
Kamu	70 864	71 307	76 685	-3,6	0,6	7,5
Özel	291 168	327 434	348 161	-2,8	12,5	6,3
Sabit Sermaye Yatırımı	595 257	622 618	647 523	2,7	4,6	4,0
Kamu	70 883	74 429	76 166	6,4	5,0	2,3
Özel	524 374	548 190	571 357	2,2	4,5	4,2
Stok Değişmesi (1)	- 233 226	- 223 878	- 222 677	-1,2	0,4	0,0
Kamu	- 20	- 3 121	519	-0,3	-0,1	0,2
Özel	- 233 206	- 220 756	- 223 196	-0,9	0,5	-0,1
Toplam Yurt İçi Talep (Toplam Kaynaklar)	2 266 854	2 351 858	2 443 226	2,4	3,7	3,9
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	70 287	62 408	62 380	1,0	-0,3	0,0
Mal ve Hizmet İhracatı	538 958	548 660	567 314	0,1	1,8	3,4
Mal ve Hizmet İthalatı	468 672	486 252	504 934	-4,4	3,8	3,8
GAYRİ SAFİ YURT İÇİ HASILA (GSYH)	2 337 141	2 414 266	2 505 606	3,3	3,3	3,8
Net Faktör Gelirleri	- 24 571	- 24 966	- 23 318	28,6	1,6	-6,6
Net Dış Alem Cari Transferleri	92	- 112	138	-87,0	-221,5	-223,9
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	2 312 661	2 389 189	2 482 426	3,1	3,3	3,9
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	246 218	256 131	284 253	2,9	4,0	11,0
Kamu Tüketimi	207 262	214 399	224 715	4,3	3,4	4,8
Kamu Tasarrufu	38 956	41 732	59 538	-3,8	7,1	42,7
Kamu Yatırımı	70 864	71 307	76 685	-3,6	0,6	7,5
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	- 31 908	- 29 575	- 17 148			
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	2 066 443	2 133 058	2 198 174	3,1	3,2	3,1
Özel Tüketim	1 697 560	1 738 718	1 793 664	3,4	2,4	3,2
Özel Tasarruf	368 883	394 340	404 509	1,8	6,9	2,6
Özel Yatırım	291 168	327 434	348 161	-2,8	12,5	6,3
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	77 715	66 906	56 348			

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Yüzde değişimleri GSYH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2.2. YATIRIMLAR

2.2.1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının 2025 yılında reel olarak yüzde 5,0 oranında artması beklenmektedir. Bu dönemde kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 57,4'ünün merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 18,9'unun yerel yönetimler, yüzde 22,6'sının KİT'ler, yüzde 1'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

Bu dönemde cari fiyatlarla özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde imalat, konut ve eğitim alt sektörlerinin göreceli ağırlıklarının artması, ulaştırma ve diğer hizmetler alt sektörlerinin ağırlıklarının ise azalması beklenmektedir. Söz konusu dönemde, cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde madencilik, enerji, turizm, imalat, konut ve eğitim alt sektörlerinin göreceli ağırlıklarının artması, tarım, ulaştırma ve diğer hizmetler alt sektörlerinin ağırlıklarının ise azalması öngörülmektedir.

TABLO I: 11- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2024			2025 (2)			2026 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	9,3	0,7	1,6	9,1	0,7	1,6	8,2	0,7	1,5
Madencilik	7,2	1,7	2,3	11,2	1,7	2,7	13,4	1,8	3,0
İmalat	0,6	18,3	16,3	0,7	18,4	16,4	1,3	18,7	16,9
Enerji	4,6	1,2	1,6	5,2	1,2	1,6	6,3	1,3	1,8
Ulaştırma	34,3	35,4	35,3	30,9	35,2	34,7	31,9	34,9	34,6
Turizm	0,1	0,8	0,7	0,2	0,8	0,7	0,1	0,8	0,7
Konut	1,4	35,5	31,7	1,5	35,8	32,0	1,4	35,2	31,6
Eğitim	12,8	1,7	2,9	13,7	1,8	3,1	10,7	1,8	2,8
Sağlık	8,3	2,9	3,5	8,3	2,9	3,5	7,1	3,2	3,6
Diğer Hizmetler	21,4	1,8	4,0	19,1	1,7	3,6	19,7	1,7	3,6
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Yatırım işçiliği dâhildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

TABLO I: 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2024)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye+ SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	120 252	1 298	0	0	7 018	128 568	11,5	9 435	138 003	9,1
Madencilik	2 971	108 469	0	0	0	111 440	10,0	0	111 440	7,4
İmalat	5 049	3 849	1	0	835	9 734	0,9	7	9 741	0,6
Enerji	10 133	55 187	3	0	0	65 323	5,8	5 282	70 605	4,7
Ulaştırma	249 898	75 242	2	0	1 527	326 669	29,2	194 754	521 423	34,5
Turizm	1 479	0	0	0	354	1 833	0,2	174	2 008	0,1
Konut	17 074	0	0	0	0	17 074	1,5	3 561	20 635	1,4
Eğitim	181 035	0	0	0	672	181 707	16,3	7 895	189 602	12,5
Sağlık	122 456	0	0	0	370	122 826	11,0	287	123 113	8,1
Diğer Hizmetler	148 399	300	0	0	3 649	152 348	13,6	173 377	325 726	21,5
Toplam	858 747	244 345	6	0	14 424	1 117 522	100	394 772	1 512 294	100,0
Yüzde Dağılım (Ara Toplam)	76,8	21,9	0,0	0,0	1,3	100,0				
Yüzde Dağılım (Toplam Kamu)	56,8	16,2	0,0	0,0	1,0	73,9		26,1	100,0	

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Yatırım işçiliği hariçtir.

TABLO I: 13- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2025) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye+ SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	171 785	1 403	0	0	8 952	182 141	10,5	9 758	191 898	9,0
Madencilik	5 947	240 197	0	0	0	246 144	14,2	0	246 144	11,5
İmalat	4 263	10 141	2	0	512	14 918	0,9	7	14 925	0,7
Enerji	14 701	92 058	2	0	0	106 761	6,2	6 490	113 251	5,3
Ulaştırma	321 541	138 590	243	0	2 409	462 784	26,8	199 426	662 210	31,0
Turizm	2 643	0	0	0	470	3 113	0,2	178	3 291	0,2
Konut	28 318	0	0	0	0	28 318	1,6	4 011	32 328	1,5
Eğitim	278 901	0	0	0	874	279 775	16,2	8 085	287 860	13,5
Sağlık	172 698	0	0	0	565	173 262	10,0	294	173 556	8,1
Diğer Hizmetler	223 693	456	0	0	7 833	231 982	13,4	175 994	407 976	19,1
Toplam	1 224 491	482 845	247	0	21 615	1 729 197	100,0	404 243	2 133 440	100,0
Yüzde Dağılım (Ara Toplam)	70,8	27,9	0,0	0,0	1,2	100,0				
Yüzde Dağılım (Toplam Kamu)	57,4	22,6	0,0	0,0	1,0	81,1		18,9	100,0	

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Yatırım işçiliği hariçtir.

TABLO I: 14- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2026) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	175 240	1 705	0	0	11 587	188 532	9,8	14 803	203 335	8,1
Madencilik	5 500	339 275	0	0	0	344 775	18,0	0	344 775	13,7
İmalat	8 891	23 267	2	0	1 274	33 434	1,7	11	33 445	1,3
Enerji	11 940	139 750	0	0	0	151 689	7,9	11 698	163 387	6,5
Ulaştırma	327 485	174 596	150	0	5 936	508 167	26,5	299 544	807 711	32,0
Turizm	2 844	0	0	0	300	3 144	0,2	268	3 412	0,1
Konut	27 578	0	0	0	0	27 578	1,4	6 626	34 204	1,4
Eğitim	251 155	0	0	0	485	251 640	13,1	12 144	263 784	10,4
Sağlık	172 912	0	0	0	762	173 673	9,1	441	174 114	6,9
Diğer Hizmetler	226 075	660	0	0	9 178	235 912	12,3	261 649	497 561	19,7
Toplam	1 209 618	679 252	152	0	29 521	1 918 544	100,0	607 184	2 525 728	100,0
Yüzde Dağılım (Ara Toplam)	63,0	35,4	0,0	0,0	1,5	100,0				
Yüzde Dağılım (Toplam Kamu)	47,9	26,9	0,0	0,0	1,2	76,0		24,0	100,0	

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Program

(2) Yatırım işçiliği hariçtir.

TABLO I: 15- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2024			2025 (2)			2026 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	143 833	84 513	228 345	200 045	117 054	317 098	211 719	151 429	363 148
Madencilik	111 585	210 738	322 322	246 426	295 911	542 337	345 038	388 481	733 519
İmalat	9 986	2 272 135	2 282 121	15 127	3 244 406	3 259 533	33 870	4 117 577	4 151 448
Enerji	71 096	148 638	219 734	113 949	212 706	326 655	163 958	276 446	440 404
Ulaştırma	533 538	4 393 072	4 926 610	677 458	6 207 170	6 884 628	823 378	7 680 550	8 503 928
Turizm	2 079	94 418	96 497	3 416	133 785	137 201	3 548	168 269	171 817
Konut	21 462	4 410 680	4 432 142	33 671	6 307 286	6 340 957	35 524	7 742 241	7 777 765
Eğitim	198 379	205 842	404 221	301 086	309 802	610 888	275 799	400 783	676 583
Sağlık	129 049	360 917	489 967	181 746	520 327	702 073	182 387	693 693	876 080
Diğer Hizmetler	332 920	227 934	560 854	418 584	294 116	712 700	508 377	372 743	881 120
TOPLAM	1 553 927	12 408 887	13 962 814	2 191 509	17 642 562	19 834 070	2 583 599	21 992 214	24 575 812

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Yatırım işçiliği dâhildir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) Hedefler

2026 yılında, cari fiyatlarla kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 47,9'unun merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 24'ünün yerel yönetimler, yüzde 26,9'unun KİT'ler, yüzde 1,2'sinin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği öngörülmektedir. 2026 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ulaştırma, diğer hizmetler, eğitim, tarım, madencilik ve sağlık alt sektörlerinde yoğunlaşması beklenmektedir.

Bu dönemde özel kesim sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 4,2 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımlarının imalat sanayii, ulaştırma ve konut alt sektörlerinde yoğunlaşması beklenmektedir.

2.3. ÖDEMELER DENGESİ

2.3.1. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

2024 yılında küresel mal ticareti, 2023'teki daralmanın ardından toparlanma eğilimine girmiştir. Ancak Avrupa ekonomilerinde büyümenin zayıf seyretmesi dış talepteki toparlanmayı sınırlamıştır. Buna karşın, özellikle Asya ekonomilerindeki canlanma ve hizmet ticaretindeki güçlü artış, küresel ticaret hacmindeki genel iyileşmeyi desteklemiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin ihracatı yüzde 2,4 düzeyinde artış kaydetmiş ve 261,8 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2024 yılı itibarıyla küresel mal ihracatından alınan pay yüzde 1,07 seviyesinde yatay seyretmiştir. Diğer taraftan ise enerji ve altın ithalatının bir önceki yıla göre azalması ithalat tarafını baskılayan unsur olmuştur. Bu kapsamda ithalat yüzde 5,0 oranında azalarak 344 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO I: 16- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

	2023	2024	2025(1)	2026(2)
İhracat (fob, Milyar Dolar)	255,6	261,8	273,8	282,0
İthalat (cif, Milyar Dolar)	362,0	344,0	367,0	378,0
İhracat	0,6	2,4	4,6	3,0
İthalat	-0,5	-5,0	6,7	3,0
İhracat Fiyatları	0,09	1,14	1,81	0,04
İthalat Fiyatları	-10,9	-0,7	1,4	-0,5
Reel İhracat	0,4	1,3	2,7	3,0
Reel İthalat	11,5	-4,2	5,2	3,5
Mamul Fiyatları	-1,7	1,3	0,6	-0,1
Yakıt Dışı Başlıca Emtia Fiyatları	-5,7	3,7	7,4	4,1
Ham Petrol Brent Varil Fiyatı (Dolar)	82,47	80,53	70,03	65,03
GSYH Büyüme Hızı	5,0	3,3	3,3	3,8
Sanayi Büyümesi	2,5	0,2	2,8	4,0
Yurt İçi Nihai Talep Büyümesi	8,6	3,3	3,0	3,5
Dünya Büyüme Hızı	3,5	3,3	3,2	3,1
Dünya Mal ve Hizmet Ticareti	1,0	3,5	3,6	2,3
Avro Bölgesi Büyüme Hızı	0,4	0,9	1,2	1,1

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK, İMF Ekim 2025 Dünya Ekonomik Görünümü Raporu

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

2024 yılında ihracatta yaşanan artış ve ithalattaki düşüş sonucunda dış ticaret açığına gerileme kaydedilmiştir. Ayrıca, ödemeler dengesine ilişkin yapılan revizyonlar ile hizmetler dengesi fazlasındaki artış cari işlemler açığını azaltıcı yönde etkide bulunmuştur. Birincil

gelir dengesi açığındaki artışa rağmen cari işlemler dengesinde genel bir iyileşme gözlenmiş ve 2024 yılı cari işlemler açığı 10,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Cari işlemler açığının millî gelire oranı ise yüzde 0,8 düzeyinde kaydedilmiştir.

Dış Ticaret Dengesi

Ödemeler dengesi tanımlı dış ticaret açığı 2024 yılında 56 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 17,5 oranında artarak 44,5 milyar dolar olmuştur.

2025 yılında Avro Bölgesi ekonomilerinde yaşanan kısmi toparlanma ve küresel ticaretteki yavaşlamaya rağmen, ihracatımız olumlu bir performans sergilemiştir. Enerji fiyatlarındaki gerileme eğilimi sonucunda enerji ithalatı yıl genelinde yatay bir seyir izlemiştir. Toplam tüketimdeki azalma eğilimine rağmen yatırımların güçlü seyri ve öne çekilen ithalat talebi nedeniyle yurt içi talep canlanmıştır. Bununla birlikte altın ithalatındaki büyük oranda fiyat kaynaklı artış 2025 yılının ikinci çeyreğinden itibaren ithalat artış oranına hız kazandırmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak ödemeler dengesi tanımlı dış ticaret açığının bir önceki yıla göre artarak 70,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

İhracat

2024 yılında 261,8 milyar dolar seviyesinde olan ihracat, 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,3 oranında artarak 178 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. İhracattaki bu artışta orta ve yüksek teknoloji mal ihracatının önemli ölçüde katkısı bulunmaktadır.

TABLO I: 17- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat

(Milyar Dolar)				
			Ocak-Ağustos	
	2023	2024	2024	2025
TOPLAM İHRACAT	255,6	261,8	170,7	178,0
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-27)	104,3	108,5	71,2	76,7
Diğer	151,3	153,3	99,5	101,3
Seçilmiş Ülke Grupları				
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	38,8	39,8	26,0	26,2
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	14,3	15,8	10,2	9,9
Bağımsız Devletler Topluluğu	22,5	21,2	13,7	12,3
Türk Cumhuriyetleri	9,8	11,1	7,0	7,1
İslam İşbirliği Teşkilatı	66,1	69,9	45,0	47,1
En Yüksek İhracat Yapılan Ülkeler (1)				
Almanya	21,1	20,4	13,6	14,7
ABD	14,9	16,4	10,6	10,7
İngiltere	12,5	15,3	9,8	11,0
Irak	12,8	13,0	8,4	7,6
İtalya	12,4	12,9	8,3	8,7
En Yüksek İhracat Yapılan Fasıllar (1)				
87. Motorlu kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları	30,8	32,4	20,4	23,2
84. Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	25,3	25,6	16,8	16,8
27. Mineral yakıtlar, mineral yağlar	16,4	16,6	11,7	10,9
85. Elektrikli makine ve cihazlar	15,5	16,4	10,6	11,3
71. Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar	13,6	13,0	8,6	9,3

Kaynak: TÜİK

(1) Sıralama 2024 yılı verilerine göre yapılmıştır.

Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından olan AB'ye ihracatı, 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 7,8 oranında artarak 76,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş, AB'nin ihracattaki payı yüzde 43,1 olmuştur. Asya ülkeleri ile Avustralya ve Yeni Zelanda'ya gerçekleştirilen ihracat sırasıyla yüzde 1,8 ve 10,9 oranında azalırken, Amerika kıtasına gerçekleştirilen ihracatta ise yüzde 0,1 oranında artış gerçekleşmiştir. Ocak-Ağustos döneminde en fazla ihracat yapılan ilk 20 ülkenin ihracat rakamındaki değişiklikler bu dönemde kaydedilen toplamda yüzde 4,3 oranındaki artışa 3,2 puan katkıda bulunmuştur. Bu ülkeler içerisinde Birleşik Krallık, Birleşik Arap Emirlikleri ve Almanya olumlu olarak öne çıkarken Rusya'ya yapılan ihracat tutarında Rus ekonomisindeki yavaşlamaya paralel olarak bir önceki yıla göre azalış kaydedilmiştir. Ayrıca son dönemde Suriye, Ürdün ve İsviçre'ye yönelik ihracat artışları öne çıkmaktadır.

İhracatta en yüksek paya sahip olan motorlu kara taşıtları ile bunların aksam ve parçalarına yönelik ihracat 2024 yılındaki artışın ardından 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde de yükselişini sürdürmüştür. Bu dönemde toplam ihracat yüzde 4,3 artarken motorlu kara taşıtları ve bunların aksam ve parçalarının ihracatındaki artış yüzde 13,4 olarak gerçekleşmiş ve toplam ihracat büyümesine 1,6 puan katkıda bulunmuştur. Silahlar ve mühimmat faslı ihracatı yüzde 88,1 oranında artışla ihracat büyümesine 0,7 puan katkıda bulunmuştur. Aynı dönemde inorganik kimyasallar ve hava taşıtları faslları sırasıyla yüzde 46,1 ve 60,6 oranlarında artarken ihracat artışına 0,5 ve 0,4 puan katkıda bulunmuştur.

2025 yılının ilk sekiz aylık döneminde ana sektörlerden imalat sanayii ihracatında artış gerçekleşirken tarım ve ormancılık sektörü ihracatı yüzde 1,4 oranında, madencilik ve taş ocağı ihracatı yüzde 1,8 oranında azalmış, imalat sanayii ihracatında yüzde 4,4 oranında artış kaydedilmiştir.

2025 yılının kalan döneminde ihracatta benzer bir eğilim yaşanması ve yıl geneli ihracat seviyesinin yüzde 4,6 oranında artarak 273,8 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2025 yılında, ihracat fiyatlarında yüzde 1,8 oranında ve reel ihracatta yüzde 2,7 oranında artış yaşanacağı öngörülmektedir.

TABLO I: 18- İhracatın Sektörel Dağılımı

	Milyar Dolar				Yüzde Pay				Yüzde Değişim	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Ocak-Ağustos	
	2023	2024	2024	2025	2023	2024	2024	2025	24/23	25/24
TOPLAM İHRACAT	255,6	261,8	170,7	178,0	100	100	100	100	2,4	4,3
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	9,6	9,5	6,0	5,9	3,8	3,6	3,5	3,3	-1,5	-1,4
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	3,8	4,5	2,9	2,8	1,5	1,7	1,7	1,6	18,2	-1,8
İmalat Sanayii	240,9	246,5	161,0	168,2	94,2	94,2	94,3	94,5	2,3	4,4
Diğer	1,3	1,3	0,8	1,1	0,5	0,5	0,5	0,6	4,0	35,5

Kaynak: TÜİK

İthalat

2024 yılında ithalat yüzde 5 oranında düşüş kaydederek 344 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, yüksek baz etkisi nedeniyle altın ithalat miktarındaki azalma

ile enerji fiyatlarındaki düşüş belirleyici olmuştur. Bununla birlikte dezenflasyon süreci kapsamında iç talepteki zayıflama da ithalattaki düşüşte diğer bir etkidir.

2025 yılında ithalatta küresel ekonomide görülen genel eğilime paralel olarak öne çekilen başta ara malı olmak üzere ithalat talebi etkili olmuştur. Bununla birlikte altın fiyatında kaydedilen yüksek artışlar ithalat artış oranına hız kazandırırken enerji fiyatlarındaki ılımlı seyir ise sınırlayıcı etkide bulunmuştur. 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,6 oranında artış gösteren ithalat 238,2 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Bu dönemde, ara malı ithalatı yüzde 4,3 ve sermaye malları ithalatı ise yüzde 3,1 oranında artarken tüketim malları ithalatındaki artış hızı yavaşlamakla beraber yüzde 13 oranında olmuştur.

İthalatın yılın kalan aylarında sınırlı düzeyde yükselmesi ve 2025 yılı sonunda bir önceki yıla göre yüzde 6,7 oranında artarak 367,0 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2025 yılında ithalat fiyatlarında yüzde 1,4 oranında, reel ithalatta ise yüzde 5,2 düzeyinde artış yaşanacağı öngörülmektedir.

TABLO I: 19- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı

	Milyar Dolar				Yüzde Pay				Yüzde Değişim	
	Yıllık		Ocak-Ağustos		Yıllık		Ocak-Ağustos		Ocak-Ağustos	
	2023	2024	2024	2025	2023	2024	2024	2025	24/23	25/24
TOPLAM İTHALAT	362,0	344,0	225,5	238,2	100	100	100	100	-5,0	5,6
Sermaye Malları	52,7	50,6	33,3	34,4	14,6	14,7	14,8	14,4	-4,0	3,1
Ara Malları	261,3	238,3	157,3	164,2	72,2	69,3	69,8	68,9	-8,8	4,3
Tüketim Malları	47,6	54,5	34,6	39,0	13,2	15,8	15,3	16,4	14,3	13,0
Diğer	0,3	0,7	0,3	0,6	0,1	0,2	0,1	0,2	140,9	105,2

Kaynak: TÜİK

Hizmetler Dengesi, Birincil ve İkincil Gelir Dengesi

2024 yılında seyahat gelirleri artış oranı ivme kazanmış ve 56,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9 oranında artarak 38,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşen seyahat gelirlerinin 2025 yılında 59,5 milyar dolara yükseleceği beklenmektedir.

2024 yılında hizmetler dengesi fazlası seyahat gelirlerindeki artışın etkisiyle bir önceki yıla göre artarak 61,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2024 yılı hizmet gelirleri 117,2 milyar dolar, hizmet giderleri ise 55,8 milyar dolar seviyesinde gözlenmiştir.

TABLO I: 20- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar Dolar)

	2023	2024	2025(1)	2026(2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-41,5	-10,4	-22,6	-22,3
DIŞ TİCARET DENGESİ	-86,3	-56,0	-70,2	-72,4
İhracat	246,5	253,8	267,0	275,7
İhracat (fob)	255,6	261,8	273,8	282,0
Bavul Ticareti ve Uyarlama	-9,2	-8,0	-6,8	-6,3
İthalat	307,3	296,3	320,1	332,1
İthalat (cif)	362,0	344,0	367,0	378,0
Navlun ve Sigorta ve Uyarlama	-54,7	-47,7	-46,9	-45,9
HİZMETLER DENGESİ	55,7	61,4	64,1	65,3
Gelir	105,5	117,2	121,1	127,0
Gider	49,9	55,8	57,0	61,8
Seyahat	42,2	48,9	50,8	51,8
Gelir	50,1	56,3	59,5	61,8
Gider	7,9	7,4	8,8	10,0
BİRİNCİL GELİR DENGESİ	-11,4	-15,9	-16,4	-15,2
Gelir	8,0	9,5	10,5	11,8
Gider	19,4	25,4	26,9	27,0
Yatırım Geliri Dengesi	-10,9	-14,9	-15,3	-14,2
Doğrudan Yatırımlar	-2,0	-4,1	-4,3	-3,7
Portföy Yatırımları	-3,4	-3,8	-3,7	-3,0
Diğer Yatırımlar	-5,5	-6,9	-7,3	-7,5
Faiz Geliri	5,1	6,4	6,8	6,9
Faiz Gideri	10,6	13,3	14,1	14,4
Uzun Vade	8,1	10,2	10,7	10,9
İKİNCİL GELİR DENGESİ	0,6	0,1	-0,1	0,1

Kaynak: TCMB, (1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program

Hizmet gelirleri, 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,6 oranında artış göstererek 78,8 milyar dolar seviyesinde, hizmetler dengesi fazlası ise yüzde 2,3 oranında artışla 41,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Hizmet gelirlerine yıllıklandırılmış olarak bakıldığında, 2025 yılı Ağustos ayı itibarıyla 119,9 milyar dolar seviyesine ulaşıldığı görülmektedir. Bu artışın temel belirleyicisi taşımacılık ve seyahat gelirlerindeki yukarı yönlü seyir olmuştur. 2025 yılında hizmet gelirlerinin 121,1 milyar dolar, hizmetler dengesi fazlasının ise 64,1 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2024 yılında, birincil gelir dengesindeki açık, yatırım giderlerindeki artışın etkisiyle bir önceki yıla göre yüzde 39,1 artarak 15,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2025 yılının Ocak-Ağustos dönemi birincil gelir dengesi açığı ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 16 oranında artarak 12,1 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Birincil gelir dengesi açığının 2025 yılında 16,4 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenirken, ikincil gelir dengesinin 0,1 milyar dolar seviyesinde açık vereceği tahmin edilmektedir.

Dış ticaret, hizmetler, birincil ve ikincil gelir dengelerindeki gelişmeler ve tahminlere göre, 2025 yılında cari işlemler açığının 22,6 milyar dolar seviyesinde olması beklenmektedir.

b) Hedefler

2026 yılında ihracattaki artış eğiliminin sürmesi beklenmekle birlikte, ekonomik aktivitedeki ivmelenmeye bağlı olarak ithalatta da yukarı yönlü bir seyir öngörülmektedir. Dış ticaret açığındaki bu gelişmelere rağmen başta hizmetler dengesi fazlasında beklenen artışla birlikte cari işlemler açığının bir önceki yıla göre sınırlı düzeyde azalması tahmin edilmektedir. Sürdürülebilir seviyelere düşürülmesi başarılı cari dengenin bu seviyelerde kalıcı olarak seyretmesi amacıyla makroekonomik hedeflerle uyumlu şekilde üretim ve ihracat yapısında ithalat bağımlılığını azaltmaya yönelik politikaların uygulanmasına devam edilecektir.

2026 yılında ihracatın (fob) yüzde 3 oranında artarak 282 milyar dolara, ithalatın (cif) ise yüzde 3 oranında artarak 378 milyar dolara ulaşması ve böylece dış ticaret açığının 96 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Bu dönemde ihracat fiyatlarının sabit kalması ve ithalat fiyatlarının yüzde 0,5 oranında azalması beklenirken reel ihracatın ve ithalatın ise sırasıyla yüzde 3,0 ve yüzde 3,5 artacağı tahmin edilmektedir.

2026 yılında seyahat gelirlerinin 61,8 milyar dolar seviyesine yükselmesi, hizmetler dengesinin ise 65,3 milyar dolar fazla vermesi tahmin edilmektedir. Birincil gelir dengesinde 15,2 milyar dolar açık öngörülmürken, ikincil gelir dengesinde 0,1 milyar dolar fazla beklenmektedir.

Söz konusu varsayımlar altında cari işlemler açığının 2026 yılında 22,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşerek GSYH'ya oranla yüzde 1,3 olması öngörülmektedir.

2.3.2. Sermaye ve Finans Hesapları

a) Mevcut Durum

2024 yılı genelinde ödemeler dengesi finans hesabı tüm alt kalemleri kaynaklı net sermaye girişi gerçekleşmiştir. 2023 yılındaki net hata ve noksan kaynaklı sermaye çıkışları 2024 yılında da devam etmiştir. Finansman kalemlerinin alt detayları incelendiğinde, 2024 yılında net doğrudan yabancı yatırım girişlerinin 5,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar içerisinde gayrimenkul yatırımları 2,8 milyar dolar olmuştur. Yurtdışı yerleşikler devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) piyasasında 16 milyar dolar tutarında net alış yaparken, Hazine tarafından yurt dışına ihraç edilen tahviller yoluyla 0,5 milyar dolar tutarında net borçlanma gerçekleştirilmiştir.

2023 yılında başlayan portföy yatırımları kaynaklı net girişler 2024 yılında da devam etmiştir. 2025 yılının Ocak-Ağustos döneminde ise portföy yatırımları bir miktar yavaşlamış ve sınırlı oranda sermaye çıkışı kaydedilmiştir. Aynı dönemler itibarıyla, pay piyasasında 1.666 milyon dolar tutarında sermaye girişi gerçekleşirken, yurtdışı yerleşikler DİBS piyasasında 627 milyon dolar tutarında net alış yapmıştır. Hazine yurt dışı tahvil ihracatında sınırlı net alım kaydedilirken bankalar ise 1.497 milyon dolar net kullanım gerçekleştirmiştir.

2024 yılında diğer yatırımlar kaleminde net sermaye girişleri devam ederken bir önceki yıla kıyasla azalış gözlenmiştir. Bu dönemde söz konusu kalemdaki net girişlerin ağırlıklı olarak krediler alt kalemlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu kapsamda, 2023 yılında

39,0 milyar dolar seviyesinde gerçekleşen diğer yatırımlar kaynaklı net sermaye girişleri, 2024 yılında 4,8 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Bununla birlikte, 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde diğer yatırımlar kalemi kaynaklı net sermaye girişlerinde artış gözlenmiş ve 21,1 milyar dolar sermaye girişi kaydedilmiştir.

TABLO I: 21- Sermaye ve Finans Hesabı

(Milyar Dolar)

	2023	2024	Ocak-Ağustos	
			2024	2025
Cari İşlemler Dengesi	-41,5	-10,4	-8,0	-15,9
Türlerine Göre Sermaye Hareketleri (rezerv hariç) (1)	-49,4	-21,9	-8,2	-24,0
Doğrudan Yatırımlar (net)	-4,7	-5,1	-2,9	-4,4
Portföy Yatırımları (net)	-5,7	-12,0	-11,0	1,5
Yabancıların Hisse Senedi Alımları	1,4	-2,5	-1,9	1,7
Yabancıların DİBS Alımları	2,0	16,0	12,0	0,6
Diğer Yatırımlar (net)	-39,0	-4,8	5,7	-21,1
Kullanıcıya Göre Sermaye Hareketleri (1) (2)	-49,4	-21,9	-8,2	-24,0
Kamu Kesimi	21,1	5,4	4,3	-7,3
Özel Kesim	-23,3	-11,3	-0,9	-26,8
Bankalar	21,0	19,5	12,3	19,5
Banka Dışı	2,4	-8,2	-11,4	7,3
Doğrudan Yatırımlar (net)	-4,7	-5,1	-2,9	-4,4
Rezerv Varlıklar	-2,0	0,6	-3,4	-2,8
Net Hata Noksan	-9,7	-10,8	-3,5	-10,8

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TCMB

(1) Eksi işareti girişi göstermektedir.

(2) Doğrudan yatırımlar girişinde kamu özel ayrımı net olarak yapılamadığından ve borç oluşturan bir kalem olarak kabul edilmediğinden kullanıcıya göre sermaye hareketleri kısmında hesaplama dâhil edilmeyip ayrı olarak verilmiştir. Ayrıca sermaye hesabı altında yer alan göçmen transferleri ve üretilmeyen ve finansal olmayan varlıklar kalemleri de hesaplama dâhil edilmemiştir.

2.4. ENFLASYON VE PARA POLİTİKASI

a) Mevcut Durum

2023 yıl sonunda yüzde 64,8 olarak gerçekleşen TÜFE yıllık artış hızı, 2024 yılı ilk yarısında enerji ve hizmet fiyatlarındaki ivmelenmeyle 6,8 puan artarak yüzde 71,6 seviyesine yükselmiştir. Bu gelişmede, maliyet yönlü unsurlara ek olarak ücret artışları, fiyat katılıkları ve doğal gaz kullanımına ilişkin geçici düzenlemenin oluşturduğu baz etkisi belirleyici olmuştur.

2024 yılı Haziran ayı itibarıyla başlayan dezenflasyon süreci yılın ikinci yarısında kesintisiz bir biçimde devam etmiştir. 2024 yılının üçüncü çeyreğinde tüketici enflasyonu üzerinde enerji fiyatları ile maktu vergi güncellemelerinin yanı sıra yönetilen ve yönlendirilen fiyat gelişmelerinin etkileri belirginleşirken geçici arz koşullarına bağlı olarak işlenmemiş gıda fiyatlarındaki artışa rağmen dördüncü çeyrek itibarıyla yıllık tüketici enflasyonu gerileme eğilimini sürdürmüştür. Aralık ayında aylık enflasyondaki yavaşlama daha belirgin hâle gelmiş, enflasyon ana eğiliminde kaydedilen iyileşme ile birlikte tüketici fiyatları yıllık enflasyonu Mayıs ayındaki zirve seviyesinden 31,1 puanlık düşüşle 2024 yılını yüzde 44,4 seviyesinde tamamlamıştır.

2025 yılında Türk lirasındaki görece istikrarlı seyir temel mal fiyatları öncülüğünde enflasyonu olumlu yönde etkilerken başta kira olmak üzere hizmet enflasyonundaki atalet manşet enflasyon üzerindeki baskıları artırmıştır. Diğer taraftan, gıda fiyatlarında

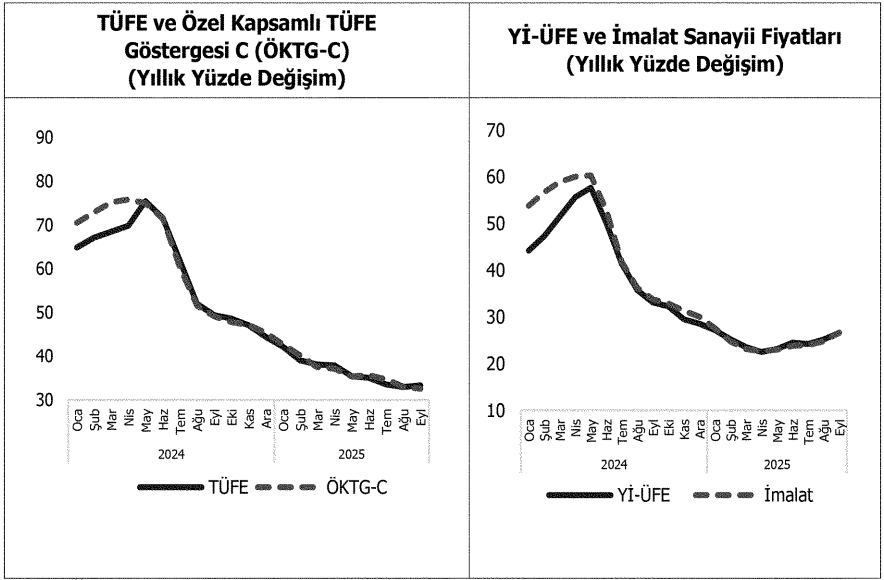
enflasyonist baskıların azaldığı gözlenmiş olmakla beraber, olumsuz iklim koşullarına bağlı arz yönlü gelişmeler bu görünümü bir miktar sınırlamıştır.

Sürdürülen sıkı para politikası duruşu, Türk lirasındaki reel değerlenme ve ekonomi politikaları arasındaki güçlü eşgüdüm, dezenflasyon sürecinin devam etmesini sağlamış ve bu doğrultuda Eylül 2025 itibarıyla yıllık tüketici enflasyonu, 2024 yıl sonu seviyesine göre yaklaşık 11,1 puan azalarak yüzde 33,3 düzeyine gerilemiştir.

2024 yılının ilk aylarında üretici fiyatlarında baz etkisiyle birlikte yıllık artış eğilimi gözlenirken yılın ikinci yarısında elverişli küresel maliyet koşulları, döviz kurundaki istikrarlı seyir ve ılımlı düzeyde gerçekleşen reel birim işgücü maliyetleri sonucunda üretici fiyatları kaynaklı enflasyonist baskılar zayıflamıştır. Bu çerçevede, 2024 yılı sonunda yıllık üretici fiyatları enflasyonu, 2023 yıl sonuna göre 15,7 puan düşüşle yüzde 28,5 düzeyinde gerçekleşerek tüketici fiyatları enflasyonunun altında kalmıştır.

2025 yılında ise jeopolitik gerilimler, taşımacılık maliyetleri ve enerji fiyatlarının yanı sıra döviz kuru gelişmeleri üretici fiyatlarında belirleyici olmuştur. Bu çerçevede, Yİ-ÜFE artış hızı Eylül 2025 itibarıyla yüzde 26,6 olarak gerçekleşmiştir.

GRAFİK I: 4- Fiyat Gelişmeleri

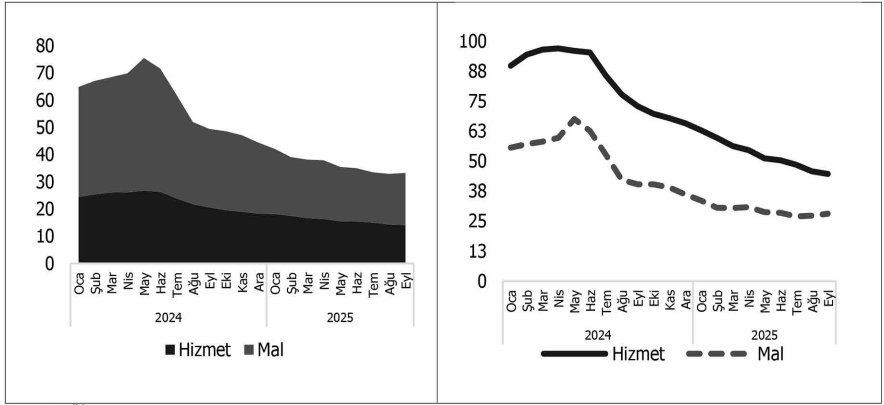
Kaynak: TÜİK

2025 yılının ilk çeyreğinde, döviz kurundaki gelişmelerin temel mal fiyatlarında ılımlı bir seyir oluşturmasına rağmen, olumsuz iklim koşulları gıda fiyatları üzerinde enflasyonist baskıları artırmış, ücret ayarlamaları ile geçmiş enflasyona endeksleme eğilimi güçlü kalemlerde kaydedilen yüksek aylık artışlar sonucunda, hizmet grubu fiyatlarındaki katılık devam etmiştir. Bu gelişmelerle, TÜFE yıllık artış oranı Mart ayı itibarıyla yüzde 38,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Yılın ikinci çeyreğinde ise yıllık enflasyon gıda ve hizmet gruplarında yavaşlarken enerji ve temel mallarda sınırlı oranda yükselmiş ve TÜFE yıllık artış

oranı kademeli olarak yüzde 35,1'e gerilemiştir. Yılın üçüncü çeyreğinde mevsimsel faktörlere bağlı olarak artan gıda ve hizmet fiyatlarındaki katılığa rağmen Türk lirasının dengeli performansı ile ılımlı seyreden temel mal fiyatları enflasyon görünümünde belirleyici olmuş ve TÜFE yıllık artış oranı Eylül ayı itibarıyla yüzde 33,3'e gerilemiştir.

2025 yılı boyunca temel mallar grubu fiyatlarında iç talepteki görünüm ve döviz kurunda yaşanan gelişmelere paralel şekilde ılımlı bir seyir hakim olmuştur. Hizmet fiyatları artış oranı ise yılın ilk çeyreğinde ücret artışları, yönetilen-yönlendirilen fiyat ayarlamaları ve geriye dönük endeksleme davranışının etkisiyle yükselmiştir. İkinci çeyrek itibarıyla baz etkisi kaynaklı gerileme kaydedilmesine rağmen, atalet etkisinin belirginleşmesi sonucunda hizmet enflasyonu yüksek seviyelerini korumaya devam etmiştir. Temel mal ve hizmet gruplarındaki gelişmelere paralel olarak özel kapsamlı TÜFE göstergelerinden ÖKGT-B ve ÖKGT-C endeksleri yıllık artış oranı Eylül 2025 itibarıyla sırasıyla yüzde 32,9 ve yüzde 32,5 olarak gerçekleşmiştir.

GRAFİK I: 5- Mal ve Hizmet Fiyatları (TÜFE'ye Katkı ve Yıllık Yüzde Değişim)

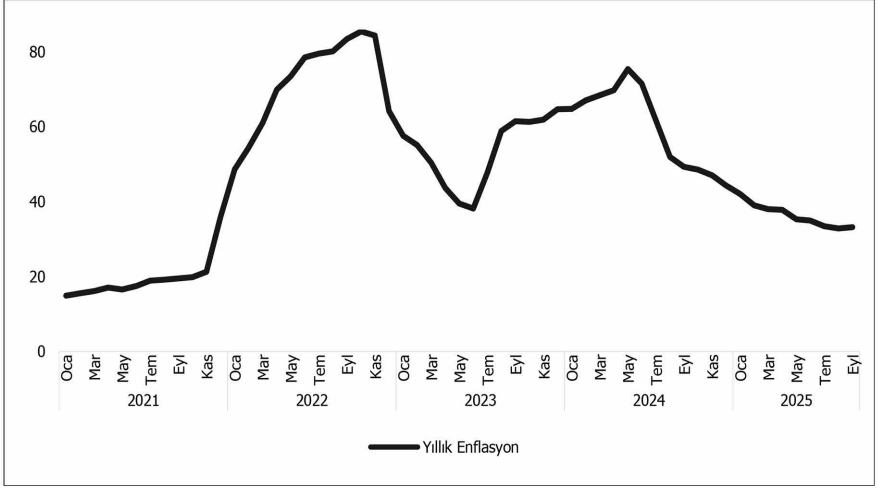
Kaynak: TÜİK

Para politikasındaki kararlı duruşun, maliye politikasının güçlü desteği ve arz yönlü politikaların katkısıyla yurt içi talebin dengelenmesi, döviz kurundaki istikrarlı seyrin sürmesi sonucunda, aylık enflasyonun ana eğilimindeki düşüşün yılın geri kalanında devam ederek 2025 yıl sonunda TÜFE yıllık artış oranının yukarı yönlü riskler bulunmakla birlikte yüzde 28,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

TCMB, fiyat istikrarının sağlanması ve kalıcı olarak korunması temel amacı doğrultusunda, enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde para politikası uygulamalarını sürdürmektedir.

GRAFİK I: 6- Yıllık Enflasyon

(Yüzde)

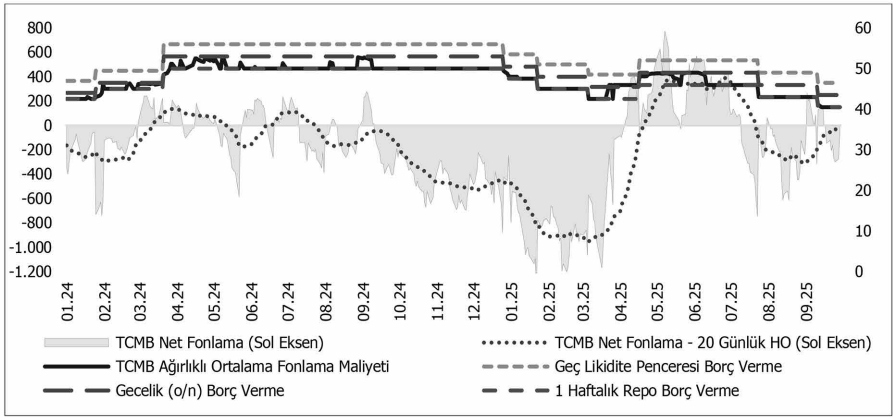
Kaynak: TÜİK

2024 yılının ilk çeyreğinde genel olarak 2023 yılında sağlanan para politikası duruşunu koruyan Merkez Bankası, hizmet enflasyonunun öngörülenden yüksek seyretmesi sonucunda politika faizini toplamda 750 baz puan yükseltmiştir.

Merkez Bankası, parasal sıkılaştırmanın gecikmeli etkilerini yakından takip ederek Nisan-Kasım döneminde politika faizini yüzde 50 düzeyinde sabit tutmuştur. Bu dönemde yurt içi talep kademeli olarak yavaşlarken enflasyonun ana eğiliminde geçici dalgalanmalar gözlenmiştir. 2024 yılı Aralık ayında ise dezenflasyon sürecindeki ilerleme ve finansal koşullardaki iyileşme dikkate alınarak politika faizi 250 baz puan indirilmiştir.

2025 yılının ilk çeyreğinde yurt içi talebin enflasyondaki düşüşü destekleyici düzeyde seyretmesi ve enflasyonun ana eğiliminde gözlenen iyileşme sonucunda, Merkez Bankası politika faizini 500 baz puan indirerek yüzde 42,5 seviyesine düşürmüştür. Yılın ikinci çeyreğinde ise finansal piyasalardaki oynaklık ve küresel riskler gözetilerek politika faiz oranı 350 baz puan artırılmıştır. Yılın üçüncü çeyreğinde de talep koşullarındaki dengelenme ve dezenflasyonist etkilerin güçlenmesi sonucunda 550 baz puan indirilen politika faizi, Ekim ayında 100 baz puan daha düşürülerek yüzde 39,5 seviyesine gerilemiştir.

GRAFİK I: 7- TCMB Net Fonlaması (Milyar TL) ve Faiz Oranları (Yüzde)

Kaynak: TCMB

TABLO I: 22- TCMB Net Döviz Alımları

(Milyon Dolar)

Yıl	İhracat Reeskont Kredileri	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Enerji İthalatçısı KIT'lere Döviz Satışı	Toplam Net Döviz Alımları
2002	25	795	-	16	12	-	824
2003	34	5 652	-	4 229	-	-	9 915
2004	27	4 104	-	1 283	9	-	5 405
2005	25	7 442	-	14 565	-	-	22 032
2006	4	4 296	1 000	5 441	2 105	-	6 636
2007	2	9 906	-	-	-	-	9 908
2008	5	7 584	100	-	-	-	7 489
2009	1 040	4 314	900	-	-	-	4 454
2010	1 104	14 865	-	-	-	-	15 969
2011	1 920	6 450	11 210	-	2 390	-	-5 230
2012	8 295	-	1 450	-	1 006	-	-5 839
2013	12 664	-	17 610	-	-	-	-4 949
2014	12 999	-	10 439	-	3 151	1 321	-1 912
2015	15 182	-	12 346	-	-	10 505	-7 669
2016	15 022	-	3 400	-	-	5 084	6 538
2017	12 491	-	-	-	-	7 851	4 640
2018	14 902	-	-	-	-	7 699	7 203
2019	22 692	-	-	-	-	6 456	16 237
2020	23 067	-	-	-	-	5 985	17 082
2021	21 078	-	-	-	7 278	6 111	7 689
2022	17 623	-	-	-	-	17 971	-348
2023	3 832	-	-	-	-	-	3 832
2024	2 138	-	-	-	-	-	2 138
2025(1)	1 854	-	-	-	1 134	-	720

Kaynak: TCMB İstatistikleri, Piyasa Verileri, Aylık Döviz Alım Satım Tutarları

(1) 2025 yılı verileri ilk dokuz ay itibarıyla.

İhracat reeskont kredileri yoluyla TCMB döviz rezervlerine 2024 yılında 2,1 milyar dolar, 2025 yılının ilk dokuz ayında ise 1,9 milyar dolar katkı sağlanmıştır.

TCMB'nin altın hariç brüt döviz rezervi 2024 yılı sonunda bir önceki yılsonuna göre 2,1 milyar dolar azalışla 90,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Eylül 2025 itibarıyla TCMB'nin altın hariç brüt döviz rezervi 2024 yılı sonuna göre 4,0 milyar dolar azalışla 86,7 milyar dolar seviyesindedir.

2025 yılı üçüncü çeyrek sonu itibarıyla para tabanı 2024 yılı sonuna göre yüzde 14,0 oranında artmıştır. Bununla birlikte, emisyon toplamı 198,3 milyar TL artış göstermiştir. Aynı dönemde TCMB dış varlıkları 25,7 milyar dolar artarken toplam yükümlülükleri ise 20,5 milyar dolar artmıştır. Bu doğrultuda, TCMB'nin net dış varlık pozisyonunda 5,2 milyar dolar artış gerçekleşmiştir.

M1, M2 ve M3 para arzları, Eylül 2025 itibarıyla 2024 yılı sonuna göre sırasıyla yüzde 39,8, yüzde 30,1 ve yüzde 30,0 oranlarında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, yabancı para cinsinden vadesiz mevduatlardaki artış etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta ise M1 para arzındaki ve Türk lirası cinsi vadeli mevduatlardaki değerlendirme belirleyici olmuştur.

TABLO I: 23- Parasal Büyüklükler ve TCMB Bilançosu Seçilmiş Kalemleri

	2024	2025		
	4.Ç	1.Ç	2.Ç	3.Ç
(Milyon TL)				
Para Arzları				
M1	6 152 095	7 271 834	7 740 961	8 602 720
M2	17 454 452	19 809 218	21 386 413	22 704 451
M3	19 389 927	21 545 149	23 396 253	25 201 790
(Milyon TL)				
Para Tabanı	3 812 060	4 166 782	4 320 792	4 346 098
Emisyon	660 372	840 851	813 530	858 645
Net Dış Varlıklar	2 299 427	2 144 804	1 912 121	3 090 055
Net Uluslararası Rezervler	2 239 483	2 127 337	1 840 731	3 010 334
Net İç Varlıklar	1 512 633	2 021 978	2 408 671	1 256 043
Hazine Borçları	132 684	124 070	243 429	246 199
Değerleme Hesabı	500 887	85 349	-13 793	-460 616
(Milyon Dolar)				
Dış Varlıklar	157 248	158 596	152 667	182 941
Toplam Yükümlülükler	102 053	108 085	114 271	122 550
Yurt Dışı	20 048	19 775	17 700	16 046
Yurt İçi	82 005	88 310	96 571	106 504
Net Dış Varlık Pozisyonu	55 195	50 511	38 396	60 391

Kaynak: TCMB

Not: Alt kalemlerin tamamı gösterilmediği için toplamlar tutmayabilecektir. Veriler ayın son Cuma günü itibarıyadır. Bilanço büyüklüklerine ait rakamlar Stand By Bilançosundan alınmıştır.

b) Hedefler

Orta vadede kalıcı fiyat istikrarına yönelik politika bileşiminin sürdürülmesiyle TÜFE yıllık artış hızının 2026 yıl sonunda yüzde 16,0 olarak gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

2.5. MALİ PİYASALAR

a) Mevcut Durum

Finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, Haziran 2025 itibarıyla 2024 yıl sonuna göre TL bazında yüzde 22,9 oranında artarak 54,6 trilyon TL'ye, dolar bazında yüzde 9 oranında artarak 1,4 trilyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemde finansal sektörün toplam aktiflerinin GSYH'ya oranı ise yüzde 99,6'dan yüzde 104,1'e çıkmıştır. 2025 yılının ilk altı aylık döneminde BDDK gözetimindeki banka dışı finansal kuruluşların, sigorta ve emeklilik şirketlerinin, portföy yönetim şirketlerinin ve aracı kurumların sektör payında artış görülmüştür. Bu dönemde mevduat bankalarının ve gayrimenkul yatırım ortaklıklarının sektör payları ise azalmıştır.

TABLO I: 24- Finansal Sektör Kuruluşlarına Dair Bazı Göstergeler

	Aktif Büyüklük			Aktif Büyüklük (1)			Sektör Payı			GSYH'ya Oran			Kuruluş Sayısı		
	(Milyar TL)			(Milyar Dolar)			(Yüzde)			(Yüzde)			(Adet)		
	2023	2024	2025-6	2023	2024	2025-6	2023	2024	2025-6	2023	2024	2025-6	2023	2024	2025-6
Bankalar	23 552,6	32 657,2	39 666,6	801,2	927,1	998,1	78,9	73,5	72,6	86,9	73,2	75,6	62	64	67
Mevduat Bankaları	20 167,4	28 115,1	33 852,0	686,0	798,2	851,8	67,6	63,3	62,0	74,4	63,1	64,6	34	35	38
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1 344,0	1 882,6	2 434,2	45,7	53,4	61,2	4,5	4,2	4,5	5,0	4,2	4,6	19	20	20
Katılım Bankaları	2 041,2	2 659,6	3 380,4	69,4	75,5	85,1	6,8	6,0	6,2	7,5	6,0	6,4	9	9	9
BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar	671,3	988,5	1 296,6	22,8	28,1	32,6	2,2	2,2	2,4	2,5	2,2	2,5	119	124	126
Finansal Kiralama Şirketleri	271,9	334,5	430,3	9,2	9,5	10,8	0,9	0,8	0,8	1,0	0,8	0,8	21	19	20
Factoring Şirketleri	214,1	316,0	395,7	7,3	9,0	10,0	0,7	0,7	0,7	0,8	0,7	0,8	49	48	48
Finansman Şirketleri	139,6	212,5	254,7	4,7	6,0	6,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	20	24	24
Varlık Yönetim Şirketleri	16,7	33,4	41,9	0,6	0,9	1,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	23	27	28
Tasarruf Finansman Şirketleri	29,0	92,0	174,0	1,0	2,6	4,4	0,1	0,2	0,3	0,1	0,2	0,3	6	6	6
Sigorta ve Emeklilik Şirketleri	1 471,4	2 360,7	3 018,5	50,1	67,0	76,0	4,9	5,3	5,5	5,4	5,3	5,8	72	73	71
Hayat Dışı	506,9	833,0	1 076,9	17,2	23,6	27,1	1,7	1,9	2,0	1,9	1,9	2,1	49	49	48
Hayat/Emeklilik	920,5	1 462,9	1 855,7	31,3	41,5	46,7	3,1	3,3	3,4	3,4	3,3	3,5	19	20	19
Reasürans	44,0	64,8	85,9	1,5	1,8	2,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	4	4	4
Yatırım Ortaklıkları	789,4	1 202,9	1 418,7	26,9	34,2	35,7	2,6	2,7	2,6	2,9	2,7	2,7	64	64	66
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	754,5	1 158,8	1 367,7	25,7	32,9	34,4	2,5	2,6	2,5	2,8	2,6	2,6	48	48	49
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları	1,2	1,7	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	9	9	9
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	33,7	42,4	49,2	1,1	1,2	1,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	7	7	8
Portföy Yönetim Şirketleri (2)	3 162,6	6 931,1	8 815,7	107,6	196,8	221,8	10,6	15,6	16,1	11,7	15,5	16,8	64	69	80
Aracı Kurumlar	204,1	285,1	396,2	6,9	8,1	10,0	0,7	0,6	0,7	0,8	0,6	0,8	72	68	66
TOPLAM	29 851,4	44 425,5	54 612,2	1 015,4	1 261,3	1 374,2	100,0	100,0	100,0	110,2	99,6	104,1	453	462	476

Kaynak: HMB, TCMB, TÜİK, SPK, BDDK, SEDDK, FKB

(1) İlgili dönem sonu TCMB döviz alış kurları kullanılarak SBB tarafından hesaplanmıştır.

(2) Portföy yönetim şirketlerinin portföy büyüklüğünü ifade etmektedir.

Finansal İstikrar Kapsamında Hanehalkı ve Finans Dışı Kesim Borçluluğu

Türkiye'nin hanehalkı ve finans dışı kesim borçluluğu, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşük bir görünüm sergilemektedir. 2025 yılı Haziran ayı itibarıyla hanehalkı finansal varlıkları ve yükümlülükleri artış eğilimini sürdürmüş, 2024 yıl sonu ile kıyaslandığında varlıklardaki büyüme yükümlülüklerin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu seyir tasarruf eğiliminin güçlenmesi ve makro ihtiyati önlemler sonucu kredi büyümesinin dengelenmesiyle yakından ilişkilidir. Kredi kartı harcamalarındaki genişleme ve ihtiyaç kredilerindeki canlılık yükümlülük artışını desteklemiştir. Ancak hanehalkı finansal varlıklarındaki yükseliş yükümlülüklerdeki artışı dengelemiş ve varlıkların yükümlülükleri karşılama oranı yüksek seviyede kalmaya devam etmiştir. Finansal istikrarı destekleyen bu görünümde, sıkılaştırıcı politikaların sürdürülmesi, TL cinsi finansal araçların getirisinin artması ve hanehalkının yabancı para (YP) cinsinden borçlanma kısıtı belirleyici olmuştur.

TABLO I: 25- Hanehalkı Finansal Varlık ve Yükümlülükleri

(Milyar TL)

	2023	2024	Haziran	
			2024	2025
Mevduat	7 804,5	10 208,7	9 012,2	12 359,6
Tasarruf Mevduatı	4 802,6	6 611,7	5 743,1	7 680,5
Döviz Tevdiatı	2 186,5	2 288,0	2 235,9	2 747,8
Kıymetli Maden Deposu	815,4	1 309,0	1 033,2	1 931,3
Tahvil ve Bonolar	58,5	91,8	78,2	229,0
Kamu	41,2	64,3	47,6	201,8
Özel Sektör	17,3	27,5	30,6	27,2
Yatırım Fonları	1 771,6	4 027,1	2 907,7	5 208,2
Menkul Kıymet	1 018,4	2 805,3	1 881,8	3 656,1
Emeklilik (1)	753,2	1 221,8	1 025,9	1 552,1
Hisse Senedi	1 437,8	1 819,9	1 937,2	1 910,8
Yapılandırılmış Ürünler	11,4	24,6	18,6	39,5
Diğer Menkul Kıymetler (2)	0,8	3,0	2,5	3,4
TOPLAM VARLIKLAR	11 084,6	16 175,1	13 956,4	19 750,5
Banka Kredileri	2 745,1	3 992,2	3 299,1	4 830,0
Konut Kredileri	438,7	512,9	447,5	584,2
Taahhüt Kredileri	96,1	75,5	90,9	59,7
İhtiyaç Kredileri	1 012,4	1 493,0	1 230,8	1 836,2
Kredi Kartları	1 197,9	1 910,8	1 529,9	2 349,9
Finansman Şirketi Kredileri	16,8	28,6	20,9	26,9
Konut Kredileri	0,0	0,0	0,0	0,0
Taahhüt Kredileri	9,9	17,0	12,1	14,4
İhtiyaç Kredileri	6,9	11,6	8,8	12,5
Finansal Kiralama Şirketi Kredileri (3)	0,0	0,5	0,0	0,3
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	2 761,9	4 021,3	3 320,0	4 857,2
Varlıklar/GSYH (Yüzde)	41,9	36,0	38,6	37,3
Yükümlülükler/GSYH (Yüzde)	10,5	9,0	9,3	9,3
Varlıklar/Yükümlülükler (Yüzde)	399,1	398,8	416,6	402,6

Kaynak: BDDK, TÜİK, MKK, TBB Risk Merkezi, Emeklilik Gözetim Merkezi, SBB Hesaplamaları

(1) Katılımcıların fon tutarı ile devlet katkısı tutarı toplamını ifade etmektedir. Otomatik katılım sistemi verileri de dâhil edilmiştir.

(2) Varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatl menkul kıymetler ve kira sertifikalarını içermektedir.

(3) Finansal kiralama şirketlerince kullanılan konut kredilerini ihtiva etmektedir.

Hanehalkı finansal varlıkları Haziran 2025 itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 41,5 artışla 19,8 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde varlık kompozisyonunun ana unsurunu oluşturan mevduatlar yüzde 37,1 oranında artarak 12,4 trilyon TL'ye yükselmiştir.

Mevduatlar içinde tasarruf mevduatı 7,7 trilyon TL'ye ulaşırken, döviz tevdiat hesapları 2,7 trilyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. TL mevduatlarıdaki artışta, yüksek getiri sağlayan mevduat faizleri ve artan yerli yatırımcı tercihi etkili olmuştur. Kıymetli maden depo hesapları da değer kazançlarıyla birlikte yıllık yüzde 87 artarak 1,9 trilyon TL'ye yükselmiştir. Varlık bileşenlerinden yatırım fonları 5,2 trilyon TL'ye ulaşarak Haziran 2025 itibarıyla yıllık yüzde 79,1 oranında yükseliş göstermiştir. Bu gelişmede özellikle menkul kıymet fonlarının getiri performansı ve emeklilik fonlarındaki katılımcı sayısının artışı belirleyici olmuştur. Haziran 2024'te 78,2 milyar TL olan tahvil ve bono stoku 229 milyar TL'ye yükselmiş olup bu artışta kamu iç borçlanma senetlerine yönelik talebin güçlenmesi etkilidir. Borsadaki dalgalı seyir ile yatırımcıların kısa vadeli pozisyon azaltma eğilimi nedeniyle hisse senedi stokunda yıllık yüzde 1,4 seviyesinde gerileme gerçekleşmiştir. Haziran 2025 itibarıyla hanehalkı finansal varlık kalemlerindeki yıllık değişimler göz önüne alındığında 2024 yıl sonundaki yıllık değişimlere göre mevduat kaleminde 6,3 puanlık sınırlı bir yükseliş gözlenmektedir. Toplam varlıkların yüzde 1,2'sini oluşturan tahvil ve bonolar en dikkat çekici artışın yaşandığı varlık kalemi olmuştur.

Hanehalkı finansal yükümlülükleri Haziran 2025 itibarıyla yıllık yüzde 46,3 oranında artarak 4,9 trilyon TL'ye yükselmiştir. Banka kredilerinin toplam yükümlülükler içindeki payı yüzde 99,4 seviyesinde yatay seyretmiştir. Alt kalemlere bakıldığında, kredi kartı bakiyelerinin yüzde 53,6 artışla 2,35 trilyon TL'ye ulaştığı ve yükümlülük artışında belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır. İhtiyaç kredileri yüzde 49,2 ve konut kredileri yüzde 30,5 artarken taşıt kredileri azalış eğilimini sürdürmüştür.

Hanehalkı finansal varlıklarının finansal yükümlülükler oranı Haziran 2025 itibarıyla yüzde 402,6 seviyesinde gerçekleşmiş ve önceki yılın aynı dönemine göre azalış göstermiştir. Bu gelişme, toplam yükümlülüklerdeki yüzde 46,3'lük artışın toplam varlıklardaki yüzde 41,5'lik artıştan daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Milli gelire oranla değerlendirildiğinde, hanehalkı varlıklarının GSYH'ya oranının yüzde 37,3, yükümlülüklerin oranının ise yüzde 9,3 düzeyinde kaydedildiği gözlenmektedir.

Ağustos 2025 itibarıyla finansal kesim dışındaki firmaların net döviz pozisyonu açığı bir önceki yılın aynı dönemine göre 62,2 milyar dolar artarak 184,9 milyar dolara yükselmiştir. Bu gelişmede, yükümlülüklerdeki yükselişin varlıklardaki artışın üzerinde kalması belirleyici olmuştur. Söz konusu dönemde varlıklar yüzde 0,7 oranında artarak 169,8 milyar dolar, yükümlülükler ise yüzde 21,8 oranında yükselerek 354,7 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Varlık kalemleri incelendiğinde, mevduatların yıllık bazda yüzde 11,4 azalışla 72 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Yükümlülük tarafında, nakdi krediler yüzde 20,7 artışla 291,2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu yükselişin önemli kısmı yüzde 23,2 artış gösteren yurt içinden sağlanan kredilerden kaynaklanırken, yurt dışından temin edilen kredilerde de yüzde 17,1'lik artış gerçekleşmiştir.

Finansal kesim dışındaki firmalar kısa vadede net döviz fazlası vermeye devam etmiştir. Söz konusu fazla bir önceki yıla göre 24,3 milyar dolar azalarak 5,2 milyar dolara gerilemiştir. Bu gelişmede, kısa vadeli yükümlülüklerde artış ve kısa vadeli varlıklarda sınırlı azalışın gerçekleşmesi etkili olmuştur.

TABLO I: 26- Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri

(Milyar Dolar)

	2023	2024	Ağustos	
			2024	2025
Varlıklar	184,5	157,2	168,7	169,8
Mevduat	99,7	69,5	81,3	72,0
Menkul Kıymetler	1,7	1,8	2,1	2,6
İhracat Alacakları	43,5	49,3	50,5	53,2
Yurt Dışına Doğrudan Sermaye Yatırımları	25,5	25,9	25,7	31,8
Türev Varlıklar	14,1	10,7	9,1	10,2
Yükümlülükler	254,3	304,9	291,4	354,7
Nakdi Krediler	206,6	249,3	241,3	291,2
Yurt İçinden Sağlanan Krediler	110,3	150,9	142,8	175,9
Döviz Kredileri (Bilgi için)	104,8	144,7	136,9	167,8
Döviz Endeksli Krediler (Bilgi için)	0,3	0,2	0,2	0,2
Yurt Dışından Sağlanan Krediler	96,3	98,4	98,5	115,3
İthalat Borçları	46,1	48,3	45,9	50,1
Türev Yükümlülükler	1,6	7,3	4,2	13,4
Net Döviz Pozisyonu	-69,8	-147,7	-122,7	-184,9
Kısa Vadeli Varlıklar (1)	157,6	130,7	141,8	137,8
Kısa Vadeli Yükümlülükler (2)	91,6	117,2	112,3	132,6
Kısa Vadeli Net Döviz Pozisyonu	66,0	13,5	29,5	5,2

Kaynak: TCMB

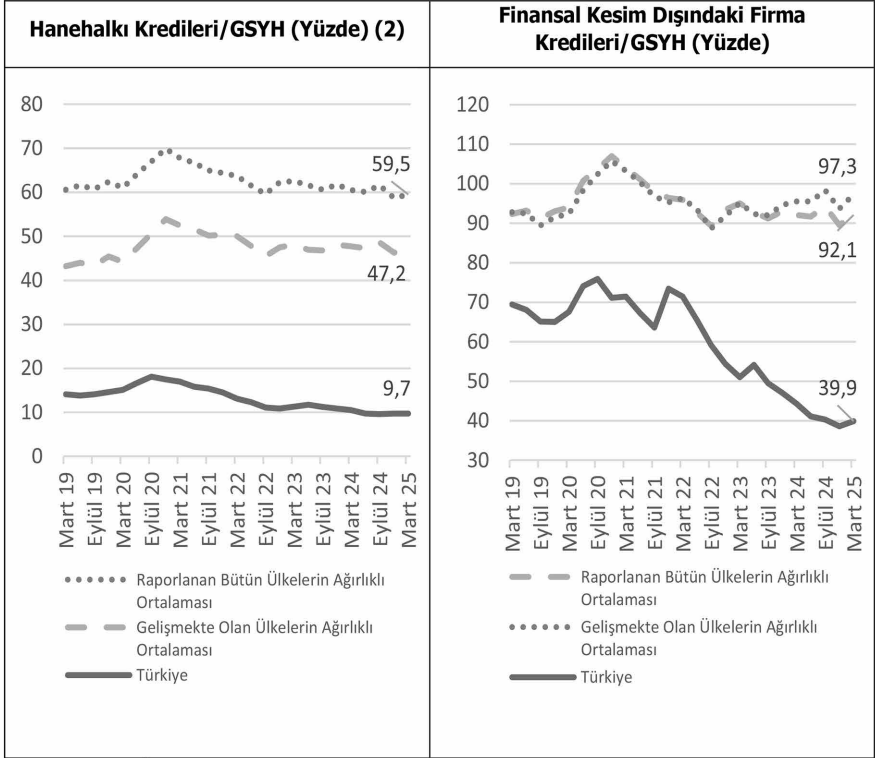
(1) Kısa Vadeli Varlıklar=Mevduat+Menkul Kıymetler+İhracat Alacakları

(2) Kısa Vadeli Yükümlülükler=Yurt İçi Bankalar, Faktoring Şirketleri ve Finansman Şirketlerinden Sağlanan Kısa Vadeli Döviz Kredileri ile Döviz Endeksli Krediler+Yurt Dışından Sağlanan Kısa Vadeli Krediler ile Vadeye Kalan Süresi 1 Yılda Az Olan Uzun Vadeli Krediler+Kısa Vadeli İthalat Borçları ile Vadeye Kalan Süresi 1 Yılda Az Olan Uzun Vadeli İthalat Borçları

Türkiye’de hem hanehalkı hem de finansal kesim dışındaki firmaların borçluluk oranları, uluslararası karşılaştırmalara kıyasla düşük seviyelerde seyretmektedir. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) verilerine göre, Türkiye’de hanehalkı borçluluğunun GSYH’ya oranı 2025 yılının ilk çeyreğinde yüzde 9,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu oran, geçen yılın aynı dönemine göre yataya yakın bir seyir izleyerek son dönemdeki istikrarlı görünümünü korumuştur. Hanehalkı borçluluğunun GSYH’ya oranı son beş yıllık dönemde kademeli bir azalış göstererek 2007 yılı üçüncü çeyreğinden bu yana en düşük düzeylerinde seyretmektedir. 2025 yılı ilk çeyreği itibarıyla raporlanan bütün ülkelerin ağırlıklı ortalaması yüzde 59,5, gelişmekte olan ülkelerin ortalaması ise yüzde 47,2 düzeyindedir. Türkiye’nin hanehalkı borçluluğunun söz konusu oranlardan önemli ölçüde düşük seyretmesi, hanehalkı kesiminin krediye dayalı borçlanma düzeyinin sınırlı kaldığını ve makroekonomik istikrar açısından düşük riske sahip olduğunu göstermektedir. Bu görünüm, Türkiye’de son dönemde uygulanan makro ihtiyati politika çerçevesindeki kredi büyümesini dengeleyici önlemlerle uyumludur. Böylece hanehalkı borçluluk oranı hem gelişmekte olan ülke ortalamalarına hem de küresel ortalamalara kıyasla pozitif ayrılan bir seyir izlemeye devam etmektedir.

2025 yılının ilk çeyreğinde Türkiye’de finansal kesim dışındaki firmaların GSYH’ya oranla borçluluk düzeyi sınırlı artış göstererek yüzde 39,9 seviyesinde kaydedilmiştir. Böylece 2024 yılı son çeyreğinde ulaşılan tarihsel düşük seviyeden sonra reel sektör borçluluğunun GSYH’ya oranında kısmi bir dengelenme eğilimi gözlenmiştir. Buna rağmen söz konusu gösterge hem gelişmekte olan ülkeler ortalaması olan yüzde 97,3’ün hem de raporlanan ülkeler ortalaması olan yüzde 92,1’in oldukça altında seyretmektedir. Kredi büyümesindeki sınırlamaların etkisiyle 2022 yılı birinci çeyreğinden itibaren reel sektör borçluluğunda süregelen düşüş eğilimi belirginleşmiştir. 2025 yılının ilk çeyreği itibarıyla bu oran, 2013 yılı birinci çeyreğinden bu yana gözlenen en düşük seviyelere yakındır.

GRAFİK I: 8- Hanehalkı Kredilerinin ve Finansal Kesim Dışındaki Firma Kredilerinin GSYH’ya Oranı (1)

Kaynak: Uluslararası Ödemeler Bankası

(1) Raporlanan ülke sayısı 43’tür.

(2) Hanehalkı kredileri kapsamında hanehalkına hizmet eden kâr amacı gütmeyen kuruluş kredileri de yer almaktadır.

Bankacılık

Ağustos 2025’te bankacılık sektöründe 38’i mevduat, 20’si kalkınma ve yatırım, 9’u ise katılım bankası olmak üzere toplam 67 banka faaliyet göstermektedir. Ağustos 2025 itibarıyla bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü TL bazında yıllık yüzde 41,1 artarak 41,9 trilyon TL, dolar bazında ise yüzde 16,9 artarak 1.022 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

TABLO I: 27- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri

	2023	2024	Ağustos	
			2024	2025
Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	23 553	32 657	29 690	41 887
Aktif Büyüklüğü (Milyar Dolar) (1)	801	927	874	1 022
Canlı Krediler (Milyar TL)	11 677	16 052	14 639	20 631
Mevduat (Milyar TL)	14 852	18 903	17 461	24 002
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (2)	620 495	658 975	382 771	563 402
Banka Sayısı (Adet)	62	64	63	67
Şube Sayısı (Adet)	10 950	10 833	10 953	10 796
Personel Sayısı (Bin kişi)	209	209	210	211
Performans (Yüzde)				
Dönem Net Kârı / Ortalama Aktifler (2)	3,3	2,3	1,4	1,5
Dönem Net Kârı / Ortalama Özkaynaklar (2)	42,7	30,5	17,8	19,2
Mevduat / Toplam Pasifler	63,1	57,9	58,8	57,3
İhraç Edilen Menkul Değerler / Toplam Pasifler	2,5	3,2	2,9	3,9
Canlı Krediler / Toplam Aktifler	49,6	49,2	49,3	49,3
Menkul Değerler / Toplam Aktifler	16,9	16,0	16,1	16,0
Riskler (Yüzde)				
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	19,1	19,7	17,0	18,3
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu / Yasal Özkaynak	3,7	1,3	2,9	1,5
Tahsilî Gecikmiş Alacak Oranı	1,6	1,8	1,7	2,2
Özel Karşılık Oranı	82,0	76,6	76,1	74,6
Kredi / Mevduat Oranı	78,6	84,9	83,8	86,0
Likidite Yeterlilik Oranı	159,9	152,2	153,1	148,2

Kaynak: BDDK

(1) İlgili dönem sonu TCMB döviz alış kurları kullanılarak Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hesaplanmıştır.

(2) Yıl içerisindeki birikimli değerleri göstermektedir.

Ağustos 2025 itibarıyla yerli özel sermayeli bankalar sektör aktiflerinin yüzde 28,7'sini, yabancı sermayeli bankalar yüzde 24,6'sını, kamu bankaları ise yüzde 46,8'ini temsil etmektedir. Bir önceki yılın aynı ayına göre özel bankaların payında azalış, kamu bankalarının payında artış görülmüştür. Fonksiyonel gruplar bazında mevduat bankalarının payı azalırken katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının payında artış yaşanmıştır. Buna göre, mevduat bankaları sektör aktiflerinin yüzde 85,2'sini, katılım bankaları yüzde 8,6'sını, kalkınma ve yatırım bankaları ise yüzde 6,2'sini temsil etmektedir.

Bankacılık sektörünün toplam kredi hacmi Ağustos ayında önceki yılın aynı ayına göre yüzde 40,9 artarak 20,6 trilyon TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Kredilerin türlerine göre dağılımına bakıldığında toplam kredi hacminin yüzde 46'si kurumsal kredilerden, yüzde 26,2'si KOBİ kredilerinden, yüzde 12,2'si tüketici kredilerinden ve yüzde 15,7'si kredi kartlarından oluşmaktadır. Sürdürülen sıkı parasal duruşun yanı sıra finansal istikrarı destekleyici makro ihtiyati tedbirler çerçevesinde ticari ve tüketici kredilerine yönelik aylık büyüme sınırları uygulanmaktadır. Bu çerçevede, geçen yılın aynı dönemine göre ticari kredi artışı yüzde 39,2, tüketici kredi artışı ise yüzde 39,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ağustos 2024 ile kıyaslandığında kredilerin takibe dönüşüm oranında (TDO) bir miktar artış gözlenmektedir. Bu gelişmede iktisadi faaliyetlerdeki dengelenmeye bağlı olarak tüketici kredileri ile kredi kartlarının alacak bakiyesindeki yükseliş etkili olmuştur. Buna göre,

Ağustos 2024'te yüzde 1,7 olan sektör TDO'su Ağustos 2025'te yüzde 2,2'ye yükselmiştir. Söz konusu oran ticari kredilerde yüzde 1,7, tüketici kredilerinde yüzde 3,7 ve kredi kartlarında yüzde 3,5 seviyesinde bulunmaktadır. Temmuz 2025'te ise kredi kartı ve ihtiyaç kredilerine yönelik yeniden yapılandırma imkanı getirilmiştir. Bu kapsamda ilerleyen dönemde sektör TDO'sunun gerileyeceği değerlendirilmektedir.

Bankaların temel fon kaynağı olan mevduatın toplam kaynaklar içerisindeki payı Ağustos 2025'te önceki yılın aynı dönemine göre bir miktar azalarak yüzde 57,3'e gerilemiştir. Bu azalışta hem TL hem de YP mevduat payındaki düşüş etkili olmuştur. Diğer yandan ihraç edilen menkul kıymetler, kısa vadeli fonlar ve diğer kredilerin payında artış yaşanmıştır.

Mevduat sigorta sistemi kapsamında hâlihazırda 38 mevduat ve 9 katılım bankası mevduat sigorta sistemine üyedir. 2025 yılı için gerçek ve tüzel kişilere ait mevduat ve katılım fonlarının 950 bin TL'ye kadar olan kısmı TMSF güvencesindedir. Ağustos 2025 itibarıyla toplam sigortalı mevduat 6,7 trilyon TL seviyesinde olup toplam mevduatın yüzde 28,1'ini oluşturmaktadır. Mevduat sigortacılığı rezervi ise 466 milyar TL seviyesine yükselmiş, rezervin sigortalı mevduatı karşılama oranı yüzde 6,9 ile uluslararası ölçekte yüksek kabul edilen bir seviyeye ulaşmıştır.

Bankacılık sektörünün uzun vadeli likidite pozisyonuna ilişkin temel göstergelerden biri olan kredi/mevduat oranı, kredilerin mevduat artışından daha güçlü seyretmesinin etkisiyle Ağustos 2025'te tüm sektör için yüzde 86'ya yükselmiştir. Bu oran, Türk lirasında yüzde 85 ve yabancı para da yüzde 87 seviyesindedir. Kredi/mevduat oranı, mevduat toplama yetkisi bulunmayan kalkınma ve yatırım bankaları hariç tutulduğunda yüzde 79,6 olarak gerçekleşmiştir.

Sermaye yeterliliği rasyosu (SYR) Ağustos 2025 itibarıyla yüzde 18,3 ile hedef oran olan yüzde 12'nin üzerinde seyretmektedir. BDDK'nın SYR hesaplamasında kullanılan döviz alış kurunu Ocak 2025 itibarıyla Haziran 2024 kuruna güncellemesi sonrası sektör SYR'si bir miktar düşüş göstermiştir. Diğer yandan sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında uzun süredir nakdi ticari kredilere uygulanan yüzde 200 risk ağırlığı uygulamasına Aralık 2024 itibarıyla son verilmiştir. Kur düzenlemesi sektörün SYR'sini düşürücü yönde etkiye bulunurken risk ağırlığı düzenlemesi destekleyici yönde etkilemiştir. Ağustos 2025 itibarıyla SYR, mevduat bankaları için yüzde 17,7, katılım bankaları için yüzde 19,7, kalkınma ve yatırım bankaları için yüzde 24,3 seviyesinde bulunmaktadır. Bankaların sahiplik durumuna göre ise SYR, yerli özel bankalarda yüzde 18,3, yabancı bankalarda yüzde 20,4 ve kamu bankalarında yüzde 17 düzeyindedir.

Sermaye Piyasası

Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin piyasa değeri 2024 yılı sonunda 13,4 trilyon TL iken, 2025 yılı Ağustos ayında 18,1 trilyon TL'ye yükselmiştir. 2024 yılı sonunda yüzde 30,1 seviyesinde bulunan borsa şirketlerinin piyasa değerinin GSYH'ya oranı ise Haziran 2025 itibarıyla yüzde 27,1 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılı Ağustos ayında Borsa İstanbul'daki yabancı yatırımcı payı yüzde 40,3 düzeyinde olup bu dönem itibarıyla 586 şirketin payları işlem görmektedir.

TABLO I: 28- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	2023	2024	2025-6	2025-8
Sermaye Piyasası Kanunu Kapsamındaki Şirketler (Adet)	655	694	708	708
Borsa İstanbul Şirketleri (Adet)	539	572	586	586
Borsa Dışı Şirketler (Adet)	116	122	122	122
Borsa Şirketlerinin Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım, Milyar TL)	4 140	5 707	5 931	7 671
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım, Yüzde)	38,0	37,0	35,5	40,3
Borsa Şirketlerinin Piyasa Değeri (Milyar TL)	10 043	13 423	14 222	18 058
Borsa Şirketlerinin Piyasa Değeri/GSYH (Yüzde)	37,1	30,1	27,1	-
Yatırım Kuruluşları (Adet)	118	120	121	121
Aracı Kurumlar (Adet)	72	68	66	66
Bankalar (Adet)	46	52	55	55
Menkul Kıymet Yatırım Fonları (Adet)	1 440	1 616	1 780	1 887
Toplam Değeri (Milyar TL)	1 540	4 163	5 477	6 327
Bireysel Emeklilik Fonları (Adet)	376	380	396	400
Toplam Değeri (Milyar TL)	763	1 240	1 582	1 705
Yabancı Yatırım Fonları (Adet)	9	9	9	9
Portföy Değeri (Milyon TL)	49	63	71	67
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları (Adet)	9	9	9	9
Net Aktif Değer (Milyar TL)	1,2	1,7	1,8	-
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (Adet)	48	48	49	49
Aktif Toplamı (Milyar TL) (1)	755	1 159	1 367	-
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları (Adet)	7	7	8	8
Portföy Yönetim Şirketleri (Adet)	64	69	80	80
Yönettikleri Portföy Büyüklüğü (Milyar TL)	3 163	6 931	8 815	10 087
Bağımsız Denetim Şirketleri (Adet)	111	111	112	112
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri (Adet)	159	158	155	155
Derecelendirme Kuruluşları (Adet)	8	8	8	8
Hisse Senedi Hariç Özel Sektör Menkul Kıymetleri (Milyar TL)	329	475	595	678

Kaynak: SPK, TÜİK, MKK, Takasbank, KAP

(1) Konsolide olmayan finansal tablo verileri esas alınmıştır.

Kurumsal yatırımcılar sektöründe menkul kıymet yatırım fonlarının toplam değeri 2024 yılı sonuna göre yüzde 52 artışla Ağustos 2025 itibarıyla 6,3 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Portföy yönetim şirketlerinin yönettikleri portföy büyüklüğü, 2024 yılı sonuna göre yüzde 45,5 oranında artarak Ağustos 2025 itibarıyla 10,1 trilyon TL olmuştur. Gayrimenkul yatırım ortaklıklarının aktif toplamı Haziran 2025'te 2024 yılı sonuna göre yüzde 18 oranında artmış ve 1,4 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

TABLO I: 29- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2023	2024	Ağustos	
			2024	2025
Borçlanma Araçları Piyasası				
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	1 169 707	2 187 320	1 216 336	3 914 350
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	28 355 988	161 396 711	75 263 810	184 538 934
Pay Piyasası				
İşlem Hacmi	32 740 324	34 308 455	18 828 267	25 365 141
Birincil Halka Arz Hasılatı Toplamı (1)	79 291	57 313	50 641	30 752
Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası				
Altın TL İşlem Hacmi	334 881	246 943	146 242	220 631
Altın Dolar İşlem Hacmi (Milyon Dolar)	26 124	15 600	10 017	11 987
Altın Avro İşlem Hacmi (Milyon Avro)	31	1,8	1,7	41
Altın İşlem Hacmi (Ton)	659	299	200	177
Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası				
Vadeli İşlem Pazarı İşlem Hacmi	11 602 373	16 349 417	10 333 278	14 807 576
Opsiyon Pazarı İşlem Hacmi	60 011	164 579	91 195	221 738

Kaynak: Borsa İstanbul

(1) Halka arz tarihi olarak borsada işlem görme tarihi esas alınmaktadır.

Borçlanma araçları piyasası toplam işlem hacminde 2025 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre artış görülmüştür. Kesin alım-satım pazarı işlem hacmi yüzde 221,8 oranında artarken işlem hacminin önemli bir bölümünü oluşturan repo-ters repo pazarı işlem hacmi yüzde 145,2 oranında büyüme göstermiştir.

Sermaye piyasasının derinliğini artıran birincil halka arzlarda, 2025 yılının ilk sekiz ayında 13 halka arz işlemi gerçekleşmiş ve 30,75 milyar TL tutarında fon elde edilmiştir.

Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasasında 2025 yılının ilk sekiz ayında altın TL işlem hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 50,8 oranında yükselmiştir. Altın dolar işlem hacmi ise yüzde 19,6 oranında artış göstermiştir. Ağustos 2025 itibarıyla altın TL işlem hacmi 220,6 milyar TL, altın dolar işlem hacmi 12 milyar dolar, ton bazında altının toplam işlem hacmi ise 177 ton olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılı Ağustos ayında 10,3 trilyon TL olan Borsa İstanbul Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası Vadeli İşlem Pazarı işlem hacmi Ağustos 2025 itibarıyla 14,8 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Sigortacılık ve Özel Emeklilik

Türkiye'de sigortacılık ve özel emeklilik sektörlerinde Haziran 2025 itibarıyla 71 şirket bulunmakta olup bu şirketlerden 19'u hayat ve emeklilik, 48'i hayat dışı ve 4'ü reasürans alanında faaliyet göstermektedir.

Sigortacılık sektöründe 2024 yılında toplam prim üretimi, 2023 yılına göre yüzde 74 oranında artarak 839 milyar TL olmuştur. Direkt prim üretimi, bir önceki yıla göre yüzde 75 oranında artarak 775 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Haziran 2025 itibarıyla sigorta şirketleri tarafından sigortalılara verilen teminat GSYH'nın 22,6 katına ulaşmıştır.

Sigortacılık sektöründe son yıllara bakıldığında uluslararası sermayenin payının yatay bir seyir izlediği görülmektedir. Bu çerçevede, Haziran 2025 itibarıyla toplam özsermaye açısından yabancı sermayenin payı yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde uluslararası sermayenin toplam prim üretimindeki payı yüzde 50 olmuştur. Sektörde faaliyet

gösteren 71 şirketin 36'sında yabancı ortakların payı yüzde 50'nin üzerinde bulunmakta olup uluslararası sermayeye sahip şirket sayısı 44'tür.

TABLO I: 30- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2023	2024	Haziran	
			2024	2025
Aktif Toplamı (Milyon TL)	1 471 515	2 360 744	1 932 765	3 018 466
Hayat Dışı Şirketler	507 043	832 993	660 713	1 076 901
Hayat/Emeklilik Şirketleri	920 467	1 462 915	1 213 341	1 855 656
Reasürans Şirketleri	44 004	64 836	58 711	85 909
Özsermayede Yabancı Payı (Yüzde)	48,1	44,9	45,1	45,1
Hayat Dışı Şirketler	54,2	49,5	50,4	50,4
Hayat/Emeklilik Şirketleri	40,9	42,1	40,0	40,3
Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	443 390	774 901	350 123	539 369
Hayat Dışı Şirketler	384 644	671 574	305 006	458 251
Hayat Sigorta Şirketleri	58 746	103 328	45 117	81 118
Performans Göstergeleri				
Net Dönem Kârı (Milyon TL)	71 146	111 605	54 682	85 389
Hayat Dışı Şirketler	47 631	69 488	33 898	54 718
Hayat/Emeklilik Şirketleri	18 610	32 979	15 222	24 062
Reasürans Şirketleri	4 905	9 138	5 561	6 609
Net Kâr/Toplam Aktif (Yüzde)	4,8	4,7	2,8	2,8
Net Kâr/Sermaye (1) (Yüzde)	58,3	49,5	55,6	49,5
Teknik Göstergeler (Yüzde)				
Konservasyon Oranı (2)				
Hayat Dışı Şirketler	70,0	70,0	66,6	72,2
Hayat/Emeklilik Şirketleri	93,8	94,2	93,9	95,6
Teknik Kârlılık				
Hayat Dışı Şirketler	16,8	14,9	15,7	16,9
Hayat/Emeklilik Şirketleri	17,7	19,1	19,1	18,1
Direkt Prim Artış Hızı				
Hayat Dışı Şirketler	111,7	74,6	83,1	50,2
Hayat Sigorta Şirketleri	82,9	75,9	75,2	79,8

Kaynak: Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

(1) Özsermaye karlılığı "Son 12 aylık kar/(son iki dönem özsermaye toplamı/2)" şeklinde hesaplanmıştır.

(2) Bölüştürme Treteleri esas alınarak hesaplanmıştır.

Sigortacılık sektörünün net dönem kârı 2023 yılında 71 milyar TL iken 2024 yılında yüzde 57 oranında artarak 112 milyar TL'ye yükselmiştir. Söz konusu dönemde, hayat dışı sigorta şirketleri 69 milyar TL ve hayat-emeklilik şirketleri 33 milyar TL kâr elde etmiştir. 2024 yılında reasürans şirketleri ise 9 milyar TL kâr kaydetmiştir.

TABLO I: 31- Bireysel Emeklilik ve Otomatik Katılım Sistemi Göstergeleri

(Milyon TL)

	2023	2024	Eylül	
			2024	2025
Genel Toplam Sayı	15 979 095	17 101 700	16 867 354	17 686 003
BES Katılımcı Sayısı (Kişi)	8 676 045	9 526 389	9 330 395	9 948 540
OKS Çalışan Sayısı (Kişi)	7 303 050	7 575 311	7 536 959	7 737 463
BES Toplam Fon Büyüklüğü	703 269	1 140 068	1 050 262	1 721 062
BES Katılımcıları Fon Tutarı	625 518	1 002 570	933 894	1 525 637
BES Devlet Katkısı	77 751	137 497	124 368	195 426
OKS Toplam Fon Büyüklüğü	53 153	87 162	77 634	116 746
OKS Çalışanları Fon Tutarı	49 973	81 724	72 886	109 328
OKS Devlet Katkısı	3 180	5 437	4 747	7 418
Toplam Fon Büyüklüğü	756 421	1 227 229	1 135 896	1 837 808
Toplam Fon Büyüklüğü (Yıllık Yüzde Artış)	74,5	62,2	69,3	61,8

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi

Bireysel emeklilik ve otomatik katılım sisteminde toplam fon büyüklüğü 2024 yılı sonunda bir önceki yıla göre yüzde 62,2 oranında artışla 1,2 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Eylül 2025 itibarıyla toplam fon büyüklüğü 1,8 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Eylül 2025 itibarıyla bireysel emeklilik sisteminde katılımcıların fon büyüklüğü, devlet katkısı dâhil 1,7 trilyon TL'ye ulaşmış, katılımcı sayısı ise 9,9 milyon olarak gerçekleşmiştir. Otomatik katılım sisteminde ise çalışanların fon büyüklüğü devlet katkısı dâhil 116,7 milyar TL'ye yükselmiş olup sistemde 7,7 milyon çalışan yer almaktadır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

Haziran 2025 itibarıyla BDDK gözetiminde faaliyet gösteren banka dışı finansal kuruluş sayısı 126'dır. Bu kuruluşların aktif toplamı 1,3 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir.

TABLO I: 32- Banka Dışı Finansal Kuruluşların Temel Göstergeleri

	2023	2024	Haziran	
			2024	2025
Finansal Kiralama Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	21	19	20	20
Şube Sayısı (Adet)	114	112	115	112
Personel Sayısı (Kişi)	1 277	1 284	1 295	1 386
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	271 857	334 499	294 422	430 349
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (1)	14 488	17 180	8 696	12 658
Aktif Kârlılık (Yüzde)	6,7	5,7	6,8	7,0
Factoring Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	49	48	49	48
Şube Sayısı (Adet)	365	395	376	417
Personel Sayısı (Kişi)	4 000	4 379	4 174	4 645
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	214 094	315 980	256 306	395 704
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (1)	14 537	21 196	9 928	14 396
Aktif Kârlılık (Yüzde)	8,3	8,0	9,5	8,8
Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	20	24	21	24
Personel Sayısı (Kişi)	1 094	1 197	1 129	1 180
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	139 580	212 542	164 078	254 677
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (1)	4 641	8 574	4 102	6 460
Aktif Kârlılık (Yüzde)	4,3	4,9	6,3	6,2
Varlık Yönetim Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	23	27	25	28
Personel Sayısı (Kişi)	2 314	2 459	2 338	2 477
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	16 730	33 172	24 001	41 877
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (1)	4 269	5 168	2 314	1 751
Aktif Kârlılık (Yüzde)	33,3	20,7	26,3	10,6
Tasarruf Finansman Şirketleri				
Şirket Sayısı (Adet)	6	6	6	6
Personel Sayısı (Kişi)	4 368	5 437	4 698	6 555
Aktif Büyüklüğü (Milyon TL)	29 035	92 003	47 893	173 963
Dönem Net Kârı (Milyon TL) (1)	6 302	17 533	6 300	19 811
Aktif Kârlılık (Yüzde)	29,3	29,0	39,7	35,7

Kaynak: BDDK, FKB

(1) Yıl içindeki birikimli değerleri göstermektedir.

Bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla, Haziran 2025'te banka dışı finansal kuruluşlardaki aktif büyümesi; finansal kiralamada yüzde 46,2, factoringde yüzde 54,4, finansmanda yüzde 55,2, varlık yönetiminde yüzde 74,5 ve tasarruf finansmanda yüzde 263,2 olarak gerçekleşmiştir. Haziran 2025 itibarıyla yılbaşından bu yana birikimli aktif kârlılık oranı ise finansal kiralamada yüzde 7, factoringde yüzde 8,8, finansmanda yüzde 6,2, varlık yönetiminde yüzde 10,6 ve tasarruf finansmanda yüzde 35,7 düzeyinde olmuştur.

Katılım Finans

Haziran 2025 itibarıyla Türk bankacılık sektöründe üçü kamu, altısı özel sermayeli olmak üzere dokuz katılım bankası faaliyet göstermektedir. Söz konusu katılım bankalarının Haziran 2025 itibarıyla yurt içinde 1.494, yurt dışında ise beş şubesi bulunmaktadır. Katılım bankacılığı sektöründe çalışan sayısı yaklaşık 22 bin kişidir.

Katılım bankalarının aktif büyüklüğü Haziran 2025 itibarıyla bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 49,4 artarak 3,4 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankacılığı aktiflerinin toplam

bankacılık sektörü içindeki payı, bu dönemde yüzde 8,1'den yüzde 8,5'e yükselmiştir. Katılım bankacılığı aktiflerinde en büyük paya sahip olan krediler ise yüzde 51,9 artış göstererek 1 trilyon TL'den 1,5 trilyon TL'ye erişmiştir.

Haziran 2025 döneminde katılım fonları toplam tutarı 2,3 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu fonların 1,1 trilyon TL'si Türk lirası, 1,2 trilyon TL'si ise yabancı para cinsindedir. İlgili dönemde katılım fonları toplam tutarı bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 45,8 büyümüştür. Söz konusu fonların krediye dönüşüm oranı ise yüzde 78,1 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO I: 33- Katılım Finans Sektör Kuruluşlarına Ait Bazı Temel Göstergeler

	2023	2024	Haziran	
			2024	2025
<u>Katılım Bankacılığı</u>				
-Temel Büyüklükler				
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	2 041	2 660	2 262	3 380
Krediler (Milyar TL)	906	1 181	1 013	1 538
Katılım Fonu (Milyar TL)	1 516	1 779	1 563	2 278
Banka Sayısı (Adet)	9	9	9	9
Yurt içi Şube Sayısı (Adet)	1 455	1 507	1 481	1 494
Yurt dışı Şube Sayısı (Adet)	5	5	5	5
Personel Sayısı (Bin kişi)	19,8	21,4	20,8	22,0
-Performans (Yüzde) (1)				
Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler	3,3	2,7	1,4	1,4
Dönem Net Kârı/Toplam Özkaynaklar	60,6	43,3	20,7	20,2
-Riskler (Yüzde)				
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	21,35	21,78	18,56	19,50
Takipteki Alacaklar (Brüt)/Brüt Krediler	0,96	1,24	1,01	1,54
<u>Katılım Sigortacılığı</u>				
Toplam Şirket Sayısı	8	8	8	8
Hayat Dışı şirketler	5	5	5	5
Hayat/Emeklilik	3	3	3	3
Aktif Toplamı (Sadece Katılım) (Milyon TL)	48 724	86 608	68 886	119 739
Hayat Dışı Şirketler	23 342	42 832	34 442	58 943
Hayat/Emeklilik	25 382	43 775	34 444	60 795
Direkt Prim Üretimi (Milyon TL)	22 322	39 566	19 311	29 951
Hayat Dışı Şirketler	21 002	37 746	18 468	28 644
Hayat/Emeklilik	1 320	1 820	844	1 307
Toplam Prim Üretimi (Milyon TL)	24 496	43 056	21 207	32 542
Hayat Dışı Şirketler	23 176	41 237	20 363	31 236
Hayat/Emeklilik	1 320	1 820	844	1 307
<u>Kira Sertifikası (Sukuk) İhraçları (Milyar TL) (2)</u>				
TL Cinsi Kira Sertifikaları	121	83,3	37,3	44,5
Altına Dayalı Kira Sertifikaları	-	248,5	142,7	151,9
Dolar Cinsi Kira Sertifikası	8,8	7,4	-	8,5
Avro Cinsi Kira Sertifikası	-	8,9	8,5	-
<u>Tasarruf Finansman Şirketleri</u>				
Şirket Sayısı (Adet)	6	6	6	6
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	29	92	47,9	174
Müşteri Sayısı (Bin kişi)	370,5	533,7	399,3	761,1

Kaynak: HMB, BDDK, Türkiye Sigorta Reasurans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, Finansal Kurumlar Birliği

(1) Dönem net kârı yılı içindeki birikimli değerler kullanılarak hesaplanmıştır.

(2) Farklı cinsten ihraç edilen kira sertifikaları dönem sonu kurları ile TL cinsine çevrilmiştir.

Katılım bankalarının dönem net kârı, Haziran 2025 itibarıyla 41,7 milyar TL'ye yükselerek bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yaklaşık 12 milyar TL'lik bir artış

kaydetmiştir. Aynı dönemde özkaynak kârlılığı yüzde 20,7'den yüzde 20,2'ye gerilemiş, aktif kârlılığı ise yüzde 1,4 ile sabit kalmıştır.

2012 yılından bu yana Hazine tarafından yurt içinde ve yurt dışında kira sertifikası ihracı TL, döviz ve altın cinsinden yapılmaktadır. 2025 yılının ilk altı ayında yurt içinde çeşitli vade ve kira oranlarında TL cinsi toplam 44,5 milyar TL, altın cinsi toplam 151,9 milyar TL ve dolar cinsi toplam 8,5 milyar TL tutarında ihraç gerçekleştirilmiştir.

Katılım sigortacılığı sektörü geçtiğimiz yıllardan bu yana gelişimini sürdürmektedir. Haziran 2025 itibarıyla üç hayat ve beş hayat dışı branşta faaliyet gösteren toplam sekiz şirket bulunmaktadır. Bu dönemde katılım sigortacılığı kuruluşlarının toplam prim üretimi 33 milyar TL'ye, toplam aktif büyüklüğü ise 120 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Tasarruf finansman şirketlerinin aktif büyüklüğü, Haziran 2025 itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla kayda değer bir artış sergilemiştir. Söz konusu dönemde aktif büyüklüğü 47,9 milyar TL'den 174 milyar TL'ye yükselerek yüzde 263 büyümüştür. Mevcut büyümenin geçtiğimiz yıllardaki artış eğilimini sürdürdüğü görülmektedir. Haziran 2025 itibarıyla sektörde faaliyet gösteren altı şirket bulunmaktadır.

3. KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

3.1. GENEL DEVLET

a) Mevcut Durum

2024 yılında, deprem harcamalarındaki azalışa rağmen, temelde personel giderleri ve emekli aylıkları ile faiz giderlerindeki artış nedeniyle genel devlet harcamalarında, vergi dışı gelirler ve prim tahsilatındaki güçlü performansın etkisiyle genel devlet gelirlerinde bir önceki yıla göre GSYH'ya oranla artış yaşanmıştır.

Genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranı 2024 yılında 2023 yılına göre 1,4 puan artarak yüzde 31,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, vergi dışı gelirler 0,6 puan, prim gelirleri 1,1 puan artarken vergi gelirleri 0,2 puan azalmıştır.

Genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranı 2024 yılında 2023 yılına göre 1 puan artarak yüzde 35,7 olmuştur. Bu dönemde cari giderler 1,5 puan, cari transferler 1,2 puan artarken yatırım harcamaları 0,1 puan, sermaye transferleri 1,6 puan azalmıştır.

Genel devlet gelir ve harcamalarındaki bu gelişmeler neticesinde, 2024 yılında genel devlet açığı GSYH'ya oranla bir önceki yıla göre 0,4 puan azalış göstererek yüzde 4,6 olmuştur.

2025 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak yüzde 31,5 olması beklenmektedir. Bu kapsamda, vergi gelirlerinin 0,9 puan artacağı, prim gelirlerinin 0,1 puan, faktör gelirlerinin 0,4 puan azalacağı öngörülmektedir.

2025 yılında genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranla 2024 yılına kıyasla 1,1 puan azalarak yüzde 34,6 olacağı tahmin edilmektedir. Bu dönemde, yatırım harcamalarının 0,2 puan, sermaye transferlerinin 1,1 puan azalacağı, cari transferlerin ise 0,2 puan artacağı öngörülmektedir.

Bu çerçevede, 2024 yılında GSYH'ya oranla yüzde 4,6 olan genel devlet açığının 2025 yılında yüzde 3,1'e gerileyeceği öngörülmektedir. Aynı dönemde, genel devlet faiz dışı dengesinin ise 2 puan iyileşerek yüzde 0,3 fazla vermesi beklenmektedir.

Genel devlet kapsamına KİT'lerin eklenmesiyle elde edilen kamu kesimi genel dengesinde 2024 yılında GSYH'ya oranla yüzde 5,8 açık verilmiştir. Söz konusu açığın 2025 yılında 2,3 puan azalarak yüzde 3,5 olması öngörülmektedir. Aynı dönemde, program tanımlı kamu kesimi açığının ise 3,1 puan azalışla yüzde 0,8 olması beklenmektedir.

2024 yılı sonunda GSYH'ya oranla yüzde 23,6 olarak gerçekleşen AB tanımlı genel yönetim borç stokunun 2025 yılında yüzde 24,6 seviyesinde olacağı öngörülmektedir.

Mali sürdürülebilirliği yansıtan bir gösterge niteliğinde olan ve ekonominin potansiyel seviyesinde olması varsayımı altında gelir ve harcama seviyelerinin nasıl şekillendiğini gösteren yapısal genel devlet dengesi, ekonomik dalgalanmaların etkisi ortadan kaldırılarak hesaplanmakta ve bir defalık gelir ve giderleri içermemektedir. 2026 yılında, ekonomik dalgalanmaların fiili genel devlet dengesini azaltıcı etkisinin sınırlı kaldığı, bununla birlikte, harcama tedbirlerinin de etkisiyle, bir defalık gelir ve giderlerin fiili dengeyi azaltıcı etkisinin GSYH'nın yüzde 1,1'ine ulaşacağı görülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda, yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının, 2026 yılında, bir önceki yıl seviyesini koruması ve yüzde 2 seviyesinde olması beklenmektedir. 2023 yılında, GSYH'ya oran olarak, yüzde 0,2 oranında açığa dönmüş olan faiz dışı yapısal genel devlet dengesinin 2025 yılında fazlaya döneceği ve 2026 yılında, bir önceki yıla göre 0,2 puanlık artışla yüzde 1,7 oranında fazla vereceği tahmin edilmektedir.

TABLO I: 34- Yapısal Genel Devlet Dengesi Analizi

	Genel Devlet Dengesi			Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi		
	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)	Denge (1)	Denge (2)	Yapısal (3)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					
2022	-120 068	44 873	-47 352	204 645	369 586	277 361
2023	-1 375 852	-455 562	-737 832	-680 878	239 412	-42 858
2024	-2 066 352	-1 076 941	-1 432 591	-738 204	251 207	-104 443
2025 (4)	-1 939 324	-1 089 443	-1 229 304	213 392	1 063 273	923 413
2026 (5)	-2 412 536	-1 589 254	-1 526 743	443 339	1 266 621	1 329 132
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)					
2022	-0,78	0,29	-0,31	1,34	2,41	1,84
2023	-5,08	-1,68	-2,78	-2,51	0,88	-0,16
2024	-4,63	-2,42	-3,24	-1,66	0,56	-0,24
2025 (4)	-3,12	-1,75	-1,97	0,34	1,71	1,48
2026 (5)	-3,12	-2,06	-1,96	0,57	1,64	1,71

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Not: Yapısal dengenin GSYH'ya oranında potansiyel GSYH kullanılmıştır.

(1) Genel Devlet Dengesi

(2) Vergi yapılandırması, 2B gelirleri, özelleştirme gelirleri ve bir defalık gider ve gelirler hariç genel devlet dengesidir.

(3) Genel devlet dengesinden bir defalık gelirlerin ve konjonktürel etkilerin arındırılması sonucu elde edilmiş olan dengedir.

(4) Gerçekleşme Tahmini

(5) Program

2025 yılında, bir önceki yıl 6.829,7 milyar TL olan kamu kesimi sosyal harcamalarının yüzde 40,1 artışla 9.569,4 milyar TL seviyesine yükselmesi beklenmektedir. 2026 yılında ise bir önceki yıla göre kamu kesimi sosyal harcamalarının yüzde 28,5 oranında artarak 12.294,3 milyar TL olacağı öngörülmektedir.

TABLO I: 35- Sosyal Harcamaların Gelişimi

	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)							
EĞİTİM	173,5	214,4	396,6	801,0	1 498,4	2 086,6	2 683,0
SAĞLIK	207,4	292,1	481,8	999,3	1 854,7	2 585,4	3 306,8
SOSYAL KORUMA	514,3	587,4	908,1	2 001,5	3 476,6	4 897,4	6 304,5
Emekli Ayılıkları ve Diğer Harcamalar	447,3	508,4	775,2	1 687,9	3 003,8	4 305,1	5 523,7
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	62,4	71,8	122,6	294,4	451,7	562,1	734,0
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri (3)	4,6	7,1	10,3	17,1	21,1	30,2	46,8
TOPLAM	895,2	1 093,8	1 786,5	3 801,8	6 829,7	9 569,4	12 294,3
(GSYH'ya Oran, Yüzde)							
EĞİTİM	3,4	2,9	2,6	3,0	3,4	3,4	3,5
SAĞLIK	4,0	3,9	3,1	3,7	4,2	4,2	4,3
SOSYAL KORUMA	10,0	7,9	5,9	7,4	7,8	7,9	8,2
Emekli Ayılıkları ve Diğer Harcamalar	8,7	6,8	5,1	6,2	6,7	6,9	7,1
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	1,2	1,0	0,8	1,1	1,0	0,9	1,0
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri (3)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,05	0,05	0,1
TOPLAM	17,4	14,7	11,7	14,0	15,3	15,4	15,9

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Tanımsal destekleme sisteminin değişmesi nedeniyle 2026 yılından itibaren Temel Destek tutarları dikkate alınmıştır.

b) Hedefler

2026 yılında genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,6 puan artarak yüzde 33,1 olması öngörülmektedir. Bu kapsamda, vergi gelirlerinin 0,7 puan, prim gelirlerinin 0,6 puan, vergi dışı normal gelirlerin 0,3 puan, özelleştirme gelirlerinin 0,2 puan artması; faktör gelirlerinin 0,2 puan azalması beklenmektedir.

Genel devlet harcamalarının 2026 yılında bir önceki yıla kıyasla GSYH'ya oran olarak 1,6 puan artışla yüzde 36,2'ye yükselmesi beklenmektedir. Bu dönemde cari harcamaların 0,6 puan, sermaye transferlerinin 0,4 puan, cari transferlerin 0,9 puan artacağı, yatırım harcamalarının 0,3 puan azalacağı öngörülmektedir.

Bu gelişmeler doğrultusunda, GSYH'ya oranla genel devlet açığının 2026 yılında bir önceki yıllara aynı seviyede, yüzde 3,1 düzeyinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. Aynı dönemde, genel devlet faiz dışı dengesinin ise 0,2 puan iyileşerek yüzde 0,6 fazla vermesi beklenmektedir.

2026 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH'ya oranla bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 3,4 seviyesinde gerçekleşeceği, program tanımlı kamu kesimi açığının ise 0,3 puanlık bir iyileşmeyle yüzde 0,5'e gerileyeceği öngörülmektedir.

AB tanımlı genel yönetim borç stokunun GSYH'ya oranının 2026 yıl sonunda yüzde 24,7 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

TABLO I: 36- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2022	2023	2024	2025 (2)	2026 (3)	2022	2023	2024	2025 (2)	2026 (3)
Vergiler	2 383 610	4 528 352	7 361 343	10 823 983	13 994 044	15,6	16,7	16,5	17,4	18,1
-Vasıtasız	888 048	1 501 070	2 471 172	4 089 961	5 295 022	5,8	5,5	5,5	6,6	6,9
-Vasıtalı	1 454 413	2 928 011	4 777 125	6 577 912	8 409 119	9,5	10,8	10,7	10,6	10,9
-Servet	41 149	99 271	113 046	156 110	289 903	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	206 725	351 640	844 771	1 189 706	1 736 492	1,3	1,3	1,9	1,9	2,2
Faktör Gelirleri	624 260	1 196 631	1 952 624	2 466 200	2 901 604	4,1	4,4	4,4	4,0	3,8
Sosyal Fonlar	960 093	1 946 727	3 687 069	5 059 728	6 758 043	6,3	7,2	8,3	8,1	8,7
TOPLAM	4 174 689	8 023 350	13 845 807	19 539 617	25 390 184	27,2	29,6	31,1	31,4	32,9
-Özelleştirme Gelirleri	6 005	8 508	18 122	26 000	185 000	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
TOPLAM GELİR	4 180 694	8 031 858	13 863 928	19 565 617	25 575 184	27,3	29,6	31,1	31,5	33,1
Cari Harcamalar	1 825 455	3 672 949	6 696 107	9 310 857	12 025 372	11,9	13,6	15,0	15,0	15,6
Yatırım Harcamaları	430 817	807 120	1 286 361	1 671 277	1 866 114	2,8	3,0	2,9	2,7	2,4
-Sabit Sermaye	420 643	791 931	1 267 943	1 650 348	1 846 324	2,7	2,9	2,8	2,7	2,4
-Stok Değişmesi	10 173	15 189	18 418	20 928	19 790	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	2 044 491	4 927 641	7 947 812	10 522 808	14 096 234	13,3	18,2	17,8	16,9	18,2
-Cari Transferler	1 800 884	3 931 665	7 002 018	9 900 763	13 026 192	11,8	14,5	15,7	15,9	16,9
-Sermaye Transferleri	243 607	995 976	945 794	622 045	1 070 042	1,6	3,7	2,1	1,0	1,4
FAİZ DIŞI HARCAMA	3 976 049	8 712 735	14 602 132	19 352 225	25 131 845	25,9	32,2	32,7	31,1	32,5
TOPLAM HARCAMA	4 300 762	9 407 710	15 930 280	21 504 941	27 987 720	28,1	34,7	35,7	34,6	36,2
BORÇLANMA GEREĞİ	120 068	1 375 852	2 066 352	1 939 324	2 412 536	0,8	5,1	4,6	3,1	3,1
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	-204 645	680 878	738 204	-213 392	-443 339	-1,3	2,5	1,7	-0,3	-0,6
FAİZ GİD. ve ÖZEL. GEL. HARIÇ BORÇ.	-198 640	689 386	756 326	-187 392	-258 339	-1,3	2,5	1,7	-0,3	-0,3

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası ve fonları kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

TABLO I: 37- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)

	2022	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi	142 660	1 380 450	2 107 782	2 208 276	2 712 693
KİT	237 681	115 282	512 469	244 455	181 506
İşletmeciler KİT	237 627	115 275	500 866	244 425	181 550
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	54	7	11 603	29	-44
Mahalli İdareler	39 830	93 236	186 470	9 819	7 605
Döner Sermaye	-1 558	2 545	5 448	635	-6 971
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	-7 335	-15 646	-25 293	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu	-33 555	-72 644	-162 021	-203 904	-236 799
Fonlar	-19 975	-12 090	-46 034	-75 503	-63 991
KKBG	357 749	1 491 134	2 578 821	2 183 779	2 594 043
KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	19 021	761 276	1 201 490	-29 411	-305 750
KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	363 754	1 499 642	2 596 943	2 209 779	2 779 043
KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	25 026	769 784	1 219 611	-3 411	-120 750
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Merkezi Yönetim Bütçesi	0,9	5,1	4,7	3,6	3,5
KİT	1,6	0,4	1,1	0,4	0,2
İşletmeciler KİT	1,6	0,4	1,1	0,4	0,2
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mahalli İdareler	0,3	0,3	0,4	0,0	0,0
Döner Sermaye	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0
İşsizlik Sigortası Fonu	-0,2	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3
Fonlar	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
KKBG	2,3	5,5	5,8	3,5	3,4
KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	0,1	2,8	2,7	0,0	-0,4
KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	2,4	5,5	5,8	3,6	3,6
KKBG (Faiz Giderleri ve Özelleştirme Gelirleri Hariç)	0,2	2,8	2,7	0,0	-0,2

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı Not: (-) işaret fazlayı göstermektedir. (1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

TABLO I: 38- 2024 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası Fonu	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmeci	Özelleş. Kapsamı	Toplam	
1.Vergiler	6 198 998	848 839	204 265	0	0	-1 725	7 250 377	-34 252	-22	-34 275	7 216 103
a.Vasıtasız	1 980 669	289 967	204 265	0	0	-1 725	2 473 176	-34 252	-22	-34 275	2 438 901
b.Vasıtalı	4 218 329	558 872	0	0	0	0	4 777 202	0	0	0	4 777 202
2.Vergi Dışı Normal Gelirler	696 348	113 030	30 305	0	0	-157	839 527	-49 689	0	-49 689	789 837
3.Faktör Gelirleri	573 798	109 755	28	119 740	49 473	26 651	879 444	-244 678	-13	-244 691	634 753
4.Sosyal Fonlar	0	0	0	-11 781	-59 866	0	-71 648	0	0	0	-71 648
5.Cari Transferler	-4 083 184	-118 890	-68 751	54 062	36 570	0	-4 180 193	300 536	0	300 536	-3 879 657
I.KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	3 385 960	952 734	165 847	162 021	26 177	24 769	4 717 507	-28 083	-35	-28 119	4 689 388
II.CARİ GİDERLER	-3 703 659	-818 586	-134 890	0	0	0	-4 657 135	0	0	0	-4 657 135
III.KAMU TASARRUFU	-317 699	134 148	30 957	162 021	26 177	24 769	60 372	-28 083	-35	-28 119	32 254
IV.YATIRIMLAR	-900 379	-394 718	0	0	-883	-20 903	-1 316 885	-241 989	5 380	-236 609	-1 553 494
a.Sabit Sermaye	-900 379	-394 772	0	0	-883	-13 541	-1 309 575	-244 345	-6	-244 351	-1 553 927
b.Stok Değişmesi	0	54	0	0	0	-7 363	-7 309	2 356	5 386	7 742	433
V.TASARRUF-YATIRIM FARKI	-1 218 078	-260 570	30 957	162 021	25 293	3 865	-1 256 512	-270 072	5 345	-264 728	-1 521 240
VI.SERMAYE TRANSFERLERİ	-889 704	74 229	15 077	0	0	1 667	-798 731	-143 334	-11 560	-154 894	-953 625
1.Servet Vergileri	56 836	56 210	16 107	0	0	0	129 154	0	0	0	129 154
2.Diğer Transferler	-855 363	-42 026	17	0	0	0	-897 372	232 978	246	233 224	-664 148
3.Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-91 178	60 045	-1 047	0	0	1 667	-30 512	-376 312	-11 806	-388 119	-418 631
VII.KASA-BANKA/BORÇLANMA	2 107 782	186 341	-46 034	-162 021	-25 293	-5 532	2 055 243	413 406	6 215	419 622	2 474 865
1.Kasa-Banka Değişimi	0	163 314	-46 448	0	0	-6 433	110 433	50 902	-82	50 820	161 253
2.Dış Borçlanma (net)	120 227	5 439	0	0	0	0	125 666	-112 690	0	-112 690	12 977
-Dış Borç Ödemesi	-346 187	-18 298	0	0	0	0	-364 486	-133 649	0	-133 649	-498 134
-Dış Borç Kullanımı	466 415	23 738	0	0	0	0	490 152	20 959	0	20 959	511 111
3.İç Borç/Alacak (net)	1 987 555	17 716	415	-162 021	-25 293	11 881	1 830 252	562 654	11 685	574 339	2 404 591
4.Stok Değişim Fonu	0	-129	0	0	0	-10 980	-11 109	-87 460	-5 387	-92 848	-103 957
BORÇLANMA GEREĞİ	2 107 782	186 470	-46 034	-162 021	-25 293	5 448	2 066 352	500 866	11 603	512 469	2 578 821

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO I: 39- 2025 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası Fonu	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	Toplam	
1.Vergiler	9 043 046	1 288 210	341 911	0	0	-2 486	10 670 681	-58 015	-20	-58 036	10 612 646
a.Vastatasız	3 302 437	450 804	341 911	0	0	-2 486	4 092 666	-58 015	-20	-58 036	4 034 631
b.Vasıtalı	5 740 609	837 406	0	0	0	0	6 578 015	0	0	0	6 578 015
2.Vergi Dışı Normal Gelirler	982 852	156 053	45 262	0	0	-314	1 183 854	-79 789	0	-79 789	1 104 065
3.Faktör Gelirleri	603 664	184 145	38	170 625	18 116	36 189	1 012 778	-367 179	-80	-367 258	645 519
4.Sosyal Fonlar	0	0	0	-42 625	-280 359	0	-322 984	0	0	0	-322 984
5.Cari Transferler	-5 929 979	-187 809	-93 585	75 904	263 855	0	-5 871 613	427 583	0	427 583	-5 444 030
I.KAMU HARCANABİLİR	4 699 584	1 440 599	293 627	203 904	1 612	33 389	6 672 716	-77 400	-100	-77 500	6 595 216
II.CARİ GİDERLER	-5 068 222	-1 151 801	-240 825	0	0	0	-6 460 848	0	0	0	-6 460 848
III.KAMU TASARRUFU	-368 638	288 798	52 802	203 904	1 612	33 389	211 867	-77 400	-100	-77 500	134 367
IV.YATIRIMLAR	-1 282 559	-404 219	0	0	-1 612	-27 622	-1 716 012	-394 921	4 014	-390 906	-2 106 918
a.Sabit Sermaye	-1 282 559	-404 243	0	0	-1 612	-20 003	-1 708 417	-482 845	-247	-483 092	-2 191 509
b.Stok Değişmesi	0	24	0	0	0	-7 619	-7 595	87 924	4 262	92 186	84 590
V.TASARRUF-YATIRIM FARKI	-1 651 197	-115 420	52 802	203 904	0	5 767	-1 504 145	-472 321	3 915	-468 406	-1 972 551
VI.SERMAYE TRANSFERLERİ	-557 079	105 713	22 701	0	0	6 819	-421 847	310 516	318	310 834	-1 111 013
1.Servet Vergileri	83 810	72 300	24 013	0	0	0	180 123	0	0	0	180 123
2.Diğer Transferler	-531 468	-71 820	101	0	0	0	-603 188	229 330	315	229 645	-373 543
3.Kamulaş. ve Sabit Değer Art.	-109 421	105 233	-1 413	0	0	6 819	1 218	81 186	3	81 189	82 407
VII.KASA-BANKA/BORÇLANMA	2 208 276	9 708	-75 503	-203 904	0	-12 586	1 925 991	161 805	-4 233	157 573	2 083 564
1.Kasa-Banka Değişimi	0	18 145	-76 081	0	0	-13 865	-71 801	14 037	65	14 102	-57 699
2.Dış Borçlanma (net)	178 000	-3 846	0	0	0	0	174 154	105 642	0	105 642	279 797
-Dış Borç Ödemesi	-310 738	-46 856	0	0	0	0	-357 594	-201 496	0	-201 496	-559 090
-Dış Borç Kullanımı	488 738	43 010	0	0	0	0	531 748	307 139	0	307 139	838 887
3.İç Borç/Alacak (net)	2 030 276	-4 480	578	-203 904	0	14 500	1 836 971	124 746	-35	124 711	1 961 682
4.Stok Değişim Fonu	0	-111	0	0	0	-13 222	-13 333	-82 620	-4 262	-86 882	-100 215
BORÇLANMA GEREĞİ	2 208 276	9 819	-75 503	-203 904	0	635	1 939 324	244 425	29	244 455	2 183 779

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır. (1) Gerçekleşme Tahmini

TABLO I: 40- 2026 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası Fonu	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET TOPLAMI	KİT			TOPLAM KAMU
								İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	Toplam	
1.Vergiler	11 591 290	1 663 704	455 763	0	0	-3 254	13 707 504	-43 456	-27	-43 483	13 664 020
a.Vasitasız	4 262 225	583 526	455 763	0	0	-3 254	5 298 261	-43 456	-27	-43 483	5 254 777
b.Vasitalı	7 329 065	1 080 178	0	0	0	0	8 409 243	0	0	0	8 409 243
2.Vergi Dışı Normal Gelirler	1 494 940	193 144	56 428	0	0	-470	1 744 042	-57 845	0	-57 845	1 686 197
3.Faktör Gelirleri	620 171	230 338	48	189 867	15 865	42 183	1 098 472	-159 343	-196	-159 540	938 932
4.Sosyal Fonlar	0	0	0	-54 090	-57 695	0	-111 785	0	0	0	-111 785
5.Cari Transferler	-7 612 628	-224 032	-120 257	101 022	43 692	0	-7 812 203	399 946	0	399 946	-7 412 257
I.KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	6 093 773	1 863 154	391 982	236 799	1 862	38 460	8 626 030	139 302	-223	139 078	8 765 109
II.CARİ GİDERLER	-6 698 697	-1 482 056	-357 017	0	0	0	-8 537 771	0	0	0	-8 537 771
III.KAMU TASARRUFU	-604 924	381 098	34 964	236 799	1 862	38 460	88 259	139 302	-223	139 078	227 338
IV.YATIRIMLAR	-1 267 489	-607 193	0	0	-1 862	-35 115	-1 911 660	-691 727	3 044	-688 683	-2 600 343
a.Sabit Sermaye	-1 267 489	-607 184	0	0	-1 862	-27 659	-1 904 194	-679 252	-152	-679 404	-2 583 599
b.Stok Değişmesi	0	-9	0	0	0	-7 457	-7 466	-12 474	3 196	-9 278	-16 744
V.TASARRUF-YATIRIM FARKI	-1 872 413	-226 095	34 964	236 799	0	3 344	-1 823 401	-552 425	2 821	-549 604	-2 373 005
VI.SERMAYE TRANSFERLERİ	-840 279	218 581	29 027	0	0	15 860	-576 811	432 276	420	432 696	-144 115
1.Servet Vergileri	106 275	183 629	30 636	0	0	0	320 539	0	0	0	320 539
2.Diğer Transferler	-828 828	-90 714	82	0	0	0	-919 460	304 596	415	305 011	-614 448
3.Kamulaş. ve Sabit Değer. Art.	-117 726	125 666	-1 692	0	0	15 860	22 109	127 680	5	127 685	149 794
VII.KASA-BANKA/BORÇLANMA	2 712 693	7 514	-63 991	-236 799	0	-19 205	2 400 212	120 149	-3 241	116 908	2 517 120
1.Kasa-Banka Değişimi	0	9 769	-64 710	0	0	-11 884	-66 824	19 624	-70	19 555	-47 270
2.Dış Borçlanma (net)	0	-1 746	0	0	0	0	-1 746	60 263	0	60 263	58 517
-Dış Borç Ödemesi	0	-25 895	0	0	0	0	-25 895	-174 222	0	-174 222	-200 117
-Dış Borç Kullanımı	0	24 149	0	0	0	0	24 149	234 486	0	234 486	258 634
3.İç Borç/Alacak (net) (2)	2 712 693	-418	718	-236 799	0	4 913	2 481 107	101 662	26	101 688	2 582 795
4.Stok Değişim Fonu	0	-91	0	0	0	-12 234	-12 324	-61 401	-3 197	-64 598	-76 923
BORÇLANMA GEREĞİ	2 712 693	7 605	-63 991	-236 799	0	-6 971	2 412 536	181 550	-44	181 506	2 594 043

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

(2) Merkezi yönetim bütçesi finansman kalemleri Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilecek olan Hazine Finansman Programıyla açıklanacaktır.

3.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi

a) Mevcut Durum

2025 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunuyla toplam 14.731 milyar TL ödenek öngörölmüş, bütçe gelirlerinin ise 12.800,3 milyar TL olacağı tahmin edilmiştir. Bu çerçevede, bütçe açığının 1.930,7 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 3,1 olacağı öngörölmüştür.

2025 yılı sonunda harcamaların bütçe ödeneğinin 56,9 milyar TL, gelirlerin ise bütçe tahmininin 334,5 milyar TL altında kalarak sırasıyla 14.674,1 milyar TL ile 12.465,9 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, 2025 yılında bütçe açığının 2.208,3 milyar TL, faiz dışı açığın ise 155,6 milyar TL olması beklenmektedir. GSYH'ya oranla bir önceki yıla göre bütçe açığının 1,2 puan azalarak yüzde 3,6, program tanımlı açığın ise 2 puan azalarak yüzde 0,6 olacağı öngörölmektedir.

2023 yılı Şubat ayında yaşanan depremlerin yol açtığı hasarın ortadan kaldırılması ile şehirlerin afetlere karşı dayanıklılığının artırılması amacıyla 2025 yılında 493,3 milyar TL harcama yapılması beklenmektedir. Bu doğrultuda, 2025 yılında deprem harcamaları hariç bütçe açığının GSYH'ya oranla, bir önceki yıla göre 0,3 puan iyileşerek yüzde 2,8 olacağı öngörölmektedir.

2025 yılında, merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının bütçe ödeneğinin 159,6 milyar TL altında kalarak 12.621,4 milyar TL olacağı ve GSYH'ya oranının yüzde 20,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2025 yılında personel giderleri, sosyal güvenlik kuruluşlarına devlet primi giderleri ile personele ilişkin yedek ödeneğin toplamından oluşan harcamaların bütçe ödeneğinin 184 milyar TL üzerine çıkarak 4.121,3 milyar TL olması beklenmektedir. Memurlar için 2025 yılı genel maaş artış oranı, toplu sözleşmede Ocak ayında yüzde 6, Temmuz ayında yüzde 5 olarak belirlenmiş, enflasyon farkı dâhil artış oranı Ocak ayında yüzde 11,54, Temmuz ayında yüzde 15,57 olarak gerçekleşmiştir. İşçiler için ise, toplu sözleşmede belirlenen seyyanen artışlar uygulanmış, genel ücret artış oranı Ocak ayında yüzde 24, Temmuz ayında yüzde 11 olarak belirlenmiş ve toplu sözleşme başlangıç tarihlerine göre gerçekleşen enflasyon farkları ilave edilmiştir.

2025 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin, başlangıç ödeneğinin 18,7 milyar TL altında kalarak 1.005 milyar TL düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılı bütçesinde 5.813,4 milyar TL olarak programlanan cari transferlerin yıl sonunda 288,3 milyar TL azalışla 5.525,2 milyar TL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. KİT'lere yapılan görevlendirme bedeli ödemeleri, sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler ile gelirden mahalli idareler ve fonlara ayrılan paylardaki düşüş cari transferlerde yaşanan azalışın temel belirleyicileri olmuştur.

Sermaye giderlerinin 2025 yılı sonunda, başlangıç ödeneğinin 214,4 milyar TL üzerine çıkarak 1.316,8 milyar TL olması beklenmektedir. Söz konusu artışta, yatırımları hızlandırma ödeneğinden aktarılan tutarın yanı sıra deprem nitelikli harcamalar için yapılan ödenek aktarmaları ile kurumların ilave ödenek taleplerinin karşılanması etkili olmuştur.

2025 yılı bütçesinde 338 milyar TL olarak programlanan sermaye transferlerinin yıl sonunda bütçe ödeneğiyle uyumlu bir şekilde 334,4 milyar TL olması beklenmektedir.

Borç verme kaleminin 2025 yılı sonunda başlangıç ödeneğinin 12,7 milyar TL üzerine çıkarak 318,8 milyar TL olması öngörölmektedir. Bu gelişmede KOSGEB, AFAD ve KİT'lere

yapılan aktarımlar ile yükseköğrenim kredi ve burs tutarlarında öngörülenin üzerinde artış yapılması etkili olmuştur.

2025 yılında faiz giderlerinin, borçlanma maliyetlerindeki yükseliş ve finansman ihtiyacındaki artışın etkisiyle başlangıç ödeneğinin 102,7 milyar TL üzerinde 2.052,7 milyar TL olması beklenmektedir.

2025 yılı sonunda genel bütçe vergi gelirlerinin, bütçe tahmininin 405,2 milyar TL altında 10.733,6 milyar TL, vergi dışı gelirlerin ise bütçe tahmininin 70,7 milyar TL üzerinde 1.732,3 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. GSYH'ya oran olarak ise, vergi gelirlerinin yüzde 17,3, vergi dışı gelirlerin yüzde 2,8 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir.

Gelir vergisi tahsilatının 2025 yılı bütçe hedefinin 654,4 milyar TL üzerinde 2.784 milyar TL ve GSYH'ya oranla yüzde 4,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, mevduat faiz oranlarının seyri ile mevduat ve yatırım fonlarından alınan stopaj oranlarındaki düzenlemelerin yanı sıra ücretlerde yapılan artışlar etkili olmuştur.

2025 yılı kurumlar vergisi tahsilatının bütçe tahmininin 449,5 milyar TL altında kalarak 1.187,3 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Beklenen bu azalışta, makroekonomik gelişmelerin reel ekonomi ve kurumların kârlılık ve maliyetleri üzerindeki etkileri ile bir önceki yıl gerçekleşmesinin 2025 yılı başlangıç tahminine baz olan 2024 yılı gerçekleşme tahmininin altında kalması belirleyici olmuştur.

Dâhilde alınan KDV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 33,2 milyar TL altında kalarak 1.463,2 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 2,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Özel tüketim vergisi tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 173 milyar TL altında kalarak 1.948,3 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 3,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Petrol ve doğal gaz ürünleri üzerinden yapılan ÖTV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 11 milyar TL altında 524 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede Yİ-ÜFE oranının öngörülenin bir miktar altında gerçekleşmesi belirleyici olmuştur.

Motorlu taşıtlardan elde edilen ÖTV tahsilatının 2025 yılı bütçe tahmininin 94,8 milyar TL altında 704,7 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 1,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Araç satışları öngörülenin üstünde gerçekleşmesine rağmen içten yanmalı motorlu araçlara kıyasla daha düşük ÖTV oranına tabi olan elektrikli ve hibrit araçların payının artması bu azalışta etkili olmuştur.

2025 yılında tütün mamullerinden elde edilen ÖTV tahsilatının, bütçe tahmininin 18,7 milyar TL altında 437 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,7 seviyesinde, alkollü içkilerden elde edilen ÖTV tahsilatının ise bütçe tahmininin 21,5 milyar TL altında 148,5 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılında, ithalde alınan KDV tahsilatının bütçe tahmininin 431 milyar TL altında 1.672 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 2,7 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Bu gelişmede, TL cinsinden ithalattaki değişim tahmininin aşağı yönlü güncellenmesi ve bir önceki yıl gerçekleşmesinin 2025 yılı başlangıç tahminine baz olan 2024 yılı gerçekleşme tahmininin altında kalması belirleyici olmuştur.

2025 yılında veraset ve intikal vergisi, MTV, değerli konut vergisi, şans oyunları vergisi, özel iletişim vergisi, dijital hizmet vergisi ve konaklama vergisi tahsilat toplamının bütçe tahminine göre 1,2 milyar TL azalarak 264,4 milyar TL olması beklenmektedir.

2025 yılında BSMV tahsilatının bütçe tahmininin 7,1 milyar TL altında 537,2 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,9 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Damga vergisi tahsilatının ise bütçe tahmininin 7 milyar TL üzerinde 223,2 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2025 yılında harçlardan elde edilen gelirlerin, bütçe tahmininin 53,7 milyar TL üzerinde 332,4 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 0,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. İpotekli konut satışlarının beklentilerin üzerinde gerçekleşmesi ile tapu harçlarının gayrimenkullerin gerçek değerleri üzerinden alınmasına yönelik çalışmaların tahsilatı olumlu etkilediği değerlendirilmektedir.

2025 yılında vergi dışı gelirlerin, bütçe tahmininin 70,7 milyar TL üzerinde 1.732,3 milyar TL olması ve GSYH'ya oranla yüzde 2,8 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu artış temel olarak özel gelirler, para cezaları ve özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumlardan elde edilen gelirlerdeki artışlardan kaynaklanmaktadır.

2023 yılında uygulamaya konulan 7440 sayılı Kanun kapsamında 2025 yılının ilk dokuz ayında toplam 16 milyar TL tahsilat yapılmıştır. Kamu alacaklarının yapılandırılmasına ilişkin geçmiş yıllarda yürürlüğe giren diğer düzenlemeler de dâhil edildiğinde, 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde toplam 17 milyar TL yapılandırma geliri elde edilmiştir.

2025 yılı Ocak-Eylül döneminde, iç borçlanma ağırlıklı olarak TL cinsi sabit getirili ve değişken faizli enstrümanlarla yapılmıştır. 2025 yılı Eylül ayı itibarıyla iç piyasalarda 82,2 milyar TL tutarında TL cinsi sabit getirili kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir. 2025 yılı Hazine Finansman Programı duyurusunda yüzde 119,3 olarak belirtilen iç borç çevirme oranı Eylül ayı sonu itibarıyla toplam yüzde 139,1 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2025 yılı Ocak-Eylül döneminde, nakit bazlı 2,9 trilyon TL iç borçlanma gerçekleştirilmiştir. İç borçlanmanın yüzde 34,7'si TL cinsi sabit kuponlu, yüzde 4,8'i TÜFE'ye endeksli DİBS ve kira sertifikası, yüzde 8,3'ü kuponuz, yüzde 19,3'ü TLREF'e endeksli, yüzde 2,8'i TLREFK'ye endeksli kira sertifikası, yüzde 4,9'u değişken faizli devlet tahvili ve yüzde 2,8'i sabit kuponlu kira sertifikası ihraçlarıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, iç finansmanın yüzde 22,4'ü altın ve döviz cinsi senet ihraçlarıyla sağlanmıştır. Diğer taraftan, 2024 yılı sonunda 47,9 ay olan nakit borçlanmanın ortalama vadesi, 2025 yılı Eylül ayı sonunda 33,6 ay olmuştur. Aynı dönemde, TL cinsi sabit faizli iç borçlanmanın ortalama maliyeti yüzde 36,65'den yüzde 39,47 düzeyine yükselmiştir.

2025 yılının ilk dokuz ayında uluslararası sermaye piyasalarında ise üçü dolar, biri sukuk ve biri avro cinsinden olmak üzere beş adet tahvil ihraç edilmiştir. Şubat ayında 2,5 milyar dolar, Mayıs ayında 2 milyar dolar, Temmuz ayında 2,5 milyar dolar (sukuk) ve 1,5 milyar avro ve son olarak Eylül ayında 2 milyar dolar tutarında tahvil ihracı gerçekleştirilerek, 2025 yılında uluslararası sermaye piyasalarından toplam 10,75 milyar dolar tutarında finansman sağlanmıştır. Bu kapsamda, önetkin bir borç yönetimine işaret eden mevcut görünümün, kredi notu ve yatırımcı iştahı anlamında ülkemizi daha da olumlu etkilemesi beklenmektedir.

TABLO I: 41- Merkezi Yönetim Brüt Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(GSYH'ya Oran, Yüzde)	
	2023	2024	2025 (1)	2023	2024
Brüt Borç Stoku	6 736 632	9 257 422	12 964 016	24,9	20,8
İç Borç Stoku	3 209 252	4 959 910	7 593 490	11,8	11,1
Tahvil	3 208 001	4 893 590	7 423 274	11,8	11,0
Bono	1 251	66 320	170 216	0,0	0,1
Dış Borç Stoku	3 527 380	4 297 511	5 370 527	13,0	9,6
Kredi	809 826	965 183	1 255 869	3,0	2,2
Uluslararası Kur.	620 274	717 237	918 927	2,3	1,6
Hükümet Kur.	85 677	97 986	124 301	0,3	0,2
Diğer	103 874	149 959	212 640	0,4	0,3
Tahvil	2 717 554	3 332 329	4 114 658	10,0	7,5

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı

(1) Eylül ayı sonu itibarıdır.

b) Hedefler

2026 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 16.216,1 milyar TL olması hedeflenmekte, bütçe harcamaları ise 18.928,8 milyar TL olarak programlanmaktadır. Söz konusu gelir tahmini ve öngörülen harcama büyüklüğü sonucunda bütçe açığının 2.712,7 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 3,5 olacağı öngörülmektedir.

Bütçe harcamaları için öngörülen ödeneğin 652,8 milyar TL'si deprem bölgesinin yeniden inşası ve afetlere karşı dayanıklılığın artırılmasına yönelik harcamalardan oluşmaktadır. Söz konusu harcamalar hariç tutulduğunda bütçe açığının GSYH'ya oranının yüzde 2,7 seviyesinde olması beklenmektedir.

2026 yılında personel giderleri, sosyal güvenlik kuruluşlarına devlet primi giderleri ile personele ilişkin yedek ödeneğin toplamından oluşan harcamalar belirlenirken genel maaş ve ücret artış oranları toplu sözleşmelerde kararlaştırıldığı üzere memurlar için Ocak ayında yüzde 11, Temmuz ayında yüzde 7, işçiler için Ocak ayında yüzde 10, Temmuz ayında yüzde 6 olarak alınmıştır. Ayrıca, enflasyon gerçekleşmesine bağlı olarak oluşabilecek farkların etkisi göz önünde bulundurulmuş, genel maaş ve ücret artışlarına ilave olarak mali ve sosyal haklara ilişkin diğer düzenlemelerin maliyetleri de dikkate alınmıştır. Bu çerçevede, 2026 yılında toplam personel harcamalarının 5.542 milyar TL olacağı, GSYH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 0,5 puan artarak yüzde 7,2'ye yükseleceği öngörülmektedir.

2026 yılında mal ve hizmet alım giderlerinin 1.249,6 milyar TL ile GSYH içindeki payının bir önceki yıla aynı seviyede yüzde 1,6 olması beklenmektedir.

Cari transferlerin 2026 yılında 6.820,8 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 8,8 seviyesinde olması öngörülmektedir. Cari transfer harcamalarının önemli bölümü sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler ile genel bütçe vergi gelirlerinden mahalli idareler ve fonlara aktarılan paylardan oluşmaktadır. Bu kapsamda, sağlık ve sosyal güvenlik sistemine yapılacak transferler 2.429,6 milyar TL, mahalli idareler ve fonlara aktarılan paylar 2.340,9 milyar TL olarak öngörülmüştür. Ayrıca, KİT'lere ve kamu bankalarına görevlendirme giderleri olarak sırasıyla 392,1 milyar TL ve 290 milyar TL,

tarımsal amaçlı transferlere 167,6 milyar TL, afetlere dirençli şehirler projesi için 52 milyar TL ve deprem bölgesi yerinde dönüşüm projesi için 48 milyar TL ödenek ayrılmıştır.

2026 yılında sermaye giderlerinin 1.312,3 milyar TL ile GSYH içindeki payının yüzde 1,7 seviyesinde olması programlanmıştır. Deprem bölgesinde zarar gören kamu kurumlarının hizmet binaları ve tesislerinin yapım ve onarım giderleri ile deprem kaynaklı diğer harcamalar için 198,8 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

2026 yılında KÖİ modeli çerçevesinde tamamlanan şehir hastanelerinin cari giderlerini karşılamak üzere mal ve hizmet alım giderlerinde 57,5 milyar TL, bina kullanım ve zorunlu hizmetler için sermaye giderlerinde 78,7 milyar TL harcama programlanmıştır. Yine KÖİ modeli çerçevesinde tamamlanan ulaştırma projeleri kapsamında verilen talep garantilerinin finansmanı için cari transferlere 101,8 milyar TL ilave edilmiştir.

Sermaye transferlerinin 2026 yılında 525,4 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 0,7 olacağı öngörülmektedir. Bu kapsamda, deprem konutlarının yapımı ve altyapı giderleri için 345 milyar TL, sosyal konut yapımı için 100 milyar TL, KÖYDES için 9,9 milyar TL, SUKAP için 5,5 milyar TL, SOGEP için 780 milyon TL ödenek öngörülmüştür. Ayrıca, KKTC için 10,2 milyar TL, TÜBİTAK Ar-Ge projeleri için 18,2 milyar TL kaynak ayrılmıştır.

2026 yılında borç verme kaleminin 397,1 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 0,5 olacağı öngörülmektedir. Ödeneğin 307,5 milyar TL'si KİT'lere, 4 milyar TL'si Kredi Garanti Fonuna tahsis edilmiştir. Ayrıca, öğrenim kredileri için 36,2 milyar TL, KKTC'ye verilen krediler için 4 milyar TL ödenek öngörülmüştür.

2026 yılında faiz giderlerinin 2.741,7 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 3,5 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

GSYH'ya oranla 2025 yılı gerçekleşme tahminine göre 2026 yılında genel bütçe vergi gelirlerinin 0,6 puan artışla yüzde 17,8, vergi dışı gelirlerin 0,4 puan artışla yüzde 3,1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda aynı dönemde merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 0,9 puan artarak yüzde 21,0 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Vergi gelirlerindeki artışın kurumlar vergisi, gelir vergisi, dâhilde alınan KDV, ÖTV ile harçlardan elde edilecek tahsilattan kaynaklanması beklenmektedir. Vergi dışı gelirlerdeki artışın ise temel olarak sermaye gelirleri, malların kullanma ve faaliyette bulunma izni gelirleri ile diğer çeşitli gelirlerden kaynaklanması öngörülmektedir.

2026 yılında vergilemede etkinliği ve adaleti artırmaya, kayıt dışılığı azaltmaya yönelik sürdürülen faaliyetlere devam edilecektir. Bu çerçevede, temelde kurumlar vergisi kaynaklı olarak gelir, kâr ve sermaye kazançlarından alınan vergilerin tahsilat toplamının GSYH'ya oranla 2025 yılı gerçekleşme tahminine göre 0,3 puan artması ve yüzde 6,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dâhilde alınan KDV tahsilatının 2026 yılında GSYH'ya oranla bir önceki yıl tahminine göre 0,1 puan artarak yüzde 2,5 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında, ÖTV tahsilatının GSYH'ya oranının, bir önceki yıl gerçekleşme tahminine göre 0,1 puan artarak yüzde 3,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2026 yılında, ithalde alınan KDV tahsilatının GSYH'ya oranının, kur ve ithalat tahminlerine bağılı olarak, yüzde 2,7 ile bir önceki yıl gerçekleşme tahminiyle aynı seviyede gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında veraset ve intikal vergisi, MTV, değerli konut vergisi, şans oyunları vergisi, özel iletişim vergisi, dijital hizmet vergisi ve konaklama vergisinden elde edilecek tahsilat toplamının 2025 yılı gerçekleşme tahminiyle aynı seviyede ve yüzde 0,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2026 yılında merkezi yönetim bütçesi vergi dışı gelirlerinin, GSYH'ya oran olarak, bir önceki yıl gerçekleşme tahmininin 0,4 puan üzerinde ve yüzde 3,1 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO I: 42- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Değişim)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2024	2025 (1)	2026 (2)	2025 (1)	2026 (2)	2024	2025 (1)	2026 (2)	2024	2025 (1)	2026 (2)
HARCAMALAR	10 780 614	14 674 127	18 928 815	36,1	29,0	100,0	100,0	100,0	24,2	23,6	24,5
01 - Personel Giderleri	2 666 027	3 672 280	4 907 309	37,7	33,6	24,7	25,0	25,9	6,0	5,9	6,4
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	332 217	448 970	599 691	35,1	33,6	3,1	3,1	3,2	0,7	0,7	0,8
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	747 046	1 005 041	1 249 568	34,5	24,3	6,9	6,8	6,6	1,7	1,6	1,6
04 - Faiz Giderleri	1 270 455	2 052 700	2 741 656	61,6	33,6	11,8	14,0	14,5	2,8	3,3	3,5
05 - Cari Transferler	3 863 915	5 525 161	6 820 794	43,0	23,4	35,8	37,7	36,0	8,7	8,9	8,8
06 - Sermaye Giderleri	944 083	1 316 799	1 312 319	39,5	-0,3	8,8	9,0	6,9	2,1	2,1	1,7
07 - Sermaye Transferleri	640 357	334 394	525 369	-47,8	57,1	5,9	2,3	2,8	1,4	0,5	0,7
08 - Borç Verme	316 513	318 782	397 083	0,7	24,6	2,9	2,2	2,1	0,7	0,5	0,5
09 - Yedek Ödenekler	0	0	375 026			0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,5
GELİRLER	8 672 832	12 465 851	16 216 123	43,7	30,1	100,0	100,0	100,0	19,5	20,0	21,0
1 - Genel Bütçe	8 443 014	12 111 957	15 986 855	43,5	32,0	97,4	97,2	98,6	18,9	19,5	20,7
01 - Vergi Gelirleri	7 305 279	10 733 555	13 783 113	46,9	28,4	84,2	86,1	85,0	16,4	17,3	17,8
02 - Vergi Dışı Gelirler	939 478	1 217 335	1 897 764	29,6	55,9	10,8	9,8	11,7	2,1	2,0	2,5
03 - Sermaye Gelirleri	32 390	43 833	202 827	35,3	362,7	0,4	0,4	1,3	0,1	0,1	0,3
04 - Alınan Bağış ve Yardımlar	165 866	117 234	103 151	-29,3	-12,0	1,9	0,9	0,6	0,4	0,2	0,1
2 - Öz.Büt.İda. ve Düz.Den.Kur.	229 818	353 893	229 267	54,0	-35,2	2,6	2,8	1,4	0,5	0,6	0,3
BÜTÇE DENGESİ	-2 107 782	-2 208 276	-2 712 693	4,8	22,8				-4,7	-3,6	-3,5
Bilgi İçin:											
Faiz Dışı Harcamalar	9 510 159	12 621 427	16 187 159	32,7	28,3				21,3	20,3	21,0
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	-837 327	-155 576	28 963	-81,4	-118,6				-1,9	-0,3	0,0
Program Tanımlı Bütçe Dengesi	-1 183 027	-402 864	-372 680	-65,9	-7,5				-2,7	-0,6	-0,5

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları, genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

3.1.2. Mahalli İdareler

a) Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı idareler, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2024 yılında, mahalli idare gelirleri, genel bütçe vergi payı gelirleri ve faktör gelirlerindeki reel artış sonucu yüzde 69,9 oranında artarak 1.127,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Mahalli idare harcamaları ise, yatırım harcamalarındaki reel gerilemeye rağmen cari giderler ve cari transferlerdeki reel artışın etkisiyle yüzde 73,6 oranında artarak GSYH'nın yüzde 2,95'i seviyesine yükselmiş ve mahalli idareler bütçe dengesi 2024 yılında da GSYH'nın yüzde 0,42'si oranında açık vermiştir.

2025 yılında, bir önceki yılda olduğu üzere, genel bütçe vergi payı gelirlerinin reel artışını sürdürmesi ve ücret-tarife düzeylerindeki artış, mahalli idare gelirlerinin GSYH'ya oranla yüzde 2,74 seviyesine yükselmesini sağlayacaktır. Mahalli idare harcamalarının ise, artan finansman ihtiyacının etkisiyle yatırım harcamalarındaki gerilemeye bağlı olarak GSYH'nın yüzde 2,75'i seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Böylece, 2025 yılında mahalli idareler dengesinin GSYH'nın yüzde 0,02'si seviyesinde açık vermesi beklenmektedir.

TABLO I: 43-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	2023	2024	2025(1)	2026(2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Belediyeler	250 286	421 621	627 928	810 377
Büyükşehir Belediyeleri	228 744	376 844	563 556	727 849
İl Özel İdareleri	20 857	35 135	52 327	67 531
TOPLAM	499 887	833 600	1 243 812	1 605 757
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Belediyeler	0,92	0,95	1,01	1,05
Büyükşehir Belediyeleri	0,84	0,85	0,91	0,94
İl Özel İdareleri	0,08	0,08	0,08	0,09
TOPLAM	1,85	1,87	2,00	2,08

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

b) Hedefler

2026 yılında, mahalli idare gelirlerinin 2.270,8 milyar TL, harcamalarının ise 2.278,4 milyar TL olarak gerçekleşmesi ve mahalli idare dengesinin 7,6 milyar TL açık vermesi öngörülmektedir.

TABLO I: 44- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	2023	2024	2025 (2)	2026 (3)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
GELİRLER	663 820	1 127 834	1 700 709	2 270 814
1.Vergiler	538 543	905 049	1 360 510	1 847 332
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	68 591	113 030	156 053	193 144
3.Faktör Gelirleri (Net)	56 686	109 755	184 145	230 338
HARCAMALAR	757 056	1 314 304	1 710 528	2 278 420
1.Cari Giderler	452 482	818 586	1 151 801	1 482 056
2.Yatırım Harcamaları	283 767	394 847	404 330	607 284
a.Sabit Sermaye	283 722	394 772	404 243	607 184
b.Stok Değişimi	45	75	87	100
3.Cari Transferler	54 282	118 890	187 809	224 032
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-54 338	-60 045	-105 233	-125 666
5.Sermaye Transferi (Net)	20 863	42 026	71 820	90 714
GELİR-GİDER FARKI	-93 236	-186 470	-9 819	-7 605
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
GELİRLER	2,45	2,53	2,74	2,94
1.Vergiler	1,99	2,03	2,19	2,39
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	0,25	0,25	0,25	0,25
3.Faktör Gelirleri (Net)	0,21	0,25	0,30	0,30
HARCAMALAR	2,79	2,95	2,75	2,95
1.Cari Giderler	1,67	1,84	1,85	1,92
2.Yatırım Harcamaları	1,05	0,89	0,65	0,79
a.Sabit Sermaye	1,05	0,89	0,65	0,79
b.Stok Değişimi	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	0,20	0,27	0,30	0,29
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-0,20	-0,13	-0,17	-0,16
5.Sermaye Transferi (Net)	0,08	0,09	0,12	0,12
GELİR-GİDER FARKI	-0,34	-0,42	-0,02	-0,01

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı idareleri kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

3.1.3. Döner Sermayeli İşletmeler

a) Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Millî Piyango İdaresi ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

2024 yılında 5,4 milyar TL açık veren döner sermayeli işletmelerin 2025 yılında 635 milyon TL açık vermesi beklenmektedir.

b) Hedefler

2026 yılında döner sermayeli işletmelerin 7 milyar TL fazla vermesi öngörülmektedir.

TABLO I: 45- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	538 366	894 984	1 241 319	1 543 539
- İşletme Gelirleri	532 838	888 828	1 233 541	1 536 196
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	5 528	6 155	7 779	7 343
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. Giderler	540 911	900 432	1 241 955	1 536 568
- İşletme Giderleri	514 205	868 333	1 205 130	1 501 356
- Yatırım Harcamaları	9 520	13 541	20 003	27 659
- Stok Artışı	15 144	18 343	20 841	19 690
- Sabit Kıymet Artışı	- 518	-1 667	-6 819	-15 860
- Dolaysız Vergiler	2 509	1 725	2 486	3 254
- Fonlara Transferler	52	157	314	470
C. Gelir-Gider Farkı	-2 545	-5 448	- 635	6 971
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
A. Gelirler	2,0	2,0	2,0	2,0
B. Giderler	2,0	2,0	2,0	2,0
C. Gelir-Gider Farkı	0,0	0,0	0,0	0,0

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

3.1.4. Sosyal Güvenlik Kuruluşları

a) Mevcut Durum

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) ve İşsizlik Sigortası Fonu (İŞF) yer almakta olup gelir-gider dengeleri ayrı tablolarda gösterilmektedir.

2025 yılında bir önceki yıla göre GSYH'ya oranla SGK'nın toplam gelirlerinin 0,3 puan azalarak yüzde 8,4'e düşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede, temel olarak prim gelirlerinin GSYH'ya oranının yüzde 6,2'ye gerilemesi ve diğer gelirlerde yaşanan azalış etkili olmuştur. 2024 yılında milli gelire oranla yüzde 8,7 olan SGK'nın toplam giderlerinin 2025 yılında yüzde 8,8 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. Harcamalardaki artışta sigorta ödemelerinin GSYH'ya oranının yüzde 6,2'ye yükselmesi temel belirleyici olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde, SGK gelir-gider açığının yüzde 0,0'dan 0,4'e, bütçe transferlerinin ise yüzde 3,2'den 3,4'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

2025 yılında merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler, açık finansmanı ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil olmak üzere 2.086,7 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir.

Sosyal güvenlik prim gelirlerini etkileyen en temel parametrelerden biri olan asgari ücret, Ocak ayında yüzde 30 oranında artırılmış, böylece brüt asgari ücret 2025 yılında 26.005,5 TL'ye yükseltilmiştir. İşçi, esnaf ve çiftçi emekli aylıkları 2025 yılı Ocak ayında yüzde 15,7, Temmuz ayında yüzde 16,7, memur emekli aylıkları ise Ocak ayında yüzde 11,5, Temmuz ayında yüzde 15,6 oranında artırılmıştır.

TABLO I: 46- Sosyal Güvenlik Kurumu Gelir-Gider Dengesi

	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. Gelirler	2 133 922	3 852 256	5 197 378	6 895 672
- Prim Tahsilatları	1 503 931	2 823 137	3 875 823	5 174 088
- Diğer Gelirler (3)	629 991	1 029 119	1 321 555	1 721 584
B. Giderler	2 172 442	3 863 532	5 461 233	6 939 364
- Sigorta Ödemeleri	1 426 821	2 700 861	3 835 060	4 968 475
- Sağlık Giderleri	553 143	980 870	1 348 095	1 665 236
- Yatırım Harcamaları	119	883	1 705	1 462
- Diğer Giderler (4)	192 359	180 918	276 374	304 191
C. Gelir-Gider Farkı	-38 520	-11 277	-263 855	-43 692
Bilgi İçin:				
Bütçe Transferleri (5)	875 005	1 436 651	2 086 706	2 328 568
(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
A. Gelirler	7,9	8,6	8,4	8,9
- Prim Tahsilatları	5,6	6,3	6,2	6,7
- Diğer Gelirler (3)	2,3	2,3	2,1	2,2
B. Giderler	8,0	8,7	8,8	9,0
- Sigorta Ödemeleri	5,3	6,1	6,2	6,4
- Sağlık Giderleri	2,0	2,2	2,2	2,2
- Yatırım Harcamaları	0,0	0,0	0,0	0,0
- Diğer Giderler (4)	0,7	0,4	0,4	0,4
C. Gelir-Gider Farkı	-0,1	0,0	-0,4	-0,1
Bilgi İçin:				
Bütçe Transferleri (5)	3,2	3,2	3,4	3,0

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Diğer gelirler, devlet katkısı ve faturalı ödemeler gibi bütçeden alınan transferler ile diğer gelirlerden oluşmaktadır.

(4) Diğer giderler, faturalı ödemeler, yönetim giderleri ve diğer giderlerden oluşmaktadır.

(5) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, devlet katkısı, emeklilere yapılan ek ödeme, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ve prim ödeme gücü olmayanların GSS primleri dâhil edilmiştir.

2024 yılında 267,8 milyar TL olan merkezi yönetim bütçesinden SGK'ya yapılan prim teşviklerinin 2025 yılında 279,2 milyar TL olması beklenmektedir. Yaşanan sınırlı artışta, 5 puan olarak uygulanan işveren prim teşvikinin imalat sanayii hariç 4 puana düşürülmesi etkili olmuştur.

2024 yılında SGK ilaç ve tedavi harcamaları sırasıyla 305,5 milyar TL ve 663,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2025 yılında ise söz konusu harcamaların sırasıyla 413,8 milyar TL ve 917,2 milyar TL olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2025 yılında GSYH'ya oran olarak İŞF prim gelirlerinin yüzde 0,4, faiz gelirlerinin yüzde 0,2 ve devlet katkısının yüzde 0,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam İŞF gelirlerinin GSYH'nın yüzde 0,8'si seviyesinde ve 475,1 milyar TL düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

İŞF'nin 2025 yılı toplam giderlerinin ise GSYH'ya oran olarak yüzde 0,4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede İŞF giderlerinin 64,3 milyar TL'si sigorta

giderleri, 86 milyar TL'si istihdam teşvikleri, 69,2 milyar TL'si aktif işgücü programları giderleri ve 51,7 milyar TL diğer giderler olmak üzere toplam 271,2 milyar TL olması beklenmektedir.

İŞF gelir-gider dengesinin 2025 yılında 203,9 milyar TL fazla vereceği, böylece toplam fon varlığının 562,9 milyar TL seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO I: 47- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)	2023	2024	2025(1)	2026(2)
A. Gelirler	189 915	335 987	475 129	593 956	0,7	0,8	0,8	0,8
- Prim Gelirleri	82 148	162 185	228 600	303 067	0,3	0,4	0,4	0,4
- Devlet Katkısı	27 383	54 062	75 904	101 022	0,1	0,1	0,1	0,1
- Faiz Gelirleri	44 970	95 332	139 237	147 015	0,2	0,2	0,2	0,2
- Diğer Gelirler	35.414	24.408	31.387	42.852	0,1	0,1	0,1	0,1
B. Giderler	117 271	173 966	271 225	357 157	0,4	0,4	0,4	0,5
- Sigorta Gid. (3)	17 476	35 178	64 336	91 019	0,1	0,1	0,1	0,1
- Diğer Giderler	99 795	138 788	206 889	266 138	0,4	0,3	0,3	0,3
C. Gelir-Gider Farkı	72 644	162 021	203 904	236 799	0,3	0,4	0,3	0,3
D. Toplam Fon Varlığı	196 951	358 972	562 876	799 675	0,7	0,8	0,9	1,0

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) İşsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği ve ücret garanti fonu giderlerinden oluşmaktadır.

b) Hedefler

Ücretli veya kendi hesabına çalışıp emekli olanların aylıklarının 2026 yılı Ocak ve Temmuz aylarında önceki altı aylık enflasyon gerçekleştirmelerine göre artırılması, memur emekli aylıklarının ise toplu sözleşme hükümlerine göre 2026 yılının Ocak ayında yüzde 11, Temmuz ayında yüzde 7 oranında artırılması, enflasyon farklarının da ayrıca ilave edilmesi öngörülmüştür.

2026 yılında SGK'nın toplam gelirlerinin 6.895,7 milyar TL, toplam giderlerinin 6.939,4 milyar TL ve gelir-gider açığının 43,7 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak ise gelirlerin yüzde 8,9 giderlerin yüzde 9,0 ve açığın yüzde 0,1 olması hedeflenmiştir.

2026 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, prim teşviklerinden kaynaklanan transferler ile prim ödeme gücü olmayanların GSS primi de dâhil olmak üzere toplam 2.328,6 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 3'ü oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2026 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,4'ü prim gelirleri, yüzde 0,2'si faiz gelirleri ve yüzde 0,1'i devlet katkısı olmak üzere İŞF'nin toplam gelirlerinin yüzde 0,8 olması hedeflenmektedir. Fonun toplam giderlerinin ise GSYH'nın yüzde 0,5'i oranına ulaşması beklenmektedir. Bu çerçevede, İŞF gelir-gider dengesinin 2025 yılında 236,8 milyar TL fazla vereceği, böylece toplam Fon varlığının 799,7 milyar TL seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3.1.5. Fonlar

a) Mevcut Durum

Fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

2025 yılında toplam fon gelirlerinin 409,9 milyar TL, toplam fon giderlerinin ise 334,4 milyar TL'ye ulaşması beklenmektedir. Böylece, fonların gelir-gider fazlasının 75,5 milyar TL olması öngörülmektedir.

2025 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 20,8 milyar TL nakit girişi olması beklenmektedir.

b) Hedefler

2026 yılında Özelleştirme Fonununun 100 milyar TL tutarında özelleştirme geliri elde etmesi beklenmektedir. 2026 yılında fon gelirlerinin 541,3 milyar TL, fon giderlerinin 477,3 milyar TL, fon sistemi gelir-gider fazlasının ise 64 milyar TL olması hedeflenmektedir.

TABLO I: 48- Fon Gelir ve Giderleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
A. Fon Gelirleri	139 917	249 674	409 912	541 266
- Vergi Gelirleri	119 722	204 265	341 911	455 763
- Vergi Dışı Normal Gelirler	14 498	30 305	45 262	56 428
- Faktör Gelirleri (Net)	298	28	38	48
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0
- Sermaye Transferleri (Net)	5 400	15 077	22 701	29 027
B. Fon Giderleri	127 828	203 641	334 409	477 275
- Cari Giderler	87 888	134 890	240 825	357 017
- Faktör Giderleri (Net)	0	0	0	0
- Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0
- Cari Transferler (Net)	39 940	68 751	93 585	120 257
- Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0
C. Gelir-Gider Farkı	12 090	46 034	75 503	63 991
D. Finansman	-12 090	-46 034	-75 503	-63 991
- Dış Borç Kullanımı	0	0	0	0
- Dış Borç Ödemesi	0	0	0	0
- İç Borç-Alacak İlişkisi (Net)	-277	415	578	718
- Kasa-Banka Değişimi	-11 813	-46 448	-76 081	-64 710
Bilgi için:				
- Özelleştirme Gelirleri	8 508	9 360	20 750	100 000

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

3.2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ VE ÖZELLEŞTİRME

a) Mevcut Durum

2024 yılında KİT'lerin ürettiği katma değer GSYH'ya oranı yüzde 0,6 seviyesinde gerçekleşmiş olup 2025 yılı sonunda da bu oranın yüzde 0,6 olacağı tahmin edilmektedir. KİT yatırımlarının toplam kamu ve özel sektör yatırımları içerisindeki payının da 2024 yılındaki yüzde 1,8 seviyesinden 2025 yılında yüzde 2,4'e yükselmesi öngörülmektedir. 2025 yılında KİT'lerin yıllık ortalama personel sayısının 94 bin olması beklenmektedir.

Ekim 2025 itibarıyla 233 sayılı KHK kapsamında faaliyet gösteren KİT sayısı 19'dur. Bu kuruluşlara ilaveten özelleştirme programında bulunan ve yüzde 50'den fazla kamu payı olan Türkiye Denizcilik İşletmeleri (TDİ) AŞ ve Sümer Holding AŞ KİT dengesi kapsamında izlenmektedir.

KİT'ler ve özelleştirme portföyünde izlenen kuruluşlar, 2024 yılında GSYH'nın yüzde 1,15'i oranında finansman açığı verirken 2025 yılında bu kuruluşların yüzde 0,39 oranında finansman açığı vermesi beklenmektedir. Finansman dengesindeki iyileşmede merkezi yönetim bütçesinden KİT'lere yapılan aktarmalar etkili olmuştur. Bütçe transferleri önemli ölçüde elektrik ve doğal gaz sübvansiyonları kapsamında yapılan görevlendirme bedeli ödemeleri ile TCDD, TTK ve TÜRKŞEKER'e yapılan aktarımlardan oluşmaktadır.

2025 yılında merkezi yönetim bütçesinden KİT'lere toplam 233 milyar TL sermaye transferi, 421,6 milyar TL görevlendirme bedeli, 5,9 milyar TL kamu hizmeti yükümlülüğü ve sübvansiyon ödemesi yapılması öngörülmektedir. Kuruluşlardan Hazineye 2025 yılında 63,4 milyar TL temettü ve 13,3 milyar TL hasılat payı ödemesi yapılması beklenmektedir. Aynı dönemde yatırım harcamalarının 483,1 milyar TL olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2025 yılı içerisinde hanehalkı grubu tüketicilerin kullanmış olduğu doğal gazın toptan satış fiyatı ile perakende elektrik fiyatında artış yapılmış olsa da elektrik ve doğal gazda hanehalkına sübvansiyon uygulamasına ve bu nedenle EÜAŞ ve BOTAŞ'a merkezi yönetim bütçesinden aktarma yapılmasına devam edilmiştir.

TPAO, Şırnak Gabar Dağı Bölgesinde günlük 81 bin varil petrol üretimine ulaşmıştır. Böylece yurt içi petrol üretim miktarı günlük 125 bin varili aşmış, Cumhuriyet tarihinin rekoru kırılmıştır.

BOTAŞ tarafından çeşitli şirketlerle imzalanmış olan LNG tedarik sözleşmeleri kapsamında, 2025-2028 dönemi kış aylarında Türkiye'ye toplam yaklaşık 15 milyar m³ doğal gaz eşdeğerinde LNG sevkiyatı öngörülmektedir. Bu anlaşmalara ek olarak 20 yıl süreli bir alım-satım anlaşması akdedilmiş olup teslimatların 2026 yılında başlaması ve yıllık 4 milyar m³ olmak üzere toplamda yaklaşık 70 milyar m³ doğal gaz eşdeğerinde LNG teslim edilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, 2030 yılında başlayacak 9 yıla kadar süreli ve toplam yaklaşık 5,8 milyar m³ doğal gaz eşdeğerinde LNG'nin satışına dair bir ön anlaşma imzalanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul ve kurumların ısınma amaçlı kömür ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla TKİ tarafından 2025 yılı sonuna kadar 275 bin ton kömür dağıtılması beklenmektedir.

İhtiyaç sahibi hanelere ısınma amaçlı kömür yardımı uygulaması görevi 14 Ocak 2025 tarihli ve 9407 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla TTK ve TKİ'ye verilmiştir.

Enerji ve madencilik KİT'lerinin yatırımlarının 2025 yılı sonunda bir önceki yıla göre 170 milyar TL artması beklenmektedir. Söz konusu artışta, TPAO'nun hidrokarbon arama

ve üretim yatırımları, TEİAŞ'ın iletim sistemi yatırımları ile BOTAS'ın doğal gaz depolama yatırımları önemli rol oynamıştır.

ÇAYKUR'un satış hasılatı, yıl içerisinde çay satış fiyatlarının yükselmesinden olumlu etkilenmekle birlikte, hammadde ve istihdam kaynaklı satışların maliyetinin yüksek olması ile yüksek finansman giderleri Kuruluşun kaynak ihtiyacını artırmıştır.

TÜRKŞEKER'in satış miktarının hedefin altında kalması finansman durumunu olumsuz etkilemiş ve kuruluşa yapılan sermaye transferinin artmasına sebep olmuştur.

Et ve Süt Kurumu(ESK)'nun besilik hayvan temini amacıyla ithalat faaliyetleri neticesinde 2025 yılında 14 milyar TL kâr etmesi ve Hazineye 5,2 milyar TL temettü ödemesi öngörülmektedir.

Türk Boğazlarından uğraksız geçen ticaret gemilerinden alınacak geçiş ücretlerine esas Altın Frank değerinde Temmuz 2025'te yapılan güncellenmenin yanı sıra özellikle yıl içerisinde yapılan tarife değişiklikleri ve dolar kurundaki artış sonucunda KEGM'nin 2025 yılında 17,9 milyar TL kâr etmesi ve Hazineye 11 milyar TL temettü ve hasılat payı ödemesi beklenmektedir.

Havacılık sektöründe kaydedilen olumlu performansın etkisiyle DHMİ'nin 2025 yılında 20,9 milyar TL kâr etmesi ve Hazineye 10,4 milyar TL hasılat payı ödemesi öngörülmektedir.

2025 yılı içerisinde gerçekleştirilen fiyat ayarlamalarının maliyet artışlarının gerisinde kalması nedeniyle YHT ve konvansiyonel yolcu taşımacılığı için TCDD Taşımacılık AŞ'ye 5 milyar TL kamu hizmeti yükümlülüğü ödemesi yapılması beklenmektedir. Ayrıca, kentçi raylı sistem işletmeciliğinin yürütülebilmesi için 925,7 milyon TL tutarında sübvansiyonun TCDD'ye aktarılacağı tahmin edilmektedir.

Toplam KİT yatırımlarının 2024 yılında yüzde 21,3'ünü gerçekleştiren TCDD'nin 2025 yılında yüzde 18,4'ünü gerçekleştirmesi beklenmektedir. Yatırım ve açık finansmanını bütçeden yapılan aktarmalarla karşılayan TCDD'ye 2025 yılında 176,1 milyar TL sermaye transferi yapılması öngörülmektedir.

Ekim 2025 itibarıyla KİT'lere ait dört performans programı ve 20 performans değerlendirme raporu onaylanmıştır.

Enerji KİT'lerinin 2024-2028 dönemine ait stratejik planları 2024 yılı ikinci yarısında onaylanıp uygulamaya konulmuştur. DMO'nun 2025-2029 dönemine ilişkin Stratejik Planı 2025 yılında onaylanmıştır.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından satış ve devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 2024 yılında 4,1 milyar TL iken, 2025 yılının ilk 9 ayında 61,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca Eylül 2025 itibarıyla özelleştirme ihalesi tamamlanmış olup Cumhurbaşkanı onayına sunulan, onaya sunulma aşamasında bulunan ve sözleşme imza aşamasında olan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 23,1 milyar TL'dir.

2024 yılı içerisinde 54 taşınmazın satış sözleşmeleri imzalanmış, beş taşınmazın da kamu kurumlarına bedelli devri yapılmıştır. 2025 yılında ise 56 taşınmazın satış sözleşmeleri imzalanmış, beş taşınmazın da kamu kurumlarına bedelli devri gerçekleştirilmiştir.

Eylül 2025 itibarıyla özelleştirme portföyünde bulunan toplam 161 taşınmazın satış yoluyla, üç varlığın ise işletme hakkının devri yoluyla özelleştirilmesi için ihaleye çıkmıştır. Onaya sunulan, onaya sunulma ve sözleşme imza aşamasında olan taşınmaz ve varlıkların yıl sonuna kadar ihale süreçlerinin tamamlanması öngörülmektedir.

TABLO I: 49- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi

	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. GELİRLER	2 484 421	2 976 693	3 518 145
I. İşletme Gelirleri	1 791 210	2 159 225	2 641 932
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	1 410 524	1 943 499	2 311 302
2. Diğer Gelirler	380 687	215 726	330 630
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	154 061	157 207	168 793
1. Amortismanlar	140 318	121 735	145 312
2. Karşılıklar	13 742	35 472	23 482
III. Bütçe ve Fonlar	539 150	660 261	707 419
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. GİDERLER	2 985 287	3 221 119	3 699 694
I. İşletme Giderleri	2 189 949	2 683 611	2 970 069
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	1 555 953	2 092 110	2 353 450
2. Diğer Giderler	633 996	591 501	616 618
II. Yatırım Harcamaları	244 345	482 845	679 252
III. Stok Artışı	85 104	-5 304	73 875
IV. Sabit Kıymet Artışı	376 312	-81 186	-127 680
V. Dolaysız Vergiler	37 253	74 400	52 198
VI. Temettü Ödemeleri	46 689	63 405	49 103
VII. Diğer Giderler	5 635	3 347	2 877
C. GELİR-GİDER FARKI	-500 866	-244 425	-181 550
D. FİNANSMAN	500 866	244 425	181 550
I. Kasa Banka Değişimi	50 902	14 037	19 624
II. İç Borçlanma (Net)	562 654	124 746	101 662
III. Dış Borçlanma (Net)	-112 690	105 642	60 263
(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
A. GELİRLER	5,57	4,79	4,55
I. İşletme Gelirleri	4,02	3,47	3,42
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	3,16	3,13	2,99
2. Diğer Gelirler	0,85	0,35	0,43
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,35	0,25	0,22
1. Amortismanlar	0,31	0,20	0,19
2. Karşılıklar	0,03	0,06	0,03
III. Bütçe ve Fonlar	1,21	1,06	0,92
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. GİDERLER	6,70	5,18	4,79
I. İşletme Giderleri	4,91	4,32	3,84
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	3,49	3,36	3,05
2. Diğer Giderler	1,42	0,95	0,80
II. Yatırım Harcamaları	0,55	0,78	0,88
III. Stok Artışı	0,19	-0,01	0,10
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,84	-0,13	-0,17
V. Dolaysız Vergiler	0,08	0,12	0,07
VI. Temettü Ödemeleri	0,10	0,10	0,06
VII. Diğer Giderler	0,01	0,01	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	-1,12	-0,39	-0,23
D. FİNANSMAN	1,12	0,39	0,23
I. Kasa Banka Değişimi	0,11	0,02	0,03
II. İç Borçlanma (Net)	1,26	0,20	0,13
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,25	0,17	0,08

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Enflasyon düzeltilmesi uygulanmıştır. (2) Gerçekleşme Tahmini (3) Program

TABLO I: 50- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. GELİRLER	873	940	1 051
I. İşletme Gelirleri	478	554	552
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	98	151	182
2. Diğer Gelirler	380	402	370
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	149	71	85
1. Amortismanlar	48	60	73
2. Karşılıklar	101	11	12
III. Bütçe ve Fonlar	246	315	415
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. GİDERLER	12 476	969	1 008
I. İşletme Giderleri	640	705	833
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	34	46	58
2. Diğer Giderler	606	659	775
II. Yatırım Harcamaları	6	247	152
III. Stok Artışı	2	0	1
IV. Sabit Kıymet Artışı	11 806	- 3	- 5
V. Dolaysız Vergiler	22	20	27
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. Diğer Giderler	0	0	0
C. GELİR-GİDER FARKI	-11 603	- 29	44
D. FİNANSMAN	11 603	29	- 44
I. Kasa Banka Değişimi	- 82	65	- 70
II. İç Borçlanma (Net)	11 685	- 35	26
III. Dış Borçlanma (Net)	0	0	0
(GSYH'ya Oran, Binde)			
A. GELİRLER	0,02	0,02	0,01
I. İşletme Gelirleri	0,01	0,01	0,01
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	0,00	0,00	0,00
2. Diğer Gelirler	0,01	0,01	0,00
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,00	0,00	0,00
1. Amortismanlar	0,00	0,00	0,00
2. Karşılıklar	0,00	0,00	0,00
III. Bütçe ve Fonlar	0,01	0,01	0,01
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. GİDERLER	0,28	0,02	0,01
I. İşletme Giderleri	0,01	0,01	0,01
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	0,00	0,00	0,00
2. Diğer Giderler	0,01	0,01	0,01
II. Yatırım Harcamaları	0,00	0,00	0,00
III. Stok Artışı	0,00	0,00	0,00
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,26	0,00	0,00
V. Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,00
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR-GİDER FARKI	-0,26	0,00	0,00
D. FİNANSMAN	0,26	0,00	0,00
I. Kasa Banka Değişimi	0,00	0,00	0,00
II. İç Borçlanma (Net)	0,26	0,00	0,00
III. Dış Borçlanma (Net)	0,00	0,00	0,00

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Enflasyon düzeltilmesi uygulanmıştır. (2) Gerçekleşme Tahmini (3) Program

TABLO I: 51- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dâhil Toplam		
	2024	2025 (1)	2026 (2)	2024	2025 (1)	2026 (2)
Toplam Personel Sayısı	93 580	93 632	98 343	93 780	93 783	98 490
- Memur ve Sözleşmeli Personel	46 566	47 719	48 569	46 643	47 782	48 629
- İşçi	47 015	45 912	49 774	47 138	46 000	49 861
Toplam Personel Harcamaları (3)	102 541	148 292	196 795	102 804	148 622	197 194
- Memur ve Sözleşmeli Personel	42 901	63 694	89 346	43 000	63 797	89 473
- İşçi	59 640	84 598	107 449	59 803	84 825	107 720
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı (3)	1 410 524	1 943 499	2 311 302	1 410 621	1 943 651	2 311 484
Görevlendirme Bedeli Tahakkukları (3)	378 893	514 307	361 376	378 893	514 307	361 376
İşletme Faaliyet Kâr - Zararı (3)	83 024	179 930	28 823	82 731	179 527	28 343
Faiz Ödemeleri (3)	49 163	60 467	43 917	49 184	60 474	43 917
Dönem Kâr - Zararı (3)	-19 846	-10 078	33 240	-20 008	-10 229	32 959
Faktör Gelirleri (3)	-244 678	-367 179	-159 343	-244 691	-367 258	-159 540
Temettü Ödemeleri (3)	46 689	63 405	49 103	46 689	63 405	49 103
Sabit Sermaye Yatırımları (3)	244 345	482 845	679 252	244 351	483 092	679 404
Bütçe ve Fon Transferleri (3)	539 150	660 261	707 419	539 396	660 576	707 834
Borçlanma Gereği* (3)	500 866	244 425	181 550	512 469	244 455	181 506
Borçlanma Gereği* (3) (4)	1 040 016	904 686	888 969	1 051 865	905 030	889 340
Borçlanma Gereği* (3) (5)	485 939	221 662	172 087	497 625	221 761	172 081
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	1,12	0,39	0,23	1,15	0,39	0,23
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	2,33	1,45	1,15	2,36	1,46	1,15
Borçlanma Gereği* (5)/GSYH (Yüzde)	1,09	0,36	0,22	1,12	0,36	0,22
Personel Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	7,27	7,63	8,51	7,29	7,65	8,53
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	3,49	3,11	1,90	3,49	3,11	1,90

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(*) Eksi işareti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Cari fiyatlarla, Milyon TL (2024 yılı için enflasyon düzeltmesi uygulanmıştır.)

(4) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(5) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

b) Hedefler

KİT'lerin ve özelleştirme portföyünde izlenen kuruluşların 2026 yılında 181,5 milyar TL finansman açığı vermesi programlanmıştır. Makroekonomik büyüklükler ile enerji ve gıda fiyatlarının öngörülen seviyede seyretmesi ve programlanan fiyat ayarlamalarının yapılabilmesi söz konusu hedefe ulaşmada önem arz etmektedir.

KİT'lerin 2026 yılında 679,4 milyar TL tutarında yatırım harcaması yapması hedeflenmektedir. Toplam KİT yatırımları içerisinde önemli paya sahip olan TPAO, Karadeniz'de keşfettiği doğal gaz rezervine yönelik Sakarya Doğal Gaz Sahası Geliştirme Projesine devam edecek olup gaz arzının 2026 yılında bir önceki yıla göre artması hedeflenmektedir.

TPAO, BOTAŞ, TEİAŞ, TCDD ve EÜAŞ yatırımlarının finansmanının bir kısmı dış proje kredilerinden karşılanacaktır.

TMO'nun 3,5 milyon ton buğday ve 1,5 milyon ton mısır, ÇAYKUR'un 680 bin ton yaş çay ve TÜRKŞEKER'in 7,7 milyon ton şeker pancarı alımı yapması öngörülmektedir.

Etkin bir piyasa mekanizması oluşturma hedefi doğrultusunda özelleştirme uygulamalarına devam edilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

1. 2026 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMACI

2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programının temel amacı, makroekonomik ve finansal istikrarın güçlendirilmesi, mali disiplinin korunması, fiyat istikrarı nihai hedefine ulaşmak üzere enflasyonun kademeli olarak düşürülmesi, yapısal reformlarla verimliliğe dayalı üretimin desteklenmesi ve istihdamın artırılmasıdır. Bu kapsamda üretkenliğin yükseltilmesi, Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi, yeşil ve dijital ekonomiye geçiş odağında teknolojik dönüşümün sağlanması, beşeri sermayenin güçlendirilmesi, işgücü piyasasının daha etkin hale getirilmesi, iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesi ve ekonomide kayıt dışılığın azaltılması yönünde atılacak adımlarla sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme temelleri güçlendirilecektir.

Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında, On İkinci Kalkınma Planı hedefleri doğrultusunda uygulamaya konulacak tedbirler esas alınarak yıl içerisinde yürütülmesi öngörülen tedbirlere ilişkin faaliyet ve projelere yer verilmiştir. 2026 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programında yer alan bu tedbir, faaliyet ve performans göstergeleri sorumlu kurum ve kuruluşlarca izlenip değerlendirilecek ve raporlaması yapılacaktır.

2. 2026 YILI PROGRAMININ HEDEFLERİ VE POLİTİKALARI

2.1. İSTİKRARLI BÜYÜME, GÜÇLÜ EKONOMİ

2026 yılında dezenflasyon sürecinin devamıyla enflasyonun kalıcı olarak düşürülmesi, yatırım, istihdam, üretim ve ihracatı odağa alan yapısal reformlarla verimlilik kazanımları yoluyla sürdürülebilir ve istikrarlı büyümenin sağlanması amaçlanmaktadır. Dezenflasyon süreciyle uyum gözetilerek büyümenin arz yönlü dinamiklerini güçlendirecek ve verimlilik artışı kanalıyla uzun vadeli büyüme potansiyelini artıracak politikalar bütüncül bir çerçevede ele alınarak hızlandırılacaktır.

Program çerçevesinde fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik ekonomi politikalarında güçlü eşgüdüm sürdürülecek, mali disiplin ilkesinden taviz verilmeyecek, adil paylaşımı gözetilen etkin maliye politikası çerçevesi ve yapısal dönüşüm adımlarıyla üretim faktörlerinde topyekûn bir iyileşme sağlanarak ülkemizin rekabet gücü artırılabilecektir.

OVP (2026-2028)'de öngörülen çerçeveye uyumlu olarak, iktisadi faaliyette dengelenmenin devamıyla 2026 yılında büyümenin yüzde 3,8 oranında gerçekleşmesi öngörülmektedir. Para ve maliye politikalarının güçlü eşgüdümüyle enflasyonun yıl sonunda yüzde 16 seviyesine gerilemesi hedeflenmektedir. Mal ve hizmet ihracatındaki artış eğiliminin sürmesi, yerli üretim kapasitesinin güçlendirilmesi, ithalatta dışa bağımlılığı azaltacak politikaların uygulanmasına ek olarak hizmet gelirlerinin yükselmesiyle beraber cari işlemler açığının GSYH'ya oranının yüzde 1,3 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Cari işlemler açığının finansmanında ise doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi ve ihracatta finansman araçlarının etkinleştirilmesiyle üretim odaklı kaynakların ön plana çıkarılması ve sürdürülebilir bir finansman yapısının oluşturulması hedeflenmektedir.

2.1.1. Büyüme ve İstihdam

a) Amaç

Büyümenin arz yönlü dinamiklerinin güçlendirilmesi ve verimlilik artışının kalıcı hale getirilmesi suretiyle, yüksek katma değer üreten, ihracatı ve istihdamı destekleyen, çevresel

sürdürülebilirliği gözeten sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik yapının tesis edilmesi temel amaçtır. Bu doğrultuda, potansiyel büyümenin artırılmasına yönelik politikalar hayata geçirilecektir. Para, maliye ve gelirler politikaları güçlü bir eşgüdüm içerisinde yürütülecek, sürdürülebilir büyümeyi desteklemek amacıyla yapısal reformlar aracılığıyla beşeri sermayenin niteliğinin artırılmasına, teknolojik altyapının güçlendirilmesine ve fizikî sermaye birikiminin üretken alanlara yönlendirilmesine odaklanılacaktır.

2.1.2. Yurt İçi Tasarruflar

a) Mevcut Durum

Türkiye’de güçlü, istikrarlı ve çevreye duyarlı ekonomik büyümenin temini, dış finansmana bağımlılığın azaltılması ve yatırımlar yoluyla istihdamın artırılması açısından sürdürülebilir bir finansman kaynağı olan yurt içi tasarrufların yüksek ve istikrarlı düzeyde olması önemlidir.

2009-2024 yılları arasında ortalama yüzde 28,4 olarak gerçekleşen yurt içi tasarruf oranı 2024 yılında yüzde 30,1 seviyesiyle dönem ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. 2024 yılı yurt içi tasarruf oranının 18,9 puanı mali olmayan şirketler, 2,7 puanı mali şirketler, 1,5 puanı genel devlet ve 6,9 puanı hanehalkı tarafından gerçekleştirilmiştir. 2015 yılı sonrasında mali olmayan şirket tasarruflarının artış eğilimine girdiği ve 2016 yılından bu yana hanehalkı tasarruflarının üzerinde seyrettiği görülmektedir. Yüzde 30,1 ile 2024 yılında dünya ortalamasının üzerinde gerçekleşen yurt içi tasarruf oranı gelişmiş ülkeler ortalamasının üzerinde olduğu ve gelişmekte olan ülkeler ortalamasına yakın seyrettiği görülmektedir.

2003 yılında faaliyete başlayan Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) ve 2017 yılında yürürlüğe giren Otomatik Katılım Sistemi (OKS) tasarrufların artırılmasında önemli bir rol oynamakta olup ekonominin uzun vadeli finansmanında da önemli bir ihtiyaca cevap vermektedir. 30 Eylül 2025 itibarıyla BES katılımcı sayısı yaklaşık 9,9 milyon kişiye, fon büyüklüğü 1.721,1 milyar TL’ye, sistemin verdiği emekli sayısı da 413.443 kişiye ulaşmıştır. Aynı tarih itibarıyla OKS kapsamındaki çalışan sayısı yaklaşık 7,7 milyon kişiye, fon büyüklüğü ise 116,7 milyar TL’ye ulaşmıştır. BES ve OKS toplam fon tutarı ise 30 Eylül 2025 itibarıyla 1.837,8 milyar TL olmuştur.

b) Amaç

Plan döneminde yurt içi tasarrufların artırılması ve artan tasarrufların öncelikli sektörler ve üretken alanlardaki yatırımların finansmanına yönlendirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kurumlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Bireysel emeklilik sistemi (BES) daha cazip hale getirilerek fon tutarı ve katılımcı sayısı artırılacak, Otomatik Katılım Sistemi (OKS) işveren katkısını içerecek şekilde geliştirilecek ve fon çeşitliliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.349)		
Tedbir 349.1. OKS’nin işveren katkısını da içeren ikinci basamak emeklilik sistemine dönüşeceği Tamamlayıcı Emeklilik Sistemi kurulacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SEDDK, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye Sigorta Birliği	1. Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK) tarafından oluşturulan Tamamlayıcı Emeklilik Sistemi modeline yönelik ilgili kamu ve özel sektör paydaşlarının görüşleri alınacaktır.

		2. Üzerinde uzlaşılan modele yönelik gerekli mevzuat çalışmalarına başlanacaktır.
Tedbir 349.2. OKS'de fon çeşitliliği katılımcıların farklı risk algısı ve tercihlerini dikkate alacak şekilde artırılabilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), SEDDK, Emeklilik Gözetim Merkezi, Türkiye Sigorta Birliği	1. Fon çeşitliliğinin artırılmasına yönelik BES Yönetmeliğinde gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 349.3. BES'te yapılan kesintilerin sadeleştirilmesi ve azaltılması sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), SEDDK, SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi, Türkiye Sigorta Birliği	1. BES'te yapılan kesintilerin sadeleştirilmesi ve azaltılmasına yönelik BES Yönetmeliğinde gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 349.7. BES'ten kısmen ödeme alınabilecek durumlar bedelli askerlik, hac ibadeti gibi yeni alanları içerecek şekilde genişletilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, SEDDK, Türkiye Sigorta Birliği	1. BES'te kısmi ödemenin kapsamının genişletilmesine yönelik mevzuat çalışmaları yapılacaktır. 2. İlgili kamu kurum ve kuruluşları ile gerekli entegrasyon sağlanacak ve hazırlanan tasarımlar ilgili kamu ve sektör paydaşlarının görüşlerine açılacaktır. 3. Gerekli entegrasyonun sağlanması ve görüşlerin alınmasını müteakip nihai hale getirilen mevzuatın yayımı gerçekleştirilecektir.
Finansal okuryazarlığın artırılması ve finansal tabana yayılma amacıyla hanehalkı ve firmalarda tasarruf yapma farkındalığı sağlanacak ve finansal tasarruf araçlarına, aile bütçesi ve risk yönetimine yönelik bilgi düzeyi dijital platformlar da kullanılarak artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.352)		
Tedbir 352.1. Aile bütçesi yönetimi, tasarruf ve yatırım araçları ile risk yönetimi konularında danışmanlık ve eğitim hizmeti verilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi, SPK, BDDK, SEDDK	1. Türkiye Finansal Okuryazarlık Seferberliği kapsamında ülke genelinde her seviyeye ulaşacak şekilde eğitimler verilecektir. 2. Cumhurbaşkanlığı Bölgesel Kariyer Fuarlarında öğrencilere finansal okuryazarlık konusunda bilgilendirme yapılacak ve sermaye piyasaları ile yatırım araçları hakkında tanıtım yapılacaktır. 3. Aile Boyu Finansal Okuryazarlık Seferberliği kapsamında işbirliği protokolü imzalanan kurum personeline finansal okuryazarlık eğitimleri verilecektir. 4. Strateji, Dezenformasyon, Diplomasi ve Güvenlik Perspektifinden Finansal Okuryazarlık seminerleri verilecek ve eğitimcilerin eğitimi programları uygulanacaktır.

<p>Tedbir 352.2. Tüm eğitim, yaş ve gelir grubundan kişilere ulaşacak şekilde elektronik ortamda ücretsiz olarak finansal eğitim içerikleri sunularak hanehalkı ve firmaların tasarruf etme bilinçleri geliştirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi, SPK, BDDK, SEDDK, KOSGEB, TRT, TOBB, İlgili STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansal Okuryazarlık Portalında, başta iş birliği protokolü imzalanan kurumların ihtiyaçları ve yönlendirmeleri doğrultusunda yeni içerikler üretilecektir. 2. Kamu personelinin finansal okuryazarlığını artırmak ve tasarruf bilincini güçlendirmek amacıyla eğitimler yaygınlaştırılacaktır.
<p>Tedbir 352.4. Gençlerin ve çocukların tasarruf ve yatırım konularında bilinç düzeylerinin artırılması amacıyla sosyal medya dâhil olmak üzere iletişim araçlarından ve rol modellerden faydalanılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), SPK, BDDK, SEDDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansal Okuryazarlık Günü/Haftası kapsamında ortaokul ve lise öğrencilerinde finansal okuryazarlık bilincini uyandırmaya yönelik eğitici ve öğretici etkinlikler yapılacaktır. 2. Finansal Gelecek Atölyeleri Projesi kapsamında 18-25 yaş arasındaki gençlere yönelik ülke genelinde finansal okuryazarlık çalışmaları düzenlenecektir. 3. Erken çocukluk dönemine yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri verilecektir. 4. Finansal bilginin tabana yayılmasına katkı sağlamak amacıyla Finans Akademisi ile Sermaye Piyasaları ve Finans Lisesi kurulacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Yurt İçi Tasarruf Oranı (GSYH İçinde)	Yüzde	30,1	30,6	30,8
Özel Kesim Tasarruf Oranı (GSYH İçinde)	Yüzde	30,0	30,4	30,6
BES Katılımcı Sayısı (3)	Milyon Kişi	17,1	17,9	18,4

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Yılısonu itibarıyla gönüllü ve otomatik katılıma dayalı sistemlerin toplamıdır.

2.1.3. Ödemeler Dengesi

a) Amaç

Küresel ticarete yeşil dönüşüm, dijitalleşme ve sürdürülebilir kalkınma odağında şekillenen yeni küresel koşullar dikkate alınarak, Türkiye'nin küresel değer zincirlerindeki konumunun güçlendirilmesi, katma değeri yüksek ve teknoloji yoğun ihracatın artırılması, enerji ve imalat sanayilerinde ithalat bağımlılığının azaltılması, turizm, sağlık, yazılım gibi alanlarda hizmet gelirlerinin çeşitlendirilerek artırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, sürdürülebilir, yeşil ve dijital dönüşümü önceleyen üretim ve ticaret politikaları aracılığıyla cari işlemler dengesinde kalıcı ve sürdürülebilir bir iyileşme sağlanması temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Stratejik ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi, taraf olunan ticaret anlaşmalarında ülkemizin menfaatleri doğrultusunda gerekli düzenlemelerin hayata geçirilmesi, bölgesel bağlantılılığın artırılması ve enerji ve gıda arz güvenliğinin teminine yönelik çalışmalar sürdürülecek, ikili, bölgesel ve çok taraflı ticaret diplomasisi faaliyetleri yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.354)		
Tedbir 354.1. Mal ve hizmet ihracatında "Uzak Ülkeler Stratejisi" başta olmak üzere pazar çeşitliliğini sağlamaya yönelik politikalar uygulanmaya devam edilecek, komşu, yakın ve dost ülkelerle bölgesel ve ikili işbirlikleri geliştirilecek, bölgesel ve çok taraflı işbirliği platformlarından etkin şekilde istifade edilerek ticari ilişkilerin yoğunlaştırılmasına yönelik çalışmalar etkili bir biçimde sürdürülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Uzak Ülkeler Stratejisi kapsamında belirlenen ülkeler ile mal ve hizmet ticareti ve ekonomik işbirliğinin artırılmasına devam edilecek, bu ülkelere yönelik fuar katılımı, ticaret heyetleri, ikili anlaşma ve tanıtım faaliyetleri yoğunlaştırılacaktır. 2. Uzak Ülkeler Stratejisi kapsamında belirlenen ülkelerde görevli Ticaret Müşavirlerinin ve Ticaret Ataşelerinin katılımıyla ülke genelinde bilgilendirme seminerleri düzenlenecektir.
Tedbir 354.3. Karma Ekonomik Komisyon ve Ortak Ekonomik ve Ticaret Komisyonları çerçevesinde ilgili ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkiler güçlendirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı	1. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Ekonomi Bakanları Toplantısı ve TDT Zirvesine katılım sağlanacaktır. 2. İlgili ülkelerle Karma Ekonomik Komisyonu toplantıları sürdürülecektir. 3. İlgili ülkeler ile Ekonomi ve Ticaret Ortak Komisyonu (ETOK/JETCO) toplantıları düzenlenecektir.
Tedbir 354.5. Ülkemizin tercihli ticaret ağı güçlendirilecek, yeni serbest ticaret anlaşmaları müzakere edilecek ve yürürlükteki serbest ticaret anlaşmalarının kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) STA Müzakereleri pazara giriş politikaları temelinde sürdürülecektir. 2. Türkiye-Suriye Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması (KEOA) müzakereleri sürdürülecektir. 3. Türkiye-Maldivler Tercihli Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe giriş süreci tamamlanacaktır. 4. Türkiye-Japonya STA Müzakereleri pazara giriş politikaları temelinde sürdürülecektir.
Tedbir 354.6. Afrika açılımı çerçevesinde Afrika ülkeleri ile diplomatik, ticari ve ekonomik ilişkiler daha da güçlendirilecek ve ülkemiz ile bölge ülkeleri arasında dış ticaret hacmi artırılabilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu	1. Afrika ülkeleriyle üst düzey ikili/karşılıklı ziyaretler sürdürülecektir. 2. Afrika ülkeleriyle Karma Ekonomik Komisyonu toplantıları gerçekleştirilecektir.
İthalatın yerli üretim üzerinde neden olduğu zarar ve tehditlere karşı uluslararası yükümlülüklerimiz de değerlendirilerek yerli üretimin korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.355)		

<p>Tedbir 355.1. İthalatın yerli üretim üzerinde neden olduğu zarar ve tehditlere karşı uluslararası yükümlülüklerimiz de değerlendirilerek yerli üretimin korunması sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yerli üreticilerin ithalattan kaynaklanan zarar ve tehditlere karşı korunabilmesi için ani olarak önemli ölçüde artan ithalata karşı korunma önlemleri, fiyat bazlı haksız rekabete yol açan ithalata karşı anti-damping önlemleri, anti-dumping önlemlerinin etkisiz kılınması durumunda ise önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı önlemler uygulanacaktır.</p>
--	------------------------------	---

Ülkemizin ulusal hak ve menfaatleri gözetilerek Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik Avrupa Birliği kurumları ve üye ülkeler nezdinde çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.356)

<p>Tedbir 356.2. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi müzakereleri yürütülecek ve kamu, özel sektör, STK'lar ve akademisyenlerin görüşleri alınarak ulusal müzakere hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Gümrük Birliği'nin güncellenmesine yönelik ortak perspektifi desteklemek üzere AB kurumları ile yürütülen süreçler için ilgili kamu kurumları, özel sektör ve STK temsilcilerinin katkıları alınacaktır.</p>
<p>Tedbir 356.3. Gümrük Birliği'nin güncellenmesi kapsamında ilgili STK'larla istişare edilerek ülkemiz hizmet sektörleri ve hizmet ihracatına yönelik etkileri tespit edilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin hizmet ticaretini içerecek şekilde güncellenmesi hazırlıkları kapsamında, ilgili taraflarla hizmet sektörlerine yönelik istişare çalışmalarına devam edilecektir.</p>

İç ve dış pazarlarda rekabetçiliğin korunması için yeşil dönüşüm kapsamında ortaya çıkan üretim ve ticarete ilişkin çevre standartlarına uyum sağlanması için gerekli önlemler alınacaktır (Kalkınma Planı p.357)

<p>Tedbir 357.1. Başta AB olmak üzere ihracat pazarlarında rekabetçiliğin artırılması ve tedarik zincirlerinde Türkiye'nin konumunun yükseltilmesi amacıyla AB Yeşil Mutabakatına uyum kapsamında üretim ve ticarete yönelik sektörel dönüşüm adımları hayata geçirilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Yeşil Mutabakat Eylem Planı güncel mevcut politikalar ve mevzuat dikkate alınarak güncellenecektir. 2. Yeşil Mutabakat çerçevesinde sektörlerin geleceğine yönelik farkındalık artırıcı ve bilgilendirici çalışmalar yürütülecektir. 3. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında Avrupa Komisyonu ile teknik ve üst düzey istişareler yürütülecektir. 4. Gümrük Birliği kapsamında Avrupa Birliği ile yeşil tedarik zincirleri tesis edilmesi yönünde çalışmalar yürütülecektir. 5. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında malların serbest dolaşımını etkileyen mevzuata uyum çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 357.2. Dış ticarete rekabetçiliğin korunarak daha ileriye taşınması için ulusal karbon fiyatlandırma mekanizmaları oluşturulacak, öncelikli olarak AB ile uyumlu bir Emisyon Ticaret Sistemi (ETS) uygulamaya konulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kuruluşları</p>	<p>1. Düşük karbonlu ekonomiye geçiş desteklemek ve dış ticarete rekabeti korumak amacıyla AB ile uyumlu Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi kurulacak, gerekli teknik ve mevzuat altyapısı tamamlanarak işler hale getirilecektir. 2. Ulusal ETS'de oluşacak karbon fiyatını tamamlayıcı araçlar değerlendirilerek analiz çalışmaları yapılacaktır.</p>

<p>Tedbir 357.4. Firmalarımızın ihracat odaklı yeşil dönüşümlerini sağlamak üzere ihtiyaç duyabilecekleri konularda kapsamlı bir danışmanlık modeli oluşturulacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Kurumsal sürdürülebilirlik alanında belirli seviyenin üzerindeki firmalara kullanım izni verilen ve üretici ve tüketicide sürdürülebilirlik farkındalığının artırılması amacıyla Yeşil Mutabakata Uyum Projesi Destek Programı markasının yaygın kullanımına yönelik bilgilendirme programları gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 357.5. Sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizmasıyla ilgili sektörlerin emisyonlarının izlenmesi ve raporlanması konularında rehberlik faaliyetleri yürütülecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, TİM, TOBB</p>	<p>1. Sınırdaki karbon düzenlemesi mekanizması (SKDM) kapsamında bilgilendirici ve farkındalık artırıcı çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>İthalat bağımlılığı yüksek, istihdama katkı oranı ve döviz geliri potansiyeline sahip öncelikli sektörlerle yönelik yeşil dönüşüm yatırımlarının finansman ihtiyaçları çeşitlendirilmiş finansman ürünleriyle karşılanacaktır. (Kalkınma Planı p.358)</p>		
<p>Tedbir 358.2. Yeşil dönüşümün uluslararası finansman imkânları konusunda güncel rehber dokümanlar hazırlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Yeşil dönüşümün finansmanına yönelik hazırlanan rehber üçer aylık dönemlerde güncellenecektir.</p>
<p>Mal ve hizmet ihracatını etkileyen yönleriyle dijitalleşme alanında rekabetçiliğin korunması ve artırılması için gerekli mevzuat, destek politikaları ve uluslararası anlaşmalara yönelik hazırlıklar tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.359)</p>		
<p>Tedbir 359.2. Kişisel Verilerin Korunması Kanununun Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) başta olmak üzere AB müktesebatına uyum sürecine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun Avrupa Birliği Veri Koruma Tüzüğü (GDPR) ile Uyumlaştırılmasına yönelik yürütülen çalışmalar tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 359.4. Elektronik ticaret alanında dijital altyapının geliştirilmesi, ödeme ve lojistik altyapısının güçlendirilmesi sağlanarak e-ihracat desteklenecek, elektronik ticaret pazarında daha fazla ihracatçı firmanın etkin şekilde faaliyet göstermesi sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TCMB</p>	<p>1. 5986 sayılı e-İhracat Desteklerine İlişkin Karar çerçevesindeki desteklerin etkin bir şekilde yürütülmesi için çalışmalara devam edilecek ve kılavuz, rehber, organizasyongibi destekleyici çalışmalarla birlikte e-ihracata yönelik desteklere ilişkin farkındalık düzeyi artırılabilecektir.</p>

Sürdürülebilir ihracat artışını sağlamak amacıyla mal ve hizmetlerin Ar-Ge'ye ve yenilikçiliğe dayalı, yeşil ve döngüsel ekonomiye uyumlu, üretim, markalaşma, tanıtım ve pazarlama süreçleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.360)

<p>Tedbir 360.1. Küresel değer zincirlerindeki ileri katılımın artırılmasına yönelik destekler kurgulanacak, teknoloji ve bilgi transferi sağlayabilecek firma işbirlikleri güçlendirilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Küresel tedarik zinciri desteğinin yaygınlaştırılmasına yönelik bilgilendirme faaliyetleri artırılacak, destek için potansiyel arz ettiği tespit edilen ihracatçı firmalara yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 360.2. Mal ve hizmet ihracat potansiyeli yüksek ve yüksek katma değer sağlayacak ürün ihracatının artırılmasına yönelik firmaların destek programlarından daha etkin yararlanmaları sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. İhracatçıların etkin bir şekilde desteklenmeye devam edilmesine yönelik ihracatçı firmalara çeşitli kalemlerde sağlanan destekler hakkında bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.</p> <p>2. Tasarımdan markalaşmaya çeşitli kalemlerde sağlanan desteklere yönelik bilgilendirme yapılarak ihracatta devlet yardımlarından etkin bir şekilde yararlanılması sağlanacaktır</p> <p>3. Türkiye'nin uluslararası düzeyde bir fuar merkezi haline gelmesi amacıyla yurt içi fuarlarda yabancı ziyaretçi sayısının artırılması teşvik edilecektir.</p> <p>4. Yazılım ihracatının artırılması ve bilişim sektörünün uluslararası rekabetçiliğinin geliştirilmesi için heyet ve fuar gibi uluslararası etkinliklere katılım ile HİSER ve Tekno-Hızlandırıcı Projeleri kapsamındaki faaliyetler desteklenecektir.</p> <p>5. Hizmet ihracatının artırılmasına yönelik sunulan destekler hakkında bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.</p> <p>6. Yurt içi fuarlara daha fazla firmanın daha büyük ölçekli stantlarla katılımı sağlanarak uluslararası düzeyde prestijli yurt içi fuarların artırılması teşvik edilecektir.</p>

<p>Tedbir 360.3. Mal ve hizmet ihracatının artırılmasına yönelik tüm kurum ve kuruluşlar tarafından yapılacak uluslararası tanıtım faaliyetleri "Türkiye-Gücünü Keşfet" logosu kullanılarak etkin bir biçimde yürütülecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yetkili organizatörlerce düzenlenecek etkinliklerde hizmet ihracatının artırılmasına yönelik yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin ülke imajına uygun şekilde yürütülmesi takip edilecektir. 2. Hizmet sektörlerinin uluslararası pazarlara açılma ve kalıcılığı sağlamaya yönelik etkinlik ve faaliyetleri desteklenecektir. 3. Türkiye'nin uluslararası öğrenciler tarafından daha çok tercih edilmesi amacıyla "Study in Türkiye" markası altında gerçekleştirilecek yurt dışı etkinlikler desteklenecektir.
<p>Tedbir 360.4. Uluslararası pazarlara tutunma sürecinde firmaların ihracatta sürekliliğini sağlayacak destek ve faaliyetlere özel önem verilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hizmet ihracatçıların kurumsal altyapılarının güçlendirilmesine yönelik faaliyetler ile yurt dışı tanıtım ve markalaşma süreçleri desteklenecektir. 2. Hizmet ihracatçısı firmaların reklam, tanıtım ve pazarlamadan ürün yerleştirmeye kadar faaliyetleri desteklenecektir. 3. Pazara Giriş Proje Hazırlama Desteği gibi firmalara ihracatta süreklilik sağlamayı hedefleyen devlet yardımlarının yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir. 4. İhracatçılara sağlanan finansman imkânlarına ilişkin bilgilendirici nitelikte rehber hazırlanacaktır.
<p>Üretim ve ticaret bakımından stratejik konumdaki girdilerin arz güvenliği ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.362)</p>		
<p>Tedbir 362.2. Stratejik sektörler ve girdiler belirlenerek desteklenecek, ithalata bağımlılığın azaltılması sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1.İthalatta ürün güvenliği denetimlerinin kapsamı genişletilerek yeni ürün grupları dahil edilecek, mevcut denetimler daha etkin yürütülerek mevzuata aykırı ithal ürünlerin piyasaya girişi engellenecek ve yerli üreticilerin haksız rekabete karşı korunmasına yönelik altyapı geliştirme çalışmaları sürdürülecektir.

Türkiye'nin küresel tedarik zincirindeki rolünün artırılmasına yönelik lojistik kabiliyetleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.363)

Tedbir 363.1. Lojistik Ana Planı dâhilinde, Türkiye'nin yakın coğrafyasında ve bölgesinde etkin lojistik üs olma hedefi doğrultusunda, lojistik altyapıları güçlendirilecek, ulaşım ağları genişletilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Ulaştırma ve lojistik altyapısını güçlendirmeye yönelik Lojistik Koordinasyon Kurulu/Lojistik Koordinasyon İcra Kurulu'na sunulan talepler değerlendirilerek Kurulca karara bağlanılacaktır.
Tedbir 363.2. Endüstri bölgeleri, organize sanayi bölgeleri (OSB), serbest bölgeler ve özel yatırım yerlerinin, tedarik zincirine uygun, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir şekilde dış ticarete lojistik, demiryolu ve liman bağlantıları güçlendirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Lojistik, demiryolu ve liman bağlantıları güçlendirmeye yönelik Lojistik Koordinasyon Kurulu/Lojistik Koordinasyon İcra Kurulu'na sunulan talepler değerlendirilerek Kurulca karara bağlanılacaktır. 2. İlgili ikincil mevzuat tasaklarına yönelik teknik çalışmalar tamamlanarak uygulamaya geçirilmesi sağlanacaktır. 3. Düzenlenecek Lojistik Koordinasyon Kurulu toplantıları neticesinde alınan kararlar doğrultusunda belirlenen koridorlarda çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 363.3. Türkiye'nin ulusal ve bölgesel lojistik kabiliyetleri uluslararası koridorlardan en iyi biçimde faydalanarak geliştirilecek, ülke önceliklerimize uygun yeni koridorlar oluşturulacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Türkiye'nin ulusal ve bölgesel lojistik kabiliyetlerini güçlendirilmesine ve yeni ulaşım koridoru oluşturulmasına yönelik faaliyetler, Ulaştırma ve Lojistik Ana Planına uygun olarak icracı kurumlar tarafından takip edilecek ve ilgili projeler Lojistik Koordinasyon Kurulu/Lojistik Koordinasyon İcra Kurulu gündeminde değerlendirilecektir.

Turizm, taşımacılık, finansal hizmetler ve danışmanlık, bilişim, eğitim, sağlık, fuarcılık ve dizi/film başta olmak üzere kültür endüstrileri, yurt dışı müteahhitlik ve teknik müşavirlik alanlarında verimlilik ve rekabet gücünü esas alan döviz kazandırıcı hizmet ticaretine yönelik çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.364)

Tedbir 364.1. Turizmin çeşitlendirilerek 12 aya ve tüm ülkeye yayılması amacıyla alternatif turizm ürünlerinin tanıtım çalışmaları başta dünyada yükselen Pazar konumundaki ülkeler ile Amerika ve Uzak Doğu gibi uzak pazarlardaki ülkeler ve öncelikle üst gelir grubuna yönelik olarak yürütülecek, ziyaretçi başına geliri artıracak şekilde nitelikli turizm faaliyetlerine odaklanılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Turizmin 12 aya ve tüm ülkeye yayılmasına yönelik, farklı ürün ve varış noktalarının uluslararası tanıtımı için ağırlama ve yayın dağıtım faaliyetleri yoğunlaştırılacaktır. 2. Kültürel ve tarihi zenginliklerin tanıtımı için seçili hedef pazarlarda yerinde tanıtım etkinlikleri gerçekleştirilecektir.
---	---	---

<p>Tedbir 364.3. Sağlık turizmi alanında hizmet kapasitesi nitelik ve nicelik olarak geliştirilecek, akreditasyon faaliyetleri yürütülecek, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri artırılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sağlık turizmi özelinde etkinlik ve ağırlama projelerinin sayısı artırılacaktır. 2. Pilot uygulama olarak konaklama tesislerinde aktif hale getirilen QR Kod uygulamasının geliştirme çalışmalarına devam edilecektir. 3. Medikal ve termal turizmde öncü illere yönelik ITGP (İl Tanıtım ve Geliştirme Programı) kapsamında Sağlık Turizmi bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir. 4. Termal ve Sağlıklı Yaşam alanında uluslararası düzeyde kongre ve tanıtım etkinliklerine katılım sağlanacaktır. 5. İlgili ulusal internet sitelerinin içeriklerinde gerekli yönlendirmeler yapılarak, sağlık turizmi alanında içerik güncelliği sürdürülecektir.
<p>Tedbir 364.4. Spor diploması araçları kullanılarak bölgesel ve çok taraflı spor organizasyonlarıyla hizmet gelirini artırıcı faaliyetler düzenlenecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bölgesel ve çok taraflı spor organizasyonlarının Türkiye’de gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
<p>Tedbir 364.6. Türkiye’yi önemli bir film yapım merkezi haline getirmek üzere ülke içinde gerçekleştirilecek uluslararası yapımlar desteklenecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çekimleri Türkiye’de gerçekleştirilecek uluslararası alanda bilinirliği olan bir dizi film ile uzun metraj film desteklenecektir.
<p>Türk Eximbank’ın iş modeli ve kurumsal altyapısı uluslararası en iyi uygulamalar dikkate alınarak geliştirilecek, Eximbank destekleri yüksek teknoloji ve katma değerli ihracatın finansmanında yeşil ve dijital dönüşümü önceleyerek kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.365)</p>		
<p>Tedbir 365.1. Türk Eximbank’ın mevzuat altyapısının güçlendirilmesi için diğer kamu bankalarında olduğu gibi kendine ait kanunun yapılması sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türk Eximbank’ın mevzuat altyapısının güçlendirilmesi için taslak çalışmalar tamamlanacaktır.
<p>Tedbir 365.2. Türk Eximbank destekleri yüksek teknoloji ve katma değerli ihracatın finansmanında kullanılacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türk Eximbank destekleri yüksek teknoloji ve katma değerli ihracatın finansmanında kullanılmak üzere önceliklendirilecektir.
<p>Serbest bölgelerde sunulan hizmetler ve bilişim altyapısı geliştirilerek bu bölgelerin yüksek teknolojiye dayalı doğrudan yabancı yatırımların çekilmesine, sanayinin rekabetçiliğine ve verimliliğine daha etkin katkı vermesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.366)</p>		

<p>Tedbir 366.2. Doğrudan yabancı yatırımlara yönelik yurt içi ve yurt dışında yapılacak tanıtım faaliyetleri yoluyla serbest bölgelerin marka değeri ve bilinirliğinin artırılması sağlanacaktır.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kurum ve Kuruluşlar</p>	<p>1. Serbest bölgelerin küresel marka değerini güçlendirmek amacıyla, yatırımcı odaklı tanıtım kampanyaları yürütülecek ve yurt dışı tanıtım etkinlikleri ile başarı hikâyeleri aracılığıyla uluslararası yatırımcılara ulaşılması sağlanacaktır.</p>
<p>Uluslararası helal ürün ve hizmet pazarlarından daha fazla pay alınmasını teminen helal kalite altyapısı geliştirilerek piyasalarda güvenli ürün arzının temini ve ticaretle teknik engellerin azaltılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.367)</p>		
<p>Tedbir 367.1. Helal Akreditasyon Kurumu (HAK) tarafından akredite edilen kuruluşlarca düzenlenen helal belgelerinin uluslararası tanınırlığını artıracak girişimler yürütülecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Diyanet İşleri Başkanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı</p>	<p>1. Helal belgesinin karşılıklı tanınması mekanizmasının tesisine yönelik İslam İşbirliği Teşkilatı bünyesinde kurulacak uluslararası yapı olan Helal Akreditasyon Kurumları İslami Forumu (IFHAB)'nın kuruluş sürecinin tamamlanması ve işler hale getirilmesi yönünde teknik katkı sağlanacaktır. 2. Helal Akreditasyon Kurumu tarafından akredite edilen kuruluşlarca düzenlenen helal belgelerinin uluslararası kabulünü sağlamaya yönelik ikili ve çok taraflı diplomatik temaslar gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 367.2. Ulusal ve uluslararası helal uygunluk değerlendirme kuruluşları akredite edilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı</p>	<p>1. Ülkemizde benimsenen uluslararası standartlara dayalı usul ve esaslar çerçevesinde, yurt içinde ve yurt dışında uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yapacakları başvurular, öngörülen süreler içerisinde ve prosedürlere bağlı olarak sonuçlandırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 367.3. Helal belgeli ürün ve hizmet ticaretinde teknik engellerin giderilmesine yönelik akreditasyon, eğitim, işbirliği ve tanıtım faaliyetleri artırılabilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Ulusal ve uluslararası helal belgelendirme ve akreditasyon alanında kamu ve özel sektör paydaşları ile akademi temsilcilerini bir araya getirecek bilimsel kongre düzenlenecektir. 2. Fuar, konferans, çalıştay gibi etkinliklere katılım sağlanarak helal belgeli ürün ve hizmet ticaretinin önemini yurt içi ve yurt dışı paydaşlara etkin şekilde aktarılması sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 367.4. Helal kalite altyapısında çalışacak beşeri sermayenin güçlendirilmesi ve kurumsal kapasitenin artırılmasını teminen eğitimler düzenlenecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Helal kalite altyapısında çalışacakların, alanında yetkin eğitmenler tarafından uluslararası geçerliliği olan eğitimleri almalarını teminen eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.</p>

c) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
İhracat (fob)	Milyar Dolar	261,8	273,8	282,0
İthalat (cif)	Milyar Dolar	344,0	367,0	378,0
Cari İşlemler Dengesi	Milyar Dolar	-10,4	-22,6	-22,3
Cari İşlemler Dengesi/GSYH	Yüzde	-0,8	-1,4	-1,3
Seyahat Gelirleri	Milyar Dolar	56,3	59,5	61,8

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.1.4. Enflasyon ve Para Politikası

a) Amaç

Bütüncül bir anlayış içerisinde para ve maliye politikası araçlarının etkin şekilde kullanımıyla enflasyonla mücadelede kararlılıkla devam edilerek enflasyonun orta vadede tek haneli rakamlara düşürülmesi ve fiyat istikrarının sağlanması temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Para politikası araçları enflasyon oranını düşürme amacıyla güçlü bir şekilde kullanılmaya devam edilecek, maliye ve gelirler politikaları, para politikasıyla koordineli olarak yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.369)		
Tedbir 369.1. Enflasyon hedefi doğrultusunda Merkez Bankası tüm politika araçlarını etkin bir biçimde kullanırken, maliye ve gelirler politikalarının para politikası ile eşgüdümü sağlanacaktır.	TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. Enflasyona ve ana eğilime ilişkin göstergeler yakından takip edilecek ve enflasyon ara hedefler doğrultusunda, tüm para politikası araçları etkili şekilde kullanılacaktır.
Tedbir 369.2. Mali disiplin gözetilerek yönetilen/yönlendirilen fiyatlar geçmiş enflasyona endeksleme davranışının azaltılmasına yardımcı olacak şekilde belirlenecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), TCMB	1. Yönetilen ve yönlendirilen fiyatların belirlenmesinde ataletti azaltacak şekilde alternatif fiyat belirleme yöntemlerine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 369.5. Fiyat istikrarına yönelik yatırım-istihdam-üretim-ihracata dayalı büyüme politikaları doğrultusunda reel sektör uygun maliyetlerle hedef odaklı finansman imkânı sağlanacaktır.	TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. İhracat ve döviz kazandırıcı hizmetler reeskont kredileri ve yatırım taahhütlü avans kredileri programı hedefler doğrultusunda etkili bir şekilde kullanılmaya devam edilecektir. 2. Reel sektör firmalarının finansman ihtiyacının yatırım-istihdam-üretim ve ihracat destekleme hedefleri ile uyumlu bir şekilde karşılanmasına yönelik uygulamaların sonuçları izlenecektir.

TCMB, fiyat istikrarının sağlanması temel amacı doğrultusunda parasal aktarım mekanizmasının etkin işleyişi için tüm araçlarını kararlı ve bağımsız bir şekilde kullanmaya devam edecektir. (Kalkınma Planı p.370)

Tedbir 370.1. Para politikası kararları enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışları başta olmak üzere enflasyonu etkileyen tüm unsurlardaki gelişmeler dikkate alınarak oluşturulacaktır.	TCMB (S)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Para politikası kararları, fiyatların ayrıntılı analizi, enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışları, para politikasının etkileyebileceği talep unsurları, arz yönlü gelişmeler, iç-dış denge, tasarruf eğilimi ve krediler dahil olmak üzere finansal koşullar ile likidite ve fiyat istikrarını etkileyen diğer tüm unsurlardaki gelişmeler dikkate alınarak veri odaklı bir bakış açısı ile oluşturulmaya devam edilecektir. 2. Politika faizine ilişkin atılacak adımlar; enflasyon gerçekleşmeleri, ana eğilimi ve beklentiler göz önünde bulundurularak ara hedeflerle uyumlu biçimde dezenflasyonun gerektirdiği sıklığı sağlayacak şekilde belirlenecektir.
---	----------	---

Tedbir 370.2. Politika kararlarının iletişimi kapsamında, fiyatlama davranışları ve enflasyonu etkileyen unsurlardaki gelişmeler ile bu gelişmelerin kararları ne yönde etkilediği konularında kamuoyu şeffaf bir biçimde bilgilendirilmeye devam edilecektir.	TCMB (S)	<ol style="list-style-type: none"> 1. TCMB, alınan kararlar ve izlenen politikalar hakkında kamuoyunu bilgilendirmek ve kararların paydaşlar tarafından anlaşılmasını sağlamak amacıyla, sosyal medya dahil olmak üzere mevcut tüm iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanacaktır.
---	----------	--

Dalgalı döviz kuru rejimi sürdürülecek, finansal istikrarın fiyat istikrarını gözetecek şekilde ekonomiyi desteklemesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.371)

Tedbir 371.1. Dalgalı döviz kuru rejimi sürdürülecek, finansal istikrarın fiyat istikrarını gözetecek şekilde ekonomiyi desteklemesi sağlanacaktır.	TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Finansal istikrar, fiyat istikrarını destekleyici bir unsur olarak gözetilmeye devam edilecektir. 2. Dalgalı döviz kuru rejimi çerçevesinde döviz kurlarının seviyesine ilişkin herhangi bir hedef gözetmeden döviz piyasasının etkin bir şekilde çalışabilmesi ve sağlıklı fiyat oluşumlarının desteklenmesi amacıyla döviz kuru gelişmeleri ve buna ilişkin risk faktörleri yakından takip edilerek gerekli önlemler alınacaktır.
--	--------------------------------------	--

Finansal sistemde temel değer saklama aracının Türk lirası cinsinden varlıklar olması ve hanehalkı, firma ve bankacılık kesimlerinin varlık ve yükümlülüklerinde Türk lirası cinsinden kalemlerin ağırlıklarının artırılması desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.372)

<p>Tedbir 372.1. Finansal sistemde temel değer saklama aracının Türk lirası cinsinden varlıklar olması ve hanehalkı, firma ve bankacılık kesimlerinin varlık ve yükümlülüklerinde Türk lirası cinsinden kalemlerin ağırlıklarının artırılması desteklenecektir.</p>	<p>TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Bankacılık sektörünün yükümlülüklerinde Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki payının artmasını teşvik eden düzenlemelerin uygulanmasına devam edilecektir.</p> <p>2. Bankacılık sektörünün varlıklarında yabancı para kredilerin ağırlığının artmasını önleyen düzenlemelerin sonuçları izlenecektir.</p>
<p>Konut kira ve satışlarındaki fiyat artışlarının enflasyon üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesine yönelik konut arzını artırıcı ve konuta erişimi kolaylaştırıcı uygulamalar hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.373)</p>		
<p>Tedbir 373.1. Kira ve konut fiyatlarındaki gelişmeleri de göz önünde bulundurarak, salgın döneminde daralan konut arzı hızla artırılacak, depremi oluşturduğu konut stokundaki kayıpların telafisine yönelik yeni sosyal konut projeleri geliştirilecek ve dar gelirli vatandaşların konuta erişimi kolaylaştırılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, TOKİ</p>	<p>1. İlk Evim Arsa Projesi ile arsa üretim çalışmaları tamamlanacak, 235 bin hak sahibine ait arsaların tahsis işlemleri tamamlanarak vatandaşlara sunulacaktır.</p>
<p>Üretim maliyetlerini artıran, ekonomik büyüme potansiyelini olumsuz yönde etkileyen hizmet fiyatlarında düşüş sağlanacak ve hizmet fiyatlarında katılık oluşması engellenecektir. (Kalkınma Planı p.374)</p>		
<p>Tedbir 374.1. Üretim maliyetlerini artıran, ekonomik büyüme potansiyelini olumsuz yönde etkileyen hizmet fiyatlarında düşüş sağlanacak ve hizmet fiyatlarında katılık oluşması engellenecektir.</p>	<p>TCMB (S)</p>	<p>1. Endeksteki ağırlığı ve diğer alt gruplara da dolaylı etkiler bakımından kira kalemi başta olmak üzere, hizmet fiyatlama dinamikleri mikro veriler de kullanılarak yakından izlenmeye devam edilecektir.</p>
<p>Enflasyonun ekonomik ve sosyal yaşama dair olumsuz etkileri konusunda farkındalık artırılacak, enflasyonla mücadeleyle yönelik toplumsal mutabakat güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.375)</p>		
<p>Tedbir 375.1. Enflasyonla mücadele konusunda daha anlaşılır, açık ve şeffaf bir iletişim stratejisi izlenecek, beklentilerin daha etkin bir şekilde yönetilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>TCMB (S)</p>	<p>1. Para politikası kararları ve uygulamaları, başta PPK duyuruları, Enflasyon Raporu ve Finansal İstikrar Raporu olmak üzere, tüm iletişim kanalları etkin bir şekilde kullanılarak kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşılacak; enflasyon beklentileri ve fiyatlama davranışlarının TCMB ara hedefleri, ile uyumu yakından takip edilerek beklenti kanalının etkin yönetimi sağlanacaktır.</p>

c) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
TÜFE Yıllık Artış Hızı	Yüzde	44,4	28,5	16,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.1.5. Mali Piyasalar

a) Amaç

Başta sürdürülebilir ve dijital finans olmak üzere tüm finans alanlarında küresel piyasalarla uyumlu ve rekabetçiliği yüksek, kalkınma sürecine uygun maliyet ve koşullarda katkı verebilen, verimliliği yüksek ve kurumsal yapısı güçlü bir finansal sektörün oluşturulması temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika / Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Finansal sektörde etkinlik ve ürün çeşitliliği artırılabacaktır. (Kalkınma Planı p.378)		
Tedbir 378.4. Sermaye piyasalarında finansal ürün ve hizmet çeşitliliği geliştirilecek ve küçük yatırımcı hakları gözetilerek yatırımcı tabanı genişletilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Ekosistemdeki girişimciler ve yatırımcıların ihtiyaçları ile uygulamada karşılaşılan olası sorunlar dikkate alınarak kitle fonlaması düzenlemelerinde güncellemeler yapılacaktır.
Tedbir 378.5. Şirketlerin, sermaye piyasalarının sunduğu imkânlardan yaşam döngülerinin her aşamasında daha fazla yararlanmasını temin edecek ve halka arzların artırılması için gerekli adımlar atılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Sermaye piyasalarının yenilikçi ürünlerle geliştirilerek derinleştirilmesi sağlanacaktır. 2. İşletmelerin sermaye piyasalarından ya da yurt içi/yurt dışı piyasalardan doğrudan yatırım şeklinde fon sağlamalarına yönelik aracılık ve danışmanlık hizmetleri verilecektir.
Tedbir 378.8. Ürün ihtisas borsalarının ürün ve hizmet çeşitliliği geliştirilecek, emtia piyasalarında risk yönetimine yönelik rolü artırılabacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Türkiye Ürün İhtisas Borsasında işlem görecektir ürün ve hizmet çeşitliliği geliştirilecektir.
Tedbir 378.9. Üçüncü ülkelerle ekonomik ve finansal ilişkiler geliştirilecek, karşılıklı ticarete yerel para birimlerinin kullanımı artırılabacaktır.	TCMB (S), Ticaret Bakanlığı	1. Yerel para birimlerinin dış ticarete kullanımını artırmak amacıyla, ekonomik ve stratejik öneme sahip ülkelerin merkez bankalarıyla para takası ve benzeri iş birliği mekanizmalarının araştırılması için çalışmalar yapılacaktır.

<p>Tedbir 378.10. Finansal işlemler ile finansal ürün ve hizmetlere yönelik bireysel veya kurumsal müşterilerin finans kuruluşlarıyla uyumsuzluklarına yönelik başvuruların hızlı ve tek elden değerlendirilerek çözüme kavuşturulacağı alternatif uyumsuzluk çözüm merkezi kurulacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Sermaye piyasası uyumsuzluklarının çözüme kavuşturulması için alternatif çözüm yollarının yaygınlaştırılmasına yönelik mevzuat çalışmaları sürdürülecektir.</p>
<p>Fintek ve dijital finans altyapısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.379)</p>		
<p>Tedbir 379.2. Fintek sektöründe yazılım alanında çalışmak üzere insan kaynağı yetiştirilecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S)</p>	<p>1. İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü ile işbirliği yapılarak finansal teknolojiler uzmanlık sertifikası programı başlatılacaktır.</p>
<p>Tedbir 379.4. Düzenleyici ve denetleyici otoriteler tarafından yerleşik finansal oyuncuların fintek kuruluşlarıyla ilişkilerinde uygulanmak üzere kural setleri güçlendirilecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S)</p>	<p>1. İstanbul Finans ve Teknoloji Üssü ile işbirliği halinde Düzenleme Deney Alanı ve Endüstri Deney Alanı oluşturulacaktır.</p>
<p>Tedbir 379.5. Dijital Türk lirasının geliştirilerek kullanıma sunulması ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Dijital Türk lirasının kullanıma sunulması için gerekli hukuki düzenlemelere ilişkin çalışmalar yapılacaktır. 2. Dijital paranın benimsenmesine ilişkin etki analizi kapsamında, TCMB bünyesinde simülasyon çalışmaları tamamlanacaktır. 3. Finansal aracı kurumların Dijital Türk Lirası Sistemine entegrasyon çalışmaları yapılacaktır. 4. Uygun görülen yenilikçi teknoloji projelerinin Dijital Türk Lirası Sistemine entegrasyon çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 379.6. Merkez Bankası Dijital Parası ile menkul kıymet işlemleri takasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Merkez Bankası Dijital Parasının, jetonlaştırılmış menkul kıymetlerin takasına kullanımına yönelik kavram kanıtlama çalışmaları yürütülecektir. 2. Menkul kıymet takasına ilişkin teknik gerekliliklerin belirlenmesine yönelik analiz çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 379.7. Ödemeler alanında verimliliği ve birlikte çalışabilirliği destekleyecek adımlar atılmaya devam edilecek, sektörde faaliyet gösteren tüm kuruluşların kurumsallık seviyesi ve güvenlik düzeyi artırılacak ve bankalar ile banka dışı ödeme hizmeti sağlayıcıları arasında rekabeti engelleyici uygulamaların oluşmasını engelleyecek tedbirler alınacaktır.</p>	<p>TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Ödeme ve elektronik para kuruluşlarının kurumsallık seviyesini ve güvenlik düzeyini artırmaya yönelik düzenleme çalışmaları yapılacaktır.</p>

<p>Tedbir 379.9. Finans sektöründe ortak dijital altyapı kullanımı ve çeşitli operasyonların ortaklaştırılması yoluyla maliyetlerin azaltılması sağlanacak, bankaların ve banka dışı finansal kuruluşların ihtiyaç duydukları altyapılara eşit şartlarda ulaşmaları için gerekli önlemler alınacaktır.</p>	<p>TCMB (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Ödeme hizmeti sağlayıcı kuruluşlar ve bilgi sistemlerine ilişkin faaliyetleri ilgili mevzuat çerçevesinde düzenlenen ve denetlenen finansal kuruluşların katılımıyla topluluk bulutu kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Finansal sektörde sürdürülebilirlik çalışmaları desteklenecek, Çevresel, Sosyal ve Yönetimsel (ÇSY) kriterlere yönelik farkındalık artırılarak sürdürülebilir finans alanında yeni ürün ve hizmetler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.380)</p>		
<p>Tedbir 380.1. Sürdürülebilirlik ve emisyon verilerinin sunumunda standardizasyon sağlanacak, bu veriler paylaşımına açılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Yatırımcıların ve şirketlerin sürdürülebilirlik risk ve fırsatlarını takip edebilmeleri için Kurumsal Yönetim Tebliğinin ekinde yer alan Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi uluslararası standartlarla uyumlu olarak güncellenecektir. 2. Dijital altyapının geliştirilmesine yönelik TSRS uyumlu raporların yüklenebileceği, karşılaştırmalı ve analiz edilebilir veri sunan "Ulusal Raporlama Platformu" oluşturulacaktır. 3. Sektörel öncelikli metrik ve önemli açıklama konularını gösteren dijital arayüz programı tasarlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 380.2. Sürdürülebilir ekonomik faaliyetlerin tanımlanmasına ilişkin ulusal taksonomi ve ilgili mevzuat hazırlanacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği yayımlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 380.4. Finansal otoritelerin sürdürülebilir finans konusundaki kurumsal kapasiteleri artırılabilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), TCMB</p>	<p>1. Sürdürülebilirlik raporlarının Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarına uygunluğuna dair güvence denetimi yürütecek olan sürdürülebilirlik denetçilerinin yetkilendirilmesi çerçevesinde, sürekli eğitim programları hazırlanacak ve denetçiler eğitime tabi tutulacaktır.</p>
<p>Tedbir 380.6. Reel sektörün sürdürülebilir finansa yönelik farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılmasına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının genel kabul görmesine yönelik Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlaması Eğitimi verecek olan eğitim kuruluşları akredite edilecektir. 2. Kurumsal sürdürülebilirlik raporlaması uzmanlığı sınavı düzenlenecek ve lisanslama yapılacaktır.</p>

		3. KOBİ'lerin sürdürülebilirlik ve raporlama yetkinliklerini artırmayı amaçlayan ortak proje başlatılacaktır.
Tedbir 380.8. Ekonomik faydanın yanı sıra sosyal ve çevresel fayda oluşturulmasına yönelik sosyal etki tahvilleri ve mavi bonolar gibi "etki yatırımı" araçları geliştirilecek ve kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. Yeşil ve sürdürülebilir borçlanma araçlarına (afet bonoları, dayanıklılık tahvilleri vb.) yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Finansal istikrarın güçlendirilmesi amacıyla kurumsal altyapı iyileştirilecek, serbest piyasanın işleyişini bozabilecek müdahalelerden kaçınılacaktır. (Kalkınma Planı p.381)		
Tedbir 381.1. Bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğine ilişkin Basel III Final düzenlemelerine uyum sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S)	1. Basel III Final düzenlemesine uyum sağlanması amacıyla, AB mevzuatı da göz önünde bulundurularak, ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılacak ve uygulamaya geçirilecektir.
Tedbir 381.4. Mali suçlarla mücadele güçlendirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S)	1. MASAK'ın teknik altyapısı güçlendirilecek ve idari yapısında iyileşme sağlanacaktır.
Katılım finansa ilişkin uygulamalar ve mevzuat altyapısı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.382)		
Tedbir 382.1. Katılım finans sisteminin kurumsal yapısını daha da güçlendirecek dönüşüm sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), TCMB	1. Katılım finansın kurumsal dönüşümünü gerçekleştirecek ve sektörü destekleyecek bütüncül bir mevzuat çalışması yapılacaktır.
Tedbir 382.2. Katılım finansı destekleyici mekanizmalar tesis edilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S)	1. Uluslararası Katılım Finans Tahkim Merkezinin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. 2. Uluslararası İslami Altyapı ve Likidite Kuruluşunun hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. 3. Katılım finans derecelendirme sistemine ilişkin hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 382.3. Katılım finans sisteminin bütüncül fikhî yönetim yapısı oluşturulacaktır.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S)	1. Katılım finans sisteminde bütüncül bir fikhî yönetim yapısının oluşturulmasına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.
Banka dışı finansal kuruluşların yasal altyapısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.384)		
Tedbir 384.3. Varlık yönetim şirketlerinin faaliyetlerini geliştirecek düzenlemeler yapılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S)	1. Varlık yönetim şirketlerinin sermaye yapısına, ortaklık edinimine, portföy devri öncesi ve sonrası süreçlerine ilişkin düzenleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 384.5. Banka dışı finansal kuruluşlar için dijitalleşmeyi teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), TCMB	1. Sektörün ihtiyaçları çerçevesinde gerekli mevzuat güncellemeleri gerçekleştirilecek, bilgi sistemleri vasıtasıyla yapılabilecek işlemlere ve alınabilecek hizmetlere ilişkin usul ve esaslar belirlenecektir.
Uzun vadeli yatırımların finansman imkânları güçlendirilecektir.(Kalkınma Planı p.386)		
Tedbir 386.2. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerine yönelik kredi garanti mekanizması başta olmak üzere uzun vadeli finansman imkânları geliştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S)	1. Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğine yönelik destekler de dahil olmak üzere Hazine Destekli Kefalet Sistemi kapsamında finansman imkanlarının geliştirmeye yönelik çalışmalara devam edilecektir.

c) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Borsada İşlem Gören Şirketlerin Piyasa Değeri/GSYH	Yüzde	30,1	32,4	36,5
Finansal Varlık Tercihleri İçinde Sermaye Piyasası Araçlarının Payı (3)	Yüzde	45,0	48,4	52,0
Finansal Hizmet İhracatı/Toplam İhracat	Yüzde	0,20	0,21	0,40
Katılım Bankaları Toplam Varlıkları/GSYH	Yüzde	6,0	7,0	9,0

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

(3) Toplam finansal varlıklardan TL mevduat, döviz tevdiat hesabı ve kıymetli madenler depo hesabı kalemleri çıkarılarak sermaye piyasası ürünlerinin payı hesaplanmaktadır. Sermaye piyasası ürünleri şu şekildedir: DİBS, Eurobond, Pay Senedi, Özel Sektör Borçlanma Aracı, Kira Sertifikası, VDMK, VTMK, Varant, Sertifika.

2.1.6. Maliye Politikası

a) Amaç

Kamu maliyesinde sürdürülebilirlik esas alınarak mali disiplinin korunması, vergiye gönüllü uyumun artırılması, gelir tabanının genişletilmesi ve etkin harcama yönetimiyle, küresel belirsizliklere dayanıklı, öngörülebilir ve güçlü bir mali yapı çerçevesinde ekonomik istikrarın desteklenmesi temel amaçtır.

b) Kamu Maliyesinin Temel Çerçevesi

Program döneminde maliye politikası fiyat istikrarının sağlanmasına, cari işlemler açığının yönetilebilir seviyelerde tutulmasına, gelir dağılımının iyileştirilmesine, ekonominin üretkenliğinin ve rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacak şekilde uygulanacaktır.

Kaynak kullanımında etkinliğin artırılması amacıyla harcamalar sistematik olarak gözden geçirilmeye devam edilecek, verimsiz harcama alanları tasfiye edilecek ve kamu harcamaları kontrol altında tutulacaktır.

Tasarruf tedbirlerine en yüksek düzeyde uyum sağlanması amacıyla denetim ve izleme faaliyetlerine devam edilecektir.

Vergi tabanının genişletilmesi, gönüllü uyumun artırılması ile istisna, muafiyet ve indirimlerin gözden geçirilmesiyle gelir politikalarının adalet ve verimlilik temelli yapısı güçlendirilecek, doğrudan vergilerin bütçe gelirleri içindeki payı artırılarak daha dengeli ve sağlam bir gelir yapısı sağlanacaktır.

Kayıt dışı ekonomiye karşı yürütülecek çalışmalar, teknolojik altyapı ve yenilikçi yaklaşımlarla desteklenerek denetim süreçleri güçlendirilecektir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Harcama gözden geçirmeleri yoluyla verimsiz harcama alanlarının tasfiye edilmesi, kaynakların etkin, etkili ve ekonomik kullanımı sağlanacaktır. Harcama programlarının uygulama süreçlerinde etkinlik artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.397)		
Tedbir 397.1. Performans Esaslı Program Bütçe Sisteminin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi sağlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sistemin mahalli idarelere yaygınlaştırılması sürecinde Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına destek verilecektir. 2. Mahalli idarelerin program bütçeye geçiş çalışmalarına devam edilecektir. 3. Sistemin Sosyal Güvenlik Kurumlarına yaygınlaştırılmasına yönelik ilgili kurumlara destek verilecektir.
Tedbir 397.4. Sosyal yardımlarda mükerrerlikler engellenecek ve bilgi sistemleri uyumlu hale getirecek, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarının daha etkin kullanımı sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Mahalli İdareler, STK'lar	1. Sosyal yardım programlarının etkinliğini artırmak amacıyla uygulama sürecini mevcut veriler üzerinden değerlendirmeye yönelik çalışmalar yürütülerek sosyal yardımları geliştirme doğrultusunda gerekli revizyonlar yapılacaktır.
Tedbir 397.5. Kamu hizmetlerinde dijital uygulamalar yaygınlaştırılacak, muhasebe ve harcama sistemlerinin bilişim altyapısı güçlendirilecek, ortaya çıkacak yeni hizmetlerin mevcut kamu idarelerince yerine getirilmesi sağlanacak ve böylece kamu harcamalarında verimlilik artırılabilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu Harcama ve Muhasebe Bilişim Sistemi (KBS) Genel Yönetim Mali İstatistikleri Modülünün bilişim altyapısı güçlendirilerek kullanıcı dostu arayüzler ile güncel işletim sistemlerine ve veri tabanı programlarına taşınacaktır. 2. Kamu idarelerinin tahakkuk-tahsilat altyapısını güçlendirmek ve vatandaşla kolay, hızlı ve güvenli ödeme yöntemleri sunmak amacıyla e-Tahsilat ve e-Teminat uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. 3. Kamu alımının detaylı analiz ve yönetiminin yapılabilmesi amacıyla tasarruf odaklı merkezi kamu alım politikalarına da imkân sağlayacak şekilde geliştirilen e-Tedarik Sisteminin kapsamı genişletilecektir. 4. Mali saydamlık ve hesap verebilirliği güçlendirmek amacıyla kamuoyunun ve paydaşların kullanımına yönelik açık mali veri portalı geliştirilecektir.

		<p>5. Tasarruf analizlerinin yapılabilmesi ve kontrol düzeyinin artırılarak işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesi amacıyla kamuda kullanılan elektronik faturanın kapsamı genişletilecektir.</p> <p>6. Yapay zekâ destekli muhasebe sistemleriyle kamu harcamalarında verimlilik ve tasarruf sağlanmasına, karar alma süreçlerinin desteklenmesine ve risk odaklı kamu mali denetim altyapısının güçlendirilmesine devam edilecektir.</p> <p>7. Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idari personel ödemelerinde tüm istihdam türlerinin sisteme dâhil edilerek kamu personel harcamalarının bütünlük içerisinde planlanması, yürütülmesi ve izlenmesine katkı sağlanacaktır.</p> <p>8. Döner Sermayeli İşletmeler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliğinin revize edilmesi çalışmalarına devam edilecektir.</p> <p>9. Bütünleşik Kamu Mali Yönetim Bilişim Sisteminin kullanımı belediyelerde yaygınlaştırılacaktır.</p> <p>10. Tasarruf Tedbirleri Genelgesi kapsamındaki kamu idareleri nezdinde tasarruf tedbirlerine uyum seviyesinin artırılmasına yönelik olarak denetim faaliyetlerine devam edilecektir.</p> <p>11. Kamu idarelerine ait varlıkların etkin şekilde yönetilmesi ve tasarruf sağlanması amacıyla Varlık Yönetim Sistemi altyapısı oluşturulacaktır.</p>
<p>Tedbir 397.6. Kamu ihale mevzuatı uluslararası norm ve standartlara uyumlu olacak şekilde dijitalleşmeyi, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği destekleyen ve önceleyen satın alma yaklaşımıyla güncellenecek, sektörel kamu alımları düzenlemesi hayata geçirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Kamu İhale Kurumu, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Mevzuatın güncellenmesi ile ilgili teknik ve idari çalışmalar ilgili paydaş idarelerin de katılımıyla tamamlanacaktır.</p> <p>2. Kamu kurum ve kuruluşlarının alımlarına yönelik mevcut düzenlemeler gözden geçirilerek alım ve sözleşme süreçlerine yönelik uluslararası norm ve standartlara uyumlu yasal düzenlemeler için taslak hazırlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 397.7. Kamu alımlarına yönelik harcamaların rasyonelleştirilmesi anlayışıyla tasarruf odaklı merkezi kamu alım politikaları, kapsamı genişletilerek sürdürülecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Kamu İhale Kurumu, DMO</p>	<p>1. Merkezi olarak tedarikinde kamu faydası yüksek olarak tespit edilen ürünlere yönelik merkezi alım modelleri uygulamaya konulacaktır.</p> <p>2. Hizmet araçlarında ihtiyaç duyulan akaryakıt, DMO'nun sözleşme yaptığı tedarikçinin istasyonunun bulunduğu yerde daha yüksek indirim oranı elde edilmediği sürece DMO üzerinden tedarik edilecektir.</p>

<p>Tedbir 397.8. Kamu taşıtlarının kullanımı ihtiyaç analizleri çerçevesinde sistematik olarak gözden geçirilecek, taşıt ihtiyaçları öncelikle geçici tahsisle ya da ihtiyaç fazlası taşıtların devri suretiyle karşılanacak ve yeni taşıt edinimlerinde ekonomiklik gözetilerek yerli üretim ile çevreci araçlara öncelik verilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, DMO</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. DMO ile TOGG arasında imzalanan protokol kapsamında 750 adedi C-SUV, 1.500 adedi C-Sedan Modeli olmak üzere toplam 2.250 adet yerli elektrikli otomobilin tedarik süreçleri tamamlanacaktır. 2. Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaç duydukları yerli elektrikli araçlar DMO üzerinden temin edilecektir. 3. Kamu taşıtlarının kullanımının, ihtiyaç analizleri ve tasarruf anlayışı çerçevesinde sistematik olarak gözden geçirilmesine devam edilecektir.
<p>Tedbir 397.9. Hazine nakit rezervinin güçlendirilmesi ve daha etkin kullanımı için Tek Hazine Kurumlar Hesabının kapsamı daha da genişletilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), TCMB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Bankalar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Döner sermayeli işletmelerin, Tek Hazine Kurumlar Hesabı Uygulamasına dahil edilmesine devam edilecektir.
<p>Vergi sistemi, uluslararası normlara uygun ve ülke menfaatlerini azami ölçüde koruyarak dijital ekonominin gelişmesi ve derinleşmesine katkı sağlayacak, dijital faaliyetlerdeki kayıt dışılığı kavrayacak ve yatırım ortamının cazibesini artıracak şekilde geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.400)</p>		
<p>Tedbir 400.1. Vergi sisteminde dijital dönüşüme daha hızlı uyum sağlanması, dönüşümle sağlanan fırsat ve kolaylıklardan daha fazla yararlanılabilmesi ve risklere karşı gerekli önlemlerin hızla alınabilmesi için ihtiyaç duyulan fiziki, beşeri ve teknolojik altyapı geliştirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) bilişim sistemleri yenilenecek, fiziki, beşeri ve teknolojik altyapı geliştirilecektir.
<p>Tedbir 400.2. Teknolojik gelişmelerden yararlanılarak vergi idaresinin dijital kapasitesi artırılacak, kamu kurumları arasındaki koordinasyon güçlendirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumlarını desteklemek amacıyla, e-izah platformunun tasarım, geliştirme ve hizmete sunulma süreçleri hızlandırılacaktır. 2. Vergi inceleme raporlarının, elektronik ortamda bulunan verilerle otomatik olarak oluşturulması sağlanarak işgücü ve zamandan tasarruf edilecektir. 3. Yapay zekâ uygulamalarından faydalanmak suretiyle vergi daireleri tarafından verilen hizmetlerin etkinliği artırılacaktır.
<p>Tedbir 400.3. Temassız ve kâğıtsız vergi daireleri hayata geçirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vergi dairelerinin kendi iç işleyişleri gereği düzenledikleri tüm belgelerin elektronik belge olarak düzenlenmesi sağlanacaktır. 2. Mahkeme, savcılık ve emniyet birimleri başta olmak üzere kamu kurumlarıyla yapılan yazışmaların ve bilgi paylaşımlarının elektronik olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

<p>Tedbir 400.4. Mükelleflere sunulan hizmetlerin ve uygulamaların etkinliği artırılacak, son teknolojik gelişmeleri kapsayan yeni nesil iletişim kanalları kullanılarak mükelleflere 7/24 gerçek zamanlı hizmet sunulması sağlanacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB</p>	<p>1. Yapay zekâ teknolojisi kullanılarak 7/24 çalışan, vergi mevzuatıyla ilgili soruların cevaplanmasına ve GİB elektronik ortam hizmetlerine en kısa sürede erişim sağlanması kabiliyetlerine sahip özelleştirilmiş bir sohbet robotunun geliştirilmesini de içeren Dijital Mükellef Temsilcisi Projesi (Yeni GİBİ) hayata geçirilecektir.</p>
<p>Gelirin dengeli dağılımı gözetilerek vergi adaletinin güçlendirilmesi, vergi tabanının genişletilmesi ve vergi tahsilatının artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.401)</p>		
<p>Tedbir 401.1. Vergi harcamaları gözden geçirilecek, etkin olmayan istisna, muafiyet ve indirimler kaldırılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Vergi mevzuatında yer alan istisna, muafiyet ve indirimlerin etkinliği rekabetçi üretime etkisi yönünden analiz edilecektir.</p>
<p>Tedbir 401.3. Kamu gelirlerinin tahsilat performansı artırılacak, vergi cezaları caydırıcılığı güçlendirecek şekilde gözden geçirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB, VDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi, belge düzeninin yerleşmesi ve sağlıklı bir şekilde işlemesi amacıyla yaygın ve yoğun vergi denetimlerine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 401.4. Kayıt dışılıkla mücadele, yapay zekâ, büyük veri gibi teknolojik imkânlar destekli risk analiz faaliyetleriyle ve tüm tarafların etkin katılımıyla yürütülecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), GİB, VDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. 2026-2028 Yılı Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Strateji Eylem Planında yer alan bileşen ve eylemlerin izleme, değerlendirme ve koordinasyon çalışmaları yürütülecektir. 2. Risk analizi ve değerlendirme çalışmaları kayıt dışı ekonomi ve vergi açığı ölçümleriyle desteklenecektir. 3. Risk Analizi Değerlendirme ve Araştırma (RADAR) Sisteminin etkinliğinin artırılmasını teminen risk analiz ve değerlendirme çalışmalarında kullanılmak üzere yapay zekâ teknolojisine uygun yeni nesil risk senaryo ve veri modelleri hazırlanacaktır. 4. Vergi kayıp, kaçığı ve kayıt dışı ekonomik faaliyetlerle etkin mücadeleye yönelik büyük veri üzerinde uygun analiz teknikleri kullanılarak sektörel ve tematik risk analizi ve değerlendirme çalışmaları yürütülerek sonuçları takip edilecektir.</p>

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (GSYH'ya Oran)	Yüzde	5,8	3,5	3,4
Kamu Kesimi Program Tanımlı Dengesi (GSYH'ya Oran)	Yüzde	-3,9	-0,8	-0,5
Genel Devlet Gelirleri (GSYH'ya Oran)	Yüzde	31,1	31,5	33,1
Genel Devlet Harcamaları (GSYH'ya Oran)	Yüzde	35,7	34,6	36,2
Genel Devlet Dengesi (GSYH'ya Oran)	Yüzde	-4,6	-3,1	-3,1
Yapısal Genel Devlet Dengesi (Potansiyel GSYH'ya Oran)	Yüzde	-3,2	-2,0	-2,0
AB Tanımlı Genel Yönetim Borç Stoku (GSYH'ya Oran)	Yüzde	23,6	24,6	24,7

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.1.7 Sosyal Güvenlik Sistemi ve Finansmanı

a) Mevcut Durum

Sosyal sigorta kapsamındaki nüfus oranı, kayıt dışı istihdamla mücadele ve prim teşviklerinin etkisiyle 2024 yılında yüzde 89,7 düzeyine ulaşmıştır. Fıili denetimlerin yanı sıra veri tabanlarının iyileştirilmesi, kayıt dışı istihdamın azaltılması ve yasal kapsamda olmayan gruplara yönelik programların geliştirilmesi gibi sosyal güvenlik kapsamının artırılmasına yönelik faaliyetlere devam edilmektedir.

24 Ekim 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Beşerî Ürünlerin Fiyatlandırılmasına Dair Kararda Değişiklik Yapılması Hakkında Kararla, depocu kâr oranlarına ilişkin baremler düzenlenmiş, Dönemsel Avro Değeri yüzde 23,5 artırılarak 21,6721 TL olarak belirlenmiştir.

30 Ekim 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Aile Hekimliği Sözleşme ve Ödeme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle aile hekimlerinin ödeme unsurları düzenlenmiş ve teşvik ödemeleri için hizmet basamaklarının doğru kullanımı, kronik hastalıkların takibi, memnuniyet oranı, akılcı ilaç kullanımı gibi kriterler getirilmiştir.

2 Kasım 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan İşgücü Uyum Programının Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle programdan yararlanma süresi devam eden haftalarda haftalık yirmi iki buçuk saat ve üç gün olarak belirlenmiş, cep harçlığı azami tutarı ise günlük asgari ücret tutarının 1,25 katına yükseltilmiştir.

2 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle işyerinde yemek verilmeyen durumlarda yemek kartı gibi araçlarla çalışanlara yemek için ödenen tutarların SGK tarafından belirlenen miktarının prime esas kazançtan hariç tutulması düzenlenmiştir.

27 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Asgari Ücret Tespit Komisyonu Kararıyla 2025 yılında net asgari ücretin aylık 22.104,7 TL olması kararlaştırılmıştır.

15 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7538 sayılı Kanunla 5 puanlık işveren prim teşvik oranı 4 puana düşürülmüş, imalat sektöründe ise istihdamın desteklenmesi amacıyla 2026 yıl sonuna kadar 5 puan olarak uygulanmasına devam edileceği düzenlenmiştir.

Aynı Kanunla, ayakta tedavide hekim ve diş hekimi muayenesi katılım payları 20 TL olarak düzenlenmiş, birinci basamak sağlık hizmeti sunucularından sevk edilenler için katılım paylarını yarısına kadar azaltmaya SGK'ya yetki verilmiş ve ilgili tutarların her yıl

yeniden değerleme oranı kadar artırılması dzenlenmiştir. 25 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Sosyal Gvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile katılım payları ikinci basamak resmi sağlık hizmeti sunucularında 20 TL, eğitim ve araştırma hastaneleri ile üniversite hastanelerinde 45 TL ve özel sağlık hizmeti sunucularında 50 TL olarak belirlenmiştir. 23 şubat 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Sosyal Gvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ ile katılım payları özel sağlık hizmeti sunucuları hariç 20 TL olarak yeniden belirlenmiş, ayrıca aile hekimlerinden, sağlık hizmet sunucularına sevk edilerek yapılan hekim ve diş hekim muayenesi nedeniyle uygulanacak katılım payı yüzde 50 oranında azaltılarak tahsil edilmesine karar verilmiştir. Aynı Tebliğ ile basamaklar arası entegrasyon tamamlanincaya kadar tüm müracaatların sevkli kabul edilmesi dzenlenmiştir.

17 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 9418 sayılı Cumhurbaşkanını Kararıyla prim borcu olanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının sağlık tesisleri ile kamu üniversite hastanelerinden 2025 yılı sonuna kadar yararlanmasına imkân tanınmiştir.

4 şubat 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7539 sayılı Kanunla en düşük emekli aylığı 12.500 TL'den 14.469 TL'ye yükseltilmiştir.

Aynı Kanunla asgari ücret desteği, muhtasar ve prim hizmet beyannamelerinde prime esas günlük kazancı 1.000 TL (toplu iş sözleşmesine tabi işyerleri için 2.000 TL) ve altında bildirilen sigortalılar için günlük 33,33 TL olması dzenlenmiştir.

30 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7546 sayılı Kanunla emekli bayram ikramiyeleri 3.000 TL'den 4.000 TL'ye yükseltilmiştir.

14 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7553 sayılı Kanunla, en düşük emekli aylığı tutarı 14.469 TL'den 16.881 TL'ye yükseltilmiştir. Aynı Kanunla turizm işletmesi belgesi verilen konaklama tesislerinde çalışan işçilerin hafta tatilinin takip eden dört gün içerisinde kullanılabilceğine ilişkin hükümler dzenlenmiştir.

Aynı tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10072 sayılı Cumhurbaşkanını Kararıyla aktif iş gücü programlarında kullanılmak üzere İşsizlik Sigortası Fonu bir önceki yıl prim gelirlerinin yüzde 30'u olarak belirlenen harcama tavanını 2025 yılı için yüzde 50'ye çıkarılmıştır.

18 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10108 sayılı Cumhurbaşkanını Kararıyla yayımlanan Devlet Memurlarının Yarım Zamanlı Çalışma Hakkının Kullanımına İlişkin Yönetmelikle doğum veya evlat edinme sonrası memurların yarım zamanlı çalışma hakkına dair hususlar dzenlenmiştir.

Sosyal sigorta sisteminde finansal sürdürülebilirlik açısından önemli bir gösterge olan aktif/pasif oranı 2022 yılında 2,00 iken 2023 yılında emekliliğe hak kazanma koşullarında değişiklik yapılması sonrasında hızlı bir düşüş göstererek 1,66, 2024 yılında ise 1,61 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde çırak, stajyer ve kursiyerler hariç tutulduğunda bu oran sırasıyla 1,84 seviyesinden 1,54 ve 1,49 seviyesine gerilemiştir.

TABLO II: 1- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

	2022	2023	2024
I. Kamu Çalışanları Sigortalı Sayıları	12 701 720	13 699 397	13 787 636
1. Aktif Sigortalılar ¹	3 277 097	3 643 443	3 659 585
2. Aylık Alanlar (Dosya)	2 215 783	2 298 014	2 334 798
3. Bağımllılar	7 208 840	7 757 940	7 793 253
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,48	1,59	1,57
5. Bağımllılık Oranı (2+3)/(1)	2,88	2,76	2,77
II. Hizmet Akdi İle Çalışanların Sigortalı Sayıları	45 858 112	45 361 182	46 222 662
1. Aktif Sigortalılar ²	17 348 662	16 420 457	16 614 246
2. Diğer Sigortalılar ³	314 257	322 162	3 24 664
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	22 987	17 408	14 676
4. Çırak	636 302	553 344	539 241
5. Stajyer ve Kursiyer	1 492 323	1 300 374	1 406 464
6. Aylık Alanlar (Dosya)	8 359 180	10 237 035	10 788 040
7. Bağımllılar	17 684 401	16 510 402	16 535 331
8. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3+4+5)/(6)	2,37	1,82	1,75
9. Bağımllılık Oranı (6+7)/(1+2+3+4+5)	1,31	1,44	1,45
III. Bağımsız Çalışanların Sigortalı Sayıları	15 725 984	15 566 873	15 554 261
1. Aktif Sigortalılar ⁴	2 619 030	2 511 665	2 513 681
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	120 610	128 909	125 895
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	512 966	460 260	427 298
4. Aylık Alanlar (Dosya)	2 553 262	2 701 073	2 747 008
5. Bağımllılar	9 920 116	9 764 966	9 740 379
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,27	1,15	1,12
7. Bağımllılık Oranı (4+5)/(1+2+3)	3,83	4,02	4,07
IV. Özel Sandıklar Toplamı	438 989	457 222	468 106
1. Aktif Sigortalılar	144 213	144 444	145 653
2. Aylık Alanlar	97 041	110 204	115 923
3. Bağımllılar	197 735	202 574	206 530
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,49	1,31	1,26
5. Bağımllılık Oranı (2+3)/(1)	2,04	2,17	2,21
V. Genel Toplam (Kişi)	75 529 600	75 878 808	76 840 436
1. Aktif Sigortalılar	23 389 002	22 720 009	2 2933 165
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	120 610	128 909	125 895
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	535 953	477 668	441 974
4. Diğer Sigortalılar	314 257	322 162	324 664
5. Çırak	636 302	553 344	539 241
6. Stajyer ve Kursiyer	1 492 323	1 300 374	1 406 464
7. Aylık Alanlar (Dosya)	13 225 266	15 346 326	15 985 769
8. Bağımllılar	35 011 092	34 235 882	34 275 493
9. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3+4+5+6)/(7)	2,00	1,66	1,61
10. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3+4)/(7)	1,84	1,54	1,49
11. Bağımllılık Oranı (7+8)/(1+2+3+4+5+6)	1,82	1,94	1,95
VI. Genel Nüfus Toplamı	85 279 553	85 372 377	85 664 944
VII. Sigortalı Nüfus Oranı (Yüzde)	88,6	88,9	89,7

Kaynak: SGK, TÜİK

(1) Zorunlu sigorta, isteğe bağlı ve diğer sigorta kollarını kapsamaktadır.

(2) Zorunlu sigorta ve yurt dışı topluluk sigortasını kapsamaktadır.

(3) 5510 sayılı Kanunun Ek-5, Ek-6, Ek-9 maddeleri kapsamındaki sigortalıları kapsamaktadır.

(4) Muhtarlık ve zorunlu sigortayı kapsamaktadır.

b) Amaç

Sosyal güvenlik sisteminin kapsamının artırılması, daha adil ve etkin bir yapıya kavuşturulması ile uzun dönemli mali sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İş birliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sosyal güvenlik kapsamı genişletilerek prim tabanı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.404)		
Tedbir 404.1. Sisteme girişlerin kolaylaştırılması için farklı meslek ve gelir gruplarına yönelik yeni uygulamalar geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. Sosyal güvenlik kapsamında yer almayan veya sisteme girişi zor olan gruplar için kolaylaştırıcı mekanizmalar geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 404.2. Kolay işverenlik uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. Kolay işverenlik uygulamasının kapsamının genişletilmesi için çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 404.3. Düşük gelirli esnaf, sanatkâr, çiftçiler ve mevsimlik çalışanlar gibi gruplara özel sosyal sigorta programları oluşturulacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. Düşük gelirli esnaf, sanatkâr, çiftçiler ve mevsimlik çalışanlar gibi gruplar için mikro sigorta programlarının geliştirilmesi yönünde çalışma yürütülecektir.
Sosyal güvenlik mevzuatı ve uygulamaları değişen işgücü piyasası koşullarına ve yeni nesil esnek çalışma modellerine uyumlu hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.405)		
Tedbir 405.1. Dijitalleşmeyle birlikte geleneksel işyeri kavramının dışında ortaya çıkan yeni çalışma modellerinin sosyal güvenlik sistemiyle uyumlaştırılması için teknik ve hukuki altyapının güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK	1. Dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni çalışma modellerinin sosyal güvenlik sistemiyle uyumlaştırılması için gerekli teknik ve hukuki altyapının oluşturulmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 405.2. Sosyal güvenlik uygulamalarının başta kısmi süreli çalışma olmak üzere esnek çalışma modelleriyle uyumu artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK	1. Kısa çalışma, evden çalışma, hibrit çalışma gibi esnek çalışma modellerinin sosyal güvenlik sistemine uyumunu artırmak üzere çalışmalar yapılacaktır.
Kişilerin daha çok istihdamda kalmasını teşvik eden, hakkaniyeti ve aktüeryal dengeyi önceleyen düzenlemeler hayata geçirilerek sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliği güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.406)		
Tedbir 406.1. Sosyal güvenlik sisteminde hakkaniyeti ve aktüeryal dengeyi güçlendirecek reformlar hayata geçirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK	1. Sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengesini güçlendirmek üzere reform alanlarını belirlemek için ilgili kurumlar arasında ortak çalışmalar yürütülecektir.

		2. Sosyal güvenlik sisteminde gelire dayalı prim bildirim kapsamının genişletilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 406.2. Aylık bağlama sistemi kişilerin daha çok istihdamda kalmasını teşvik edecek ve mali yük getirmeyecek şekilde yeniden düzenlenecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK	1. Çalışanların daha uzun süre istihdamda kalmasını teşvik edecek bir aylık bağlama sistemi için reform alanları tespit edilecek ve bu alanlar ile ilgili çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 406.4. Sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali sürdürülebilirliğine ilişkin göstergelerin düzenli olarak izlenmesi ve buna yönelik raporların oluşturulması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK	1. Sosyal güvenlik sisteminin uzun dönemli mali görünümüne ilişkin düzenli raporların oluşturulması sağlanacaktır.
Nüfusun yaşlanmasının sosyal güvenlik sistemi üzerindeki etkilerinin azaltılması için bakım sigortası ve mesleki rehabilitasyon uygulamaları hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.407)		
Tedbir 407.1. Yaşlı bakım hizmetlerinin finansmanı için bakım sigortası kurulacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, SGK	1. Yaşlı bakım hizmetlerinin finansmanına yönelik uzun dönemli bakım sigortası altyapısının oluşturulması için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 407.2. Sürekli iş göremezlik geliri veya maluliyet aylığı alan kişilerin yeniden işgücü piyasasına dönmesi için mesleki rehabilitasyon uygulaması hayata geçirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), GİB, SGK	1. Sürekli iş göremezlik geliri veya maluliyet aylığı alan kişilerin yeniden işgücü piyasasına dönmesi için mesleki rehabilitasyon uygulamasına yönelik proje hayata geçirilecektir.
Sosyal güvenlik sisteminde prim tahsilatları artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.408)		
Tedbir 408.1. Prim borçlarının takip ve tahsilat süreçleri etkinleştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), GİB, SGK	1. 6183 sayılı Kanun çerçevesinde takip ve tahsilat işlemleri etkin şekilde uygulanacaktır. 2. SGK'ya borcu bulunan sigortalılar ile iletişim kurularak borcun ödenmesi konusunda rehberlik ve bilgilendirme faaliyetlerine devam edilecektir.
Tedbir 408.2. Denetimler yoluyla sosyal güvenlik sisteminin etkinliği artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), GİB, SGK	1. Sektörlere ve işyerlerine yönelik risk odaklı ve tarama şeklinde denetim ve rehberlik faaliyetleri yürütülecek, prime esas kazancı bir önceki aya göre yüzde 20'den fazla azalan sigortalılara kısa mesaj yoluyla uyarı gönderilecektir.

<p>Tedbir 408.3. Kayıt dışı istihdam ve kayıt dışı ücretle mücadelede veri analizine dayalı risk odaklı denetim faaliyetleri artırılarak prim tabanı genişletilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), GİB, SGK</p>	<p>1. Kayıt dışı istihdam ve ücretin yoğun olduğu sektörler ile küçük ölçekli işletmelere yönelik yıl içerisinde risk analizlerine dayalı denetim faaliyetlerine devam edilecektir.</p>
<p>Sosyal güvenlik sisteminin sade ve etkin bir yapıya kavuşturulması için istihdam teşvikleri gözden geçirilecek, hizmet sunumunun kalitesi artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.409)</p>		
<p>Tedbir 409.2. Kişilerin etkin bir sosyal güvenlik hizmeti alabilmeleri için Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bilişim teknolojileri kapasitesi artırılabilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK</p>	<p>1. İşverenlerin SGK nezdinde yürütmüş oldukları tüm iş ve işlemlere tek bir platform üzerinden erişebilmelerine olanak sağlanacaktır. 2. Sistemde yer alan sunucular, veri tabanları, ağ ve güvenlik cihazları, uygulama sunucuları ve işletim sistemlerinin kritik altyapılarının stabil versiyon ve yama güncellemeleri tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 409.3. Bürokrasinin azaltılması ve sigortalılara daha etkin hizmet verilebilmesi amacıyla SGK'nın diğer kurum ve kuruluşlarla yaptığı veri paylaşım işlemlerinin sayısı artırılabilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), SGK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Hizmet sunumu etkinliği ve kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi amacıyla kamu kurumlarıyla yapılan veri paylaşımı protokolleri artırılarak bürokrasi azaltılacaktır.</p>
<p>Sağlık hizmetlerinde öngörülebilirlik ve sürdürülebilirlik dikkate alınarak ilaç ve tedavi harcamaları daha etkin hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.411)</p>		
<p>Tedbir 411.1. İlaç ve tedavi hizmetlerinde daha etkin fiyatlandırma mekanizmaları oluşturulacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK</p>	<p>1. Beşerî ve tıbbi ürünlerin piyasada bulunabilirliğini ve tedavinin uygun maliyetle sürdürülebilmesini sağlayacak etkin fiyatlandırma mekanizmalarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 411.2. Beşerî ve tıbbi ürünlerin geri ödeme sisteminde alternatif modellerin kullanılması sağlanacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK</p>	<p>1. Yeni ve yüksek maliyetli sağlık teknolojilerinin geri ödenmesinde alternatif ödeme modellerinin kullanımından daha fazla yararlanılacaktır.</p>
<p>Tedbir 411.3. Sağlık hizmetlerinin finansmanında değer bazlı geri ödeme yöntemlerinin kullanılması sağlanacak, ödenen ilaç ve tedavilere yönelik düzenli aralıklarla geriye dönük analizler yapılarak ödeme listelerinin etkinliği artırılabilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK</p>	<p>1. İlaç geri ödeme listesi belirli aralıklarla gözden geçirilecek ve değer bazlı yöntemler yaygınlaştırılacaktır.</p>

Tedbir 411.4. Yurt dışından temin edilen ilaçlar gibi hızlı artış gösteren gruplarda harcamalar etkinleştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, SGK, Türk Eczacıları Birliği	1. Yurt dışı ilaç listesi gözden geçirilerek, fayda maliyet açısından uygun olanların ödemeye alınması, ödeme koşullarının yeniden düzenlenmesi ve etkin olmayanların ödemededen çıkarılması hususunda çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 411.5. Akılcı ilaç kullanımı teşvik edilerek ilaç ve tedavi harcamalarını rasyonelleştirecek tedbirler alınacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Üniversiteler, İlgili Meslek Kuruluşları	1. Antibiyotikler, solunum sistemi ilaçları, anajezikler, proton pompa inhibitörleri ve kronik hastalıklarda kullanılan ilaçlar başta olmak üzere akılcı ilaç kullanımı konusunda farkındalık çalışmaları yürütülecek, yeni reçeteleme göstergeleri belirlenecek ve buna göre analiz, değerlendirme ve izleme çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 411.6. Sağlık Market uygulamasının kapsamı genişletilerek ilaç ve tıbbi malzeme tedarik zinciri daha da güçlendirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, SGK, Üniversiteler	1. DMO üzerinden tedarik edilen ilaç, tıbbi malzeme ve tıbbi cihazların sayısı artırılabilecektir. 2. Tedarik İşbirliği Protokolü kapsamına dahil olmayan sağlık tesislerinin Sağlık Market sistemine dahil edilmesine ve dahil olanların alımlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 411.7. Sağlık hizmetlerinin gereksiz ve etkin olmayan kullanımını önlemeye yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), SGK, Üniversiteler, Özel Hastaneler	1. Sağlık hizmetlerinin gereksiz kullanımını önlemeye yönelik bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir. 2. Klinik rehber ve protokollerin çok paydaşlı bir anlayışla üretilmesi, güncellenmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 411.8. Sağlık ürün ve hizmetlerinde talep kontrolü daha etkin sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı (S), SGK	1. Hizmet basamaklarının etkin kullanımı için sevk zinciri ile katılım payları arasındaki bağlantı güçlendirilecektir.
Tedbir 411.9. Sağlık hizmetlerinin geri ödemesinde risk analizini ve hizmet sunucularının davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, SGK	1. Yapay zekâ destekli risk analizi modellerinin kullanılmasıyla sağlık hizmet sunucularının denetimine yönelik çalışmalara devam edilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
SGK'ya Yapılan Bütçe Transferlerinin GSYH'ya Oranı (3)	Yüzde	3,2	3,4	3,0
Dosya Bazında Aktif-Pasif Oranı (4)	Oran	1,6	1,6	1,6
Toplam Prim Tahsilat Oranı	Yüzde	86	87	88
Sosyal Sigorta Kapsamı	Yüzde	90	90	91

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bu göstere aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Sosyal Güvenlik Programının performans göstergelerinden biridir.

(4) Stajyerler, kursiyerler ve çıraklar hariç tutulmuş, kişi sayısı yerine dosya sayısı esas alınmış ve SGDP'liler aktif sigortalı kapsamına dahil edilmiştir.

2.1.8 Kamu İşletmeciliği ve Özelleştirme

a) Amaç

Kamu işletmelerinin faaliyetlerini makroekonomik, sektörel, sosyal politikalarla uyum içerisinde ve kamu maliyesinde sürdürülebilirliği destekleyen bir anlayışla etkin ve verimli bir şekilde sürdürmesi temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
KİT yönetim reformuna yönelik düzenlemeler hayata geçirilerek KİT'lerde iyi uygulama örnekleri ışığında etkinliği ve verimliliği artıracak kurumsal yönetim anlayışı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.413)		
Tedbir 413.1. KİT'lerin üst yönetiminde kurumsal yönetim anlayışı güçlendirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. KİT'lerin kurumsal yönetim anlayışını güçlendirmeye yönelik mevzuat düzenlemeleri hazırlanacaktır.
Tedbir 413.2. Kamu işletmelerinin ve yönetim kurullarının hesap verebilirliğinin artırılması amacıyla KİT'lerin statü ve konumları yeniden belirlenecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. KİT yönetim reformu kapsamında KİT'lerin faaliyetleri ticari olan ve ticari olmayan ayrımına göre yeniden sınıflandırılacaktır.
KİT'lerde istihdam politikası insan kaynağı kalitesini ve kurumsal kapasiteyi geliştirecek şekilde uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.414)		
Tedbir 414.2. KİT'lerde nitelikli personel istihdamı sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili KİT'ler	1. Nitelikli personel istihdamı konusunda özel sektörle rekabet halinde olan, ileri teknoloji, Ar-Ge ve bilgi birikimi gerektiren faaliyet alanlarında çalışan KİT'lerde nitelikli personel istihdamını kolaylaştırmaya yönelik esnek ve rekabet edici ücret düzenlemeleri ile istihdam süreçlerine ilişkin düzenlemeler hayata geçirilecektir.

Kamu mali disiplini güçlendirmek amacıyla farklı statülerde yer alan kamu işletmeleri izlenecek, KİT'lerin muhasebe sistemlerinin etkinliği artırılacak ve mali yapıları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.416)		
Tedbir 416.1. 233 sayılı KHK haricinde faaliyet gösteren kamu işletmelerinde mali disiplinin sağlanması ve mali riskin takip edilmesi amacıyla kuruluşların finansal ve finansal olmayan bilgilerinin takibi için çerçeve düzenleme yapılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu İşletmeleri	1. 233 sayılı KHK haricinde faaliyet gösteren ve kamu payı yüzde 50'den fazla olan kamu işletmelerinin iştirakleri ve bağlı ortaklıkları izlenerek çeyrekler itibarıyla mali ve mali olmayan verileri raporlanacaktır.
Tedbir 416.2. KİT'lerin kamusal ve ticari faaliyetlerinin ayrıştırılmasını sağlayacak etkin bir maliyet muhasebe sistemine geçilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TCDD Taşımacılık AŞ	1. TCDD Taşımacılık AŞ hat ve tren bazında maliyetlerinin etkin bir şekilde izlenmesine olanak sağlayacak maliyet muhasebesi sistemi geliştirecektir.
Tedbir 416.4. Dijital dönüşüm perspektifiyle KİT'lerin mevcut bilgi sistemi altyapısı iyileştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, KİT'ler	1. 233 sayılı KHK kapsamında faaliyet gösteren KİT'ler ve bağlı ortaklıklarına ait mali ve mali olmayan verilerin sistem üzerinden daha etkin takibi sağlanacaktır.
Etkin bir piyasa mekanizması oluşturma hedefi doğrultusunda özelleştirme uygulamalarına devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.418)		
Tedbir 418.1. Özelleştirme uygulamalarında uzun vadeli sektörel öncelikler çerçevesinde ve belirlenmiş bir program kapsamında halka arz dâhil olmak üzere yeni ve alternatif modeller kullanılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, İlgili KİT'ler	1. İşletme hakkı devri yöntemiyle özelleştirilmesi planlanan varlık ve tesislere ilişkin işlemler tamamlanacaktır.
Tedbir 418.2. Plan döneminde özelleştirme portföyünde bulunan şirket ve varlıkların özelleştirilmesine devam edilecek özelleştirme potansiyeli olan yeni şirket ve varlıkların portföye dâhil edilmesi sağlanacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, İlgili KİT'ler	1. Özelleştirme portföyünde bulunan kamuya ait elektrik üretim varlıklarının özelleştirme ihalesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir. 2. Özelleştirme portföyünde bulunan şirket ve varlıkların özelleştirme işlemlerine devam edilecektir. 3. Araç muayene hizmetlerinin özelleştirilmesine yönelik İmtiyaz Sözleşmeleri imzalanacaktır. 4. Yediyemlik hizmetlerinin özelleştirmesinin hazırlık çalışmaları kapsamında, sektörel analiz ve değer tespit çalışmalarına yönelik danışmanlık faaliyeti alınacaktır. 5. Özelleştirme kapsam veya programında yer almayan şirket, varlık ve hizmetlerin kapsam ve programa alınmasına yönelik hazırlık çalışmaları yapılacaktır.

c) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
Toplam Katma Değer (GSYH'ya Oran)	Yüzde	0,60	0,57	0,57
Satış Hasılatı (GSYH'ya Oran)	Yüzde	3,16	3,13	2,99
Toplam Bütçe ve Fon Transferleri (GSYH'ya Oran)	Yüzde	1,21	1,06	0,92
Temettü ve Hasılat Payı (GSYH'ya Oran)	Yüzde	0,13	0,12	0,08
Yatırım (GSYH'ya Oran)	Yüzde	0,55	0,78	0,88
Borçlanma Gereği (GSYH'ya Oran) (4)	Yüzde	2,36	1,46	1,15

(1) Enflasyon düzeltmesi uygulanarak oranlar hesaplanmıştır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(4) Bütçe ve fon transferleri hariçtir.

2.2. YEŞİL VE DİJİTAL DÖNÜŞÜMLE REKABETÇİ ÜRETİM

2.2.1. İmalat Sanayii

a) Mevcut Durum

On İkinci Kalkınma Planında yeşil ve dijital dönüşümle rekabetçi üretim eksenlerden biri olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda Planda imalat sanayiinde yatırımı, üretimi, istihdamı ve ihracatı artırmaya yönelik politikalara öncelik verilmiştir. Plan döneminde ihracata dönük, teknoloji yoğun, katma değeri yüksek, yerel kaynakları azami seviyede kullanan, yeşil ve dijital dönüşümü odağına alan bir üretim yapısıyla ülkemizde imalat sanayiinin rekabetçiliğinin artırılması ve önemli bir üretim merkezi haline gelmesi hedeflenmektedir.

On İkinci Kalkınma Planında verimlilik artışını dinamik kılabacak teknolojik yenilenmenin hızlandırılması ve istikrarlı büyümenin dinamiği olarak değerlendirilen imalat sanayiinde yapısal dönüşümün sağlanmasına yönelik sektörel önceliklendirme yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşımla, imalat sanayii sektörlerinin ticaret, üretim, katma değer, istihdam ve teknoloji düzeylerinin karşılaştırılması ve sektörler arası ileri ve geri bağlantıların analizi sonucunda kimya, ilaç-tıbbi cihaz, makine, elektrikli teçhizat, otomotiv, elektronik ve raylı sistem araçları öncelikli sektörler olarak Planda yer almıştır. Bu sektörler öncülüğünde teknoloji, yenilik, ürün kalitesi ve verimlilik sağlanarak yüksek katma değerli üretimin artırılması hedeflenmektedir. Bu sektörlerin tamamı aynı zamanda yüksek ve orta-yüksek teknoloji sektörleri arasında yer aldığından bunlarda sağlanacak gelişme imalat sanayiinin teknolojik dışa bağımlılığının azaltılmasına ve sanayide yapısal dönüşüme katkı sağlayacaktır.

Türk sanayii, 2025'in ilk yedi ayında küresel krizlere ve belirsizliklere rağmen büyümesini sürdürmüştür. Ancak ABD tarafından başlatılan tarife savaşları, emtia ve ara malı fiyatlarındaki belirsizlikler, tedarik zincirlerinde yaşanan kopmalar ve jeopolitik riskler sebebiyle dünya ekonomisindeki yavaşlama ülkemiz sanayiinin gelişimi üzerinde baskı oluşturmakla birlikte fırsatlar da sunmaktadır.

Ülkemiz sanayiinin teknoloji-yoğun ve yüksek katma değerli bir yapıya geçiş hedefi doğrultusunda yeşil ve dijital dönüşüm odaklı yatırımların desteklenmesi, yüksek teknoloji girişimlerinin güçlendirilmesi, sanayi-üniversite-kamu işbirliğinin geliştirilmesi ve planlı sanayi alanlarının genişletilmesi yaklaşımı sürdürülmüştür.

İmalat sanayii üretim endeksi 2024 yılında önceki yıla göre 0,3 puan azalış göstererek 108 olmuştur. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde imalat sanayii üretimi, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,8 artmıştır. Bu dönemde en yüksek artışlar gıda, ağaç ürünleri, petrol ürünleri, fabrikasyon metal ürünleri, elektronik, diğer ulaşım araçları sektörlerinde gerçekleşirken azalışlar ise tekstil, giyim, deri, temel eczacılık, kauçuk ve plastik, makine ve ekipman ve motorlu taşıtlar sektörlerinde gerçekleşmiştir.

2024 yılında ortalama yüzde 75,9 olarak gerçekleşen imalat sanayii kapasite kullanım oranı 2025 yılının ilk dokuz ayında ortalama yüzde 74,3 olmuştur. TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre imalat sanayii istihdamı 2024 yılında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,5 artarak 6,26 milyon olmuştur.

TABLO II: 2- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler

	Birim	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
GSYH İçindeki Payı	Yüzde	22,1	21,8	19,5	16,8	15,9 (2)
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) (3)	Yüzde	17,3	6,1	2,1	-0,3	2,8
İhracat (4) (6)	Milyar Dolar	211,5	240,3	241,0	246,5	147,6
İhracat Artışı (6)	Yüzde	33,1	13,6	0,3	2,3	5,3
Toplam İhracat İçindeki Payı (6)	Yüzde	94,5	94,6	94,2	94,2	94,4
İthalat (4) (6)	Milyar Dolar	205,5	261,1	292,0	280	171
İthalat Artışı (6)	Yüzde	14,7	27,1	11,8	-4,1	6,7
Toplam İthalat İçindeki Payı (6)	Yüzde	75,9	71,8	80,7	81,4	81,0
İmalat Sanayii İstihdam Artışı	Yüzde	11,7	8,8	1,2	0,5	-1,8 (2)
Kapasite Kullanım Oranı	Yüzde	76,6	77,2	76,3	76,0	74,3 (5)

Kaynak: TÜİK, TCMB, TOBB, EUROSTAT

(1) Ocak-Haziran dönemi; (2) Ocak-Haziran dönemi, (3) NACE Rev.2'ye göre 2021=100 Serisi, (4) ISIC Rev.4'e göre, (5) Ocak-Eylül dönemi, (6) Genel Ticaret Sistemine göre dış ticaret istatistikleri kullanılmıştır.

2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde imalat sanayii ihracatı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 5,3 artış göstermiştir. Bu dönemde imalat sanayii sektörlerinde en fazla ihracat yapan ilk üç sektör sırasıyla otomotiv, ana metal ve gıda sektörleridir.

2024 yılında imalat sanayii ithalatı yüzde 4,1 artarak 280 milyar dolar olmuştur. İmalat sanayii ithalatı 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde yüzde 6,7 azalmıştır. Söz konusu dönemde ithalat oranı en fazla olan sektörler ana metal, otomotiv ve kimya sektörleridir.

TABLO II: 3- İmalat Sanayiinin İhracat Yapısı

(Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu	2020	2021	2022	2023	2024
Yüksek	3,4	3,0	3,1	3,8	3,6
Orta-Yüksek	35,9	33,4	33,8	36,6	37,4
Orta-Düşük	27,2	31,1	30,8	28,7	28,2
Düşük	33,5	32,5	32,3	30,9	30,8
Toplam	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK-Dış Ticaret İstatistikleri

2024 yılında yüksek teknoloji sektörlerinin toplam imalat sanayii ihracatından aldığı pay bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak yüzde 3,6 olurken, orta-yüksek teknoloji sektörleri ihracatında ise 1 puan artarak yüzde 37,4 olmuştur. Orta-düşük ve düşük teknoloji sektörlerinin payında azalış görülmüştür.

TABLO II: 4- Teknoloji Yoğunluğuna Göre İmalat Sanayiinin Yapısı (2025)

(Yüzde Pay)

	Girişim sayısı	Çalışan sayısı	Üretim değeri	Katma değer	İhracat	İthalat
Yüksek Teknoloji	0,8	2,8	3,5	5,5	3,6	11,1
Orta-Yüksek Teknoloji	12,4	20,2	26,7	28,5	37,5	43,9
Orta-Düşük Teknoloji	32,1	28,5	34,3	31,2	28,2	31,5
Düşük Teknoloji	54,6	48,4	35,5	34,8	30,8	13,5

Kaynak: TÜİK-Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri

TABLO II: 5- İmalat Sanayii Yapısal Dönüşüm Göstergeleri

	Birim	2002	2005	2010	2015	2020	2022	2023
İhracat Birim Miktar Değeri	(Dolar/kg)	0,87	1,36	1,48	1,81	1,26	1,75	1,92
Ticari Kesim Ar-Ge Harcamaları/Ciro	(Yüzde)	0,19(1)	0,29	0,35	0,55	0,72	0,67	0,84
İhracatın Dünya İhracatı İçinde Payı	(Yüzde, SITC)	0,63	0,82	0,89	1,00	1,08	1,19	1,19
Katma Değerin Dünya Katma Değeri İçinde Payı	(Yüzde)	0,69	1,09	1,11	1,17	1,01	1,25	1,4
Çalışan Başına Katma Değer	(Bin TL)	25,8(1)	25,1	34,5	60,2	149,5	453,8	756,0
İhracat 5 Milyar Doları Aşan Sektör	Sayı	1	5	9	9	12	14	14
İmalat Sanayii Rekabetçilik Endeksi	Sıra	33	31	31	29	28	27	24

Kaynak: UNIDO, Dünya Bankası, TÜİK

(1) 2003 yılı verisidir.

Görece geri kalmış bölgelerde çevresine hizmet verme bakımından merkez olma işlevi taşıyan illerde Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP) uygulanmasına devam edilmektedir. CMDP 2025 yılı uygulamaları kapsamında OSB altyapılarının güçlendirilmesi, üretim ve istihdam artırıcı faaliyetler ile kültürel miras gibi konularda toplam 4,7 milyar TL bütçeli 54 proje önerisi alınmış olup söz konusu projelerin değerlendirme süreci tamamlanmıştır. Değerlendirme süreci tamamlanan ve toplam bütçesi 1,79 milyar TL olan 15 proje onaylanmıştır. 2026 yılında CMDP uygulamasına sanayi ve teknolojinin geliştirilmesine öncelik verecek şekilde devam edilmesi öngörülmektedir.

Faaliyette olan özel sektör Ar-Ge merkezi sayısı Eylül 2025 itibarıyla 1.356'ya ulaşmıştır. 58 ilde faaliyet gösteren Ar-Ge merkezlerinin en yoğun olduğu iller İstanbul, Ankara, Kocaeli, Bursa ve İzmir'dir. 46 sektörde faaliyet gösteren bu merkezlerin en yoğun olduğu sektörlerin başında makine ve teçhizat imalatı, otomotiv yan sanayii, yazılım, bilgisayar ve iletişim teknolojileri, tekstil ve elektrik/elektronik gelmektedir. Bu merkezlerde istihdam edilen toplam personel sayısı 89.621 kişiye ulaşmış olup bunun 1.866'sı doktora ve üstü eğitime sahiptir. Bu merkezlerde Eylül 2025 itibarıyla 29.021 patent başvurusu bulunmakta olup tescil edilen patent sayısı 16.017'ye ulaşmıştır.

Eylül 2025 itibarıyla 29 ilde faaliyette olan 342 özel sektör tasarım merkezleri en fazla İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir'de yer almaktadır. 31 sektörde faaliyet gösteren tasarım merkezlerinin en fazla sayıda faaliyet yürüttüğü sektörlerin başında tekstil, mühendislik-mimarlık, imalat sanayii, makine ve teçhizat imalatı, otomotiv yan sanayii ile medya ve iletişim gelmektedir. Toplam 8.454 kişinin çalıştığı bu merkezlerde Eylül 2025 itibarıyla yapılan patent başvurusu 603'e, tescil edilen patent sayısı ise 332'ye ulaşmıştır.

TABLO II: 6- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Üretimdeki ve Dış Ticaretteki Değişim

(Yüzde)

Sektörler	Üretim (1)		İhracat (3)		İthalat (3)	
	2024/ 2023	2025/ 2024 (2)	2024/ 2023	2025/ 2024 (2)	2024/ 2023	2025/ 2024 (2)
İmalat Sanayii Toplamı	0,3	2,8	2,3	5,3	-4,1	6,7
Gıda	2,1	5,2	7,7	1,0	1,4	10,5
Tekstil	-0,8	-3,7	0,5	-0,6	-12,7	-2,0
Giyim	-3,1	-5,9	-4,4	-6,7	25,0	21,5
Deri	-12,2	-3,0	-5,2	-11,5	13,4	5,9
Petrol Ürünleri	-0,5	6,6	1,3	-9,7	2,6	-17,8
Kimyasal Ürünler	1,6	0,0	0,3	12,2	-3,5	2,1
İlaç	-8,3	-2,3	3,0	13,9	8,5	13,6
Kauçuk ve Plastik	-4,0	-1,3	1,1	7,2	-1,9	5,4
Taş ve Toprağa Dayalı Sanayiler	-2,4	4,4	-2,4	4,2	-7,5	2,7
Ana Metal	5,2	3,3	0,3	8,1	-23,5	20,6
Elektronik	-5,8	20,7	-5,3	-4,4	-5,7	5,7
Elektrikli Teçhizat	1,8	0,3	6,0	7,0	1,6	13,7
Makine	-8,5	-5,9	1,1	-1,8	-5,0	0,2
Otomotiv	-5,7	-1,3	6,0	15,6	-2,0	17,5
Mobilya	-3,4	0,9	-1,2	0,2	10,8	28,0

Kaynak: TÜİK

(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2021=100)

(2) Ocak-Temmuz dönemi

(3) ISIC Rev.4 Sınıflamasına göre cari fiyatlarla (dolar) dış ticaret

Millî Teknoloji Hamlesi vizyonu doğrultusunda hazırlanan 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, 2025/6 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle 10 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye’yi, yüksek teknoloji ürün üretimi ve ihracatında lider ülkelerden biri konumuna taşımaya hedefleyen 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi Belgesi; 5 amaç, 20 makro hedef, 100 strateji ve 37 öncelikli program ve projeden oluşmaktadır. 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi, dijital ekonomiye geçişi sağlamakla birlikte Türkiye’nin küresel ekonomide daha rekabetçi ve güçlü bir şekilde yer almasını hedeflemektedir.

Bu doğrultuda, sanayide yeşil dönüşümü teşvik eden sürdürülebilirlik temelli politikalarla karbon emisyonlarının azaltılması, Belgenin temel önceliklerinden biri olarak belirlenmiştir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 26 Temmuz 2024 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan Yeşil Dönüşüm Programı ise Türkiye’de dögüsel ekonomi yaklaşımıyla uyumlu, doğal kaynakları koruyan, iklim ve sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlayan, kaynak verimli ve düşük karbonlu üretimi önceleyen yatırımların desteklenmesini amaçlamaktadır. Yeşil Dönüşüm Programına Türkiye’de imalat sanayiinde faaliyet gösteren yerleşik sermaye şirketleri başvurabilmektedir. Program KOBİ’ler ve büyük işletmelerin başvurularına açık genel bir program olarak tasarlanmıştır. Program kapsamında imalat sanayii tesislerinin yeşil dönüşümüne yönelik yapılacak iyileştirmelere, 9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde; çağrı duyurusunda yer alan koşullar ve asgari yatırım tutarlarına bağlı olarak Stratejik Hamle Programı ve Öncelikli Yatırımlar Teşvik Sistemi kapsamında tanımlanan teşvikler sağlanmaktadır.

Ülkemizde dijital dönüşüme yönelik yapılacak yatırımların desteklenmesini amaçlayan Dijital Dönüşüm Programı, 29 Mayıs 2025 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararının Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla birlikte Stratejik Hamle Programı ve Öncelikli Yatırımlar kapsamına alınmıştır. Birinci ve ikinci bölgelerde asgari 12 milyon TL, diğer bölgelerde (3,4,5,6) asgari 6 milyon TL yatırım yapılması ile işletme öncelikli yatırımlar kapsamına alınmaktadır. 50 milyon TL ve üstü yatırım yapan işletmeler ise Stratejik Hamle Programı kapsamında değerlendirilmektedir. Böylece katma değeri yüksek teknolojik ürün ve çözümlerin mevcut işletme süreçlerine entegre edilmesiyle maliyet azaltımı, kalite artışı, müşterileri memnuniyeti ve aynı zamanda küresel pazarda rekabet edilebilir seviyelere ulaşabilmeyi hedefleyen işletmelerin yatırımlarının desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Eylül 2025 itibarıyla programa toplam 23 başvuru alınmıştır. Bu başvuruların toplam yatırım tutarı 6,7 milyar TL’yi aşmıştır. Önümüzdeki dönemde programa yönelik ilginin artmasıyla birlikte başvuru sayısında da önemli bir artış beklenmektedir.

KOSGEB tarafından, KOBİ’lerin güneş enerjisi yatırımları ile kaynak verimliliğini artırmaya, atık üretimini azaltmaya, suyun korunması ve sürdürülebilir üretim yöntemlerini uygulamaya yönelik projeleri desteklenmektedir. Bu kapsamda ilan edilen proje teklif çağrılarında 3.456 işletme başvuru yapmış olup projesi kabul edilen 2.012 işletmeye 5,6 milyar TL destek ödemesi yapılmıştır.

TÜBİTAK tarafından ise firmaların yeşil dönüşüm odaklı Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla yeşil teknolojilerin, ürünlerin veya süreçlerin geliştirilmesi ve yeşil inovasyon faaliyetleri desteklenmektedir. Teknoloji tabanlı başlangıç firmaları, KOBİ’ler ve büyük firmaların yanı sıra üniversiteler, araştırma altyapıları ve kamu araştırma merkezleri de bu desteklerden faydalanabilmektedir. Destekler, 1831 kodlu Yeşil İnovasyon Teknoloji Yönderlik Desteği, 1832 kodlu Sanayide Yeşil Dönüşüm Desteği, 1833 kodlu Sanayiye Yönelik Ar-Ge ve Yenilik Ağları (SAYEM) Yeşil Dönüşüm Desteği olmak üzere üç farklı bileşen altında açılmış olan çağrılar kapsamında yürütülmektedir. Bu çerçevede 29 Eylül 2025 tarihi itibarıyla 1831 programına 970 proje başvurusu arasından 741 proje için destek kararı verilmiştir. Desteklenen projeler için çözüm ortaklarına yaklaşık 2,6 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır. 1832 programına 626 proje başvurusu arasından 231 proje için destek kararı verilmiştir. Kabul edilen projeler için kuruluşlara yaklaşık 22 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır. 1833 programına ise 25 platform başvurusu arasından 8 platform için destek kararı verilmiş olup henüz ödeme yapılmamıştır.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından HIT-30 Programı hayata geçirilmiştir. Program kapsamında, yarı iletkenler, mobilite, yeşil enerji, ileri imalat, sağlıklı yaşam, dijital teknolojiler, haberleşme ve uzay alanlarında stratejik yatırımlar öncelikli olarak desteklenecektir.

Kapasite Geliştirme Destek Programı (KOBİGEL) ile KOBİ’lerin verimliliğini, üretimini, pazar büyüklüğünü ve kurumsal kapasitesini artırmaya yönelik ölçek büyütme yatırımlarına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Program kapsamında 1.647 proje onaylanmış olup 25,5 milyar TL tutarında kredi hacmi uygun bulunmuştur. Tahmini destek tutarının ise 9 milyar TL olması öngörülmektedir.

İstihdamı Koruma Destek Programı, imalat sanayiinin emek yoğun sektörlerinde iş gücünün korunmasına katkı sağlamak amacıyla 30 Ocak 2025 tarihinde uygulamaya alınmıştır. Program kapsamında 15 bin işletmeye 5,6 milyar TL destek sağlanmıştır.

Kredi Garanti Fonu (KGF) kefaletleri özelinde toplam 50 destek paketiyle Ağustos 2025 itibarıyla 531 bin firmaya 1,56 trilyon TL ticari kredi hacmine karşılık 1,23 trilyon TL kefalet sağlanmıştır.

Sanayide belirli bir rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirlik potansiyeli taşıyan, ulusal düzeyde önemi haiz ve ağırlıklı olarak imalat sanayiinde faaliyet gösteren kümelenme teşebbüslerini desteklemek amacıyla Kümelenme Destek Programı uygulanmasına devam edilmektedir. Program kapsamında gerçekleştirilen çağrı dönemlerinde; İstanbul Sağlık Endüstrisi Kümelenmesi (İSEK), Nükleer Sanayi Kümelenmesi (NÜKSAK), OSTİM Yenilenebilir Enerji Kümelenmesi (OSTEK), Sürdürülebilir Ev Tekstili Kümelenmesi (SETEK) ve Eskişehir Kütahya Bilecik Seramik Kümelenmesi (EBK) olmak üzere toplam beş teşebbüs desteklenmektedir.

TÜBİTAK TÜSSİDE, hızla dijitalleşen dünyada ülkemiz işletmelerinin uluslararası rekabetçiliklerini koruyabilmeleri için DDX Dijital Dönüşüm Değerlendirme Modelini geliştirmiştir. Bu modelle imalat sanayii KOBİ'lerinin mevcut dijital dönüşüm olgunluk seviyelerine göre ihracat, verimlilik, sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda yol haritalarının belirlenmesi, işletme büyüklüğüne ve sektörüne göre karşılaştırmaların yapılması, dijital dönüşüm için yapılacak projeler ve yatırımlara rehberlik edilmesi ve ortaya çıkan verinin analiziyle de kamu politikalarına girdi sağlanması hedeflenmiştir. Model, TÜBİTAK TÜSSİDE tarafından sunulan eğitim programını başarı ile tamamlamalarının ardından sertifikalandırılan dijital dönüşüm danışmanları tarafından işletmelere uygulanmaktadır. Mevcut durumda 240 danışman gerekli eğitimi başarıyla tamamlayarak sertifikalandırılmıştır. İşletmelerin aldıkları bu hizmet KOSGEB tarafından desteklenmektedir. Ayrıca KOBİ'lerin Dijital Dönüşüm Yol Haritasında yer alan uygulama projelerini gerçekleştirmek üzere yapacakları yatırımlar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve KOSGEB destek programlarıyla desteklenmektedir. Tüm bu danışmanlık sürecinde TÜBİTAK TÜSSİDE ve TÜBİTAK BİLGEM işbirliği ile geliştirilen DDX portal aktif olarak kullanılmaktadır. Bugüne kadar 426 firmanın DDX Dijital Dönüşüm Değerlendirme Modeli ile olgunluk seviyeleri ölçülmüştür.

Helal Akreditasyon Kurumunun (HAK) kurumsal altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmekte ve akreditasyon faaliyetleri sürdürülmektedir. Son yıllarda yürütülen geliştirme çalışmalarıyla sadece gıda ürünleriyle sınırlı kalmayan bir akreditasyon yapısına geçen HAK, özellikle son iki yılda geliştirilen yeni akreditasyon programları sayesinde yemek sunumu, gıda ambalajı, kozmetik ürünleri, turizm, lojistik ve konaklama gibi önemli sektörleri de hizmet kapsamına dahil etmiştir.

Eylül 2025 yılı itibarıyla Kuruma 58'i yerli ve 71'i yabancı olmak üzere 129 farklı olgunluk değerlendirme kuruluşundan kapsam genişletme başvurusu da dahil olmak üzere toplam 216 akreditasyon talebi gelmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda 75'i ilk akreditasyon, 40'ı kapsam genişletme ve ikisi yenileme olmak üzere toplam 117 akreditasyon kararı alınmıştır. Bu faaliyetler sonucunda ülkemizde toplam 2.500'ün üzerinde helal belgeli üretim tesisi akreditasyon güvencesine kavuşmuştur.

TSE'nin stratejik öncelikleri, kritik sektörlerde yerli ve milli kapasiteyi güçlendirmek, mevcut altyapıyı geliştirmek ve Ankara Kalite Kampüsü aracılığıyla teknolojik bilgi transferi ve insan kaynağı yetkinliklerini artırmaktır. Ayrıca, uluslararası standardizasyon süreçlerinde Türkiye'nin etkinliğini artırmayı, KOBİ'ler ile sanayicilerin sürece daha aktif katılımını sağlamayı ve uygunluk değerlendirme ile standardizasyon çalışmalarındaki etkinliği güçlendirerek ülkenin küresel rekabet gücü ve standart belirleme kapasitesini yükseltmeyi hedeflemektedir.

b) Amaç

İmalat sanayiinde başta öncelikli sektörler olmak üzere tüm sektörlerde yeşil ve dijital dönüşüm ekseninde rekabet gücünün ve verimliliğin artırılması suretiyle yüksek katma değerli üretim yapısına geçişi sağlamak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
İmalat sanayiinde yeşil dönüşüm desteklenecek, dögüsel ve sürdürülebilir üretim uygulamalarının artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.427)		
Tedbir 427.1. Sürdürülebilir üretim ve yeşil dönüşüm teknolojilerinin benimsenmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için Ar-Ge faaliyetleri ve teknoloji transferi desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. 1832 Sanayide Yeşil Dönüşüm Programı kapsamında üç çağrı açılacaktır. 2. 1832 Sanayide Yeşil Dönüşüm Programı kapsamında desteklenen projelerin izleme süreçleri yürütülecektir.
Tedbir 427.11. Sıfır kirlilik hedefine yönelik emisyonlarını azaltarak enerji ve kaynak verimli üretim yaptığını raporlayan tesislerin temiz üretim yaptıklarını gösterecek şekilde sertifikalandırılmaları sağlanacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği kapsamında temiz ve kaynak verimli üretim yapan sanayi tesislerinden Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgesi başvuruları alınacaktır. 2. Sanayide yeşil dönüşümün belgelendirilmesine yönelik kullanılan sistemin yapay zekâ ile geliştirilmesi çalışmaları yürütülecektir. 3. Sanayide Yeşil Dönüşüm Belgesinin yeşil finansmana erişim imkanlarının artırılması hedefiyle kamu ihalelerinde önceliklendirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir. 4. Sanayide yeşil dönüşüm sürecinde yer alacak sektörel uzman havuzu oluşturulacaktır. 5. Sanayide yeşil dönüşüme ilişkin eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.
İmalat sanayiinde dijital dönüşümün gelişimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.428)		
Tedbir 428.1. İmalat sanayiinde sektörel analizler yapılarak, yapay zekâ, büyük veri analitiği, ileri otomasyon vb. gibi dijital teknolojilerin imalat süreçlerine entegre edilmesi ve imalat sanayiinde dijital dönüşüm teşvik edilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Dijital Dönüşüm Programıyla işletmelerin dijital teknolojileri imalat süreçlerine entegre ederek yapacakları dijital dönüşüm yatırımları desteklenecektir.
Tedbir 428.2. İmalat sanayiinde yer alan KOBİ'lerin dijital teknolojileri daha etkin kullanması amacıyla bilgilendirilmesi ve desteklenmesi sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), KOSGEB	1. KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı kapsamında imalat sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin dijitalleşme yatırımlarına ilişkin kredi faiz desteği sağlanacaktır.

<p>Tedbir 428.3. KOBİ'lerde yaygın olarak ihtiyaç duyulan dijitalleşme uygulamaları merkezi bir altyapı ve destekleyici yazılım araçlarıyla karşılanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), KOSGEB, Avrupa Dijital İnovasyon Merkezleri (ADİM)</p>	<p>1. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının ulusal koordinasyonunu yürüttüğü Dijital Avrupa Programı kapsamında desteklenen Avrupa Dijital İnovasyon Merkezlerinin (ADİM) KOBİ'lere altyapı sağlayarak onlara finansmana erişim, iş geliştirme danışmanlığı ve dijitalleşme alanlarında eğitimler vermesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 428.4. Verimlilik artışı amacıyla kurulan "model fabrika"ların bölgesel bazda ve dijital dönüşüme yönelik yeni hizmetler verecek şekilde tasarlanması sağlanacak ve etkinliği artırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Model fabrikaların dijital dönüşüme yönelik fiziki ve beşerî altyapısı geliştirilecektir.</p>
<p>İmalat sanayiini geliştirmek ve güçlendirmek, üretimde dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kurumsal kapasite ve veri altyapısı etkin kullanılacaktır. (Kalkınma Planı p.429)</p>		
<p>Tedbir 429.2. Ürün bazlı çalışmalar yapılarak ara mali, stratejik ürün ve teknolojiler için yatırım yol haritaları hazırlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında öncelikli ürün listesindeki ürünlere ya da teknolojilere yönelik yatırımlar desteklenecektir.</p>
<p>İmalat sanayiine uygun yatırım yerlerinin yaşam alanlarına erişilebilirlik, beşeri ve sosyal imkânlar gözetilerek geliştirilmesi, artırılması ve tahsis süreçlerinin kolaylaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.430)</p>		
<p>Tedbir 430.4. Deprem başta olmak üzere afetlere karşı dirençli sanayi bölge ve tesisleri oluşturulacak, mevcut bölge ve tesislerde dirençliliğin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütülecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Deprem bölgelerinde yer alan sanayi sitesi projeleri tamamlanacaktır.</p>
<p>İmalat sanayiinin ihtiyaçları doğrultusunda etkin desteklerin sağlanması için devlet yardımları gözden geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.431)</p>		
<p>Tedbir 431.2. Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kritik ürün ve teknolojilerin yerli imkânlarla geliştirilmesi ve üretilmesi için etkin şekilde kullanılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), KOSGEB, TÜBİTAK</p>	<p>1. Teknoloji Odaklı Sanayi Hamlesi Programı kapsamında yeni çağrılarla destekleme süreçlerine devam edilecektir.</p>
<p>İmalat sanayiinin ikiz dönüşüm çerçevesinde ihtiyaç duyduğu nitelikli beşeri sermayenin geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.432)</p>		
<p>Tedbir 432.1. Mesleki eğitimde kamu-özel sektör işbirliğinin artırılması, meslek liseleri ve meslek yüksekokullarının yönetiminde özel sektörün daha etkin rol alması sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. İhtiyaç duyulan alanlarda özel sektör ile işbirliği protokolleri hazırlanacak ve uygulanacaktır.</p>
<p>Tedbir 432.3. Mevcut işgücünün becerilerinin geliştirilmesi desteklenecek, işgücünde yer almayanların sanayiinin ihtiyaç duyduğu becerilerle donatılması kamu-özel işbirliğiyle sağlanacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. İşveren örgütleri ve meslek kuruluşları işbirliğiyle nitelikli işgücü yetiştirmeye odaklanan aktif işgücü programları uygulanacaktır.</p>

<p>Tedbir 432.4. Sanayinin yeşil dönüşümü konusunda kamu ve özel sektörün kurumsal kapasitesi geliştirilerek farkındalık artırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı</p>	<p>1. Yeşil dönüşüm alanında eğitim ve çalıştay programları düzenlenecektir.</p>
<p>İmalat sanayiinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesine yönelik altyapı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.433)</p>		
<p>Tedbir 433.4. Firmalarımızın tabi olacağı uluslararası standartlar ve teknik düzenlemelerin belirlenme aşamasında etkin şekilde yer alınarak fırsat ve tehditleri dikkate alan bir perspektifle gerekli çalışmaların yapılması sağlanacak, buna yönelik insan kaynağı ve kurumsal kapasite güçlendirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Standardizasyon sektöründe dijital altyapı ve organizasyonel yapının etkinliğini artıracak çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>İmalat sanayiine yönelik tedarik zincirinin güçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.434)</p>		
<p>Tedbir 434.3. Tedarik zincirinin karbonsuzlaşması ve yeşil dönüşüm için farkındalık ve danışmanlık destekleri artırılacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. TURQUALITY® Programı kapsamında sağlanan sürdürülebilirliğe yönelik destek kalemleri gözden geçirilecektir.</p>
<p>Haksız rekabeti önlemek, kaliteyi artırmak için ihtiyaca uygun etkili piyasa gözetimi yapılacak ve standart oluşturma altyapısı iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.435)</p>		
<p>Tedbir 435.1. Farklı idareler tarafından yürütülen piyasa gözetim ve denetim faaliyetlerinin toplulaştırılması, uygulama yeknesaklığının sağlanması ve mükerrerliklerin engellenmesi amacıyla Piyasa Gözetim ve Denetim Kurumu kurulacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ve Bütçe Başkanlığı</p>	<p>1. Piyasa Gözetim ve Denetim Kurumunun teşkilatlanmasına yönelik teşkilat mevzuatının fonksiyonel çerçevesini belirleme çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 435.2. Standart dışı ve taklit ürünlerin piyasaya arzını engellemek için idari para cezaları, kamuoyuna duyurma, ticari faaliyetlerin sonlandırılması gibi tedbirler sektör kuruluşlarıyla birlikte yürütülecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı</p>	<p>1. Standart dışı ve taklit ürünlerin piyasaya arzının engellenmesi konusu ürün güvenliği boyutuyla yetkili kuruluşlar ile ele alınacak ve takip edilecektir.</p>
<p>Tedbir 435.4. Standart çalışma gruplarının ve ayna komitelerinin etkin çalışması sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Ayna komite üyelerine uluslararası standartlara katılım sürecinin teknik yönlerini ve sektöre olacak faydasını içeren eğitimler düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 435.5. Sertifikasyon ve belgeleme hizmetlerine uygun fiyatlarla erişim kolaylaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Hizmet ücretlerinin belirlenmesi aşamasında ilgili tüm tarafların uygun fiyatlarla hizmetlere erişimi için gerekli çalışmalar gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 435.6. Türk Standardları Enstitüsü tarafından verilen sertifika ve belgelerin diğer ülkeler ve bölgelerde de geçerli olabilmesini sağlayacak girişimlere ve çalışmalara devam edilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. İhracatçıların talebi doğrultusunda yurt dışında mükerrer test ve belgelendirmenin önüne geçmek üzere ilgili ülkelerde TSE belgelerinin tanınmasına yönelik işbirliği faaliyetleri yürütülecektir.</p>

Sektörün yeşil ve dijital dönüşümü desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.438)

Tedbir 438.1. Yeşil ve dijital dönüşüm için sektörel ihtiyaçlar belirlenerek gerekli yatırımlar teşvik edilecektir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları

1. Sanayinin yeşil dönüşümünü desteklemeye katkı sağlayacak Yeşil Dönüşüm Destek Programı etkin şekilde uygulanacaktır.
2. Dijital Dönüşüm Destek Programı kapsamında desteklenecek ürün listesi hazırlanacaktır.
3. Yeşil ve dijital dönüşüm yatırımlarını teşvik etmeye yönelik mevzuat çalışmaları sektörel ihtiyaçları da karşılayacak şekilde tamamlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
İmalat Sanayii/GSYH (Cari)	Yüzde	16,8	16,5	17,26
İmalat Sanayii İhracatı	Milyar Dolar	246,5	258,7	266,5
Öncelikli Sektörlerin İmalat Sanayii İhracatı İçerisindeki Payı	Yüzde	37,9	32,8	34,2
Orta-Yüksek Teknolojili Sanayilerin İmalat Sanayii İhracatındaki Payı	Yüzde	37,4	39,9	40,0
Yüksek Teknolojili Sanayilerin İmalat Sanayii İhracatındaki Payı	Yüzde	3,6	3,7	4,3
Toplam Kredilerde Orta-Yüksek ve Yüksek Teknoloji Sektörlerinin Payı	Yüzde	6,75	7,09	7,61
KOSGEB Destekleri İçinde İmalat Sanayiinin Payı	Yüzde	73,6(3)	74,0	75,0
Türk Eximbank Kredi Hacminde Yüksek ve Orta Yüksek Teknolojili İhracatın Payı	Yüzde	43,6	44,5	45,0
İmalat Sanayiinde Çalışılan Saat Başına Üretim Endeksi	2021=100	103,2	105	107

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri

2.2.1.1. Öncelikli Sektörler**2.2.1.1.1. Kimya****a) Mevcut Durum**

Kimya sanayiinde üretim 2024 yılında yüzde 1,7 artmıştır. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli bir değişim görülmemiştir. Kimya sanayiinde 2024 yılında ithalat bir önceki yıla göre yüzde 3,5 azalarak 38 milyar dolar, ihracat ise yüzde 0,3 artarak 16,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılının Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 12,2, ithalat ise yüzde 2 artmıştır.

2024 yılı itibarıyla imalat sanayii ithalatı içerisinde yüzde 13,6 paya sahip olan kimya sanayiinde büyük ölçekli yatırım ihtiyacı devam etmektedir. Özellikle kauçuk ve plastik

ürünleri imalatında kullanılan kimya sanayii ürünleri sektör ithalatının yaklaşık yüzde 35'ini oluşturmaktadır.

Sektörde lojistiği uygun yer tahsisi yapılarak petrokimya, plastik, kompozit ve ileri malzeme gibi alanları da içerecek şekilde kimya kümelenmelerinin oluşturulması sektörün daha yüksek katma değerli bir yapıya dönüştürülmesine imkân verecek ve firmaların rekabet gücü ile yeni yatırımların artırılması konularında sektöre avantaj sağlayacaktır.

Enerji ve petrokimya alanında önemli bir üretim merkezi olması planlanan Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi Master Plan çalışmaları tamamlanmış, imar ve parselasyon planları onaylanmıştır. Bölgenin ilk yatırımcısı konumundaki Ceyhan Polipropilen Üretim Anonim Şirketine propan hammaddesinden polipropilen üretimi yatırımı yapmak üzere yer tahsisi yapılmış olup inşaat çalışmaları devam etmektedir. Hammadde depolama ve sıvı dökme yük iskelesi ve yatırımcıların ihtiyacı olacak kuru yük, proje kargosu, konteyner elleçlemek için gerekli olan liman ve yardımcı tesisler projelerini gerçekleştirmek üzere bölgenin yönetici şirketine yer tahsisleri yapılmış olup inşaat çalışmaları devam etmektedir. Hem sıvı-gaz terminalinin hem polipropilen üretim tesisinin 2027 yılı sonunda devreye alınması planlanmaktadır.

Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğünün (Eti Maden) Bandırma tesislerinde 800 ton/yıl üretim kapasiteli ferrobör üretim tesisinin yapım çalışmaları tamamlanmış olup deneme üretimleri sürdürülmektedir. Balıkesir/Bandırma'da 150 ton/yıl kapasiteli bor nitrür üretim tesisi için çalışmalara devam edilmektedir.

Özellikle elektrikli arabaların bataryalarında kullanılan lityum karbonatın yerli imkânlarla üretilmesi için Eskişehir/Kırka'da 600 ton/yıl kapasiteli lityum karbonat üretim tesisi kurulmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Ayrıca, nadir toprak elementleri alanında Eskişehir Beylikova'da Nadir Toprak Oksitlerinin (NTO) kazanılmasına yönelik ilk etapta yıllık 1.200 ton cevher işleyecek pilot üretim tesisinin kurulumu tamamlanmıştır. Yılda 10.000 ton nadir toprak oksitleri üretimi yapmak üzere endüstriyel tesis kurulumuna ilişkin çalışmalara plan döneminde devam edilecektir.

b) Amaç

Katma değeri yüksek rekabetçi ve sürdürülebilir ürünlerin üretilmesi, yeşil ve dijital dönüşüme uyumlu entegre yatırımların yapılmasıyla ülkemizin dünya üretim ve ihracatındaki payının artırılarak ithalat bağımlılığının azaltılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sektöre yönelik hazırlanacak strateji çerçevesinde kümelenmenin ve büyük ölçekli yatırım imkânlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.437)		
Tedbir 437.2. Hammadde bağımlılığını azaltacak, kümelenme modeline uygun, liman ve demir yolu bağlantısı olan büyük ölçekli entegre tesis kurulması desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında yük taşımacılığına yönelik liman yatırımları (yat limanı ve marina hariç) öncelikli yatırımlar kapsamında desteklenecektir.
Sektörün yeşil ve dijital dönüşümü desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.438)		
Tedbir 438.2. Başta hidrojen ve amonyak olmak üzere yakıt ve kimyasalların yeşil teknolojilerle üretimine yönelik yatırımlar desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Görece riskli hidrojen ve amonyak yatırımları, 2016/9495 sayılı Yatırımlara Proje Bazlı Devlet Yardımı Verilmesine İlişkin Karar Kapsamında incelenerek olası projeler için destek süreci işletilecektir.
Tedbir 438.5. Uçucu organik bileşik ölçümü yapabilecek akredite laboratuvar kurulacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İlgili STK'lar	1. TSE Ankara Kalite Kampüsü ile bağlantılı olarak uçucu organik bileşik ölçümü yapabilecek akredite laboratuvar kurulması çalışmalarına devam edilecektir.
Kimya sanayinde yerli hammadde kullanımı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.439)		
Tedbir 439.2. Kimyasal analizlerin kalitesinin artırılmasına yönelik kullanılan (sertifikalı) referans malzemelerin ulusal kaynaklarla üretimi sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı	1. TÜBİTAK BUTAL ile imzalanan mutabakat çerçevesinde üretilen üç sertifikalı referans malzeme, homojenlik, kararlılık ve karakterizasyon testleri tamamlanarak satışa sunulacaktır.
Tedbir 439.5. Katma değeri yüksek, bor ve bor türevi ürünlerin üretim ve ihracat miktarı artırılacak, Ar-Ge kapasitesi ve yetkinliği güçlendirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Sodyum bor hidrür üretim tesisi kurulumu tamamlanacaktır. 2. 2,55 milyon ton bor ürünleri satışı yapılacaktır. 3. Balıkesir/Bandırma'da 150 ton/yıl kapasiteli bor nitrür üretim tesisi ihalesi yapılarak tesis kurulumunun yüzde 20'si tamamlanacaktır. 4. TENMAK tarafından desteklenen/yürütülen bora dayalı Ar-Ge faaliyetleri kapsamında üç proje tamamlanacaktır. 5. Bor ve türevlerine yönelik Ar-Ge çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesini teminen ilgili personelin beş uygulamalı eğitim alması sağlanacaktır. 6. Yeni bor ürün ve teknolojilerinin geliştirilmesi, mevcutların iyileştirilmesi ve kullanım alanlarının yaygınlaştırılmasına yönelik en az üç yeni Ar-Ge ve Ür-Ge projesi başlatılacaktır.

Tedbir 439.6. Nadir toprak elementleri ve lityum üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve bu alanda büyük ölçekli üretim tesisinin faaliyete geçirilmesi sağlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Eskişehir/Kırka'da 600 ton/yıl kapasiteli lityum karbonat üretim tesisinin kurululumunun yüzde 20'si tamamlanacaktır.
---	---	--

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Üretim Endeksi	2021=100	97,2	98,1	101,9
İhracat	Milyar Dolar	16,8	19,0	21,1
İthalat	Milyar Dolar	38,0	38,0	36,7
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	6,8	7,3	7,8

Kaynak: TÜİK, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.1.2.2. İlaç ve Tıbbi Cihaz

a) Mevcut Durum

İlaç sanayiinde üretim 2024 yılında yüzde 8,3, 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 2,3 azalmıştır. İlaç sanayiinde 2024 yılında ithalat bir önceki yıla göre yüzde 9 artarak 5,9 milyar dolar, ihracat ise yüzde 2,3 artarak 2,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılının Ocak-Temmuz dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 13,9 ve ithalat yüzde 13,6 artmıştır.

2024 yılında Türkiye ilaç pazarı hastane ve eczanelerde 2023 yılına göre değer bazında yüzde 54,2 büyümeyle 343 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kutu bazında ise 2,65 milyar kutu satışı gerçekleşmiştir. 2025 yılının ilk yedi ayında kutu bazında 1,52 milyar kutu satışı gerçekleşmişken bu rakam değer bazında 248,1 milyar TL'ye ulaşmıştır.

İlaçta yerel üretim çalışmalarıyla 2019'da imal ilaç oranı kutu bazında yüzde 87,6, değer bazında yüzde 51,8 iken, bu oran 2024 yılı verilerine göre kutu bazında yüzde 91,9, değer bazında yüzde 57,6 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılının ilk yedi ayında imal ilaç oranı kutu bazında yüzde 92, değer bazında ise yüzde 56,7 olarak gerçekleşmiştir. Uygulanan politikalar sonucunda üretim tesislerinin kapasite kullanım oranı artmakta ve buna bağlı olarak istihdamda artış yaşanmaktadır. 2024 yılı itibarıyla Türkiye'nin tıbbi cihaz alanındaki dış ticaret hacmi yaklaşık 3,9 milyar doların üzerine çıkmıştır. Sektör ihracatı, 2017 yılında 533 milyon dolar iken 2024 yılında 1,26 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında tıbbi cihaz sektöründe ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 23 iken, 2025 yılının ilk yedi ayında bu oran yüzde 44 olarak gerçekleşmiştir. Yerli üretimi destekleyici politikalarla sektör ihracatında artış sağlanması hedeflenmektedir.

b) Amaç

İlaç ve tıbbi cihaz sektöründe kamu alımlarının kaldıraç etkisinden yararlanılarak küresel pazardaki rekabet gücümüzü artırmak, ithalat bağımlılığını azaltmak ve arz güvenliğini sağlamak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Aşı başta olmak üzere ilaç ve tıbbi cihaz sektöründe üretim, Ar-Ge ve ihracat altyapısı desteklenecek ve arz güvenliği güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.441)		
Tedbir 441.1. Aşı gibi kritik önem arz eden ürünlere yönelik sektörde arz güvenliğinin etkin sağlanması için klinik araştırmalar desteklenecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), TÜSEB	1. Aşı ve alt bileşenlerine ilişkin sanayi, kamu ve özel sektör ortaklığında yeni aşı adaylarına yönelik projeler desteklenecektir.
Tedbir 441.2. Bağışıklık kazandırma programı kapsamındaki aşılardan ülkemizde üretilebilmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜSEB	1. Tamamı veya bir kısmı ülkemizde geliştirilen veya teknoloji transferi yapılarak üretilmesi planlanan aşılardan prelinik/klinik çalışmalarını, süreç geliştirme ve üretim faaliyetlerine bilimsel ve teknik destek verilerek takip ve koordinasyonu sağlanacaktır. 2. Her bir aşı için geliştirilen ortaklık modelleri dikkate alınarak çalışmalar yürütülecektir. 3. Aşı ihtiyacı, aşı geliştirilmesi, aşı teknolojileri ve aşı uygulamaları alanında Ar-Ge yapmak, yeni gelişme ve teknolojilerin izlenmesi ile bu gelişmelerin uygulamaya aktarılması amacıyla ulusal ve uluslararası işbirlikleri yapılacaktır. 4. Mevcut ve muhtemel aşı ihtiyaçlarına yönelik risk değerlendirmesi, saha araştırmaları, saha epidemiyolojisi ve süreyans çalışmaları yapılacaktır. 5. Çocukluk çağı hastalıklarına yönelik aşı geliştirme projeleri kapsamında endüstriyel altyapı, Ar-Ge ekipleri ve girişimcilerin ortak yürüteceği projeler desteklenecektir.
Tedbir 441.3. Yeni aşılardan ve ilaçların üretilebilmesini ve kendine yeterliliğinin sağlanmasını desteklemek üzere aşı ve ilaç teknolojilerine özgü fiziki ve beşeri kapasite geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜSEB	1. Üretimi gerçekleştirilecek aşılardan klinik araştırmalarına yönelik merkezlerde fizibilite çalışmaları yapılacaktır. 2. Ar-Ge, Ür-Ge süreçleri ve kalite testlerini gerçekleştirecek insan gücünün yetiştirilmesine yönelik bilimsel etkinlikler düzenlenecektir. 3. Aşı ve ilaç geliştirilmesine yönelik projelerin desteklenmesi ve alanında uzman Ar-Ge personel istihdamının sağlanması amacıyla yeni çağrı programları açılacaktır.

<p>Tedbir 441.4. Aşı ile ilaç, tıbbi cihaz ve tanı amaçlı moleküllerin geliştirilerek pilot ölçekli üretiminin yapılması sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TİTCK, TÜBİTAK, TÜSEB</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kanser ve enfeksiyon hastalıkları için Ar-Ge ve klinik öncesi çalışmalar gerçekleştirilecektir. 2. Biyoteknolojik ilaç adaylarının (monoklonal antikorlar, nanoterapötikler, biyobenzerler) veya küçük organik moleküllerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. 3. SciReact kapsamında, Türkiye'nin aşı ve biyoteknolojik ilaç geliştirme stratejisinin Covid-19 küresel salgınıyla ilişkisini inceleyen bir yol haritası hazırlanacaktır. 4. Diyabet hastaları için özel tasarımı diyabet sensörleri ile ilgili çalışmalar yürütülecektir.
<p>Tedbir 441.5. Aşı, ilaç, tıbbi cihaz, referans malzeme, tanı kiti ve yapay zekâ tabanlı sağlık teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik özel sektör ile işbirliği oluşturarak girişimcilik faaliyetleri desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. TÜSEB Teknoloji Transfer Ofisi (TTO) bünyesinde üniversite, kamu ve özel sektör temsilcileri arasında işbirliği imkanlarını geliştirecek toplantı, eğitim, sempozyum vb. etkinlikler düzenlenecektir. 2. Sağlık teknolojileri alanında iş modeli ve prototip geliştirme, fikri mülkiyet hakları ve regülasyon süreçleri gibi konularda girişimci adaylarına eğitimler ve yönderlik verilecektir. 3. Geliştirilen ürünlerin prototip geliştirme ve validasyon testlerinin gerçekleştirilebilmesi için işbirlikleri yapılacaktır. 4. Geliştirilen ürünlerin ticarileşmesi için özel sektör yatırımcıları, ilaç firmaları, medikal cihaz üreticileri gibi paydaşlarla işbirliği yapılacaktır. 5. Sağlık profesyonellerinin yenilikçi fikirlerinin hayata geçirilmesi, projelerinin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi için sağlık tesislerinde TÜSEB-Teknoloji Transfer Ofisleri kurulacaktır. 6. Ülkemizde aşı alanında yetişmiş insan gücünün yetkinliğini ve toplumun farkındalığını artırmak amacıyla bilimsel etkinlikler düzenlenecektir. 7. Katma değer yaratacak ürünlerin geliştirilmesine yönelik özel sektör ile işbirlikleri oluşturularak projeler desteklenecektir. 8. Girişimcileri, ulusal ve uluslararası fonları ve özel sektörü buluşturan Üreten Sağlık portalı devreye alınacaktır. 9. Yerli kanser tanı kitlerinin geliştirilmesi ve prototiplerinin üretilmesi amacıyla özel sektör ile stratejik işbirlikleri ve proje ortaklıkları kurulacaktır.
<p>Tedbir 441.7. AB dışı ülkelerle iyi üretim uygulamaları ve uluslararası işbirlikleri çerçevesinde karşılıklı tanıma anlaşmaları yapılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), TİTCK, Üniversiteler, İlgili STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geleneksel ve tamamlayıcı tıpta bölgesel merkez olma hedefiyle DSÖ ile işbirliği süreci yürütülerek, DSÖ standartlarına uygun eğitim-araştırma programları başlatılacaktır.

<p>Tedbir 441.13. İlaç hammaddesi olarak kullanılabilen tıbbi aromatik bitki kaynakları tespit edilecek, ilaç sanayisinin üretim sürecinde değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, TMO</p>	<p>1. Kültüre alınan tıbbi aromatik bitkilerden ilaç hammaddesine yönelik ürün geliştirme çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>İlaç ve tıbbi cihaz sektöründe katma değeri yüksek yerli üretim ve ihracatı artırmak üzere kurumsal yapılanma güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.442)</p>		
<p>Tedbir 442.1. İlaç ve tıbbi cihaz sektöründe yerli üretim süreci uluslararası yükümlülükler de gözetilerek yeniden ele alınacak, yatırım, üretim ve ihracatın artırılması ile teknolojinin geliştirilmesi için kurumlar arası koordinasyon etkin bir biçimde sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TITCK</p>	<p>1. Tıbbi cihaz sektörünün gelişimine katkı sağlamak üzere üretim, ihracat ve ithalat verilerinin sağlıklı olarak elde edilebilmesi için ilgili kurumlarla veri paylaşımının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 442.2. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumunun uluslararası alanda tanınırlığını artırmak amacıyla uluslararası üyelik ve işbirliklerinde aktif rol oynanacak, yeni işbirlikleri gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), TITCK</p>	<p>1. Ulusal kontrol laboratuvarının DSÖ tarafından listelenen ön yeterli laboratuvarlar (WHO PQ Lab) arasında yer alması sağlanarak uluslararası tanınırlığı artırılabilecektir. 2. DSÖ'nün Bitkisel İlaçlar için Uluslararası Düzeyli İşbirliği (IRCH) çalışmalarında aktif rol üstlenilecektir.</p>
<p>Tıbbi cihaz sektöründe uluslararası standartlara uygun yatırım, üretim ve ihracat kapasitesi artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.443)</p>		
<p>Tedbir 443.2. Tıbbi cihazlarla ilgili mevzuat altyapısı ulusal ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenecek ve güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Tıbbi cihazların izinsiz satış, reklam ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin caydırıcılığını artırmak amacıyla ihtiyaç duyulan yasal düzenlemenin yapılması için çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 443.7. Başta savunma sanayii olmak üzere diğer sektörlerden tıbbi cihaz sektörüne teknoloji transferi sağlayan projeler desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Savunma Sanayii Başkanlığı, TÜBİTAK, TÜSEB</p>	<p>1. 1501 ve 1507 Programları çağrılarında sunulan, hem askeri hem de sivil amaçla kullanılabilecek yenilikçi çift kullanımlı teknolojilerin geliştirilmesine yönelik projeler öncelikli olarak desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 443.9. Belgelendirmeye esas olup ülkemizde yapılamayan test ve analiz işlemlerinin ülkemizde yapılabilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TSE</p>	<p>1. Mevcut altyapıyla ülkemizde yapılamayan test ve analizler belirlenerek bu test ve analizlerin ülkemizde yapılabilmesi için hazırlık çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Ülkemizin biyoteknolojik ilaçların üreticisi ve ihracatçısı olma hedefine katkı sağlayacak şekilde ruhsatlandırma, fiyatlandırma ve geri ödeme ile Ar-Ge, yatırım ve ihracatı yönelik devlet yardımları gözden geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.444)</p>		
<p>Tedbir 444.1. İlaç, tıbbi cihaz ve biyoteknolojik ürünlere yönelik test, sertifikasyon ve ruhsatlandırma alanında uluslararası akreditasyona sahip test ve analiz altyapısı oluşturulacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TSE</p>	<p>1. Aziz Sancar Araştırma Merkezi bünyesinde bulunan laboratuvarın ISO 15189, ISO 20387 ve ISO 27001 akreditasyon standartları için hazırlık süreçleri yürütülecektir. 2. İlgili alanlarda ihtiyaç duyulan cihazlar tespit edilerek TSE Ankara Kalite Kampüsü ile hazırlık çalışmaları ve girişimler yapılacaktır.</p>

Tedbir 444.4. Türkiye'de geliştirilen biyoteknolojik ilaçlara ait ruhsat başvuruları piyasa arz süreçleri göz önünde bulundurularak öncelikli bir biçimde değerlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), TİTCK	1. Ülkemizde biyoteknolojik beşeri tıbbi ürünlerin ve biyobenzer ürünlerin yenilikçi ürün olması durumunda ruhsatlandırma süreçleri başlatılacaktır.
Tedbir 444.5. İlaça erişimin artırılması amacıyla patent kuralları göz önünde bulundurularak patent süresi yeni dolan veya yakın sürede dolacak biyoteknolojik ilaçların ülkemizde üretilmesi için mali ve altyapı destek mekanizmaları oluşturulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlgili STK'lar	1. Fizibilite ve tarama çalışmaları neticesinde öncelikli olarak belirlenen ve ülkemizde sık kullanılan ilaçlar ile biyoteknolojik ürünlere yönelik proje çağrılarında çıkılacaktır. 2. İlaç etkin maddelerinin ülkemizde üretilmesi için üniversiteler ve ilaç sanayiiyle işbirliği yapılacaktır.
Ürün geliştirme ve talep planlamasında sağlık hizmet sunumu verisinden yararlanılacaktır. (Kalkınma Planı p.445)		
Tedbir 445.1. Sağlık hizmeti ve harcamalarına yönelik anonimleşmiş veriler işlenerek uzun vadeli ihtiyaç planları hazırlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	1. Yapılacak veri analizleri sonucunda ihtiyaçlar doğrultusunda yeni SUT kodlarının sınıflandırılmasına ilişkin planlama yapılacaktır.
Sağlık Vadesi hayata geçirilerek ilaç ve tıbbi teknolojiler alanında Ar-Ge, klinik araştırmalar ve üretim hazırlık aşamalarını içeren entegre bir sağlık ekosistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.446)		
Tedbir 446.2. İlaçsıma firmalarının da faaliyet gösterebileceği TGB kurulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), TİTCK	1. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde TÜSEB'in öncelikli alanları kapsamında faaliyet gösteren girişimci ve firmalarla işbirlikleri sağlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri (1)	Birim	2024	2025 (2)	2026 (3)
Üretim Endeksi	2021=100	103,6	101,1	105,0
İhracat	Milyar Dolar	2,2	2,6	3,0
İthalat	Milyar Dolar	5,8	6,5	7,0
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	0,9	1,0	1,1

Kaynak: TÜİK, TCMB

(1) Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatına ilişkin verileri yansıtmaktadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

2.2.1.2.3. Elektronik

a) Mevcut Durum

Elektronik sektörünün 2024 yılı üretim endeksi 130,7 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise 130 seviyesinde gerçekleşmiş olup önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,7 artmıştır. Sektör kapasite kullanım oranı 2024 yılında yüzde 74 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 8,6 azalarak yüzde 68,8 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılı sektör ihracatı 3,4 milyar dolar, ithalatı ise 19,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 1,8, ithalat ise yüzde 8 oranında azalmıştır.

2023-2025 yıllarında 6550 sayılı Kanun kapsamında beş ulusal araştırma altyapısıyla birlikte toplam ulusal araştırma altyapısı sayısı 12'ye ulaşmıştır. TÜBİTAK tarafından sağlık teknolojileri, MEMS, nanomalzemeler, optik, güneş enerjisi teknolojileri, hızlandırıcı teknolojileri, astrofizik, raylı sistem teknolojileri ile finansal teknolojiler gibi alanlardaki altyapılar desteklenecektir.

Sanayi Yenilik Ağ Mekanizması (SAYEM) kapsamında dört platformda 19'u KOBİ, 19'u büyük ölçekli kuruluş olmak üzere 38 sermaye şirketi, 15 üniversite ve iki araştırma merkezi yer almaktadır. Bu platformlar altında akıllı ev ürünleri, akıllı şehirler, eklemeli imalat ve sağlık ürünleri gibi alanlarda toplam 78 proje yürütülmektedir. SAYEM Yeşil Dönüşüm Çağrısı ile ülkemizin yeşil büyümesine katkı sağlayacak katma değeri yüksek ürün veya ürün grubu geliştirilmektedir. Bu kapsamda, 692,5 milyon TL bütçeli sekiz platform desteklenmiştir.

b) Amaç

Ar-Ge'ye dayalı, rekabetçi, yüksek katma değerli ve yüksek teknoloji ürünlerin üretiminin ve ihracatının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sektörde uluslararası rekabetçiliğin artırılmasına yönelik gerekli yatırımlar hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.448)		
Tedbir 448.1. Yüksek teknoloji yoğunluklu ürünlerin ihracatını özendirecek tedbirler alınacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Yüksek teknoloji yoğunluklu ürün ihracatının artırılması amacıyla gerek sektörel ticaret ve alım heyetleri düzenlenmesi gerekse marka ve TURQUALITY® Destek Programlarına ilişkin faaliyetler devam edecektir.
Tedbir 448.2. Savunma elektroniğinde tasarımı ve üretimi yerli olarak gerçekleştirilen teknolojilerin sivil alandaki uygulamalara transferi ve ticarileşmesine yönelik destekler sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Yüksek teknoloji geliştiren yenilik tabanlı savunma sanayii yatırımları 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında görece yüksek destek yoğunlukları ile desteklenecektir. 2. 1501 ve 1507 Programları çağrılarında sunulan hem askeri hem de sivil amaçla kullanılabilen yenilikçi çift kullanımlı (dual use) teknolojilerin geliştirilmesine yönelik projelerin desteklenmesine katkı sağlanacaktır.
Tıbbi görüntüleme cihazları alanında kullanılan kritik teknolojileri içeren alt bileşenlerin üretimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.449)		
Tedbir 449.2. Tıbbi görüntüleme cihazları alanında kullanılan kritik teknolojileri içeren alt bileşenlerin üretimi desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, TİTCK	1. Tıbbi görüntüleme cihazları alanında kullanılan kritik teknolojileri içeren alt bileşenlerin üretimi 2025/9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar kapsamında Stratejik Yatırım destek sınıfında görece yüksek destek yoğunlukları ile desteklenecektir.

5G ve ötesi teknolojiler başta olmak üzere yerli elektronik haberleşme şebeke ve altyapı bileşenlerinin Ar-Ge ve üretim faaliyetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.450)

Tedbir 450.1. 5G ve ötesi teknolojilerde sanayi, tarım, ulaşım, enerji gibi dikey sektörlerin gereksinimlerinin uçtan uca karşılanmasına yönelik çalışmalar yapılarak cihaz ve uygulamalar geliştirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. 5G alanında yerli ve milli teknolojilerin geliştirilmesi için yerli elektronik haberleşme şebeke altyapı bileşenlerine Ar-Ge desteği verilecektir.
Tedbir 450.3. 6G teknolojilerine yönelik Ar-Ge ve yatırım çalışmaları yapılacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. 6G alanında yerli ve milli teknolojilerin geliştirilmesi, baz istasyonlarının yerli üretimi desteklenerek kurulunun yaygınlaştırılması, altyapı yetersizliklerinin giderilmesi için Ar-Ge desteği verilecektir.

Yarı iletkenler ve bileşenleri teknolojilerinin geliştirilmesi sağlanacak ve bu alandaki yatırımlar desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.451)

Tedbir 451.1. Mikroelektronik alanında tasarım ve üretim altyapısının güçlendirilmesi sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK	1. Yeni kurulacak Yarı İletken Enstitüsü ve çip tesisi inşaat ve temiz oda kurulum işleri yürütülecektir.
---	--	---

Yapay zekâ, siber güvenlik, kuantum bilişim ve nesnelerin interneti gibi alanlardaki yeniliklere uyum sağlanacak ve bu alanlardaki yetkinlik artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.452)

Tedbir 452.1. Yapay zekâ ve nesnelerin interneti ekosistemlerinde kullanılan donanım ve yazılım ürünlerinin yerli imkânlarla üretilmesi desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK	1. TÜBİTAK UME'de süperiletken kuantum bilgisayar çipi ölçüm düzeneği kurulması faaliyetleri yürütülecektir. 2. TÜBİTAK UME'de izole tek kübit çipleri üretilmesi faaliyetleri yürütülecektir. 3. TÜBİTAK UME'de elmas bazlı kuantum ölçüm düzeneği kurulacaktır.
--	--	---

Enerji depolama ve güç elektroniğine yönelik yatırımların artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.454)

Tedbir 454.1. Enerji depolama kapasitesinin artırılması ve daha ekonomik teknolojilerin geliştirilmesi için Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TENMAK	1. Güneş panellerinden üretilen elektriğin redoks ve lityum bataryalarda depolanarak depolama sistemlerinin karşılaştırılmasına yönelik bir yeni Ar-Ge Projesi başlatılacaktır.
---	--	---

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Üretim Endeksi	2021=100	130,7	158,1	164,1
İhracat	Milyar Dolar	3,4	3,5	3,5
İthalat	Milyar Dolar	19,2	20,5	21,0
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	1,4	1,3	1,3

Kaynak: TÜİK, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.1.2.4. Makine

a) Mevcut Durum

Makine sanayiinde 2024 yılı yurt içi üretimi 36,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup üretim bir önceki yıla göre yüzde 2,3 azalmıştır. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde üretim endeksi 110,2 olarak gerçekleşmiş olup 2024 yılının aynı dönemine göre yüzde 5,9 düşmüştür. Makine imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı 2024 yılında yüzde 75,3 olarak gerçekleşmiştir.

Makine sanayiinde ihracat 2023 yılındaki 18,3 milyar dolar düzeyinden 2024 yılında yüzde 1,1 artarak 18,5 milyar dolara yükselmiştir. Sektör ithalatı 2024 yılında yüzde 5 azalarak 29,7 milyar dolar olmuştur. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde sektör ihracatı yüzde 1,8 azalmış, ithalatı yüzde 0,2 artmıştır. Bir önceki yılın aynı dönemine göre motor ve türbinler, tarım ve orman ile inşaat ve maden makineleri ihracatında yüksek oranlı düşüşler gerçekleşmiştir. Yurt içi talebe bağlı olarak diğer pompa, kompresör, genel amaçlı makineler, metalürji ve gıda makinelerinin ithalatında yüksek oranlı artışlar kaydedilmiştir.

b) Amaç

Makine sektöründe verimlilik ve dayanıklılık artırılarak rekabetçi ve teknoloji düzeyi yüksek üretim altyapısının geliştirilmesi, ikiz dönüşümün sağlanması ve ürün yerileştirilmesi ile küresel pazardan alınan payın artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Makine sektörünün Ar-Ge ve yenilik kapasitesi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.458)		
Tedbir 458.5. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı destekli makine sektörü Ar-Ge ve tasarım merkezlerinin niteliklerinin iyileştirilmesine yönelik programlar tasarlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Ar-Ge ve Tasarım Merkezleri değerlendirme ve denetim komisyonlarında üç adet Ar-Ge ve Tasarım Merkezine öncelikli konulara ilişkin görevler verilerek niteliksel açıdan gelişimleri desteklenecektir.
Kamu alımları ve devlet yardımlarının sektörün gelişimine katkısı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.459)		
Tedbir 459.6. İşletmelerin dijital ve yeşil dönüşümleri yerli teknoloji ve teçhizatın geliştirilmesi ve kullanılması yoluyla desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. 1831 Yeşil İnovasyon Teknoloji Yönderlik Çağrısı kapsamında desteklenen projelerin izleme süreçleri yürütülecek ve çözüm ortaklarının performans değerlendirmeleri yapılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Üretim Endeksi	2021=100	113,3	107,3	111,4
İhracat	Milyar Dolar	18,4	18,5	18,6
İthalat	Milyar Dolar	29,6	30,2	29,2
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	7,5	7,1	6,9

Kaynak: TÜİK, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.1.2.5. Elektrikli Teçhizat

a) Mevcut Durum

Elektrikli teçhizat sektörünün 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde üretim endeksi 112,5 olarak gerçekleşmiş olup 2024 yılının aynı dönemine göre yüzde 0,3 artmıştır. Sektörde imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 3,3 azalarak yüzde 73,1 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılında ihracat yüzde 5,9 artarak 18 milyar dolara yükselirken, ithalat yüzde 1,9 artarak 15,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Temmuz 2025 döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 7, ithalat ise yüzde 13,7 artmıştır.

Alt sektörlerden elektrik motorları, jeneratörler, transformatörler ile elektrik dağıtım ve kontrol cihazları imalatında 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 12,5 artış sağlayarak 3,9 milyar dolara, ithalat yüzde 14,6 artarak 4,3 milyar dolara ulaşmıştır.

Bir diğer alt sektör kablolama ve bağlantı malzemeleri imalatında Ocak-Temmuz 2025 döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 15,5 artış sağlayarak 2,3 milyar dolara, ithalat yüzde 7,9 artarak 807,4 milyon dolara ulaşmıştır.

Ev aletleri imalatında ise 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre ihracat yüzde 5,1 azalarak 3,2 milyar dolar, ithalat yüzde 6,1 artarak 1,5 milyar dolar olmuştur. Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği verilerine göre bir önceki yılın aynı dönemine göre altı ana üründe üretim yüzde 9 azalırken iç satışlar yüzde 9 artmıştır.

b) Amaç

Elektrikli teçhizat sektöründe yüksek katma değerli ürünler üretilerek yerleşmenin artırılması, sürdürülebilirliğin sağlanması, uluslararası marka oluşturulması ve uluslararası ürün standartları hazırlanmasında söz sahibi olunması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Elektrik altyapısının deprem dirençliliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.463)		
Tedbir 463.1. Elektrik altyapısının deprem dirençliliği artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Elektrik altyapısının deprem dirençliliğinin artırılmasına yönelik olarak ihtiyaç analizi çalışması yapılacak ve bu doğrultuda bir yol haritası hazırlanacaktır. 2. İstanbul Doğal Gaz Kombine Çevrim A Santralının Yenilenmesi ve Kapasite Artışı Projesi için ihale çalışmaları tamamlanacaktır.
Sektörün döngüsel ekonomiye yönelik yol haritası belirlenecektir. (Kalkınma Planı p.467)		
Tedbir 467.1. Elektrikli ve elektronik eşya ve bileşenlerinde eko tasarım gerekliliklerinin uygulanması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Yeşil mutabakat kapsamında yayımlanacak yeni mevzuata yönelik ihtiyaç duyulan sektörlerde bilgilendirme toplantıları düzenlenecek, ilgili sektörlerde ürün denetim ve gözetimleri ile piyasaya arz edilen ürünlerin eko tasarım gerekliliklerine uygun olması sağlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Üretim Endeksi	2021=100	113,8	101,1	105,0
İhracat	Milyar Dolar	18,0	19,2	20,3
İthalat	Milyar Dolar	15,7	17,5	18,9
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	7,3	7,4	7,5

Kaynak: TÜİK, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.1.2.6. Otomotiv

a) Mevcut Durum

Dünya otomotiv sanayiinde 2024 yılında bir önceki yıla kıyasla yüzde 1 azalışla 92,5 milyon araç üretilmiştir. Aynı yılda otomobil üretimi yüzde 0,5 azalmış, 67,7 milyon adet ile toplam araç üretiminin yüzde 73,2'sini oluşturmuştur.

Türkiye otomotiv sanayii üretimi 2024 yılında yüzde 7 azalarak 1,4 milyon olmuştur. Otomotiv sanayiinin kapasite kullanım oranı yüzde 70,5 olarak gerçekleşmiş, otomobil üretimi yüzde 5,1 azalarak 905 bin olmuştur. 2024 yılında otomotiv sanayii toplam yurt içi pazarı bir önceki yıla kıyasla yaklaşık aynı düzeyde kalmış ve 1,3 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte otomobilde yurt içi pazar yüzde 1,3 artmıştır. 2024 yılında 654 bin otomobil ihraç edilmiş, toplam otomotiv sanayii ihracatı bir önceki yıla benzer şekilde 1 milyon adedi geçmiştir. Böylece otomotiv sanayii üretiminde ihracatın payı yüzde 74,2 olmuştur. Aynı yılda 690 bini otomobil olmak üzere bir önceki yıla kıyasla yüzde 9,5 artışla 893 bin araç ithal edilmiştir. Yurt içi pazarda ithalatın payı yüzde 69,5 olmuştur. 2024 yılında otomotiv sanayii genelinde 34,5 milyar dolar ihracat, 35,2 milyar dolar ithalat gerçekleştirilmiştir.

2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre otomobil üretimi yüzde 1,2 azalırken, toplam otomotiv sanayii üretimi ise yüzde 3,5 artmıştır. Bununla birlikte otomotiv sanayii yurt içi pazarında 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine kıyasla otomobil satışları yüzde 8,1 artış göstermiştir. 2025 yılı ilk yedi ayında değer olarak otomotiv sanayii genelinde ihracat yüzde 15,6, ithalat yüzde 17,5 artmıştır.

b) Amaç

Gelişen küresel mobilite vizyonu çerçevesinde yeşil ve dijital dönüşüm sürecine uyum sağlanarak tasarımdan üretime tüm aşamalarda yerli tedarik ve teknolojik gelişmenin gerçekleştirilmesi, katma değer artırılması ve markalaşmanın sağlanmasıyla sektörün uluslararası piyasalardan aldığı payın yükseltilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Otomotiv ana ve tedarik sanayiinde rekabet gücünü etkileyen yeni nesil üretim teknolojilerinin geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.469)		
Tedbir 469.1. Mobilite Araç ve Teknolojileri Yol Haritası çalışması tüm araç grupları ve gelişmeler doğrultusunda güncellenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, EPDK, TÜBİTAK, İLBANK, İlgili Belediyeler, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mobilite Araç ve Teknolojileri Yol Haritası kapsamındaki eylem ve kritik projelere ilişkin kaydedilen gerçekleştirmeler ile nicel hedeflere ulaşma düzeyleri izlenecek ve eylem setinde gerekli güncellemeler yapılarak izleme ve değerlendirme faaliyetleri sürdürülecektir. 2. Ufuk Avrupa Ecomobility Projesi kapsamında otonom veya bağlantılı araçların merkezi istasyonlar ve birbirileri ile güvenli haberleşmesi için uygun protokoller belirlenecek ve gerekli altyapı çalışmaları yürütülecektir. 3. Mevcut projeler kapsamında gerçekleştirilen otonom veya bağlantılı araçların sensör ve aktüatör bilgileri standart altyapıdan elde edilerek değerlendirme çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 469.2. Hidrojen yakıt hücresi ve bileşenleri ile hidrojen temelli motorlara yönelik yatırım ve teknolojilerin geliştirilmesi çalışmaları yürütülecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TÜBİTAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yakıt pili tahrikli kamyon platformunun pilot araç imalatı tamamlanacak ve yol testleri başlatılacaktır. 2. Hidrojen Temelli Karbon-Nötr İçten Yanmalı Motor Geliştirilmesi Projesi kapsamında çalışmalara devam edilecektir.
	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TENMAK, TÜBİTAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	3. Hidrojen yakıt hücresi ve bileşen teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik üç adet yakıt hücresi testi yürütülecektir.
Tedbir 469.3. İleri sürücü destek sistemlerine sahip araçlara geçiş desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Türk Standardları Enstitüsü, TÜBİTAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	1. Tip onay mevzuatı kapsamında AB mevzuatına uyum çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 469.4. Araç şarj istasyonu teknolojisinin asgari şartları AB uygulamalarına uyumlu olarak belirlenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, EPDK, TSE, TÜBİTAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	1. TÜBİTAK UME tarafından geliştirilmekte olan saha muayene cihazları ile 81 ildeki tüm elektrikli araç şarj istasyonu testlerinin TSE'ye teknik destek verilerek gerçekleştirilmesi, ülke standartlarının oluşturulması ve uluslararası entegrasyonu sağlanacaktır.

Otomotiv sektöründe döngüsel ekonomiye geçiş ve pazarın dönüşümü sağlanarak yeşil dönüşüm gerçekleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.470)		
Tedbir 470.2. Batarya geri dönüşümü, ikincil kullanımı ve bertarafına ilişkin bir sistem oluşturulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TENMAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	1. Kullanım ömrü tamamlanan güneş panellerinin ve lityum bataryaların malzemelerinin yeniden kazanımına ve yeni ürün üretimine dair araştırmalara yönelik Ar-Ge Projesi yüzde 70 oranında tamamlanacaktır.
Otomotiv sanayii tedarik zincirinde tasarımdan üretime tüm aşamalarda yerli tedarikin ve katma değer artırılması desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.471)		
Tedbir 471.2. Batarya, algılayıcı, elektronik kontrol üniteleri, elektronik göstergeler, elektrikli motor sistemleri ve otomotiv yazılımı gibi alanlarda teknoloji ve üretim kabiliyetleri geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	1. AB destekli SAFELOOP ve STREAMS projeleri kapsamında çalışmalar yürütülecektir.
Otomotiv sanayiine yönelik işgücü niteliğinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.473)		
Tedbir 473.1. Müfredatın ve eğitim yöntemlerinin günümüz teknolojik gerekliliklerine uygun şekilde güncellenmesi sağlanacak, özel sektörün ülke rekabetçiliğine destek olacak şekilde yürüteceği programlar desteklenecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, İlgili Özel Sektör Kuruluşları	1. Eğitim teknolojileri alanında projeleri olan girişimcilere çeşitli program ve etkinliklerle destek verilecektir. 2. Sektör temsilcileriyle uluslararası fuar ve organizasyonlara katılım sağlanacaktır. 3. Eğitim teknolojileri ekosisteminin geliştirilmesi ve ekosistem paydaşlarıyla etkileşimin artırılması sağlanacaktır. 4. Türk eğitim teknolojileri standartlarının belirlenerek uluslararası standartlarla uyumlaştırılması için TSE ile işbirliği yapılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Üretim Endeksi	2021=100	122,3	126,7	131,5
İhracat	Milyar Dolar	34,5	39,2	43,7
İthalat	Milyar Dolar	35,1	39,1	42,1
İmalat Sanayii İhracatı İçindeki Pay	Yüzde	14,0	15,0	16,1

Kaynak: TUIK, TCMB

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.1.2.7. Raylı Sistem Araçları

a) Mevcut Durum

Raylı sistem araçlarının güvenli ve konforlu bir yolculuk imkânı sağlaması ve yük taşımacılığında ekonomik, verimli ve çevre odaklı fırsatlar sunması sebebiyle hem şehir içi hem şehirlerarası ulaşımda raylı sistem araçları yaygın olarak tercih edilmekte ve bu

nedenle küresel ölçekte raylı sistem araçlarına yapılan yatırımlar hızla artmaktadır. Türkiye’de de demiryolu ve kentiçi ulaşım sektörlerinde artan kamu yatırımlarına paralel olarak önemli ölçüde çeken ve çekilen araç ihtiyacı bulunmaktadır. Bu doğrultuda, yerli raylı sistem araç sanayiinin gelişimi ve üretilen araçların ve demiryolu araç bileşenlerinin ihracatının artırılmasıyla ülke ekonomisine katkı sağlanması önem arz etmektedir.

Türkiye’de raylı sistem araç bileşenlerinin yerli üretiminde önemli bir kapasite oluşmakla birlikte söz konusu üretim kabiliyetleri farklı firmalara dağılmış durumdadır. Raylı sistem araçlarının talep tarafında ise belediyelerin, ilgili kamu kurumlarının ve demiryolu tren işletmecilerinin faydalanması amacıyla ortak raylı sistem araç standardı oluşturulması ihtiyacı bulunmaktadır.

Raylı sistem araçlarının yerli ve milli şekilde ulusal ve uluslararası standartlara uygun olarak üretilmesi amacıyla kurulan Türkiye Raylı Sistem Araçları Sanayi AŞ’nin (TÜRASAŞ) milli demiryolu sanayisini hızlı bir şekilde geliştirmesi ve demiryolu araçları imalat sanayiinde küresel ölçekte bir marka konumuna gelmesi hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, TÜRASAŞ bünyesinde Milli Banliyö Tren Seti Projesinin tasarımı ve prototip üretimi tamamlanarak seri üretimine başlanmış olup 2025 yılında tamamlanan ilk tren seti Gaziray’da kullanılmak üzere Gaziantep Büyükşehir Belediyesine teslim edilmiştir. 160 km/sa hızı uygun Milli Elektrikli Tren Seti prototipinin montajı ve fabrika testleri tamamlanarak seri üretimine başlanmış olup 2023 yılından itibaren beş tren seti TCDD Taşımacılık AŞ’ye teslim edilmiştir. Bu projeden kazanılan tecrübeyle başlanan 225 km/sa hızı uygun Milli Hızlı Tren Seti Projesinin tasarım çalışmalarında sona gelinmiş olup prototip üretiminin 2026 yılında tamamlanması hedeflenmektedir. Yüksek Hızlı Tren Seti tasarım çalışmalarına da 2026 yılında başlanacaktır. Milli Elektrikli Anahat Lokomotif Projesinin ise seri üretimine başlanmış olup yedi lokomotif TCDD Taşımacılık AŞ’ye teslim edilmiştir. Yerli ve milli imkanlarla üretilen tren setleri mevcut hatlar ve hizmete alınacak olan Ankara-İzmir, Bandırma-Bursa-Osmaneli, Mersin-Gaziantep ile Halkalı-Kapıkule hatlarında kullanılacaktır. Ayrıca TÜRASAŞ’ın hâlihazırda üretmekte olduğu ve tasarım çalışmaları devam eden çeken ve çekilen raylı sistem araç üretimlerinin artırılması için kapasite artışı sağlayacak tesis, makine ve teçhizat yatırımları devam etmektedir.

b) Amaç

Demiryolu ulaştırması ve kentiçi ulaşımında ihtiyaç duyulan raylı sistem araçlarının yerli imkânlarla tasarımı ve üretimi ile kritik bileşenlerindeki yerlilik oranının artırılması, yerli sanayinin Ar-Ge, tasarım ve üretim kabiliyetlerinin geliştirilmesi, her türlü raylı sistem araçlarının ve alt bileşenlerinin imalatı ile bakım ve onarımının yapılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kamu alımlarının raylı sistemlerde yerli üretimi daha etkin destekleyecek şekilde kullanılması sağlanacak, tasarım ve Ar-Ge faaliyetleri teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.476)		
Tedbir 476.6. Raylı sistem araçlarının yerli üretiminde mevcut tasarım, Ar-Ge ve üretim kabiliyetlerine ilişkin envanter çalışması yapılacak, orta vadede oluşması beklenen talep ve ihtiyaçlar belirlenerek mahalli idareler de dâhil olmak üzere yerli raylı sistem araçlarının tedarik edilmesi yönünde gerekli düzenleme ve finansal tedbirler hayata geçirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Mevcut tasarım, Ar-Ge ve üretim kabiliyetlerine ilişkin devam eden envanter çalışması düzenli periyotlarla güncellenecektir.
Tedbir 476.7. TÜRASAŞ bünyesinde devam eden yerli tasarım ve prototip çalışmaları tamamlanarak demiryolu sektörünün raylı sistem araç ihtiyacı karşılanacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Milli Elektrikli Tren Seti (225 km/sa) Projesinde prototip çalışmaları tamamlanacaktır. 2. Coco Aks Tertibatlı Millî Lokomotif Platformu Projesinde tasarım çalışmaları tamamlanarak prototip üretimine başlanacaktır. 3. Demiryolu bakım aracının tasarımı tamamlanarak prototip üretimine başlanacaktır.
Tedbir 476.8. Sanayi İşbirliği Projeleri (SİP) ile raylı sistem araçlarındaki yerlilik oranı artırılabilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Kritik bileşenlerin yerlilik oranlarının artırılması amacıyla Sanayi İşbirliği Projeleri ile yerli üreticiler TÜRASAŞ'ın tedarikçi ekosistemine dâhil edilecektir.
Ülkemizde üretilen raylı sistem araç ve bileşenlerinin sertifikalandırılabilmesi için dışa bağımlılığı ortadan kaldıracak çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.477)		
Tedbir 477.1. Yurt dışındaki test merkezlerine ve onaylanmış kuruluşlara bağımlılığın azaltılması için mevcut yerli test sistemlerinin kurulmasına ve yerli onaylanmış kuruluş görevlendirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Karşılıklı İşletilebilirlik Yönetmeliği hazırlanacaktır.
Tedbir 477.2. Ülkemizde Karşılıklı İşletilebilirlik Teknik Şartnamesinin geçerli olmadığı yurt içi hatlarda işletilecek araçlar için ulusal kurallar belirlenecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Yurt içi demiryolu taşımacılığında ihtiyaç duyulan demiryolu araç tipleri için yerli ve milli endüstrinin üretim şartlarına ve emniyet gerekliliklerine uygun tip onay değerlendirmeye kriterlerine dair tebliğler hazırlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Hizmete Alınan TÜRASAŞ Marka Çeken Lokomotif ve Tren Seti Sayısı	Adet	1	37	40
Elektrikli Çeken (Anahat Lokomotifi + Tren Seti) Araç Sayısının Toplam Çeken Araç Sayısına Oranı	Yüzde	33	35	38

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.2. Öncelikli Gelişme Alanları

2.2.2.1. Tarım ve Gıda

a) Mevcut Durum

Tarım ve gıda sektörlerinde, dünya genelinde hem üretim hem de tüketim açısından önemli dönüşümler yaşanmaktadır. Küresel ölçekte tarımsal üretim artmaya devam ederken iklim değişikliği, jeopolitik gerilimler ve ihracat kısıtlamaları sektörün istikrarını tehdit etmektedir. Bu durum gıda güvenliğinin kırılganlaşmasına, fiyatlarda ve üretici gelirlerinde dalgalanmalara sebep olmaktadır. Söz konusu gelişmeler, stratejik tarım ürünlerinde ülke içinde kendine yeterliliğin sağlanması, sürdürülebilir üretim artışı ve dirençli gıda sistemlerinin oluşturulması konularının tarım politikalarının odağında konumlanmasına neden olmuştur.

Bu kapsamda tarımsal desteklemede çevrenin, insan ve hayvan sağlığının korunmasının önceliklendirilmesi, yenilikçi teknolojilere ve sürdürülebilir üretim uygulamalarına daha fazla kaynak aktarılması, risk yönetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uluslararası ticaretin işlevselliğini artıracak düzenlemelerin hayata geçirilmesi öne çıkan politika alanlarıdır. Ayrıca tarımsal üretimin arz-talep dengesini sağlayacak şekilde planlı bir biçimde gerçekleştirilmesi, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesinin sağlanması amacıyla gıdaya erişimin kolaylaştırılması, gıda kayıp ve israfının azaltılması, gıda güvenliğinin temini açısından önemini korumaktadır. Toprak ve su kaynaklarının etkin yönetimi, küçük ölçekli çiftçilerin desteklenmesi, tarımsal üretici örgütlerinin güçlendirilmesi ve biyolojik mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılması, tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından artan öneme sahiptir.

2024 yılında yüzde 5,1 oranında artan tarımsal üretimin 2025 yılında yüzde 1,0 azalacağı tahmin edilmektedir. Tarımsal katma değer GSYH içindeki ağırlığı 2024 yılında yüzde 5,8 seviyesinde gerçekleşmiş olup 2025 yılında bu oranın aynı seviyede kalması beklenmektedir.

2024 yılında yüzde 14,8 olan tarım sektöründe çalışanların toplam istihdam içindeki payı, Haziran 2025 itibarıyla yüzde 14,1'e gerilemiş olup yıl genelinde bu oranın yüzde 13,8 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2024 yılında tarım ve gıda ürünlerindeki ihracat önceki yıla göre yüzde 4,4 oranında artarak 28,4 milyar dolar, ithalat ise yüzde 13,8 oranında azalarak 18,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tarım ve gıda ürünlerinde net ihracat 2024 yılında bir önceki yıla göre yüzde 77,9 oranında artarak 9,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Toplam tarım ve gıda ürünleri ithalatında 2024 yılı itibarıyla yüzde 44,1 oranındaki payla Brezilya, Rusya ve Ukrayna ilk üç sırada yer almaktadır. İhracatta bitkisel ürünlerde

Rusya, Almanya ve Irak, hayvansal ürünlerde Birleşik Arap Emirlikleri ve Irak, orman ürünlerinde Suriye ve Hollanda, balık ve balık ürünlerinde Japonya ve Rusya, işlenmiş gıda ürünlerinde ise Irak ve ABD önde gelen ülkelerdir.

TABLO II: 7- Tarım Sektöründe Büyüme, İstihdam ve Dış Ticaret Göstergeleri

Gösterge	Yıllar					Yüzde Değişim		
	2022	2023	2024	2024 (1)	2025 (1)	2022-2023	2023-2024	2024-2025 (1)
Katma Değer (2)								
Tarım (3)	120 888	121 324	127 560	32 984	32 004	0,4	5,1	-3,0
Katma Değer (4)								
Tarım (3)	1 025 853	1 731 103	2 595 166	662 885	870 778	68,7	49,9	31,4
Tarımsal GSYH (Yüzde)	6,5	6,4	5,8	3,4	3,2			
İstihdam (5)								
Tarım İstihdamı (3)	4 575	4 390	4 827	4 896	4 601	-3,5	2,8	-6,0
Tarım İstihdamı (Yüzde)	14,1	13,6	14,8	15,0	14,1			
İthalat (6)								
Bitkisel Üretim	14 049	12 021	9 398	6 849	8 601	-14,4	-21,8	25,6
Hayvancılık	282	1 274	826	550	895	351,8	-35,2	62,7
Ormançılık	133	130	115	74	82	-2,3	-11,5	10,8
Balıkçılık	71	67	71	41	50	-5,6	6,0	22,0
Gıda Ürünleri ve İçecek	7 856	8 297	8 370	5 638	6 150	5,6	0,9	9,1
Toplam	22 391	21 789	18 780	13 152	15 778	-2,7	-13,8	20,0
İhracat (6)								
Bitkisel Üretim	6 453	8 169	8 009	4 891	4 795	26,6	-2,0	-2,0
Hayvancılık	579	521	577	381	297	-10,0	10,7	-22,0
Ormançılık	81	41	41	22	25	-49,4	0,0	13,6
Balıkçılık	656	709	882	597	591	8,1	24,4	-1,0
Gıda Ürünleri ve İçecek	17 911	17 746	18 873	12 085	12 301	-0,9	6,4	1,8
Toplam	25 680	27 186	28 382	17 976	18 009	5,9	4,4	0,2

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK

(1) Ocak-Ağustos dönemi verileridir (istihdam verileri ilk iki çeyrek ortalamasıdır). (2) Zincirlenmiş Hacim, Milyon TL, (3) Katma değer ve istihdam verileri Ocak-Haziran 2025 dönemine ait olup 2024 yılı karşılaştırması da aynı bazda yapılmıştır. (4) Cari Fiyatlarla, Milyon TL, (5) Bin Kişi, (6) Milyon Dolar

Not: Dış ticaret verilerinde ISIC Rev.3 esas alınmıştır.

Türkiye'de 7442 sayılı Orman Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 1 Eylül 2024 tarihi itibarıyla tarım sektöründe planlı üretim dönemine geçilmiştir. Tarımsal üretim planlamasına ilişkin usul ve esaslar ise 14 Eylül 2023 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Tarımsal Üretim Planlanması Hakkında Yönetmelikle düzenlenmiştir.

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunuyla uygulamaya konulan ve 22 Ağustos 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan İşlenmeyen Tarım Arazilerinin Tarımsal Amaçlı Kiraya Verilmesine İlişkin Yönetmelikle usul ve esasları belirlenen üst üste iki yıl süreyle kullanılmayan tarım arazilerinin kiralanmasına yönelik çalışmalar kapsamında 2024-2025 üretim yılına ait işlenmeyen tarım arazisi tespitleri tamamlanmış olup ilan süreci devam etmektedir. İşlenmeyen tarım arazilerinin etkin bir şekilde tespiti amacıyla coğrafi bilgi sistemi tabanlı olarak kurulan Entegre İdare ve Kontrol Sistemi aracılığıyla tüm tarım parsellerinin düzenli olarak izlenmesi için gerekli çalışmaların tamamlanması önem arz etmektedir.

Tarım sektörünün mevcut durumunun ortaya konulması amacıyla yürütülmekte olan Genel Tarım Sayımı çalışmaları Tarım ve Orman Bakanlığı ile TÜİK'in koordinasyon ve işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Saha çalışmalarının 2025 yılı sonunda tamamlanması ve toplanan verilerin analizinin yapılarak sayım sonuçlarının 2026 yılında kamuoyuyla paylaşılması öngörülmektedir.

28 Kasım 2023 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Tarımsal Amaçlı Örgütlerin Derecelendirilmesine İlişkin Yönetmelik kapsamında tarımsal üretici örgütleri, faaliyetlerinde etkinliklerinin artırılması amacıyla Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından

belirlenen kriterler dâhilinde derecelendirilmektedir. Söz konusu Yönetmelikte, 8 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Yönetmelikle yapılan değişiklik kapsamında mali açıdan disiplinli ve sorumluluklarını yerine getiren örgütlerin daha sağlıklı belirlenebilmesi amacıyla tarımsal amaçlı örgütlerin başvurularında aranacak şartlar arasına vadesi geçmiş kamu borcu ve sosyal güvenlik prim borcunun bulunmaması şartı eklenmiştir.

3 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Mera Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle jeotermal kaynaklar, doğal mineralli sular, enerji, turizm ve sanayi yatırımlarına ilişkin arazi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla mera tahsis amacının değiştirilmesine yönelik usul ve esaslar güncellenmiştir. Bu çerçevede izin süreçleri yeniden düzenlenirken mera tahsis talebinde bulunan tesis sahiplerine ot kayıp bedeli ve teminat ödemesi yapılması, tahsis sürecinin sonunda geri dönüşüm projesi uygulaması yükümlülükleri getirilerek meraların korunmasına yönelik mekanizmalar güçlendirilmiştir.

24 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Sağlıkla İlgili Bazı Kanunlarda ve 663 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunun 23 üncü maddesinde değişiklik yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeyle kenevir bitkisinin yaprak ve çiçeklerinden ilaç etkin maddesi elde edilmesinin yanı sıra tıbbi ürünler, sağlık ürünleri, uyuşturucu etkisi bulunmayan kişisel bakım ürünleri ve destek ürünlerinin üretimi de mümkün hale getirilmiştir.

Tarım ürünleri fiyat seviyesinin sağlıklı oluşması için gıda arz zincirine ilişkin kayıt sisteminin güçlendirilmesi, lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılması, yaş meyve-sebze tedarik zincirinde lojistik altyapının ve yatırımların iyileştirilmesi, paketlenme, nakliye, depolama ve perakende satışta uyulması gereken standartların belirlenmesiyle toptancı hallerinin modernizasyonu ve etkin çalıştırılmasına yönelik faaliyetler sürdürülecektir.

Tarım Arazileri ve Sulama

2024 yılı itibarıyla 24 milyon hektar tarım arazisinin 16,8 milyon hektarını ekilen, 2,7 milyon hektarını nadasa bırakılan, 741 bin hektarını sebze yetiştirilen ve 3,8 milyon hektarını meyvecilik, bağcılık ve zeytin ağaçları için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

Tarım arazilerinin korunması ve etkin kullanılması kapsamında mevcut arazilerin amaç dışı kullanımının önlenmesi, verimliliği artıracak modern tarım teknikleri ve karbon salımını azaltacak toprak işleme yöntemlerinin yaygınlaştırılması, nadas alanlarının üretime kazandırılması, arazi toplulaştırma çalışmalarının hızlandırılması, toprak veri tabanının oluşturulması, arazi kullanım planlarının tamamlanması, erozyonla mücadelenin etkinleştirilmesi, toprakların organik madde içeriklerinin artırılması ve toprak yönetiminde koordinasyonun güçlendirilmesi öncelikli konular arasında yer almaktadır.

Tarım sektörünün önemli sorunlarından biri olan çok parçalı arazi yapısının ortaya çıkardığı küçük tarım parsellerinin uygun ölçeğe getirilmesi amacıyla hız verilen arazi toplulaştırma çalışmalarında toplulaştırması tamamlanan alanın 2025 yılı sonunda 9,6 milyon hektara, tescilli tamamlanmış toplulaştırma alanının ise 7,8 milyon hektara ulaşması beklenmektedir. 2026 yılında 450 bin hektar alanda toplulaştırma çalışmasının başlatılması ve 352 bin hektar alanda tescil işlemlerinin tamamlanması planlanmaktadır.

Nüfus artışı, hızlı kentleşme ve sanayileşme süreci, tarım dışı sektörlerin arazi talebini her geçen gün artırmaktadır. Bu gelişmeler karşısında tarım, orman, çayır ve mera alanlarının korunması ve sürdürülebilir biçimde kullanılması için arazi kullanım planlarının hazırlanması önem arz etmektedir. Bu kapsamda 2024 yılında arazi kullanım planlarının hazırlanması amacıyla 755 bin hektar alanda detaylı toprak etütleri ve haritalandırma çalışmaları tamamlanmıştır. Etüt ve haritalandırması tamamlanan kümülatif tarım arazisi alanının 2025 yılında 3,6 milyon hektara, 2026 yılında 5,4 milyon hektara çıkarılması planlanmaktadır.

Sınırlı olan su kaynaklarının büyük bir kısmının tarımda kullanıldığı ve gıda ihtiyacının arttığı göz önüne alındığında, son yıllarda gıda üretiminin artırılmasında sulu tarımın yaygınlaştırılmasıyla verimli sulama sistem ve tekniklerinin rolü daha da önem kazanmıştır. Bu kapsamda bir yandan sulamaya açılan alanların genişletilmesine yönelik çalışmalar yürütülürken diğer yandan eski kanal ve kanaletli sulama sistemleri yenilenerek kapalı sistem borulu sulama sistemlerine dönüştürülmekte ve tarımda suyun verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınmaktadır.

2024 yıl sonu itibarıyla toplam hacmi 183.413 hm³ olan depolama tesislerinin sayısı 1.802'dir. 2025 yılında 22 baraj ve yedi gölet inşaatının tamamlanmasıyla toplam su depolama kapasitesinin 183.739 hm³ olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de mevcut su potansiyeli ile teknik ve ekonomik olarak sulanabilecek arazi miktarı 8,5 milyon hektar olarak hesaplanmaktadır. Bu alanın 2024 yıl sonu itibarıyla 7,2 milyon hektarlık bölümü sulamaya açılmış olup bunun 3,66 milyon hektarı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından inşa edilip işletmeye alınmıştır. Kalan kısım ise mülga Topraksu Genel Müdürlüğü, mülga Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve mahalli idareler tarafından gerçekleştirilen yatırımlardan oluşmaktadır. 2025 yılında brüt 70 bin hektarın sulamaya açılmasıyla toplam sulama alanının 7,27 milyon hektara ulaşacağı öngörülmektedir. 2026 yılında 64 bin hektar alanın sulamaya açılması ile toplam sulama alanının 7,334 milyon hektara ulaşması beklenmektedir.

DSİ tarafından işletmeye açılan 3,66 milyon hektar alanın dağılımı incelendiğinde, 198 bin hektarlık kısmın (yüzde 5,4) DSİ tarafından işletildiği, 2,95 milyon hektarlık bölümün (yüzde 80,7) su kullanıcı teşkilatları ve mahalli idarelerin sorumluluğuna devredildiği görülmektedir. Ayrıca, 491 bin hektar (yüzde 13,4) yeraltı suyu sulama kooperatiflerince, 17 bin hektar (yüzde 0,5) ise bedeli karşılığında çeşitli kurumlarca işletilmektedir. Bu dağılım 1993 yılından itibaren hız kazanan katılımcı sulama yönetimi politikalarının somut bir yansımasıdır. Söz konusu yaklaşım çerçevesinde, sulama tesislerinin işletme, bakım ve yönetim sorumluluğu faydalanıcılara aktarılmış böylece yerinden yönetimle sulama işletmeciliğinde hızlı ve etkili karar alınması, bakım-onarım faaliyetlerinin zamanında yapılması ve suyun daha adil dağıtımı hedeflenmiştir.

TABLO II: 8- DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Tesislerinin İşletme Sahipliği (2024)

İşletmeden Sorumlu Kuruluş	Sulama Alanı (ha)
DSİ	198 573
Su Kullanıcı Teşkilatları ve Mahalli İdareler	2 954 482
Bedeli Karşılığında DSİ'ce İnşa Edilip Çeşitli Kurumlarca İşletilen Sulamalar	17 013
Yeraltı Suyu (YAS) Sulama Kooperatifleri	491 424
TOPLAM	3 661 492

2024 yılında yenilemesi yapılan brüt sulama alanı 80.313 hektara ulaşmış olup Yatırım Programında toplam 254 bin hektarlık sulama alanını kapsayan 80 sulama tesisinde yenileme çalışmaları, yaklaşık 950 bin hektar alanda ise yenileme projelerinin planlama ve proje aşamaları devam etmektedir.

DSİ tarafından geliştirilen sulama sistemlerinin 2024 yıl sonu itibarıyla yüzde 32'si klasik sistemlerden, yüzde 32'si kanaletli sulama sistemlerinden, yüzde 36'sı ise borulu sistemlerden oluşmaktadır. DSİ tarafından yeni yapılacak projelerin borulu sistemle inşa edilmesi ve eski sulama sistemlerinin modernizasyonu ile birlikte gelecekte borulu sulama sistemlerinin oranının artırılarak tarımda önemli miktarlarda su tasarrufunun sağlanması öngörülmektedir.

Tarımda suyun kullanım miktarını esas alan yöntemlere göre fiyatlandırılmasıyla kullanılan su miktarına göre ücretlendirme yapılarak etkin su kullanımının sağlanması ve aşırı su kullanımının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çerçevede, işletmedeki mevcut sulama şebekelerine sayaç takılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. 2024 yıl sonu itibarıyla 377 sulama tesisine 56.550 adet sayaç takılmış olup 2025 yılında 80 sulama tesisine daha 12.000 adet sayaç takılması planlanmaktadır.

Atıksu arıtma tesisi çıkış sularının geri kazanım üniteleri yardımıyla tarımsal sulamada kullanılmasına yönelik proje çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışmaların sulama suyundan elde edilecek tasarruf miktarını artırarak tarımda suyun etkin ve verimli kullanılmasına katkıda bulunacağı öngörülmektedir. Ayrıca yağmur suyu hasadı ve bu suyun sulamada kullanımıyla ilgili yeni araştırma ve geliştirme faaliyetlerine başlanmış olup bu çalışmaların önümüzdeki dönemde genişletilerek sürdürülmesi planlanmaktadır. Alternatif su kaynaklarının sulamada kullanılmasının su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimine önemli faydalar sunması beklenmektedir.

Bitkisel Üretim

İklim değişikliğinin etkileri, küresel piyasalardaki dalgalanmalar ve artan nüfusun gıda talebi, bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve sürdürülebilirlik odaklı politikaların benimsenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda doğal kaynakların etkin kullanımı, ekolojik dengenin korunması ve tarımsal piyasaların istikrarı gözetilerek bitkisel üretimin gıda güvenliğini garanti altına alacak şekilde planlanması büyük önem taşımaktadır.

TÜİK tarafından açıklanan bitkisel üretim ikinci tahminlerine göre 2025 yılında yaşanan zirai don ve kuraklığın etkisiyle üretim miktarlarının, bir önceki yıla göre tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerde yüzde 10,4, sebzelerde yüzde 0,8, meyve, içecek ve baharat bitkilerinde yüzde 30,4 oranında azalması beklenmektedir.

Tahıl ürünleri üretim miktarlarının 2025 yılında bir önceki yıla göre yüzde 12,4 oranında azalarak yaklaşık 34,2 milyon ton olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Tahıl piyasalarında istikrarın sağlanmasına yönelik dış ticaret önlemleri dâhil olmak üzere gerekli tedbirler uygulanmaya devam edilmektedir. Jeotermal kaynakların etkin bir şekilde değerlendirilerek bitkisel üretim miktarının artırılması amacıyla organize tarım bölgeleri yatırımlarına hız verilmiştir. 2025 yılında 5.981 dekar alanda sera organize tarım bölgesinin tamamlanması öngörülmekte, 2026 yılında 3.037 dekar alanda altyapı çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır. Organize tarım bölgeleri aracılığıyla sera alanlarının genişletilmesi sebze, tropik meyve ve süs bitkileri üretiminin artırılmasına, sebze fiyatlarındaki mevsimsel dalgalanmaların azaltılmasına ve bu ürünlere erişilebilirliğin kolaylaştırılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Bitkisel üretim sektöründe yerel çeşitlerin ve bitki gen kaynaklarının korunması, biyoteknoloji, ıslah, çeşit geliştirme, etkin piyasa denetimi, sertifikalı tohumluk üretimi ve kullanımı ile yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla altyapının iyileştirilmesine yönelik kamu yatırımları hızlandırılmış olup bu alanlarda kamu ile özel sektörün etkin işbirliğinin sağlanması konusunda çalışmalar devam etmektedir.

İklim değişikliğinin etkileri, artan insan hareketleri ve ticaret nedeniyle zararlı organizmaların yayılımı hızlanmakta, bu durum üretimde rekolte ve kalite kaybına neden olmaktadır. Türkiye’de 669 bitki zararlı organizmasıyla mücadele çalışmaları yürütülmekte olup bunların başında süne, çekirge, tarla faresi, mildiyö, külleme, karaleke, domates güvesi, Akdeniz meyve sineği ve istilacı türlerden kahverengi kokarca gelmektedir. Biyolojik, biyoteknik, mekanik ve kimyasal yöntemlerin birlikte uygulandığı entegre mücadele programlarıyla ürün kayıplarının önlenmesi, çevrenin korunması ve sürdürülebilir üretimin sağlanması hedeflenmektedir. Son yıllarda ortaya çıkan istilacı zararlılarla mücadele ulusal düzeyde seferberlik anlayışıyla yerli biyolojik kontrol ajanlarının geliştirilmesi, tahmin ve erken uyarı sistemlerinin yaygınlaştırılması, üretici eğitimleri ve kalıntı denetim programları çerçevesinde yürütülmektedir.

Tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirliğin temini açısından organik tarım, iyi tarım uygulamaları, tıbbi ve aromatik bitkiler alanında yetiştiriciliğin geliştirilmesi, ihracatın artırılması, izlenebilirliğin iyileştirilmesiyle kurumsal kapasitenin geliştirilmesine ilişkin çalışmalara devam edilmektedir. Hem üretici gelirlerinin artırılması hem de katma değerli ürünlerin ekonomiye kazandırılması açısından önem taşıyan yöresel ve coğrafi işaretli tarımsal ürünlerin tespit ve sertifikalandırılmasına yönelik faaliyetler sürdürülmektedir.

Hayvancılık

Türkiye’de hayvancılık işletmeleri genelde küçük ölçekli aile işletmesi niteliğinde olup son yıllarda uygulanan projelerle orta ve orta-büyük ölçekli işletme sayılarında önemli artışlar sağlanmıştır.

2024 yılı itibarıyla yaklaşık 16,8 milyon baş olan sığır mevcudunun yüzde 45,6’sı kültür melezi, yüzde 48,2’si ise saf kültür ırklarından oluşmaktadır. 44,1 milyon baş olan koyun mevcudunun içerisinde yerli koyun ırklarının oranı yüzde 90,5 seviyesindedir.

2023 yılında 2,4 milyon ton olan et üretimi yüzde 12,5 oranında azalarak 2024 yılında yaklaşık 2,1 milyon tona düşmüştür. 2023 yılında 818 bin baş olan toplam canlı sığır ithalatı 2024 yılında yüzde 31,6 azalarak 559 bin başa gerilemiştir.

2023 yılında 21,4 milyon ton olan süt üretimi yüzde 4,7 artarak 2024 yılında yaklaşık 22,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Et ve süt ihtiyacının yurt içinden sürdürülebilir şekilde karşılanması amacıyla hayvan varlığının artırılmasına, niteliğinin geliştirilmesi için suni tohumlama çalışmalarının yaygınlaştırılmasına ve hayvancılık işletme ölçeklerinin büyütülmesine yönelik destekleme programları sürdürülmektedir. Et ve süt üretiminin dengeli bir şekilde artırılmasının sağlanması bakımından büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde uygun ırkların seçilmesi ve küçükbaş hayvancılığın et üretimindeki payının artırılması önem taşımaktadır.

Tavuk eti üretimi 2023 yılındaki 2,3 milyon ton seviyesinde iken yüzde 7,8 artışla 2024 yılında 2,5 milyon tona yükselmiştir. 2023 yılında 602 bin ton olan tavuk eti ihracatı yüzde 26 oranında azalarak 2024 yılında 446 bin tona gerilemiştir.

TABLO II: 9- Başlıca Hayvancılık Göstergeleri

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Sığır Varlığı (Bin Baş)	17 688	17 965	17 851	16 852	16 421	16 824
Kültür	8 560	8 838	8 825	8 296	8 070	8 213
Melez	7 555	7 594	7 641	7 325	7 304	7 670
Yerli	1 574	1 533	1 385	1 231	1 047	941
Koyun Varlığı (Bin Baş)	37 276	42 127	45 178	44 688	42 060	44 080
Yerli	34 199	38 580	41 183	40 729	38 209	39 871
Merinos	3 077	3 547	3 995	3 959	3 852	4 208
Keçi Varlığı (Bin Baş)	11 205	11 986	12 342	11 578	10 303	10 822
Manda Varlığı (Bin Baş)	184	192	186	172	162	162
Süt Üretimi (Bin Ton)	22 960	23 504	23 200	21 563	21 482	22 487
Et Üretimi (Bin Ton)	1 741	1 786	1 952	2 192	2 384	2 105
Yumurta Üretimi (Milyon Adet)	19 898	19 788	19 298	19 809	20 638	21 155
Tavuk Eti Üretimi (Bin Ton)	2 138	2 136	2 246	2 418	2 329	2 512
Bal Üretimi (Bin Ton)	109	104	96	118	115	95
Canlı Sığır İthalatı (Bin Baş)	688	401	262	117	818	559
Damızlık Sığır	16	17	24	23	650	10
Besilik Sığır	665	384	238	94	92	478
Kasaplık Sığır	7	0	0	0	74	71
Tavuk Eti İhracatı (Bin Ton)	309	414	413	546	602	446

Kaynak: TÜİK, ESK

Yem bitkileri talebinin karşılanabilmesi açısından mera ıslah çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda mera tespit ve tahdit çalışmaları tamamlanmış olup meraların kalite ve verimliliğinin artırılmasına yönelik ıslah çalışmalarına hız verilmiştir. Bununla birlikte otlamaya yardımcı yapıların inşasının da ıslah projelerine dâhil edilerek mera ıslah çalışmalarının bütüncül bir çerçevede yürütülmesine önem verilmektedir.

Türkiye’de en son 1965 yılında tespit edilen SAT-1 serotipi şap hastalığı 2025 yılı Mayıs ayında Hakkari ve Van’da tespit edilmiştir. Her iki ilde baskın aşılama çalışmaları yapılmış ve karantina önlemleri alınmıştır. Kurban Bayramı sonrası artan hayvan hareketleri sebebiyle SAT-1 serotipi şap hastalığı mihraklarında artış gözlenmiş ve söz konusu hastalık diğer illere de yayılmıştır.

Şap hastalığıyla mücadele kapsamında Şap Enstitüsü tarafından 17,2 milyon doz aşı üretilmiş ve hastalığın tespit edildiği illerde aşılama faaliyeti yürütülmüştür. Ayrıca hastalığın yayılmasını önlemek ve etkin bir kontrol sağlamak amacıyla 2025 yılı Haziran ayında ülke genelinde hayvanların yoğun olarak hareket ettiği hayvan pazarları geçici süreyle

kapatılmıştır. Aşılama oranının yüzde 85'e ulaştığı illerde ise hayvan hareket kısıtlamaları, risk değerlendirmeleri sonucunda kademeli şekilde kaldırılmaktadır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarıyla daha etkin mücadele edilebilmesi amacıyla aşı üretiminde miktar ve kalitenin artırılabilmesi için özel sektörle işbirliği içerisinde aşı geliştirme merkezinin kurulmasına yönelik olarak en uygun modelin belirlenmesi için çalışmalara devam edilmektedir.

Veteriner tıbbi ürünlerin tüm kalite kontrol testleri ve analizleri ile hayvanlarda yapılması gereken farmakolojik, toksikolojik ve güvenlik çalışmalarının yürütüleceği veteriner tıbbi ürünler konusunda uzmanlaşmış, bağımsız ve uluslararası akreditasyona sahip bir kurumun kurulması planlanmaktadır. Bu kapsamda Yatırım Programında yer alan Veteriner Ürünleri Kontrol Merkezinin Kurulması Projesiyle söz konusu kurumun altyapısının inşasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

Veteriner aşılarnın tamamının yurt içinde üretiminin sağlanabilmesi amacıyla aşı suş bankası ve Ar-Ge altyapısına sahip bir aşı üretim merkezi kurulacaktır. Aşı üretim merkezinin projelendirilmesinde özel sektörün üretim kapasitesi ile kamu ve özel sektör arasında işbirliği imkânlarının dikkate alınması önem taşımaktadır.

Su Ürünleri

Dünya genelinde su ürünleri üretimi geçmişte daha çok avcılık yoluyla yapılırken nüfusun artması, doğal kaynakların giderek azalması ve birim alanda daha fazla üretime imkân sağlaması nedeniyle yetiştiricilik yoluyla gerçekleştirilen üretimin payı son yıllarda giderek artmaktadır.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafi konum ve doğal kaynaklar, su ürünleri sektörü açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Sulama ve enerji amacıyla yapılan gölet ve barajlara bağlı olarak su ürünleri yetiştiriciliği yapılabilecek alan artmaktadır.

2024 yılında su ürünleri üretimi 933,2 bin ton olarak gerçekleşmiş olup bunun yüzde 34,6'sı deniz avcılığı, yüzde 3,6'sı iç su avcılığı ve yüzde 61,8'i yetiştiricilik üretiminden oluşmaktadır. Avcılık ve yetiştiricilik dâhil toplam su ürünleri üretiminin yüzde 22'si iç sularda gerçekleştirilmiştir. Avcılık üretimi yıllar itibarıyla dalgalanma gösterirken yetiştiricilik üretiminde istikrarlı bir artış eğilimi görülmektedir. 2023 yılında 556 bin ton olan su ürünleri yetiştiriciliği yüzde 3,7 artışla 2024 yılında 577 bin tona yükselmiştir. İç sularda alabalık, denizlerde ise çipura, levrek ve özellikle son dönemde Türk somonu üretiminde önemli artışlar görülmüştür. 2024 yılı itibarıyla 560 bin ton/yıl kapasiteli 557 deniz balıkları yetiştiriciliği tesisi, 300 bin ton/yıl kapasiteli 1.914 iç su balıkları yetiştiriciliği tesisi olmak üzere toplam 860 bin ton/yıl kapasiteli 2.471 su ürünleri yetiştiriciliği tesisi faaliyet göstermektedir.

2023 yılında 708,8 milyon dolar olan balıkçılık ihracat tutarı yüzde 24 artışla 2024 yılında 881,8 milyon dolara yükselmiş, dönem sonunda su ürünlerinin toplam tarımsal ihracattaki payı da yüzde 3,1 olarak gerçekleşmiştir.

Su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir işletilmesi ile yasadışı avcılıkla mücadele edilmesi kapsamında deniz ve iç sulardaki av sahalarında, karaya çıkış noktaları dâhil olmak üzere tüm güzergâh, tesis, balık halleri, balık unu ve yağı fabrikaları, perakende satış yerleri ve soğuk hava depolarında çapraz denetimler yapılmaktadır.

Mevcut stokların korunması ve sürdürülebilir işletilmesi amacıyla 2024 yılında 89,7 milyon yavru balık su kaynaklarına bırakılmıştır. Bunun yanı sıra 2024 yılında 20 bin ton/yıl kapasiteli su ürünleri yetiştiricilik alanı yatırıma açılmıştır. Türk karasularında yayılım gösteren istilacı balık türlerinin mevcut popülasyonlarının ve stoka katılım oranlarının düşürülmesi, sucul biyolojik çeşitliliğin ve stokların korunması, kaynakların sürdürülebilir ve rasyonel kullanımının sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bununla birlikte sucul biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla iç sular ve denizlerde bozulmuş ya da hasar görmüş habitatların rehabilitasyonuna ilişkin çalışmalar yürütülmekte, yapay resif alanları oluşturulmakta ve balıkçılık atıkları düzenli olarak temizlenmektedir.

Tarımsal Üretim Planlanması Yönetmeliği kapsamında 2025 yılında avcılıkta dört tür (kalkan, kılıç, albakor ve kerevit), yetiştiricilikte ise alabalık üretim planlamasına dâhil edilmiştir. Böylece ülkemizdeki su ürünleri üretiminin yüzde 80'i planlı üretim kapsamına alınmıştır.

Su ürünleri sektörünün gelişiminin sürdürülebilirliğini temin üzere avcılık ve yetiştiricilikte üretim faaliyetleri ve yeni türlerin desteklenmesi amacıyla Ar-Ge çalışmalarına, su ürünleri araştırma enstitülerinin altyapılarının güçlendirilmesine, mevcut balıkçı barınaklarının rehabilitasyonuna ve yeni balıkçı barınaklarının inşasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Ormancılık

Ormanlarımız, sürdürülebilir orman yönetimi kriterleriyle birlikte koruma, rehabilitasyon, yeni yutak alanları oluşturma ve karbon depolama kapasitesini artırma yaklaşımı çerçevesinde modern ormancılık tekniklerine uygun olarak yönetilmektedir. Ormancılık faaliyetleriyle iklim değişikliği nedeniyle giderek artan kuraklık, sel, orman yangınları gibi afetlere karşı mücadele edilmekte, çölleşme ve arazi tahribatının dengelenmesine, biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının korunmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu kapsamda 2025 yılında 35,4 bin hektar alanda bozuk orman rehabilitasyonu, 10,4 bin hektar alanda ağaçlandırma çalışması, 18,9 bin hektar alanda erozyon kontrolü, 19,4 bin hektar alanda sel kontrolü faaliyetinin tamamlanması beklenmektedir.

İklim değişikliği, çölleşme, erozyon ve arazi bozulumu birbirini tetikleyen süreçler olup doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini tehdit etmektedir. Artan sıcaklıklar ve düzensiz yağışlar toprak verimliliğini azaltmakta, erozyonu hızlandırmakta ve çölleşme riskini artırmaktadır. Diğer taraftan sıcaklık, kuraklık ile şiddetli rüzgarların etkisiyle orman yangınlarının sıklığı ve şiddeti artmakta, önemli mal ve can kayıpları meydana gelmektedir.

TABLO II: 10- Türkiye ve Seçilmiş Ülkelerde Orman Yangınları

	İspanya		Yunanistan		Türkiye	
	Yangın Sayısı (Adet)	Yanan Alan (Hektar)	Yangın Sayısı (Adet)	Yanan Alan (Hektar)	Yangın Sayısı (Adet)	Yanan Alan (Hektar)
2019	10 883	83963	657	9 153	2 688	11 332
2020	8 068	66783	1 060	9 300	3 399	20 971
2021	8 780	87 880	1 250	108 418	2 793	139 503
2022	10 507	267 947	962	18 807	2 160	12 799
2023	7 748	89 068	941	136 499	2 579	15 520
On Yıl Toplamı (1)	97 438	1 014 775	8 585	370 516	25 684	233 254
Bir Yangında Yanan Ortalama Alan (Hektar)		10,41		43,16		9,08

Kaynak: OGM, Avrupa Orman Yangını Bilgi Sistemi (EFFIS)

(1) 2014-2023 dönemini kapsamaktadır.

Türkiye ile benzer iklim özelliklerine sahip İspanya ve Yunanistan'da 2014-2023 yılları arasında yangın vakası başına sırasıyla ortalama 10,41 ve 43,16 hektar orman alanı yanarken Türkiye'de 9,08 hektar orman alanı yanmıştır. 2024 yılında 3.797 yangında 27.485 hektar ve 2025 yılının ilk sekiz ayında 2.464 orman yangınında 76.887 hektar orman alanı yanmıştır. Bu sekiz aylık sürede yanan alan, 2021 yılında yaşanan büyük orman yangınlarından sonra bir yılda en fazla yanan alan olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca aynı dönemde orman alanı dışında da 3.334 yangın çıkmış ve bunlara müdahale edilmiştir. Diğer yandan, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından yangın verilerine ilişkin resmi istatistiklerin verildiği 1988 yılından 2024 yılına kadar geçen 37 yılda toplam 553.102 hektar alanın yandığı, söz konusu alanın yüzde 39'unun ise son beş yıl içerisinde yandığı görülmektedir.

Ülkemizde son 10 yıllık dönemde çıkan orman yangınlarının adet olarak yaklaşık yüzde 37'si ihmâl-kaza (yanan alan olarak yüzde 44), yüzde 4'ü kasit (yanan alan olarak yüzde 21), yüzde 14'ü doğal nedenler (yanan alan olarak yüzde 1) ve yüzde 45'i ise nedeni tespit edilemeyen yangınlardır (yanan alan olarak yüzde 34). Son yıllarda anız yangını gibi tarım alanlarından çıkıp orman alanlarına sıçrayan yangınlarda, sigara izmariti, ateş yakma vb. ihmaller nedeniyle çıkan yangın sayılarında artış görülmektedir.

Orman yangınlarıyla mücadele kapasitesinin artırılması kapsamında ülkemiz kara ve hava araç filosunun güçlendirilmesine, yangınlara müdahale süresinin kısaltılarak zararların en aza indirilmesine, yangınlarda görev alan personelin eğitilmesine yönelik tedbirler alınmaktadır. Bu kapsamda yangınlarla mücadelede kullanılan kara araçlarından arazöz, ilk müdahale ve su ikmal araçları, su tankeri ile diğer iş makinelerinin sayısının artırılmasına ve yangın söndürme uçak ve helikopterlerinin alımına yönelik çalışmalara devam edilecektir. 2025 yılında 105 helikopter, 27 uçak ve 14 insansız hava aracı (İHA) ile yangınlara havadan müdahale edilmiştir. Diğer taraftan orman yangınlarıyla mücadele kapsamında 1.786 arazöz, 2.742 ilk müdahale aracı, 831 iş makinası olmak üzere toplam 5.359 müdahale aracı OGM envanterinde yer almaktadır. İnsan kaynağı olarak yangın işçisi, teknik eleman ve memurdan oluşan yaklaşık 25 bin personel ve 133 bini aşan gönüllü ile orman yangınlarına müdahale edilmektedir.

İklim değişikliği nedeniyle artan orman yangınlarıyla mücadele stratejilerinin geliştirilmesine, yangınlara karşı mücadelede daha sistematik ve bütüncül bir yaklaşım

benimsenerek yangınların neden olduğu ekolojik, ekonomik ve sosyal zararların en aza indirilmesine, iklime dirençli ormancılık projelerinin yürütülmesine, kuraklıkla mücadele, sel ve taşkın felaketleri ile beraberinde getirdiği doğal kaynak bozulumunu önlemek için havza rehabilitasyon projelerinin uygulanmasına devam edilecektir.

Orman ekosistemlerinin sağladığı defne, ihlamur, sumak, adaçayı, kekik gibi tıbbi ve aromatik bitkiler ile doğal mantarlar, doğal meyveler ve benzeri birçok odun dışı orman ürününün sürdürülebilir kullanımları kapsamında yapılan tespit, teşhis ve envanter çalışmaları doğrultusunda tür bazlı faydalanma planları hazırlanmış, 363 farklı tür ve taksonda 2,2 milyon hektar alanda envanter ve planlama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Söz konusu ürünlerden ekonomik değeri yüksek olanların üretimleri sağlanarak ülke ekonomisine kazandırılması hedeflenmektedir.

Ormanlardan en uygun düzeyde faydalanılması için ekoturizm alanları ve rotaları oluşturularak hizmete sunulmuştur. İlk defa 2017 yılında tesis edilen ekoturizm alanları ve rotaları 2024 yıl sonu itibarıyla 124'e ulaşmış olup bu sayının 2025 yıl sonuna kadar 140'a ulaşması öngörülmektedir. Ayrıca günübirlik ve konaklamalı olarak faydalanma imkânı bulunan orman parkları oluşturulmakta olup bu parklarda spor, kampçılık, piknik, fotoğrafçılık, yürüyüş gibi birçok aktivitenin yapılabilmesine imkân sağlanmaktadır.

Tarım Destekleri ve Piyasa Düzenlemeleri

Bitkisel üretimde destekler, Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli çerçevesinde ilçe düzeyinde belirlenen ürün listeleri esas alınarak uygulanmaktadır. Hayvancılıkta verim ve kalitenin artırılmasını amaçlayan çerçevede destekleme çalışmaları yürütülmektedir. Su ürünlerinde ise kayıt dışılığın önlenmesi ve verimliliğin artırılmasına yönelik destekleme uygulamalarına devam edilmektedir.

2025 yılında tarımsal destekleme bütçesinin 158,6 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Destekleme bütçesi 2026 yılında, 2025 yılı başlangıç ödeneğine kıyasla yüzde 24,2 oranında artırılarak 167,6 milyar TL'ye çıkarılmıştır.

TABLO II: 11- Tarımsal Destekleme Bütçesinin Dağılımı

Destekleme Konusu	Destekleme Bütçesi (1) (Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			Artış (Yüzde)		Destekleme Bütçesindeki Payı (Yüzde)		
	2024	2025(2)	2026(3)	2025	2026	2024	2025(2)	2026(3)
Alan Bazlı Tarımsal Destek Ödemeleri	22 447,3	32 175,3	0,0	43,3	0,0	24,5	20,3	0,0
Alan Bazlı Ek Ödeme (4)	451,3	910,0	0,0	101,6	0,0	0,5	0,6	0,0
Mazot	14 829,2	19 724,6	0,0	33,0	0,0	16,2	12,4	0,0
Gübre	4 965,0	8 281,0	0,0	66,8	0,0	5,4	5,2	0,0
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı	1 357,7	2 358,7	0,0	73,7	0,0	1,5	1,5	0,0
Fındık	844,0	901,0	0,0	6,8	0,0	0,9	0,6	0,0
Telaflı Edici Ödemeler	1 614,1	2 307,5	2 584,0	43,0	12,0	1,8	1,5	1,5
Bitki Karantina Tazminatı	3,3	0,0	0,0	-100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Patates Sığılı Desteği	0,0	28,0	44,0	100,0	57,1	0,0	0,0	0,0
Çay Budama Tazminat ve Masrafları	1 610,8	2 279,5	2 540,0	41,5	11,4	1,8	1,4	1,5
Fark Ödemesi	26 703,9	41 301,8	0,0	54,7	0,0	29,2	26,0	0,0
Hububat ve Bakliyat	21 485,0	31 349,2	0,0	45,9	0,0	23,5	19,8	0,0
Çay	363,6	2 614,8	0,0	619,1	0,0	0,4	1,6	0,0
Arz Açığı Olan Ürünler (5)	4 855,3	7 337,8	0,0	51,1	0,0	5,3	4,6	0,0
Hayvancılık Destek Ödemeleri	21 316,8	27 950,5	36 615,9	31,1	31,0	23,3	17,6	21,8
Bitkisel Üretim Destekleri (6)	0,0	23 550,0	90 889,8	100,0	285,9	0,0	14,9	54,2
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekleme (7)	5 404,1	10 200,0	14 200,0	88,7	39,2	5,9	6,4	8,5
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	12 717,0	19 200,0	23 000,0	51,0	19,8	13,9	12,1	13,7
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler (8)	1 267,7	1 864,9	345,0	47,1	-81,5	1,4	1,2	0,2
TOPLAM	91 465,9	158 550,0	167 634,7	73,3	5,7	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) 2024 yılında ilgili kurum bütçesi kesin hesap verileridir. (2) Gerçekleşme Tahmini, (3) Program, (4) Organik Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi, Beş Dekar Altındaki Küçük İşletme, Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu, Organik Organomineral Gübre desteği kapsamında. (5) Kütü pamuk, zeytinyağı, dane zeytin, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısır verilmektedir. (6) İlgili ürünler için Bitkisel Üretim Temel Desteği, Planlı Üretim Desteği ve Üretimi Geliştirme Destekleri ile Lisanslı Depolarda Ürün Depolama Kira Desteği, Patates Sığılı Desteği, Biyolojik-Biyoteknik Mücadele Desteği ve zirai don destek ödemesini içermektedir. (7) Bütçe tutarının 2024 yılında 1.400 milyon TL'si, 2025 yılında 3.000 milyon TL'si ve 2026 yılında 5 milyar TL'si Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu hibe karşılığıdır. (8) Sertifikalı tohum üretim, sertifikalı fidan üretim, tarımsal yayım danışmanlık Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (ÇMVA), Ar-Ge, lisanslı depoculuk, tarımsal sulama elektrik desteği, tarımsal sulama amaçlı su kullanım hizmet bedelli desteklerini kapsamaktadır.

2024 yılında yayımlanan 2025-2027 Yıllarında Yapılacak Bitkisel Üretime Yönelik Desteklemeler ile Diğer Bazı Tarımsal Desteklemelere İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararıyla bitkisel üretimde ilk kez üç yıllık ve üretim öncesinde açıklanan destekleme modeli hayata geçirilmiştir.

Yeni destekleme modelinde tüm destek konuları temel destek, planlı üretim desteği ve üretimi geliştirme desteği olmak üzere üç ana başlık altında toplanmış, Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı tüm üreticiler kapsama alınmıştır. Planlı üretim desteği kapsamında stratejik ürünlerde kendine yeterliliğin temin edilmesi amacıyla bu ürünlerin uygun tarım havzalarında Tarımsal Üretim Planlanması Kurulu tarafından belirlenen üretim planları çerçevesinde yetiştirilmesi teşvik edilmektedir. Su kısıtı olan 11 ilin 52 ilçesinde, su tüketimi az olan bazı ürünlere ilave destek verilerek yer altı su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması hedeflenmektedir. Söz konusu Kararla sertifikalı tohum ve fidan kullanımını ileri organik ve iyi tarım uygulamalarını yaygınlaştırmak amacıyla üretimi geliştirme desteği verilmesi hükmü bağlanmıştır. Bunun yanı sıra, öncelikle arz açığı veya planlama kapsamındaki ürünler başta olmak üzere ilgili üretim yılındaki üretim maliyetleri ile iç ve dış fiyatlar dikkate alınarak çiftçiler, tarım politikaları amaç ve ilkelerine uyumu kolaylaştırmak,

Üretimde sürdürülebilirliği sağlamak ve gelir kayıplarını telafi edebilmek amacıyla fark ödemesi desteği verilmesi planlanmaktadır.

14 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2025-2027 Yıllarında Yapılacak Bitkisel retime Yönelik Desteklemeler ile Diğer Bazı Tarımsal Desteklemelere İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanı Kararıyla, 2026 yılı için destek katsayı değerleri ve Kararın ekinde yer alan havza ürün deseni listesi güncellenmiştir.

2025 yılının Şubat, Mart ve Nisan aylarında meydana gelen zirai dondan etkilenen 65 ilde 16 ürün için destekleme ödemesi yapılmasına yönelik usul ve esasları belirleyen 10396 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı 14 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu Karar kapsamında zirai don nedeniyle zarar gören çiftçilerden tarım sigortası yaptırmamış olanlar ile tarım sigortası bulunmasına rağmen don teminatı içermeyen veya don teminatı mevcut olmakla birlikte 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren Devlet Destekli Bitkisel rn Sigortası Genel Şartları çerçevesinde tazminat ödemesinden yararlanamayanların zirai don desteğinden yararlandırılması kararlaştırılmıştır. Söz konusu Karar kapsamında tarımsal destekleme bütçesinden çiftçilere 23,6 milyar TL deme yapılmıştır.

Tarım Sigortaları Havuzu (TARSİM) kapsamında sigortası bulunan ve zirai don nedeniyle zarar gören üreticilere toplam 23 milyar TL tutarında hasar tazminatı ödenecektir. Söz konusu demelerin Kasım ayı ortası itibarıyla tamamlanması öngörülmektedir.

Hayvancılık desteklemeleri kapsamında ise yeni modele geçiş 26 Temmuz 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2024-2026 Yıllarında Yapılacak Hayvancılık Desteklemelerine İlişkin Cumhurbaşkanı Kararıyla gerçekleşmiştir. Böylece tarımsal desteklerin planlı üretime uygun olarak verilmesi ve destekleme politikasının uzun dönemli bir çerçevede oluşturulmasına yönelik önemli bir adım atılmıştır. Yeni destek modeliyle hayvancılıkta verimin artırılması, hayvan sağlığının korunması, planlı üretim kapsamında belirlenen havzalar bazında üretimin artırılması, üretici örgütlülüğünün güçlendirilmesi, küçük işletmelerin sürdürülebilirliklerinin sağlanması ile genç ve kadın yetiştiricilerin sektörde faaliyet göstermelerinin teşvik edilmesi amacıyla hayvancılık desteklerinin daha etkin uygulanması hedeflenmektedir.

2024 yılında yayımlanan 2024-2026 Yıllarında Yapılacak Hayvancılık Desteklemelerine İlişkin Cumhurbaşkanı Kararı 14 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Kararla değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklikle hayvancılık destekleme programlarında birim destek tutarları artırılmış, üretici rgt yeliği ve kesinti oranlarına ilişkin hükümler güncellenmiş, yerli ırklara yönelik destekler artırılmış ve başvuru ile ödeme süreçlerine dair teknik düzenlemeler yapılmıştır.

Yeni modelde su ürünleri desteklemeleri su ürünleri yetiştiriciliği ve su ürünleri avcılığı destekleri olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Su rnleri yetiştiriciliğine verilen destekler dört temel destekleme programı ve dört teknik kriteri dikkate alacak şekilde daha etkin ve sade bir yapıya dönüştürülmüştür. Su rnleri avcılığı kapsamında ise uzunluğu 12 metrenin altında olan gemilerin sahiplerine verilen destek küçük ölçekli balığcılık desteği olarak değerlendirmeye alınmış olup boy gruplarına göre verilecek destek tutarları bir önceki yıla göre artırılmıştır. Ayrıca kadın gemi sahiplerine/ortaklarına yüzde 35 daha fazla destekleme ödemesi yapılması öngörülmektedir. Bunun yanında su ürünleri avcılığı desteği kapsamında balon balığı avcılığının desteklenmesine devam edilmektedir.

Tarımsal desteklemelerde etkinliğin sağlanması için desteklerin havza, ürün ve su kısıtı temelinde farklılaştırılarak bunların idare ve kontrolünün alan bazlı yapılmasına, çeşitli

kurumlar tarafından uygulanan farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanmasına, üretici veya işletmelerin gelir seviyelerinin desteklerde dikkate alınmasına öncelik verilmektedir.

Gıda

2022 yılı Küresel Gıda Güvenliği Endeksine göre Türkiye genel puanlamada 113 ülke arasında 49'uncu sırada yer almaktadır. Tarım ürünleri girdi fiyatlarındaki dalgalanmalar, küresel ölçekte artan talep, iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, ulusal ve uluslararası ölçekte gıda tedarik zincirinde yaşanan aksaklıklar nedeniyle dünya tarım ürünleri fiyatlarında artış yaşanmıştır. Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) Gıda Fiyat Endeksi Ağustos 2025'te, bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 6,9 artmış olup tarihi yüksek seviyeye ulaştığı Mart 2022'ye göre yüzde 18,8 azalmıştır.

Gıda tedarik zincirindeki bozulmalar, iklim değişikliği, doğal afetler, salgın hastalıklar, korumacı politikaların yükselişe geçmesi ve başta gübre olmak üzere tarımsal girdilere erişimde yaşanan aksaklıklar, üretim ve ihracat açısından önemli sorunlar olarak görülmektedir. Gıda güvenliği ve güvenilirliği perspektifinde sürdürülebilir üretime ve erişilebilir gıdaya yönelik politikalar izlenmeye devam edilmektedir. Birincil üretimden tüketime kadar gıda zincirinin her aşamasında gıda kayıplarını ve israfını azaltmak, gıda üretim ve ambalaj teknolojilerinin geliştirilmesi, gıda işleme süreçlerinin iyileştirilmesi önemli görülmektedir. Gıda güvenliğinin en önemli unsurlarından birisi olan hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında aşılamaya önem verilmektedir. Bitkisel üretimde ilaç kullanımının azaltılması amacıyla bütüncül mücadele yöntemlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu kapsamında yürütülen denetimlere ek olarak, gıda işletmelerinin teknik ve hijyenik gerekliliklere uygunluğunu doğrulamak amacıyla 81 ilde eş zamanlı sektörel gıda denetim programları uygulanmaktadır. 2024 yılında Türkiye genelinde toplam 1,3 milyon resmî gıda kontrolü gerçekleştirilmiş ve kuralları ihlal eden işletmelere 26,3 bin adet cezai işlem uygulanmıştır. Ayrıca, gıda taklit ve taşışıyla mücadele amacıyla gıda kontrol laboratuvar altyapılarının güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

b) Amaç

Üretimin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarını bütüncül olarak ele alan, teknoloji kullanım düzeyi ve verimliliği yüksek, örgütlü, rekabetçi, arz-talep dengesi çerçevesinde planlı üretim yapılan, doğal kaynakları etkin ve sürdürülebilir kullanan, toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlayan bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Tarım istatistikleri uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilecek, tarım bilgi sistemleri tarımsal üretimin tüm süreçlerinin sağlıklı şekilde kayıt altına alınması ve izlenmesini temin edecek şekilde etkin işler hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.488)		
Tedbir 488.3. Tarım istatistiklerinin derlenmesi, işlenmesi, analizi ve kontrolünün etkin bir şekilde yapılması amacıyla düzenlemeler yapılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Genel Tarım Sayımı kapsamında sahadan toplanan veriler analiz edilerek sonuçları kamuoyuyla paylaşılacaktır.

<p>Tedbir 488.4. Kayıt ve bilgi sistemleri erken uyarı, piyasa kontrolleri, üretim planlaması ve stok yönetimini sağlayacak şekilde bütüncül bir yaklaşımla tasarlanacak, yazılım ve donanım altyapısı iyileştirilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Tarımsal işletmelere ait kayıtların bir bütün halinde tutulabilmesi için mevcut kayıt ve bilgi sistemlerini içerecek bütünlük bir kayıt sistemi geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Dijitalleşme, yapay zekâ ve veriye dayalı iş modelleriyle akıllı tarım uygulamaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.489)</p>		
<p>Tedbir 489.1. Tarım işletmeleri ve üretici örgütlerinin akıllı tarım uygulamaları konusundaki beşeri ve teknik altyapılarının geliştirilmesi desteklenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Üretici örgütlerine akıllı tarım uygulamaları konusunda teknik destek sağlanacaktır.</p>
<p>Tarım arazilerinin korunması, sürdürülebilir kullanımı ve etkin yönetimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.490)</p>		
<p>Tedbir 490.1. Tarımsal arazi kullanım planlarının hazırlanması tamamlanacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. 10 ilde 1,8 milyon hektar tarım arazisinin detaylı toprak etütleri ve haritalandırılması çalışmalarına devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 490.3. Tarım arazilerinin kullanımı etkin şekilde izlenecek, kullanılmayan araziler üretime kazandırılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Üst üste iki yıl işlenmeyen tarım arazilerinin tarımsal üretim için kiralanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 490.5. Arazi toplulaştırma çalışmalarına sulama yatırımlarıyla entegre bir şekilde devam edilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. 450 bin hektar alanda arazi toplulaştırma çalışmaları başlatılacaktır. 2. 352 bin hektar alanda tescil işlemleri tamamlanacaktır.</p>
<p>Bitkisel üretimde planlı üretime geçilecek, nitelikli genetik materyal kullanılarak verimin yükseltilmesi ve başta nüfusu yüksek büyükşehirlerde olmak üzere örtü altı yetiştiriciliğinin geliştirilmesi yoluyla üretim artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.491)</p>		
<p>Tedbir 491.2. Sertifikalı tohumluk üretim ve kullanımının desteklenmesine devam edilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Tarımsal destekleme bütçesi kapsamında sertifikalı tohum kullanımına destek sağlanmaya devam edilecektir.</p>
<p>Hayvansal üretimde verim ve kalite yükseltilecek, en önemli hayvansal üretim girdisi olan yem maliyetlerinin azaltılmasına yönelik mera ıslah çalışmalarına hız verilecek, ürün ve pazar çeşitliliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.492)</p>		
<p>Tedbir 492.3. Mera ıslah çalışmaları otlatmaya yardımcı yapıların da kurulmasını içerecek şekilde bütüncül bir yaklaşımla sürdürülecek, yönetim (amenajman) planlarının etkin uygulanması sağlanacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. 200 bin hektar çayır mera alanında ıslah ve amenajman projesi uygulanacaktır.</p>
<p>Tedbir 492.5. Kanatlı hayvan ürünleri ihracatında ürün ve pazar çeşitliliği artırılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Yurt içi arz ve talep dengesi dikkate alınarak kanatlı hayvan eti ihracatı yapılan ülkelerin sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>

Su ürünleri üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla denetimler etkinleştirilecek, yetiştiricilik üretiminde doğal kaynaklar ve biyoçeşitlilik korunarak yapılacak yeni yatırımlar ile üretim ve ihracat artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.493)		
Tedbir 493.1. Su ürünleri kaynaklarının korunması, geliştirilmesi ve yasadışı avcılığın önlenmesi ile istilacı ve yabancı türlerin yayılımının önlenmesine yönelik kontrol, denetim ve izleme faaliyetleri etkin şekilde yürütülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı	1. Yasadışı su ürünleri avcılığının önlenmesine yönelik 158 bin denetim yapılacaktır. 2. Su kaynaklarından 200 bin m ² terk edilmiş av aracı temizlenecektir. 3. İç su kaynaklarında 55 milyon yavru balık ile balıklandırma yapılacaktır.
Tedbir 493.3. Küçük ölçekli balıkçılık işletmeleri, ekonomik sürdürülebilirliklerinin sağlanması ve çevreye olan olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla desteklenecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. 15 bin küçük ölçekli balıkçı desteklenecektir.
Tedbir 493.4. Yeni su ürünleri yetiştiricilik bölgeleri planlanacak, yetiştiricilik tesislerinin kapasite kullanım oranları ve üretim verimliliği yükseltilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Yeni su ürünleri yetiştiricilik bölgelerinin belirlenmesine yönelik çalışmalar kapsamında tespit edilen 8.500 ton/yıl kapasiteli yeni yetiştiricilik alanı üretime açılacaktır.
Gıda güvenilirliğini teminen altyapının iyileştirilmesine yönelik yatırımlar sürdürülecek, gıda denetimi, bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele hizmetleri etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.494)		
Tedbir 494.2. Ülkemizde piyasaya arz edilen veteriner tıbbi ürünlerin tüm test ve analizlerini yapacak olan Veteriner Tıbbi Ürün Kontrol Merkezi kurulacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. Veteriner Tıbbi Ürün Kontrol Merkezi inşaatının yapım işine başlanacaktır.
Tedbir 494.5. Bitkisel üretimde bilinçsiz zirai ilaç kullanımına yönelik denetim ve eğitimler artırılacak, kimyasal uygulamalara alternatif biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemleri desteklenerek yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), GKGM	1. Biyolojik mücadelede faydalanılacak predatör ve parazitoidlerin üretiminin artırılması amacıyla yedi tarımsal araştırma enstitüsünün altyapısı güçlendirilecektir.
Tedbir 494.6. Gıda kontrol hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla yapılacak ihtiyaç analizi kapsamında laboratuvar altyapısı güçlendirilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Yapılan ihtiyaç analizi kapsamında gıda kontrol laboratuvar altyapısının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Gıda güvenliğini teminen israfın önlenmesi, etkin stok yönetimi ile pazarlamaya yönelik altyapı ve uygulamaların geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.495)		
Tedbir 495.1. Tarım ürünleri soğuk zincir lojistik altyapısının iyileştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı kapsamında soğuk hava deposu yatırımlarına hibe desteği verilecektir.

Tarımsal amaçlı üretici örgütlerinin beşeri ve kurumsal yapıları güçlendirilerek üretimden pazarlamaya kadar tüm süreçlerde etkin rol alabilmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.496)		
Tedbir 496.3. Tarımsal amaçlı kooperatif ve üretici birliklerinin fiziki altyapılarının iyileştirilmesi desteklenecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Proje bazlı hibe desteklerinin sağlanmasında birinci derece tarımsal örgüt belgesi almaya hak kazanan tarımsal amaçlı örgütler öncelikli olarak değerlendirilecektir.
Çevrenin korunması ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında tarım sektöründe sera gazı salımının azaltılması için çevre dostu tarımsal uygulamalar desteklenerek yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.497)		
Tedbir 497.2. Nadas alanlarının daraltılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecek, baklagillerin içinde yer aldığı münavebe uygulamaları teşvik edilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesi Projesi kapsamında kuru tarıma uygun baklagiller başta olmak üzere az su tüketen ürünlerin üretiminin yaygınlaştırılması amacıyla finansman ihtiyacı bulunan çiftçilere tohum temin edilecektir.
Tedbir 497.6. Hayvancılık kaynaklı metan emisyonlarının azaltılması amacıyla hayvan ıslah çalışmalarının yanında metan üretimini baskılayıcı alternatif yem kaynaklarının tespiti ve yem rasyonlarına uygun katkı maddelerinin ilavesi konularında Ar-Ge çalışmaları yapılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Hayvancılık kaynaklı metan emisyonlarının azaltılması amacıyla yem ve hayvan besleme konusunda iki Ar-Ge projesi tamamlanacaktır.
Tarımsal araştırmalar ile eğitim ve yayım çalışmalarında kurumlar arası koordinasyon sağlanarak etkinlik artırılabilecek, tarımsal Ar-Ge ve yayımın bağı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.498)		
Tedbir 498.4. Ar-Ge sonuçlarının uygulamaya yansıtılması için yayımı yapılacak, araştırma personelinin kablımlı ile eğitim ve yayım programlarının nitelikleri artırılacak, Ar-Ge ile eğitim ve yayımdan sorumlu kurumlar arasında işbirliği sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Araştırma enstitüleri tarafından il tarım ve orman müdürlükleriyle işbirliği kapsamında en az beşer adet çiftçi eğitim programı düzenlenecektir.
Çiftçilerin risklerden korunması ve gelirlerinin garanti altına alınmasına yönelik uygulamaların kapsamı genişletilerek etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.499)		
Tedbir 499.1. Tarım sigortacılığında ürün ve risk bazında kapsamın genişletilmesine devam edilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Üretici talepleri, Ar-Ge çalışmaları ve aktüeryal hesaplar sonucunda belirlenen riskler ve ürünler tarım sigortaları teminatına dâhil edilecektir.
Tedbir 499.2. Gelir koruma sigortası ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Gelir koruma sigortası kapsamına çavdar dâhil edilecektir.

SKA'lar, BM Küresel Orman Hedefleri ve Rio Sözleşmeleri dâhil ilgili uluslararası sözleşmeler ve ulusal taahhütlerimiz dikkate alınarak ormanlarımız sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergelerine uygun şekilde yönetilecek ve orman alanları artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.500)

Tedbir 500.1. İklim değişikliğine dayanıklı ormanlar kurulacak ve ormanların yutak alan fonksiyonlarını artıracak şekilde yönetim planları geliştirilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karbon yutak ormanlarının kurulması ile ilgili mevzuat düzenlemesi yapılacaktır. 2. Akdeniz iklim kuşağında yer alan dokuz orman bölge müdürlüğünde orman ekosistemleri kırılganlık analizleri yapılacaktır. 3. Yangına hassas orman alanlarında orman içi ve yol kenarı örtü altı temizliğinin orman köylüsü ve özel sektör işbirliği ile yapılmasına yönelik planlama yapılacaktır. 4. Orman ekosistemlerinin üretim kapasitesinin artırılması amacıyla restorasyon ve rehabilitasyon çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 500.2. Ormanların afetler, kuraklık ve çölleşmeyle mücadele edilmesi, biyoçeşitliliğin ve su kaynaklarının korunması, ekosistem hizmetlerinin geliştirilmesi ve arazi tahribatının dengelenmesi konuları ile sağlık, gıda, turizm ve enerji sektörlerine katkısı artırılabilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. İki havzada entegre havza rehabilitasyon etüt çalışmaları tamamlanacaktır. 2. Ulusal arazi örtüsü haritası yıllık olarak üretilecek ve arazi üstünde meydana gelen değişimler raporlanacaktır.
Tedbir 500.3. Toprağın korunması ve erozyonla mücadele için yukarı havzalarda heyelan, sel ve çığ kontrol projeleri yürütülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokuz sel, çığ ve heyelan kontrol etüt projesi yapılacaktır. 2. Dinamik Erozyon Modeli ve İzleme Sistemi ve Ulusal Dinamik Rüzgar Erozyonu Modeli ve İzleme Sistemine ait güncel verilerle oluşturulan parametreler kullanılarak Su ve Rüzgar Erozyonu Haritaları güncellenecektir. 3. Toprak kaybının azaltılmasına yönelik 40 bin hektar alanda erozyonla mücadele ve yukarı havza sel ve çığ kontrolü çalışması yapılacaktır.
Tedbir 500.6. Ülkemiz firmalarının ormancılık sektöründe uluslararası alanda faaliyet göstermesi desteklenecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Afrika ve Balkan ülkeleri ile Türk devletleri başta olmak üzere ilgili ülkelerle ormancılık işbirliği çalışmaları geliştirilecektir.
Orman kaynaklı ürün ve hizmetler sürdürülebilir orman yönetimi ilkeleri çerçevesinde ihracat odaklı çeşitlendirilecek, sektörün ekonomideki payı artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.501)		
Tedbir 501.1. Orman varlığının yoğun olduğu bölgelerde orman ürünleri ihtisas OSB'leri kurulacak, sektörde kümelenme sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Orman ürünleri ihtisas OSB kurulmasına yönelik altyapı çalışmalarına başlanacaktır.

<p>Tedbir 501.3. Konut ve iş yerlerinde ahşap kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yerli üretim, sertifikalı ahşap malzeme kullanımını artırmak amacıyla çeşitli mali teşviklerin sağlanabilmesine yönelik ilgili kurumlarla çalışmalar yürütülecektir. 2. Mimar, mühendis ve müteahhitlere yönelik "Ahşap Yapı Teknolojileri" eğitim programları düzenlenecektir. 3. Ahşap yapıların yangın dayanımına yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılarak ulusal bilgi birikimi artırılacaktır. 4. Ahşabın çevre dostu, sağlıklı ve estetik yönlerini vurgulayan ulusal iletişim çalışmaları yürütülecektir. 5. Türkiye Deprem Yönetmeliğinde ahşap yapılar ile ilgili revize çalışmalar yapılacaktır. 6. Üreticilere yönelik Yapısal Ahşap Eğitimleri ve Belgelendirme çalışmaları yapılacaktır. 7. Yapraklı iki ağaç türüne ait eğilme direnç testleri yapılacaktır.
<p>Tedbir 501.4. Genetiği iyileştirilmiş ve hızlı gelişen türler kullanılarak özel sektör tarafından yapılan endüstriyel ağaçlandırma uygulamaları desteklenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 7 bin hektar alanda endüstriyel ağaçlandırma, 33 bin hektar alanda bakım çalışması yapılacaktır.
<p>Tedbir 501.5. Toplumsal refahın artırılması ve orman köylerinden göçün önlenmesi amacıyla orman köylüleri yerinde istihdam edilecek ve kalkındırılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Orman köylülerinin faaliyetleri yerinde desteklenerek 36.000 adam/ay istihdam sağlanacaktır.
<p>Tedbir 501.8. Orman ekosistem hizmetlerine erişim kolaylaştırılarak çevreye duyarlı bir yaklaşımla ekolojik turizm alanları artırılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 20 ekoturizm alanı oluşturularak hizmete alınacaktır.
<p>Orman yangınlarını önleyici tedbirler artırılacak, yangınlara müdahale kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.502)</p>		
<p>Tedbir 502.1. Orman yangınları ile etkin mücadele, biyoçeşitliliğin geliştirilmesi ve karbon depolamanın sağlanması için başta genç meşcereler olmak üzere tüm bakım müdahalelerine öncelik verilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Silvikültürel bakım tedbirlerinin güçlendirilmesi ve karbon odaklı bakım tedbirlerinin geliştirilmesi çalışmaları yürütülecektir.
<p>Tedbir 502.3. Orman alanları ile yerleşim yerleri ve tarım alanları arasında yangına dirençli türler kullanılarak tampon bölgeler oluşturulacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 20 bin hektar alanda Yangına Dirençli Orman Tesisi (YARDOP) çalışması yapılacaktır. 2. Yangına hassas orman alanı çevresinde yer alan arazilerde üretim sezonu sonunda yangın önleme şeritlerinin oluşturulmasına yönelik faaliyet yürütülecektir.

Sulama alanlarının genişletilmesine yönelik yatırımlar önceliklendirilecek ve finansman imkânları yeni modellerle artırılacaktır (Kalkınma Planı p.503)

Tedbir 503.1. Kamu sulama yatırımları, mevcut proje stokunun sürdürülebilirliği, ilerleme yüzdesi, depolama tesisi durumu, cazibeli sulama sistemine sahip olması, emsal sulama oranları yüksekliği, ekonomiyi en kısa sürede kazandırılabilme imkânı ve diğer projeler ile eş zamanlı yürütülme gerekliliği kriterleri dikkate alınarak önceliklendirilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Öncelik seti çerçevesinde brüt 64 bin hektar alan sulamaya açılacaktır.
Mevcut sulama sistemlerinin rehabilitasyonuna devam edilecek, suyun kalite ve miktar olarak korunması ve etkin kullanımının sağlanmasına yönelik uygulamalara öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.504)		
Tedbir 504.1. Sulama sistemlerinin rehabilitasyonu ve modernizasyonuna yönelik yatırımlarda sulama oranı, sulanmama sebepleri, projeli durumda öngörülen zirai gelir artışı ve rantabilite katsayısı kriterleri dikkate alınacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. 15 bin hektar alanda mevcut açık kanal sulama şebekelerinin kapalı borulu sisteme dönüştürülmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 504.2. Tarımda suyun verimli kullanılmasına yönelik su tasarrufu sağlayan yağmurlama ve damla sulama gibi modern sulama sistemleri yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. 54 bin hektar alanda yağmurlama ve damla sulama gibi tarla içi modern sulama sistemlerinin kurulmasına yönelik hibe desteği verilecektir.
Tedbir 504.3. Suyun kullanım miktarını esas alan yöntemlere göre fiyatlandırılması sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. 100 tesise elektronik ölçüm sistemi takılacaktır.
Tedbir 504.4. Tarımsal kaynaklı su kirliliğini önlemeye yönelik uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Çiftçilerin hayvansal gübre yönetimi konusunda bilinç düzeylerinin artırılması amacıyla belirlenen pilot illerde demonstratif amaçlı olarak altyapı kurulumu ve ekipman teminine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 504.5. Tarımsal sulamada alternatif su kaynakları kullanımının artırılması için yağmur sularının hasadı, artırılmış atık suların sulama suyu kalitesine getirilmesi ve deniz suyunun tuzdan arındırılarak sulamada kullanımına yönelik Ar-Ge faaliyetleri yürütülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. Ulusal Su Kurulu tarafından alınan karar kapsamında artırılmış atık suların tarımda yeniden kullanılmasına ilişkin mevcut durumun değerlendirilmesine ve idari, teknik, hukuki çözüm önerilerinin geliştirilmesine yönelik alt kurul çalışmaları tamamlanacaktır. 2. Konya Merkez artırılmış atıksuların sulamada kullanılmasına yönelik proje yapım işi tamamlanacaktır. 3. Kurak ve yarı kurak iklimlerde yağmur suyu hasadı konusunda Ar-Ge çalışmaları devam edecektir. 4. Sulamada alternatif su kaynaklarının kullanımı konulu bir çalıştay düzenlenecektir.

**Sulama yönetiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
(Kalkınma Planı p.505)**

Tedbir 505.1. Uzaktan algılama teknolojisi ile coğrafi bilgi sistemi tabanlı tekniklerin sulama programlarının oluşturulmasında kullanımına yönelik Ar-Ge faaliyetleri yürütülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Dijital Sulama Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi Projesinde (DiSU) arazi çalışmaları tamamlanacaktır.
---	------------------------------	--

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Arazi Toplulaştırma Faaliyet Alanı (Kümülatif) (3)	Milyon Hektar	9,6	9,6	10,1
Tescil İşlemleri Tamamlanan Arazi Toplulaştırma Alanı (Kümülatif) (4) (5)	Milyon Hektar	7,6	7,8	8,2
Merkezi Yönetim Bütçesinden Yapılan Toplam Tarımsal Desteklerin Tarımsal Katma Değere Oranı (6)	Yüzde	17,5	18,4	22,0
Yağlı Tohum Üretimi	Milyon Ton	2,78	2,34	4,75
Hububat Ekiliş Alanı	Milyon Hektar	11,5	11,6	11,7
Siğir Varlığı İçinde Kültür Irkı Oranı	Yüzde	48,8	49,0	49,2
Mera Islah ve Amenajman Alanı (Bin Hektar, Kümülatif)	Bin Hektar	2 200	2 400	2 600
Büyükbaş Hayvan Sayısı	Milyon Baş	17,0	17,1	17,3
Küçükbaş Hayvan Sayısı	Milyon Baş	54,9	59,1	60,1
Orman Alanlarının Ülke Yüzölçümüne Oranı	Yüzde	30,00	30,00	30,05
Endüstriyel Ağaçlandırma (Yıllık)	Bin Hektar	7	6	7
Ekoturizm Alan Sayısı (Kümülatif)	Adet	124	140	160
Sulamaya Açılan Brüt Tarımsal Alan (Kümülatif)	Milyon Hektar	7,20	7,27	7,33
Sulama Oranı (5)	Yüzde	69	70	71
Yenilemesi Yapılan Brüt Sulama Alanı (Kümülatif)	Bin Hektar	80,3	90,6	105,6

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program, (3) Tarım ve Orman Bakanlığı faaliyetleri esas alınmıştır. (4) DSİ tarafından inşa edilen alanları kapsamaktadır. (5) Bu göstere aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Toprak ve Su Kaynaklarının Kullanımı ve Yönetimi Programının performans göstergelerinden biridir. (6) Merkezi yönetim bütçesinde yer alan tarımsal yatırım ödenekleri ve KİT'lere yapılan transferler dâhil edilmiştir.

2.2.2.2. Enerji

a) Mevcut Durum

Ekonomik büyüme, nüfus artışı, iklim değişikliği ve dijitalleşmenin beraberinde getirdiği enerji talep artışı ile küresel riskler ve diğer konjonktürel gelişmeler, enerji arz güvenliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ve enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına yönelik politikaların önemini artırmaktadır. Bu kapsamda yeşil dönüşümün hızlandırılması, yenilenebilir enerji üretim kapasitesinin ve enerji verimliliğinin artırılması hem ekonomik hem de stratejik açıdan öncelikli hedefler haline gelmiştir.

Enerji arz güvenliğinin artırılması ve net sıfır emisyon hedeflerine ulaşılması kapsamında teknolojik gelişmelerin de etkisiyle özellikle son yıllarda ivme kazanan temiz enerji yatırımlarının, enerji sektöründe yapılan toplam yatırımların yüzde 67'sine karşılık geldiği görülmektedir. Temiz enerji yatırımlarının büyük çoğunluğunu yenilenebilir enerji, düşük emisyonlu yakıt üretimi, nükleer enerji, enerji verimliliği ile şebeke ve depolama yatırımları oluşturmaktadır. Bu yatırımlar neticesinde ilk defa 2024 yılında küresel elektrik üretiminde nükleer ve yenilenebilir enerjinin toplam payı yüzde 40'ı geçmiştir. Türkiye'nin enerji sektörü politikaları da küresel eğilimler ve ülkemizin öncelikleri doğrultusunda belirlenmekte olup bu politikalarda enerji arz güvenliğinin artırılması, dışa bağımlılığın azaltılması ve net sıfır emisyon hedefi önceliklendirilmektedir.

Küresel birincil enerji talebi 2022 yılında yaklaşık 14,9 milyar ton eşdeğer petrol (TEP) iken 2023 yılında yüzde 1,8 artarak yaklaşık 15,1 milyar TEP'e ulaşmıştır. Bu talebin yüzde 30,2'si petrolden, yüzde 27,8'i kömürden, yüzde 22,8'i doğal gazdan, yüzde 4,7'si nükleerden, yüzde 14,5'i ise yenilenebilir ve diğer kaynaklardan karşılanmıştır. Türkiye'nin 2023 yılında birincil enerji talebi 158,4 milyon TEP olarak gerçekleşmiş olup birincil enerji kaynaklarında petrolün payı yüzde 30,2, doğal gazın payı yüzde 26,2, kömürün payı yüzde 25,3, yenilenebilir ve diğer kaynakların payı yüzde 18,3 olmuştur. Birincil enerji kaynaklarında ithalat yüzde 69 seviyesindedir. Ekonomiye kazandırılmasına devam edilen linyit, petrol, doğal gaz rezervleri ve artan yenilenebilir enerji kapasitesi ile birlikte ülkemizin birincil enerjide dışa bağımlılığının kademeli olarak azaltılması hedeflenmektedir.

2000-2024 yılları arasında yıllık ortalama elektrik enerjisi talep artışı dünyada yüzde 3 iken ülkemizde bu oran büyüyen ekonomisine paralel olarak yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir. Hızla artan enerji ihtiyacı göz önüne alındığında arz güvenliği tehlikeye atılmadan yerli enerji kaynaklarının kullanımının ve enerji verimliliğinin artırılması ile nükleer dâhil yeni teknolojilerin üretim portföyüne dâhil edilmesi öncelik arz etmektedir.

Dünyada toplam elektrik üretiminde doğal gazın payı 2001 yılında yüzde 18 iken 2023 yılında yüzde 22,2 seviyesine çıkmıştır. Ülkemizde büyük ölçüde hidrolik kaynaklı elektrik üretimindeki dalgalanmalara bağlı olarak değişen doğal gazın elektrik üretimindeki payı 2000'li yıllarda ortalama yüzde 45 düzeyinde seyrederken bu oran 2023 yılında yüzde 21, 2024 yılında ise yüzde 18,9 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan 2023 yılında 50,2 milyar m³ olan doğal gaz tüketimi, 2024 yılında yüzde 6 artarak 53,2 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında tüketilen doğal gazın yüzde 25,3'ü elektrik üretiminde, yüzde 25,1'i sanayide ve yüzde 49,6'sı bina ve diğer alanlarda ağırlıklı olarak ısınma amaçlı kullanılmıştır.

Sakarya Sahasına ilave olarak 2025 yılında Göktepe Sahasında keşfedilen 75 milyar m³'lük doğal gaz keşfiyle birlikte Karadeniz'deki doğal gaz rezervi toplam 785 milyar m³'e ulaşmıştır. Söz konusu doğal gazın üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik yatırımlara devam edilmesi ve denizlerimizde bulunması muhtemel yeni rezervlerin ekonomiye kazandırılmasıyla birlikte enerjide dışa bağımlılığın, cari işlemler ile dış ticaret açıklarının ve enerji maliyetlerinin azalması beklenmektedir.

Arz güvenliğinin geliştirilmesi ve mevsimsel talep dalgalanmaları doğal gaz depolama kapasitesinin artırılmasını ve kaynak çeşitliliğini zorunlu kılmıştır. AB ülkelerinin doğal gaz depolama kapasitelerinin yıllık tüketimi karşılama oranı yaklaşık ortalama yüzde 25-30 düzeyindeyken, ülkemizde bu oran yaklaşık yüzde 11 seviyesindedir. Hâlihazırda işletmede olan 4,6 milyar m³ depolama ve 75 milyon m³/gün geri üretim kapasiteli Kuzey Marmara Doğal Gaz Yer Altı Depolama Tesisi ile 1,2 milyar m³ depolama ve 80 milyon m³/gün geri üretim kapasiteli Tuz Gölü Doğal Gaz Yer Altı Depolama Tesisiyle ülkemizin yer altı doğal

gaz depolama kapasitesi 5,8 milyar m³e ulaşmıştır. Tuz Gölü Doğal Gaz Yer Altı Depolama Projesi kapsamında genişletme çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca kaynak çeşitliliğinin artırılması amacıyla son yıllarda çeşitli ülkelerle farklı süre ve miktara sahip sivilleştirilmiş doğal gaz (LNG) anlaşmaları yapılmıştır.

TABLO II: 12- Elektrik Kurulu Gücü, Üretimi, Tüketimi ve Dış Ticareti

	Birim	2010	2015	2020	2024	2025 (1)	2026 (2)
KURULU GÜÇ	MW	49 524	73 147	95 891	116 265	121 175	128 925
TERMİK	MW	32 182	41 541	46 309	46 855	46 323	48 523
Yerli Kömür	MW	9 161	10 085	11 336	11 480	11 475	11 475
İthal Kömür	MW	3 281	6 064	8 987	10 456	10 456	10 456
Doğal Gaz	MW	18 213	24 945	25 675	24 662	24 160	25 160
Nükleer	MW	0	0	0	0	0	1 200
Diğer (3)	MW	1 526	446	312	257	232	232
YENİLENEBİLİR	MW	17 342	31 606	49 582	69 410	74 852	80 402
Hidrolik	MW	15 831	25 868	30 984	32 203	32 965	33 395
Rüzgâr	MW	1 320	4 503	8 832	12 871	14 800	16 300
Güneş	MW	0	249	6 667	20 232	22 600	26 100
Diğer (4)	MW	191	986	3 098	4 104	4 487	4 607
ÜRETİM	GWh	211 208	261 783	306 703	354 570	373 774	387 291
TERMİK	GWh	155 370	177 608	177 066	190 231	195 239	196 186
Yerli Kömür	GWh	40 515	36 180	43 306	47 633	51 181	51 266
İthal Kömür	GWh	14 532	39 986	62 506	75 363	72 409	72 695
Doğal Gaz	GWh	98 144	99 219	70 931	66 978	71 077	71 650
Nükleer	GWh	0	0	0	0	0	42
Diğer (3)	GWh	2 180	2 224	323	256	572	533
YENİLENEBİLİR	GWh	55 838	84 175	129 637	164 339	178 535	191 105
Hidrolik	GWh	51 795	67 146	78 094	74 853	77 783	78 841
Rüzgâr	GWh	2 916	11 652	24 828	36 828	42 807	47 377
Güneş	GWh	0	194	10 950	30 744	35 597	41 749
Diğer (4)	GWh	1 126	5 183	15 764	21 914	22 348	23 138
İTHALAT	GWh	1 144	7 136	1 890	2 682	2 128	4 756
İHRACAT	GWh	1 918	3 194	2 484	3 672	4 590	4 756
TÜKETİM	GWh	210 434	265 724	306 109	353 580	371 312	387 291

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Fuel-Oil, Motorin, LPG, Nafta vb.

(4) Biyokütle, Jeotermal, Atık Isı

Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) modeli kapsamında bugüne kadar 3.170 MW'ı güneş enerjisine dayalı ve 2.850 MW'ı rüzgâr enerjisine dayalı olmak üzere toplam 6.020 MW kurulu güce sahip tesis için kapasite tahsisi yapılmıştır. Ayrıca 9 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de toplam 850 MW kurulu güce sahip güneş enerjisine dayalı ve toplam 1.150 MW kurulu güce sahip rüzgâr enerjisine dayalı yarışmaların yapılacağı ilan edilmiştir.

Elektrik iletim şebekesinin geliştirilmesi, şebeke kısıtlarının bertaraf edilmesi ve yenilenebilir enerji santrallerinin şebekeye entegrasyonunun artırılması amacıyla elektrik iletim sistemi planlama ve yatırım çalışmalarına devam edilmiştir. Bu kapsamda transformatör merkezi ve iletim hatlarındaki kapasite artışları neticesinde 2025 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla transformatör merkezi adedi 804'e ve toplam kurulu gücü 229.638 MVA'ya, toplam enerji iletim hattı uzunluğu ise 75.901 km'ye ulaşmıştır.

Talep tarafı katılımının geliştirilmesine ve elektrik şebekelerinin esneklik ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlaması amacıyla 2022 yılı sonunda elektrik piyasası mevzuatına dâhil edilen toplayıcılık faaliyetine ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmış olup 17 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2053 yılı net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda enerji verimliliği çalışmalarına devam edilmektedir. 2024-2030 dönemini kapsayan Enerji Verimliliği 2030 Stratejisi ve II. Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı kapsamında 2024 yılında kamu ve özel sektör tarafından toplam 3,4 milyar dolar yatırım yapılmış olup bunun karşılığında yaklaşık 1,5 milyon TEP enerji tasarrufu ve 4,8 milyon ton CO₂ eşdeğeri emisyon azaltımı sağlandığı hesaplanmıştır. Elde edilen enerji tasarrufunun yüzde 44,1'inin bina ve hizmetler, yüzde 28,2'sinin sanayi, yüzde 14,9'unun enerji, yüzde 9,2'sinin ulaştırma ve yüzde 2,9'unun tarım sektöründen sağlandığı ve geriye kalan yüzde 0,7'lik kısmının ise tüm sektörleri yatay kesen faaliyetlerden kaynaklandığı görülmüştür.

Verimlilik artırıcı projelere (VAP) yönelik destekleme programı kapsamında 2009 yılından bu yana 724 projeye 245 milyon TL tutarında destek sağlanmıştır. Verilen destekler sonucunda yıllık 1,6 milyar TL mali karşılığı olan 163.287 TEP enerji tasarrufu sağlanmıştır. Projelerin ekonomik ömrü boyunca sağlanacak kümülatif enerji tasarrufunun 1,04 milyon TEP olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Eylül 2025 sonu itibarıyla 59 projeye 44,6 milyar TL tutarında destek verilmiştir.

Kamu binalarında enerji verimliliğinin artırılması amacıyla 2019/18 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile tanımlanan yüzde 15 enerji tasarruf hedefi, 2023/15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile 2030 yılına kadar yüzde 30 olarak güncellenmiştir. Bu kapsamda yürütülecek faaliyetlerin tanımlandığı Kamu Binalarında Tasarruf Hedefi ve Uygulama Rehberi 2024-2030 yayımlanmıştır. Ayrıca kamu kurumlarının yapacakları enerji verimliliği iyileştirmeleri için uzun vadeli sözleşme yapabilmelerine imkân sağlayan enerji performans sözleşmelerinin kamu sektöründe uygulanabilmesi için gerekli mevzuat altyapısı oluşturulmuştur.

Türkiye'nin ilk nükleer santrali olan Akkuyu Nükleer Güç Santralinin tamamlanmasına yönelik çalışmalar devam etmekte olup 2023 yılında nükleer yakıt sahaya ulaştırılmıştır. Tamamlandığında Türkiye'nin elektrik ihtiyacının yaklaşık yüzde 10'unu karşılayacak olan ve 4.800 MW toplam kurulu güce sahip santralin ilk ünitesinin 2026 yılında devreye alınması planlanmaktadır.

2053 yılı net sıfır emisyon hedefi kapsamında hidrojen değer zincirinin geliştirilmesi amacıyla temiz hidrojen üretim, depolama ve sıvılaştırma teknolojileri ile yakıt hücresi teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik projelerin desteklenmesine ilişkin çalışmalara devam edilmektedir. Ayrıca 2023 yılında yayımlanan Türkiye Hidrojen Teknolojileri Stratejisi ve Yol Haritası'nda belirtilen hedeflere ulaşılması amacıyla Türkiye Temiz Hidrojen Eylem Planı hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Ülkemizde elektrikli araçların gelişimine paralel olarak şarj istasyonu sayısı da artış göstermektedir. Eylül 2025 itibarıyla toplam 13.113 şarj istasyonu bulunmakta olup bu istasyonlarda 19.817'si alternatif akımlı (AC), 14.795'i doğru akımlı (DC) olmak üzere toplam 34.612 şarj noktasına ulaşılmıştır. Ayrıca hâlihazırda ülkemizde kurulu olan şarj istasyonlarının 6.006'sı yeşil şarj istasyonu niteliğine sahiptir.

b) Amaç

Enerjinin sürekli, kaliteli, sürdürülebilir, güvenli ve karşılanabilir maliyetlerle arzını, enerji temininde kaynak çeşitlendirmesini ve 2053 yılı net sıfır emisyon hedefini esas alarak yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını değerlendirerek enerjide kendine yeterliliğini en üst seviyeye yükselten, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanan, enerji verimliliğini artıran, enerji teknolojilerinde yerleşmeyi önceleyen, yeni teknolojileri entegre eden, uluslararası enerji ticaretinde stratejik konumumuzu güçlendiren rekabetçi bir yapıya ulaşılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Enerji sektöründe rekabete dayalı yatırım ortamı geliştirilecek ve mali açıdan güçlü, istikrarlı, şeffaf, öngörülebilir, tüketicinin korunduğu ve sürdürülebilirliği de dikkate alan bir enerji piyasasının sürekliliği gözetilecektir. (Kalkınma Planı p.507)		
Tedbir 507.1. Elektrik ve doğal gaz piyasalarında maliyet bazlı fiyatlandırma uygulamaları benimsenecek, belirli gelir seviyesinin altındaki tüketici gruplarının desteklenmesi uygulamasına geçilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TCMB, EPDK	1. Enerji tüketimi belirli bir seviyenin üzerinde olan kullanıcı grupları için elektrik ve doğal gazın maliyet bazlı fiyatlandırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
Enerjinin her alanda verimli kullanımına yönelik çalışmalar sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.508)		
Tedbir 508.1. Kamu binalarının daha verimli hale getirilmesine yönelik uygulamalara devam edilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Kamu binalarında 2030 yılı için tanımlanan yüzde 30 tasarruf hedefi kapsamında 2.500 binada izleme faaliyeti yürütülecektir.
Tedbir 508.3. Başta binalarda olmak üzere enerji verimliliği alanında enerji performans sözleşmeleri, enerji hizmet şirketleri modeli ve kredi garanti fonunun kullanılması gibi alternatif yöntemler yaygınlaştırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. Enerji performans sözleşmeleriyle yapılan projelerin desteklenmesine yönelik mevzuat çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 508.4. Isı piyasası mevzuatına ilişkin çalışmalar tamamlanacak, teknik ve ekonomik olarak uygun yerlerde bölgesel ısıtma/soğutma sistemlerinin ve ısı pompalarının kullanımı yaygınlaştırılacak ve jeotermal kaynaklı ısıtmanın artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Ülkemizin ısı potansiyelinin değerlendirilmesi ve atık ısının kullanılabilmesi amacıyla ısı piyasasına yönelik gerekli mevzuat düzenlemesi taslağı tamamlanacaktır.
Tedbir 508.6. Toplumdaki enerji verimliliği farkındalığının geliştirilmesi amacıyla bilinçlendirme, tanıtım ve eğitim gibi faaliyetler yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK	1. Sanayide ve binalarda enerji verimliliği proje yarışmaları ile ilkökul, ortaokul ve liselerde enerji verimliliği konulu çeşitli yarışmalar düzenlenecektir.

Enerji arz güvenliğinin sağlanması kapsamında çevresel etkiler azami ölçüde göz önünde bulundurularak yerli kömürün kullanımına devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.509)		
Tedbir 509.2. Kömürün hidrojen, metanol ve amonyak üretimi gibi daha çevreci şekilde kullanılabilmesine yönelik Ar-Ge faaliyetleri ve rezervlerimizin temiz kömür teknolojileriyle değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Kömür ve türevlerinden leonardit hammaddeli tarımsal gübre üretimi için organomineral gübre üretim tesisinin kurulumu tamamlanarak 4.000 ton üretim yapılacaktır. 2. Kömürden hidrojen üretimine yönelik Ar-Ge çalışmaları yürütülecektir.
Nükleer enerji, elektrik üretim portföyüne dâhil edilecek, nükleer teknolojilerin kurulumu ve yerleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.510)		
Tedbir 510.1. Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) bütün üniteleri ile elektrik üretimine başlayacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), NDK	1. Akkuyu NGS'de inşaat çalışmaları sürdürülecek ve birinci üniteye ilgili testleri de içeren deneme üretimlerine başlanacaktır.
Tedbir 510.2. Nükleer santral kurulu gücünün artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), NDK	1. Yeni bir NGS'nin daha hayata geçirilmesine yönelik milletlerarası anlaşma müzakereleri tamamlanacaktır.
Tedbir 510.3. Küçük modüler reaktörler, füzyon teknolojileri ve ileri nesil reaktörler gibi yeni teknolojilere yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Yeni nesil nükleer reaktör, küçük modüler reaktör, mikro reaktör ve araştırma reaktörü tasarım teknolojilerine yönelik yürütülen üç projenin yüzde 60 oranında tamamlanması sağlanacaktır. 2. Nükleer füzyon teknolojilerine yönelik yürütülen proje yüzde 70 oranında tamamlanacaktır. 3. Küçük modüler reaktör teknolojilerinin ülkemizde yerli imkânlarla kurulumuna yönelik iş planı ve yol haritası hazırlanacaktır.
2053 yılı net sıfır emisyon hedefi kapsamında artan elektrifikasyonun daha temiz kaynaklarla karşılanması amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklı elektrik üretimi artırılacak ve şebekeye entegrasyonu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.511)		
Tedbir 511.1. Yerli aksam yükümlülüğü olan yeni Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) ihaleleri yapılacak, deniz üstü YEKA projeleri geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. En az bir YEKA yarışması yapılacaktır. 2. En az bir deniz üstü rüzgâr santrali alanı belirlenecektir.
Tedbir 511.3. Elektrik şebekelerinin, potansiyel yenilenebilir kaynak alanları ile yenilenebilir enerji ve elektrikli araçların gelişim hızı da dikkate alınarak geliştirilmesine yönelik planlama ve yatırım çalışmaları yürütülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Toplam 1.585 MVA kurulu güce sahip 11 adet 154 kV ve üzeri transformator merkezinin yapımı tamamlanacaktır. 2. 1.250 km uzunluğunda enerji iletim hattının yapımı tamamlanacaktır.

		3. Yüksek Gerilimli Doğru Akım (High Voltage Direct Current-HVDC) hatlara yönelik temel gereksinimler ve ekonomik yapılabilirliğe ilişkin çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 511.4. Kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen elektrik maliyet etkin ve yüksek verimlilikte sağlanmasını teminen en doğru şekilde tahmin edilebilmesine yönelik kurumsal kapasite geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, EPDK	1. Yük Tevzi Bilgi Sistemi Kullanıcı Entegrasyonu ve GES Üretimi Tahmin Sistemlerinin Geliştirilmesi Projesi tamamlanacaktır. 2. Rüzgâr İzleme ve Tahmin Geliştirme Projesi tamamlanacaktır.
Kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan üretimin şebeke üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerin azaltılması amacıyla elektrik şebekelerinin esnekliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.512)		
Tedbir 512.2. Uluslararası elektrik enterkoneksiyon kapasitesi artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Tortum-Ahıska enterkoneksiyon hattının tesisine yönelik çalışmalar yüzde 60 oranında tamamlanacaktır. 2. Babaeski-Nea Santa enterkoneksiyon hattının tesisine yönelik anlaşma imzalanacaktır. 3. Vize Havza-Maritsa East 2 enterkoneksiyon tesisinin anlaşmasının imzalanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 512.3. Akıllı şebeke altyapısının güçlendirilmesini teminen akıllı sayaçlar yaygınlaştırılacak, SCADA sistemleri geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Milli SCADA Sistemi Projesinde yüzde 50 oranında ilerleme sağlanacaktır.
Doğal gaz arz güvenliği güçlendirilecek, yerli doğal gazın ekonomiye kazandırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.513)		
Tedbir 513.1. Karadeniz'deki Sakarya Gaz Sahasında keşfedilen doğal gaz rezervinin ekonomiye kazandırılması amacıyla sahanın geliştirilmesi ve üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik faaliyetler sürdürülecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Sakarya Doğal Gaz Sahasında 12 kuyuda sondaj, 14 kuyuda alt tamamlama, 14 kuyuda üst tamamlama faaliyetleri tamamlanacaktır.
Tedbir 513.2. Tuz Gölü Doğal Gaz Yer Altı Depolama projesinde depolama kapasitesi 8,8 milyar m ³ 'e, geri üretim kapasitesi ise 80 milyon m ³ /gün'e çıkarılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Tuz Gölü Doğal Gaz Yer Altı Depolama Projesinde 0,8 milyar m ³ 'lük depolama kapasitesi devreye alınarak tesisin toplam doğal gaz depolama kapasitesi 2,5 milyar m ³ 'e çıkarılacaktır.
Ülkemizin, enerjide üretici ve tüketici bölgeler arasında bulunan jeostratejik konumu etkin bir biçimde kullanılarak enerji ticaret merkezi olması için faaliyetler sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.514)		

<p>Tedbir 514.1. Ülkemizin enerji üretici ve tüketici ülkelerin bulunduğu bir ticaret merkezi olması amacıyla yakın coğrafyamızdaki enerji kaynaklarının pazara ulaştırılmasını sağlayacak şekilde piyasanın ve teknik altyapının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı</p>	<p>1. Başta yakın coğrafyamızdaki ülkelerle olmak üzere ülkemizin doğal gaz ticaret hacmi artırılabilecektir.</p>
<p>Ülkemizin enerji teknolojileri alanındaki yetenekleri ve rekabetçiliği artırılacak, ihracat potansiyeli güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.515)</p>		
<p>Tedbir 515.2. Kritik ve katma değerli ekipmanların yerli olarak üretilmesi desteklenecek, yerli ürünlerin geliştirilmesine ilişkin Ar-Ge ve Ür-Ge faaliyetleri yürütülecek ve pilot tesisler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Hidroelektrik santrallerde kullanılan 60 MW güce sahip francis tipi türbin çarkı tasarımı geliştirilecektir.</p>
<p>Başta yeşil hidrojen olmak üzere hidrojen teknolojilerinin ve altyapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacak ve ihtiyaç duyulan alanlarda uluslararası işbirlikleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.516)</p>		
<p>Tedbir 516.2. Yeşil hidrojen üretiminin sağlanabilmesi için yerli elektrolizör geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p> <p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<p>1. Yeşil hidrojen üretimine yönelik 250 kW PEM Elektrolizör Geliştirilmesi projesinde tek hücre elektrolizör testleri yürütülecektir.</p> <p>2. Yüksek güç kapasiteli (1 MW ve üstü) elektrolizöre ilişkin alt bileşenler geliştirilecek ve 250 kW ölçekli modüler sistem imal edilecektir.</p> <p>3. 1 MW çıkış gücüne sahip 4x250 kW modüler elektrolizör sistemi tasarlanacak ve test edilerek işletmeye alınacaktır.</p>
<p>Tedbir 516.3. Hidrojenin taşınmasına ve depolanmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları sürdürülecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen ihtiyaç fazlası elektriğin kullanılarak yeşil hidrojenden amonyak üretim potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir Ar-Ge projesi yürütülecektir.</p>
<p>Enerji teknolojilerinde kullanılan hammaddelerin arz güvenliğinin artırılması ve söz konusu hammaddelerin çevreye olumsuz etkilerinin asgari düzeye indirilebilmesi amacıyla çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.517)</p>		
<p>Tedbir 517.1. Kullanım ömrü tamamlanan güneş paneli ve batarya gibi ekipmanların çevreye olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi ve döngüsel ekonomiye geçişin sağlanması amacıyla geri dönüşüm tesisleri yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Bataryalar ve atık bataryalar ile ilgili taslak ulusal mevzuat nihai hale getirilecektir.</p>
<p>Enerji sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli personel sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.518)</p>		

Tedbir 518.2. Enerji alanındaki eğitim ve öğretim ile stajların niteliği artırılacaktır.	YÖK (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1. Enerji alanındaki eğitim öğretim ile stajların niteliğinin artırılmasına yönelik kapsamlı çalışmalar yürütülecek ve yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarıyla işbirlikleri geliştirilecektir.
---	--	--

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Birincil Enerji Talebi	BTEP	163 901(1)	166 325	168 956
Kişi Başı Birincil Enerji Tüketimi	TEP/Kişi	1,91(1)	1,93	1,95
Elektrik Enerjisi Talebi	TWh	353,6	371,3	387,3
Kişi Başı Elektrik Enerjisi Tüketimi	kWh/Kişi	4 127	4 305	4 469
Elektrik Kurulu Gücü	MW	116 265	121 175	128 925
Rüzgâr Kurulu Gücü	MW	12 871	14 800	16 300
Güneş Kurulu Gücü	MW	20 232	22 600	26 100
Yerli Kaynaklardan Üretilen Elektrik Enerjisi Miktarı	TWh	212,0	229,7	242,4
Yenilenebilir Kaynakların Elektrik Üretimindeki Payı	Yüzde	46	48	49
Doğal Gazın Elektrik Üretimindeki Payı	Yüzde	18,9	19,0	18,5
Yer Altı Doğal Gaz Depolama Kapasitesi	Milyar m ³	5,8	6,3	7,1
Enerji Verimliliğinden Sağlanan Tasarruf Miktarı	BTEP	1 544	2 664	3 930
Batarya Depolama Kapasitesi	MW	0	50	2 000

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Not: TEP: Ton Eşdeğer Petrol, BTEP: Bin TEP, kWh: Kilowatt-saat, TWh: Milyar Kilowatt-saat, MW: Megawatt.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.2.3. Savunma Sanayii

a) Mevcut Durum

Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) verilerine göre 2023 yıl sonu itibarıyla savunma ve havacılık sektörü cirosu son 22 yılda 19 kat artarak 20 milyar doların üstünde gerçekleşmiş, sektör ihracatı ise 29 kat artış göstererek 7,1 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu süreçte savunma sanayiinde yerleştirme çalışmaları aralıksız devam etmiş olup 2002 yılında yüzde 20 düzeyinde olan savunma sanayii yerlilik oranı 2024 yılı itibarıyla yüzde 81,3 düzeyine ulaşmıştır. Ar-Ge çalışmalarına ayrılan kaynak ise son dönemde 3 milyar dolar seviyesine yaklaşmış olup sektördeki toplam istihdam 99 bin kişiye ulaşmıştır. SSB tarafından yürütülen proje sayısı hâlihazırda 1.100'ü aşmıştır. 2024 yılında ihale süreci devam eden projelerle birlikte proje hacmi 100 milyar doları geçmiştir. Söz konusu projeler yürütülürken Türkiye'nin küresel güç vizyonu doğrultusunda savunma sanayii ekosistemini dışa bağımlılığı asgari seviyeye indirecek şekilde güçlendirmek gayesiyle hareket edilmektedir. Bu hedef doğrultusunda üstün teknik özellikleri haiz ürünleri içeren, farklı hareket ihtiyaçlarına ve görev alanlarına hitap edebilecek projelerin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalara öncelik verilmekte, sektörel yetkinlikleri artırmak ve sürdürülebilirliği sağlamak üzere muhtelif destek mekanizmaları uygulanmaktadır.

Savunma sanayii teknolojilerinde dönüşümü sağlama çalışmalarına hız kesmeden devam edilmekte, geleceğin teknolojilerine yönelik yatırımlar günden güne artmaktadır.

Dünyanın hızla dönüşüm geçirdiği, pek çok alanda teknolojik olarak sıçrama kaydedilen bir dönemin içinden geçerken çığır açan teknolojilerde yol haritaları oluşturulmaktadır. Bu çerçevede kuantum teknolojileri, yapay zekâ , otonom sistemler, hipersonik teknolojiler gibi derin ve çığır açan teknolojilerde proje faaliyetleri yürütülmüş olup ayrıca Geleceğin Harekât Ortamını Şekillendirecek Teknolojiler (GHOST) Çalıştayı, Kompozit Odak Teknoloji Ağı (OTAG) çalışmaları, Kuantum Teknoloji Paylaşım Günü, Savunma Sanayii Yapay Zekâ Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Milli Teknoloji Hamlesine hız kazandırmak, aynı zamanda savunma sanayii alanında geliştirilen teknolojinin sivil sahada kendine yer bulmasını sağlamak ve geliştirilen kabiliyetlerin uygulama alanlarını genişletmek amacıyla hayata geçirilen Yetenek Envanteri Projesinde (YETEN) sistem e-Devlet üzerinden tüm paydaşların kullanımına açılmış ve hâlihazırda 3.868 firma tarafından kullanılabilir hale getirilmiştir. Projenin olgunlaşmasıyla beraber sektördeki işbirliğinin artırılması ve sektör kabiliyetlerinin daha verimli kullanımı sağlanabilecektir.

Savunma sanayii ekosistemini güçlendirmek ve sürdürülebilirliği sağlamak üzere ekosistemin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi için Savunma Sanayii Akademisi bünyesinde, Vizyoner Genç Platformunun Savunma Kariyer Platformuna dönüşümü gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Sistem Mühendisliği, Uçuşa Elverişlilik Sertifikasyonu, Elektronik Harp, Elektro-Optik, Proje Yönetimi, SSB Tedarik Uzmanı Geliştirme Programı eğitimleri düzenlenmiş olup 8.000'i aşkın sektör çalışanı katılmıştır.

Endüstriyel Yetkinlik Değerlendirme ve Destekleme Programı (EYDEP) kapsamında savunma sanayininin gelişimine önemli katkılar sağlayan KOBİ'ler, Savunma Sanayii Yatırım ve Geliştirme Faaliyetlerini Destekleme Programı kapsamında ise tüm savunma sanayii firmaları desteklenmektedir. 2024 yılında toplam 55 firma EYDEP desteklerinden faydalanmıştır.

Askeri alanda teknoloji yoğun ürün ve hizmetler için kazanılan yeteneklerin sanayileşme hedefleri doğrultusunda sivil alanda kullanımını sağlamak amacıyla SSB 2024-2028 Stratejik Planında da çift kullanımlılığa yer verilerek konu hakkında hedefler ve stratejiler belirlenmiştir. Bu kapsamda geliştirilecek yol haritası doğrultusunda proje pazarı hazırlık çalışmalarına başlanmıştır.

Sektör genelinde yeşil dönüşüm alanında farkındalığı artırmak, sektörün ihracat potansiyelinin küresel ölçekte atılan düzenleyici adımlardan etkilenmemesi için yeşil dönüşüm yükümlülüklerine ilişkin ilgili paydaşlarla koordinasyon sağlanarak Yeşil Dönüşüm Destek Programları Tanıtım Etkinliği düzenlenmiştir.

TABLO II: 13- Savunma Sanayiine İlişkin Temel Büyüklükler

(Milyon Dolar)

Yıl	Alınan Siparişler	Ciro	Yurt Dışı Satış Gelirleri	İthalat	Ürün/ Teknoloji Geliştirme	İstihdam (Kişi)
2018	12 204	8 761	2 188	2 449	1 448	67 239
2019	10 671	10 884	3 068	3 088	1 672	73 771
2020	6 175	8 856	2 266	2 161	1 241	77 566
2021	8 576	10 159	3 225	2 062	1 640	75 660
2022	8 797	12 196	4 396	2 700	2 061	81 132
2023	20 112	15 072	5 546	3 304	2 622	90 969

Kaynak: Savunma ve Havacılık Sanayii İmalatçılar Derneği (SASAD), Savunma ve Havacılık Sanayii Performans Raporları

b) Amaç

Ülkemizin savunma ve güvenlik ihtiyaçlarını, milli teknolojilerin ve yeteneklerin azami ölçüde kullanımını temin ederek karşılamak, savunma ve havacılık sanayiinin rekabetçiliğini küresel ölçekte artırmak, savunma sanayiinde edinilen becerilerin sivil sektöre yayılımını da sağlayarak ülkemiz için önemli ekonomik değer üreten bir seviyeye taşımak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Türk savunma sanayii gerek yurt içi savunma ve güvenlik ihtiyaçlarını gerekse dost ve müttefik ülkelerin bu alandaki taleplerini yurt içi imkânlarla karşılayabilecek yetkinliğe ulaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.520)		
Tedbir 520.1. Ülkemiz savunma ve güvenlik ihtiyaçlarında dışa bağımlılığı azami ölçüde ortadan kaldırmak amacıyla başta alt bileşenler olmak üzere yerli üretim yetkinlikleri geliştirilecektir.	Savunma Sanayii Başkanlığı (S)	1. Savunma, anayurt güvenliği, havacılık ve uzay sanayii alanlarındaki yerli sanayi kuruluşlarının yatırım ve nitelikli personel istihdam faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 520.2. Kuantum teknolojileri, yapay zekâ, otonom sistemler, hipersonik teknolojiler gibi derin ve çığır açan teknolojilerde askeri ve sivil kullanıma yönelik Ar-Ge ve Ür-Ge faaliyetleri desteklenecektir.	Savunma Sanayii Başkanlığı (S)	1. Kuantum teknolojilerine yönelik SSB tarafından 2020 yılında oluşturulan yol haritası doğrultusunda dört Ar-Ge projesine devam edilecektir. 2. Yapay zekânın yatay teknoloji olarak kullanıldığı dokuz Ar-Ge projesinin yürütme faaliyetlerine devam edilecektir. 3. Kuantum Teknolojileri Geliştirme Platformu Çerçeve Sözleşmesi imzalanacaktır. 4. Süperiletken kuantum işlemci birimi (QPU) tasarım, üretim, test ve karakterizasyonuna yönelik sözleşme imzalanacaktır.
Tedbir 520.3. Sektörün artan nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılamak amacıyla eğitim altyapısı güçlendirilecek, teknoloji yarışma ve programları yoluyla savunma sanayiine yönelik ilgi artırılabilecektir.	Savunma Sanayii Başkanlığı (S)	1. Sektör profesyonellerinin yetkinliklerini geliştirmeye yönelik Savunma Gelişim dijital eğitim platformunun üye ve içerik sayısı artırılacaktır. 2. Üniversite öğrencilerine yönelik dört farklı yetkinlik geliştirme programı sürdürülecektir. 3. Mesleki ve teknik liselerdeki öğrencilerin yetkinliklerini geliştirmek amacıyla hayata geçirilen ELMAS Programı kapsamında gerekli çalışmalar yapılacaktır. 4. Sektör çalışanlarına yönelik teknik okullar kapsamında yetkinlik geliştirme çalışmaları ve üniversitelerle yürütülen yüksek lisans programları sürdürülecek, yeni programlar hayata geçirilecektir.

		<p>5. TEKNOFEST, Devlet Teşvikleri Tanıtım Günleri, Verimlilik ve Teknoloji Fuarı vb. faaliyetlere katılım sağlanarak savunma sanayii hakkında bilgilendirme yapılacak ve GHOST, Yenilikçi Yazılımlar Yarışıyor etkinlikleriyle sektörün nitelikli insan kaynağı artırılacaktır.</p> <p>6. Sektörel etkileşimi artırmak için operasyonel ve stratejik yetkinlik/etkileşim programları sürdürülecektir.</p> <p>7. Gençlerin savunma sanayiine olan ilgilerini artırmak ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla Gençlik Zirvesi ve Milli Yetkinlik Hamlesi Kampları düzenlenecektir.</p> <p>8. Savunma Kariyer Platformunun üye sayısı artırılacaktır.</p> <p>9. Ortaöğretim öğrencilerine yönelik iki farklı yetkinlik geliştirme programı sürdürülecektir.</p> <p>10. Savunma sanayii ekosistemi için insan kaynağına yönelik ihtiyaç analizleri yapılacaktır.</p> <p>11. Gençlerin savunma sanayiine olan ilgilerini artırmak ve genç yetenekleri keşfedip geliştirmek amacıyla yönderlik programları, çevrimiçi etkinlikler ve okul/üniversite etkinlikleri düzenlenecektir.</p>
<p>Savunma sanayii ihracatı artırılacak, uluslararası işbirliği güçlendirilecek, yüksek teknolojlili alanlarda yetenek kazanımı ve kullanımı çerçevesinde sivil pazarla etkileşimi desteklenerek ülkemizin sanayileşme hedefleri ve dış ticaret dengesi ile sektörün sürdürülebilirliğine katkı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.521)</p>		
<p>Tedbir 521.1. Türk savunma sanayiini küresel ölçekte rekabetçi bir konuma ulaştırmak amacıyla çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Savunma Sanayii Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Savunma sanayii alanında ihracat potansiyeli yüksek ülkelerle Savunma Sanayii İşbirliği (SSİ) toplantıları gerçekleştirilecektir.</p> <p>2. Yurt dışında gerçekleştirilecek savunma sanayii fuarlarına katılım gerçekleştirilerek firmalarımıza destek sağlanacaktır.</p> <p>3. NATO faaliyetlerine katılım sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 521.2. Askeri alanda teknoloji yoğun ürün ve hizmetler için kazanılan yeteneklerin sanayileşme hedefleri doğrultusunda sivil alanda etkin kullanımı sağlanacaktır.</p>	<p>Savunma Sanayii Başkanlığı (S)</p>	<p>1. İlgili kurum, kuruluş ve sektör temsilcileriyle birlikte Çift Kullanım Yol Haritası hazırlanacaktır.</p>

Tedbir 521.3. Sektör paydaşları arasında işbirliğini güçlendirmeye yönelik platformlar oluşturulacaktır.	Savunma Sanayii Başkanlığı (S)	1. SSB ve savunma sanayiinde faaliyet gösteren ana yüklenicilerin de katılım sağlayacağı savunma sanayii il buluşmaları ile teknopark, kümelenme ve OSB buluşmaları düzenlenecektir.
Tedbir 521.4. Gerek savunma ve güvenlik gerekse sivil alanda siber güvenlik ihtiyaçları, azami ölçüde yerli ve yetkin çözümlerle karşılanacaktır.	Savunma Sanayii Başkanlığı (S)	1. Yerli ve yüksek veri hacmini destekleyebilecek Güvenlik Bilgi Olay Yönetimi (SIEM) ürünü geliştirilmesi ve TSK'da kullanıma alınması için Teknoloji Kazanım Yükümlülüğü (TKY) Projesi başlatılacaktır. 2. MSB Bilgi Sistem Modernizasyon Projesi kapsamında yerli muadili olmayan uç nokta güvenlik ürünleri geliştirilecektir. 3. Devam eden projelerde kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik tedarikler gerçekleştirilirken siber güvenlik açısından yerli ve yetkin ürünler önceliklendirilecek ve gelişimi desteklenecektir. 4. Bankacılık ve sigortacılık gibi sektörlerin temsilcileri yerli siber güvenlik firmalarıyla bir araya getirilerek yerli ürün kullanımı desteklenecektir. 5. Sıfır Güven Ağ Erişimi (ZTNA) ürünü yerileştirilecektir. 6. TSK Bulut Bilişim Sistemi Projesi kapsamında yerli muadili olmayan bulut güvenlik ürünleri geliştirilerek kullanımı sağlanacaktır. 7. Türkiye Siber Güvenlik Kümelenmesi ile koordineli olarak yerli siber güvenlik ürünleri kamu yetkililerine tanıtılarak yerli ürün konusunda farkındalık artırılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Savunma Sanayii Yerlilik Oranı	Yüzde	81	82	83
Savunma ve Havaacılık İhracatı (3)	Milyar Dolar	7,2	7,3	8,0
Savunma ve Havaacılık Sanayii Cirosu	Milyar Dolar	20,2	18,2	20,0
Savunma ve Havaacılık Sanayii İstihdamı	Bin Kişi	99,0	108,9	119,8

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program Hedefi

(3) Mal ve Hizmet Dâhil İhracat

2.2.2.4. Turizm

a) Mevcut Durum

Uluslararası turizm talebi, 2024 yılında tüm ekonomik dalgalanmalara ve jeopolitik belirsizliklere rağmen büyüme eğilimini sürdürmüştür. 2024 yılında uluslararası turist sayısı yüzde 12,2 oranında artarak 1,47 milyar kişiye ulaşmış, turizm gelirleri ise 1,7 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon ve döviz kuru dalgalanmaları dikkate alındığında, turizm gelirlerinde 2023 yılına göre yüzde 11,4, Covid-19 küresel salgın öncesi seviyeye göre ise

yüzde 14,7'lik reel artış kaydedilmiştir. Bu gelişme, küresel salgın kaynaklı keskin daralmanın 2024 yılı itibarıyla küresel ölçekte sona erdiğini göstermektedir. 2025 yılında uluslararası turizm hareketinin yüzde 3,5 artarak 1,5 milyar kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 4,1 artarak 1,8 trilyon dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Bununla birlikte, küresel turizm sektörü kırılganlığını korumakta ve bir dizi aşağı yönlü riskle karşı karşıya bulunmaktadır. Sınırlı ekonomik büyüme, artan seyahat maliyetleri ve yükselen tarifeler sektöre yönelik risk unsurları arasında yer almaktadır. BM Turizm verilerine göre, 2024 yılında küresel düzeyde turizm enflasyonu yüzde 8 olarak gerçekleşmiş ve hizmet enflasyonu, yüzde 5,7 olan genel (manşet) enflasyonun üzerinde seyretmiştir. Özellikle konaklama ve ulaşım maliyetlerindeki artış, hanehalkı bütçesi üzerinde baskı oluşturmaktadır. Buna rağmen, seyahat talebi canlılığını korumakta, maliyet açısından avantajlı yakın mesafedeki varış noktaları ile kısa süreli seyahatler ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, Rusya-Ukrayna savaşı ve Ortadoğu'da artan jeopolitik gerilimlerin yarattığı belirsizlikler turizm sektörü açısından aşağı yönlü riskleri canlı tutmaktadır.

Küresel ölçekteki gelişmelere paralel olarak Türkiye de turizm sektöründe güçlü bir büyüme performansı sergilemiştir. 2024 yılında ülkemize gelen turist sayısı bir önceki yıla göre yüzde 9,8 artarak 60,6 milyona ulaşırken, turizm gelirleri ise yüzde 8,3 artarak 61,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler, ülkemiz açısından ulaşılan en yüksek seviyeleri işaret etmektedir.

Türkiye, 2024 yılında turist sayısı bakımından dünyada dördüncü sıraya yükselmiş, turizm gelirinde ise yedinci sıradaki yerini korumuştur. Aynı dönemde ülkemiz, turist sayısı bakımından uluslararası turizm pazarından yüzde 4,1, Avrupa turizm pazarından yüzde 8,0 pay alırken, turizm gelirleri açısından bu paylar sırasıyla yüzde 3,3 ve yüzde 7,8 olarak gerçekleşmiştir.

2024 yılında ülkemize gelen 52,6 milyon yabancı ziyaretçinin yüzde 44,7'si OECD, yüzde 23,9'u da Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindedir. Aynı dönemde ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülkeler sıralamasında Rusya birinci (yüzde 12,8), Almanya ikinci (yüzde 12,6), İngiltere ise üçüncü (yüzde 8,4) sırada yer almıştır.

2023 yılında 979 dolar olan ziyaretçi başına ortalama harcama 2024 yılında 972 dolar seviyesine gerilemiştir. Bu durum, turist sayısı ve turizm gelirlerinde kaydedilen rekor seviyelere rağmen, kişi başına harcamanın artırılmasına yönelik politikaların önemini koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin turizm stratejisinde nitelikli büyümeye, yüksek harcama potansiyeline sahip pazar segmentlerine ve katma değeri yüksek ürün çeşitlendirmesine odaklanması gerekmektedir.

TABLO II: 14- Dünyada ve Türkiye’de Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (2)
DÜNYA							
Turist Sayısı (Milyon Kişi)	1 468	408	461	976	1 307	1 470	1 521
Yıllık Değişim (Yüzde)	3,5	-72,2	12,9	111,7	33,9	12,5	3,5
Turizm Geliri (Milyar Dolar)	1 487	558	655	1 142	1 536	1 735	1 807
Yıllık Değişim (Yüzde)	3,8	-62,5	17,4	74,4	34,5	13,0	4,1
TÜRKİYE							
Turist Sayısı (Milyon Kişi) (1)	51,2	15,9	29,9	50,5	55,2	60,6	61,4
Yıllık Değişim (Yüzde)	11,9	-69,0	88,3	68,6	9,3	9,8	1,3
Yabancı Ziyaretçi Sayısı (Milyon Kişi)(1)	45,1	12,7	24,7	44,6	49,2	52,6	53
Yıllık Değişim (Yüzde)	14,1	-71,7	94,1	80,3	10,4	7,0	0,7
Turizm Geliri (Milyar Dolar)(3)(4)	42,9	15,3	30,5	50,2	56,4	61,1	64
Yıllık Değişim (Yüzde)	19,3	-64,3	99,3	64,6	12,4	8,3	4,7
Kişi Başı Ortalama Harcama (Dolar)	826	958	1 032	971	979	972	1 017

Kaynak: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BM Turizm), Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

(1) Yabancı ziyaretçi sayısı, Türkiye Cumhuriyeti pasaportu taşımayan, sınır kapılarından ülkemize giriş yapan ve yurt dışında ikamet eden ziyaretçileri yansıtmaktadır. Turist sayısı ise, yabancı ziyaretçi sayısı ile yurt dışında ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti pasaportlu ziyaretçi sayısı toplamından gününbirliklerin (Türkiye’de 24 saatten az kalan) çıkarılmasıyla elde edilmektedir. (2) Gerçekleşme Tahmini. (3) 2020 yılı verisi 1., 3. ve 4. çeyrekleri kapsamaktadır. Covid-19 küresel salgını nedeniyle sınır kapılarında anket yapılmadığından 2020 yılı 2. çeyreğe ilişkin veri yayınlanamamıştır. (4) Turizm gelirleri TÜİK tarafından Nisan 2024’te revize edilmiştir.

Türkiye 2025 yılında nitelikli büyümeyi desteklemek ve dış şoklara karşı dayanıklılığı artırmak amacıyla ürün ve pazar çeşitliliğine yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Bu kapsamda, Türkiye’ye 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde gelen yabancı ziyaretçi sayısı önceki yıla göre yüzde 0,9 azalarak 35,5 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Buna karşın, turizm gelirleri ise 2025 yılı Ocak-Haziran döneminde önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,6 artış göstererek 25,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ziyaretçi başı ortalama harcama 942 dolardan 996 dolara, gecelik ortalama harcama ise 98 dolardan 106 dolara yükselmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye’nin ürün ve pazar çeşitliliğine odaklanan stratejilerinin ve nitelikli turiste yönelik çalışmalarının gelir bazında olumlu sonuç verdiğini göstermektedir.

2025 yılı sonunda Türkiye’ye gelen yabancı ziyaretçi sayısının bir önceki yıla göre yüzde 1 artarak 53 milyon kişiye ve turizm gelirinin ise yüzde 4,7 artarak 64 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir. Küresel turizm pazarında fiyat rekabetçiliği ve değişen tüketici eğilimleri rekabet ortamını daha karmaşık hale getirmiştir. Bu çerçevede, ülkemizin yalnızca uygun maliyet avantajı sunması değil, aynı zamanda kalite, sürdürülebilirlik ve özgün deneyimlerle farklılaşması giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Turizmin ekonomik etkilerini arz ve talep yaklaşımı ile ölçen Turizm Uydu Hesapları (2019-2023) verileri, ülkemiz turizm sektörünün hem ekonomik büyüme hem de istihdam oluşturma açısından önemini ortaya koymaktadır. 2023 yılı verilerine göre, ülkemizdeki turizm amaçlı toplam tüketim değeri 2,4 trilyon TL olarak gerçekleşmiş ve bu değer toplam yurt içi arz içerisindeki payı yüzde 3,7 olmuştur. Aynı yıl turizm amaçlı gayrisafi katma değer 1,1 trilyon TL olarak hesaplanmış ve doğrudan turizm amaçlı gayrisafi katma değer toplam gayrisafi katma değer içindeki payı yüzde 4,7 olmuştur. Turizm sektöründe doğrudan istihdam edilen kişi sayısı 2023 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,6 artarak 998 bin kişiye ulaşmıştır. Böylece, turizm sektöründeki istihdamın toplam istihdam içindeki payı yüzde 3,1’den yüzde 3,2’ye yükselmiştir.

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerine hız vermek amacıyla Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (KSTK) ile 2022 yılında imzalanan üç yıllık işbirliği anlaşması çerçevesinde çalışmalar sürdürülmektedir. Bu konudaki ilk ulusal program olma özelliği taşıyan Sürdürülebilir Turizm Programı ile uluslararası standartlara uyum sağlanması ve Türkiye'nin sürdürülebilirlik konusunda yaptığı çalışmaların dijital ortamda görünürliğünün artırılması amaçlanmaktadır. Programın konaklama tesisleri, tur operatörleri ve varış noktalarını kapsayacak şekilde üç aşamalı bir geçiş süreciyle hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, öncelikli olarak konaklama tesisleri için hazırlanan sürdürülebilir turizm kriterleri KSTK standartlarına göre uygulanmaktadır. 25 Temmuz 2024 tarihli ve 2024/5 sayılı Genelge ile konaklama tesislerine 31 Aralık 2025 tarihine kadar en az 2. Aşama Belgesi alma zorunluluğu getirilmiş olup 2030 yılında ise konaklama tesislerinin tüm standartları karşılması hedeflenmektedir. Eylül 2025 itibarıyla 1. Aşama Belgeli 13.494, 2. Aşama Belgeli 3.979 ve 3. Aşama Sertifikalı 1.995 tesisle birlikte toplam belgeli ve sertifikalı konaklama tesisi sayısı 19.468'e yükselmiştir.

Ağustos 2025 itibarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belgelendirilen 7.707 tesiste 1.202.578 yatak, basit konaklama belgeli 13.607 tesiste 606.787 yatak bulunmakta olup yatırım aşamasındaki 146.194 yatakla birlikte ülkemizdeki toplam yatak kapasitesi 1.955.559'a ulaşmıştır. Ağustos 2025 itibarıyla 4'ü kruvaziyer gemi limanı olmak üzere turizm işletme ve yatırım belgeli toplam 51 deniz turizmi tesisi hizmet vermekte olup 13.690'ı denizde, 4.742'si karada olmak üzere toplam 18.432 yat bağlama kapasitesi bulunmaktadır. Eylül 2025 itibarıyla sektörde faaliyet gösteren seyahat acentası sayısı 16.786'dır.

Konutların gerçek ve tüzel kişilere turizm amaçlı kiralınmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen 7464 sayılı Konutların Turizm Amaçlı Kiralanmasına ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 1 Ocak 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu amaçla, Ağustos 2025 sonu itibarıyla 131.665 konut için başvuru yapılmış olup bu başvuruların 43.698'i için turizm amaçlı kiralanana konut izin belgesi düzenlenmiştir.

Ülkemizde turizm potansiyelinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla çeşitli bölgeler Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) olarak ilan edilmektedir. Buna göre 4 Ekim 2024 tarihli ve 8999 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Muğla Bodrum Torba ve çevresi, 27 Kasım 2024 tarihli ve 9164 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Trabzon Araklı Pazarlık, 6 Ağustos 2025 tarihli ve 10177 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile de Hakkâri Cilo Dağları ve Hakkâri Mergabütan bölgeleri KTKGB olarak belirlenmiştir. Bu bölgelerde turizm yatırımlarının planlı ve sürdürülebilir biçimde gelişmesini sağlamak ve kültürel ile doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu ile Kültür ve Turizm Bakanlığına Verilen Yetki ve Görevlerin Uygulanmasına Dair Yönetmeliğine göre, turist rehberliği mesleğine kabul, eğitim ve gezi programlarının düzenlenmesi, mesleğe yönelik yabancı dil sınavları ile Bakanlığın turizm meslekleri ve meslek kuruluşları üzerindeki idari ve mali denetim yetkilerini ve Kanunla verilen diğer görevlerin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

28 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 175 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı, kamu tüzel kişiliğine sahip ve özel bütçeli bir kuruluş olarak yeniden teşkilatlandırılmıştır.

7553 sayılı Kanun ile 4857 sayılı İş Kanununda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm işletmesi belgesi verilen konaklama tesislerinde çalışan işçilere yönelik hafta tatili uygulamasında esneklik sağlanmıştır.

Kıyaların korunması, çevre bilincinin gelişmesi ve turizm pazarlamasında önemli bir yer olan Mavi Bayrak Uygulamasına dâhil olan ülkeler arasında Türkiye, 2025 yılında 577 ödüllü plajla üçüncü sırada, 29 ödüllü marina ile yedinci sırada yer almıştır. Ayrıca sekiz bireysel yat ve 18 turizm teknesi de Mavi Bayrakla ödüllendirilmiştir.

Ücretsiz, güvenli ve sıhhi plajların oluşturulması amacıyla turizmin yoğun olduğu bölgelerde yerel halkın ve ziyaretçilerin yararlanması için halk plajları yapımına devam edilmiştir. 2025 yılında Antalya ilinde Manavgat Sorgun ve Muğla ilinde Bodrum Yalıkavak halk plajları hizmete açılmıştır. Böylece Antalya, Muğla ve İzmir illerinde halkın kullanımına sunulan plaj sayısı 19'a yükselmiştir.

Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansının koordinasyonunda reklam ve tanıtım faaliyetlerine 2025 yılında da devam edilmiştir. Hedef pazar ülkelerde yerel ajanslarla yapılan anlaşmalar kapsamında algı ve imaj çalışmaları ile pazar araştırmaları yürütülmüş, ülke bazında talebe yönelik ve üst gelir grubunu hedefleyen özelleştirilmiş tanıtım çalışmaları sürdürülmüştür.

Türkiye'nin tek dijital küresel tanıtım platformu GoTürkiye.com yenilenmiş yapısıyla turizm potansiyelini varış noktası ve deneyim odaklı bir bakış açısıyla hedef pazarlardaki kullanıcılara sunmaya devam etmektedir. Değişen eğilimler çerçevesinde çeşitli kullanıcı profilleri ve dijital tüketim alışkanlıklarına uygun içerikte hazırlanan, turizm ürün çeşitliliğini vurgulayan platformda, Eylül 2025 itibarıyla 105 varış noktası, 60 deneyim tanıtımı yapılmış ve 10 dilde içerik sunularak 83,1 milyon tekil ziyaretçiye ulaşılmıştır.

Turizm faaliyetlerinin ülke geneline yayılması, marka bütünlüğünün sağlanması ve etkin tanıtımın yapılması amacıyla Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı tarafından il bazlı markalaşma ve tanıtım çalışmalarına devam edilmekte olup 77 il için turizm yol haritaları hazırlanmıştır. Bu kapsamda sosyal medyada etkili kişiler, basın mensupları, kanaat önderleri, tur operatörleri ve seyahat acentalarına yönelik tanıtım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Gezsen (Go) marka çatısı altında açılan 167 sosyal medya hesabında illere ait turizm ürünlerinin tanıtımına devam edilmektedir.

Gastronomi turizmi alanında ülkemizin sahip olduğu değerlerin yurt içi ve yurt dışı tanıtımında etkinliğinin artırılması, Türk mutfağı tanıtım faaliyetlerinin eşgüdümlü ve belirli bir tema altında yapılarak zaman ve kaynak israfının engellenmesi amacıyla 21-27 Mayıs 2025 tarihleri arasında dördüncü kez kutlanan Türk Mutfağı Haftası çerçevesinde çeşitli tanıtım etkinlikleri düzenlenmiştir.

Türkiye, turizm tanıtımında ürün çeşitliliğini artırma ve turizm sezonunu 12 aya yayma hedefi doğrultusunda sağlık turizmine özel önem vermektedir. Hem sağlık hizmeti almak amacıyla gelen ziyaretçilerin hem de tatil için gelen turistlerin sağlık hizmetlerine erişiminin güvence altına alınması ziyaretçi memnuniyetini artırarak ülkeye yönelik tercihleri güçlendirmektedir. 26 Nisan 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelikle uluslararası sağlık turizmi alanında faaliyet gösterecek sağlık kuruluşları ve aracı kuruluşlar için asgari hizmet standartları belirlenmiş, yetkilendirme ve denetim mekanizmaları oluşturularak hizmet kalitesinin güvence altına alınması sağlanmıştır. Bu düzenleme, Türkiye'nin uluslararası sağlık turizmi alanındaki rekabet gücünü artırmayı, hasta memnuniyetini yükseltmeyi ve sağlık hizmetlerinin şeffaf, planlı ve düzenli bir şekilde sunulmasını amaçlamaktadır. 13 Mayıs

2025 tarihinde Kùltür ve Turizm Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan Uluslararası Sağlık Turizmi Alanında İş birliği Protokolü ile kurumlar arası koordinasyonun güçlendirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin geliştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması hedeflenmiştir.

Turizm sektörü, yenilikçi hizmetler ve ürünler geliştirmek üzere yeni nesil teknolojilerin süreç ve verilerinden faydalanarak akıllı turizme dönüşmektedir. Bu çerçevede, ülkemizde de yeni dijital takip altyapısı oluşturulmuş, ziyaretçilerin davranışlarını büyük veriye dayanarak yapay zekâyla analiz etme, ürün geliştirme ve hedef ülke bazlı varış noktası tanıtım stratejisi oluşturma imkânı sağlanmıştır. Ziyaretçi ve konaklama istatistikleri, uçuş arama, uçuş kapasitesi ve uçuş biletleme istatistikleri büyük veri aracılığıyla günlük analiz edilebilmektedir. Ayrıca GoTürkiye ve diğer turizm platformlarının kullanım istatistikleri ile etkinlik ve ağırlama verileri de aynı yöntemle analiz edilerek Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı veri tabanına aktarılmaktadır. Bu verilerin karar mekanizmalarında kullanılması amacıyla ortak bir panel geliştirilmiş ve turizm çalışanlarının erişimine sunulacak şekilde tasarlanmıştır.

Turizm sektöründe nitelikli personel ihtiyacını karşılamak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı ile Kùltür ve Turizm Bakanlığı arasında imzalanan protokoller çerçevesinde son yedi yıldır sürdürölen ve öğrencilere konaklama tesislerinde staj imkânı sağlayan uygulama devam etmektedir. Ayrıca konaklama ve yeme içme işletmelerinde çalışan personelin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmek ve hizmet kalitesini artırmak amacıyla İşbaşı Eğitimi Kursları ile Kişisel Gelişim Seminerleri düzenlenmektedir.

Türkiye'nin tanıtımını daha etkin bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla sektör çalışanlarına yönelik olarak sunulan All in Türkiye isimli çevrimiçi eğitim platformundaki 30 kursa 113 farklı ülkeden 3.676 kişi kaydolmuş ve 9.173 sertifika verilmiştir.

Covid-19 küresel salgın sürecinde öne çıkan temassız iletişim, sanal deneyimler, çevrimiçi işlemler gibi uygulamalarla birlikte dijital dönüşüm turizm sektörünün gündemindeki önemli başlıklardan biri haline gelmiştir. Dünyadaki dijital dönüşüme paralel olarak, turizm sektörü için yapay zekâ, sanal gerçeklik gibi dijital uygulamaların yerli kaynaklarla ve yenilikçi yaklaşımlarla geliştirilmesi, ayrıca turizm sektörü çalışanlarına dijital beceriler kazandırılması önem arz etmektedir.

b) Amaç

Değişen tüketici eğilimleri doğrultusunda turizmin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, sezon süresinin uzatılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve daha fazla harcama eğilimi olan ziyaretçinin ülkemize çekilmesiyle ziyaretçi başına turizm gelirinin artırılması, varış noktası yönetimi yaklaşımıyla sektörde yeşil ve dijital dönüşümün gerçekleştirilerek rekabetçiliğin geliştirilmesi ve koruma/kullanma dengesi gözetilerek ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Turizm sektörünün sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olması sağlanacak ve sektörde yeşil dönüşüm hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.523)		
Tedbir 523.3. "Sürdürülebilir Turizm Programı" kapsamında turizmde yeşil dönüşümün sağlanması için çalışmalar yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler	1. Konaklama tesislerinde 3. Aşama Sertifika Belgesi alan tesis sayısı artırılabilecektir.
Tedbir 523.5. Ekosistemin korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik planlama ve uygulamalarla korunan alanların etkin yönetimi gerçekleştirilecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Korunan alanların artırılması amacıyla yeni etüt, envanter ve ilan çalışmaları gerçekleştirilecektir. 2. İlan edilen korunan alanların sürdürülebilirliğini sağlamak için yönetim, gelişme ve uzun devreli gelişme planları hazırlanarak süresi biten planlar revize edilecektir.
	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	3. Özel Çevre Koruma Bölgeleri ve Doğal Sit Alanlarında, taşıma kapasitesi gözetilerek çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine yönelik çevre düzenleme, kanalizasyon ve içme suyu projeleri yürütülecektir.
Turizm sektörünün hızlı değişen talebi karşılayabilen rekabetçi bir yapıya kavuşması için dijital dönüşüme uyum sağlaması desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.524)		
Tedbir 524.3. Ziyaretçilere doğru kanallardan uygun içeriklerin ulaştırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecek ve yenilikçi çözümlerle kullanıcı deneyimi iyileştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı	1. Varış noktası ve deneyim odaklı tanıtım faaliyetleri kapsamında global kanallarda 200'den fazla ülkede reklam faaliyetlerine devam edilecektir. 2. Hedef pazar ülkelerde Çevrimiçi Seyahat Acenteleri (OTA), tur operatörleri ve havayolları ile birlikte reklam çalışmaları yürütülmeye devam edilecektir.
Rekabetçi ve hızla değişen talebi karşılayabilen bir turizm sektörü için hizmet kalitesi iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.525)		
Tedbir 525.1. Hizmet kalitesini iyileştirerek daha rekabetçi bir turizm sektörü oluşturmak üzere personelin mevcut becerilerini geliştirmesi ve yeni beceriler edinmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı	1. Cumhurbaşkanlığı Uzaktan Eğitim Kapısı platformu üzerinden 4.000 kişiye mesleki işbaşı eğitimleri çevrimiçi olarak verilecektir.
	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler	2. GAP Bölgesinde turizmde insan kaynaklarının iyileştirilmesine yönelik yürütülen çalışmalar kapsamında sektör ve üniversite işbirliği güçlendirilecektir.

<p>Tedbir 525.2. Turizm sektöründe çalışma koşulları iyileştirilecek ve çalışanların yıl boyunca istihdamının sağlanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü</p>	<p>1. Personel lojmanı yapımına uygun kamu arazileri tespit edilecek, bu arazilerin tasarruf hakları Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilerek yatırımcılara tahsisine ilişkin iş ve işlemler yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 525.3. Mesleki eğitim müfredatı sektörün ihtiyaçları doğrultusunda yeniden düzenlenecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili STK'lar</p>	<p>1. Ulusal meslek standartları, ulusal ve uluslararası yeterlilikler, teknolojik gelişmeler ve sektörden gelen talepler doğrultusunda mesleki ve teknik ortaöğretim programları güncellenecektir.</p>
<p>Tedbir 525.4. Turizm sektörünün ihtiyacı olan nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanmasına yönelik uygulamalı eğitim programları geliştirilerek sürdürülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili STK'lar</p>	<p>1. Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme İş Birliği Protokolü kapsamında Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin en az üç yabancı dil öğrenmelerine ve turizm işletmelerinde yoğunlaştırılmış beceri eğitimi almalarına yönelik faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 525.5. Hizmet kalitesinin ve turist memnuniyetinin artırılması amacıyla turizm tesislerinde fiziki şartların iyileştirilmesine yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacak ve denetim faaliyetleri artırılabilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, İlgili STK'lar</p>	<p>1. Basit Konaklama Turizm İşletmesi Belgeli tesislerin Turizm İşletmesi Belgesi'ne geçişi sağlanacaktır. 2. Turizmde hizmet kalitesini artırmak amacıyla 5.000 turizm işletme belgeli tesis denetlenecektir.</p>
<p>Tutarlı ve bütüncül turizm gelişimini sağlamak, varış noktalarının özgün kimliklerini oluşturmak ve yerel ekonomik döngüyü güçlendirmek üzere varış noktası yönetim örgütleri hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.526)</p>		
<p>Tedbir 526.3. Varış noktası yönetim örgütlenmesinde ihtiyaç duyulan insan kaynağı kapasitesi oluşturulacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar</p>	<p>1. İl Tanıtım ve Geliştirme Programı kapsamında oluşturulan İl Tanıtım ve Geliştirme Kurulları, illerdeki tüm turizm bileşenlerini kapsayacak şekilde çalışmalarını sürdürecektir.</p>
<p>Ziyaretçi başına turizm gelirin artırılması amacıyla daha fazla gelir bırakan turizm çeşitleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.527)</p>		
<p>Tedbir 527.1. Turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesine yönelik yatırımların ve işletmeciliğin desteklenmesi amacıyla mevzuat çalışmaları gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı</p>	<p>1. Uygulamada ihtiyaç duyulan küçük tekne barınaklarına ilişkin mevzuat çalışmaları gerçekleştirilecektir.</p>

Tedbir 527.2. Turizm çeşitlerinin planlı gelişimini sağlamak üzere ana plan ve strateji çalışmaları yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, Uludağ Alan Başkanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Kış turizminin sürdürülebilir gelişimini sağlamak üzere Uludağ Alan Planı çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 527.4. Turizm yatırımlarının sürdürülebilir bir anlayışla gerçekleştirilmesine yönelik planlama ve arazi tahsis çalışmalarına devam edilecek, turizm altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Dört adet ücretsiz halk plajı yapılacaktır.
Tedbir 527.5. Kültür ve turizm güzergâhları geliştirilerek ziyaretçi kalış süresinin ve harcamalarının artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Kültürel ve turistik etkinliklerin tanıtımına yönelik faaliyetler artırılabilecek ve kültürel yolculuk rotalarının sayısı 20'ye çıkarılacaktır.
Turizm gelirinin artırılması, mevcut pazarlarımızın güçlendirilmesi, yeni pazarların oluşturulması ve harcama eğilimi yüksek ziyaretçilere ulaşılması amacıyla tanıtım faaliyetleri yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.528)		
Tedbir 528.1. Türkiye markası altında ve odaklı bir biçimde yapılan etkin tanıtım faaliyetlerine devam edilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), RTÜK, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. GoTürkiye çatısı altında yeni temalar ve varış noktaları geliştirilecek, dijital mecralarda tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 528.2. Değişen tüketici eğilimleri ile teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeni tanıtım stratejileri belirlenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), RTÜK, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Gelişen trendlere uygun olarak yeni mecralar belirlenecek ve hitap ettiği ülkelere göre tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 528.3. Yeni pazarlar oluşturulması amacıyla başta Amerika ve Uzak Doğu ülkeleri olmak üzere turist potansiyeli yüksek ülkelerde tanıtım çalışmaları yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), RTÜK, Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı	1. Amerika ve Uzakdoğu pazarı için tur operatörleri ve hava yolu şirketleri ile birlikte reklam ve ortak bütçeli tanıtım projeleri yürütülecektir. 2. Hedef pazarlarda yüksek gelir gruplarını hedef alan tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Turizm sektörünün daha etkin analiz edilebilmesi için gerekli veri altyapısı oluşturulacak ve mevcut turizm istatistikleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.529)		
Tedbir 529.2. Turizmin sürdürülebilirliğini ölçmek için oluşturulan uluslararası istatistikî çerçeveye uygun ölçüm araçları geliştirilecek ve yeni veri setleri oluşturulacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Turizmin çevresel etkilerini ortaya koyan karşılaştırılabilir nitelikte bir gösterge seti oluşturulacak ve metodolojisi belirlenecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Turizm Geliri	Milyar Dolar	61,1	64,0	68,0
Giriş Yapan Ziyaretçi Sayısı	Milyon Kişi	62,3	63,0	65,5
Turizm Gelirinin GSYH İçerisindeki Payı	Yüzde	4,5	4,1	4,1
Kişi Başı Ortalama Harcama	Dolar	972	1 017	1 039
Kişi Başı Gecelik Ortalama Harcama	Dolar	97	102	104

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

2.2.3. Sektörel Politikalar

2.2.3.1. Kamu Yatırım Politikaları

a) Mevcut Durum

2025 yılı kamu yatırım uygulamalarında sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara ağırlık verilmiştir. 2025 yılı Yatırım Programı sene başı değerleri dikkate alındığında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere toplam tutarı 10.599,5 milyar TL, 2024 yılı sonu kümülatif harcaması 3.527,2 milyar TL ve 2025 yılı başlangıç ödeneği 1.444,4 milyar TL olan 3.783 kamu yatırım projesi yürütülmektedir.

2025 yılı Yatırım Programı kapsamında yatırım ödeneğinden en yüksek payı yüzde 30,5 ile ulaştırma sektörü alırken, eğitim sektörünün payı yüzde 15,1, tarım sektörünün payı yüzde 11,4, madencilik sektörünün payı yüzde 10,3, sağlık sektörünün payı yüzde 9,6 ve enerji sektörünün payı yüzde 7,6'dır. İmalat, turizm, konut, içmesuyu ve kanalizasyon, teknolojik araştırma, güvenlik, adalet, çevre gibi diğer sektörlerin toplam payı ise yüzde 15,5'tir.

Orta Vadeli Programda (2026-2028) ilan edilen kuruluşların yatırım teklif tavanları dikkate alındığında 2026 yılında yatırım projelerine ayrılan kaynağın önemli ölçüde artırılması hedeflenmiştir. 2026 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Kanun Teklifinde 2025 yılı sene başında 1.297 milyar TL olan merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki yatırımlar için ayrılan ödeneklerin 2025 yılında yüzde 19,8 oranında artarak 1.554 milyar TL'ye ulaşması öngörülmüştür. Benzer şekilde, 15 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2025/15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi eki 2026-2028 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinde yer alan 2026 yılı KİT yatırım teklif tavanları da 2025 yılında 405,5 milyar TL olan seviyesinden 679,3 milyar TL seviyesine çıkarılmıştır.

Ülkemizde Yap-İşlet-Devret (YİD), Yap-İşlet (Yİ), Yap-Kirala-Devret (YKD) ve İşletme Hakkı Devri (İHD) olmak üzere dört temel Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeli uygulanmaktadır. Söz konusu modellerle 1986 yılından itibaren, Eylül 2025 itibarıyla 277 KÖİ projesi için uygulama sözleşmesi imzalanmıştır. Uygulama sözleşmesi imzalanan projelerin toplam yatırım büyüklüğü Eylül 2025 fiyatlarıyla 112,09 milyar dolara ulaşmaktadır. Bu tutar içinde ulaştırma sektörü 70,64 milyar dolar yatırımla ilk sırada yer almakta olup bunu 22,93 milyar dolarla enerji, 13,80 milyar dolarla sağlık sektörü takip etmektedir. Mevcut durumda 262 proje işletmeye alınmış olup 15 projenin yapımına devam edilmektedir.

TABLO II: 15- Genel Devlet Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

(Yüzde)

Ülkeler	2021	2022	2023	2024 (1)	2025 (1)
Avro Bölgesi Ortalaması	3,7	3,5	3,9	3,9	4,4
Belçika	2,8	2,7	2,8	3,0	3,3
Almanya	2,9	2,8	2,8	2,9	3,0
Estonya	5,8	5,4	6,6	6,1	7,2
İrlanda	2,0	2,0	2,3	2,7	2,8
Yunanistan	3,6	3,7	3,9	3,7	4,2
İspanya	2,7	2,7	3,0	2,7	3,0
Fransa	4,1	4,2	4,2	4,3	4,3
Hırvatistan	4,8	4,0	5,6	5,1	5,4
İtalya	2,8	2,6	3,2	3,5	3,8
Letonya	5,6	4,5	5,6	5,7	7,0
Litvanya	3,2	3,2	4,2	4,2	4,9
Lüksemburg	4,1	4,3	4,7	4,5	4,7
Malta	3,7	3,2	3,6	3,3	3,8
Hollanda	3,4	3,2	3,1	3,2	3,2
Avusturya	3,6	3,5	3,7	3,9	3,9
Portekiz	2,6	2,4	2,6	2,7	3,7
Slovakya	3,0	3,1	3,5	3,6	5,1
Slovenya	4,7	5,5	5,3	5,1	5,3
Finlandiya	4,2	4,1	4,1	4,4	4,9
Avro Bölgesi Dışı AB Ortalaması	4,3	4,1	4,7	4,4	4,7
Bulgaristan	2,7	2,4	3,8	3,0	3,6
Çekya	4,6	4,5	4,9	4,7	4,9
Danimarka	3,2	3,0	3,1	3,1	3,8
Macaristan	6,2	5,3	5,1	4,2	4,2
Polonya	4,1	3,8	5,1	4,9	5,1
Romanya	4,1	4,4	5,4	5,7	6,1
İsveç	5,0	5,1	5,3	5,4	5,5
AB Ortalaması	3,8	3,7	4,1	4,1	4,5
Birleşik Krallık	3,1	3,1	3,2	3,3	3,4
Japonya	4,2	3,9	3,9	3,8	3,9
ABD	3,3	3,2	3,4	3,5	3,5
Türkiye	2,5	2,8	3,0	3,0	3,0

Kaynak: Avrupa Komisyonu Ekonomik Tahminler Raporu, İlkbahar 2025; Strateji ve Bütçe Başkanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

b) Amaç

Kamu yatırımlarıyla ekonominin rekabetçiliğinin ve verimliliğinin artırılması, kamu hizmetlerinin daha etkin sunulması yoluyla toplumun tüm kesimlerinin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve refahının yükseltilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, dijital dönüşümün desteklenmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, özel sektör yatırımlarının ihtiyaç duyduğu altyapının temin edilmesi ile afetlere ve küresel risklere karşı dayanıklılığın artırılması, kamu özel işbirliği (KÖİ) uygulamalarının makroekonomik politikalar, sektörel öncelikler, sosyoekonomik yapılabirlik ve bütçe prensipleriyle uyumlu olarak, ayrıca dengeli bir risk paylaşımı ve maliyet etkinliği çerçevesinde yürütülmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kamu yatırımlarına ayrılan kaynak artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.531)		
Tedbir 531.1. Bütçe imkânları çerçevesinde ekonomik olarak yapılabilir projelere ayrılan kamu kaynakları artırılabilecek, ortalama tamamlanma süresinin kısaltılması sağlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. 2026 yılı içinde tamamlanarak hizmete girebilecek öncelikli projelere ve önemli ölçüde fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere ağırlık verilecektir.
Tedbir 531.4. Afetlere ve olası risklere karşı dayanıklılığın artırılmasını sağlayacak yatırımlar, planlı sanayi alanlarına ilişkin yatırımlar ile çevre, teknolojik araştırma, BİT ile demiryolu ve denizyolu ulaştırma sektörlerindeki yatırımlara öncelik verilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında söz konusu sektörlerle öncelik verilecek şekilde ödenek tahsisi yapılacaktır.
Kamu yatırımlarına ayrılan kaynakların daha etkin şekilde kullanılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.532)		
Tedbir 532.2. KÖİ projeleri, makroekonomik politikalar, sektörel öncelikler, kamu yükümlülükleri ve bütçe dengeleri dikkate alınarak sosyoekonomik yapılabirlik, maliyet etkinlik, bütçe prensipleriyle uyum ve dengeli bir risk paylaşımı gözetilerek planlanacak ve yürütülecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Projelerin finansal ve sosyoekonomik yapılabirliğinin analizine yönelik çalışma tamamlanacaktır.
Tedbir 532.3. Yatırımların izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin faaliyetlere ağırlık verilecek, bu faaliyetler sonucu elde edilen bilgiler proje hazırlık sürecinde kullanılacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Kamu yatırımları bilgi sisteminde izleme ve değerlendirmeye yönelik sistem geliştirmeleri yapılacaktır.
Tedbir 532.4. Kamu yatırım planlamasını güçlendirmek üzere yerel yönetimleri de kapsayacak şekilde tüm kurumlarda KÖİ dâhil tüm yatırım projelerinin hazırlanması, finansmanı, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinin uluslararası standartlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi için kurumsal yapı güçlendirilecek, beşeri kapasite artırılabilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Proje hazırlık, izleme ve değerlendirme konularında eğitimler verilecektir.

Tedbir 532.5. Kamu yatırım programında rasyonelleştirme çalışmaları yapılmak suretiyle kısa sürede tamamlanarak ekonomik ve sosyal fayda üretecek yatırımlar önceliklendirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Beşeri ve fiziki altyapıyı güçlendirecek ve kısa sürede ekonomiye kazandırılacak projelere ağırlık verilecektir.
Tedbir 532.6. Kamu yatırım programına yeni proje tekliflerinde proje stokunu da dikkate alacak şekilde ilave kriterler belirlenecek, öngörülebilirlik ve şeffaflık güçlendirilecek, teklif edilen projelerin fizibilite raporlarının niteliği daha da artırılabilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Mevcut politika belgeleri ve rehberlerde belirtilen kriterler çerçevesinde yeni proje teklifleri değerlendirilecektir.
Tedbir 532.7. Kamu yatırım programında yer alan projelerde ek ödenek kullanımı zorunlu hallerle sınırlı tutulacak, kuruluşlar tarafından sene başı ödenekleri çerçevesinde yıllık iş programları hazırlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında öncelikli ve yıl içinde tamamlanacak projelere gerekli ödenek tahsis edilecektir.
Tedbir 532.8. Kamu yatırımları için proje hazırlık, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında standart rehberler hazırlanacak, eğitim programları düzenlenecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Kamu yatırımları için proje hazırlık, uygulama, izleme ve değerlendirme konularında standart rehberler hazırlanacak, eğitim programları düzenlenecektir.
Tedbir 532.9. İhale ve denetim süreçlerinin yatırım planlamasıyla bağlantısı güçlendirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. İhale ve denetim süreçlerinin yatırım planlamasıyla bağlantısı sistem entegrasyonları vasıtasıyla güçlendirilecektir.
Kamu yatırımları ile özel sektör yatırımları arasında etkin tamamlayıcılık sağlanarak üretken kapasite artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.533)		
Tedbir 533.1. Kamu yatırımları, cari açığın azaltılmasına yönelik yüksek katma değer yaratan ve istihdam artıran özel sektör yatırımları ile eşgüdüm içerisinde, yapılabilirliği dikkate alınarak planlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında öncelikli ve yüksek katma değer sağlayacak projelere gerekli ödenek tahsis edilecektir.
Tedbir 533.2. Öncelikli sektörlerin kamu yatırımları bağlamındaki ihtiyaçları değerlendirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında öncelikli ve sektörel açıdan kritik projeler değerlendirilecektir.
Tedbir 533.3. Kamu yatırımlarında yerli ürün ve teknolojilerin kullanımına öncelik vermek amacıyla ürün ve teknoloji bazında yerlilik oranı takip edilecek, yaygın olan ürün ve teknolojilerden başlanarak yerleşmeye yönelik adımlar atılacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında binek araç, kentiçi raylı sistem aracı ve elektrikli otobüs alımı projeleri başta olmak üzere tüm yatırımlarda azami yerlilik oranı sağlanması koşulu gözetilecektir.

Kamu yatırımlarının bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını giderecek şekilde uygulanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.534)		
Tedbir 534.1. Bölgesel gelişme potansiyelini harekete geçirecek yatırımlar ile sürdürülebilir kentsel gelişme odaklı projelere öncelik verilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Yatırım Programı kapsamında öncelikli ve bölgesel açıdan kritik nitelikteki projelere gerekli ödenek tahsis edilecektir.
Tedbir 534.2. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki işbirliği ve koordinasyon geliştirilecek, yerel aktörlerin kamu yatırım planlamasında daha aktif rol almasını sağlamak üzere katılımıcılığı artıracak mekanizmalar kullanılacak ve proje üretme kapasitesi güçlendirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında eşgüdümlü çalışmalar yapılarak proje üretme kapasitesi güçlendirilecektir.

2.2.3.2. İş ve Yatırım Ortamı

a) Mevcut Durum

2025 yılında özel kesim yatırımlarının artırılması ve üretken alanlara yönlendirilmesi amacıyla yatırım ortamının iyileştirilmesine, yabancı sermayenin teşvik edilmesine ve yatırım desteklerine yönelik faaliyetlere devam edilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) kamu ve özel sektör kuruluşlarının temsilcileriyle düzenli toplantılar gerçekleştirmektedir. İlgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle hazırlanan 2025 Yılı Eylem Planı, 10 Temmuz 2025 tarihinde Kurulun internet sitesinde (www.yoikk.gov.tr) yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 39 eylemden oluşan Eylem Planında yargı süreçlerinin iyileştirilmesi, yeni yatırım alanlarının oluşturulması, girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi, yüksek teknolojili yatırımların teşviki, yeşil dönüşüm/sürdürülebilirlik politikalarının yürütülmesi, lojistik ve teknolojik altyapının geliştirilmesi, finansmana erişim imkanlarının artırılması gibi başlıklar öne çıkmaktadır.

TCMB Kanununun 45'inci maddesi çerçevesinde, bankalar aracılığıyla azami ilk iki yılı anapara ödemesiz ve azami 10 yıl vadeli olarak TL cinsinden düzenlenmiş senetlerin avansa kabulü karşılığında büyük ölçekli, yüksek teknolojili ve stratejik yatırımların finansmanı için yatırımcı firmalara Yatırım Taahhütlü Avans Kredileri (YTAK) kullanılmaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Yatırım Projelerinin Stratejik Öncelik ve Teknik Değerlendirmesine Dair Tebliğine uygun olarak Bakanlıkça yapılan değerlendirme sonucunda gerekli şartları sağlayan firmalar bankalar aracılığıyla TCMB'ye kredi başvurusu yapabilmektedir. 2025 yılının ilk sekiz ayında, YTAK kapsamında toplam 618 firmaya 129,92 milyar TL kredi tahsisi yapılmış olup bu tutarın 114,3 milyar TL'si kullanılmıştır. Ayrıca, 23 Haziran 2025 tarihinde yapılan değişiklikle YTAK'ta politika faizi esas alınarak hesaplanan değişken faiz oranına geçilmiştir.

İklim Kanunu 9 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeşil yatırımların tanımlanması ile finans kuruluşlarının bu doğrultuda yönlendirilmesini, temiz teknoloji yatırımlarının desteklenmesini öngören mevzuatın ülkemizdeki yatırım ve rekabet ortamını yeniden şekillendirmesi beklenmektedir.

Dünya Bankası tarafından Doing Business çalışmasının sonlandırılmasından sonra Business Ready (B-Ready) çalışmasında ilk aşamada 50 ekonomi kapsamış olup kapsamın 2026 sonu itibarıyla 180 ekonomiye çıkarılması öngörülmektedir. Türkiye bu raporda yer almamış olup Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi koordinasyonunda hazırlıklar sürdürülmektedir. Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisince B-Ready endeksi kapsamında yer alan konulara ilişkin reform alanları belirlenmiş, endeksteeki 38 göstereyi etkileyecek 25 eylem maddesi üzerinden yıllık eylem planı hazırlanmıştır. Eylem planının uygulanmasının takibine yönelik çalışmalar Eylül 2025 itibarıyla başlatılmış olup ilgili kurumların eylemlere ilişkin ilerlemeleri iki ayda bir raporlaması öngörülmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi gözetiminde belirli niteliklere sahip yatırımlar için e-Devlet entegrasyonu bulunan yatırım süreçlerinin yeni kurulacak bir dijital altyapı üzerinden izlenmesi planlanmakta olup Yatırım Takip Sistemi (YTS) oluşturulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu doğrultuda, ÇED Kararı, Çevre İzin ve Lisans, Sanayi Sicil Belgesi, OSB'lerde Yer Tahsisi, Yatırım Teşvik Belgesi, Maden Ruhsatı Müracaatı Sorgulama, Elektrik Üretim Ön Lisans ve Lisans süreçlerinin dijital ortamda takip edilmesi amacıyla ilgili kurumlarla veri paylaşım protokolleri imzalanmış, EPDK ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (MAPEG) ile veri entegrasyonu tamamlanmıştır. Ticaret Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı nezdindeki çalışmalar devam ederken, ilave edilecek yatırım süreçleri de belirlenmiştir. Bu doğrultuda Tarım ve Orman Bakanlığı ile veri paylaşım protokolü imzalanmasına yönelik görüşmelere başlanmıştır.

Ülkemizdeki icra ve iflas sisteminin etkinleştirilerek günümüz şartlarına daha iyi uyum sağlaması için elektronik dosya sistemi kullanımı artırılarak, icra dairelerindeki derdest fiziki dosyaların tamamının UYAP sistemine aktarılması çalışmalarına devam edilmiştir. Eylül 2025 itibarıyla ülke genelindeki ilçe icra dairelerinin yüzde 65'i tarama faaliyetlerini tamamlamıştır. Ayrıca, büyük ölçekli mahallerde ihtisaslaşmış icra dairesi sayısının artırılması amacıyla İstanbul Anadolu 2. Banka Alacakları İcra Dairesi yeni icra modeli kapsamında faaliyete geçirilmiştir.

İcra ve İflas Kanununun yeniden yazılması amacıyla kurulan bilim komisyonunun hazırladığı çalışmanın teklif haline getirilmesi için daha önce yapılan toplantılar doğrultusunda hazırlanan taslak metin Eylül 2025 itibarıyla kurumların görüşüne açılmıştır.

Ayrıca, yargıda ihtisaslaşmanın güçlendirilmesi çalışmaları kapsamında iş dağılımı suretiyle oluşturulan ihtisas mahkemelerinin etki analizi yapılmış, bu analiz çalışmaları esas alınarak 2025 yılında 97 yeni ihtisas mahkemesi kurulmuştur. Eylül 2025 itibarıyla faal müstakil ihtisas mahkemesi sayısı 2.223'e ulaşmıştır.

Uzman arabuluculuk kurumunun yürürlüğe girmesi amacıyla ticaret hukuku, tüketici hukuku, banka ve finans hukuku, fikri mülkiyet hukuku, enerji ve maden hukuku, sağlık hukuku, spor hukuku, sigorta hukuku ve inşaat hukuku alanlarında uzmanlık eğitimi verilmeye devam edilmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca ikiz dönüşüm sürecinin getirdiği uzaktan çalışma şeklinin sektörel, mesleki ve bölgesel işgücü göçü bağlamında etkilerinin analiz edilmesine yönelik olarak uzaktan çalışma biçiminin, bilgi teknolojileri sektörü esasında uygulanabilirliğinin incelendiği Uzaktan Çalışma ve Uluslararası İşgücü başlıklı rapor tamamlanmıştır.

TCMB verilerine göre ülkemize 2002-2024 döneminde toplam 275,9 milyar dolar tutarında Uluslararası Doğrudan Yatırım girişi olmuştur. Uluslararası doğrudan yatırım girişi 2024 yılında 11,7 milyar dolar, 2025 yılının ilk sekiz ayında ise 10,6 milyar dolar olmuştur.

Önümüzdeki dönemde uluslararası yatırımların imalat sanayii gibi verimlilik artışı imkânı daha yüksek alanlara çekilebilmesi ve ekonominin ihtiyaç duyduğu kaynak girişinin artırılması amacıyla uluslararası doğrudan yatırımlara ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

Bu amaçla hazırlanan 2024-2028 dönemini kapsayan Uluslararası Doğrudan Yatırım Stratejisi, 29 Temmuz 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 2024/9 nolu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yürürlüğe girmiştir. Ana hedefi ülkemizin küresel uluslararası doğrudan yatırım pastasından aldığı payı nitelikli uluslararası doğrudan yatırım projeleriyle 2028 yılında yüzde 1,5’e çıkarmak olan stratejide Yatırım Ortamı Rekabetçiliği, Yeşil Dönüşüm, Dijital Dönüşüm, Küresel Tedarik Zinciri, Nitelikli İnsan Kaynağı ve İletişim ve Tanıtma olmak üzere toplam altı temayı içeren bir politika çerçevesi oluşturulmuştur. Strateji kapsamında yürütülecek proje ve faaliyetler ise yıllık eylem planları çerçevesinde icra edilmekte olup 2025 yılı eylem planında 11 kurumun sorumluluğunda 47 eyleme yer verilmiştir.

Ayrıca Türkiye’nin uluslararası alandaki rekabetçiliğinin artırılması, yatırım ortamının güçlendirilmesi ve küresel gelişmeler doğrultusunda sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması amacıyla 11 Ekim 2025 tarihinde Yatırım Danışma Konseyi’nin 11. toplantısı gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı yardımcısı başkanlığında ilgili bakanlar, kamu ve özel sektör temsilcileri ile 11 ülkeden toplam değeri 15 trilyon doları bulan 33 uluslararası yatırımcının katılımıyla düzenlenen toplantıda “Küresel Tedarik Zinciri” ve “Dijital Yatırımlar” konuları ele alınmıştır.

b) Amaç

İş ve yatırım ortamında işlemlerin en az evrak sayısı, en kısa süre ve en düşük maliyetle yapılması suretiyle ekonominin daha rekabetçi bir yapıya kavuşturulması, bürokratik ve hukuki öngörülebilirliğin daha da güçlendirilmesi, nitelikli uluslararası doğrudan yatırımlardan daha fazla yararlanılması yoluyla yatırım, üretim, istihdam ve ihracat artırılarak yurt içi ve uluslararası piyasalar için bir tedarik ve üretim merkezi olması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Bürokratik süreçlerin kolaylaştırılması ve maliyetlerin azaltılması yoluyla yatırımlara ivme kazandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.536)		
Tedbir 536.1. Yatırım Süreçleri Kılavuzunda belirlenen ve zaman kaybına sebep olan prosedürlerin uygulayıcı kurumlarca en aza indirilmesi sağlanacaktır.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Dünya Bankasının Business Ready Endeksine ilişkin olarak hazırlanan eylem planı hayata geçirilecektir.
Tedbir 536.3. İş ve yatırım süreçleri, kurulacak sektörel tek durak ofisler aracılığıyla en aza indirilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Büyük yatırımların kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilgili iş ve yatırım süreçleri, tek durak ofis aracılığıyla tek noktadan yürütülmesine yönelik mevzuat önerileri hazırlanacaktır.

Yatırımlara ayrılan hazine arazisi miktarı artırılacak, arazi tahsis süreçleri kurumlar arası koordinasyon artırılarak iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.537)

Tedbir 537.2. Yatırım yeri tahsis süreçlerinde etkin bir koordinasyon mekanizması kurulacak ve özellikle stratejik ve büyük ölçekli yatırımlarda süreçlerin daha hızlı işlenmesini sağlayacak yeni tahsis modelleri geliştirilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Stratejik ve büyük ölçekli yatırımlara yönelik yeni tahsis modelleri geliştirilecektir.
Tedbir 537.4. Yatırımcıların alternatif yatırım yeri bilgisine daha kolay ulaşabilmesine imkân sağlayacak dijital ortamlar oluşturulacaktır.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Yatırıma uygun yatırım arazilerine ilişkin bilgilerin MEYDİB, SEBATLAS vb. dijital platformlar üzerinden etkin bir şekilde yatırımcılara sunulması sağlanacaktır.
Tedbir 537.5. Türkiye'nin uluslararası doğrudan yatırımlara yönelik yatırım yeri seçiminde alternatif senaryoların değerlendirilmesine imkân sunan çalışmalar geliştirilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S)	1. Türkiye'nin nitelikli uluslararası doğrudan yatırımları çekme konusundaki rekabetçiliği alternatif senaryolar çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

İş ve yatırım ortamında düzenleyici çerçeve iyileştirilerek yatırımcı güveni, öngörülebilirlik ve istikrar artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.538)

Tedbir 538.1. Yüksek teknoloji ürünleri ile yenilikçi ürün ve hizmetlerin gelişmesinin ülke şartlarına uyumunu sağlamak, yenilikçi çözümlerin piyasa ve gerçek yaşam koşullarında uygulanmasını izleyerek kanıta dayalı düzenleme yapmaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.	TCMB (S), Adalet Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, BDDK, İstanbul Finans Merkezi	1. TCMB bünyesindeki Büyük Veri Platformu iyileştirme ve geliştirme çalışmaları yapılarak veriye dayalı karar verme süreçleri desteklenecektir.
Tedbir 538.3. İcra ve iflas sisteminin etkinliği borçlu ve alacaklı arasındaki hassas dengenin gözetilmesi suretiyle artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi	1. İdarenin taraf olduğu tam yargı davalarında sulh müessesesine başvurunun zorunlu kılınmasına ilişkin çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 538.6. Dijital pazarlarda ortaya çıkan pazar aksaklıkları ve adil olmayan uygulamalarla mücadele ve bu alanda Avrupa Birliği müktesebatı ile uyum için rekabetin korunmasına ilişkin mevzuat güncellenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Rekabetin Korunması Hakkındaki mevzuatın güncellenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.

Yabancı ülkelerde yaşayan araştırmacı ve girişimcilerin ülkemizde faaliyet göstermesini cazip kılabacak düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.539)		
Tedbir 539.1. Yurt dışından dönüşü özendirin uygulamalar değerlendirilerek karşılaşılan güçlükleri aşmaya yönelik yapısal tedbirler alınacak, yurt dışından ülkeye geri dönen bilim insanları ve alanında deneyimli kişiler için teşvik edici unsurlar belirlenerek çalışma ortamı ve koşullarının geliştirilmesi sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Uluslararası araştırmacılara yönelik burs ve destek programlarının çağrı metinleri (ikincil mevzuat) ülkemize gelmelerini teşvik edecek şekilde revize edilecek; araştırmacılara yönderlik desteği verilecek ve görev yapacakları Türkiye'deki kurumlarla ikili görüşmeler gerçekleştirilerek çalışma ortamlarının iyileştirilmesine yönelik koordinasyon sağlanacaktır.
Tedbir 539.2. İlaçsıma girişimcileri için vize modelinin oluşturulması sağlanarak yurt dışındaki girişimcilerin Türkiye'ye gelmesini cazip kılabacak destek ve düzenlemeler yapılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Teknoloji alanında kritik uzmanlıklara sahip yeteneklerin ve yenilikçi iş modelleri ve teknolojiye dayalı çalışmaları olan teknoloji girişimlerin ülkemizde faaliyette bulunmalarının teşvik edilmesi amacıyla başlatılan Türkiye Tech Visa programının yurt dışında etkili bir şekilde tanıtılması sağlanacaktır.
Yatırımların artırılması ve nitelikli uluslararası doğrudan yatırımların çekilebilmesi amacıyla dijital ve yeşil dönüşüm sürecinden azami ölçüde faydalanılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.540)		
Tedbir 540.5. Ar-Ge ve yenilik destek sistemi, dijital ve yeşil dönüşüm sürecinde kritik değer zincirlerinde ilerleme stratejileri ile firmaların ve sektörlerin ihtiyaçlarına ve gelişme potansiyellerine uygun bir şekilde yeniden yapılandırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. 1832 Sanayide Yeşil Dönüşüm ve 1833 SAYEM Yeşil Dönüşüm Çağrısı geri ödemeli destek çağrıları açılacak ve yeşil dönüşüm alanında kuruluşların devam eden çabaları desteklenecektir.
Türkiye'nin güçlü jeopolitik konumundan faydalanarak talep değişimlerine hızlı cevap verebilecek, yurt içi ve yurt dışı talepleri zamanında karşılayabilecek, olası sorunlar karşısında esnek ve dirençli yapıya sahip bir tedarik zinciri oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.541)		
Tedbir 541.1. Ülkemizin coğrafi konumuna uygun olarak küresel tedarik zincirinde daha etkin rol üstlenmesi sağlanacak, tedarik zinciri stratejisi hazırlanacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi	1. Türkiye'nin küresel tedarik zincirlerine daha etkin ve hızlı entegrasyonuna yönelik olarak yurt dışı lojistik dağıtım ağlarının (YLDA) farklı bölge ve ülkelerde yapılması için çalışmalar yürütülecek, hâlihazırda faaliyete geçen YLDA'ların verimli çalışmaları sağlanacaktır. 2. Lojistik ve taşımacılık sektörünün küresel tedarik zincirindeki yerini güçlendirmek amacıyla yeşil lojistik, dijitalleşme, nitelikli işgücü, sürdürülebilirlik vb. alanlarında faaliyet gösteren firmalar desteklenecektir.

Tedbir 541.2. Türkiye ekonomisi için temel ve kritik olan hammadde ve ara mallarının tedariki güvence altına alınarak kolaylaştırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Katma değeri yüksek, ülkemizin kritik ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığını azaltacak, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek imalat sektörü yatırımları ile yeşil ve dijital dönüşüm programları kapsamında desteklenmesine karar verilen yatırımlar, Stratejik Hamle Programı kapsamında yüksek yoğunluklu şekilde desteklenecektir.
Tedbir 541.3. Dost ülkelerden ve yakın ülkelerden tedarik yaklaşımları değerlendirilerek yakın coğrafyamızda yer alan ülkeler ve Türk Cumhuriyetleriyle iş ve yatırım ortamının uyumlaştırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üye ve gözlemci ülkeleriyle planlanan ikili temas ve toplantılar çerçevesinde İş Forumları düzenlenecektir. 2. STA Güncelleme Müzakereleri sürdürülecektir.
İş ve yatırım ortamında yönetim ve risk yönetiminin etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.542)		
Tedbir 542.1. Kamu ve özel sektör arasındaki diyalogun güçlendirilmesi yoluyla Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulunun daha etkin karar alması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi	1. Yeni dönem YOİKK Eylem Planı taslağı üzerinde mutabakat sağlanmasını müteakip döviz kazandırıcı, cari açığı azaltan ve mal ve hizmet ihracatını kolaylaştırıcı hususlara odaklanan eylemler üzerinde çalışmalara başlanacaktır.
Tedbir 542.2. Türkiye'nin diğer ülkelerde gerçekleştireceği uluslararası doğrudan yatırımları yönlendirme ve kolaylaştırma yönündeki kapasitesi geliştirilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Yatırım ve Finans Ofisi (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Yurt içine gelen ve yurt dışına giden uluslararası doğrudan yatırımların birbirini tamamlayıcılığı ve ekonomiye katkısının artırılması için yöntem önerileri geliştirilecektir.
Tedbir 542.5. Finansal risklerin arttığı dönemlerde, firmaların finansman yönetiminin ve finansmana erişiminin kolaylaştırılmasına yönelik mekanizmalar oluşturulacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı	1. Yatırım ve ihracat faaliyetleri önceliklendirilerek KOBİ'ler başta olmak üzere, firmaların finansmana erişim imkanlarının kolaylaştırılması için Hazine Destekli Kefalet Sistemi kapsamında destek paketi çalışmalarına devam edilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Uluslararası Doğrudan Yatırım İçinde Türkiye'nin Payı	Yüzde	0,8	0,9	1,0
Planlı Sanayi Alanlarının (EB, OSB, KSS) Ülke Yüzölçümüne Oranı	Yüzde	0,18	0,19	0,20

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.3.3. Bilim, Teknoloji ve Yenilik

a) Mevcut Durum

Son dönemde çevresel ve teknolojik risklere karşı dayanıklılık, sürdürülebilirlik, toplumsal kapsayıcılık ve rekabetçilik gibi konuların ülkelerin bilim, teknoloji ve yenilik politikalarına yön verdiği görülmektedir. Özellikle yeşil ve dijital dönüşümü odağa alarak katma değeri yüksek ürün ve hizmet geliştirme kapasitesini artıran, toplumsal zorluklara çözüm üreten, insan odaklı ve işbirliğine dayalı politika ve faaliyetlerin önemi artmıştır.

Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda bilimsel araştırma ve teknolojik gelişim kapasitesini yeşil ve dijital dönüşümle entegre ederek rekabet gücünü artırması kritik önemi haizdir. Bu doğrultuda yeşil ve dijital dönüşüme uyum sağlanması için öncelikli sektör ve alanlarda nitelikli Ar-Ge insan kaynağının geliştirilmesi, özel sektörün bu dönüşüme yönelik organizasyon ve yenilik kabiliyetlerinin artırılması, Ar-Ge ve yeniliğin finansmanına yönelik etkin mekanizmaların ve alternatif finansman kaynaklarının oluşturulması için çalışmalar sürdürülmektedir. Son yıllarda Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri artış göstermiş ve gayrisafi yurt içi Ar-Ge harcaması 2023 yılında 377 milyar 542 milyon TL olarak gerçekleşmiş, Ar-Ge harcamalarının GSYH'ya oranı ise yüzde 1,42 olmuştur. Benzer şekilde Ar-Ge ve yenilik ekosisteminin önemli unsurlarından olan araştırmacı insan gücü bağlamında 2023 yılı itibarıyla Tam Zaman Eşdeğer (TZE) araştırmacı ve TZE Ar-Ge personeli sayıları sırasıyla 230.534 ve 290.850 olarak gerçekleşmiştir. Toplam TZE Ar-Ge personelinin yüzde 21,9'u doktora ve üstü dereceye sahiptir. Bununla birlikte Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin küresel gelişmeler ve ülkemiz öncelikleri doğrultusunda artırılması ve geliştirilmesi, hem kamu hem de özel kesim tarafından Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerine daha fazla kaynak ayrılması, Ar-Ge insan gücünün sayı ve nitelik olarak artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Son yıllardaki önemli bir gelişme de 2022 yılında başlatılan araştırma üniversitesi uygulaması olup bu kapsama alınan 23 üniversitenin desteklenmesine devam edilmektedir. Araştırma Üniversiteleri Destek Programı kapsamında devlet araştırma üniversitelerine YÖK tarafından eşleştirildikleri odak alanlarda kullanılmak üzere ilave bilimsel araştırma proje bütçesi artan oranda tahsis edilmektedir.

Araştırma altyapılarının Ar-Ge ve yenilik ekosistemindeki etkinliklerinin artırılması yönündeki ihtiyaç devam etmektedir. Bu kapsamda, araştırma altyapıları Ar-Ge kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalardan olan 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun çerçevesinde 12 araştırma altyapısı desteklenmekte ve bu altyapıların performanslarının izlenmesine yönelik süreç devam etmektedir. Ayrıca mevzuatın iyileştirilmesi çalışmaları ile Türkiye'de faaliyet gösteren öncü araştırma altyapılarına yönelik yol haritası çalışmasının tamamlanması önemini korumaktadır. Araştırma altyapılarının ulusal Ar-Ge ekosistemindeki etkinliğinin artırılmasını teminen altyapılara sağlanan desteklerin performans bazlı olarak artırılmasına yönelik ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO II: 16- Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeler

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ar-Ge Harcamalarının GSYH İçindeki Payı (Yüzde)	1,18	1,27	1,32	1,37	1,40	1,32	1,42
Gayri Safi Yurt içi Ar-Ge Harcaması (Milyon TL - Cari Fiyatlarla)	36 862	47 802	56 978	69 038	101 738	198 670	377 542
Ar-Ge Harcamalarının Sektörel Dağılımı (Yüzde)							
Yükseköğretim	42,3	39,6	38,6	38,8	34,2	33,8	30,0
Özel Sektör	50,0	53,0	56,1	55,8	61,3	61,4	65,1
Kamu	7,8	7,4	5,3	5,4	4,5	4,8	4,9
TZE Ar-Ge Personeli Sayısı	153 552	172 119	182 847	199 371	221 811	272 638	290 850
TZE Araştırmacı Sayısı	116 904	132 949	147 620	168 486	190 973	215 515	230 534
TZE Doktora veya Eşdeğeri Eğitim Seviyesine Sahip Ar-Ge Personeli Sayısı	28 466	34 282	36 204	37 880	40 591	58 344	63 696
Hakemli Dergilerdeki Yayın Sayısı	45 941	46 744	53 327	60 017	68 521	72 871	75 398

Kaynak: TÜİK, TÜBİTAK, SCImago (Erişim Tarihi: 25.09.2025)

2021-2027 dönemini kapsayan ve yaklaşık 100 milyar avro bütçesi olan Ufuk Avrupa Programına yönelik çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlarla koordinasyon içerisinde yürütülmektedir. Bu çerçevede yürütülen bilgilendirme çalışmaları ve özellikle Ufuk 2020'de elde edilen deneyim ile artan işbirliği kapasitesi neticesinde Türkiye'nin söz konusu Programdan aldığı katkı payı tutarı yaklaşık 359 milyon avroya yükselmiştir.

Sağlık teknolojileri ve sağlık bilimleri alanında yenilikçi yaklaşımları ve üretkenliği teşvik etmek, fikirden ürüne giden projeleri desteklemek ve kamu-üniversite-özel sektör işbirliğini güçlendirmek amacıyla 2025 yılında Üreten Sağlık Modeli hayata geçirilmiştir. Yerli ve milli sağlık teknolojilerini geliştirerek sağlık sisteminde sürdürülebilirliği sağlamak ve dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla ürüne dönme potansiyeli yüksek olan projeler desteklenmektedir.

2019 yılından itibaren Arktik ve Antarktika'ya ulusal bilim seferleri düzenlenmekte ve uluslararası platformlarda Türkiye'nin görünürlüğü adına çalışmalar yapılmaktadır. Eylül 2025 itibarıyla dokuz Ulusal Antarktika (TAE), beş Ulusal Arktik (TASE) Bilim Seferi gerçekleştirilmiş ve çevre, meteoroloji ve osinografi gibi konularda projeler yürütülmüştür. Ülkemizin kutup bölgelerine yönelik stratejilerini belirlemek, kutup bölgelerinde gerçekleştirilen ulusal çalışmalarını yönlendirmek ve bu alanda gerekli koordinasyonu sağlamak amacıyla 7 Ağustos 2025 tarihli ve 13 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle Kutup Bölgeleri Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur.

Küresel uzay ekonomisi büyümeye hızla devam etmekte olup ülkemizde de bu alandaki çalışmalar önem kazanmıştır. Özellikle yer gözlem ve haberleşme uydusu geliştirme alanında önemli aşamalar kaydedilmiştir. 2023 yılında yerli ve milli ilk metreatlı çözümlüğe sahip yer gözlem uydusu İMECE'nin uzaya fırlatılmasının ardından 2024 yılında ise ülkemizin yerli ve milli olarak geliştirilen ilk haberleşme uydusu TÜRSAT 6A uzaya fırlatılmıştır. Ayrıca elde edilen yetkinliklere yeni kabiliyetler de eklenerek geliştirilecek olan Yüksek Çözünürlüklü Takım Uydu Geliştirilmesi için çalışmalar başlatılmış olup geliştirilecek

İMECE-2 ve İMECE-3 uyduları ile birlikte ülkemizin bu alandaki kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Milli Uzay Programı kapsamında 2024 yılında, ilk Türk astronot bilimsel misyonları gerçekleştirmek üzere uzaya gönderilmiş, ikinci Türk astronot tarafından yörünge altı araştırma uçuşu gerçekleştirilmiştir. Milli Uzay Programı çerçevesinde yürütülen Ay Araştırma Programının ilk aşaması olan AYAP-1 Projesinde Ay'a ulaşması planlanan uzay aracının mühendislik tasarım-analiz çalışmaları tamamlanmış olup haberleşme, uydu yönetim, güç, yönelim kontrol vb. ekipmanların mühendislik ve uçuş modeli üretim ve testleri devam etmektedir. Geliştirilen uzay aracının, Dünya yörüngesinden Ay yörüngesine ulaşarak görüntü ve bilimsel veri toplaması ve ardından ay yüzeyine yüksek hızla iniş yapması planlanmaktadır. Proje kapsamında fırlatma sözleşmesi imzalanmış olup 2027 yılında uzay aracının fırlatılması planlanmaktadır. Son yıllardaki bu gelişmelere ek olarak, önümüzdeki dönemde ülkemizin uzay ekosisteminin daha da güçlendirilmesi, küresel uzay pazarından giderek daha fazla pay alınması, uzaya erişim ve uzayın kullanımında bağımsızlığın artırılması, uzay alanında uluslararası işbirliklerinin ve uzayın toplum yararına kullanılması imkânlarının geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç

Bilgi üretmeye yönelik sorgulama, araştırma, öğrenme, geliştirme istek ve düşünce sistematiğini tüm düzeylerde yaygınlaştıran, katma değeri yüksek ürün ve hizmet geliştirme kapasitesini artıran, toplumsal zorluklara çözüm üreten, ikiz dönüşümü destekleyen, insan odaklı, çevik, işbirliğine dayalı, etkin işleyen bir bilim, teknoloji ve yenilik ekosistemi oluşturmak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Ar-Ge insan kaynağı kapasitesi ve niteliği güçlendirilecek, araştırma kariyerlerinin çekiciliği ve sürdürülebilirliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.544)		
Tedbir 544.1. Doktora ve doktora sonrası araştırmacılar için çalışma ve araştırma imkânları iyileştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler	1. Yurt dışı doktora sırası ve sonrası araştırma burs programları yılda iki kez çağrıya çıkılarak başvuru ve destek süreçleri yürütülerek araştırma imkânları geliştirilecektir.
Tedbir 544.2. Araştırma deneyimine sahip nitelikli insan kaynağının artırılmasını teminen kamu destekli Ar-Ge projelerinde daha fazla lisans, yüksek lisans ve doktora bursiyerinin yer alması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler	1. Doktora öğrencilerinin Ar-Ge Projelerinde yer almasının teşvik edilmesi amacı ile Lisansüstü Bursları Performans Programı yılda iki kez çağrıya açılarak başvuru ve destek süreçleri yürütülecektir. 2. Stajyer Araştırmacı Burs Programı kapsamında yıl içerisinde çağrıya çıkılacak ve program kapsamında desteklenen bursiyerlerin projelerde yer alması sağlanacaktır.

<p>Tedbir 544.3. Üst seviye bilimsel ve teknolojik çalışmalar yürüten nitelikli araştırmacıların özel programlarla desteklenmesine devam edilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası Lider/Genç Araştırmacılar Programları çağrıyla açılarak başvuru, destek ve izleme süreçleri yürütülecektir. 2. Ulusal Lider Araştırmacılar Programı ve Ulusal Genç Liderler Programları çağrıyla açılarak başvuru, destek ve izleme süreçleri yürütülecektir.
<p>Tedbir 544.4. Sanayide ihtiyaç duyulan doktora derecesine sahip nitelikli insan kaynağının üniversite sanayi işbirliğiyle yetiştirilmesi sağlanacak ve doktoralı araştırmacı istihdamı teşvik edilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sanayi Doktora Programı kapsamında doktora öğrencileri desteklenecek ve sanayide doktoralı araştırmacı istihdamının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
<p>Tedbir 544.6. Yurt dışındaki yetkin akademisyen ve araştırmacılara yönelik ülkemizde tam veya kısmi zamanlı çalışma imkânlarının çeşitlendirilmesi, işbirlikleri ile ortak projeler geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Konuk veya Akademik İzinli Bilim İnsanı Destekleme Programları yılda altı defa başvuruya açılmak üzere çağrıyla çıkılacak olup başvuru ve destek süreçleri yürütülecektir. 2. Yurt Dışı Bilim İnsanı Davet Programı ile yurt dışında bulunan akademisyenlerin ülkemizdeki çalıştay, sempozyum vb. etkinliklere katılmaları sağlanacaktır. 3. Uluslararası bilim diplomasisi faaliyetleri kapsamında ortak burs programları yürütülecek, bu programlarla lisansüstü ve doktora sonrası araştırmacıların Türkiye’de akademik çalışmalar yapmaları sağlanacaktır.
<p>Üniversitelerin bilimsel araştırma kapasitesi artırılacak, Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerindeki rolleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.545)</p>		
<p>Tedbir 545.1. Yüksek katma değerli üretimi destekleyecek nitelikte Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için araştırma üniversitesi programı güçlendirilecek, bu programa dâhil üniversitelerin özel desteklerle kapasiteleri artırılacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Araştırma Üniversitesi Destek Programı çerçevesinde araştırma üniversitelerinin Ar-Ge kapasiteleri ve niteliklerinin artırılmasına yönelik performans odaklı desteklere devam edilecektir.
<p>Tedbir 545.2. Üniversitelerin misyon odaklı uzmanlaşma çalışmalarında, veriye dayalı analizler yapılarak odak alanlarındaki çıktı ve etkilerini artırmaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Üniversitelerin odak alanlardaki performansları veriye dayalı olarak takip edilecek, bu alanlara yönelik etki analizi yapılarak raporlanacaktır.

Tedbir 545.3. Üniversiteler bünyesinde Ar-Ge projesi yürüten araştırmacıların projelerdeki idari ve mali süreçleri kolaylaştırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Bilimsel Araştırma Yönetmeliğinde bu süreçleri kolaylaştırmaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 545.4. Başta araştırma üniversitelerinde olmak üzere doktora ve doktora sonrası araştırmacı istihdamı artırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Ek 34 ve Ek 46 ncı maddeleri uyarınca üniversitelerde istihdam edilen doktora sonrası araştırmacı sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 545.5. Bilimsel araştırma projelerinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Bilimsel araştırma projeleri kapsamında üniversiteler arasında koordinasyon güçlendirilecektir.
Temel bilimlerde nitelikli araştırmacı insan gücü kapasitesi ve araştırma faaliyetleri, öncelikli sektörler ve teknoloji alanlarındaki ihtiyaçlara yönelik artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.546)		
Tedbir 546.1. Temel bilimlere yönelik lisansüstü burs miktarı ve faydalanan sayısı artırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Genç Beyinler ve Doktora Sonrası Araştırma Projeleri ile devlet üniversitelerinde araştırma görevlilerine burs desteği verilerek yurt dışında araştırma yapma imkânı sağlanacaktır.
Tedbir 546.2. Temel ve uygulamalı alanlarda katma değer açısından yüksek etki yaratması muhtemel öncül araştırma projeleri desteklenecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Üniversiteler	1. Avrupa Araştırma Konseyi Projeleri Güçlendirme Desteği Programı yıl boyunca başvuruya açık olacak şekilde çağrıya açılarak başvuru, destek ve izleme süreçleri yürütülecektir.
Tedbir 546.3. Bilim alanlarında nitelikli çalışmalar ile öncü ve çığır açıcı araştırmaları desteklemek ve araştırmacı insan gücü kapasitesini artırmak için genç araştırmacılara yönderlik desteği sağlanacak, ulusal ve uluslararası eğitim ve araştırma temalı bilimsel etkinlikler gerçekleştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Üniversiteler	1. Uluslararası Anlaşmalar Çerçevesinde Yurt Dışındaki Bilimsel Etkinliklere Katılımı Destekleme Programının başvuru ve destek süreçleri yürütülecektir.
Toplum genelinde bilim, teknoloji, yenilik kültürünün yaygınlaştırılması, farkındalığın artırılması, bilim ve teknolojiye olan merakın teşvik edilmesi ve nitelikli insan kaynağının erken yaşlardan itibaren geliştirilmesi teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.547)		
Tedbir 547.1. Bilim ve teknolojiye ilgili ve yetenekli gençlere teknoloji atölyelerinde ücretsiz eğitimler ve etkinlikler sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, STK'lar	1. Deneyap Teknoloji Atölyelerinde teknoloji üretme yetkinliği yüksek genç bireyler yetiştirilmesi amacıyla verilen teknoloji eğitimlerine devam edilecektir.
Tedbir 547.2. Bilim ve teknoloji alanında fuarlar, yarışmalar, festivaller, sergiler, etkinlikler ve atölyeler desteklenmeye devam edilerek teknoloji farkındalığının artırılması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Üniversiteler	1. TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığınca yürütölmekte olan çağrı programlarına devam edilecektir.

Araştırma altyapılarının öncül araştırmalar yapan, nitelikli insan gücü istihdam eden ve özel sektörlle işbirliği içinde çalışan bir yapıyla Ar-Ge ve yenilik ekosistemindeki etkinliklerinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.548)

Tedbir 548.1. Araştırma altyapılarının başta öncelikli sektörler ve kritik teknolojiler olmak üzere Ar-Ge kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	1. Kritik teknoloji alanlarında araştırma altyapısı projelerinin kurulmasına ve geliştirilmesine devam edilecektir.
Tedbir 548.2. 6550 sayılı Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun kapsamında sağlanan destekler altyapıların performansları dikkate alınarak artırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, YÖK	1. Araştırma Altyapılarının Desteklenmesine Dair Kanun kapsamındaki mevcut altyapıların destek ve izleme süreçlerine devam edilecek ve raporlanacaktır.
Tedbir 548.3. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu kapsamında yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulan uygulama ve araştırma merkezleri, teknolojik araştırma merkezlerinin farklılaşan nitelikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak yeniden yapılandırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Uygulama ve araştırma merkezlerinin gruplandırılması ve yeniden yapılandırılması yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 548.4. Araştırma altyapılarının, alanlarına göre kendi aralarında ve sanayi ile ulusal ve bölgesel düzeyde işbirliği yapmasına imkân verecek Ar-Ge platformlarının oluşturulması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler	1. Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı kapsamında açılacak çağrılar ile araştırma altyapılarının, özel sektör Ar-Ge merkezleri ve kamu Ar-Ge birimleri ile işbirliği içinde oluşturduğu yüksek teknoloji platformları desteklenecektir.
Tedbir 548.5. Araştırma altyapılarının erişilebilirliğinin artırılması amacıyla hazırlanan veri tabanı gözden geçirilerek etkinliği ve faydasının artırılmasına ve araştırma altyapılarının ulusal ihtiyaçları karşılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, YÖK, TENMAK, TÜBİTAK, TÜSEB, Üniversiteler	1. Araştırma altyapılarının erişilebilirliğinin artırılması kapsamında hazırlanan veri tabanının ihtiyaçlar doğrultusunda iyileştirilmesine yönelik çalışmalar diğer kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde yapılacaktır.
Tedbir 548.6. Ülkemizde kritik araştırma alanlarında faaliyet gösteren öncü araştırma altyapılarına yönelik yol haritası hazırlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler	1. Kritik ve öncü araştırma alanlarında faaliyet yürüten öncü araştırma altyapılarına yönelik Türkiye Araştırma Altyapıları Yol Haritası belgesi hazırlanarak yayınlanacaktır.

Ar-Ge ve yenilik destek sistemi odaklı, performans bazlı, araştırmadan ticarileştirmeye tüm süreci kapsayan, başta öncelikli sektörler olmak üzere sektörlerin ihtiyaçlarını ve gelişme potansiyellerini dikkate alan bir yapıda etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.549)

<p>Tedbir 549.2. Ar-Ge ve yenilik destekleri, öncelikli sektörler, derin ve kritik teknoloji alanları kesişimine yoğunlaşacak, performans bazlı uygulamalar yaygınlaştırılacak ve ticarileştirmeye yönelik tüm süreci kapsayan tamamlayıcı destekler sağlanacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TENMAK, TÜBİTAK</p>	<p>1. TENMAK Teknoloji ve Ürün Geliştirme Destek Programı kapsamında hidrojen teknolojileri ve yakıt hücresi ile karbon yakalama, kullanım ve depolama teknolojileri gibi alanlarda Teknoloji Hazırlık Seviyesi (THS) en az dört olan projelerin destekleme sürecine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 549.3. Ar-Ge ve yenilik desteklerinde kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyon artırılacak, mevzuat uyumu gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Farklı kurumlar tarafından yürütülen Ar-Ge destek programlarında süreç yönetiminde yeknesaklığın sağlanması amacıyla koordinasyon çalışmalarını gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 549.4. Ar-Ge, yenilik ve girişimcilik faaliyetlerine yönelik alternatif finansman mekanizmalarının oluşturulması sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), KOSGEB, TÜBİTAK</p>	<p>1. Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında şirketlerin THS 5-9 aralığını kapsayan çalışmalarının desteklendiği çağrıya çıkılacaktır.</p>
<p>Kamunun yönlendirici ve kolaylaştırıcı etkin rolüyle, ikiz dönüşümü destekleyen ve toplumsal zorluklara yönelik çözümler üreten ürün ve teknoloji platformlarının yaygınlaştırılması ve etkininin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.550)</p>		
<p>Tedbir 550.1. Başta yeşil dönüşüm olmak üzere ihtiyaç duyulan teknolojilerin yerli imkânlarla geliştirilmesi amacıyla hedef odaklı, platform bazlı teknoloji tabanlı ulusal girişimler başlatılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Sanayi Yenilik Ağ Mekanizması, Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı gibi açılacak çağrılar ile ihtiyaç duyulan kritik bileşenleri, cihazları, malzeme ve modelleri geliştirmek üzere araştırma altyapılarının, özel sektör Ar-Ge merkezleri ve kamu Ar-Ge birimleri ile işbirliği içinde oluşturduğu teknoloji platformları desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 550.2. Üniversite, özel sektör ve kamu işbirliğinde geliştirilen platformlara yönelik temel araştırmadan nihai ürüne kadar olan süreci kapsayan destek modelleri geliştirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında özel sektör öncülüğünde, üniversite ve kamu işbirliğiyle ihtisaslaşmış Ar-Ge ve Yenilik Platformları oluşturulacak, bu platformlar aracılığıyla Ürünleştirme Yol Haritaları (ÜYH) hazırlanarak yeşil dönüşüme yönelik ürün veya ürün grubu geliştirilmesine yönelik Ürünleştirme Programları (ÜPG) desteklenecektir.</p>
<p>Üniversiteler, araştırma altyapıları ve özel sektör arasındaki işbirlikleri yoluyla bilgi ve teknoloji transferinin artırılmasına yönelik destek mekanizmaları uygulanacak ve arayüz yapılarının kurumsal kapasiteleri geliştirilerek etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.551)</p>		
<p>Tedbir 551.2. TÜBİTAK, TÜSEB, TENMAK başta olmak üzere kamu kurumları bünyesindeki araştırma merkezlerinin etkinliği ile birbirleriyle ve ekosistemdeki diğer paydaşlarla işbirlikleri artırılarak yeni teknoloji ve ürünler geliştirilmesine yönelik projeler yürütülecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TENMAK, TÜBİTAK, TÜSEB, Üniversiteler</p>	<p>1. Araştırma merkezleri ile TÜSEB altyapılarının ortak kullanımlarını yaygınlaştırmak, yeni teknoloji ve ürünler geliştirmek amacıyla kamu kurumları, özel sektör ve üniversitelerle işbirliği protokolleri oluşturulacaktır.</p>

<p>Tedbir 551.3. Teknoloji Transfer Ofislerinin (TTO) kurumsal yapıları analiz edilerek etkinliğinin, verimliliğinin ve insan kaynağı kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacak ve performans bazlı destekler sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı çerçevesinde TTO'lar hedef ve performans odaklı olarak desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 551.7. Akademik teşvik sistemi, bilgi ve teknoloji transfer faaliyetlerini önceliklendirecek şekilde gözden geçirilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Akademik teşvik mekanizması, bilgi ve teknoloji transferine öncelik verecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.</p>
<p>Yeni ve derin teknolojik ürünlerin geliştirilmesi ve ticarileştirilmesine hız kazandırmaya yönelik destek miktarı ve çeşitliliği artırılacak, mevzuat iyileştirmesi yapılacak ve desteklerin kamu alımları mekanizmalarıyla tamamlanacağı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.552)</p>		
<p>Tedbir 552.1. Öncelikli sektörler başta olmak üzere firma iş ortaklıkları yüksek teknoloji Ür-Ge ve ticarileştirmesinin desteklediği Sanayi Yenilik Ağ Mekanizması Programı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Türkiye Yeşil Sanayi Projesi kapsamında açılacak SAYEM Yeşil Dönüşüm Çağrısı ile bu alandaki faaliyetler desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 552.3. Ar-Ge ve yenilik projeleri sonucunda ortaya çıkan ve patente korunan teknolojilerin lisanslama veya devir yoluyla Türkiye'de yerleşik firmalara aktarılmasına yönelik sağlanan destekler yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, TÜRKPATENT, Üniversiteler</p>	<p>1. Patent Tabanlı Teknoloji Transferi Destekleme Programının özel sektör tarafından etkin kullanılabilmesi için eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 552.4. Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesine yönelik mevzuat ve uygulamalar geliştirilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversitelerin kendi adlarına kurmuş oldukları TTO'ların etkinliğinin artırılması için yasal düzenleme yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 552.5. Öncelikli sektörlerde ihtiyaç duyulan kritik bileşenlerin, cihazların ve malzemelerin ihtiyaç makamı kamu kurumlarının eş finansmanı ile geliştirilmesi ve kamu alımlarının etkin bir araç olarak kullanılması sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Kamu kurumlarında ihtiyaç duyulan kritik bileşenlerin, cihaz ve malzemelerin ihtiyaç makamı kamu kurumlarının eş finansmanı ile geliştirilmesine yönelik projeler desteklenecektir.</p>
<p>Yenilikçi girişimcilik desteklenecek, büyük işletmeler ile girişimci arasındaki Ar-Ge işbirlikleri artırılacak ve büyük firmaların sektörlerindeki yeni girişimlerin kurulma ve büyüme aşamalarında destek olması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.553)</p>		

<p>Tedbir 553.1. Yenilikçi, teknoloji düzeyi yüksek ürün ve hizmetleri geliştirebilen ilk aşama firmalarının kurulumu ve ölçeklenmesine yönelik destekler sağlanacak ve girişim sermayesi fon kaynakları çeşitlendirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yatırım Tabanlı Girişimcilik Destek Programı kapsamında çağrılar açılarak başvuru, destek ve izleme süreçleri yürütülecektir. 2. Türkiye’de faaliyet gösteren, teknoloji ve yenilik odaklı iş modelleri geliştiren girişimlerin belirlenmesi, kamu desteklerinden ve yatırım ekosisteminden etkin şekilde yararlanabilmeleri için Teknogirişim Rozeti verilecektir. 3. Yenilikçi şirket kuruluş süreçlerini kolaylaştıran dijital bir uygulama hayata geçirilecektir. 4. Girişim sermayesi fonlarının ölçüğü ve etkinliğinin artırılması için Fonların Fonunun kaynak kapasitesi artırılabilecektir. 5. Türkiye Kalkınma Fonu kaynakları çeşitlendirilerek yaratılan ek kaynaklar teknoloji odaklı girişimlere yatırım yapılması sağlanacaktır.
<p>Tedbir 553.2. Bir milyar dolar ve üzeri değerlemeye sahip firma olma adayı ve uluslararası rekabet gücü yüksek teknoloji girişimlerinin kurulması ve gelişmesi özendirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Turcorn adayı ve küresel ölçekte rekabet potansiyeli yüksek teknoloji girişimleri desteklenmeye devam edilecektir.
<p>Yüksek katma değerli üretimi destekleyecek nitelikte öncül araştırma ve teknolojiler teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.554)</p>		
<p>Tedbir 554.1. Alanında öncül bilimsel ve teknolojik bilgi üreten ulusal veya uluslararası firmaların Türkiye’de kuracağı Ar-Ge laboratuvarları desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programı çerçevesinde THS 1-4 aralığındaki Ar-Ge faaliyetleri desteklenecektir.
<p>Başta AB ülkeleriyle olmak üzere Ar-Ge faaliyetleri, araştırma altyapıları ve araştırmacı insan gücü bakımından ikili, bölgesel ve çok taraflı işbirlikleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.555)</p>		
<p>Tedbir 555.1. Bilim, teknoloji ve yenilik alanında küresel ve bölgesel ortak araştırma programlarından etkin bir şekilde faydalanılacak ve uluslararası karar alma mekanizmalarında ülkemizin güçlü temsili sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Küresel ve bölgesel nitelikte olan çok taraflı işbirliği platformlarına ve ortak araştırma çağrılarında dâhil olunacak, uluslararası kuruluşların karar alma organlarında temsiliyet sağlanacaktır.
<p>Tedbir 555.2. AB Araştırma ve Yenilik Çerçeve Programlarına nitelikli projeler yoluyla katılımın sağlanması ve programların geri dönüş oranının artırılmasına yönelik tanıtım, bilgilendirme ve kapasite geliştirme çalışmalarını destek ve ödül programları gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ülkemizin Ufuk Avrupa Programından yararlanma kapasitesinin artırılmasına yönelik çeşitli bilgi günü, konferans ve çalıştay gibi faaliyetler düzenlenecektir.

<p>Tedbir 555.3. Uluslararası araştırma altyapı iş ortaklıklarına katılım konusundaki mevzuat ve mevcut uygulamalar iyileştirilerek söz konusu iş ortaklıklarına katılım artırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Araştırma Altyapıları için Avrupa Strateji Forumu (ESFRI) ve Avrupa Araştırma Altyapısı Konsorsiyumları (ERIC) faaliyetlerine katılım sağlanacak, ülkemiz altyapılarının bu işbirliği ağlarına entegre olması için girişimler artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 555.4. Stratejik ülkelerle ikili ve çoklu Ar-Ge ve yenilik işbirlikleri desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Bilim, teknoloji ve yenilik alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlarla birlikte ikili işbirliği çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Sağlık teknolojileri, uzay teknolojileri, yarı iletken teknolojileri, nadir toprak elementleri ve kutup araştırmaları gibi stratejik alanlarda Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri geliştirilerek sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.556)</p>		
<p>Tedbir 556.1. Aşı, ilaç, tıbbi cihaz, tanı kiti gibi sağlık teknolojilerinde Ar-Ge projeleri ile katma değer yaratabilecek ürünlerin geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, TÜSEB, Üniversiteler</p>	<p>1. Ulusal sağlık sisteminin ihtiyaç duyduğu öncelikli tıbbi ürün ve teknolojilere yönelik fizibilite ve tarama çalışmaları yapılarak aşı, ilaç, tıbbi cihaz, tanı kiti gibi ürün odaklı projeler desteklenecektir. 2. Yapay zekâ tabanlı sistemler ve bilgisayar destekli tanı sistemleri kapsamında olan tıbbi cihaz alanında katma değer yaratabilecek ürünlerin geliştirilmesinde ulusal kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak ortak projeler üretilecektir.</p>
<p>Tedbir 556.2. Başta Ay Araştırma Projesi ile yerli ve milli uydu geliştirme projeleri olmak üzere ülkemizin uzay alanında teknoloji üretme kabiliyeti artırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, TUA, Üniversiteler</p>	<p>1. Ay Görevi Projesi kapsamında geliştirilen uzay aracı fırlatmaya hazır hale getirilecektir. 2. TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü bünyesindeki temiz oda, operasyon merkezi, anten, elektrikli itki ve otonom ömür test altyapıları geliştirilmesine devam edilecektir. 3. Yüksek Çözünürlüklü Takım Uydu Geliştirilmesi Projesi kapsamında İMECE-2 Uydusu entegrasyon faaliyetleri yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 556.3. Çip endüstrisinde Ar-Ge, tasarım, üretim ve ticarileştirme kabiliyetleri geliştirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<p>1. TÜBİTAK BİLGEM bünyesindeki mevcut altyapı geliştirilerek ülkemizin bu alandaki kapasitesi artırılacaktır.</p>

<p>Tedbir 556.4. 2023-2035 yıllarını kapsayan Ulusal Kutup Bilim Stratejisi hedefleri doğrultusunda, her yıl Ulusal Kutup Bilim Seferleri (TAE ve TASE) ile birlikte kutup bilimleri alanında bilimsel etkinlikler ile eğitim ve farkındalık faaliyetleri düzenlenerek, kutup araştırmaları özelinde insan kaynağını artırma çalışmaları gerçekleştirilecek ve kurumsal altyapı geliştirilerek ülkemizin her iki kutup bölgesinde de uluslararası konumu güçlendirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, TÜBİTAK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Onuncu Ulusal Antarktika Bilim Seferi (TAE-X) düzenlenecek ve bilimsel projeler yürütülecektir. 2. Altıncı Ulusal Arktik Bilimsel Araştırma Seferi (TASE-VI) gerçekleştirilecek ve bilimsel projeler yürütülecektir.
<p>Ülkemizde Milli Teknoloji Hamlesinin gerçekleştirilmesine yönelik yapay zekâ, nesnelere interneti, artırılmış gerçeklik, büyük veri, siber güvenlik, ileri malzeme, robotik, mikro/nano/opto-elektronik, biyoteknoloji, hidrojen teknolojileri, yenilenebilir enerji teknolojileri, batarya teknolojileri, genom düzenleme, karbon yakalama, kullanma ve depolama teknolojileri, yeni nesil nükleer reaktörler, füzyon, kuantum, algılayıcı teknolojileri ve katmanlı imalat teknolojilerine ilişkin gerekli Ar-Ge altyapısının tesis edilmesi ve ihtiyaç duyulan nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.557)</p>		
<p>Tedbir 557.1. Kritik teknoloji alanlarında ülkemizin teknoloji üretme kapasitesi geliştirilmesi için projeler desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TENMAK, TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ar-Ge ve yenilik destekleri, öncelikli sektörlerde yoğunlaşacak ve yapay zekâ, hidrojen teknolojileri, batarya teknolojileri gibi kritik teknoloji alanlarını öncelikli olarak kapsayacaktır. 2. Yüksek teknoloji alanlarında açılacak çağrılarla ihtiyaç duyulan kritik bileşenlerin, cihazların, malzemelerin ve modellerin geliştirileceği projeler desteklenecektir.
<p>Tedbir 557.4. Teknolojik ilerlemelerin sosyal etkilerinin ortaya konulmasına yönelik olarak sosyal ve beşeri bilimler ile mühendislik bilimleri arasında eşgüdüm sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin toplumsal etkilerinin ortaya konulmasına yönelik desteklenecek projeler kapsamında eşgüdüm sağlanması adına sosyal ve beşeri bilimler ile mühendislik alanlarındaki araştırmacıların bir araya getirileceği arayüz/platform oluşturulması faaliyetleri yürütülecektir.
<p>Tedbir 557.5. Ülkemiz için stratejik konularda kamu politikalarının geliştirilmesi süreçlerinde faydalanılmak üzere bilimsel temelli araştırma raporlarının oluşturulmasına yönelik sosyal ve beşeri bilim araştırma ve geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Yenilikçi Çözümler Araştırma Programı kapsamında bilimsel temelli araştırma projeleri desteklenecektir. 2. Kamu kurumlarıyla işbirliği içerisinde çağrılara çıkılarak politika yapımına katkı sağlayacak projeler desteklenecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
Ar-Ge Harcamalarının GSYH'ya Oranı (4)	Yüzde	1,42	1,65	1,77
Ar-Ge Harcamalarında Özel Sektörün Payı	Yüzde	65,1	65,9	66,3
Tam Zaman Eşdeğer (TZE) Ar-Ge Personeli Sayısı (4)	Kişi	290 850	343 228	372 854
Tam Zaman Eşdeğer (TZE) Araştırmacı Sayısı	Kişi	230 534	267 706	288 483
Tam Zaman Eşdeğer (TZE) Doktora veya Eşdeğeri Eğitim Seviyesine Sahip Ar-Ge Personeli Sayısı	Kişi	63 696	71 488	75 735
Hakemli Dergilerdeki Yayın Sayısı	Adet	82 150 (5)	88 370	95 061

Kaynak: TÜİK, Scimago Journal and Country Rank (Erişim Tarihi: 25.09.2025)

(1) 2023 verisidir. (2) Gerçekleşme Tahmini, (3) Program, (4) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Araştırma, Geliştirme ve Yenilik Programının performans göstergelerinden biridir. (5) 2024 yılı Scimago Journal and Country Rank verisidir.

2.2.3.4. Girişimcilik ve KOBİ'ler

a) Mevcut Durum

Esnaf ve sanatkârların çoğunluğunu oluşturduğu KOBİ'ler 2023 yıl sonu itibarıyla çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin yüzde 99,7'sini, istihdamın yüzde 70,5'ini, ihracatın yüzde 35'ini oluşturmaktadır. Ar-Ge harcamaları içinde KOBİ'lerin payı 2023 yılında yüzde 30'a yükselmiştir. KOBİ'lerin rekabet gücünün geliştirilmesi, yetkin insan kaynağına ve finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması, yenilikçilik becerilerinin artırılması, ortak iş ve proje geliştirme yeteneklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Ortak iş yapma kültürüne, sermaye birikimine ve gelir dağılımına olumlu katkılar sağlayan kooperatifçiliğin geliştirilmesi de önem arz etmektedir.

TABLO II: 17- Kurulan ve Kapanan İşletme Sayısı

	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	365 533	314 300	333 235	210 521	287 624	209 971
Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkâr Sayısı	99 588	111 897	125 598	88 731	120 005	74 302
Kurulan Şirket Sayısı	102 794	110 303	141 324	128 982	116 028	71 557
Kapanan Şirket Sayısı	15 949	16 686	23 719	26 153	31 300	18 315
Kurulan Gerçek Kişi Ticari İşletme Sayısı	31 036	26 930	26 082	18 962	15 612	10 969
Kapanan Gerçek Kişi Ticari İşletme Sayısı	24 134	27 175	25 154	33 439	18 893	13 700
Kurulan Kooperatif Sayısı	622	599	1 983	3 174	2 674	1 267
Kapanan Kooperatif Sayısı	46	67	1 165	1 069	1 207	599

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, TOBB

(1) Ağustos ayı itibarıyadır.

Temmuz 2025 itibarıyla bankacılık sistemi içinde kullanılan KOBİ kredi miktarı 5.399 milyar TL olup toplam krediler içindeki payı 2009 yılındaki yüzde 21 seviyesinden yüzde 26,93'e yükselmiştir.

TABLO II: 18- Esnaf ve Sanatkarlar Kredi Kefalet Kooperatifleri Kefalet Kredileri

	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
Kefalet Alan ve Kredi Kullanan İşletme Sayısı	1 161 892	1 166 482	1 056 406	850 593	801 600	783 673
Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	67 520	77 523	90 530	131 699	248 394	278 730

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

(1) Ağustos ayı itibarıyladır.

17 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 9436 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı doğrultusunda esnaf ve sanatkarlara kredi ve kefalet kooperatiflerinin kefaletiyle veya doğrudan 2025-2027 döneminde sağlanacak faiz indirimli kredilerin kıstasları belirlenmiştir. 31 Ağustos 2025 itibarıyla kredi bakiyesi mevcut olan esnaf ve sanatkar sayısı 783.673, kredi bakiyesi ise 278,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Kredi ve kefalet kooperatiflerinin çalışma bölgelerine ilişkin düzenleme yapılarak, esnaf ve sanatkarların finansmana daha etkin ve daha kolay erişmeleri yönünde adım atılmıştır.

Kooperatiflerin Desteklenmesi Programı (KOOP-DES) kapsamında 2020 yılından itibaren kadın kooperatiflerine hibe destekleri sağlanmaktadır. Söz konusu Program çerçevesinde, 2020-2024 döneminde 772 kooperatifin 826 projesi için toplam 110,5 milyon TL tutarında destek kararı alınmıştır. 2025 yılı KOOP-DES programı kapsamında destek üst limitlerinde de önemli artışlar kaydedilmiştir.

Bununla birlikte, Ticaret Bakanlığı tarafından kooperatifçilik için yeni bir vizyon belgesi niteliğinde olan 2025-2029 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak 20 Eylül 2025 tarihinde yayımlanmıştır.

Hazine destekli kefalet uygulaması kapsamında Ağustos 2025 döneminde kefalet kullandırımı 14,9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde öz kaynaktan sağlanan kefaletlerle birlikte toplam 48.175 KOBİ’nin, 59.145 kredi talebi değerlendirilerek 159,6 milyar TL krediye karşılık 128,5 milyar TL kefalet desteği verilmiştir. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler nedeniyle Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa illerinde faaliyet gösteren işletmelerde hasar ve gelir kaybı meydana gelmiştir. Deprem bölgesinde faaliyet gösteren mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için Dünya Bankası ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansından (JICA) kredi temin edilmiş ve Deprem Sonrası Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Canlanması Destek Programı kapsamında toplam 60.678 işletmeye hasar durumları dikkate alınarak 20,5 milyar TL destek ödemesi yapılmıştır.

AB ve Alman Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı (BMZ) tarafından sağlanan fon kapsamında 2023-2025 döneminde toplam 3.719 işletmeye yaklaşık 2 milyar TL destek sağlanmıştır.

TABLO II: 19- KGF AŞ Tarafından Verilen Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi

		2021	2022	2023	2024	2025 (1)
KGF AŞ Öz Kaynak	İşletme Sayısı	9 580	3 191	6 865	10 636	44 765
	Kefalet Sayısı	10 570	3 323	7 377	12 452	54 917
	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	3 790	2 370	11 014	29 187	113 611
	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	4 735	2 962	13 767	36 495	142 014
Hazine Kaynaklı Kefalet	İşletme Sayısı	44 484	36 123	59 523	2 644	3 410
	Kefalet Sayısı	66 073	56 958	95 209	3 492	4 228
	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	11 010	67 234	150 250	12 062	14 883
	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	13 283	78 829	184 190	14 346	17 620
Toplam	İşletme Sayısı	54 064	39 314	66 388	13 280	48 175
	Kefalet Sayısı	76 643	60 281	102 586	15 944	59 145
	Kefalet Hacmi (Milyon TL)	14 800	69 604	161 264	41 249	128 494
	Yaratılan Kredi Hacmi (Milyon TL)	18 018	81 791	197 957	50 841	159 634

Kaynak: KGF AŞ

(1) Ocak-Ağustos dönemi itibarıyla.

7 Ağustos 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 10182 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile KOBİ yönetmeliğinde yer alan ciro ve bilanço limitleri güncellenmiştir. Bu kapsamda, işletmelerin KOBİ statüsünden faydalanabilmesi için yıllık net satış hasılatı veya mali bilanço tutarı 500 milyon TL'den 1 milyar TL'ye yükseltilerek daha fazla işletmenin desteklerden yararlanmasının önü açılmıştır.

KOSGEB İşletme Değerlendirme Raporu 2023 yılından itibaren Findeks platformu üzerinden de erişime açılmıştır. İşletmeler yalnızca kendi raporunu değil, aynı zamanda ilgili işletme yetkilisinin onay vermesi durumunda diğer işletmelerin de raporunu temin edebilmektedir. 2020-2024 dönemi verilerini içeren KOSGEB İşletme Değerlendirme Raporunun yeni versiyonu hazırlanarak Eylül 2025 itibarıyla erişime açılmıştır.

TABLO II: 20- KOSGEB Destek Programları

DESTEK PROGRAMLARI	2022		2023		2024		2025 (1)	
	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (Bin TL)	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (Bin TL)	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (Bin TL)	İşletme Sayısı	Destek Tutarı (Bin TL)
KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı	359	74 718	1 467	871 775	1 247	7799 349	14	6 090
Stratejik Ürün Destek Programı	17	9 135	17	12 198	115	114 965	36	9 190
KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı	68	42 404	51	33 547	57	495 981	91	214 257
İşletme Geliştirme Destek Programı	15 764	330 908	13 407	439 394	9 104	483 797	1 485	70 277
İşbirliği Destek Programı	50	35 040	26	18 386	18	20 124	9	3 908
Geleneksel Girişimci Destek Programı	22 798	184 780	13 551	112 581	3 786	40 573	445	6 365
İleri Girişimci Destek Programı	10 536	636 511	8 187	503 341	3 909	313 969	655	32 887
Yurt Dışı Pazar Destek Programı	1 063	67 370	1 046	72 701	712	61 008	223	17 555
İŞGEM/TEKMER Destek Programı	17	11 206	17	8 512	37	29 820	26	26 016
İş Planı Ödüllü Destek Programı	8	305	5	170	10	235	4	160
Ar-Ge, Ür-Ge ve İnovasyon Destek Programı	966	136 571	1 435	231 094	1 278	305 387	538	90 678
KOBİ Enerji Verimliliği Destek Programı	25	506	172	12 514	185	46 045	33	16 262
Yaşayan Kültür Mirası İşletmeler Destek Programı	90	2 745	205	17 708	55	4 084	-	-
Girişimci Destek Programı (İş Kurma Desteği)	-	-	-	-	10 226	197 970	13 263	269 340
Girişimci Destek Programı İş Geliştirme Desteği	-	-	-	-	141	83 293	940	756 979
KOBİ Dijital Dönüşüm Destek Programı	-	-	-	-	-	-	8	4 828
YÖNDE - Yönderlik Ve Değerlendirme Destek Programı	-	-	-	-	4	90	1 416	27 745
İstihdamı Koruma Destek Programı	-	-	-	-	-	-	14 848	4 691 456
Toplam (2)	50 624	1 573 569	39 696	2 352 339	30 799	2 502 476	34 034	6 243 994

Kaynak: KOSGEB

(1) Ocak-Ağustos dönemidir.

(2) Net işletme sayısı ve destek tutarını ifade etmektedir.

KOSGEB tarafından 2024 yılında uygulanmaya başlanan 2 milyon TL üst limitli Girişimci Destek Programıyla girişimciler desteklenmektedir. İmalat sanayii, yazılım, danışmanlık, bilgi ve iletişim hizmetleri ve bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler İş Geliştirme Desteği kapsamında sunacakları projeler için 1.650.000 TL'ye kadar geri ödemeli destek alabilmektedir. KOSGEB tarafından desteklenen sektörlerde faaliyet gösteren tüm girişimciler İş Kurma Desteği kapsamında desteklenmektedir. Bu desteklerde genç, kadın, engelli, gazı ve birinci derecede şehit yakını girişimcilere ayrıcalık tanınmaktadır.

2024 yılında yeni Acil Durumlar Kredi Faiz Desteği uygulamaya alınmamış olup 2024 yılı öncesinde uygulanan kredi faiz desteklerine ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

TABLO II: 21- KOSGEB Kredi Faiz Destekleri

	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
İşletme Adedi	5 109	3 224	10 786	1 602	1
Kredi Hacmi (Bin TL)	395 678	237 814	3 260 191	371 846	1 818
KOSGEB Faiz Desteği (Bin TL)	72 876	33 960	672.006	315 039	260

Kaynak: KOSGEB

(1) Ocak-Ağustos dönemidir.

Girişimciliğin geliştirilmesi amacıyla KOSGEB tarafından çevrimiçi olarak geleneksel ve ileri girişimcilik eğitimleri ücretsiz olarak sunulmaya devam edilmektedir. Ayrıca girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması çalışmaları kapsamında girişimcilerin iş kurma ve yürütme konularında bilgi ve becerilerini geliştirmek amacıyla çalışmalar sürdürülmektedir.

KOSGEB tarafından TEKMER Destek Programı kapsamında kurulan TEKMER'ler, girişimcilere ve işletmelere iş kurma süreçlerinde iş geliştirme, mali kaynaklara erişim, yönetim, danışmanlık, yönderlik, ofis ve ağlara katılım gibi hizmetler sağlamakta olup Eylül 2025 itibarıyla sayıları 39'a ulaşmıştır.

TABLO II: 22- KOSGEB Girişimcilik Eğitimleri ve Girişimcilik Desteği Alan İşletmeler

	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
Girişimcilik Eğitimi Katılımcı Sayısı	165 478	154 092	113 412	94 043	59 935
Girişimcilik Desteği Alan İşletme Sayısı	32 082	33 341	21 739	17 954	15 169

Kaynak: KOSGEB

(1) Ocak-Ağustos dönemidir.

TÜBİTAK teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerinin katma değer ve nitelikli istihdam sağlama potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmesi amacıyla, girişimcilerin fikir aşamasından pazara kadar olan faaliyetlerinin desteklenmesi doğrultusunda hibe destek şeklinde başlatılan Bireysel Genç Girişim (BiGG) Programında değişikliğe gidilerek yatırım tabanlı destek verilmeye başlanılmış ve destek üst limiti 450 bin TL'den 900 bin TL'ye çıkarılmıştır. 2023 yılında Yatırım Tabanlı Girişimcilik Destek Programı Uygulama Esasları yürürlüğe girmiş ve bu kapsamda Türkiye Kalkınma Fonu ile BiGG Fonu kurulmuştur. 2023 yılı Mart ayında Yatırım Tabanlı Girişimcilik Destek Programı çağrısına altı tematik alanda çıkılarak 2.885 iş fikri başvurusu alınmış ve yapılan değerlendirmeler sonucunda 153 girişimcinin desteklenmesine karar verilmiştir. 2024-1 ve 2024-2 BiGG Yatırım Çağrısı kapsamında altı tematik alanda 3.685 iş fikri başvurusu alınmış ve yapılan değerlendirmeler sonucunda 251 girişimin desteklenmesine karar verilmiştir. 2025-1 BiGG Yatırım Çağrısı

kapsamında altı tematik alanda 2.031 iş fikri başvurusu alınmış ve yapılan değerlendirmeler sonucunda 101 girişimin desteklenmesine karar verilmiştir. 2025-2 BİGG Yatırım Çağrısı kapsamında altı tematik alanda 2.465 iş fikri başvurusu alınmış ve panel değerlendirmeleri devam etmektedir.

TABLO II: 23- TÜBİTAK Girişimcilik Destekleri

	2021	2022	2023	2024	2025(1)
Başvuru Sayısı	5 933	3 437	2 885	3 685	4 496
Desteklenen Girişimci Sayısı	272	281	153	251(2)	101
Destek Miktarı (Milyon TL)	103	93	58	416(3)	78

Kaynak: TÜBİTAK

(1) Ocak-Eylül dönemidir.

(2) Desteklenen Girişimci Sayısı, 2024-1 ve 2024-2 BİGG Yatırım Çağrılarında desteklenen girişimci sayısı,

(3) Yıl İçinde Aktarılan Destek Miktarı Toplamı (2025 sabit fiyatlarıyla)

OSB'lerde Yer Alan Parsellerin Tamamen veya Kısmen Tahsislerine İlişkin 2 Haziran 2021 tarihli Cumhurbaşkanı Kararındaki düzenlemeler doğrultusunda OSB'lerde atıl kalan sanayi parsellerine yatırımcıların yönlendirilmesi ve OSB'lerin canlandırılması hedeflenmekte, OSB'lerde 2,7 milyon olan mevcut istihdamın 3,5 milyona çıkarılması öngörülmektedir.

Yatırımcılarımıza uluslararası standartlarda yatırım ortamı sağlayan OSB'lere, küçük sanayiye daha sağlıklı koşullarda çalışma ve kendilerini geliştirme imkânı sağlayan küçük sanayi sitelerine (KSS) ve yatırımları ülkemize yönlendirmek amacıyla endüstri bölgelerine (EB) ilişkin çalışmalara devam edilmektedir. 2025 yılında üç OSB'ye (Gümüşhane Kelkit, Giresun Şebinkarahisar Karma, Yakakent Su Ürünleri İşleme İhtisas) tüzel kişilik kazandırılarak toplam OSB sayısı Eylül 2025 itibarıyla 369'a ulaşmıştır. Kredi desteğiyle tamamlanan OSB sayısı 250'ye çıkmış, KSS sayısı ise 501 olmuştur. Eylül 2025 itibarıyla toplamda ilan edilmiş 51 endüstri bölgesi bulunmaktadır. Planlı sanayi bölgelerinin yeşil ve dijital dönüşüme uygun yapılması sağlanarak yatırımcıların yatırım yeri ihtiyaçlarının hızlı ve ekonomik olarak karşılanabilmesine yönelik çalışmalar yürütülmekte olup OSB ve KSS projeleri için (kamulaştırma dâhil) 2025 yılında yaklaşık 15 milyar TL olan başlangıç ödeneğinin 2026 yılında 16 milyar TL'ye çıkarılması öngörülmektedir.

Eylül 2025 itibarıyla TGB sayısı 113'e, faaliyette olanların sayısı 93'e, TGB'lerde faaliyet gösteren işletme sayısı ise 11.997'ye yükselmiştir.

TABLO II: 24- OSB ve TGB Bilgileri

	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
Tamamlanmış OSB Sayısı	213	220	229	240	250(2)
OSB'lerde Üretime Geçilen Parsel Sayısı (3)	55 098	57 397	58 305	59 227	59 931
OSB'lere Kullanılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (4)	103 953 976	108 008 335	111 212 876	116 086 458	120 868 221
Faal TGB Sayısı	73	81	81	91	93
TGB'lerde Faaliyet Gösteren İşletme Sayısı	7 331	8 422	10 071	11 316	12 065
TGB'lere Kullanılan Kamu Kaynağı (Bin TL) (4)	824 482	722 196	981 260	1 008 873	1 275 530

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

(1) Eylül ayı itibarıyadır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Mevcut OSB'lerdeki Üretime Geçen Parsel Sayısı

(4) 2025 yılı fiyatlarıdır.

Türkiye teknoloji girişimciliği ekosisteminde 2024 yılında 469 yatırım turunda 1,1 milyar dolarlık yatırım yapılmıştır. Girişimciliğin finansmanının güçlendirilmesi amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının ana yatırımcısı olduğu 475 milyon TL büyüklükteki Teknoloji ve İnovasyon Fonu (TIF) 2020 yılında kurulmuş olup bu fon girişim sermayesi ekosistemini geliştirmek amacıyla hem teknoloji odaklı girişim şirketlerine yatırım yapmayı hedefleyen girişim sermayesi fonlarına hem de teknoloji ve yenilik odaklı ürün üreten, sistem geliştiren girişim şirketlerine doğrudan yatırım yapmaktadır. TIF aracılığıyla bu zamana kadar üç farklı girişim sermayesi fonuna 4,5 milyon avro taahhütte bulunulmuş olup söz konusu fonlara 3,5 milyon avro yatırım yapılmıştır. Ayrıca doğrudan yatırımlar kapsamında TIF 15 farklı teknoloji şirketine yatırım yapmış olup bu şirketlere yaklaşık 5,4 milyon dolar kaynak aktarmıştır.

Türkiye Tech Visa, teknoloji alanında kritik uzmanlıklara sahip yetenekler ile yenilikçi iş modelleri ve teknolojiye dayalı çalışmaları olan teknogirişimlere özel bir davet programıdır. Program, hem uluslararası yetenekleri hem de teknogirişimleri kapsayacak şekilde tasarlanmış ve Türkiye'nin teknoloji ekosistemine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu program ile alanında başarılı yetenekler ve teknogirişimlerin Türkiye teknoloji ekosisteminin bir parçası olmasının hızlandırılması ve ülkemizde faaliyet göstermelerinin kolaylaştırılması hedeflenmektedir. 16 Eylül 2024'te lansmanı yapılan program kapsamında bugüne kadar 30 kabul verilmiş, 17 teknogirişim kurulmuş ve Eylül 2025 itibarıyla toplam 297 teknogirişim başvurusu alınmıştır.

TEKNOFEST kapsamında gerçekleştirilen girişim zirvesinde her yıl küresel girişimciler, yatırımcılar, yönderler ve kurumsal firmalar bir araya getirilerek Türkiye girişimcilik ekosistemine katkı sağlanmaktadır.

Yalın ve dijital dönüşüm uygulamalarını yenilikçi düşünce anlayışıyla bütüncül olarak koordine etmek, sanayi, eğitim ve danışmanlık hizmetleri alanındaki mevcut eksikliklerini gidermek amacıyla Yetkinlik ve Dijital Dönüşüm Merkezleri (Model Fabrikalar) Projesi başlatılmış ve Ankara, Bursa, Konya, Kayseri, Gaziantep, Mersin, Adana, İzmir, Samsun, Eskişehir ve Denizli illerinde söz konusu merkezlerin kurulum süreci tamamlanarak başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelere eğitim ve danışmanlık hizmeti sunulmaya başlanmıştır. Tüm Model Fabrikalarda bugüne kadar toplam 612 firmada Öğren-Dönüş çalışması, 196 firmada yalın proje uygulama çalışması tamamlanmıştır. Model Fabrikalar tarafından 734 firmaya deneysel eğitim verilmiş, 2.700'ün üzerinde farkındalık eğitimi hizmeti sunulmuştur. Ayrıca Ankara, Bursa, Konya ve Kayseri illerinde yer alan model fabrikaların dijital dönüşüm altyapısı kurulum çalışmaları tamamlanmıştır. Malatya, Kocaeli, Sakarya, Trabzon ve Tekirdağ illerinde beş yeni Model Fabrikanın kurulum işlemleri devam etmektedir.

Girişimcilik ve KOBİ desteklerinin kapsam, çeşitlilik ve miktarlarındaki artışlar, esnaf ve sanatkârlara sağlanan krediler, kredi kefalet sisteminde ve bankacılık sistemindeki KOBİ kredilerindeki artış gibi hususlar birlikte değerlendirildiğinde, sektörde önemli gelişmeler sağlandığı görülmektedir. Girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesi, sağlanan desteklerin yenilikçi ve büyüyen/büyüme potansiyeli olan girişimlere odaklanması ve izleme-değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesiyle etki analizleri yapılması sonucunda sektörün gelişimi daha da hızlanacaktır.

b) Amaç

KOBİ ve girişimcilerin niteliklerini dikkate alan odaklı politikalar aracılığıyla finansmana erişim imkânlarının, kurumsal gelişmelerinin ve verimliliklerinin artırılması, yenilikçilik

kapasitelerinin ve ölçüklerinin büyütülmesi, tedarik zincirlerinde daha güçlü bir biçimde yer almalarının sağlanması, ihracat, yenilikçilik ve rekabetçilik düzeylerinin yükseltilerek daha etkin ve verimli olarak büyümeye ve istihdama katkılarının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
KOBİ'lere yönelik beşeri sermaye güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.559)		
Tedbir 559.2. Örgün eğitimdeki girişimcilik müfredatı finansal okuryazarlık, mevzuat bilgisi, dijital teknolojiler, e-ticaret, pazarlama gibi konulardaki ihtiyaçlar dikkate alınarak gözden geçirilecek, uygunluk değerlendirmesine imkân sunan uygulamalı girişimcilik eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Örgün eğitimdeki öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi ve teknogirişim projelerinin desteklenmesi için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 559.3. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılacak mesleki eğitim merkezleri ve meslek liselerinin yer seçiminde OSB'ler öncelikli olarak değerlendirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Sektör içi okul, sektöre entegre okul, bölge okulu ve ihtisaslaşmış meslek liselerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 559.4. Teknoloji alanında kritik uzmanlıklara sahip yetenekler ile yenilikçi iş modelleri ve yüksek teknolojiye dayalı işletmesi olan yabancı girişimcilere karşılıklılık ilkesi çerçevesinde vize uygulaması kolaylaştırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Teknoloji alanında kritik uzmanlıklara sahip kişiler ile yenilikçi iş modellerine ve yüksek teknolojiye dayalı girişimi olan girişimcilere özel vize uygulamasına ilişkin çalışmalara devam edilecektir.
Girişimcilik ekosisteminde işbirliği yapma kültürü yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.560)		
Tedbir 560.1. KOBİ ve girişimcilere yönelik destekleyici kuruluşlarda arayüz kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. KOBİ ve girişimcilere yönelik arayüzler olan TEKMER ve SEGEM'lerin kuruluşu ve faaliyetlerini sürdürmeleri KOSGEB tarafından desteklenecektir.
Tedbir 560.3. KOBİ'ler ve üniversitelerin birlikte hazırlayacakları projelerin desteklenmesi sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. KOBİ'ler ve üniversitelerin ortaklı şekilde başvurabileceği programlar kapsamında proje başvuruları alınacak ve kabul edilen projeler için destek sağlanacaktır.
KOBİ'ler, ölçeğini büyütmesi, sürdürülebilir bir yapıya kavuşması ve küresel düzeyde daha rekabetçi bir konum kazanması amacıyla desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.561)		

<p>Tedbir 561.1. KOBİ ve girişimci hızlı büyüme, teknoloji odaklı ihracat yapma, yüksek teknoloji alanında faaliyet gösterme, verimlilik artırma gibi kriterler çerçevesinde odaklı bir yaklaşımla desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. TGB'lerin altyapıları ve kuluçka merkezleri desteklenerek yaygınlaştırılacak, Ar-Ge, tasarım ve yenilik kapasitesi güçlendirilecektir. 2. Kümelenme Destek Programı kapsamında Kümelenme teşebbüslerinin destek süreci başlatılacak, desteklenen kümelenme teşebbüslerinin izleme ve denetim faaliyetleri yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 561.4. Kendi başına ayakta durabilen girişimci ve KOBİ'lerin artırılması amacıyla öncelikle geri ödemeli destekler tercih edilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. İş Geliştirme Destek Programı ile girişimcilere geri ödemeli destekler verilmeye devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 561.6. Teknogirişimci tarafından oluşturulan ürünlerin DMO bünyesindeki Tekno Katalog platformu gibi araçlarla entegrasyonunu sağlayarak bu ürünlerin ticarileşme ve markalaşma süreçleri hızlandırılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, DMO</p>	<p>1. Tekno Katalog Platformu girişimcilerin kamu alımları yoluyla ticarileşmesinin sağlanması amacıyla yüksek teknoloji ve yenilik, ekosistem, girişimcilik odaklarında geliştirilecektir. 2. TGB'lerde faaliyet gösteren teknoloji şirketlerine yönelik tanıtım ve eğitim faaliyetlerine devam edilecektir.</p>
<p>Finansmana erişim kolaylaştırılacak, alternatif ve yenilikçi finansman yöntemleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.562)</p>		
<p>Tedbir 562.1. Yatırım bankacılığı, kurumsal ve bireysel girişim sermayesi, kitle fonlaması, etki yatırımcılığı, melek yatırımcılık gibi alternatif ve yenilikçi finansman imkânları güçlendirilecek ve kullanımları yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Kitle fonlaması, bireysel katılım sermayesi, girişim sermayesi gibi alternatif finansman kaynaklarının kullanımı Teknogirişim Konseyi gündemine alınarak bu kaynakların çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. 2. Teknoloji odaklı girişimlere, yapay zekâ girişim sermayesi fonu ve ileri aşama girişim sermayesi fonu başta olmak üzere doğrudan yatırım ve fonların fonu aracılığıyla destek sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 562.2. Türkiye Finansal Raporlama Standardının KOBİ'ler arasında yaygınlaştırılması sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. YÖNDE Destek Programı kapsamında imalat sektöründe faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin sürdürülebilirlik raporlaması hizmetleri desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 562.3. Kredi garanti sistemi geliştirilecek ve girişimlerin yenilikçi iş modelleri ile Ar-Ge ve yenilik projelerinin finansmanında kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Katılım Finans Kefalet AŞ, Kredi Garanti Fonu AŞ, İhracatı Geliştirme AŞ</p>	<p>1. Hazine destekli kefalet sistemi kapsamındaki kredi garanti kuruluşlarının kapasitelerinin ve işbirliklerinin geliştirilmesi yönündeki faaliyetlere ve ilgili alanlarda destek paketi çalışmalarına devam edilecektir.</p>

Tedbir 562.4. KOBİ'ler ve girişimciler değerlendirilirken bilgi asimetrisi problemlerini azaltmak amacıyla finans verileri dışındaki verilerin de kullanıldığı yeni puanlama sistemleri geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Sektör paydaşlarından elde edilen veriler kullanılarak işletmeleri puanlayacak ulusal KOBİ Derecelendirme Sistemi kurulacaktır.
Esnaf, sanatkâr ve kooperatiflerin değişen ekonomik ve sosyal şartlara uyum sağlayacak şekilde rekabetçilikleri ve kapasiteleri geliştirilecek, denetim sistemleriyle şeffaflık ve güvenilirlikleri artırılabacak, işbirliği ve ortak çalışma kültürünün yaygınlaşması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.563)		
Tedbir 563.3. Hazine destekli kullanılan kredilerde imalat sektörüne, ihracata, markalaşmaya, e-ticarete yönelen esnaf ve sanatkârlara sağlanan devlet yardımlarının etkinliği artırılabacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. İmalat sektörü, ihracat, markalaşma, e-ticaret alanlarında faaliyet gösteren esnaf ve sanatkârlar için mevcut durum çalışması yapılacaktır.
Tedbir 563.7. Kooperatifçilikle ilgili kamuoyunda ve üniversitelerde farkındalık sağlanacak ve kooperatifçiliğin daha etkin uygulanması yönünde çalışmalar yapılacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Kooperatiflere sağlanan hibe desteklerine ilişkin etki değerlendirme analizi yapılacaktır. 2. Kooperatiflerin finansmana erişiminin kolaylaştırılmasını teminen kredi garanti kurumları bünyesinde kooperatiflere özgü portföy oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
KOBİ'lerin İhracatı	Milyar Dolar	87,0	95,8	98,7
İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin İhracatındaki Yüksek Teknolojinin Payı	Yüzde	1,3	1,4	1,5
İstihdama Göre Hızlı Büyüyen KOBİ Sayısı (4)	Adet	32 000	34 000	38 000
KOBİ'lerin Mali ve Mali Olmayan Şirketler Ar-Ge Harcamasındaki Payı	Yüzde	30,0	31,0	32,0
Yıllık Girişim Yatırım Büyüklüğü	Milyar Dolar	1,1(5)	1,5	2,0
Bir Milyar Dolar Değeri Aşan Firma Sayısı	Adet	6(6)	10	10

(1) TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2023

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

(4) Ücretli çalışan sayısı 10'un üzerinde olan ve üç yıllık dönemde yıllık ortalama yüzde 10'dan fazla büyüyen girişimler

(5) Turkish Startup Ecosystem 2024 Year in Review Report

(6) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

2.2.3.5. Fikri Mülkiyet Hakları

a) Mevcut Durum

2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yerli patent başvuru sayısında yüzde 18,6 artış, yerli faydalı model başvuru sayısında yüzde 29 artış, yerli marka başvuru sayısında yüzde 0,7 düşüş, yerli tasarım başvuru sayısında ise yüzde 3 düşüş kaydedilmiştir. Tasarım başvurularında yaşanan düşüşün en önemli nedeni Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullardan gerçekleştirilen başvuru sayısındaki azalmadır. 1.761 tescilli coğrafi işaret bulunmakta olup 727 coğrafi işaret başvurusunun inceleme süreci devam etmektedir. AB’de tescilli coğrafi işaretli ürün sayısı 38’e ulaşmış olup bunlar Antep Baklavası, Aydın İnciri, Aydın Kestanesi, Aydın Memecik Zeytinyağı, Antakya Künefesi, Araban Sarımsağı, Ayaş Domatesi, Bayramiç Beyazı, Bingöl Balı, Bursa Siyah İnciri/Bursa Siyahı, Bursa Şeftalisi, Çağlayancerit Cevizi, Edremit Zeytinyağı, Edremit Körfezi Yeşil Çizik Zeytini, Ezine Peyniri, Gemlik Zeytini, Giresun Tombul Fındığı, Hüyük Çileği, Malatya Kayısı, Maraş Tarhanası, Milas Zeytinyağı, Milas Yağlı Zeytini, Osmaniye Yer Fıstığı, Safranbolu Safranı, Suruç Narı, Taşköprü Sarımsağı, Söke Pamuğu, Manisa Mesir Macunu, Gaziantep Menengiç Kahvesi, Silifke Yoğurdu, Aydın Memecik Zeytini, Erzincan Tulum Peyniri, Aydın Çam Fıstığı, Afyon Pastırması, Afyon Sucuğu, Antep Fıstık Ezmesi, Mut Zeytinyağı ve Kırkağaç Kavunudur. AB nezdinde sekizi ilanda olmak üzere işlemleri devam eden 58 coğrafi işaret başvurusu ve üç geleneksel ürün adı başvurusu bulunmaktadır.

Yeni bitki çeşitlerinin korunmasını amaçlayan ıslahçı hakları kapsamında koruma altında bulunan bitki çeşidi sayısı 2024 yıl sonu itibarıyla 2.033 olmuştur. Bu sayı içerisinde yerli türlerin oranı yüzde 50’dir.

Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) tarafından yayımlanan raporda; 2023 yılı verilerine göre Türkiye, dünyada yerli patent başvurularında 12’nci, marka başvurularında altıncı, tasarım başvurularında ikinci sırada yer alırken Avrupa’da yerli patent başvurularında yedinci, yerli marka başvurularında ikinci ve tasarım başvurularında ise birinci sırada yer almaktadır.

Uluslararası başvurular açısından değerlendirildiğinde Türkiye, WIPO tarafından yayımlanan 2024 yılı verilerine göre 1.982 patent başvurusuyla 15’inci, 1.681 marka başvurusuyla 11’inci ve 597 tasarım başvurusuyla 11’inci sıradadır.

Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) 2017 yılından bu yana WIPO nezdinde 24 uluslararası araştırma ve inceleme otoritesinden biri olarak faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda TÜRKPATENT, 2024 yılında 1.842 uluslararası araştırma raporuyla en fazla rapor düzenleyen ilk dokuz kurum arasında yer almıştır.

TABLO II: 25- Sınai Mülkiyet Başvurularındaki Gelişmeler

	2021	2022	2023	2024	Ocak-Ağustos	
					2024	2025
Patent Başvuru Sayısı	17 566	15 856	16 433	18 639	9 269	9 960
Yerli Patent Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	48	57	53	55	45	51
Faydalı Model Başvuru Sayısı	4 490	5 558	3 400	3 118	1 798	2 316
Yerli Faydalı Model Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	98	99	98	98	98	98
Marka Başvuru Sayısı	191 779	212 636	183 149	183 590	112 079	109 371
Yerli Marka Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	92	93	92	93	91	93
Tasarım Başvuru Sayısı (1)	65 915	84 106	58 076	46 001	26 555	25 079
Yerli Tasarım Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	90	93	90	91	88	91
İslahçı Hakları Başvuru Sayısı	295	274	234	224	128	102
Yerli İslahçı Hakkı Başvurularının Toplam İçerisindeki Payı (Yüzde)	53	51	46	38	28	41
Coğrafi İşaret Başvuru Sayısı	577	523	385	431	238	239

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, Türk Patent ve Marka Kurumu

(1) Lahey başvuruları dâhildir.

TÜRKPATENT, dijital dönüşüm vizyonu ile hayata geçirdiği TÜRKPATENT Akademi Platformu üzerinden, ülke genelinde sınai mülkiyet bilincini artırmak amacıyla patent, marka, tasarım ve coğrafi işaret konularında 2.500 dakikayı aşan dijital ve etkileşimli eğitim içerikleri sunmaktadır. 2 Ocak 2025'te açılan platformda 9.750 kayıtlı kullanıcı 25 bin saatlik eğitim izlemiş, 20 binden fazla sertifikalı eğitimi tamamlamıştır.

Üniversite öğrencilerinin sınai mülkiyet bilincini artırmayı hedefleyen IP Öncüleri Projesi, Ankara'da bulunan 12 üniversitenin katılımıyla başlamıştır. Ankara'da pilot olarak başlatılan projede, 12 üniversitedeki sınai mülkiyet danışma birimlerinde çalışan danışmanların desteğiyle 24 üniversite öğrencisi IP öncüsü olarak belirlenmiş ve bu öğrencilerimize hem TÜRKPATENT Akademi üzerinden çevrimiçi hem de yüz yüze eğitimler verilerek IP konusunda bilgileri artırılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içinde IP öncülerinin okullarda yapacağı sunum materyalleri geliştirilmiş ve bu projeye 24 IP öncüsü tarafından Ankara'da 15 okulda 2.450 meslek lisesi öğrencisine sınai mülkiyet konusunda sunumlar yapılmıştır.

Eylül 2025 itibarıyla TÜRKPATENT tarafından toplam beş fuara katılım sağlanmış, bu fuarlarda toplamda dokuz buluşçuya kurumun stantlarında yer verilmiş ve buluşların ticarileştirilmesine aracılık edilmiştir.

WIPO ile Ankara pilot bölge olmak üzere IP Clinic isimli bir proje geliştirilmiştir. Proje, KOBİ'ler için yenilikçi şirketlerin iş planlarına ve maddi olmayan varlık portföylerine dayalı

olarak fikri mülkiyet stratejilerini desteklemektedir. Bu kapsamda seçilen şirketlere kişiselleştirilmiş yönderlik, uzman tavsiyesi ve eğitim yoluyla dört aylık bir program sunulacaktır. Firma seçimi için Ankara'daki üniversiteler ve Teknopark Ankara bünyesindeki firmalarla görüşülmüş, 20 firma projeye dâhil edilmiştir. Firmaların TÜRKPATENT Akademi üzerinden hazırlayıcı eğitimleri tamamlanmıştır.

İlk aşama firmalarının oluşturdukları projelerin, patent ve faydalı model başvurusuna ve değerlemesine teşvik edilmesi ve sonucunda etki odaklı çıktısı olan firmanın teknoloji hazırlık seviyesinin yükseltilmesi ve teknoloji transferi işlemleri ile ticarileştirme faaliyetlerine aracılık edilmesi amacıyla TÜRKPATENT tarafından PATİKA (Patentle, Ticarileştir ve Kazan) projesi geliştirilmiştir. Proje kapsamında öncelikle yeşil ve dijital dönüşüm alanında faaliyet gösteren ilkaşama firmalar için duyuruya çıkılarak başvurular alınacaktır. Bu bağlamda, TÜBİTAK ile gerçekleştirilebilecek işbirliği faaliyetleri TÜBİTAK Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB), Teknoloji Transfer Mekanizmaları Destekleme Grubu (TEMEG) ile istişare edilmiştir.

Ar-Ge ve Tasarım Merkezlerine yönelik başlatılan Sınai Mülkiyetle Güçlenen Ar-Ge ve Tasarım Merkezleri Projesi ile firmaların sınai mülkiyet bilgi düzeyini artırmak hedeflenmiştir. Proje kapsamında üç aşamalı eğitimler planlanmış, toplamda 345 firmadan 1.270 çalışana eğitim verilmiştir. 2025 yılı sonunda tamamlanacak projeye firmaların inovasyon ve sınai mülkiyet kapasitelerinin artırılması ve TTO'larla işbirliğinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde faaliyet gösteren girişimlerin sınai mülkiyet bilgi düzeyini artırmak için iki aşamalı çevrimiçi eğitimden oluşan Sınai Mülkiyetle Güçlenen Start-Up'lar Projesi başlatılmıştır. 80 girişimin toplam 114 personelle katılım gösterdiği projeye girişimlerin inovasyon ve sınai mülkiyet kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir.

Üniversitelerin patent performansını ölçen ve çeşitli istatistiklerin yer aldığı Üniversite İnovasyon Raporu Mart 2025'te yayımlanmıştır.

Sınai mülkiyet haklarının ticarileştirilmesi sürecine, özellikle sınai mülkiyet varlıklarının değer tespiti hizmeti ile katkı sağlamak üzere kurulmuş olan Türk Sınai Mülkiyet Değerleme, Mühendislik ve Danışmanlık Hizmetleri AŞ, 2018 yılından bu yana konuyla ilgili farkındalığın oluşturulması, insan kaynağı yetiştirilmesi ve kapasitenin artırılmasına dair çalışmalar yürütmektedir. Bu kapsamda özellikle ticarileştirme ekosisteminin canlandırılması, somut değere dönüşen sınai mülkiyet sayısının artırılması amacıyla sınai mülkiyet haklarının yoğun olarak üretildiği üniversiteler, Ar-Ge merkezleri, teknoparklar ve her ölçekten firma ile ilişki ve işbirlikleri geliştirilmektedir. Buna dair yapılan değerlendirme çalışmalarına ek olarak düzenli şekilde farkındalığın artırılmasına yönelik etkinlikler düzenlenmektedir.

TÜRKPATENT ve BTK işbirliğinde hazırlanan Temel Sınai Mülkiyet Hakları Eğitim Programına ilişkin videolar BTK Akademi sayfasında yayınlanmaya devam etmektedir. Buna ek olarak 2022 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve TÜRKPATENT arasında imzalanan Sektör Kampüste İşbirliği Protokolü kapsamındaki faaliyetler Fikri Mülkiyet Akademisi Sınai Mülkiyet Eğitim Merkezi tarafından yürütülmektedir. Program kapsamında 2025 yılı Güz dönemi için ise Anadolu Üniversitesi Heykel Bölümü, İzmir Bakırçay Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Gebze Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümlerine yönelik olarak ders açma işlemleri tamamlanmıştır. TÜRKPATENT internet sitesinde yayınlanmak üzere ilk ve ortaöğretim yaş grubundaki çocuklar arasında sınai mülkiyet farkındalığını artırmak amacıyla yapay zekâ destekli içerik oluşturma çalışmaları yürütülmektedir.

Ülkemizde toplu hak yönetim sisteminin geliştirilmesi ve fikri mülkiyet sisteminin güçlendirilmesini teminen sektörün etkin şekilde desteklenmesi amacıyla ilgili mevzuatın ihtiyaç ve talepler doğrultusunda güncellenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Telif hakları alanında meslek birliklerinin üyelik, dokümantasyon, lisanslama ve dağıtım süreçlerinin bir otomasyon sistemi üzerinden gerçekleştirilmesi ve işlem bilgilerine ilişkin veri tabanı oluşturulması amacıyla kurulan Meslek Birlikleri Bilişim Sistemi (MEBSİS), 41.634 telif hakkı sahibine ve 2.186.455 esere ilişkin bilgileri içermektedir.

Konaklama tesislerinin turizm işletme belgesi işlemlerinde telif izinlerinin alındığını gösterir müzik lisans belgesinin sunulması yönündeki uygulama sayesinde telif lisansına sahip konaklama tesisi sayısı 15.731'e ulaşmıştır. Konaklama tesislerinin lisanslanmasında yakalanan bu başarının yeme-içme tesisleri bakımından da sağlanabilmesi amacıyla müzikten faydalanan sektörlerin başında gelen restoran, kafe, lokanta, eğlence tesisi gibi işletmelerin üyesi olduğu TURYID ve TÜRES ile müzik sektörü federasyonları MSF ve MÜZFED arasında 06 Mart 2025 tarihinde Gastronomi Tesislerinde Müzik Lisansı İşbirliği Protokolü Kültür ve Turizm Bakanlığı koordinasyonunda imzalanmıştır. Bu İşbirliği Protokolü ile telif lisansı alan işletmelerin uygun bedeller karşılığında milyonlarca yerli ve yabancı şarkıyı sınırsızca kullanabilmesine imkan tanınmıştır. Ülkemizin kültürü, ekonomisi ve tanıtımı açısından iki önemli değer olan gastronomi ve müzik alanlarında sağlanan bu işbirliğinin bir tarafta müzisyenlerin hak ettikleri telif gelirine ulaşmasına diğer tarafta işletmelerin hizmet kalitesine önemli katkı sunması öngörülmektedir. Bu olumlu gelişmeler ışığında ülkemizde faaliyet gösteren 26 meslek birliği tarafından 2023 yılında elde edilen telif geliri 1,16 milyar TL iken, bu tutar 2024 yılında yaklaşık yüzde 90 oranında bir artışla 2,21 milyar TL'ye yükselmiştir.

Fikri mülkiyet hakları konusunda yetişmiş personel ihtiyacının karşılanmasına katkı vermek amacıyla tüm paydaşlara yönelik eğitim, danışmanlık, araştırma ve koordinasyon faaliyetlerini yürütmek üzere kurulan Fikri Mülkiyet Akademisi çalışmalarını sürdürmektedir. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde yapılan etkinliklerde Fikri Mülkiyet Akademisi Sınai Mülkiyet Eğitim Merkezi bünyesinde çevrimiçi ve yüz yüze olmak üzere 19 eğitim/seminer gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 1.400 kişiye eğitim verilmiştir. 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde Telif Hakları Eğitim Merkezi bünyesinde 20 eğitim ve farkındalık faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Telif Hakları Eğitim Merkezi ve Türkiye Adalet Akademisi işbirliğiyle hâkim ve savcılara yönelik seminerler ile meslek birliği yöneticileri ve personeline yönelik eğitim programları düzenlenmektedir.

Fikri mülkiyet, kültür endüstrisi ve kültür politikaları alanlarında araştırma ve eğitim faaliyetlerini yürüten üniversitelerle işbirliği içerisinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda işbirliği yapılan üniversite sayısı 17'ye yükselmiştir.

WIPO Uzaktan Eğitim Programı kapsamında yer alan telif haklarıyla ilgili eğitim modüllerinin Türkçeye çevrilmesi tamamlanmış olup altyapı kurulması süreci devam etmektedir.

81 ilin denetim komisyonu üyelerine yönelik eğitimlere düzenli olarak devam edilmekte, korsanla mücadele denetimlerinde daha güçlü bir işbirliğinin tesisi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğü arasında ortak çalışmalar yürütülmektedir. Korsanlığın kaynağında engellenmesine yönelik olarak il denetim komisyonları, 2025 yılının ilk yedi ayında 360 operasyon gerçekleştirmiş ve bu operasyonlarda 118.066 korsan materyal ele geçirilmiştir. Kitaplarda ve sinema-müzik eserlerinde kullanılması zorunlu olan bandrol, Türkiye'de korsanla mücadele bakımından en etkili uygulamalar arasında yer almaktadır. Ağustos 2025 itibarıyla 271.436.269 kitap

bandrolü, 745.707 sinema, müzik, bilgisayar oyunu bandrolü olmak üzere toplamda yaklaşık 272 milyon bandrol satılmıştır.

Fikri ve sınai haklar mahkemelerinin iş yükü ve ortalama görülme sürelerine ilişkin analiz çalışmalarının sonucunda Eylül 2025 itibarıyla Antalya ve Bursa'da ilk defa fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri kurulmuştur.

İlköğretim müfredatında öğrencilerde telif hakları bilincinin oluşturulması amacıyla fen bilimleri, sosyal bilgiler, bilişim teknolojileri ve yazılım, Türkçe, matematik ve görsel sanatlar derslerinde ilgili içeriklere yer verilmiştir.

b) Amaç

Fikri mülkiyet hakları alanında yenilikçi fikir ortamının geliştirilmesi, hak sahiplerinin haklarının yurt içinde ve yurt dışında etkin şekilde korunması, uygulanacak desteklerle yenilikçiliğe ve katma değerli küresel marka oluşturulmasına imkân sağlanması ve hak ihlallerine karşı etkin mücadele edilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Toplumda fikri mülkiyet bilincinin artırılması ve yayılması sağlanacak, hedef odaklı eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.565)		
Tedbir 565.1. Fikri mülkiyet hakları alanında farkındalığın artırılması için kamuoyuna, kullanıcılara ve hak sahiplerine yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. İlgili kurum ve kuruluşlarla yapılacak işbirliğiyle eğitim modülleri ve içerikleri belirlenecek ve sertifikalı eğitimler düzenlenecektir. 2. Öğrencilere yönelik ulusal düzeyde yarışmalar, sergiler ve etkinlikler düzenlenecektir. 3. Sınai mülkiyet danışma birimine yönelik fiziki ve çevrimiçi eğitimler verilecek, işbirliği faaliyetleri gerçekleştirilerek nitelikleri artırılabilecektir.
Tedbir 565.3. Fikir ve sanat eserlerine ilişkin davalara katkı sağlamak amacıyla öncelikli olarak ihtisas mahkemesinde görev yapacak hâkim ve savcılar olmak üzere yargı sürecindeki tüm paydaşlara yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı	1. Yargı süreçleriyle ilgili paydaşlara yönelik eğitim verilecektir.
Tedbir 565.5. Çocuklarda ve gençlerde telif hakları bilincinin oluşturulması için ilköğretim ve ortaöğretim müfredatına telif haklarına yönelik içerik eklenecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. İlköğretim ve ortaöğretimde tespit edilen derslerin müfredatı telif haklarını içerecek şekilde güncellenecektir.

<p>Tedbir 565.8. Mühendislik ve temel bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerin patent araştırması konusunda bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yükseköğretim öğrencilerinin patent araştırması konusunda bilgi ve becerilerinin artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 565.10. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Ar-Ge Merkezleri ve Tasarım Merkezlerine yönelik tematik sınai mülkiyet eğitim programları yürütülecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT</p>	<p>1. TGB'lere ve yönetici şirketlere yönelik sınai mülkiyet eğitimleri verilecektir.</p>
<p>Tedbir 565.12. Bitki ıslahçı hakları korumasında yapılan iş ve işlemlerde etkinliğin artırılması ve kamuoyunda farkındalık yaratılması için paydaşlara yönelik eğitim faaliyetleri düzenlenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Bitki ıslahçı hakları konusunda kamuoyunda farkındalık oluşturulması ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi amacıyla eğitim, bilgilendirme ve farkındalık artırıcı faaliyetler düzenlenecektir.</p>
<p>Telif haklarında toplu hak yönetim sisteminin geliştirilmesi ve ülke genelinde adil ve yaygın bir lisanslama sistemi oluşturulmasıyla telif gelirlerinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.566)</p>		
<p>Tedbir 566.1. Meslek birliklerinin profesyonel yönetim ve insan kaynakları dâhil olmak üzere kurumsal kapasitelerinin artırılması amacıyla meslek birliği zorunlu organ üyeleri ile personeline yönelik periyodik eğitimler verilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Meslek Birlikleri</p>	<p>1. Meslek birliklerine yönelik en az bir eğitim programı düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 566.2. Ülke genelinde yaygın bir lisanslama sistemi kurulabilmesi için toplu hak yönetimi ve meslek birlikleri konusunda kamuoyu bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı, TESK, TOBB, Meslek Birlikleri</p>	<p>1. Ticaret ve esnaf odalarıyla işbirliği içerisinde kamuoyu bilinçlendirme faaliyetleri yapılacaktır.</p>
<p>Ülkemizin fikri mülkiyet varlıklarının ekonomik değere dönüşümü hızlandırılacak, sektörel temelde ekonomik değer ölçümü yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.567)</p>		
<p>Tedbir 567.1. Telif haklarına dayalı endüstrilerin ve alt sektörlerin ülke ekonomisine katkısının ölçümü için temel ekonomik göstergeler ve istihdama katkının ölçülmesine yönelik çalışmalar yürütülecek, düzenli aralıklarla kamuoyuyla paylaşılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), TÜİK</p>	<p>1. Telif haklarına dayalı endüstrilerin ekonomik ölçüm raporu yıllık olarak hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılacaktır.</p>

Tedbir 567.3. Telif haklarına dayalı yenilikçi endüstrilerde başarılı ülke örnekleri incelenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Telif haklarına dayalı yaratıcı endüstrilerde fark yaratan ülke örnekleri incelenerek bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 567.5. Fikri mülkiyet varlıklarının değerlendirilmesine ilişkin hizmet kapasitesi artırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Sınai mülkiyet sahibi taraflarla işbirlikleri geliştirilerek bu varlıkların değerlendirilmesi başta olmak üzere, ticarileştirme sürecinde ihtiyaç duyulan teknik destekler sağlanacaktır.
Tedbir 567.6. Sanayicilerin ve yatırımcıların fikri mülkiyet sahipleriyle etkileşimi artırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Sınai mülkiyet hak sahiplerinin buluşlarını tanıtmak ve ticarileştirme faaliyetlerine aracılık yapmak üzere tanıtım etkinlikleri yapılacaktır.
Tedbir 567.7. Ticarileştirme potansiyeli yüksek patentlerin ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. TÜRKPATENT tarafından ulusal ve uluslararası fuarlarda açılacak stantlarda buluş sahiplerinin buluşlarını sergilemelerine imkan sağlanacaktır.
Tedbir 567.10. Ülkemizin ihracat potansiyeli yüksek coğrafi işaretli ürünleri için uluslararası markalaşma stratejileri geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. AB başvurularını yapacak kurumlara, başvuruların hazırlanmasına ilişkin teknik destek sağlanacaktır. 2. Yerelde pilot ürünler belirlenerek markalaşmaya yönelik eğitimler verilecek ve söz konusu ürünlerin markalaşmasına ilişkin bir yol haritası hazırlanacaktır. 3. AB'ye ihracat potansiyeli en yüksek olan ürünlerin tespitine yönelik istatistikî veri toplanacaktır.
Sahtecilik ve korsanla mücadele edilmesine yönelik mekanizmalar oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.568)		
Tedbir 568.1. Sahtecilik ve korsanlıkla mücadele stratejisi oluşturulması ile kayıt dışılığın ve ekonomik kaybın sayısal olarak ölçülmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Korsanlıkla mücadele ile kayıt dışılığın önlenmesi amacıyla kamuoyu araştırması ve analiz raporu hazırlanacaktır.
Bitki ıslahçı hakları sisteminin etkinliği artırılacak ve ülkemiz ıslah çeşitlerinin uluslararası alana çıkarılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.570)		
Tedbir 570.1. Bitki ıslahçı haklarına ilişkin kurumsal yapı geliştirilecek, personel ve hizmet kalitesi artırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S)	1. Bitki ıslahçı hakları konusunda personelin mesleki kapasitesi ve hizmet kalitesi artırılacak, kurumsal kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecektir.
Fikri mülkiyet haklarına yönelik destekleme sistemi yeniden yapılandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.571)		
Tedbir 571.1. Sanayi kuruluşlarının sınai mülkiyet çıktılarının artırılması için destek ve stratejilerin oluşturulması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Sanayi kuruluşlarının sınai mülkiyet çıktılarının artırılması için bilgilendirme ve danışmanlık hizmeti verilecektir.

<p>Tedbir 571.3. TÜBİTAK 1702 programı kapsamındaki desteklerin geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<p>1. Türk Patent ve Marka Kurumuyla 1702 Programı kapsamındaki desteklerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir. 2. Patent Tabanlı Teknoloji Transferi Destekleme Programının özel sektör tarafından etkin kullanılabilmesi için eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 571.4. Standarda esas patent süreçlerinin desteklenmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT</p>	<p>1. Bilgi ve iletişim teknolojileri ile yeşil dönüşüm alanında Standarda Esas Patentler (SEP) konusunda kamuoyu, ilgili kamu kurumları, üniversiteler ve ilgili sektörlerde bilincin artırılmasına yönelik etkinlik düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 571.5. Telif haklarına dayalı kültür endüstrileri ile toplu hak yönetim kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik özel destek programları oluşturulacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Meslek birlikleri kurumsal kapasitelerinin ve lisanslama faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla desteklenecektir.</p>
<p>Tedbir 571.6. Fikri mülkiyet varlıklarının değerlemesine ve ticarileştirilmesine yönelik devlet yardımları gözden geçirecek, kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT</p>	<p>1. İlkaşama firmalarına yönelik iş paketleri, proje takvimi, yol haritası ve eylem planı hazırlanacak ve sınav mülkiyet bilgilendirme semineri düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 571.7. Türkçe ibareli markaların uluslararası düzeyde markalaşması teşvik edilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT</p>	<p>1. Esas unsuru TDK Güncel Türkçe Sözlüğünde bulunan ifadeleri içeren marka ibareleri için Madrid Protokolü kapsamında WIPO'ya sunulacak uluslararası başvurulara ve sonraki işlemlere yönelik destek sağlanacaktır.</p>
<p>Fikri mülkiyet alanında her düzeyde nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.572)</p>		
<p>Tedbir 572.1. Fikri ve Sınai Haklar İhtisas Mahkemelerinin personel kapasitesi ve kalitesi geliştirilecektir.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Fikri ve Sınai Haklar Mahkemelerinde görevli hâkimler için meslek içi eğitim çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 572.4. Üniversitelerde ve TTO'larda fikri mülkiyet hakları alanında çalışanların sayısını ve niteliğini artırmaya yönelik destekler sağlanacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜBİTAK</p>	<p>1. Teknoloji Transferi Profesyoneli İstihdamı Destekleme Çağrısı kapsamında üniversiteler, TTO'lar ve üniversiteler adına faaliyet gösteren TGB yönetici şirketlerine yönelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 572.5. Gümrük personelinin fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik farkındalığı ve yetkinliği artırılacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Hak sahipleri ve temsilcileri ile gümrük personeline yönelik hizmet içi eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>

Kurumsal kapasite geliştirilecek ve işbirliği platformları oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.573)		
Tedbir 573.2. İhtisas mahkemelerindeki hâkim ve savcılarının görevlerindeki sürekliliğin sağlanması ve yargılama sürelerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. İhtisas mahkemelerinde hedef süre uygulaması takip edilecek ve hedef sürenin aşılmasına neden olan hususlara yönelik önlemler alınacaktır.
Tedbir 573.3. Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk ve tahkim uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Fikri mülkiyet uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk ve tahkim uygulamasına ilişkin farkındalık artırıcı faaliyetler sürdürülecektir.
Tedbir 573.4. Sınai mülkiyete ilişkin veri, istatistik ve içeriklerin raporlanması ve paylaşımı sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Sınai mülkiyete ilişkin veri, istatistik ve içeriklerin raporlanması ve paylaşımı sağlanacaktır.
Tedbir 573.5. Sınai mülkiyet tescil süreçleri, yapay zekâ teknolojileri kullanılarak hızlandırılacak, karar kalitesi artırılacak ve başarılı uluslararası uygulamalar ülkemize uyarlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Tescil süreçlerinde yapay zekâ kullanımı gereksinimleri ve hedef görünümü belirlenerek çözüm planı geliştirilecektir.
Yeşil ve dijital dönüşüm alanında geliştirilecek yerli ve milli teknolojilerin uluslararası düzeyde etkin korunması ve ticarileşmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.574)		
Tedbir 574.1. Yeşil ve dijital dönüşüm alanında patent verilerine dayalı teknoloji eğilim raporları hazırlanarak araştırmacıların ve girişimcilerin kullanımına sunulacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Yeşil ve dijital dönüşüm alanında yayımlanan ulusal ve uluslararası patent başvuru verileri analiz edilerek mevcut durum ve eğilim raporu hazırlanacaktır.
Tedbir 574.2. Yeşil ve dijital dönüşüm alanındaki patent başvurularına yönelik "hızlı inceleme süreçleri" geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Yeşil ve dijital dönüşüm alanındaki patent başvurularını inceleyen insan kaynağı kapasitesi artırılacaktır.
Tedbir 574.3. Yeşil ve dijital dönüşüm alanında faaliyet gösteren girişimlerin fikri mülkiyet yönetim kapasiteleri artırılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Yeşil ve dijital dönüşüm alanında faaliyet gösteren ilkaşama firmalara yönelik sınai mülkiyet konularını içeren bilgilendirme semineri düzenlenecek, yol haritası belirlenip eylem planları hazırlanacaktır.
Tedbir 574.4. Bilgisayar uygulamalı buluşlarla ilgili bilişim sektörüne yönelik bilgilendirme ve farkındalık faaliyetleri yürütülecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), TÜRKPATENT	1. Bilgisayar uygulamalı buluşlarla ilgili bilişim sektöründe faaliyet gösteren ilkaşama firmalara yönelik sınai mülkiyet konularını içeren bilgilendirme semineri düzenlenecek, yol haritası belirlenip eylem planları hazırlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Yeşil ve Dijital Dönüşümle İlgili Tescilli ve Geçerli Patent Sayısı	Adet	3 155	4 000	4 400
Türkiye Orijinli Uluslararası Patent Başvuru Sayısı	Adet	1 982	2 100	2 300
Avrupa Birliğinde Tescilli Coğrafi İşaret Sayısı	Adet	29	45	60
Meslek Birliği Telif Geliri	Milyon TL	2,2	3,2	3,9

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, Telif Hakları Genel Müdürlüğü, Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.3.6. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

a) Mevcut Durum

Bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) sektörü, GSYH'ya yapacağı doğrudan katkının ötesinde, ekonominin geneli açısından yenilikçiliğin gelişmesine ve tüm sektörlerde verimlilik düzeyinin artmasına imkân tanımaktadır.

Elektronik Haberleşme

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere, altyapı işletmeciliği alanında Haziran 2025 itibarıyla 192 alternatif işletmeci yetkilendirilmiştir. Bu işletmecilerin son bir yılda yapmış oldukları 50 bin km fiber altyapı yatırımı ile genel fiber uzunluğu yüzde 8,8 oranında artış göstererek 2025 yılı birinci çeyrek itibarıyla 617.765 km'ye ulaşmıştır.

Sabit genişbant erişim pazarında, abone sayısı bazında, DSL hizmeti pazar payı 2024 yılı birinci çeyrek itibarıyla yüzde 54,1 iken 2025 yılı birinci çeyrek itibarıyla yüzde 48,3 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde kablo internet hizmetinin pazar payı yüzde 7,1 seviyesinde yatay seyir izlemiştir. Yerleşik işletmecinin sabit genişbant pazarındaki payı ise Mart 2025 itibarıyla yüzde 53,4 seviyesindedir.

Mart 2025 itibarıyla mobil haberleşme hizmetlerini kullanan toplam abone sayısı 95 milyon olup 2016 yılında sunulmaya başlanan 4,5G hizmeti aktif abone sayısı aynı dönemde 74,6 milyona yaklaşmıştır.

Mart 2024 itibarıyla 74,4 milyon olan toplam mobil genişbant abone sayısı yüzde 1,2'lik artışla Mart 2025'te 75,3 milyona yükselmiştir. Toplam genişbant abone sayısı, bir yılda yüzde 1,9 artış göstererek Mart 2025'te 96 milyona ulaşmış olup genişbant abone yoğunluğu ise Türkiye için yüzde 112 iken OECD ülkelerinde Haziran 2024 itibarıyla yüzde 174,1'dir.

2025 yılında 5G mobil elektronik haberleşme altyapılarının kurulması, işletilmesi ve hizmetlerinin sunulmasına ilişkin yetkilendirmeye dair ihalenin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Türkiye'nin küresel uydu haberleşme pazarındaki ağırlığını artırma politikası çerçevesinde ilk yerli haberleşme uydusu TÜRSAT 6A test süreçleri tamamlanarak 21 Nisan 2025 tarihinde hizmete alınmıştır.

Bilgi Teknolojileri

Eylül 2025 itibarıyla Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yer alan 11.997 firmanın yüzde 60'ı ve 1.360 Ar-Ge merkezinin yüzde 16'sı BİT alanında faaliyet göstermektedir.

Ulusal Veri Stratejisi çalışmalarına temel oluşturmak üzere mülga Dijital Dönüşüm Ofisi ve UNDP işbirliği ile yürütülen çalışmalar kapsamında hazırlanan rapor, 21 Şubat 2024 tarihinde yayımlanmıştır. Ulusal Veri Stratejisi teknik şartname ve sözleşme taslağı hazırlanmakta olup strateji belgesinin 2026 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

Siber güvenlik sektörünün gelişmesini ve bütünleşmesini temin etmek amacıyla TÜBİTAK Siber Güvenlik Enstitüsü ve Savunma Sanayii Başkanlığı işbirliğiyle geniş katılımlı bir sektör ekosistemi oluşturulmuş olup üniversitelerin de ekosisteme dâhil edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu çalışmalarla, siber güvenlik alanındaki münferit Ar-Ge faaliyetlerinin ve girişimlerin bütünleşik bir yapıda, işbirliklerine dayalı olarak geliştirilmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır. Mülga Dijital Dönüşüm Ofisi ve Savunma Sanayii Başkanlığı koordinasyonunda yürütülen Türkiye Siber Güvenlik Kümelenmesi bünyesinde Eylül 2025 itibarıyla 231 firma, 437 ürün ve 694 hizmetle faaliyet göstermektedir.

BM-Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) Global Siber Güvenlik Endeksinin (GCI) 12 Eylül 2024 tarihinde yayımladığı rapora göre Türkiye 194 ülkenin yer aldığı değerlendirmede 1. Seviye Örnek Alınan Ülkeler arasında yer almıştır.

TABLO II: 26- Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sektörüne İlişkin Temel Göstergeler

	2023	2024	2025 (1)	2026 (2)
Mobil Telefon Abone Sayısı (Bin)	92 230	94 320	96 500	98 100
Mobil Telefon Abone Yoğunluğu (Yüzde)	108	113	112	113
Genişbant Abone Sayısı (Bin)	93 315	96 383	102 900	106 100
Genişbant Abone Yoğunluğu (Yüzde)	109	115	119	122
Kablo TV Abone Sayısı (Bin)	1 473	1 499	1 530	1 562
İnternet Kullanan Bireylerin Oranı (Yüzde) (3)	87,1	88,8	90,9	92
İnternet Erişimine Sahip Hane Oranı (Yüzde) (4)	95,5	96,4	96,2	98
İnternet Erişimine Sahip Girişimlerin Oranı (Yüzde) (5)	96	94,4	97,2	98,2
BİT Pazar Büyüklüğü (Milyar Dolar)	33	36,7	47	47,9
- Telekomünikasyon	16,1	15,9	22,9	23,2
- Bilgi Teknolojileri	16,9	20,8	24,1	24,7

Kaynak: Strateji ve Bütçe Başkanlığı, BTK, TÜİK, TÜBİSAD

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program

(3) TÜİK 16-74 yaş arası nüfus verisidir.

(4) TÜİK verisidir.

(5) Seçilmiş sektörlerde 10 ve üzeri çalışanı olan girişimler bazında olup TÜİK verisidir.

TÜİK İlgücü İstatistikleri Araştırması sonuçlarına göre 2023 yılında 313 bin kişi olan BİT sektöründeki istihdam sayısı 2024 yılında 346 bin kişiye yükselmiştir.

2025 yılı TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 16-74 yaş grubundaki bireyler arasında internet kullananlar yüzde 90,9'a ulaşırken bu oran kadınlarda yüzde 88,2, erkeklerde yüzde 93,6 olarak gerçekleşmiştir. İnternete erişim imkânı olan hanelerin oranı ise 2024'te yüzde 96,4 iken 2025'te yüzde 96,2'tür. Bununla birlikte, 2025 yılında bireylerin yüzde 19,2'si üretken yapay zekâ kullandığını beyan etmiştir.

2025 yılı TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre 10 ve üzeri çalışanı sahip girişimler içinde sabit genişbant internet bağlantısına ve internet erişimine sahip olan girişimlerin oranı sırasıyla yüzde 93,6 ve yüzde 97,2 olarak gerçekleşmiştir. İnternet sayfasına sahip girişimlerin oranı 2024 yılında yüzde 51,8 seviyesinde iken 2025 yılında yüzde 56,5'e yükselmiştir. Yapay zekâ teknolojisi kullanan girişimlerin oranı ise 2024 yılında yüzde 4,4 olarak gerçekleşirken 2025 yılında yüzde 7,5 olmuştur. Girişimlerin yapay zekâ kullanma amaçları arasında ilk sırada yüzde 46,5 ile pazarlama veya satış gelmektedir.

Yayıncılık

Eylül 2025 itibarıyla karasal ortamdan geçici yayın hakkına sahip televizyon yayın hizmeti sunan 125, radyo yayın hizmeti sunan 923 medya hizmet sağlayıcısı bulunmaktadır. Uydu ortamından yayın lisansına sahip 292 televizyon ve 96 radyo bulunurken, kablo ortamından ise 159 televizyon ve 17 radyo hizmet sunmaktadır.

Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini internet ortamından sunmak isteyen medya hizmet sağlayıcılarının yayın lisansı, bu yayınları internet ortamından iletmek isteyen platform işletmecilerinin ise yayın iletim yetkisi alma zorunluluğu mevcuttur. Bu kapsamda, internet ortamından yayın hizmeti sunan 43 kuruluşun televizyon, 22 kuruluşun radyo, 48 kuruluşun isteğe bağlı yayıncılık hizmeti lisansı, 19 platform işletmecisinin ise yayın iletim yetkisi bulunmaktadır.

b) Amaç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yerli katma değeri artırılması, bu teknolojilerin etkin ve yaygın kullanılması yoluyla ekonomide verimliliğin ve rekabetçiliğin sağlanması ve orta vadede teknolojiye dışa bağımlılığın azaltılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Teknolojik gelişmeler ışığında kamu ve özel sektör eliyle işletilen elektronik haberleşme altyapılarının rekabetçiliği ve sürdürülebilirliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.576)		
Tedbir 576.1. Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak yürürlüğe konulacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, BTK, Rekabet Kurumu, İlgili STK'lar	1. Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanarak uygulamaya konulacaktır.
Yüksek hızlı, kaliteli, güvenli ve uygun maliyetli erişim imkânı sunan sabit ve mobil genişbant altyapıları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.577)		
Tedbir 577.1. Elektronik haberleşme sektöründe rekabetin güçlendirilmesi amacıyla altyapı kurulumuna ilişkin izin ve geçiş hakkı, altyapının ortak kullanımı ve tesis paylaşımı süreçleri iyileştirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), BTK	1. Pasif altyapı kurulumunun kolaylaştırılması ile geçiş hakkı izinlerine ilişkin ödenecek bedellerin yeknesak hale getirilmesi çalışmaları kapsamında yasal düzenleme yapılacak, ikincil mevzuat güncelleme çalışmaları yapılacaktır.

<p>Tedbir 577.3. İnternet Değişim Noktası (İDN) kurulmasına yönelik usul ve esaslar belirlenecek, İDN kurulumu gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), BTK</p>	<p>1. Ulusal ve uluslararası düzeydeki İDN uygulamaları incelenmek suretiyle Türkiye'deki internet trafiği, güvenlik ve altyapı ihtiyaçlarına yönelik durum analizi yapılarak mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.</p>
<p>BİT sektöründe yerli ürün ve hizmet gelişimi desteklenerek yerlilik oranları artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.579)</p>		
<p>Tedbir 579.2. Yazılım geliştirme ve hizmet sunumu standartlarının bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründe yaygınlaşması desteklenecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Siber Güvenlik Başkanlığı</p>	<p>1. Firma yazılım geliştirme olgunluk modeli, Kamu Bilişim Hizmet Alımı Kapsamında Katılımcıların Yetkilendirilmesi Hakkında Yönetmelik kapsamına alınacaktır.</p>
<p>Tedbir 579.7. Elektronik haberleşme sektöründe yetkilendirmelerde yerlilik oranı kriterlerinin yerli katma değeri artıracak şekilde belirlenmesi sağlanacak ve işletmeciler altyapılarının teknoloji bazında yerlilik oranı takip edilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı</p>	<p>1. 5G yetkilendirmeleri verilecektir. 2. 5G yetkilendirmelerinde, yüzde 50 oranında yerli malı belgeli ürün ve en az yüzde 5 oranında da milli haberleşme ürünü kullanma yükümlülüğü başlatılacaktır.</p>
<p>Ulusal siber güvenliğin sağlanmasına yönelik stratejik, düzenleyici ve teknolojik çalışmalar gerçekleştirilecek, kurumsal yapılanma güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.581)</p>		
<p>Tedbir 581.2. AB'nin Şebeke ve Bilgi Güvenliği Direktifi (NIS2) ile siber güvenlik alanındaki yeni çalışmaları ve uluslararası alanda en iyi uygulamalar dikkate alınarak ulusal siber güvenliğin sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, BTK, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. NIS2 direktifi ile uyumlu olacak şekilde ulusal siber güvenliğin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır. 2. AB Siber Dayanıklılık Yasası (CRA) ve ilgili AB düzenlemeleri başta olmak üzere uluslararası mevzuat gözetilerek siber güvenlik alanında ihtiyaç duyulan ikincil düzenlemeler yapılacaktır.</p>
<p>Ülkemizde siber güvenlik bilinci ve nitelikli insan kaynağı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.583)</p>		
<p>Tedbir 583.1. Siber güvenlik alanında nitelikli işgücünün yetiştirilmesine ve kariyer olanaklarının iyileştirilmesine yönelik programlar geliştirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, BTK, YÖK, Mesleki Yeterlilik Kurumu</p>	<p>1. Siber güvenlik alanında görev yapan uzmanlara ilişkin mesleki roller ve nitelikleri belirlenecektir.</p>
<p>Tedbir 583.2. Siber güvenlik alanında yetkin işgücünün korunması amacıyla yeni iş modelleri oluşturulacaktır.</p>	<p>Siber Güvenlik Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar</p>	<p>1. Siber güvenlik ve bilgi güvenliği alanındaki nitelikli işgücünün sektörde istihdamının artırılmasına yönelik analiz ve değerlendirme raporu hazırlanacaktır.</p>

Ulusal ölçekte veri yönetim çerçevesi belirlenerek gerekli teknik, kurumsal ve mevzuat altyapısı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.584)

Tedbir 584.1. Ulusal Veri Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Ulusal Veri Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.
--	---	---

Tedbir 584.3. Dijital ortamdaki verinin daha yüksek katma değer oluşturacak şekilde kullanılmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Veri Yönetimi Çalışma Grubu tarafından ileri analitik ve yapay zekâ çalışmalarına yönelik ihtiyaç analizi ve öneriler raporu hazırlanacaktır.
--	---	--

Açık kaynak kodlu yazılım ekosistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.586)

Tedbir 586.2. Açık kaynak teknolojilerin tanıtılması ve eğitim kaynakları sunulması ile vatandaşların hem kullanım hem de geliştirici olarak daha aktif rol alması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, TÜBİTAK	1. "uzem.pardus.org.tr" eğitim portalından eğitimler verilecek, gonullu.pardus.org.tr portalı kullanılarak vatandaşların açık kaynak teknolojilere katkısı sağlanacaktır. 2. Öğretmenler için Pardus ETAP'a yönelik eğitim ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
--	---	--

Bilgi ve iletişim teknolojileri sektöründeki insan kaynağını ve niteliğini artırmaya yönelik kamu, üniversite ve STK işbirliği içerisinde programlar oluşturacaktır. (Kalkınma Planı p.588)

Tedbir 588.1. Yazılım sektöründeki insan kaynağı açığı detaylı şekilde analiz edilerek bu açığın yetiştirme, yeniden yetkinlik kazandırma ve daha etkin kullanımıyla kapatılması sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, SGK, İŞKUR, Mesleki Yeterlilik Kurumu, TOBB	1. Türkiye Yazılım Ekosistemi İnsan Kaynakları Altyapısı ve Uygulamalarına Yönelik Ulusal Stratejiler ve Yol Haritası hazırlanacaktır.
--	---	--

Kamu ve özel sektör işbirliği içerisinde, rekabetçi bir ortamda, kaliteli görsel-işitsel içerik üretimi ve ihracatını artırmaya, markalaşmayı sağlamaya, yüksek katma değer üretmeye ve sektörün ekonomiye katkısını artırmaya yönelik düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.592)

Tedbir 592.1. Ulusal ve uluslararası yayıncılık ortamlarında görsel-işitsel içeriğin telif haklarının korunmasına yönelik kamu-özel sektör işbirliği içerisinde etkin mekanizmalar oluşturulacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Ülkemizde sinema sektöründeki gelişmelerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve sektörde telif haklarının güçlendirilmesine yönelik stratejilerin belirlenmesi amacıyla sinema alanında faaliyet gösteren meslek birlikleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve sektör temsilcilerinden oluşan bir istişare grubu oluşturulacaktır.
---	--------------------------------	--

Tedbir 592.3. Tüm paydaşların işbirliğiyle görsel/işitsel içerik alanında istatistikî altyapı oluşturulacak; üretim ve ihracat verileri derlenecek, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) tarafından düzenli olarak sektöre ilişkin veri üretilmesi, açıklanması ve sektörel gelişmelerin raporlanarak kamuoyuyla paylaşılması sağlanacaktır.	RTÜK (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, TCMB, TÜİK	1. Görsel-işitsel içerik alanında istatistikî altyapı oluşturulacak ve sektör raporu olarak yayımlanacaktır.
Tedbir 592.6. Türk Dili Konuşan Ülkeler Yayıncılık Düzenleyici Kuruluşları Birliği oluşturulması için diplomatik girişimler yürütülecektir.	RTÜK (S)	1. Türk Devletleri Yayıncılık Düzenleyici Otoriteler Forumu (T-BRAF) kurulacaktır.
Tedbir 592.7. Gelişen medya teknolojilerine yönelik ülkemiz konumlanışının belirlenmesi yönünde çalışmalar yürütülecektir.	RTÜK (S), BTK	1. Medya teknolojilerine ve frekans spektrumu kullanımına ilişkin gelişmeler takip edilerek mevcut yayıncılık sistemine uyumu sağlanacaktır.
Tedbir 592.8. Medya okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir.	RTÜK (S), Millî Eğitim Bakanlığı	1. Medya okuryazarlığına ilişkin eğitimler düzenlenecektir. 2. MEB ile yapılan Medya Okuryazarlığı İşbirliği Protokolü kapsamında hazırlanan sıralı eğitim videoları Eğitim Bilişim Ağı (EBA) Platformunda yayımlanacaktır.
Yayıncılık sektöründe nitelikli işgücü oluşturmak üzere eğitim sistemi güçlendirilecek, sektöre özgü destekler eşgüdüm içerisinde kurgulanarak üretim ve pazarlama ekosisteminin her aşamasından gelir elde edilmesi kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.593)		
Tedbir 593.2. Tasarım merkezlerinin işlevselliği artırılabilecek, yetkin işgücünün üniversitede ve mezuniyet sonrası uzaktan çalışabilecek şekilde istihdam edilmesine olanak sağlanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S)	1. Değerlendirme ve Denetim Komisyonu tarafından tasarım merkezleri için fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda somut çıktılarının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Mobil Genişbant Abone Yoğunluğu	Yüzde	90,7	92,0	94,0
Fiber Genişbant Abone Yoğunluğu	Yüzde	9,6	10,0	10,5
İnternet Kullanım Oranı (3)	Yüzde	88,8	90,9	92,0
Kadınlarda	Yüzde	85,4	88,2	90,3
Erkeklerde	Yüzde	92,2	93,6	95,1

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) 16-74 yaş aralığındaki internet kullananların oranıdır.

2.2.3.7. Madencilik

a) Mevcut Durum

Madencilik sektöründe 2024 yılında üretim artışa geçmiş, ihracat önemli oranda artmış, ithalatta iyileşme gerçekleşmiştir. 2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde önceki yılın aynı dönemine göre ithalatta yüzde 7 artış, ihracatta yüzde 0,7 azalış, üretimde ise yüzde 1,05 artış gerçekleşmiştir. İhracatta mermer, çinko, bakır, feldspat, krom, kurşun ve bor, ithalatta ise ham petrol ve doğal gaz, taşkömürü ve demir önemli ağırlığa sahiptir.

TABLO II: 27- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

	2022	2023	2024	2025 (2)
GSYH İçindeki Payı (Yüzde) (Cari Fiyatlarla)	1,4	1,0	0,9	1,0 (3)
Üretim Artışı (Yüzde) (1)	-4,8	-4,4	5,5	1,05
İhracat (Milyon Dolar) (Cari Fiyatlarla)	4 622	3 788	4 497	2 476
İhracat Artışı (Yüzde)	13,9	-18,0	18,7	-0,7
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,8	1,5	1,7	1,6
İthalat (Milyon Dolar) (Cari Fiyatlarla)	75 344	46 310	42 717	26 315
İthalat Artışı (Yüzde)	88,0	-38,5	-7,8	7,0
Toplam İthalat İçindeki Payı (Yüzde)	20,7	12,8	12,4	12,4
Kurulan İşletme Sayısı	841	608	582	313
Kapanan İşletme Sayısı	178	256	202	116

Kaynak: TÜİK, TOBB

(1) NACE Rev.2 Sınıflamasına Göre Aylık Sanayi Üretim Endeksinde (2021=100) yararlanılarak oluşturulmuştur.

(2) Ocak-Temmuz 2025 dönemi

(3) Gerçekleşme Tahmini

19 Temmuz 2025 tarihli ve 7554 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 3213 sayılı Maden Kanununda, madencilik faaliyetlerinde izin süreçlerinin iyileştirilmesi, yatırım güvencesinin artırılması, stratejik ve kritik madenlere ilişkin yasal çerçevenin oluşturulması, arama faaliyetlerinin artırılması ve niteliğinin geliştirilmesi, işletme ruhsatlarında işletme yükümlülüklerinin artırılması, ruhsatların atıl kalmasının önlenmesi ve ruhsat ihalelerinin etkinleştirilmesi hususlarında kapsamlı değişiklikler yapılmıştır.

Uygulanmakta olan maden işleme tesisi kurulumu şartlı ruhsat ihaleleri ve bu tesislere verilen teşvikler ile büyük ölçekli firmaların son dönemde başladıkları altın, demir dışı metal, taş kömürü ve başta fosfat olmak üzere endüstriyel hammadde üretimi projelerinin ve yeni petrol ve doğal gaz keşiflerine dayalı üretim faaliyetlerinin madencilik sektörü yatırımlarını ve sektörün katma değerini olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir. Diğer yandan, başta nadir toprak elementleri ve linyit rezervlerimizin alternatif kullanım alanlarına ilişkin olmak üzere maden kaynaklarımızın değerlendirilmesine yönelik Ar-Ge faaliyetlerine ve üretim yatırımlarına devam edilmektedir.

Ham petrol üretimi 2024 yılında bir önceki yıla göre yüzde 30 artarak 104.031 varil/gün ortalamayla 5,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ham petrol ithalatı 2024 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,4 azalarak 30 milyon ton olmuştur. 2024 yılında yurt içi ham petrol üretiminin toplam petrol arzına oranı yüzde 15'tir. 2024 yılı doğal gaz üretimi bir önceki yıla göre yüzde 176 artarak 2,3 milyar m³ olarak gerçekleşmiştir. Doğal gaz ithalatı ise 2024 yılında bir önceki yıla kıyasla yüzde 3,4 artarak 52,2 milyar m³ olmuştur. 2024 yılında yurt içi doğal gaz üretiminin toplam doğal gaz tüketimine oranı yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir.

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılması ve sanayide hammadde ihtiyacının karşılanması amacıyla kamu kurumlarınca yürütülen maden, enerji hammaddeleri ve jeotermal kaynak arama ve üretimine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda MTA tarafından maden ve jeotermal kaynak arama faaliyetleri ile TPAO tarafından petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Önümüzdeki yıllarda Sakarya Doğal Gaz Sahası ile Gabar Petrol Sahasındaki üretim artışlarıyla yerli doğal gaz ve petrol üretim oranlarının önemli ölçüde yükselmesi beklenmektedir.

Karadeniz'deki 785 milyar m³ rezervin ekonomiye kazandırılması amacıyla Sakarya Doğal Gaz Sahası Geliştirme projesi kapsamında doğal gaz üretimine 2023 yılı itibarıyla başlanmış olup sahada günlük 9,5 milyon m³ doğal gaz üretim kapasitesine ulaşılmıştır. 2028 yılı itibarıyla sahadan yıllık yaklaşık 15 milyar m³ doğal gaz üretilmesi hedeflenmektedir. Sahadaki üretim yatırımlarının tamamlanmasıyla birlikte ülkemizde tüketilen doğal gazın yerli kaynaklarla karşılanma oranı artacak ve enerji arz güvenliğine önemli bir katkı sağlanacaktır.

2021 yılında Şehit Esmâ Çevik ve Şehit Teğmen Akdeniz, 2023 yılında Şehit Aybüke Yalçın, 2024 yılında ise Mehmet İrfan Güler, Bülent Sadioğlu ve Bulmuşlar sahalarında toplam 867 milyon varil ham petrol rezervi keşfedilmiş olup söz konusu rezervlerin hızlı bir şekilde ekonomiye kazandırılabilmesi amacıyla çalışmalara devam edilmektedir. Eylül 2025 itibarıyla Gabar bölgesindeki sahalarda toplam 137 üretim kuyusu bulunmakta olup günlük yaklaşık 78.000 varil ham petrol üretimi gerçekleştirilmektedir. Üretimin başladığı tarihten itibaren dört yıllık dönemde Gabar bölgesindeki kümülatif petrol üretimi 42,5 milyon varildir. Bölgedeki günlük ham petrol üretiminin artırılması amacıyla sondaj çalışmalarına yoğunluk verilmiştir.

Madencilik sektöründe yatırım ortamının iyileştirilmesi, mevzuatın güncel ihtiyaçlar çerçevesinde yenilenmesi, madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenerek katma değeri yüksek ara ve uç ürünlere dönüştürülmesi, enerji ve sanayi sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama faaliyetlerinin artırılması, madencilik faaliyetlerinin diğer sektörlerle eşgüdüm içinde planlanması sürdürülecektir. Bu kapsamda, birbiriyle ilişkili olan orman, tarım, su, maden, jeotermal ve petrol gibi doğal kaynakların tek noktadan yönetilebilmesi ve bürokratik süreçlerin azaltılması için üst düzeyde kurumsal mekanizma oluşturulması yönünde çalışmalara öncelik verilecektir.

b) Amaç

Madencilik faaliyetlerinin bütünlük bir yönetim sistemi ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde yürütülerek sektörde yatırım ortamının iyileştirilmesi, yurt içi aramaların artırılması suretiyle ülkemizin maden, jeotermal kaynak, petrol ve doğal gaz potansiyelinin tespit edilmesi, madenlerin işlenerek ara ve uç ürünlere dönüştürülmesi yoluyla katma değer artırılması, hammadde arz güvenliğinin sağlanması ve dışa bağımlılığın azaltılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Güncel ihtiyaçlar çerçevesinde madencilik sektörünü etkileyen mevzuata ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılarak yatırım güvencesi artırılacak ve yatırım ortamı iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.595)		
Tedbir 595.1. Her bir maden grubunun özelliklerini ve ihtiyaçlarını gözeterek şekilde yeni bir maden kanunu hazırlanacak ve arama faaliyetleri kamu yararına faaliyet olarak tanımlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S)	1. Madencilik faaliyetlerinde yatırım güvencesinin sağlanmasına yönelik ikincil mevzuat hazırlanacaktır.
Enerjiye dışa bağımlılığın ve cari açığın azaltılmasını teminen başta linyit olmak üzere jeotermal ve kaya gazı gibi yüksek potansiyeli bulunan yerli kaynaklara yönelik arama, üretim ve Ar-Ge faaliyetleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.596)		
Tedbir 596.1. Kaya gazı ve metan gazı gibi konvansiyonel olmayan kaynaklara yönelik araştırma faaliyetleri yürütülecek, bitümlü şeylden sentetik petrol üretimine yönelik çalışmalara devam edilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TPAO	1. Çatlatma operasyonları ile konvansiyonel olmayan kaynakların test edilmesine yönelik beş kuyuda çalışma yürütülecektir.
Tedbir 596.2. Jeotermal kaynaklarımızın aranması ve işletilmesine yönelik faaliyetler artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA	1. Jeotermal kaynak aramaları kapsamında 15.000 metre sondaj yapılacaktır.
Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde madencilik sektörünün çevre ve iş güvenliği mevzuatına uyumu geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.597)		
Tedbir 597.1. Çevre ve iş güvenliği mevzuatına uyum bilinci artırılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MAPEG	1. Çevre ve iş güvenliği alanında gerekli bilincin oluşturulmasına yönelik 200 kişiye eğitim verilecektir.
Tedbir 597.2. Eğitim ve sertifikasyon çalışmalarına devam edilecek, iş sağlığı ve güvenliğinin etkin yönetimi amacıyla madencilığe özgü kurumsal altyapı oluşturulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MAPEG	1. 750 kişinin daimi nezaretçilik eğitim ve sertifikasyon işlemleri tamamlanacaktır. 2. 1.500 yetkilendirilmiş tüzel kişinin eğitim ve sertifikasyon işlemleri tamamlanacaktır.
Tedbir 597.3. Maden atık, artık ve pasa envanteri çıkarılacak, bunlarda yer alan değerli elementlerin ve madenlerin potansiyeli belirlenecek ve değerlendirilmelerine yönelik projeler geliştirilecektir.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MAPEG	1. Maden artık veya pasalarının değerlendirildiği 45 proje hayata geçirilecektir.

<p>Tedbir 597.4. Madencilik faaliyetlerinin öncesinde ve sonrasında çevresel parametrelerin tespiti ve oluşabilecek sorunların önlenmesine yönelik bilimsel çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA</p>	<p>1. Madencilik öncesi ve sonrasındaki jeojenik etkinin belirlenmesine yönelik iki çalışma gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 597.5. Ulusal Maden Rehabilitasyon Bilgi Sistemi kurulacak, başarılı rehabilitasyon ve sosyal sorumluluk projelerinin tanıtımı yapılacak, rehabilitasyon uygulamalarının etkinliği artırılacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MAPEG</p>	<p>1. Türkiye Geneli Rehabilitasyon Edilmiş Maden Sahaları ile Madencilik Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Tespiti Projesi kapsamında 15 ilin envanteri çıkarılacaktır.</p>
<p>Madencilikte katma değeri artırılması amacıyla madencilik ürünlerinin yurt içinde işlenmesine ve uç ürün geliştirilmesine öncelik verilecek, madencilikte kullanılan makine ve ekipmanın yerli üretimi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.601)</p>		
<p>Tedbir 601.1. Maden ruhsat sahalarının ihalelerinde katma değeri yüksek ara ve uç ürün üretimine yönelik tesis kurulum şartı uygulaması yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MAPEG</p>	<p>1. Katma değeri yüksek ara ve uç ürün üretimi için tesis şartlı dokuz ihale yapılacaktır.</p>
<p>Enerji ve sanayi sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama çalışmaları artırılacak, yapılacak önceliklendirme çerçevesinde ekonomik potansiyeli yüksek, stratejik ve kritik madenlerin aranmasına öncelik verilecektir. (Kalkınma Planı p.602)</p>		
<p>Tedbir 602.1. Enerji ve sanayi sektörlerinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama faaliyetleri artırılacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA</p>	<p>1. 7.000 km havadan jeofizik araştırması yapılacaktır. 2. Maden arama ve araştırmaları kapsamında 450.000 metre sondaj yapılacaktır. 3. Arama ve araştırma faaliyetleri kapsamında 25.000 km² detay etüt yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 602.2. Karada ve KKTC'nin deniz ruhsat sahaları dâhil olmak üzere denizlerde petrol ve doğal gaz arama faaliyetleri kapsamında sismik ve sondaj çalışmaları yoğunlaştırılacaktır.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TPAO</p>	<p>1. Ham petrol ve doğal gaz arama ve üretimi kapsamında kara ve deniz alanlarında 300 kuyuda sondaj yapılacak ve 19.900 km² üç boyutlu sismik veri toplanacaktır.</p>
<p>Tedbir 602.3. Ülkeler ve ülke grupları tarafından belirlenen stratejik ve kritik hammaddeler ile nadir toprak elementlerinin aranması ve araştırılmasına yönelik projeler geliştirilecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), MTA</p>	<p>1. Öncelikli madenlerin yurt dışında aranmasına yönelik iki proje oluşturulacaktır.</p>

<p>Tedbir 602.4. Yurt dışında uygun yatırım ve üretim imkânları belirlenerek maden, petrol ve doğal gaz arama ve yatırım konularında diğer ülke kuruluşlarıyla işbirliği halinde projeler geliştirilecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), TPAO</p>	<p>1. Yurt dışında ham petrol ve doğal gaz aranması ve üretilmesi amacıyla iki yeni proje anlaşması yapılacaktır.</p>
---	--	---

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Madencilik Katma Değerinin GSYH'ya Oranı (Cari Fiyatlarla)	Yüzde	0,9	1,0	1,5
Madencilik İhracatı (Cari Fiyatlarla)	Milyar Dolar	4,5	5,0	7,0
Ara ve Uç Ürün Üretim Şartlı Maden Sahası İhale Sayısı (Kümülatif)	Adet	58	60	76
Doğal Gaz Üretimi	Milyar m ³ /Yıl	2,3	3,2	4,9
Ham Petrol Üretimi	Varil/Gün	104 031	135 000	170 000

Kaynak: TÜİK, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.3.8. Lojistik ve Ulaştırma

a) Mevcut Durum

İklim değişikliği başta olmak üzere çevre, ekonomik ve sosyal odaklı gelişmeler sürdürülebilir kalkınma hedeflerini öncelikli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Bu bağlamda, ulaştırma ve lojistik sektörü, kaynakların etkin kullanımı, yaşanabilir şehirlerin inşası, enerji verimliliği, iklim değişikliği ile mücadele ve afetlere dirençlilik gibi kritik alanları etkileyen bir sektör olarak öne çıkmaktadır. Günümüzde ulusal ve uluslararası ticaretin dinamikleri değişirken, lojistik süreçlerin yenilikçilik, esneklik, güvenlik ve tedarik zinciri yönetimiyle şekillendiği gözlenmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve stratejik üstünlük elde etmesi için lojistik maliyetlerini etkin bir şekilde yönetmesi büyük önem taşımaktadır.

Küresel tedarik sürecinde yaşanan aksaklıklar sonucunda artan maliyetler ve jeopolitik krizlerin yarattığı belirsizlikler uluslararası ticareti ve dolayısıyla lojistik akışları olumsuz yönde etkilemiştir. Uluslararası ticaretin sağlıklı işlemesi için ulaştırma ve lojistik sistemlerinin güvenli, verimli, hızlı ve esnek olmasının kritik önemi bir kez daha görülmüştür.

Uzun dönemli planlarla dengeli bir modal dağılım hedeflenmesine karşın artan ulaşım talebine yönelik geliştirilen hızlı ve kısa vadeli yaklaşımlar nedeniyle mevcut ulaştırma sistemimiz karayolu odaklı olarak büyümüştür. Bununla birlikte, artan ulaşım ihtiyaçlarına uygun demiryolu ve denizyolu altyapısının verimli bir şekilde geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Türkiye'nin uluslararası ticarete rekabet avantajını artırması amacıyla ulaştırma ve lojistik alanında da önemli adımlar atılmış, bu kapsamda metro hatları, havalimanları ve demiryolu projeleriyle kentiçi ulaşım ve ulusal taşımacılık güçlendirilmiştir. Öte yandan sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, demiryolu ve denizyolu taşımacılığı

temelinde çevre dostu taşımacılığı öne çıkaran bir ulaştırma sisteminin tesisi, afete dayanıklı altyapıların oluşturulması ve dijital teknolojilerin yaygınlaştırılması önemini korumaktadır.

TABLO II: 28- Ulaştırma Alt Sektörlerinde Modal Dağılım

(Yüzde)

Yük (Ton-km)	Karayolu	Demiryolu	Deniz ve İç Sular	
	AB-27	77,9	17,1	5,0 (1)
Türkiye	90,6	3,5	5,9 (2)	
Yolcu (Yolcu-km)	Karayolu	Demiryolu (3)	Deniz ve İç Sular	Havayolu
	AB-27	82,2	7,5	0,4
Türkiye	90,9	1,5	0,4	7,2

Kaynak: 2023 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TCDD, DHMİ

(1) AB-27 ülkeleri için deniz ve kıyı taşımacılığı dâhil olmayıp yalnızca iç suyu taşıma verisidir.

(2) Türkiye için kabotaj taşıma verisidir.

(3) Kent içi ulaşım taşımaları hariçtir.

2023 yılı verilerine göre yurt içi yük taşımalarında Türkiye'nin yüzde 3,5 olan demiryolu payının, AB-27 ülkelerinin yüzde 17,1 olan payına kıyasla oldukça düşük olduğu gözlenmektedir. Benzer şekilde yurt içi demiryolu yolcu taşımalarında Türkiye'nin yüzde 1,5 olan payı, AB-27 ülkelerinin yüzde 7,5 olan payının gerisinde kalmıştır. Bu durum, karayolu yük taşımacılığına olan yüksek talebin demiryoluna kaydırılarak daha dengeli ve verimli bir ulaştırma sisteminin oluşturulması ihtiyacını ortaya koymakla birlikte güçlü bir potansiyele de işaret etmektedir.

TABLO II: 29- Ulaştırma Alt Sektörlerinde Yük ve Yolcu Taşımaları

Birim	2023	2024	2025 (1)	Yıllık Değişim (Yüzde)		
				2024	2025	
Demiryolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi) (2)	Milyon-Yolcu-km	6 036	6 352	6 923	5,2	8,9
Yük Taşıma (Yurt İçi) (3)	Milyon-Ton-km	12 023	12 347	12 595	2,7	2,0
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton-km	973	1 243	1 301	27,7	4,7
Denizyolu Ulaşımı						
Yük Taşıma (Yurt İçi) (4)	Milyon-Ton	62,6	63,2	68,0	1,0	7,61
Havayolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi)	Milyon-Yolcu	90,4	95,4	98,9	5,5	3,7
Yolcu Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Yolcu	123,3	134,9	145,4	9,4	7,8
Yük Taşıma (Yurt Dışı)	Milyon-Ton	1,6	2,0	2,0	25,0	0
Karayolu Ulaşımı						
Yolcu Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Yolcu-km	380 178	402 145	417 560	5,8	3,8
Yük Taşıma (Yurt İçi) (5)	Milyon-Ton-km	335 126	347 809	361 795	3,8	4,0

Kaynak: Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TCDD, KGM, DHMİ

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Banliyö yolcu taşımaları hariçtir.

(3) İdari yük taşımaları hariçtir.

(4) Önceki yıllarda yer alan yurt dışı yük taşıma verisi Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından hesaplanmamaktadır.

(5) KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağında yapılan taşımalardır.

Karayolu

Bölünmüş yol yapım programı kapsamında Eylül 2025 itibarıyla 176 km bölünmüş yol tamamlanmış, otoyollar dâhil çok şeritli karayolu ağı 29.906 km'ye ulaşmış ve 644 km bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplama yapımı tamamlanmıştır.

TABLO II: 30- Sath Cinsine Göre Yol Ağı

(km)

Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Diğer Yollar	Toplam
Otoyollar (1)	3 796	-	-	-	-	-	3 796
Devlet Yolları	21 782	8 934	43	22	-	-	30 781
İl Yolları	6 793	24 839	213	246	318	1 524	33 933
Toplam	32 371	33 773	256	268	318	1 524	68 510

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü (2025 Eylül dönemi verileridir.)

(1) Büyükşehir Belediyelerine devredilen otoyollar dâhildir.

Eurostat 2023 verilerine göre bin kişi başına otomobil sayısı İsveç'te 472, İtalya'da 694, Fransa'da 573, Almanya'da 588 ve İspanya'da 551 iken Türkiye'de 178'dir. Diğer taraftan, milyon otomobil başına can kaybı sayısı İsveç'te 46, İtalya'da 74, Fransa'da 80, Almanya'da 58 ve İspanya'da 67 iken Türkiye'de 430'dur. Ülkemizde trafik güvenliği, öncelikli politikalar arasında yer almakta olup bu kapsamda eğitim ve denetim faaliyetlerine devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı 2024 yıl sonu itibarıyla 2.251 km'si hızlı tren hattı, 9.235 km'si konvansiyonel ana hat, 2.433 km'si iltisak hattı ve istasyon yolları olmak üzere toplam 13.919 km'dir. Toplam ağın yüzde 58'i sinyalli, yüzde 52'si ise elektrikli olup 2028 yılına kadar tamamlanacak projelerle elektrikli ve sinyalli hat uzunluklarının önemli ölçüde artış göstermesi beklenmektedir.

TABLO II: 31- Ülkelere Göre Demiryolu Ağı ve Verimliliğinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Demiryolu Yoğunluğu		Demiryolu Hat Verimliliği (Hat Başına Düşen Trafik-10 ³)	Demiryolu Hat Verimliliği (Hat Başına Düşen Tren - 10 ³)
	km / bin km ²	km / 100 bin nüfus		
Fransa	44	40	4 733	15 155
Çekya	123	88	2 631	18 013
Almanya	110	46	5 957	28 965
Belçika	119	31	6 237	30 612
Avusturya	68	63	6 211	31 137
AB-27	49	43	4 028	18 430
Türkiye	15	13	2 980	5 368

Kaynak: 2023 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, TCDD, Uluslararası Demiryolları Birliği (UIC)

Not: Toplam trafik yolcu-km ve ton-km büyüklüklerinin toplamını ifade etmekte olup banliyö yolu taşımacılığını da içermektedir.

Yük ve yolcu taşımacılığındaki darboğazları gidermeye yönelik demiryolu ağının geliştirilmesi amacıyla Ankara-Afyonkarahisar-Uşak-Manisa-İzmir, Bandırma-Bursa-Yenişehir-Osmaneli, Mersin-Adana-Osmaniye-Gaziantep demiryolu hatlarının yapım çalışmaları devam etmektedir. Yüksek hızlı tren projelerinin tamamlanmasıyla demiryolunun yolcu taşımacılığından aldığı payın artması beklenmektedir. Ayrıca, uluslararası yük taşımacılığı yapılan ulaştırma koridorlarına entegrasyonu güçlendirecek demiryolu yatırımlarıyla ülkemizin küresel tedarik zincirindeki etkinliğinin artırılması hedeflenmektedir.

Yerli ve milli imkânlarla üretilmekte olan Milli Elektrikli Tren Setleri ve Elektrikli Ana Hat Lokomotiflerinin hizmete alınmasıyla yük ve yolcu taşımacılığı daha etkin ve verimli hale getirilecektir.

Önemli demiryolu güzergâhlarında kapasite artışı sağlayacak elektrifikasyon ve sinyalizasyon projeleriyle ikinci hat yapımlarına devam edilmekte olup fiziki kapasite artışı için yeni yük ve yolcu vagonu imalatına hız verilmiştir. Söz konusu projelerin hayata geçirilmesi ve özel sektör tren işletmeciliğinin gelişmesiyle orta ve uzun vadede demiryolu yük taşımacılığında hedeflenen gelişmelerin sağlanması beklenmektedir.

Demiryolu sektöründe önemli yük üretim merkezlerinden olan OSB'lerin demiryolu ağına iltisak hatlarıyla bağlantılarının artırılması ve kombine yük taşımacılığının geliştirilmesi ile ilgili projeler önceliklendirilecektir.

Denizyolu

Ülkemizde 2024 yıl sonu itibarıyla 13,5 milyon TEU konteyner ve toplam 531 milyon ton yük elleçlemesi yapılmıştır. 2025 yılında toplam konteyner elleçleme miktarının yaklaşık yüzde 3,5 artış ile 14 milyon TEU, toplam yük elleçleme miktarının ise yaklaşık yüzde 4,5 artışla 556 milyon ton olması beklenmektedir.

Limanlarda elleçlenen konteyner miktarı 2002-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 13,9 artış gösterirken yavaşlayan küresel ticaret ve konteyner ticaretinin doyma noktasına yaklaşmasıyla bu oran 2013-2024 yılları arasında yüzde 5'e gerilemiştir.

TABLO II: 32- Akdeniz ve Karadeniz'deki Önemli Limanlarda Konteyner Trafik

Limanlar	(Bin TEU)
Valensiya-İspanya	5 586
Algeciras-İspanya	4 799
Pire-Yunanistan	4 731
Barselona-İspanya	3 522
Gioia Tauro-İtalya	3 385
Ambarlı Limanları-Türkiye	3 170
Le Havre-Fransa	3 061
Cenova-İtalya	2 664
Kocaeli Limanları-Türkiye	2 159
Mersin-Türkiye	1 942
İzmir Aliağa-Türkiye	1 586
Marsilya-Fransa	1 454
Trieste-İtalya	767
Köstence-Romanya	657
İzmir Alsancak-Türkiye	290

Kaynak: 2023 yılı AB Ulaştırma İstatistikleri, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Deniz Ticareti İstatistikleri

2024 yılında 13,5 milyon TEU elleçleme hacminin yüzde 70'i Ambarlı, Aliağa, Kocaeli ve Tekirdağ limanlarında gerçekleştirilmiştir. Elleçlenen yükün yüzde 36'sı ihracat amaçlı olup bu kapsamda elleçlenen yük miktarı bir önceki yıla göre yüzde 1,5 artış göstermiştir. Türkiye'de küçük ölçekli, verimsiz ve dağınık liman altyapısı lojistik maliyetleri yükseltmekte, bununla birlikte sektörde aşırı rekabete yol açarak liman işletmecilerinin kârlılığını azaltmakta ve kaliteli liman altyapısının önüne geçmektedir. Bu çerçevede, ülkemizdeki liman yatırımlarının bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Öte yandan, Türkiye'nin denizcilikte bölgesel aktarma merkezi olmasını teminen Doğu Akdeniz'de Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinin çıkış kapısı olacak transit yük odaklı bir ana liman inşası ile gemi bakım ve onarımı için yeni tersane kurulması önem arz etmektedir.

Havayolu

2024 yıl sonu itibarıyla Türkiye'de sivil hava ulaşımına açık 58 havalimanından 50'si Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMİ) tarafından işletilmekte olup Zafer, Zonguldak-Çaycuma, Gazipaşa-Alanya ve Aydın-Çıldır Havalimanları DHMİ denetiminde özel şirketler tarafından; İstanbul ve Çukurova Uluslararası Havalimanları DHMİ denetimi ve gözetimi altında özel şirketler tarafından; İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı Savunma Sanayii Başkanlığı denetiminde özel şirket tarafından; Eskişehir Hasan Polatkan Havalimanı ise Eskişehir Teknik Üniversitesi tarafından işletilmektedir. DHMİ bünyesinde yer alan Ankara Esenboğa, Antalya, Muğla Bodrum-Milas, Muğla Dalaman ve İzmir Adnan Menderes Havalimanlarındaki iç ve dış hat yolcu terminaleri de özel şirket tarafından işletilmektedir.

2024 yılında 39 milyondan fazla yolcuya hizmet veren Antalya Havalimanında KÖİ kapsamında yaklaşık 740 milyon avroluk kapasite artırımı çalışmaları tamamlanmış, iç hatlar terminali 36 bin 859 metrekareden 75 bin metrekareye, dış hatlar terminali 90 bin 143 metrekareden 224 bin metrekareye, apron alanlarının genişletilmesiyle 108 olan uçak park kapasitesi 176'ya çıkarılmıştır. Böylece havalimanının 35 milyon yolcu/yıl olan kapasitesi yeni yatırımlarla 82 milyon yolcu/yıla yükselmiştir. 2025 yılı yaz döneminde günlük 1.000'in üzerinde uçuş gerçekleştirilen havalimanı, Avrupa'nın en yoğun dokuzuncu havalimanı olmuştur.

2024 yılında 80 milyondan fazla yolcuya hizmet veren İstanbul Havalimanı, günlük ortalama 1.401 uçuş ile üst üste üçüncü defa Avrupa'nın en yoğun havalimanı olmuştur. Yolcu bazında ise söz konusu havalimanı 2024 yılında Avrupa'da ikinci, dünyada ise yedinci sırada konumlanmıştır.

2022 yılında başlayan Eş Zamanlı Üçlü Bağımsız Pist Operasyonu çalışmaları kapsamında eğitim, uygulama, vb. süreçler tamamlanarak 17 Nisan 2025 tarihinde Avrupa hava sahalarında ilk kez İstanbul Havalimanı'nda üç uçak aynı anda kalkış gerçekleştirmiştir. Dinamik kapasite yönetimi sayesinde uçak bekleme sürelerinin azaltılması, yakıt tasarruflarının maksimize edilmesi ve olası gecikmelerin asgari seviyeye düşürülmesinin yanı sıra bahse konu operasyonlarla beraber havalimanının günlük uçuş sayısı 1.600'ün üzerine çıkmıştır. Söz konusu havalimanında ikinci etap birinci faz çalışmaları devam etmektedir. Bu çalışma kapsamında mevcutta kuzey-güney yönlü üç ana ve iki yedek pistle operasyonlara devam edilen havalimanında doğu-batı yönlü dördüncü ana pistin 2026 yılında hizmete girmesi planlanmaktadır.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerde hasar gören Hatay Havalimanı'nda birinci etap çalışmaları tamamlanarak 2.720 metre uzunluk ve 45 metre genişliğinde yardımcı pist ile toplam 10 uçak park pozisyonlu apron ve taksi yolları hizmete açılmış, 2 Eylül 2025 tarihinde ilk ticari uçuş gerçekleştirilmiştir. Ana pistin yenilenmesi, hızlı çıkış ve bağlantı taksi yolları, çevre duvarı, terminal binası güçlendirmesi ve diğer altyapı çalışmalarının ise 2026 yıl sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir.

Esenboğa Havalimanında üçüncü pist ve diğer mütemmim tesislerin yapım çalışması KÖİ modeliyle devam etmekte olup projenin 2026 yılı ilk çeyreğinde tamamlanması ve pistin hizmete girmesi öngörülmektedir.

Yolcu veya kargo taşımacılığı yapan 14 havayolu şirketi bulunmaktadır. Havayolu şirketlerinin uçak sayısı 2024 yıl sonu itibarıyla bir önceki yıla kıyasla yüzde 9 artış ile 729'a yükselmiştir. 691'i yolcu, 38'i kargo uçağı olan havayolu filosunun toplam koltuk kapasitesi 143.050, kargo uçaklarının toplam yük kapasitesi ise 2.708 tondur.

2024 yılında havalimanlarındaki yolcu trafiğı, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 9,4 artarak 134,9 milyon yolcu, iç hatlarda yüzde 5,5 artarak 95,4 milyon yolcu ve toplamda ise yüzde 7,8 artarak 230,8 milyon yolcu olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında iç hat yolcu trafiğinin önemli bir bölümü İstanbul Sabiha Gökçen (yüzde 20,5), İstanbul (yüzde 18,2), Ankara Esenboğa (yüzde 10,2), İzmir Adnan Menderes (yüzde 7,0) ve Antalya (yüzde 6,7) Havalimanlarından; dış hat yolcu trafiğinin büyük bir bölümü ise İstanbul (yüzde 46,7), Antalya (yüzde 23,5) ve İstanbul Sabiha Gökçen (yüzde 16,3) Havalimanlarından gerçekleşmiştir.

Mevcut meydanlardan kapasite sınırına ulaşanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi, uçuş emniyetinin artırılması ve hava trafik yönetimiyle ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır. Diğer taraftan, altyapı imalatları tamamlanan Bayburt-Gümüşhane ve Yozgat Havalimanları projelerinin üst yapı imalatları ile Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerde zarar gören Hatay ve Malatya Havalimanlarında iyileştirme çalışmalarına devam edilmektedir.

Posta Sektörü

Posta sektöründeki haberleşmeye yönelik gönderilerin rolü giderek azalırken posta hizmetleri önemli bir ticaret altyapısı haline dönüşmüştür. Kurye, kargo ve lojistik sektörleri arasındaki sınırlar giderek belirsizleşirken, e-ticaretteki artış sektörün büyümesine önemli katkı sağlamaktadır. 2024 yılında kabul edilen haberleşme gönderilerinin sayısı 2023 yılına göre yüzde 28 azalarak 269,7 milyon olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, aynı dönemde posta kolisi/kargosu gönderileri hacmi yaklaşık yüzde 8 artış göstermiş ve 1,39 milyar adede ulaşmıştır. Posta kolisi/kargosu gönderilerinin yüzde 95'ini kurumsal gönderiler oluşturmuştur. 2024 yıl sonu itibarıyla posta işletmecileri 10.992 şubede yaklaşık 122 bin çalışanla hizmet sunmuştur.

Sektörde 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu çerçevesinde Eylül 2025 itibarıyla verilen 68 yetki belgesiyle 26'sı ulusal düzeyde olmak üzere 57 işletmeci yetkilendirilmiş durumdadır.

Evrensel posta hizmet yükümlüsü PTT AŞ Ağustos 2025 itibarıyla 1.068 müdürlük, 1.850 şube ve 608 acente olmak üzere toplam 3.526 işyerine sahiptir. Bu işyerlerinin 807'si herhangi bir bankanın bulunmadığı yerleşim yerlerinde hizmet sunmaktadır.

Mart 2025'te Posta Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle platforma bağlı posta hizmetleri ilk kez düzenlenmiş, ulusal işletmecilerin depo ve işyeri asgari şartlarına ilişkin düzenleme yapılmış ayrıca işletmecilerin kabul görmüş uluslararası standartlarda çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak enerji verimliliğı, atık yönetimi, karbon emisyonları ve çevresel etkilerin azaltılması konularında gerekli tedbirleri almalarına yönelik düzenleme getirilmiştir.

2025 yılı Mayıs ayında Evrensel Posta Hizmetleri Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerle evrensel posta hizmetinin net maliyetinin bildirim ve ödenmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

b) Amaç

Modlar arası (intermodal) ve çok modlu (multimodal) taşımacılık uygulamalarının geliştirilmesi; güvenli, erişilebilir, bütüncül, çevre dostu ve düşük maliyetli bir ulaştırma sisteminin tesis edilmesi, rekabetçi üretim ve ihracatı destekleyen altyapının oluşturulması sağlanarak ulaştırma ve lojistikte bölgesel bir üs olma potansiyelimizden azami düzeyde faydalanılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Afete dirençli ulaştırma altyapısının tesis edilmesine yönelik mevzuat düzenlemeleri ve altyapı çalışmaları tamamlanacaktır. (Kalkınma Planı p.605)		
Tedbir 605.6. İklim değişikliği ve doğal afetlerin demiryolu ulaşımında yaratacağı etkilerin azaltılması amacıyla altyapı bilgi sistemi geliştirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Emniyet ve Güvenlik Bilgi Altyapı Sistemlerinin Kurulması Projesi kapsamında çalışmalar yürütülecektir.
Ulaştırma ve lojistik sektöründe çevresel etkilerin ve maliyetlerin en aza indirilmesi ile enerji verimliliğinin artırılması amacıyla demiryolu ve denizyolu taşımacılığında öncelik verilecek, alternatif finansman yöntemleri geliştirilecek, güvenli, kesintisiz, etkin, bütüncül ve sürdürülebilir ulaştırma ağı ve lojistik merkezler tesis edilecektir. (Kalkınma Planı p.606)		
Tedbir 606.2. Demiryollarında devam eden elektrifikasyon çalışmalarıyla uyumlu olacak şekilde elektrikli çeken araç sayısı artırılabilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Dokuz adet 160 km/sa Milli Elektrikli Tren Seti, bir adet 225 km/sa Milli Elektrikli Tren Seti ve 30 Milli Elektrikli Anahat Lokomotifleri temin edilecektir.
Tedbir 606.5. Net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda havayolu sektöründe sürdürülebilir havacılık yakıtları üretimine ve kullanımına yönelik çalışmalar desteklenecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler	1. Sürdürülebilir havacılık yakıtlarının üretimine yönelik üniversite işbirlikleri artırılarak bu yakıtların Ar-Ge ve üretimine ilişkin yol haritası belirlenecektir. 2. Sürdürülebilir Havacılık Yakıtı Talimatı (SHT-SAF) kapsamında SAF üretim ve tüketimi izlenecektir.
Ulaştırma ve lojistik sektöründe insan kaynağının niteliğine yönelik kamu, üniversite ve sanayi işbirliği çalışmaları yürütülecek, ilgili uluslararası kuruluşlarda Türkiye'nin orta ve üst düzeyde temsil gücünün artırılması için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.607)		
Tedbir 607.1. Ulaştırma ve lojistik alanında bölgesel ve küresel ölçekte ülkemiz standartlarının benimsenmesi amacıyla diğer ülkelere ileri seviyede eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı	1. Başta KKTC ve Türk devletleri olmak üzere gelecek talepler doğrultusunda eğitim desteği verilmeye devam edilecek, bu eğitimlerin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.

<p>Tedbir 607.2. Türkiye'nin ulaştırma ve lojistik alanındaki başarıları ortaya konularak uluslararası etkinliği artırılacak ve ülkemizin sektörel uluslararası kuruluşların karar mekanizmalarında daha etkili olması sağlanacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Dışışleri Bakanlığı</p>	<p>1. Havacılık otoritelerinin planladığı toplantı ve çalıştayların ülkemizde icra edilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 607.3. Ulaştırma ve lojistik hizmetleri eğitimlerinde standartlar oluşturulacak, üniversite-sektör işbirliğiyle sektörde istihdam edilecek nitelikli personel yetiştirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK</p>	<p>1. Havacılık sektöründeki görev tanımları yetkinliklere dayalı olarak yeniden yapılacak, mesleki gelişim planları oluşturulacaktır. 2. Ulusal Staj Programı kapsamında üniversite-sektör işbirliği içinde personel yetiştirmeye yönelik çalışmalara devam edilecektir.</p>
<p>Ulaştırma sektöründe devam eden yatırımlar yapılabilirlik, sürdürülebilirlik, etkinlik, erişilebilirlik, güvenlik ve verimlilik odağında gözden geçirilerek mevcut altyapının etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.608)</p>		
<p>Tedbir 608.2. Uygunluk, etkinlik ve kapasite analizleri çerçevesinde havalimanlarının; orman yangınlarıyla mücadele, eğitim, gösteri, hava aracı depolama, bakım-onarım, söküm ve geri dönüşüm, amatör havacılık, fuar, festival ve sınav merkezi gibi faaliyetlerle daha etkin kullanılması teşvik edilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Havalimanlarının daha etkin kullanılmasının teşvik edilmesine yönelik teknik çalışma yapılacak ve sonuçlar raporlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 608.3. Bölgesel havayolu taşımacılığının geliştirilebilmesi amacıyla havayolu işletmeleri desteklenecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yurt içi sefer ve nokta sayısının artırılabilmesini teminen havayolu işletmeleri ve ilgili kamu kurumları ile çalışmalara devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 608.4. Mevcut karayolu altyapısının etkin kullanılmasına yönelik iyileştirmelere öncelik verilecek, yeni projelerde asgari sanat yapısı gerektiren, maliyet etkin güzergâhlar tercih edilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Karayolu ulaştırması sektöründe teklif edilecek projelere ilişkin fizibilite çalışmalarında maliyet etkin güzergâh alternatifleri değerlendirilecektir.</p>
<p>Tedbir 608.5. Devam eden demiryolu yatırımlarının termin süresinde tamamlanıp ekonomiye kazandırılması için yatırımcı kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği temin edilecek, iş programına göre imalatların tamamlanması sağlanacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Müştereken yürütölen projelerde eşgüdümün sağlanmasını teminen finansman ve ödenek ihtiyacı bütöncöl bir yaklaşımla belirlenecektir.</p>

Tedbir 608.6. Demiryolu yapımı, bakım-onarım ve emniyet standartlarında iyileştirmeler yapılacak, modernizasyona yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Yeni ve yenilenen demiryolu altyapılarının hizmete sunulması ve bakımlarında kullanılmak üzere Demiryolu Altyapı Yetkilendirme Yönetmeliği yayımlanacak ve yönetmeliğin uygulanmasına yönelik tebliğler hazırlanacaktır.
Tedbir 608.7. Ulaştırma ve Lojistik Ana Planı gerçekleştirmeleri periyodik olarak raporlanacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Ulaştırma ve Lojistik Ana Planı gerçekleştirmeleri yıllık olarak raporlanacaktır.
Ulaştırma ve lojistik sektöründe BİT başta olmak üzere dijital uygulama ve yeni teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırılarak ulaştırma sistemlerindeki mevcut altyapının daha etkin ve verimli kullanılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.609)		
Tedbir 609.2. Akıllı yollar, bağlantılı ve otonom sürüş sistemleri, akıllı ulaşım sistemleri, enerji sönmüleyici oto korkuluklar gibi teknolojik çözümlerle seyahat emniyetini, güvenliğini ve ulaşım verimliliğini artıran yapıların kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Akıllı ulaşım alanında mevzuat çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 609.3. Ulaştırma sektöründeki dijital uygulama ve sistemlerin kullanımı yaygınlaştırılacak, yerli kaynaklar kullanılarak geliştirilmesi üretilmesi, Ar-Ge çalışmaları ve hareketlilik verilerinin kullanımı desteklenecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Havayolu sektöründe kullanılan dijital uygulama ve sistemlerin yerli olarak üretilmesi ve kullanılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 609.4. Demiryolu altyapısı ve araçlarının dijital envanterinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar tamamlanarak bakım/onarım ile hat taleplerinin izlenmesi sağlanacak, işletmecilik faaliyetlerinin verimi artırılabilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Yerli Otomatik Tren Muayene İstasyonu Kurulması (OTMI) Projesi tamamlanacaktır.
Tedbir 609.5. Konvansiyonel demiryolu hatlarında yapılan taşımacılığın güvenli, çevre dostu, ekonomik ve verimli hale getirilebilmesi için elektrifikasyon, sinyalizasyon ve haberleşme altyapısı yük potansiyeli odağında önceliklendirilerek tamamlanacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Devam eden modernizasyon çalışmaları iş programına göre zamanında tamamlanacak, yeni proje teklifleri yük potansiyeline göre önceliklendirilecektir.

Yük ve yolcu taşımacılığında demiryolu payının artırılmasıyla kombine taşımacılık imkânlarının geliştirilmesine yönelik öncelikle devam eden demiryolu projeleri tamamlanacak; OSB'ler, limanlar ve maden ocakları gibi önemli yük merkezlerinin demiryolu bağlantıları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.610)

Tedbir 610.1. Yapımına devam edilen hızlı tren projeleri tamamlanacak, darboğaz yaşanan bölgelerde hat kapasitesi artırılabilecek ve yük taşıma potansiyeli yüksek bölgelerin demiryolu ağına bağlanması sağlanacaktır.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Yapımı devam eden hızlı tren projeleri, yatırımcı kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlanarak öngörülen iş programlarına uygun şekilde devam edecektir.
Tedbir 610.2. Küresel tedarik zincirinin sürdürülebilirliğinin sağlanması için ülkemizin içinde bulunduğu ulaştırma koridorlarının etkinliğini ve çeşitliliğini artırma çalışmaları devam edecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Türk Demiryolu Sektöründe İntermodal Taşımacılık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi Projesi tamamlanacaktır.
Tedbir 610.3. Etüt projesi tamamlanmış iltisak hattı projelerinin yapımına öncelik verilecek, yük talebinin yüksek olduğu demiryolu koridorlarında çift hat ve yan hat gibi uygulamalarla kapasite artırılabilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Çukurova Bölgesi ve İskenderun Körfezi ile Filyos Limanı ve Filyos Endüstri Sanayi Bölgesi iltisak hatlarının yapımları iş programına uygun olarak devam edecektir.

Türkiye'nin denizcilikte bölgesel ve kıtasal anlamda aktarma merkezi olmasını teminen ülkemizdeki kıyı tesisleri geliştirilecek, Türk deniz ticaret filosu iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.611)

Tedbir 611.2. Doğu Akdeniz bölgesinde Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinin çıkış kapısı olacak, transit yük odaklı, bölgenin gelişmesine ve ihracatın artırılmasına katkı sağlayacak bir ana liman inşa edilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. ÇED ve kesin proje çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 611.3. Kıyı tesislerinin geri sahaları geliştirilecek, limanların ölçek ekonomisinden azami faydalanacak şekilde bütüncül kıyı planlamalarına uygun olarak hayata geçirilmesi sağlanacak ve uluslararası modlar arası taşıma koridorlarıyla bağlantıları güçlendirilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. Limanların performansını etkileyen darboğazların tespitine yönelik yerinde tespit çalışmaları ve paydaşlarla görüşmeler yürütülecektir. 2. Yeni liman yatırımlarında yer tespiti amacıyla master plan çalışmalarına başlanacaktır.

Türk havacılık sektörünün ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik hedefine ulaşması sağlanacak, havacılık mevzuatı, operasyonel gereklilikler ve küresel gelişmeler dikkate alınarak güncellenecektir. (Kalkınma Planı p.612)

<p>Tedbir 612.2. İstanbul'un uluslararası bir hava kargo ve aktarma merkezi haline gelmesini teminen kargo kapasitesinin daha etkin ve verimli bir şekilde kullanılması sağlanacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. İstanbul Havalimanında mevcut kargo kapasitesinin verimli kullanılmasına yönelik yol haritası belirlenecektir.</p>
<p>Tedbir 612.3. Havayolu işletmelerinin diğer ülkelere olan uçuş sayılarının artırılabilmesine ve yeni uçuş izinlerinin daha kolay alınabilmesine yönelik ulusal strateji belgesi ve yol haritası oluşturulacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Havayolu işletmelerinin uçuş sayısının artırılabilmesi amacıyla diğer ülkelerin sivil havacılık otoriteleri ile daha yakın işbirlikleri kurularak mevcut anlaşma ve mutabakat zaptlarının güncellenmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 612.4. Transit yolcuların ülke ekonomisine katkısını artırmak için havalimanları ve çevresinde yeni faaliyetleri içeren iş modelleri geliştirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Havalimanları ve çevresinde yeni iş modelleri geliştirilmesine yönelik kavramsal çerçeve oluşturulacak, tüm sektör paydaşlarının katılım sağlayacağı toplantılar düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 612.5. Hava kargo süreçlerinin mevzuat kaynaklı eksiklikleri incelenecek ve yapılabilecek iyileştirmeler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Yurt içi ve yurt dışı transit işlemlerinin sadeleştirilmesi ile hava kargo süreçlerinde kolaylaştırıcı yöntemlerin uygulanmasına yönelik kavramsal çerçeve oluşturulacaktır.</p>
<p>Karayollarında bakım/onarım hizmetleri zamanında ve yeterli düzeyde karşılanacak; mevcut karayolu ağında oluşabilecek trafik akış darboğazları giderilerek ulaşımın yeterli hizmet seviyesinde sürdürülmesi için gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı p.613)</p>		
<p>Tedbir 613.1. Karayolu ağında taşıt işletme giderlerini ve ağır bakım maliyetlerini azaltacak şekilde önleyici bakım kavramı esas alınacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Varlık yönetim sistemleri geliştirilmesi ve bakım yönetimi yapılması amacıyla 15 bin km yol envanter bilgileri güncellenecektir. 2. 271 km otoyolda üstyapı büyük onarımı tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 613.2. Karayollarında yıllık ortalama günlük trafiği 1.000 ağır taşıtın üzerinde olan güzergâhlarda bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplama yapımına ağırlık verilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)</p>	<p>1. 798 km BSK yapımı tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 613.3. Karayollarında seyahat sürelerinin azaltılması, trafik güvenliğinin artırılması ve mevcut yol kapasitelerinin verimli kullanılmasını amaçlayan Akıllı Ulaşım Sistemleri (AUS) yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Devlet ve il yollarında toplam 500 km uzunluğunda haberleşme altyapısı tesis edilecektir. 2. Bir adet Akıllı Ulaşım Sistemleri Merkezi kurulacaktır.</p>
<p>Karayolu trafik kazalarından kaynaklı can kayıplarının azaltılması için yol kullanıcılarının hata yapabileceğini kabul eden ve yol güvenliğini trafik sistemindeki tüm aktörlerin ortak bir sorumluluğu olarak gören "güvenli sistem yaklaşımı" benimsenecektir. (Kalkınma Planı p.614)</p>		

Tedbir 614.2. Bilgi toplama, değerlendirme, analiz ve veri dağıtım faaliyetleri güçlendirilecek, ortak veri tabanları kaza önlemeye yönelik çalışmalarda kullanılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Trafik Güvenliği Analiz Sistemi için yeni modüller geliştirilecektir. 2. Trafik güvenliği konusunda Mobil Trafik Eğitim Tırları ile 30 bin öğrenciye farkındalık eğitimi verilecektir.
Tedbir 614.3. İşaretleme, levha ve ışıklarla tüm yol kullanıcılarının yol kesimlerine ait standartları anlayabileceği "kendini ifade eden yollar" ile çarpmayı önleyen veya çarpma sonucunda oluşabilecek hasarları en aza indiren "affedicci yol kenarları" yaklaşımlarıyla karayolu ağındaki altyapı ve güvenlik standartları yükseltilecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. 1.700 km otokorkuluk yapımı gerçekleştirilecektir. 2. 550 km uzunluğunda sarsma bandı yapımı gerçekleştirilecektir.
Tedbir 614.4. Trafik denetimlerinin etkinliğinin artırılmasını sağlamak üzere kazalardaki şiddet oranını ve kaza sayısını yükselten trafik ihlallerinin önlenmesine ve algılanan yakalanma risk duygusunun güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Jandarma sorumluluk bölgesinde 56,5 milyon, polis sorumluluk bölgesinde 51 milyon araç/sürücü denetimi yapılacaktır. 2. 44 adet Ortalama Hız İhlal Tespit Sisteminin trafik denetimlerinde kullanılması sağlanacaktır. 3. Algılanan ve gerçek yakalanma riskinin yükseltilmesi amacıyla kazaların oluşumuna etken ihlal odaklı özel denetimler yapılacaktır.
Posta sektörünün gelişen e-ticaret koşullarına uyumu sağlanarak hızlı, kaliteli, güvenilir ve sürdürülebilir hizmet sunulmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.617)		
Tedbir 617.1. Yeni iş modellerinin getirdiği ihtiyaçlar çerçevesinde mevzuat çalışmaları yürütülecektir.	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S)	1. Uluslararası alanda mevzuat güncelleme çalışmaları takip edilecek ve gerekli düzenleme tasarımları hazırlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Hızlı Tren Hat Uzunluğu (Kümülatif)	km	2 251	2 251	2 769
Karasal Yolcu Taşımacılığında Demiryolunun Payı	Yüzde	5,26	5,77	5,93
Kabotaj Hattında Elleçlenen Yük	Milyon Ton	63,2	68,0	71,9
Havalimanı Toplam Yolcu Sayısı (Direkt Transit Dâhil)	Milyon Kişi	230,8	244,8	255,9
Bölünmüş Yol Uzunluğu (Otoyol Dâhil) (Kümülatif)	km	29 730	30 004	30 420
Otoyol Uzunluğu (Kümülatif)	km	3 796	3 796	3 796
BSK Kaplamalı Yol Ağı (Kümülatif)	km	31 727	32 477	33 485
Trafik Kazaları Sonucu Hayatını Kaybeden Kişi Sayısı	Kişi	6 351	5 600	5 000
Lojistik Performans Endeksinde Türkiye'nin Sırası	Sıra	38	38	33

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.3.9. Ticaretin ve Tüketicinin Korunmasının Geliştirilmesine Yönelik Hizmetler

a) Mevcut Durum

Covid-19 küresel salgınının toptan ve perakende ticarete oluşturduğu arz-talep dengesizliği tümüyle aşılmadan ortaya çıkan Rusya-Ukrayna savaşı dünya ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir. İki ülkenin gıda, enerji ve gübre gibi temel malların ana tedarikçilerinden olmaları ve birçok ülkenin yaptırımları tedarik zincirinin bozulmasına neden olmuş, özellikle lojistik ve enerji maliyetleri ile temel gıda ve endüstriyel emtia fiyatlarında önemli artışların yaşanmasını beraberinde getirmiş, küresel ticaret hacmi artışı ivmesini kaybetmiştir.

Bunun yanı sıra İsrail tarafından Filistin’de uygulanan soykırım da küresel ticareti etkilemiştir. 7 Ekim 2023 tarihinden itibaren İsrail ile Filistin arasındaki gerilim artmış, İsrail’in Filistin üzerindeki saldırıları ve yaptırımları dünya genelinde yankı uyandırmıştır. İsrail’in uygulama ve politikalarını etkilemek amacıyla küresel ölçekte ticari ve sosyal bir boykot hareketi başlatılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye, ilk aşamada 54 ürün grubunda yer alan ürünlerin İsrail’e ihracatını kısıtlama kararı almış, daha sonra ihracat ve ithalat işlemlerini tüm ürünleri kapsayacak şekilde durdurmuştur.

2024 yılında GSYH reel olarak bir önceki yıla göre yüzde 3,3 artarken, toptan ve perakende ticaret yüzde 6,2, konaklama ve yiyecek hizmetleri ise yüzde 2,3 oranında büyümüştür. 2024 yılında toptan ve perakende ticaretin GSYH içindeki payı yüzde 15,1, konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetlerinin payı ise yüzde 2,8 olmuştur.

2023 yılında sektörün, sanayi ve hizmetler sektörleri toplamı içindeki payı girişim sayısına göre yüzde 30,4, ciroya göre yüzde 39,7 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 33- Toptan ve Perakende Ticaret Göstergeleri

	Girişim Sayısı (Bin Adet)				Ciro (Milyar TL)			
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Toptan Ticaret	281	295	315	326	3 302	5 219	11 140	17 686
Perakende Ticaret	752	815	841	804	1 055	1 489	3 197	5 871
Sanayi ve Hizmetler Toplamı	3 304	3 578	3 784	3 723	10 576	16 677	36 903	59 372
Toptan ve Perakende Ticaretin Payı (Yüzde)	31,3	31,0	30,5	30,4	41,2	40,2	38,8	39,7

Kaynak: TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistikleri (Nace Rev. 2)

Ticarette verimlilik ve hizmet kalitesinin artırılması yönündeki tüketici baskısı sektörde dönüşümü hızlandırmaktadır. Esnaf ve sanatkâr kesimi yeni iş modellerini takip etmekte, kümelenmeye gitmekte, isim hakkı devri sistemine katılmakta, tüketiciye en yakın konumunu kullanarak satış imkânları elde etmekte, böylece toplamda ağırlığını korumaktadır. Geleneksel toptancılığa duyulan ihtiyacın azalması sonucu toptan ticaretle uğraşan girişimciler yeni iş modellerine yönelmektedir.

Haziran 2025 itibarıyla toptan ve perakende ticarete 4,7 milyon, konaklama ve yiyecek hizmetlerinde 1,9 milyon kişi istihdam edilmektedir. İstihdam içinde toptan ve perakende ticaretin payı yüzde 14,4, konaklama ve yiyecek hizmetlerinin payı yüzde 5,8’dir.

Ticaret alanındaki küçük girişimciler önemli bir istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Ancak bu kesimde organize bir tedarik ve dağıtım zinciri oluşturulamadığından rekabet

İmkânları daralmaktadır. Küçük girişimler elektronik pazar yerlerinde yer alarak tüketiciye erişim imkânlarını iyileştirmeye yönelmektedir. 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde, toptan ve perakende ticaret hizmetlerinde kurulan ve kapanan gerçek kişi ticari işletmelerinin toplam içindeki payı sırasıyla yüzde 27,7 ve yüzde 40,9 olmuştur. 2024 yılının aynı döneminde bu paylar sırasıyla yüzde 30,2 ve yüzde 42,2 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 34- Toptan ve Perakende Ticarete Kurulan-Kapanan Şirket Sayıları

			2021	2022	2023	2024	2024 (2)	2025 (2)
Toptan ve Perakende Ticaret (1)	Kurulan	Tüzel Kişi	37 516	48 188	43 466	38 992	24 182	23 019
		Gerçek Kişi	10 827	10 559	6 558	5 152	2 861	3 135
	Kapanan	Tüzel Kişi	5 176	7 816	8 839	11 328	6 139	6 739
		Gerçek Kişi	9 251	10 069	15 170	7 286	4 610	4 228
Toptan ve Perakende Ticaretin Genel Toplam İçindeki Payı (Yüzde)	Kurulan	Tüzel Kişi	33,7	33,9	32,9	33	32,9	31,7
		Gerçek Kişi	39,3	38,9	32,9	31,8	30,2	27,7
	Kapanan	Tüzel Kişi	30,1	32,1	32,8	34,8	35,7	35,3
		Gerçek Kişi	43,7	43,5	46,1	41,3	42,2	40,9

Kaynak: TOBB, Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri

(1) Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı dâhildir.

(2) Ocak-Ağustos dönemidir.

Gelişen ekonomiye, şehirleşme ve genç nüfus potansiyeline bağlı olarak ticaret sektörü yerli ve yabancı yatırımcıların ilgisini çekmektedir. 2002-2024 döneminde toptan ve perakende ticaret sektöründe toplam 19,3 milyar dolar, konaklama ve yiyecek hizmetlerinde 1,9 milyar dolar uluslararası doğrudan yatırım gerçekleştirilmiştir.

Küresel salgınla birlikte daha da ön plana çıkan dijital dönüşüm tüm sektörlerde olduğu gibi e-ticaret alanında da hızlı bir büyümeye katkı sağlamaktadır. Mağazalar ve alışveriş merkezleri gibi fiziksel satış kanallarında alışveriş trafiği giderek azalırken, e-ticaret hacmi önemli ölçüde artış göstermiş ve toplam ticaret içindeki payını yukarı çekmiştir. 2024 yılında e-ticaret hacmi bir önceki yıla oranla yüzde 61,7 artarak 3 trilyon TL'yi aşmış ve GSYH içindeki payı yüzde 6,5 olmuştur. 2024 yılında e-ticaretin genel ticarete oranı yüzde 19,1 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu harcamaların yüzde 87,7'si yurt içi harcamalar olup kartlı ödemeler yüzde 66 ile en çok tercih edilen yöntemdir. Ülkemizde 2023 yılında 559.412 olan e-ticaret faaliyetinde bulunan işletme sayısı 2024 yılı itibarıyla 600.800'e yükselmiştir. e-Ticaret faaliyetinde bulunan işletmelerin en çok bulunduğu iller İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'dır. İnternette gerçekleştirilen kartlı ödemeler tutarı 2013 yılında 34,6 milyar TL iken 2024 yılında 4,66 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde söz konusu tutar 4,5 trilyon TL seviyesindedir. 2004 yılında yüzde 0,9 olan internette alışveriş yapanların oranının 2025 yılı sonuna kadar yüzde 55,7'ye ulaşması beklenmektedir.

TABLO II: 35- İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri

Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı (1)	2013	2019	2020	2021	2022	2023	2024
İşlem Adedi (Milyon)	168,0	607,1	848,9	1 351,9	1 915,8	2 327,9	2 665,1
İşlem Tutarı (Milyar TL)	34,6	190,1	260,4	454,5	1 027,7	2 365,4	4 662,0

Kaynak: Bankalararası Kart Merkezi

(1) Bilet ve poliçe ödemeleri gibi internette kartla yapılan tüm ödemeler dâhildir.

2024 yılında tüketicî hakem heyetlerine yapılan başvuru sayısı 755.997 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu başvurular 444.485 ile en çok perakende ticaret sektörü kapsamında yapılmış olup bunu 76.702 başvuruyla finansal hizmetler sektörü takip etmektedir. 2024 yılında Reklam Kurulunca 277,7 milyon TL idari para ve durdurma cezası uygulanmıştır. Sağlık sektörü, uygulanan toplam idari para cezası içinde yüzde 32'lik paya sahip olup ilk sırada yer almaktadır. Bunu yüzde 14 oranıyla gıda sektörü takip etmektedir.

30 Ekim 2024 tarihli Resmî Gazete'de 7529 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yayımlanmıştır. Söz konusu değişiklikle işletmelerin ürünlerini yurt dışı pazarlara ulaştırmalarını kolaylaştıran elektronik ticaret aracı hizmet sağlayıcıların sınır ötesi elektronik ticaret faaliyetlerinin yanı sıra yüksek teknoloji yatırımlarının teşvik edilmesine yönelik düzenleme yapılmıştır.

8 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de Elektronik Ticaret Aracı Hizmet Sağlayıcı ve Elektronik Ticaret Hizmet Sağlayıcılar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanmıştır. Söz konusu değişiklikle bilgi verme ve doğrulama yükümlülüğü, haksız ticari uygulamalar, aracılık sözleşmesi, veri kullanımı ve paylaşımı ile yurt dışı satışlar gibi birçok konuya ilişkin düzenlemeler yapılmıştır.

8 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Alışveriş Merkezleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile alışveriş merkezi maliki, alışveriş merkezi yönetimi gibi hususların tanımlarında çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

24 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete'de Mesafeli Sözleşmeler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanarak cayma hakkı istisnası kapsamına alınan cep telefonu, akıllı saat, tablet ve bilgisayar gibi ürünlerin yeniden cayma hakkı kapsamına dâhil edilmesi gibi tüketicîyi koruyan hususlarda düzenlemeler yapılmıştır.

8 Ağustos 2025 tarihli Resmî Gazete'de doğrudan satış sistemlerine ilişkin uygulama usul ve esaslarını düzenleyen Doğrudan Satışlar Hakkında Yönetmelik yayımlanmıştır.

24 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun Kapsamında Uygulanan İdari Para Cezalarına İlişkin Uzlaşma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanarak Ticaret Bakanlığınca gerekli görülen hâllerde ticaret il müdürlükleri bünyesinde komisyon kurulabilmesi düzenlenmiştir.

b) Amaç

Ülkemizde yeşil ve dijital dönüşüm çerçevesinde yeni ticaret pazaryeri ve araçlarının güvenli bir şekilde kullanılarak alıcı ve satıcıların etkin bir biçimde buluşturulduğu, fiyatların etkin işleyen sağlıklı piyasa koşullarında belirlendiği, üretici ve tüketicî haklarının korunduğu, kalite odaklı, kolay ve düşük işlem maliyetli bir ticaret ortamının sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Toptan ve perakende ticaret sektöründe rekabet gücü artırılacak ve piyasa işleyişinde karşılaşılabilecek aksaklıklar üretici ve tüketicilerin faydası gözetilerek giderilecektir. (Kalkınma Planı p.619)		
Tedbir 619.2. Toptan ticareti geliştirmeyi teminen toptancı hallerinin ve benzeri yapıların modernizasyonunu sağlamak üzere mevzuat çalışmaları tamamlanacak, hallerin ticaretteki payı artırılacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Toptancı hallerine ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 619.3. Sebze ve meyve ticaretinde üreticilerin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Sebze ve meyve ticaretinde tüm alıcılar için ödeme sürelerinin belirlenmesi yönünde mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 619.4. Piyasaya arz edilen ürünlerin fiyatlarının anlık takibini sağlamaya yönelik bir sistem kurulacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Restoran fiyat verileri açık portal marifetiyle yayınlanacaktır.
Tedbir 619.7. Hal Kayıt Sistemi ve Hal Kayıt Sistemi Mobil Uygulaması, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde güncellenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Hal Kayıt Sistemi ve Hal Kayıt Sistemi Mobil Uygulaması güncellenecektir.
Tedbir 619.8. Lisanslı depoculuk sisteminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için lisanslı depo sayısının, depolama kapasitesinin ve ürün çeşitliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Lisanslı depo sayısı ve depolama kapasitesi artırılacaktır.
Tedbir 619.10. Toptan ve perakende ticaret sektörünün dijital dönüşüme uyum kapasitesinin artırılması konusunda çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. KOBİ'lerin ve girişimcilerin e-ticaret kapasitelerini güçlendirmek ve dijital dönüşümlerine katkıda bulunmak amacıyla Türkiye e-Ticaret Haftası hazırlık çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 619.11. Yeşil ve dijital dönüşüm başta olmak üzere gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda mevcut mevzuat ve uygulamalar katılımcı bir yaklaşımla iyileştirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Avrupa Yeşil Mutabakatı kapsamında AB mevzuatının ülkemiz ihracatına etkilerine ve mevzuat uyum süreçlerine ilişkin olarak Avrupa Komisyonu ile teknik toplantılar düzenlenecektir. 2. Yeşil dönüşüm mevzuatı kapsamında bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilecek ve ilgili sektör görüşleri alınacaktır.

		3. Ülkemiz geri dönüşüm sektörünün ihtiyaç duyduğu hammadde arzının sürdürülebilirliği, atıkların çevreye uygun koşullarda işlenmesinin sağlanması ve AB Atık Sevkiyat Tüzüğü kapsamında ilgili sektörlerin hazır olabilmesi için mevzuat ve uygulamaya yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 619.15. Nitelikli işgücünün sektörü tercih etmesi amacıyla sektördeki meslek algısını güçlendirici çalışmalar yapılacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Mesleki eğitim merkezleri öğrencilerine girişimcilik ve iş kurma eğitimleri verilecektir.
Tedbir 619.16. Markalaşmanın önemine ilişkin farkındalık artıracak, başta e-ticaret işletmelerinin alan adları olmak üzere markalaşmaya yönelik çalışmalar desteklenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Marka ve TURQUALITY® Destek Programı kapsamında markalaşmaya yönelik faaliyetler desteklenecektir.
e-Ticarette güvenin artırılması konusunda çalışmalar yürütülecek, özellikle coğrafi ve kültürel olarak yakın ülke ve bölgelerde Türkiye'nin pazar payı artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.620)		
Tedbir 620.1. e-Ticaret mevzuatı yeni iş modellerine uyum sağlayacak şekilde güncellenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Sektördeki güncel gelişmelerin takip edilmesi ve ihtiyaçların belirlenebilmesi amacıyla sektörel paydaşlarla toplantılar düzenlenecektir.
Tedbir 620.2. Elektronik ticaret hacminin düşük olduğu illere yönelik eğitim, tanıtım ve farkındalık faaliyetleri yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Seçilen illerde e-ticaretle ilgili bilgi paylaşımı ve bilinçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 620.3. e-İhracatın artırılması amacıyla Türkiye e-İhracat Platformu ve e-İhracat Konsorsiyumları hayata geçirilecek, şirketlerin, pazaryerlerinin ve perakende e-ticaret sitelerinin yurt dışı pazarlarda ve pazaryerlerinde satış yapabilmeleri desteklenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Şirketlerin, pazaryerlerinin, e-ihracat konsorsiyumlarının ve perakende e-ticaret sitelerinin yurt dışı pazarlarda ve pazaryerlerinde satış yapabilmeleri desteklenecektir.
Tedbir 620.4. e-İhracatın artırılması amacıyla yakın coğrafyada hedef bölgeler ve sektörler belirlenerek ürün bazlı üretim ve ticareti ortaya koyan saha araştırmaları ve ihtiyaç analizleri gerçekleştirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. e-Kolay İhracat Platformunda geliştirme çalışmaları yürütülecektir.

Tedbir 620.7. Elektronik Ticaret Bilgi Sistemi, işletmelerin ve tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve yurt dışı pazarları da içerecek şekilde ürün bazlı ayrıntılı verilerle geliştirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Elektronik Ticaret Bilgi Sisteminin (ETBİS) kullanıcı dostu olmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. 2. Yurt dışı pazar örnekleri incelenerek ihracat potansiyeli yüksek ürünlerin tespitine yönelik rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 620.8. Elektronik ticarete haksız ticari uygulamalara yönelik denetim ve inceleme faaliyetleri yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Haksız ticari uygulamalara karşı kapsamlı ve etkin denetim faaliyetleri yürütülecektir.
Tedbir 620.9. Sınır ötesi e-ticarete ürünlerin iade alınması sürecinin kolaylaştırılmasına ilişkin mevzuat düzenlemeleri yapılacak ve uygulama iyileştirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. TPS-HMB-Geri Gelen Eşya Belgesi ile Basitleştirilmiş Günlük Beyannamesinin ilişkilendirme süreçleri kolaylaştırılacaktır.
Tedbir 620.11. e-İhracat gümrük işlemlerinde sadeleştirilmeye gidilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Basitleştirilmiş Gümrük Beyannamelerinin doğrudan mikro ihracatçılar tarafından verilebilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Tüketicinin korunmasıyla ilgili mevzuat gözden geçirilecek, hassas tüketici gruplarına özel önlemler getirilecek ve uygulamalar iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.621)		
Tedbir 621.8. İlköğretim müfredatına bilinçli tüketici dersi konularak öğrencilerin erken yaşlarda tüketici hakları konusunda bilinçlendirilmesi sağlanacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Uygun olan seçmeli derslerin öğretim programlarında bilinçli tüketime yönelik içeriklere yer verilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Lisanslı Depo Sayısı	Adet	224	260	270
İnternet Üzerinden Alışveriş Yapanların Oranı (3)	Yüzde	51,7	55,7	60,0
Tüketici Ürünlerindeki Güvensizlik Oranı	Yüzde	1,1	1,0	1,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) İnternet kullanan bireylerin kişisel kullanım amacıyla internet üzerinden mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alma oranıdır.

2.2.3.10. Gümrük Hizmetleri

a) Mevcut Durum

İhracatın artırılması, toplulu ve çevrenin korunması, kaçakçılıkla etkin mücadele edilmesi hedefleri çerçevesinde uluslararası standartlara uyumlu gümrük politikaları uygulanmaya devam edilmiştir. Şeffaflığın artırılması, bürokrasinin ve maliyetlerin azaltılması konusunda çalışmalar yürütülmüş ve sektörün ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Güvenilir firmalara gümrük işlemlerinde kolaylık sağlayan ve 2013 yılında uygulamaya konulan Yetkilendirilmiş Yükümlü uygulaması kapsamında yetki verilen firma sayısı Eylül 2025 itibarıyla 788'e ulaşmıştır. Gümrük hizmetlerinde ticaretin kolaylaştırılması faaliyetleri kapsamında aynı tarih itibarıyla yerinde gümrükleme yetkisine sahip firma sayısı ihracatta 71, ithalatta ise 18 olmuştur. Ayrıca 72 firma izinli gönderici, 19 firma izinli alıcı yetkisine sahiptir. Eylül 2025 itibarıyla gümrük müşaviri sayısı 3.768, gümrük müşavir yardımcısı sayısı 11.675 ve yetkilendirilmiş gümrük müşaviri sayısı 434'e yükselmiştir.

Kaçakçılıkla mücadele çalışmaları kapsamında 2024 yılında ele geçirilen kaçak eşyanın toplam piyasa değeri bir önceki yıla kıyasla yüzde 139 artarak 55,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2025 yılı Ağustos sonu itibarıyla yakalama değeri bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 62'lik artış göstererek 46,1 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Fikri ve sınai mülkiyet haklarının gümrüklerde korunması için yapılan başvuru sayısı 2024 yılında 3.031 iken, 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde 2.058 olarak gerçekleşmiştir.

Kara Kapıları Takip Programından alınan verilere göre 2024 yılında kara sınır kapılarında toplam 10.319.622 araç giriş-çıkışı kaydedilirken, 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde toplam 6.836.927 araç giriş-çıkışı gerçekleşmiştir. 2024 yılı kara gümrük kapılarında giriş çıkış yapan yolcu sayısı 33.401.356 kişiye, 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde bu sayı 21.459.109 kişi olmuştur. 2025 yılı verilerine göre en çok yolcunun geçiş yaptığı sınır kapısı 5.233.685 kişiyle Kapıkule Sınır Kapısı iken en az yolcunun geçiş yaptığı sınır kapısı 310.842 kişiyle Öncüpınar Sınır Kapısı olmuştur.

Gümrük idarelerinde sürdürülen modernizasyon ve yapım işlerinin tamamlanarak yeni gümrük tesislerinin hizmete açılması önemini muhafaza etmektedir. Türkiye'de 19 Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğü faaliyet göstermekte olup bunlara bağlı 160'ı faal, 15'i faal olmayan toplam 175 gümrük müdürlüğü bulunmaktadır. Günümüzün değişen şartlarına uyum sağlanması amacıyla gerekli görülen hizmet binaları ve gümrük kapılarında modernizasyon çalışmaları sürdürülmektedir. Bunun yanı sıra yapımı devam eden gümrük hizmet binaları ve gümrük kapılarıyla güvenli ticaretin sağlanması, işlem sürelerinin kısaltılması, kaçakçılığın önlenmesi gibi konularda iyileşme elde edilmesi ve gümrük süreçlerinin etkinliğe kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, Gürbulak Gümrük Kapısının inşaat çalışmalarının 2025 yılında tamamlanması planlanmaktadır. Yayıldığı Gümrük Kapısının modernizasyonuna yönelik proje çalışmaları tamamlanmış olup inşaat çalışmalarına başlanacaktır. Diğer yandan, Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler sonrasında deprem tehlikesi bulunan illerdeki yapım projelerine öncelik verilmesi kararlaştırılmış olup söz konusu illerdeki projeler devam etmektedir.

Türkiye'nin de taraf olduğu Ortak Transit Sözleşmesi kapsamında transit eşyanın işlemlerinin hızlandırılarak basitleştirilmesini ve ticaret erbabının zaman kaybetmesini önleyerek maliyetlerin azaltılmasını sağlamak amacıyla oluşturulan Ortak Transit Rejimi çerçevesinde Türkiye'den Avrupa Birliğine, karayoluyla Muratbey ve Erenköy Gümrük Müdürlüklerinden yapılan ihracat taşımalarının 2024 sonu itibarıyla yaklaşık yüzde 30'u izinli gönderici tesislerinden gerçekleştirilmiştir.

Kaçakçılıkla mücadelede ihtiyaç duyulan yeni nesil teknolojilerin yerli ve milli imkânlarla üretilmesini sağlayıp sanayi üretiminde katma değer artırılması, dış bağımlılığın azaltılması ve yasadışı ticaretin önlenmesi amacıyla başlatılan ve fiziki müdahalesiz kontrol teknolojileri olarak adlandırılan Milli Araç ve Konteyner Tarama (MİLTAR) Projesinin üçüncü faz çalışmalarına devam edilmektedir.

Sistemlerin yerli olarak tedarikine devam edilmekte olup ürün çeşitliliğine gidilerek MİLTAR Projesi kapsamında üretilen ve Hayalet adı verilen Geri Yansıma Teknolojili Araç ve Konteyner Tarama Sistemlerinden ilk ikisi 15 Ağustos 2024 ve 10 Eylül 2025 tarihlerinde Habur Gümrük Kapısında hizmete alınmıştır.

Kaçakçılıkla etkin mücadeleyi sağlayacak teknik cihaz ve sistemlerin tüm sahalarda yaygınlaştırılmasına 2025 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda, 18 kara gümrük kapısı ve 10 Ro-Ro (Roll-on/Roll-off) limanında kurulu bulunan Plaka Tanıma Sistemlerinin 2025 yılı bakım onarım sözleşmesi imzalanmıştır. Ayrıca, 12 Bagaj X-Ray Cihazı, 25 videoskop cihazı, 12 yoğunluk ölçüm cihazı, 25 yaka kamerası ve 10 karbondioksit ölçüm cihazı temin edilmiş ve ihtiyaç duyan gümrük müdürlüklerine tahsis edilmiştir. Bunun yanı sıra 1 Çekicisiz Mobil Araç ve Konteyner Tarama Sistemi temini amacıyla ihale süreci başlatılmış olup gümrük sahalarında kaçakçılıkla daha etkin mücadele hedeflenmektedir.

Havayoluyla gerçekleştirilen dış ticaret işlemlerinde süreçlerin sadeleştirilmesi, şeffaf bir şekilde takip edilebilmesi, işlem süreçlerinin kısaltılması ve maliyetlerin azaltılması hedefi doğrultusunda başlatılan Havayolu İşlemlerinin Dijitalleştirilmesi Projesi kapsamında yazılım çalışmaları tamamlanmıştır. Projenin ilk adımı olarak, 25 Ocak 2024 tarihinde Ankara Esenboğa Gümrük Müdürlüğünde başlatılan Hava Yolu Gümrük Beyan Sistemi (HGBS) pilot uygulamasının ardından gerçekleştirilen sistem iyileştirmeleri sonrasında sistemin yaygınlaştırılması amacıyla 15 Ocak 2025 tarihinde Sabiha Gökçen Gümrük Müdürlüğünde pilot uygulama başlatılmıştır. Sistemin 2025 yılında tüm havalimanlarında devreye alınması hedeflenmektedir.

Gümrükte Kullanılan Belgelerin Dijitale Dönüşümü Projesiyle ihracat ve antrepo işlemlerinde hayata geçirilen Kağıtsız Gümrük Uygulamasının kapsamının genişletilerek ithalat işlemlerinde de kullanılmasına yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Dünya genelinde e-ihracatın toplam ihracat içindeki payının artışına paralel olarak söz konusu artışın ülkemizin daha fazla pay elde edebilmesi ve e-ihracatçıların daha düşük maliyetlerle ihracat yapmasına imkân sağlanarak ülkemizin rekabet gücünün ve e-ihracatının artırılması amacıyla yurt içi aktarım merkezlerinin kurulması amaçlanmaktadır.

İthalat denetimleri, Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi (TAREKS) üzerinden elektronik ortamda risk esaslı olarak gerçekleştirilmektedir. TAREKS sayesinde denetimlerin etkin ve verimli şekilde gerçekleştirilmesi sağlanmakta ve işlemler 7/24 çevrimiçi takip edilebilmektedir. TAREKS'in yapay zekâ destekli yeni risk analizi odağında yenilenerek daha etkin bir ürün güvenliği denetimi sağlanmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Risk Analizi Teknik Alt Yapısının Güçlendirilmesi (Veri Madenciliği) Projesi yürütülmüştür. Projeye Ticaret Bakanlığının sahip olduğu yüksek ölçekli verinin istatistikî yöntemler, analitik modeller ve yapay zekâ algoritmaları gibi en verimli ve modern yaklaşımlarla analiz edilmesi, gerçek zamanlı olarak daha riskli alanlara yoğunlaşılmasının sağlanması ve risk analizi çalışmalarında seçiciliğin artırılması amaçlanmıştır.

b) Amaç

Uluslararası standartlar ve yükümlülüklerimiz doğrultusunda şeffaflığı ve öngörülebilirliği esas alarak ticareti kolaylaştırmak ve kaçakçılıkla etkin mücadele etmek temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Ülkemizin ulusal hak ve menfaatleri gözetilerek, gümrük alanında ikili, bölgesel ve çok taraflı ticari ve ekonomik ilişkileri ve iş birlikleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.623)		
Tedbir 623.1. Ülkemizde ve dünya ticaretinde yaşanan ekonomik gelişmeler göz önünde bulundurularak Gümrük Birliği'nin güncellenmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, AB Başkanlığı	1. Gümrük Birliğinin güncellenmesi amacıyla AB ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik kurulan yakın diyalog çerçevesinde, AB kurumları ve üye ülkeler nezdinde ticari sorunların ele alınması ve yeni alanlarda işbirliğinin derinleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
Tedbir 623.2. Gümrük idareleri arasında işbirliği artırılarak muhtelif uluslararası belgelerin akdedilmesi çalışmaları yürütülecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Hızlı ve güvenli ticaretin sağlanması hedefiyle uluslararası belgelerin metin içeriklerinin hazırlanması çalışmaları sürdürülecektir.
Farklı kurumlarca yapılan kontrol, izin ve onay süreçleri basitleştirilecek ve bu süreçlerde aranan belgeler azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.624)		
Tedbir 624.1. Belgelerin yerindeliği gözden geçirilerek sayısı azaltılacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Ticaretin Kolaylaştırılması Eylem Planı (2024-2028) çerçevesinde ithalat, ihracat ve transite ilişkin gümrük ve dış ticaret işlemlerinde düzenlenen belgelerin sadeleştirilmesi sağlanacaktır. 2. Gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılmasına yönelik Ticaretin Kolaylaştırılması Koordinasyon Kurulu bünyesinde bir tavsiye kararı alınacaktır.
Tedbir 624.2. Dış ticaret işlemlerinde blokzincir ve otomatik karakter tanıma (OCR) gibi yenilikçi teknolojiler kullanılarak kâğıtsız ortamda gümrük uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. İthalatta kâğıtsız gümrük uygulamalarına geçiş için gerekli teknik çalışmalara devam edilecektir. 2. Gümrük müdürlüklerince yürütülen beyanname kontrol süreçlerinin iyileştirilmesi ve eşyanın tarife, kıymet ve vergilendirilmesine yönelik olarak idarece yapılan tespitlerdeki doğruluk oranının artırılması amacıyla yapay zekâ destekli bir sistem geliştirilmesine yönelik çalışma yapılacaktır. 3. Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE) Sistemi ve diğer elektronik gümrük uygulamaları üzerinden yürütülen gümrük ve lojistik süreçlerinin blokzincir, yapay zekâ vb. yenilikçi teknolojiler kullanılarak geliştirilmesine ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Tedbir 624.4. Dış ticaret işlemlerinde sorumlu olan kurumların veri paylaşımı yapması sağlanarak mükerrer veri girişleri önlenecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Tek Pencere Sistemine entegre kurum/kuruluşlar ile belge sayılarının artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. 2. Demiryolu Tek Pencere Sisteminin hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 624.5. Gümrük kapılarında yaşanan bekleme nedeniyle artan maliyetlerin düşürülmesi için beklemeye sebep olan mevzuat ve altyapı unsurları iyileştirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S)	1. Gümrük kapılarında görev ve sorumluluğu olan bakanlıkların 7/24 çalışma sistemine uyumu takip edilecektir. 2. Yayladağı Gümrük Kapısının modernizasyonuna ilişkin inşaat çalışmaları tamamlanacaktır.
Gümrük hizmetlerinde tahsil edilen ücretler gözden geçirilerek uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.625)		
Tedbir 625.1. İthalat ve ihracat süreçlerinde alınan ücret ve kesintiler hizmetle doğrudan ilişkisi dikkate alınarak gözden geçirilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Ticaretin Kolaylaştırılması Eylem Planı (2024-2028) çerçevesinde ithalat, ihracat ve transite ilişkin gümrük ve dış ticaret işlemlerinden alınan ücret ve kesintiler, bunların hizmetle doğrudan ilişkisi dikkate alınarak gözden geçirilerek azaltılabilecek veya kaldırılabilir olanlar tespit edilecektir. 2. Gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılmasına yönelik Ticaretin Kolaylaştırılması Koordinasyon Komitesi bünyesinde bir tavsiye kararı alınacaktır.
Gümrük hizmetleri yeşil ve dijital dönüşümle uygun bir yapıya kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.626)		
Tedbir 626.1. Geleneksel dış ticaret modelleriyle kurgulanan dış ticaret ve gümrük mevzuatı ikiz dönüşüme uyum doğrultusunda e-ihracatın gereklilikleri de dikkate alınarak revize edilecektir.	Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Küresel e-ticaret pazarında kendi ihracatçımıza rekabet gücü sağlamak ve İstanbul'u uluslararası kargo aktarma merkezi yapmak amacıyla ülkemizde Sipariş Karşılama Merkezleri kurulmasına yönelik mevzuat ve bilgi teknolojileri altyapısı oluşturulacaktır. 2. Karşı ülke gümrük uygulamalarına ilişkin güncel bilgiler Ticaret Bakanlığına ait internet sitesi üzerinden ihracatçılara sunulacaktır.
Gümrük işlemlerinde etkinlik ve verimliliğin artırılması amacıyla bilgi ve iletişim teknolojilerinden azami ölçüde yararlanılacak ve altyapı ihtiyacı karşılanacaktır. (Kalkınma Planı p.628)		

<p>Tedbir 628.2. İhracat işlemlerinde blokzincir teknolojisinin kullanılmasına ilişkin yürütülen çalışmaların Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE) Sistemini de kapsayacak şekilde geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. İhracat işlemleriyle ilgili tüm gümrük ve lojistik süreçlerinin blokzincir altyapısı kullanılarak süreçteki tüm paydaşlarca elektronik ortamda tek bir ekrandan yürütülebilmesi ve izlenebilmesini sağlayacak İhracat Zinciri Projesinin hayata geçirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 628.3. Eşya, taşıt ve yolcu kontrollerinde ileri teknolojiye sahip sistemler ve uygulamalar yaygınlaştırılarak yazılımlar geliştirilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Milli Tarama Sistemleri Geliştirilmesi Projesi (MİLTAR) kapsamında fiziki müdahalesiz kontrol teknolojilerinin gümrük kapılarında çeşitlendirilmesine ve yaygınlaştırılmasına devam edilecektir.</p>
<p>Uluslararası yükümlülüklerimizle uyumlu şekilde e-İhracatın artırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.630)</p>		
<p>Tedbir 630.1. e-İhracat süreci başta olmak üzere basitleştirilmiş gümrük beyanı süreci QR kodu uygulamalarıyla ele alınacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Basitleştirilmiş gümrük beyanı sürecinde karekod uygulamasıyla ilgili çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 630.3. e-Ticarette kargo süreçlerini kolaylaştırarak, e-ihracatı hızlandırmak ve yurt dışındaki gümrükleme sürecini kolaylaştırmak için gerekli düzenlemeler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. e-İhracat işlemlerinde eşyanın satış ve sevkine ilişkin düzenlenen e-irsaliye veya e-faturada yer alan verilerden basitleştirilmiş gümrük beyannamesi verilebilmesi için çalışmalar tamamlanacaktır.</p>
<p>Lojistik faaliyetler iyileştirilecek ve gümrük işlemleri kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.631)</p>		
<p>Tedbir 631.1. Şehir içindeki gümrük alanları ve bekleme sahaları yerleşim yeri dışına taşınacak, yerinde gümrükleme uygulaması ile gümrük sahalarına olan gereksinim azaltılacak, fabrika sahası, meyve sebze hali ve depolama alanları gibi her türlü tesisin çalışma saatleri ile altyapıları gece lojistiğine elverişli hale getirilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı</p>	<p>1. Şehir içinde kalan Erenköy Gümrük Tesislerinin şehir dışına taşınmasına yönelik yapım çalışmalarına başlanılacaktır. 2. Yapımı devam eden Şanlıurfa Gümrük Müdürlüğü yeni hizmet binasının inşaat çalışmaları tamamlanacaktır.</p>

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Toplam YYS Sahibi Firma Sayısı	Adet	754	785	800
İhracatta Yükün Deniz Limanlarında Gümrük Gözetiminde Ortalama Bekleme Süresi	Gün	1,9	2,0	2,0
İhracatta Yükün Kara Kapılarında Gümrük Gözetiminde Ortalama Bekleme Süresi	Saat	3,8	3,9	3,8
İlk 4 Saatte Gümrüklemesi Tamamlanan İhracat Beyannamesi Oranı	Yüzde	86,7	88,0	89,0

Kaynak: Ticaret Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.3.11. İnşaat, Mühendislik-Mimarlık, Teknik Müşavirlik ve Müteahhitlik Hizmetleri

a) Mevcut Durum

Kentsel dönüşüm faaliyetleri ile Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler sonrasında deprem bölgesindeki yeniden imar çalışmaları, inşaat sektörünün lokomotifi olmaya 2025 yılında da devam etmiştir. Sektördeki büyüme 2025 yılı ilk çeyreğinde yüzde 8,6, ikinci çeyreğinde yüzde 10,9 olarak gerçekleşmiştir. Büyüme ivmesine karşın sektörde maliyet baskısı, finansmana erişim zorlukları, nitelikli işgücü eksikliği, hammadde tedarikinde sıkıntılar, yurt dışında yaşanan gerginlikler ve korumacı politikalar nedeniyle yaşanan pazar kaybı ve alt sektörlerde üretim dalgalanmaları devam etmektedir.

2025 yılı TÜİK verilerine göre inşaat sektöründe yeni iş siparişleri endeksi üç aylık düşüşün ardından Mayıs ayında artmıştır. Benzer şekilde Haziran-Ağustos döneminde gerilemiş, Eylül ayında ise bir önceki aya göre yüzde 0,6 artış göstermiştir.

İnşaat sektörü güven endeksinde 2025 yılında dalgalanmalar görülmüştür. Haziran ayında bir önceki aya göre yüzde 1,7 azalan endeks, Temmuz ayında bir önceki aya göre yüzde 2,2 artmıştır. Ağustos ayında bir önceki aya göre yüzde 4 düşen endeks, Eylül ayında yüzde 3,6 artmıştır.

OECD tarafından küresel çelik piyasasına yönelik 2025 yılı ikinci çeyrek için yayımlanan rapora göre Temmuz 2021'de başlayan düşüş eğilimi devam etmiştir. Çelik ve inşaat demiri fiyatlarında Şubat 2025 itibarıyla bir önceki yılın aynı ayına göre dolar bazında demiri sırasıyla yüzde 17 ve yüzde 12 düşüş gerçekleşmiştir. Demir cevheri ve hurda fiyatları, Şubat 2025 itibarıyla bir önceki yılın aynı ayına göre dolar bazında sırasıyla yüzde 18 ve yüzde 19 azalmıştır.

Dünya genelinde kaynak maliyetlerindeki artış inşaat sektörünü etkilemeye devam etmiş olsa da artış hızı yavaşlamıştır. TÜİK tarafından yayımlanan inşaat maliyet endeksi, Temmuz 2025'te bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 22,9 artarken malzeme endeksi yüzde 18,9, işçilik endeksi yüzde 31 artmıştır. Bina dışı yapıların inşaat maliyet endeksinde de bir önceki yılın aynı ayına kıyasla yüzde 23,5 artış meydana gelmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca Mimarlık ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında Kullanılacak 2025 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ 31 Ocak 2025 tarihinde yayımlanmıştır. Söz konusu düzenlemeyle bir önceki düzenlemelerden farklı olarak birim maliyetlerin yanı sıra yapının mimarlık hizmetlerine esas olan sınıf ve gruplarında da güncelleme yapılmış olup I. Sınıf C ve D, III. Sınıf C ve V. Sınıf E grubu yapıları eklenmiştir. Bir önceki yılın Şubat ayında yayımlanan tebliğde yer alan birim maliyetlere göre tüm inşaat gruplarının birim maliyetlerinde yüzde 26'nın üzerinde artış gerçekleşmiştir.

TABLO II: 36- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

	2022	2023	2024	2025
İnşaat Sektörü GSYH Payı (Cari Fiyatlarla)	4,9	5,4	5,8	6,2(1)
İnşaat Sektörü Büyüme Hızı (2009 Sabit Fiyatlarıyla)	-7,1	6,5	9,9	9,8(2)

Kaynak: TÜİK

(1) Ocak-Haziran dönemi ortalama değerleri esas alınmıştır.

(2) Bir önceki yılın Ocak-Haziran dönemine göre ortalama değerler esas alınmıştır.

2023 yılında yüzde 6,5'lik büyümeyle sektörün daralma eğilimi sona ermiş, 2024 yılında yüzde 9,9'luk artışla büyüme eğilimi devam etmiştir. Sektörün GSYH içindeki payı ise 2025 yılı Ocak-Haziran döneminde yüzde 6,2 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 37- İnşaat Sektörü İstihdamı

	2022	2023	2024	2024 (1)	2025 (1)
İstihdam (Bin Kişi)	1 846	1 997	2 162	2 146	2 182
İstihdam Payı (Yüzde)	6,0	6,3	6,6	6,6	6,8

Kaynak: TÜİK

(1) Ocak-Haziran dönemi ortalama değerleri esas alınmıştır.

Türkiye'nin önemli istihdam kaynaklarından biri olan inşaat sektörünün istihdamında ve toplam istihdam içindeki payında 2025 yılı Ocak-Haziran döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre artış meydana gelmiştir.

TÜİK tarafından yayımlanan yapı izin istatistikleri yalnızca belediyelerce düzenlenen yapı belgelerini kapsarken 2025 yılı ikinci çeyrek itibarıyla tüm yetkili idarelerce düzenlenen belgeler de istatistiklere dahil edilmiştir. Bu kapsamda, 2010 yılından itibaren mevcut olan istatistikler de güncellenmiştir. 2025 yılı ikinci çeyreğinde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yapı kullanma izin belgesi verilen bina sayısı yüzde 18,1, daire sayısı yüzde 44,3 ve toplam metrekare büyüklüğü yüzde 30,2 azalmıştır. Yapı kullanma izni verilen sanayi binaları ve depolar hariç diğer binaların toplam metrekare büyüklüğü, 2025 yılı Ocak-Haziran döneminde önceki yılın aynı dönemine göre düşmüştür.

TABLO II: 38- Metrekare Büyüklüğüne Göre Yapı Kullanma İzin Belgesi Alan Binaların Dağılımı

	2022	2023	2024	2024 (1)	2025 (1)
Bir Daireli İkamet Amaçlı Binalar	7 125	6 911	8 134	3 925	3 042
İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar	96 365	79 163	89 281	39 444	39 298
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	3 754	3 114	3 374	1 550	1 396
Kamu Eğlence, Hastane, Eğitim veya Bakım Binaları	5 615	4 294	6 416	3 499	2 290
Sanayi Binaları ve Depolar	14 259	14 966	17 792	7 645	8 152

Kaynak: TÜİK

(1) Ocak-Haziran dönemi değerleri esas alınmıştır.

2025 yılında inşaat sektöründe sürdürülebilir ve çevre dostu inşaat sektörü hedefi doğrultusunda karbon-nötr beton kullanımı, üç boyutlu yazıcılarla yapım, yapay zekâ kullanımı, ısı yalıtımı ve enerji verimliliği sağlayan akıllı malzemeler ile geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı, yapı bilgi modellemesi, insansız hava araçlarıyla izleme, modüler ve prefabrik yapılar gibi uygulamaların artarak devam etmesi beklenmektedir. Bu uygulamalar sektörü verimlilik, maliyet ve risk yönetimi açısından etkilerken yeni standartlara uyum sürecini de beraberinde getirmektedir.

2025 yılında iş sağlığı ve güvenliği profesyonellerine yönelik temel eğitim müfredatı güncellenmiştir. Yüksekte güvenli çalışma bilincinin artırılmasına, iş kazalarını önleyici nitelikte iş ekipmanının kullanımına ve iş kazalarının önlenmesine yönelik bilgilendirme ve seminer faaliyetleri yürütülmüştür. İl müdürlükleri bünyesindeki yapı malzemeleri laboratuvarlarının altyapılarının güçlendirilmesi amacıyla envanter incelemesi, eksiklerinin tespitine yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması ve firmalar üzerindeki yükün azaltılması amacıyla 29 Mart 2025 tarihli Cumhurbaşkanı Kararıyla demiryolu hattı, tramvay, finiküler, monoray, metro ve şehir içi raylı ulaşım sistemleri inşaat ve onarım işleri dolayısıyla bu işleri yapanlara ödenen istihkak bedellerinden yapılan vergi tevkifat oranı yüzde 1'e düşürülmüştür.

Kamu ihale, alım ve sözleşme süreçlerinde Elektronik Kamu Alımları Platformu üzerinden yürütülecek iş ve işlemleri düzenleyen Kamu Alımlarının Elektronik Ortamda Yapılması Yönetmeliği ile eki Elektronik Ortamda Yapılan İhalelerde Uygulanacak Tıp İdari Şartname ve buna bağlı diğer düzenlemeler 15 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe girmek üzere 18 Mayıs 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Ayrıca kamu ihale mevzuatında değişiklik yapan 10 yönetmelik ve iki tebliğ de aynı tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu düzenlemelerden dokuz yönetmelik ve tebliğin yürürlük tarihleri 26 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak 1 Ağustos 2025 olacak şekilde güncellenmiştir.

11 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren yeni yapı ruhsatı alınacak kamuya ait sağlık, eğitim, yurt ve hizmet binalarından toplam yapı inşaat alanı 10.000 m² ve üzerinde olan binalar için YeS-TR Sistemi aracılığıyla yeşil sertifika alınması zorunlu kılınmıştır.

Binaların enerji performansının iyileştirilmesi kapsamında çeşitli mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir. 20 Şubat 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan TS 825 Binalarda Isı Yalıtım Kuralları Standardı İle İlgili Tebliğ ile TS 825 ısı yalıtım standardı zorunlu hale getirilmiştir. Bahse konu standartla uyumlu yeni enerji performans kriterlerini düzenleyen Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 24 Haziran 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Ayrıca binaların enerji performansı hesaplamalarını güncelleyen Binalarda Enerji Performansı Ulusal Hesaplama Yöntemine Dair Tebliğ 25 Nisan 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun bazı maddelerinde değişiklik getiren 7534 sayılı Köy Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 5 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Kanun hükümlerinde yapılan değişikliklere uyum sağlanması ve daha etkin bir yapı denetim sisteminin oluşturulması amacıyla 12 Haziran 2025 tarihli Resmî Gazete’de Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Yapı Sahipleri ile Yapı Denetimi Hizmet Sözleşmesi İmzalayacak Yapı Denetim Kuruluşlarının Elektronik Ortamda Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslara Dair Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ ve Yapı Denetim Kuruluşlarının Faaliyetlerinin Denetlenmesi, İdari Müeyyide Uygulanması ve İdari Para Cezalarının Tahsil Edilmesinin Usûl ve Esaslarına Dair Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır.

TABLO II: 39- Yurt Dışı Müteahhitlik Firmalarının En Çok Proje Yaptığı Ülkeler

Ülke	2024		Ülke	1972-2025 Temmuz	
	(Milyon Dolar) (1)	(Yüzde Pay)		(Milyon Dolar) (1)	(Yüzde Pay)
BAE	6 056	19,4	Rusya	103 100	18,9
S. Arabistan	5 545	17,7	Türkmenistan	54 195	10,0
Uganda	3 061	9,8	Irak	36 568	6,7
Gabon	2 159	7,0	S. Arabistan	33 361	6,1
Cezayir	1 687	5,4	Libya	31 446	5,8

Kaynak: Ticaret Bakanlığı
(1) Projelerin Toplam Bedeli

Ticaret Bakanlığı verilerine göre Türk müteahhitlik firmaları 1972 yılından Temmuz 2025’e kadar 137 ülkede 543,61 milyar dolar değerinde 12.627 proje üstlenmiştir. 1972’den bugüne kadar proje yapılan ülkelere bakıldığında Rusya ilk sıradaki konumunu korusa da savaş nedeniyle 2024 yılında en çok proje üstlenilen ilk beş ülke arasında yer almamıştır. Aynı yıl Gabon ve Uganda’da ise önemli projeler üstlenilmiştir. Firmaların en çok proje gerçekleştirdiği ülkeler Bağımsız Devletler Topluluğu, Orta Doğu ve Afrika ülkeleridir.

2025 yılı Ocak-Temmuz döneminde Türk inşaat firmaları yurt dışında 6,18 milyar dolar değerinde proje üstlenmiştir. Yurt dışı müteahhitlik firmalarının üstlendiği projelerin dağılımına bakıldığında 1972’den 2025 Temmuz ayına kadar ilk sırayı yüzde 14,1’lik payla karayolu/tünel/köprü projelerinin aldığı görülmektedir. Farklı sektörlerde faaliyet gösteren firmalar 2024 yılında en çok demiryolu projesi üstlenmiştir.

TABLO II: 40- Yurt Dışı Müteahhitlik Firmaları Tarafından Üstlenilen Projelerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	2024		Sektörler	1972-2025 Temmuz	
	(Milyon Dolar) (1)	(Yüzde Pay)		(Milyon Dolar) (1)	(Yüzde Pay)
Demiryolu	8 164	26,1	Karayolu/Tünel/Köprü	76 886	14,1
Karayolu/Tünel/Köprü	3 431	11,0	Konut	72 576	13,4
Konut	2 148	6,9	Enerji Santrali	46 224	8,5
Sağlık Tesisi	1 746	5,6	Demiryolu	38 622	7,1
Turistik Tesis	1 678	5,4	Ticaret Merkezi	37 074	6,8

Kaynak: Ticaret Bakanlığı
(1) Projelerin Toplam Bedeli

b) Amaç

Net sıfır karbon hedefi doğrultusunda yenilenebilir kaynakları kullanan, sürdürülebilir ve güvenli yapı çevre oluşturmak; güçlü ve entegre tedarik zincirlerine sahip, düşük karbonlu yapı malzemelerini rekabetçi maliyetlerle üretebilen, teknolojik kabiliyeti yüksek bir inşaat sektörü oluşturmak ve ülkemizi yurt dışında küresel bir marka haline getirmek temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
İnşaat sektörünün yeşil dönüşümü sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.633)		
Tedbir 633.1. Düşük karbonlu yapı malzemelerinin rekabetçi maliyetlerle üretilebilmesi için güçlü ve entegre tedarik zincirleri oluşturulacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı	1. Binaların yapım, kullanım ve yıkım süreçlerini içeren ulusal düzeyde Yaşam Döngüsü Değerlendirme (YDD) hesaplama yöntemi oluşturulacaktır.
Tedbir 633.3. İnşaat sektöründe sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla ihtiyaç analizi yapılarak gerekli mevzuat çalışmaları yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. İnşaat sektöründe sürdürülebilirlik ihtiyaç analizi doğrultusunda mevzuat çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 633.5. Mevcut bina stokunun enerji performansının iyileştirilmesi için finansal ve teknik teşvik araçları geliştirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1. Finansal ve teknik teşvik mekanizmaları oluşturulacaktır.
Tedbir 633.8. Binalarda yenilenebilir enerji kullanım oranları artırılarak enerji verimliliği yüksek binalar yaygınlaştırılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1. Binalarda yenilenebilir enerji kullanım oranının kademeli olarak artırılması konusunda altyapı çalışması yapılacaktır.

<p>Tedbir 633.10. nSEB uygulamaları hakkında toplumsal farkındalık oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ve Neredeyse Sıfır Enerjili Bina (nSEB) uygulamaları hakkında ilgili kurumlara, uygulayıcılara ve sektöre yönelik eğitim ve seminer faaliyetlerine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 633.11. Yeşil binalar ile yeşil yerleşmelerin sertifikalandırılmasına yönelik Ulusal Yeşil Sertifika Sistemi yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yeşil bina ve yerleşmeler ile Ulusal Yeşil Sertifika Sistemi (Yes-TR) hakkında ilgili idarelere, uygulayıcılara ve sektöre yönelik eğitim ve seminer faaliyetlerine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 633.12. Ulusal Yeşil Bina Sertifika Sistemi (Yes-TR) uluslararası kullanıma uygun hale getirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yes-TR'nin diğer ülkelerde kullanımına imkân tanıyan sistem, yazılım ve altyapı çalışmalarına devam edilecektir.</p>
<p>Mimarlık-mühendislik eğitimi güncel gelişmelere uygun olarak gözden geçirilerek niteliği artırılacaktır. (Kalkınma planı p.636)</p>		
<p>Tedbir 636.1. Üniversitelerdeki mimarlık-mühendislik eğitim müfredatı yapı bilgi modellemesi, döngüsel ekonomi, enerji verimliliği gibi alanlar ile hukuk, sözleşme yönetimi, proje yönetimi ve risk yönetimi gibi yönetsel konularda nitelikli ve yabancı dil bilen işgücü yetiştirilmesine yönelik yeniden düzenlenecektir.</p>	<p>YÖK (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Yükseköğretim kurumlarında mimarlık-mühendislik eğitim müfredatının güncellenmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>İnşaat ekosisteminde dijitalleşme artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.637)</p>		
<p>Tedbir 637.2. Dijital proje teslimi, otonom proje kontrolü gibi araçların kullanımına yönelik hukuki altyapı oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Yapı ruhsat süreçleriyle entegre dijital proje teslimine ilişkin mevzuat hazırlıkları yapılacaktır. 2. Mimarlık-mühendislik projelerinin teslim, kontrol ve onay sürecinin dijital ortama taşınması, internet tabanlı ve açık kaynaklı ulusal e-proje portal araçlarının kullanılmasına yönelik altyapı geliştirme çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Kamu ihale mevzuatı ve uygulamaları uluslararası norm ve standartlarla uyumlu olacak şekilde güncellenecek, kamu ihale usulleri ile yapım ve hizmet yüklenicilerinin seçim kriterleri rekabeti sağlayacak şekilde yeniden belirlenecektir. (Kalkınma Planı p.641)</p>		

<p>Tedbir 641.5. Tüm kamu ihale ve alımlarının hızlı, etkin ve saydam bir şekilde tek bir platformdan yürütülmesi amacıyla sistem güncellenecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Elektronik Kamu Alımları Platformunun güncel teknolojilerle yenilenmesine ve mevcut geliştirmelere yeni özelliklerin eklenmesine yönelik analiz, yazılım ve test süreçlerine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 641.6. Kamu ihale sözleşme süreçlerinin dijitalleştirilmesi amacıyla merkezi bir platform oluşturulacak, tüm kamu kurum ve kuruluşlarının işlemlerini bu platform üzerinden yürütmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kamu ihale sözleşme işlemlerinin elektronik ortamda tek bir platformdan yürütülmesine yönelik analiz, yazılım ve test süreçlerine devam edilecektir.</p>
<p>Teknik müşavirlik hizmetleri desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.642)</p>		
<p>Tedbir 642.1. Teknik müşavirlik hizmetleri desteklenecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), İlgili STK'lar</p>	<p>1. Yurt dışı teknik müşavirlik firmalarının daha fazla proje üstlenmeleri ve pazar çeşitliliklerini artırmalarını teminen sektör kuruluşlarıyla yürütülen heyet programı faaliyetlerine ve devlet desteklerine devam edilecektir.</p>
<p>Müteahhitlik ve teknik müşavirlik firmalarının uluslararası rekabet gücü artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.643)</p>		
<p>Tedbir 643.1. Yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinin yeni pazarlara girebilmesi, mevcut pazarlarda derinleşmesi, Türk inşaat ürünlerinin ihracatına katkı sağlanması için firmaların uluslararası pazarlarda konumlanması, güçlenmesi ve markalaşması yönünde desteklenmesine devam edilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), TİKA, Türk Eximbank</p>	<p>1. Yurt dışı müteahhitlik sektörünün yeni pazarlara açılması ve Türk firmalarının daha fazla proje üstlenmesini teminen sektör çatı kuruluşlarıyla müteahhitlik heyet programları sürdürülecektir.</p>
<p>İnşaat sektöründe yenilikçilik ve Ar-Ge faaliyetleri, ülke önceliklerine ve ihtiyaçlarına göre teşvik edilecek ve Ar-Ge faaliyetlerinde akademik katkının artırılmasına yönelik araçlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.644)</p>		
<p>Tedbir 644.2. Teknik mevzuat geliştirmeye yönelik Ar-Ge faaliyetleri için programlar oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Ar-Ge faaliyetlerinin yaygınlaştırılması kapsamında mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.</p>

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Yurt Dışı Teknik Müşavirlik Hizmetleri Yıllık Toplam Proje Tutarı	Milyon Dolar	263	200	210
Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri İş Hacmi	Milyar Dolar	30,6	27,0	28,0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.2.4. Devlet Yardımları

a) Mevcut Durum

102 sayılı Devlet Yardımlarının Uygulanması, Koordinasyonu, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca sektörlerin yönlendirilmesi ve özendirilmesi suretiyle ülkemizin uzun vadeli rekabet gücünün geliştirilmesi ve kalkınma sürecinin hızlandırılması amacıyla 2025 yılında devlet yardımları alanında mevzuat düzenlemeleri yapılmış, izleme ve etki değerlendirme çalışmaları yürütülmüş, devlet yardımı uygulayan kurumların izleme ve etki değerlendirme kapasitelerinin artırılmasına yönelik faaliyetleri sürdürülmüştür.

Mevzuat düzenlemeleri kapsamında 1 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 184 sayılı Devlet Yardımlarının Uygulanması, Koordinasyonu, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 102 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 2’nci maddesinin ikinci fıkrası değiştirilmiştir. Söz konusu değişiklik ile 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı Cetvelde yer alan Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar tarafından uygulanan devlet yardımları da 102 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin teklif ve değerlendirmeye tabi devlet yardımları arasına dahil edilmiştir.

Ayrıca, sektörel ihtiyaçlar ve gelişmeler çerçevesinde tarım, yatırım, girişimcilik ve ihracat alanlarına yönelik devlet yardımlarına ilişkin 2025 yılı Eylül sonu itibarıyla toplam on bir Cumhurbaşkanlığı Kararı yayımlanmıştır. Bu Kararların altısı tarım, biri yatırım, ikisi girişimcilik, ikisi kültür biri ise ihracat alanına yönelik olarak çıkarılmıştır. Kararlardan yedisi mevcut düzenlemelerde değişiklik yapılmasına veya süre uzatımına ilişkin iken, diğer beş Karar ile yeni düzenlemeler ihdas edilmiştir.

Tarım sektörüne ilişkin olarak 2025 yılında yayımlanan altı Cumhurbaşkanlığı Kararından üçü mevcut düzenlemelerde değişiklik yapılmasına veya süre uzatımına yönelik olurken, diğer üçü ise yeni düzenlemeler getirmiştir. Yeni düzenlemeler çerçevesinde işlenmeyen, nadasa ayrılan ve işlemeli tarıma uygun olmayan alanlar öncelikli olmak üzere, uygun tarımsal üretim yöntemleri kullanmak suretiyle bitkisel üretimin artırılması ve zirai don nedeniyle hasar gören üreticilerin hasarının karşılanması düzenlenmektedir. Bunlar 15 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tarım Sigortaları Havuzuna Devlet Tarafından Taahhüt Edilecek Hasar Fazlası Desteğine İlişkin 9593 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 19 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Tarım Arazilerinin Kullanımının Etkinleştirilmesinin Desteklenmesine İlişkin 9626 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 14 Eylül

2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2025 Yılında Meydana Gelen Zirai Don Nedeniyle Ürünleri Hasar Gören Çiftçilere Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair 10396 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıdır.

2025 yılında girişimcilik ve yatırım alanında uygulanan devlet yardımları hakkında yayımlanan üç Cumhurbaşkanlığı Kararından ikisi yeni düzenleme niteliğinde, biri ise mevcut Kararlarda değişiklik yapılmasına yöneliktir. Yatırım sektörü ile ilgili olarak üretim ve istihdamın artırılması, Türkiye’nin kritik ihtiyaçlarının karşılanması, uluslararası rekabet gücünü artıracak katma değeri yüksek yatırımların özendirilmesi, işletmelerin yeşil ve dijital dönüşümlerinin hızlandırılması, uluslararası doğrudan yatırımların artırılması ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasına yönelik yatırımların desteklenmesi amacıyla 9903 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 30 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Karar ile seçiciliğin ve destek unsurlarının etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir.

Girişimcilik sektörü ile ilgili olarak 1 Şubat 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 9497 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile KOSGEB tarafından verilecek hizmetler ve desteklerden yararlanacak işletmelere ilişkin sektörel ve bölgesel öncelikler belirlenmiştir. Buna ek olarak mevcut düzenlemelerde yapılan değişiklik uyarınca bir destek programı kapsamında KOSGEB tarafından sağlanacak kredi faiz desteği üst limiti 1 Şubat 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 9504 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yükseltilmiştir.

İhracat alanında 2025 yılında 5973 sayılı İhracat Destekleri Hakkında Kararda değişiklik yapılmasına yönelik bir Cumhurbaşkanlığı Kararı yayımlanmıştır. 17 Nisan 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan söz konusu değişiklik kapsamında 1 Ocak 2026 tarihinden itibaren uygulanmak üzere yurt dışı fuarlarda olduğu gibi yurt içi fuarlarda da prestijli fuar uygulaması getirilmekte, sektörün önde gelen uluslararası fuarlarının Ticaret Bakanlığı tarafından prestijli fuar olarak belirlenmesi ve söz konusu fuarlara katılımın daha yüksek parasal sınırdahilinde desteklenmesi olanağı sağlanmaktadır. Ayrıca yurt içi fuar katılım destek başvurularının daha hızlı sonuçlandırılabilmesi amacıyla yurt dışı fuarlarda olduğu gibi Bakanlık tarafından metrekare bazında belirlenerek ilan edilen bedel üzerinden devlet yardımı sağlanmasını içeren desteğe esas tutar uygulamasına geçilmektedir.

Bunlara ek olarak kültür alanına ilişkin Sinema Sektörünün Desteklenmesi Hakkında Yönetmelikte yapılan değişiklikler 7 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete ile 19 Haziran 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu değişiklikler ile devlet yardımı süreçlerinde etkinliğin artırılması amacıyla başvuru belgelerinde düzenlemeler yapılmış, ayrıca sinema desteklerinin daha verimli kullanılmasını ve sektörün gelişimini sağlamak üzere İlk Uzun Metrajlı Film Desteğine yönetmenlerin yanı sıra yapımcıların da başvurabilmesine imkân tanınmıştır. Bunun yanı sıra tüm devlet yardımı türlerinde teminat karşılığında tek seferde ödeme ve aynı yıl içerisinde birden fazla destek alma yasağı korunarak yararlanıcılara birden fazla devlet yardımına başvurabilme olanağı getirilmiştir.

102 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca devlet yardımlarına ilişkin mükerrerliğin önlenmesi ve farklı devlet yardımı uygulamaları arasında uyumun

sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmış ve uygulayıcı kurum ve kuruluşlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

2025 yılında ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından 102 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca devlet yardımlarının etkilerinin değerlendirilmesine ve uygulamaların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüştür. Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından Kararname uyarınca 2024 Yılı Devlet Yardımları Değerlendirme Raporu hazırlanmıştır.

Devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarının, devlet yardımları alanındaki etki değerlendirme kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla, Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından 2024 yılında düzenlenen eğitim programlarına ilgili kurumlardan toplam 141 temsilci katılmış, programları başarıyla tamamlayan 113 katılımcıya sertifika verilmiştir. Eylül 2025'te başlayan ve Kasım ayında tamamlanması öngörülen eğitim programına ise 30 kamu kurum ve kuruluşunu temsilen 145 personelin katılımı sağlanması öngörülmektedir. Söz konusu eğitimin ardından başarılı olan katılımcılara sertifika verilecektir. Buna ek olarak, devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarının ilgili birimlerinden temsilcilerin katılımıyla 25-26 Kasım 2025 tarihlerinde gerçekleştirilecek Devlet Yardımları Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısı'nda devlet yardımlarının uygulanması, izlenmesi ve etkilerinin değerlendirilmesine yönelik ortak ihtiyaçların ele alınması ve iyi uygulama örneklerinin paylaşılması planlanmaktadır.

Devlet yardımlarının etkin şekilde izlenmesi ve raporlanması amacıyla Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından kurulan Devlet Yardımları İzleme Sistemi (DYİS)'ne 2025 yılında ilgili tüm kurum ve kuruluşların entegrasyonu sağlanmıştır. Mevzuat ve uygulamadaki gelişmeler doğrultusunda DYİS'e ilişkin idame ve geliştirme çalışmaları 2026 yılında sürdürülecektir.

b) Amaç

Sektörel yönlendirme ve özendirmeyle yatırım, üretim ve istihdamın artırılması suretiyle toplum refahının yükseltilmesi, uzun vadeli uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi, kalkınma sürecinin hızlandırılması, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, piyasa aksaklıklarının giderilerek piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Devlet yardımlarının etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.646)		
Tedbir 646.1. Devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarında etki değerlendirme kapasitesi geliştirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı, YÖK, BDDK, EPDK, GİB, SPK	1. Devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan ilgili personele yönelik etki değerlendirme eğitim programları gerçekleştirilecektir. 2. Devlet yardımı uygulayan kamu kurum ve kuruluşları arasında tecrübe paylaşımını amaçlayan toplantılar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 646.2. Uygulanmakta olan devlet yardımları, amacı ile tutarlılığı başta olmak üzere etki değerlendirme sonuçları kapsamında gözden geçirilecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı, YÖK, BDDK, EPDK, GİB, SPK	1. 2025 Yılı Devlet Yardımları Değerlendirme Raporu hazırlanacaktır.
Devlet yardımlarına ilişkin izleme mekanizması oluşturulacak ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.647)		
Tedbir 647.3. Uluslararası yardım standartları ve kuralları takip edilecek, iyi uygulama örnekleri ve ihtiyaçlarla ilgili araştırmalar yapılacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Devlet yardımlarıyla ilgili uluslararası gelişmeleri inceleyen bir rapor yayımlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Etki Değerlendirme Eğitimi Verilen Kamu Kurum ve Kuruluş Personeli Sayısı	Kişi	141	145	140
DYİS'e Entegre Devlet Yardımı Uygulayan Kamu Kurum ve Kuruluş Oranı	Yüzde	50	100	100

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.3. NİTELİKLİ İNSAN, GÜÇLÜ AİLE, SAĞLIKLI TOPLUM

2.3.1. Eğitim

a) Mevcut Durum

Okul öncesinden itibaren eğitimin her kademesinde kaliteli eğitime erişim gerek fiziki kapasitenin geliştirilmesi gerekse öğretmen niteliklerinin artırılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Küresel ölçekte yaşanan ve özellikle son yıllarda beceri temelli eğitimin ön plana çıkmasıyla birlikte dijital, analitik ve sosyal becerilerin bireylere kazandırılmasında eğitim sistemi önemli bir rol oynamaktadır.

Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması faaliyetleri neticesinde 4-5 yaş için brüt okullaşma oranı, 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde yüzde 66,96 olarak gerçekleşmiştir. Okul öncesi eğitime erişim için beşeri ve fiziki imkânları iyileştirme çalışmalarının yanı sıra kaliteli okul öncesi eğitime erişim için okul öncesiyle ilgili kalite standartları belirlenerek izleme ve değerlendirme sisteminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Temel eğitim kademesinde de eğitime erişim artırılmış ve çocukların beceri temelli etkinlikler doğrultusunda temel eğitimin yapılandırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde brüt okullaşma oranı ilköğretimde yüzde 98,44, ortaöğretimde ise yüzde 101,07 olmuştur. Ortaöğretim kademesinde devamsızlık ve başarısızlık nedeniyle sınıf tekrarı riski taşıyan öğrencilere yönelik çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla önleme, müdahale ve yönlendirme çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca öğrencilerin sınıf geçmelerinde gerekli görülen yeterlilik ve kazanımlara sahip olarak eğitim ve öğretim süreçlerini tamamlamalarını sağlamak amacıyla düzenlemeler yapılmıştır.

Öğrencilerin fiziki, sosyal, duygusal, zihni ve ahlâki bakımdan çok yönlü gelişimini desteklemek amacıyla geliştirilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin uygulanmasına ilişkin genelge yayımlanmış olup Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları uygulaması 2024-2025 eğitim öğretim yılında 1., 5., ortaöğretim hazırlık ve 9. sınıflarda başlamış olup 2025-2026 eğitim öğretim yılında da 2., 6. ve 10. sınıflarda uygulamaya geçilmiştir. Ders kitaplarındaki içerikler, teorik bilgilerin yanı sıra günlük hayatla da köprü kuracak nitelikte hazırlanmaktadır. Bilgi, beceri, eğilim ve değerlerin öğrencilere günlük yaşamında karşılaşılabileceği durumlara uygun olarak bireysel ve birlikte çalışma, eğitsel oyunlar, araştırma ve proje çalışmaları gibi ders içi ve ders dışı etkinliklerle kazandırılması hedeflenmektedir. Ayrıca öğrencilerin kelime hazinesini geliştirecek şekilde Türkçenin doğru ve etkili kullanımına dikkat edilmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde öğrencilerin işbirliği yapma, etkin öğrenme, toplumsal yaşam, aile yaşamı gibi alanlarda yeterli olabilmelerini sağlayan, başarı için önemli rol oynayan ve akademik başarıyı destekleyen yönlerini geliştirmek için sosyal duygusal beceri programları oluşturulmaktadır. Sosyal duygusal becerilerin gelişimini destekleyen afiş, broşür ve sunum içeriklerinin yanı sıra okul öncesi ve ilköğrencilerine yönelik oyun içerikleri ve hikâye kitapları da hazırlanmış olup pek çok materyal öğrenci, öğretmen ve velilerin kullanımına sunulmaktadır.

Eğitim hizmetlerine yönelik bilgi sistemlerine ilişkin kapasite ve kabiliyetlerin geliştirilmesi amacıyla eğitim-ğretim, insan kaynakları, fiziki altyapıya ilişkin ihtiyaçların tespiti gibi süreçlerde karar alma faaliyetlerini destekleyen, çözüm nerileri sunan, olası sorunları önceden tespit eden, daha hızlı ve doğru kararlar alınmasına yardımcı olan dijital bir karar destek platformu olan Bakanlık Yönetim Sistemi uygulamaya konulmuştur. Söz konusu uygulamanın geliştirilmesine ilişkin süreçler devam etmektedir.

Beşeri sermayenin ekonominin ihtiyaçlarıyla uyumlu bir şekilde geliştirilmesi ve becerilerin güncellenmesi hususunda mesleki eğitimin kritik bir rolü bulunmaktadır. Bu kapsamda, özel sektör ile mesleki ve teknik eğitim kurumları arasında müfredat, finansman, ğretmen eğitimi, staj ve istihdam dâhil uzun vadeli işbirliğinin sağlanması çalışmalarına devam edilmektedir. Diğer yandan mesleki, akademik, dijital ve sosyal beceri kazanımı sağlayan, mesleki değerlere bağlı öğrencilerin yetiştirilmesi mesleki eğitimde öncelikler arasındadır. Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin fırsat eşitliği temelinde sektörel yoğunluğun bulunduğu yerlerdeki işletmelerde mesleki eğitime katılımlarını sağlayarak mesleki yeterliliklerinin artırılması, altyapının geliştirilerek sektörel kümelenmenin sağlanması ile birlikte işgücü piyasası ihtiyaçlarına uyumun gclendirilmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı Bölge Okulu, İhtisas, Sektör İçi ve Sektöre Entegre zellikli Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönergesi kapsamında kurum ve kuruluşlarla işbirliği protokolleri yürütülmeye devam edilecektir.

Mesleki eğitimde bireysel ve sektörel ihtiyaçlara cevap verebilen bir mesleki eğitim sistemi inşa etmek, eğitim-istihdam ilişkisini gclendirmek, mesleki eğitimi yaygınlaştırmak, mesleki eğitimin gelecekteki perspektifini belirlemek amacıyla mesleki ve teknik liselerin fiziki altyapısını gclendirmeye yönelik atölye ve laboratuvar donanımlarının güncel ve geleceğin teknolojik gelişmelerine uygun olarak yenileme çalışmaları devam edecektir.

Ekim 2025 itibarıyla 129 devlet niversitesi, 75 vakıf niversitesi ve dört vakıf meslek yüksekokulu olmak üzere toplam 208 yükseköğretim kurumu bulunmakta olup her ilimizde yükseköğretim hizmeti gerçekleştirilmektedir. İlk kademelerde olduğu gibi yükseköğretim kademesinde de eğitime erişim sorunu ortadan kaldırılmış olup yükseköğretimde kalitenin artırılması amaçlanmaktadır.

YK tarafından, dünyadaki hızlı teknolojik gelişim ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelere ayak uydurmak, öğrencilere daha etkili bir öğrenme deneyimi sunmak ve araştırma faaliyetlerini gclendirmek amacıyla dijitalleşme konusunda önemli adımlar atılmaktadır. Üniversite ğrencileri ile mezunlarının mesleki yetkinliklerinin artırılması ve yükseköğretimin dijitalleşmesi kapsamında bilişim ve yapay zekâ alanında çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Üniversitelerde yeni ortaya çıkan ve ihtiyaç duyulan yetkinliklerin öğrencilere kazandırılması amacıyla bilişim alanında ön lisans, lisans ve lisansüstü programlar açılmıştır. Dijital teknolojiler alanında bütün sektörlerde ihtiyaç duyulan nitelikli insan kaynağını karşılamak amacıyla yapay zekâ mühendisliği, yapay zekâ ve veri mühendisliği bölümleri ile lisansüstü seviyede farklı programlar açılmıştır. Ayrıca başta yapay zekâ olmak üzere dijitalleşme ve büyük veri gibi konularda ortaya çıkan insan kaynağı ihtiyaını karşılamak için açılması gereken yeni bölüm ve programların belirlenmesine yönelik YK bünyesinde Yapay Zekâ Temelli Programların Belirlenmesi alışma Grubu kurulmuş, 2023 yılından itibaren yürütülen çalışmalar sonucunda 20 yükseköğretim kurumu bünyesinde 23 lisans ve 50 ön lisans programı açılmıştır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile imzalanan Sürdürülebilir ve İklim Dostu Kampüs Oluşturulması Alanında İş Birliği Protokolü ile belirlenen 11 pilot üniversitede sürdürülebilir, enerji bakımından verimli, doğayla uyumlu ve çevreye asgari düzeyde zarar veren kampüslerin oluşturulması, üniversite kampüslerinde enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji uygulamalarının artırılması, bu alanda duyarlılık ve farkındalık oluşturulmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Üniversitelerde eğitimin niteliğinin ve yükseköğretim sisteminin kalitesinin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir. 2006 ve sonrasında kurulmuş üniversitelerin bölgesel kalkınma misyonu çerçevesinde ihtisaslaşmasını sağlamak amacıyla Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşması Programı kapsamında Ekim 2025 itibarıyla 25 üniversite desteklenmektedir. Üniversitelerin buldukları bölgedeki kalkınma potansiyelini harekete geçirmeleri amacıyla tarım ve havza bazlı kalkınma, hayvancılık, sağlık ve çevre, ormancılık, tekstil, jeotermal, yenilenebilir enerji ve batarya teknolojileri, turizm, akıllı lojistik ve bütünsel bölge uygulamalarıyla makine ve imalat teknolojileri alanlarında desteklenen projelerle üniversite-sanayi işbirliğinin kurulması ve bölgede üretilen ekonomik değerin artırılması amaçlanmaktadır.

Öncelikli Bilim Alanlarında Uzmanlaşan Üniversiteler Projesiyle stratejik araştırma alanlarında yayın kapasitesi ve kalitesiyle öne çıkan yükseköğretim kurumlarının desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla bilgi güvenliğinden tarımda dijital teknolojilere, enerji depolamadan temiz enerjiye kadar 16 stratejik araştırma alanında yetkinlik gösteren 26 devlet ve vakıf üniversitesi program kapsamına alınmıştır. Program ile yükseköğretim sisteminde araştırma kapasitesinin artırılması, ülkenin ihtiyaç duyduğu kritik alanlarda uzmanlaşmanın teşvik edilmesi ve uluslararası düzeyde rekabet gücünün yükseltilmesi hedeflenmektedir.

Yükseköğretimde uluslararasılaşma çalışmaları kapsamında Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı 2015 yılında 72 binlerde iken Ekim 2025 itibarıyla 350 bini aşmıştır. 2024-2028 Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Strateji Belgesi Şubat 2025'te yayınlanmıştır. Söz konusu belgede öğrenci seçim ve kabul süreçleri konusundaki kriterlere yer verilmekte, marka değeri yaratacak üniversitelerin belirlenmesinde program bazlı kontenjan dağılımı hususlarının dikkate alınması ve yabancı dilde eğitim veren programların sayısının artırılması, uluslararası öğrencilere yönelik barınma imkânları ve uluslararasılaşmada kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik politika hedefleri belirlenmiştir. Ayrıca yükseköğretim kontenjanlarının belirlenmesinde arz-talep dengesinin yanı sıra eğitim-istihdam bağlantısının da dikkate alınması önemlidir.

Üniversite sayısı ve örgün yükseköğretim kontenjanlarına paralel olarak yurt ihtiyacının da karşılanması amacıyla Ekim 2025 itibarıyla Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı yurt yatak kapasitesi 1.005.037'ye çıkarılarak talebi karşılama oranı artırılmıştır. Önümüzdeki dönemde de ülke genelinde kapasite artışına devam edilecektir.

b) Amaç

Tüm bireylerin kapsayıcılık ilkesi esasında nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına eşit şartlarda erişimi sağlanarak akademik, sosyal ve mesleki becerilerinin uluslararası standartlara uygun bir şekilde geliştirilmesi, analitik düşünme, finansal

okuryazarlık, işbirlikçi çalışma ve liderlik alanlarında yetkinlik sahibi olmalarının sağlanması, milli, manevi, ahlaki, insani ve toplumsal değerleri içselleştirmiş, ait olduğu aile ve topluma karşı sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirmeleri temel amaçtır.

Erken yaşlarda bireylerin yetenek ve kapasitelerinin keşfedilerek bilim, teknoloji ve mesleki kariyer alanlarında uygun kabiliyetleri geliştirebileceği alanlara yönlendirilmesi, ayrıca kişisel ilgi alanları dikkate alınarak kültür, sanat, spor ve dil yetkinlikleri kazandırılarak genç yaşta belirli alanlarda beceri sahibi, üretken ve sosyal birer vatandaş olarak toplumsal iş bölümünde yer almalarının sağlanması hedeflenmektedir.

Kalite ve sonuç odaklı bir yönetim anlayışıyla ülkemizin ihtiyaçları doğrultusunda evrensel bilgi üretimine katkı sunacak yetkinlikte akademik kadroların ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini hedef alan, uluslararası öğrenciler ve alanında başarılı akademisyenler için üniversitemizi çekim merkezi haline getirecek yenilikçi ve rekabetçi bir yükseköğretim sisteminin oluşturulması amaçlanmaktadır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Çocukların kaliteli, evrensel, ücretsiz ve okul öncesi eğitime erişimlerinde fırsat eşitliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.661)		
Tedbir 661.1. Okul öncesine erişimin artırılması için gerekli fiziki ve beşeri altyapı sağlanacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Okul öncesi eğitimde ihtiyaç duyulan dersliklerin yapımına devam edilecektir.
Tedbir 661.2. Kaliteli okul öncesi eğitime erişimi kolaylaştırmak üzere ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyleri dikkate alınarak öncelikli bölge ve ailelerin ihtiyaçları için farklı modeller üzerinde çalışmalar yürütülecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Okul öncesi eğitimde geçici köy ana sınıfı, taşıma merkezinde ana sınıfı, evde okul öncesi eğitim erişim modelleri uygulanacaktır.
Tedbir 661.3. Hayırseverlerden ve özel sektörden gelen desteklerin öncelikle okul öncesi eğitim alanına yönlendirilmesi teşvik edilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Hayırseverlerden ve özel sektörden gelen desteklerin öncelikle okul öncesi eğitim alanına yönlendirilmesi için tüm valiliklere gerekli duyuru, bilgilendirme ve yönlendirme yapılacaktır.
Çocukların ruhsal ve bedensel gelişmelerini gözetken, çocuk güvenliğini ve çocuğun iyi olma halini destekleyen eğitim ortamları sağlanacak, eğitim dışına çıkma ve okuldan kopma riski bulunan öğrencilere yönelik önleyici mekanizmalar oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.662)		
Tedbir 662.1. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitimi için beşeri ve fiziki imkânlar artırılacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Özel eğitim okullarının ve özel eğitim ortamlarının (özel eğitim sınıfı, hastane sınıfı vb.) fiziki yapısı güçlendirilecektir. 2. Temel eğitim döneminde kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamaları yoluyla eğitim gören öğrencilere yönelik temel matematik ve temel okuryazarlık etkinlik setleri ve programları hazırlanacaktır.

<p>Tedbir 662.3. Okullarda bilim, kültür, sanat ve spor faaliyetleri ile sosyal etkinlikler artırılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Okul kütüphanelerinde atölye, seminer, söyleşi, sergi ve dinleti gibi kültürel-sosyal etkinlikler gerçekleştirilecektir. 2. Bağımlılıkla mücadele için çeşitli kurum ve kuruluşlar işbirliğiyle tiyatro, resim, kısa film gibi yarışmalar, münazara etkinlikleri düzenlenecektir. 3. Bilişim alanında çalışma yapan öğretmen ve öğrencilerin ürünlerini paylaşımları ve yaygınlaştırmaları amacıyla Ulusal GençTek Zirvesi düzenlenecektir. 4. Öğrencilere iklim değişikliği, sürdürülebilirlik ve gönüllülük bilinci temalı resim, şiir, afiş, kısa film gibi yarışmalar yapılacaktır.
<p>Öğrenciler arasındaki başarı farkı ile okullar arasındaki nitelik farkı azaltılacak, tüm okullarda nitelikli ve kapsayıcı eğitim hizmet sunumu sağlanacak, bu amaçla insan kaynağının niteliği artırılacak ve eğitim sürecinin önemli bir parçası olan ailelerin bu kapsamda daha fazla katkı sağlanmalarına yönelik eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.663)</p>		
<p>Tedbir 663.2. Uygulanan telafi edici ve destekleyici yetiştirme programları için etkin izleme ve değerlendirme sistemi kurulacak, bu programlar öğrenci ihtiyaçlarını dikkate alacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İlkokulların 3. sınıflarında uygulanan İlkokullarda Yetiştirme Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yeniden yapılandırılacaktır.
<p>Bireyin gelişimini temel alan ve uzun vadeli öğrenme sürecini de içeren ölçme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.665)</p>		
<p>Tedbir 665.1. Ölçme ve değerlendirme sistemi yeterlilik temelli olarak eğitimin tüm kademelerinde yapılandırılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin meslekî yeterliklerinin geliştirilmesi amacıyla öğretmen eğitimleri gerçekleştirilecektir. 2. Öğretmenlerin sınıf içi ölçme ve değerlendirme süreçlerinde kullanabileceği süreç odaklı ve oyun temelli etkinlik örneklerinin yer aldığı materyaller hazırlanacaktır. 3. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında ortaokul ve liselerde Türkçe, matematik ve fen bilimleri alanlarında çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular içeren Okul Tabanlı İzleme uygulanarak öğrencilerin öğrenme çıktıları ile beceri düzeyleri belirlenecektir.

<p>Tedbir 665.2. Ölçme ve değerlendirmede bilgi ve iletişim teknolojileri aktif olarak kullanılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İki yıllık döngüler halinde ve 4, 8 ve 10. sınıf düzeyindeki öğrencilerin öğrenim sürecinde edindikleri bilgi ve becerileri günlük yaşamda kullanabilme yeterliliklerini belirlemeyi ve zihinsel yetkinlik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan Akademik Becerilerin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABİDE) araştırması elektronik ortamda e-ABİDE olarak gerçekleştirilecektir. 2. Merkezî sınavların değerlendirilmesinde teknolojik gelişmelere uygun yeni yöntemler uygulanacaktır. 3. Yapay zekâ kullanımı ile açık uçlu sorulara ait cevapların puanlanması sağlanacaktır.
<p>Tedbir 665.3. Ulusal izleme araştırmaları için mevzuat altyapısı oluşturulacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İzleme araştırmalarına yönelik hazırlanan yönetmelik, yönerge ve kılavuz güncelleme çalışmaları yapılacaktır.
<p>Tedbir 665.4. Türkçenin doğru ve güzel kullanımını geliştirmek amacıyla dört temel becerinin değerlendirilmesine yönelik ölçme araçları geliştirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, TDK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkçenin doğru ve güzel kullanımını geliştirmek amacıyla farklı sınıf düzeylerinde dört temel dil becerisinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
<p>Eğitim sistemi olağanüstü durumlara karşı daha dayanıklı ve esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.666)</p>		
<p>Tedbir 666.1. Bireyselleşmiş öğrenme sistemi etkin hale getirilecek, uzaktan eğitim altyapısı iyileştirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yabancı dil öğretimine yönelik dijital içeriklerin platform üzerinden kullanıma sunulması sağlanacaktır. 2. MEBİ Bireysel Öğrenme Platformunun içerikleri 11. ve 12. sınıflar için hazırlanarak sisteme yüklenecek, öğrenme analitiği ve yapay zekâ destekli asistan geliştirilerek dijital eğitim platformları ile entegrasyonu sağlanacaktır.
<p>Tedbir 666.2. Olağanüstü durumlarda eğitimin kesintiye uğramasının öğrenme kayıpları üzerindeki etkisini telafi edici çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeline göre 9. ve 10. sınıflar için MEBİ Platformuna entegre edilerek e-içerikler oluşturulacaktır. 2. Eğitim Bilişim Ağının (EBA) içerik yönünden çeşitliliğini arttırmak ve zenginleştirmek amacıyla öğretim materyali, eğitsel video, simülasyon ve zenginleştirilmiş kitap türünde içerikler üretilecektir.
<p>Eğitimde teknolojinin doğru kullanımı sağlanacak, teknoloji okuryazarlığı artırılacak ve teknoloji kullanımından kaynaklı eşitsizlikler azaltılacaktır. (Kalkınma Planı p.667)</p>		
<p>Tedbir 667.1. Okullarda fiber altyapı ve etkileşimli tahta kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Okullarda fiber altyapı ve etkileşimli tahta kullanımı yaygınlaştırılacaktır.

Öğretmen yetiştirme ve geliştirme süreci; mesleğe kabulden önceki eğitimden başlanarak mesleğe kabul, mesleki gelişim ve kariyer gelişimi gibi tüm aşamaları, ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden yapılandırılacak, böylece öğretmenlik mesleğinin niteliği ve toplumsal statüsü güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.668)

Tedbir 668.2. Öğretmenlik kariyer basamaklarında uzman öğretmenlik ve başöğretmenliğe geçişte hazırlanan eğitim programlarının içeriği, mesleki gelişmelerin yanı sıra uluslararası gelişmeleri içerecek şekilde geliştirilerek öğretmenlerin uygun süre ve düzeylerde yetkinlikleri daha da artırılabilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Öğretmenlik kariyer basamaklarında uzman öğretmenlik ve başöğretmenliğe geçişte hazırlanan eğitim programlarının içeriği güncellenecektir.
Tedbir 668.5. Eğitim yöneticiliği profesyonel meslek olarak düzenlenecek, okul yöneticiliği yapacak öğretmenlerin yetiştirilmesi için kurumsal yapı oluşturularak yönetici sertifika programları uygulanacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Yönetici yetiştirme sertifika programına yönelik çalıştay, seminer ve toplantı faaliyetleri yürütülecektir.

Öğretim programları milli, manevi, ahlaki ve evrensel değerler esas alınarak küresel gelişmelere ve ihtiyaçlara uygun olarak güncellenecek, dijital içeriklerin niteliği ve niceliği geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.669)

Tedbir 669.1. Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM)'ne özgü öğretim programları geliştirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Bilim ve Sanat Merkezleri çerçeve öğretim programına uygun yardımcı ders materyalleri ve e-içerikler hazırlanacak, ayrıca programı destekleyici atölye programları geliştirilerek merkezlerin gelişimi ve niteliklerinin artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 669.2. Yaygın eğitim dâhil tüm öğretim programlarında belirlenecek öncelikli kazanımlar doğrultusunda dijital eğitim içerikleri geliştirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Açıköğretim öğrencilerine yönelik dijital eğitim içerikleri Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde yer alan öncelikli kazanımlar doğrultusunda güncellenecektir.

Okul yönetim sistemi iyileştirilerek okullardaki karar alma sürecine tüm paydaşların dâhil edilmesine imkân sağlanacak, okul yönetiminde katılımçılıkla birlikte eğitimin kalitesi artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.670)

Tedbir 670.1. Mesleki eğitimde ders seçimi dâhil karar alma süreçlerine özel sektörün ve ailelerin katılımı sağlanacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S)	1. Eğitim-istihdam ilişkisinin geliştirilmesi için sektör içi okul, sektöre entegre okul, bölge okulu ve ihtisaslaşmış meslek liselerinin açılması ve yaygınlaştırılması gerçekleştirilecektir.
---	----------------------------	---

Eğitim mekânlarının kalitesi artırılarak teknolojiye, çevreye ve sosyal yaşama uyumlu, güvenli, afetlere dirençli, estetik ve erişilebilir olması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.671)

<p>Tedbir 671.1. Yeni derslik inşaatları, bölgeler ve okul türleri özelinde derslik kapasite kullanımı bağlamında mevcut okul ve dersliklerin kapasitelerinin tam olarak kullanılmasını sağlamak üzere okul ve kurumların birleştirilmesi, okul türlerinin değiştirilmesi, binaların takası ve ortak kullanım gibi alternatifler de değerlendirilerek derslik başına düşen öğrenci sayısı gelecek potansiyeli, öğrencilerin nakil hareketi, çağ nüfusu gibi veriler dikkate alınarak yapılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Kurumsal kapasitenin değerlendirilmesine yönelik okul türlerine göre derslik ihtiyacı ve atıl kapasitenin değerlendirilmesi için Bakanlık Yönetim Sistemi aracılığıyla analiz çalışması yapılacaktır.</p>
<p>Özel öğretimde niteliğin artırılması için etkin izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.673)</p>		
<p>Tedbir 673.2. Özel öğretimde yeni modeller geliştirilerek bu alanda kamunun denetleyici rolü güçlendirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Özel öğretim kurumlarında uygulanan programların çeşitliliği artırılarak bu kurumlara yönelik izleme ve denetim süreçleri iyileştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 673.3. Özel meslekî ve teknik eğitim kurumlarına verilen devlet desteği kalite standartları gözetilerek verilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Organize Sanayi Bölgesi (OSB) içinde ve dışındaki özel meslekî ve teknik Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilere verilen eğitim ve öğretim desteğinin öğrenci, öğretmen ve işveren taraflarındaki etkilerini belirlemeye yönelik anket ve diğer saha araştırma çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Özel eğitime erişim iyileştirilerek eğitimin niteliği ve niceliği artırılacak, rehberlik hizmeti standartları yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.674)</p>		
<p>Tedbir 674.1. Özel eğitim kurumları ile üniversitelerin özel eğitim ve uygulama araştırma merkezleri arasındaki işbirlikleri artırılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler</p>	<p>1. Millî Eğitim Bakanlığı ile Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi arasında işbirliği protokolü imzalanarak özel eğitim bölümleri ve meslek yüksekokullarının araştırma kapasitelerinin güçlendirilmesi ve proje işbirliklerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 674.2. Bütünleştirme eğitimi veren okullardaki destek personelinin sayısı ve niteliklerinin artırılması çalışmaları devam edecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Bütünleştirme eğitimi veren okullardaki destek personelinin sayısı ve niteliklerinin artırılması çalışmaları devam edecektir.</p>
<p>Hayat boyu öğrenmeye katılım ve belge çeşitliliği artırılacak, kazanımların belgelendirilmesi teşvik edilecek, hayat boyu öğrenme sisteminin işgücü piyasasının talep ettiği becerileri kazandırması ve bu becerilerin iş ve sosyal yaşamda etkin kullanımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.675)</p>		

<p>Tedbir 675.2. Hayat boyu öğrenmede verilen eğitimlerin standardizasyonunun sağlanması için akreditasyon sistemi oluşturulacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Hayat boyu öğrenme kurumlarında verilen eğitimlerin standardizasyonunun sağlanması için gerekli mevzuat değişikliği çalışmaları yapılacak ve eğitimin standardizasyonu için akreditasyon sistemi oluşturulacaktır.</p>
<p>Tedbir 675.4. İşverenler ile hayat boyu öğrenme merkezi hizmeti sunanlar arasındaki işbirlikleri geliştirilerek ortak program sunmaları sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Mesleki eğitime yönelik protokol ve proje çalışmaları ile işbirlikleri kurulacaktır.</p>
<p>Veri üretme, toplama, işleme, raporlama ve değerlendirme mekanizmaları güçlendirilecek, bu verilerin okullardan merkezi idareye kadar her aşamada kullanılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.677)</p>		
<p>Tedbir 677.1. Veriye dayalı politika üretilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Eğitimde veriye dayalı politika geliştirilmesini desteklemek üzere bilişim altyapısı güçlendirilecek, uluslararası güvenlik sertifikasyonlarıyla desteklenecek ve karar destek sistemleri geliştirilecektir. 2. Bakanlığın tüm birimlerinde üretilen ve tutulan verilerin erişilebilir hale getirilmesi, bu veriler üzerinde analiz, değerlendirme ve modelleme çalışmaları yapılarak Bakanlığın ihtiyaçlarına uygun veriye dayalı politika önerilerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 677.2. Üretilen veriler ile nitel ve nicel araştırmalar yürütülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Ulusal ve uluslararası düzeyde düzenlenen eğitim teknolojileri zirvelerinin sonuçlarına yönelik araştırmalar bilimsel ölçütler esas alınarak gerçekleştirilecektir. 2. İl millî eğitim müdürlükleri araştırma geliştirme (AR-GE) birimleri tarafından veri toplamaya ve işlemeye yönelik değerlendirme mekanizmasını güçlendirecek araştırma raporları hazırlanacaktır.</p>
<p>Mesleki ve teknik eğitimde özel sektörle işbirliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.678)</p>		
<p>Tedbir 678.2. Özel sektör ile mesleki ve teknik eğitim kurumları arasında finansman dâhil uzun vadeli işbirliği sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, STK'lar</p>	<p>1. Belirlenen alanlarda özel sektörle işbirliği yapılarak protokoller hazırlanacak ve yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 678.3. Ülkemiz sanayiinde öncelikli sektörlerde faaliyet gösteren firmalardaki eğitim merkezi altyapısından mesleki ve teknik eğitim öğrencilerinin yararlanması sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, STK'lar</p>	<p>1. İhtiyaç duyulan alanlara yönelik özel sektörle işbirliği yapılarak protokoller hazırlanacak ve yürütülecektir.</p>

<p>Tedbir 678.5. Mesleki ve teknik eğitime yönelik alternatif finansman kaynakları oluşturulacak ve bu kaynakların kullanımı artırılabilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, STK'lar</p>	<p>1. Kurum, kuruluşlar ve ilgili sektörlerle yapılan protokoller kapsamında mesleki teknik eğitim kurumu öğrencilerine başarı bursu verilmesi ve mezuniyet sonrası istihdam edilmelerinin desteklenmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Mesleki ve teknik eğitimde mesleki, akademik, dijital ve sosyal beceri kazanımı iyileştirilecek, ahlak kültürüyle birlikte mesleki değerlere bağlılık güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.679)</p>		
<p>Tedbir 679.1. Akademik ve mesleki beceriler de dâhil olmak üzere ulusal beceri tanımlaması yapılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu</p>	<p>1. İŞKUR tarafından gerçekleştirilen "Beceri Envanteri" çalışmasının MYK Sektör Komiteleri tarafından teknik doğrulaması yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 679.4. Mesleki eğitimde teknolojinin yoğun kullanımı sağlanarak öğrencilerin ve eğitimcilerin mesleki bilgi yanında dijital becerileri geliştirilecek, öğretmen ve yöneticilere yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenecek, öğretim araç gereç ve içerikleri hazırlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Mesleki eğitimde teknolojinin yoğun kullanımı ile öğrenci ve eğitimcilerin mesleki bilgileri ve dijital becerileri geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 679.5. İşbirliği protokolleri kapsamında hizmet içi eğitimlerle mesleki ve teknik eğitim atölye ve laboratuvar öğretmenlerine yönelik iş başı eğitimlerine ağırlık verilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Özel sektörde işbirliği halinde işbaşı eğitimlerine ağırlık verilecektir.</p>
<p>Mesleki ve teknik eğitim alan bireylerin işgücü piyasasına geçişleri kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.680)</p>		
<p>Tedbir 680.2. Özel sektörde işbirliği içerisinde mesleki ve teknik eğitimde bölüm ve alan bazında ihtiyaç planlaması yapılarak bölgesel ve sektörel düzeyde beceri ihtiyaç haritası çıkarılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Mesleki ve teknik eğitimde sektör ve bölge düzeyinde, bölüm, alan bazında beceri ihtiyaç haritası oluşturularak belirlenen okullarda gerekli alan ve dallar açılacaktır.</p>
<p>Tedbir 680.3. Nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak için program bütünlüğü esas alınarak başta OSB'lerde yer alanlar olmak üzere meslek liseleri ile yükseköğretim kurumlarının program, yönetim, insan kaynakları, finansman ve fiziki altyapı açısından eşleştirilmesi ve koordinasyonu sağlanacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Mesleki ve teknik ortaöğretimde öğretimi yapılan alanlarda teknolojik gelişmeleri ve sektörel talepleri karşılayacak şekilde güncellemeler yapılacaktır.</p>

<p>Tedbir 680.4. Mesleki ve teknik eğitim süreci bütüncül olarak planlanacak, eğitim kademeleri arasında birbirini tamamlayıcı programlar geliştirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), YÖK</p>	<p>1. Mesleki ve teknik ortaöğretim programlarının başat alanlar altında alan ve dalları birleştirilecektir.</p>
<p>Yabancı dil becerilerini artırmaya yönelik eğitim sistemi, başta müfredat ve öğretmen yetkinliği olmak üzere güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.681)</p>		
<p>Tedbir 681.2. Mesleki ve teknik eğitimde mesleğe özgü yabancı dil eğitimine ağırlık verilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Mesleğe özgü yabancı dil eğitimine ihtiyaç duyulan alanlara ait mesleki ve teknik ortaöğretim programlarının güncellenmesi çalışması yapılacaktır.</p>
<p>Üniversitelerin nitelik yönünden gelişmelerinin izlenmesi ve yönlendirilmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.682)</p>		
<p>Tedbir 682.1. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve üniversitelerde, veriye dayalı politika geliştirme süreçlerinin ve büyük verinin kullanımı yaygınlaştırılacak, üniversitelerin performans göstergeleri kapsamında güncel verileri takip edilerek performans değerlendirme raporları belirli aralıklarla paylaşılacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversite İzleme Kriterleri modülünün geliştirilmesi sağlanacak ve elde edilen verilerin raporlanması sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 682.2. Alan bazlı eşleştirmeler aracılığıyla yükseköğretim kurumları arasında iş birliğini artırmaya yönelik modeller geliştirilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversitelerin alan bazlı çalışmalarını değerlendirebilecek sistemler üzerinde çalışmalar sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 682.3. Yükseköğretim kontenjanlarının üniversitelerin kapasiteleri ölçüsünde, sektörel işgücü arz ve talebinin mevcut durum ve öngörülerle uyumlu olarak ve bölgesel ihtiyaçların dikkate alınarak belirlenmesi sağlanacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<p>1. Yükseköğretim Eğitim Programları Danışma Kurulu yılda en az bir defa toplanacaktır. 2. Mezunların istihdam durumlarının takibinin yapılması amacıyla Yükseköğretim Kurulu bünyesinde başlatılan yazılım çalışmaları tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 682.5. "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi"nin etkinliği artırılacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi kapsamında performans değerlendirme ölçütleri dikkate alınarak uygulama sonuç raporu hazırlanacak ve kriterleri güncellenerek izleme ve değerlendirme sistemleri güçlendirilecektir.</p>
<p>Tedbir 682.6. Açıköğretim sistemindeki programlar sektörel ihtiyaçlar çerçevesinde gözden geçirilerek açıköğretimin yükseköğretim sistemi içindeki ağırlığı azaltılacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Ortaöğretim mezunlarının yükseköğretime devamına ilişkin açıköğretim programlarındaki kontenjanlar programın niteliği göz önüne alınarak belirlenecektir.</p>

Tedbir 682.7. Açıköğretim yetişkin eğitimi ve hayat boyu öğrenme odaklı olarak yeniden yapılandırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Hayat boyu kendilerini yenilemeleri ve geliştirmeleri için yetişkinlere yönelik açıköğretim programları tasarlanacaktır.
Akademik personelin niteliği yükseltilecektir. (Kalkınma Planı p.683)		
Tedbir 683.1. Üniversitelerin atama ve yükseltme kriterlerinin alt sınırı merkezi olarak belirlenecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Üniversitelerin akademik personelinin atama ve yükseltme kriterlerinin alt sınırının merkezi olarak belirlenmesine yönelik mevzuat çalışması yapılacaktır.
Tedbir 683.2. Akademisyenlere yönelik projeye dayalı esnek istihdam modelleri geliştirilecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Projeye dayalı esnek istihdam modelleri konusunda çalışmalara devam edilecektir.
Üniversite öğrencilerinin ve mezunlarının mesleki yetkinlikleri artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.684)		
Tedbir 684.1. Sektör temsilcilerinin katılımıyla programların oluşturulması, yeterliliklerin belirlenmesi ve uygulamalı eğitimlerin sektörle birlikte yürütülmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Yeşil dönüşüm ile sağlık ve tarımda dijitalleşme odaklı programlar başta olmak üzere yeni programlara öğrenci alımı yapılacaktır.
Tedbir 684.2. Üniversitelerde kariyer merkezlerinin kapasitelerinin geliştirilmesi, üniversite öğrencilerine ve mezunlarına yönelik kariyer rehberliği ve danışmanlığı faaliyetleri yaygınlaştırılarak bu faaliyetlerin erişilebilirliği desteklenecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Üniversitelerde düzenlenen kariyer günlerinin etkinliği ve niteliği artırılabilecektir.
Tedbir 684.3. Mezunların işgücü piyasası performansları düzenli takip edilerek ilgili göstergelerde üniversitelerin gelişmelerinin izlenmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SGK, Üniversiteler	1. Akademik Birim Açığı Yönetim Sistemi Programının iyileştirme çalışmaları sürdürülecektir.
Tedbir 684.4. Üniversitelerin yetkin olduğu alanlarda öğrencilerin mesleki ve teknik bilgi ve tecrübelerinin artırılması amacıyla sanayi işbirlikleri ve ortak eğitim modellerinin tesisine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Yükseköğretim öğrencilerinin ihtiyaç duyulan alanlarda en az bir dönem uygulamalı eğitim almalarına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Yükseköğretimin uluslararasılaşma düzeyi yükseltilecek, ülkemiz nitelikli uluslararası öğrenciler ve akademisyenler için çekim merkezi haline getirilecektir. (Kalkınma Planı p.685)		
Tedbir 685.1. Yabancı dilde eğitim veren programların niteliği artırılabilecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Belirlenen kriterler kalite güvencesi anlayışıyla gözden geçirilerek sürekli iyileştirme yaklaşımıyla geliştirilecektir.

Tedbir 685.2. Nitelikli uluslararası öğrenci sayısının artırılması sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Üniversitelerin uluslararası öğrenci kabulünde sadece ÖSYM'nin yapmış olduğu Türkiye Yurtdışından Öğrenci Kabul Sınavının esas alınmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 685.3. Yükseköğretim kurumları arasında uluslararası işbirlikleri artırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Uluslararası Ortak Diploma Programlarının niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 685.5. Nitelikli yabancı uyruklu doktoralı araştırmacı ve akademisyenlerin istihdamını özendirici ve kolaylaştırıcı çalışmalar yürütülecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. İhtiyaç duyulan alanlarda nitelikli yabancı uyruklu doktoralı uluslararası bilim insanlarının istihdamı desteklenecektir.
Doktoralı insan kaynağının nicelik ve niteliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.686)		
Tedbir 686.1. Öncelikli sektörler ile gelişme alanlarına odaklı doktora programlarının ilgili sektörle işbirliği içerisinde yürütülmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Üniversitelerin öncelikli alanlarda özel sektörle işbirliği içerisinde doktora programları açmaları teşvik edilecektir.
Tedbir 686.2. Üniversitelerin yurt dışındaki yetkin üniversitelerle ortak doktora programları açmaları teşvik edilecektir.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Yükseköğretim ekosisteminde tanınırlığı yüksek ve uluslararası sıralamalarda yer alan üniversitelerle ortak doktora programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 686.3. Doktora programları ve öğrenci kabul koşulları gözden geçirilecek, üniversitelerin yetkinlik analizine ve ihtisas alanına uygun doktora programları oluşturulması sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Üniversitelerin doktora programı açma kriterleri, niteliği artıracak şekilde gözden geçirilecektir.
Tedbir 686.5. Akademik ve mesleki doktora ayırımı yapılarak her birinden beklenen kazanımların Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde geliştirilmesi, doktora olgunluk düzeyine ulaşmış belirli üniversitelerde sanayi doktora programları gibi mesleki doktora programlarının oluşturulması desteklenecektir.	YÖK (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler	1. Alanında yetkinlik düzeyi yüksek olan üniversitelerde özel sektörle işbirliği içerisinde mesleki doktora programları oluşturulacaktır.
Tedbir 686.6. Doktora ve doktora sonrası araştırmalar için burs çeşitliliğinin artırılması sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Doktoralı Genç Araştırmacılar için Yabancı Dilde Bilimsel Metin Yazma Programı, Doktora Sonrası Araştırma Projesi ve Temel Bilimlerde Genç Beyinler Projesi kapsamında araştırmacılara burs desteği sağlanacaktır.
Üniversite kampüslerinin sürdürülebilir ve iklim dostu kampüslere dönüştürülmesi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.687)		

<p>Tedbir 687.2. Sürdürülebilir ve iklim dostu kampüs hedefine ulaşmada alternatif finansman araçlarına erişim sağlanacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler</p>	<p>1. Alternatif finansman yöntemlerine yönelik ilgili kurumlarla işbirlikleri geliştirilecektir.</p>
<p>Yükseköğretimde dijital dönüşüm sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.688)</p>		
<p>Tedbir 688.2. Üniversitelerde kurumsal bulut hizmetlerinin sunulması, yapay zekâ, robotik ve artırılmış gerçeklik başta olmak üzere bilgi ve iletişim teknolojileri kapsamında araştırma ve eğitim amaçlı kullanılacak yazılım, araç ve ekipmanlara erişimin sağlanması desteklenecektir.</p>	<p>YÖK (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler</p>	<p>1. İlgili devlet kurumlarıyla işbirlikleri yapılarak bulut hizmetleri başta olmak üzere bilişim hizmetlerinde harcamaların etkinleştirilmesine ve mükerrer harcamaların önlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 688.4. Üniversitelerin dijital dönüşümünde ve dijital yayın alımlarında fayda-maliyet etkinliğini hedefleyen yerli ve milli yazılımların önceliklendirildiği bulut tabanlı uygulamalar kullanılacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversitelerin dijital dönüşümünde ve dijital yayın alımlarında mükerrer harcamaların önlenmesine yönelik yerli, milli ve merkezi yazılımın önceliklendirildiği çalışmalar tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 688.6. 5G ve ötesi yeni nesil iletişim teknolojilerinde yazılım, donanım ve altyapı alanlarında, nesnelerin interneti, yapay zekâ, büyük veri, kuantum, siber güvenlik, akıllı ulaşım, artırılmış gerçeklik gibi gelişen teknoloji alanlarında nitelikli insan gücü yetiştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. İhtiyaç ve kapasite doğrultusunda yapay zekâ, büyük veri ve siber güvenlik alanlarında yükseköğretim programlarının sayısı artırılabilecektir.</p>
<p>Üniversitelerin öz gelirleri artırılarak finansal sürdürülebilirliği güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.689)</p>		
<p>Tedbir 689.1. Başta çözüm ortağı olarak reel sektör etkileşiminin artırılması olmak üzere öz gelirleri ve finansman çeşitliliği artırılarak üniversitelerin gelişimine daha fazla kaynak sağlanacaktır.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversitelerin finansman çeşitliliğini artırmaya ilişkin mevzuat hazırlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 689.2. Üniversitelere yapılacak yardım ve bağışlar teşvik edilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Bağış ve yardımlara yönelik teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.</p>
<p>Üniversitelerdeki idari ve teknik personel niteliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.690)</p>		
<p>Tedbir 690.1. Üniversitelerde verimliliği düşüren farklı istihdam statüleri gözden geçirilerek yeni bir personel rejimi oluşturulacak ve kurumsal kapasite geliştirilecektir.</p>	<p>YÖK (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Üniversitelerde verimliliği artıracak idari ve teknik personel rejimine ilişkin düzenlemeler yapılacaktır.</p>

Tedbir 690.2. Araştırma altyapılarında yüksek nitelikli teknik personelin görevlendirilmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. Araştırma altyapılarında nitelikli personellerin istihdamına yönelik düzenlemeler tamamlanacaktır.
Üniversitelerdeki TTO'lar güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.691)		
Tedbir 691.1. TTO'lar bölgesel öncelikler ve tematik dikey eksenler özelinde yapılandırılacaktır.	YÖK (S), Üniversiteler	1. İlgili paydaşlarla yapılacak değerlendirmeler doğrultusunda mevzuatın iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Yükseköğretim düzeyinde mesleki ve teknik eğitim güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.692)		
Tedbir 692.1. Meslek yüksekokullarının müfredatları Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından yayımlanan standartlar ve yeterlilikler çerçevesinde güncellenecektir.	YÖK (S), Mesleki Yeterlilik Kurumu, Üniversiteler	1. Mesleki Yeterlilik Kurumu ile yapılacak ortak çalışmalar kapsamında meslek yüksekokulları programları ve müfredatları güncellenecektir.
Yükseköğretim sisteminde kalite güvencesi kültürü yaygınlaştırılacak ve güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.693)		
Tedbir 693.1. Yükseköğretimde kurumsal akreditasyon ile program akreditasyonu geliştirilecektir.	YÖKAK (S)	1. Yükseköğretim kurumlarında kalitenin benimsenmesi ve yayılması sağlanarak ulusal kalite güvence sistemi güçlendirilecek, uluslararası kurumsal akreditasyon süreçlerine başlanacak ve kurumsal akreditasyon programı uygulanmasının tüm üniversitelere yaygınlaştırma çalışmalarına devam edilecektir. 2. Program akreditasyonunun yaygınlaştırılması, geliştirilmesi ve akreditasyon kuruluşlarının daha sağlıklı değerlendirme yapabilmelerine yönelik yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 693.2. Kalite güvencesi, stratejik planlama, performans ve veri yönetimi sistemlerinin entegrasyonu sağlanacaktır.	YÖKAK (S)	1. Yükseköğretimde kurumsal akreditasyon ile program akreditasyonu geliştirilecektir. 2. Kalite güvencesi, stratejik planlama, performans ve veri yönetimi sistemlerinin entegrasyonu sağlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
4-5 Yaş Net Okullaşma Oranı	Yüzde	65,1(3)	61,7(4)	75,0
14-17 Yaş Kız Çocuklarının Net Okullaşma Oranı	Yüzde	91,8(3)	86,5(4)	90,0
Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Oranı (5)	Yüzde	8,0	8,0	8,1
Doktoralı Mezun Sayısı	Kişi	14 113	13 500	15 000
Dünya Akademik Başarı Sıralamasında İlk 500'e Giren Üniversite Sayısı (6)	Adet	5	6	7
Küresel ölçekteki Yeşil Kampüs Sıralamasında İlk 100'e Giren Üniversite Sayısı (6)	Adet	6	6	7

Kaynak: MEB ve YÖK.

(1) Gerçekleşme Tahmini, (2) Program, (3) MEB 2023-2024 örgün eğitim istatistikleri verisidir. (4) MEB 2024-2025 örgün eğitim istatistikleri verisidir. (5) 25-64 yaş nüfusundaki yetişkinler arasında araştırmanın yapıldığı son dört hafta içerisinde herhangi bir eğitim programına katılanların oranıdır. (6) Uluslararası tanınırlığı ve geçerliliği olan sıralamalar baz alınacaktır.

2.3.2. İstihdam ve Çalışma Hayatı

a) Mevcut Durum

Türkiye'de işgücü piyasasında önceki yıl gözlenen olumlu eğilimler 2024 yılında da sürmüş ve istihdamda kayda değer bir artış yaşanmıştır. 2024 yılında istihdam ve işgücüne katılma oranları bir önceki yıla göre 1,2 ve 0,9 puan artarak sırasıyla yüzde 49,5 ve yüzde 54,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2023 yılında yüzde 9,4 olan işsizlik oranı 2024 yılında 0,7 puan azalarak yüzde 8,7 seviyesine gerilemiştir. İstihdam ve işgücünün temel göstergelerinde yaşanan iyileşmeye uygun olarak genç işsizlik oranında da düşüş gözlenmiştir. Söz konusu gösterge 2023 yılındaki yüzde 17,4 seviyesinden 1,1 puan azalarak 2024 yılında yüzde 16,3 düzeyine inmiştir. 2024 yılında toplam istihdam bir önceki yıla göre yaklaşık 1 milyon kişilik bir artış göstermiştir.

Covid-19 küresel salgın döneminde azalarak 2020 yılında yüzde 30,8 seviyesine kadar gerileyen kadınların işgücüne katılım oranı 2024 yılında yüzde 36,8 seviyesine yükselmiştir. Bu yükseliş, kadınların işgücüne katılım oranına ilişkin olarak On İkinci Kalkınma Planı kapsamında belirlenen hedeflerle uyumluluk göstermektedir.

TABLO II: 41- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(15+ Yaş, Yüzde)

	2022	2023	2024
İşgücüne Katılma Oranı	53,1	53,3	54,2
Kadın	35,1	35,8	36,8
Erkek	71,4	71,2	72,0
İstihdam Oranı	47,5	48,3	49,5
Kadın	30,4	31,3	32,5
Erkek	65,0	65,7	66,9
İstihdamın Sektörel Dağılımı			
Tarım	15,8	14,8	14,8
Sanayi	21,7	21,2	20,7
Hizmetler	56,5	57,6	57,9
İnşaat	6,0	6,3	6,6
İşsizlik Oranı	10,4	9,4	8,7
Kadın	13,4	12,6	11,8
Erkek	8,9	7,7	7,1
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	19,4	17,4	16,3

Kaynak: TÜİK

Çalışma hayatında sosyal diyalog alanında Üçlü Danışma Kurulu 27 Kasım 2024 tarihinde Çalışma Hayatında Yargı Süreçleri gündemi ile toplanmıştır. Toplantıda sosyal tarafların görüş ve önerileri alınmakla beraber kurul, toplumsal adalet ve huzurun temel gereklerinden biri olan yargı süreçlerini çalışma hayatı özelinde ele almak ve daha etkin çözümler üretebilmek amacıyla bir araya gelmiştir.

2024 sonu itibarıyla kurulan Nüfus Politikaları Kurulu kapsamında oluşturulan beş gruptan birisi olan Çalışma Hayatı Çalışma Grubu, dinamik nüfus yapısının korunması amacıyla iş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütmektedir.

1 Ağustos 2025 tarihinde başlayan ve Kamu İşveren Heyeti ile Kamu Görevlileri Sendikaları Heyeti arasında yürütülen 8. Dönem Toplu Sözleşme görüşmeleri neticesinde 11 hizmet kolunun tamamında uzlaşma sağlanmıştır.

Kamu görevlilerinin geneline yönelik mali ve sosyal haklar konusunda ise nihai kararı Kamu Görevlileri Hakem Heyeti vermiş olup bu kapsamda kamu görevlilerine, 2026 yılı birinci dönem için yüzde 11, ikinci dönem için yüzde 7, 2027 yılı birinci dönem için yüzde 5, ikinci dönem için yüzde 4 oranında zam yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 2026 yılı birinci dönem için kamu görevlilerinin taban aylıkları 1.000 TL artırılmıştır.

6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 1 Ocak 2025 itibarıyla yürürlüğe giren hükümleri gereğince, kamu işyerleri ile 50'den az çalışanı bulunan az tehlikeli sınıftaki işyerleri de iş sağlığı ve güvenliği hizmetleri kapsamına alınmıştır. Uygulamaların etkinleştirilmesi amacıyla küçük işletmelerin kendi iş sağlığı ve güvenliği süreçlerini yürütebilmelerine yönelik düzenlemeler hayata geçirilmiş ve bugüne kadar 251.873 işverene eğitim verilmiştir.

15 Ekim 2024 tarihli Resmî Gazete'de Uluslararası İşgücü Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan düzenlemeyle geçici koruma sağlananlar ile insani ikamet izni sahibi yabancılardan, İçişleri Bakanlığınca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirilenler, çalışma izni muafiyeti kapsamında çalışabilmektedir.

Ekim 2024-Eylül 2025 döneminde düzenlenen 337 bin Mesleki Yeterlilik Kurumu Mesleki Yeterlilik Belgesi ile birlikte çalışma hayatına toplamda 3,1 milyondan fazla Mesleki Yeterlilik Belgesi nitelikli işgücü kazandırılmıştır. Uluslararası akredite sınav ve belgelendirme kuruluşu sayısı 261'e ulaşmıştır.

On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planları kapsamında uygulanan tedbirlerin etkili bir şekilde hayata geçirilmesi sonucunda işgücünün eğitim düzeyinde belirgin bir artış sağlanmıştır. Bu çerçevede, yükseköğretim mezunlarının istihdam içindeki payı 2020 yılında yüzde 27,4 iken 2024 yılında yüzde 29,5'e yükselmiştir.

TABLO II: 42- İşgücünün Eğitim Düzeyi

(Yüzde)

Eğitim Düzeyi	2020			2024		
	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İşgücü	İstihdam	İşsiz
Okuryazar Olmayanlar	2,5	2,6	1,7	2,2	2,3	1,1
Lise Altı	48,1	48,3	46,6	41,7	42,2	36,3
Lise	10,7	10,4	12,6	14,8	14,4	18,8
Mesleki ve Teknik Lise	11,3	11,1	12,3	11,7	11,6	12,8
Yükseköğretim	27,3	27,4	26,7	29,6	29,5	31,0
Toplam	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK

İŞKUR tarafından düzenlenen aktif işgücü programlarından 2024 yılında 223.196 kişi yararlanmıştır. Ağustos 2025 itibarıyla aktif işgücü programları kapsamında yapılan harcamalar 10,9 milyar TL olmuştur.

TABLO II: 43- İŞKUR Tarafından Düzenlenen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı

Yıllar	Mesleki Eğitim Kursları (Kişi)	Toplum Yararına Programlar (Kişi)	İşbaşı Eğitim Programı (Kişi)	Toplam (Kişi)	Harcama (Bin TL)
2019	124 920	309 373	402 393	836 686	7 770 560
2020	87 372	126 344	335 761	549 477	5 096 776
2021	101 501	72 132	360 170	533 803	6 438 380
2022	10 763	115 480	156 356	282 599	6 596 907
2023	1 654	299 030	48 817	349 501	16 339 899
2024	3 405	154 052	65 739	223 196	28 597 037
2025 (1)	10 220	58 951	45 877	115 048	10 921 115

Kaynak: İŞKUR

(1) 2025 yılı Ocak-Ağustos dönemi verileridir.

2025 yılı itibarıyla asgari ücret brüt 26.005,50 TL, net 22.104,67 TL olarak belirlenmiştir. Bir önceki döneme göre net asgari ücrette yüzde 30,01 oranında artış sağlanmıştır. Bununla birlikte, ilk kez 2016 yılında uygulanan asgari ücret desteği uygulamasına 2025 yılında da devam edilmektedir. 2025 yılı için aylık 1.000 TL tutarında asgari ücret desteği sağlanmaktadır.

TABLO II: 44- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025(2)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)										
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (2003=100)										
Kamu İşçisi	104,7	112,4	107,5	109,9	106,5	90,0	83,8	150,2	150,3	175,4
Memur	113,0	111,1	110,1	113,5	112,9	108,6	103,8	137,0	176,1	171,9
Asgari Ücret	158,4	153,8	151,0	165,2	169,3	172,0	180,6	243,3	228,9	222,5
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
Kamu İşçisi	-0,1	7,4	-4,4	2,3	-3,1	-15,5	-6,9	79,2	0,0	16,7
Memur	6,1	-1,7	-1,0	3,1	-0,5	-3,9	-4,4	32,0	28,6	-2,4
Asgari Ücret	23,5	-2,9	-1,9	9,4	2,5	1,6	5,0	34,7	-5,9	-2,8
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (1)										
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (2003=100)										
Kamu İşçisi	105,0	111,0	106,3	113,3	110,8	95,0	89,7	153,8	166,4	179,8
Memur	157,3	154,6	153,4	158,6	158,0	152,4	148,1	204,7	271,8	265,6
Asgari Ücret	232,4	225,6	221,5	242,4	248,3	252,4	285,1	384,1	361,4	350,5
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim										
Kamu İşçisi	-0,1	5,7	-4,2	6,6	-2,2	-14,3	-5,6	71,6	8,2	8,0
Memur	6,2	-1,7	-0,8	3,4	-0,4	-3,6	-2,8	38,2	32,8	-2,3
Asgari Ücret	23,8	-2,9	-1,9	9,4	2,5	1,6	13,0	34,7	-5,9	-3,0

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Kamu İşveren Sendikalarından elde edilen verilerle Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hesaplanmıştır.

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekâr çalışan için asgari geçim indirimi dâhildir.

(1) Reel hesaplamalarda TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır.

(2) Gerçekleşme Tahmini

İŞKUR tarafından yürütülmekte olan İşbaşı Eğitim Programları ve Mesleki Eğitim Kurslarıyla nitelikli işgücü yetiştirilmesine devam edilmektedir. Bu kapsamda 2025 yılı Ocak-Ağustos döneminde İşbaşı Eğitim Programlarından 45.887 kişi, Mesleki Eğitim Kurslarından 10.220 kişi faydalanmıştır.

İşgücü piyasasında dijital dönüşüm ve iklim değişikliğinin ortaya çıkaracağı yeni talepler doğrultusunda, işgücünün niteliğinin geliştirilmesi, aktif işgücü programlarının yaygınlaştırılıp etkinliğinin artırılması, esnek çalışma biçimlerinden daha fazla kişinin yararlanması, özel politika gerektiren grupların istihdam ve işgücüne katılımının güçlendirilmesi, kayıt dışı istihdamın ve beyin göçünün azaltılması ile iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerinin kalite ve verimliliğinin artırılması yönündeki ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaç

Başta özel politika gerektiren gruplar olmak üzere toplumun tüm kesimlerine yeterli bir gelirle kayıtlı, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlandığı koşullarda iş imkânlarının sunulması, ikiz dönüşüm sürecinin etkilerinin fırsata dönüştürülmesi, çalışma çağındaki nüfusun azami oranda istihdam edilmesi, insan kaynağı niteliğinin yükseltilep etkin kullanıldığı verimli bir işgücü piyasasının oluşturulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Mevcut ve yeni meslek alanları ile bu alanların gerektirdiği beceri düzeylerinin belirlenmesi ve güçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.695)		
Tedbir 695.1. İşgücü piyasasında yaşanan dönüşüm çerçevesinde ara ve kalifiye işgücü ihtiyacına yönelik beceri geliştirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yeşil dönüşüm ve dijital dönüşümün gerçekleştiği sektör ve meslekler incelenerek bu alanlarda aktif işgücü programları etkin bir şekilde uygulanacaktır.
Tedbir 695.2. Sektörel bağlamda düşük ve yüksek otomasyon alanları belirlenecek, otomasyon süreçlerinin işgücü piyasası üzerindeki etkileri analiz edilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İşyerlerinin otomasyon süreçleri sektörel olarak değerlendirilecek ve soru formu aracılığıyla alınan bilgiler doğrultusunda yüksek otomasyon alanları belirlenecektir.
İşgücü piyasasının ikiz dönüşüm sürecine uyumu sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.696)		
Tedbir 696.1. İstihdamaya yönelik devlet yardımları sektörel bazda ikiz dönüşümü destekleyecek şekilde uygulanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Ulusal Adil Geçiş Stratejisi hazırlık çalışmaları kapsamında ikiz dönüşüme ilişkin sosyal koruma tedbirleri ilgili kurum ve kuruluşlarla hazırlanacaktır.
Tedbir 696.3. İkiz dönüşüm kapsamında aktif işgücü politikaları analiz edilerek yeniden düzenlenecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İkiz dönüşüm kapsamında aktif işgücü piyasası politikalarının düzenlenmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.
Özel politika gerektiren grupların yeterli bir gelirle kayıtlı, iş sağlığı ve güvenliğinin sağlandığı koşullarda işgücü piyasasına katılımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.697)		

Tedbir 697.3. Engellilerin istihdam edilmelerine yönelik iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. Engellilere yönelik danışmanlık hizmetleri kapsamında 81 ilde danışmanlık faaliyeti yürütülecektir.
Tedbir 697.6. Uzaktan çalışma gibi esnek çalışma modellerinin kayıtlı ve güvenceli bir şekilde uygulanması ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yeni nesil çalışma modellerinde yaşanan gelişmeler doğrultusunda işgücü piyasasının ihtiyaçları ve iş yaşam dengesi gözetilerek sosyal taraflarla diyalog halinde mevzuat düzenlemeleri hayata geçirilecek ve güvenceli esneklik sağlanacaktır.
Gençlerin istihdamının artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.698)		
Tedbir 698.5. Gençlerin kariyer farkındalıklarını artırmak ve istihdam imkânlarına erişimini kolaylaştırmak amacıyla faaliyetler yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Üniversiteler	1. 15-29 yaş arası gençlerin İş Kulübü hizmetlerinden etkin bir şekilde yararlanması sağlanacaktır.
Kamu istihdam hizmetleri, yoksul hanelerin sürdürülebilir gelir kaynaklarına ulaşabilmesini desteklemek amacıyla hane temelinde geliştirilecek ve bu hanelerin İŞKUR hizmetlerinden faydalanması önceliklendirilecektir. (Kalkınma Planı p.699)		
Tedbir 699.1. SGK, İŞKUR ve Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü verileri entegre edilecek ve İŞKUR hizmetleri ile kamu kaynaklı hizmet ve yardımlardan yararlanamayan dar gelirli hanelere İŞKUR hizmetlerinin sunumunda öncelik sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. Sosyal yardım ile istihdam arasındaki bağlantı güçlendirilecek, dar gelirli hanelere yönelik hizmet sunumunda öncelik sağlanacaktır.
Ülkenin ihtiyaç duyduğu alanlarda nitelikli yabancı işgücünün istihdamı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.701)		
Tedbir 701.2. Çalışma izni başvurularında aranan diploma denkliklerine ilişkin süreçler iyileştirilecektir.	YÖK (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1. Diploma denklik işlemlerinin her aşamasına (diploma teyit, giriş çıkış inceleme, bilim alanı danışma komisyonu görüşü, komisyon incelemesi vb.) ilişkin işleyiş incelenerek süreç daha basit, hızlı ve etkin hale getirilecektir.
Düzensiz işgücü göçü ile mücadele ve uluslararası işgücünün kayıtlı istihdamının artırılması amacıyla çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.702)		
Tedbir 702.2. Çalışma izinleri ile sosyal güvenlik kayıtları arasında entegrasyon geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, SGK	1. e-İzin ve e-Muafiyet sistemleri ile SGK'nın bilgi teknolojileri sistemleri arasında veri entegrasyonun geliştirilmesine yönelik teknik çalışmalar yürütülecektir.
Kayıt dışı istihdamın azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.703)		

Tedbir 703.1. Kayıt dışılığın azaltılmasına yönelik bilinçlendirme ve denetim faaliyetleri artırılabilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu değerlendirilen sektörlerle yönelik denetim ve rehberlik faaliyetleri yürütülecektir. 2. Ülke genelinde kayıtlı istihdamın önemi hakkında ilgili taraflara sosyal güvenlik hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirme, bilinçlendirme ve rehberlik çalışmaları yapılacaktır.
İş sağlığı ve güvenliği hizmetleri daha etkin ve verimli hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.704)		
Tedbir 704.1. İş kazası ve meslek hastalıklarının tespiti ve bildirim süreçleri iyileştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı	1. İş sağlığı alanında meslek hastalıklarının önlenmesi ve tespitine katkı sunmak üzere sağlık gözetimi, tıbbi tetkik, araştırma, eğitim hizmeti sunulacaktır. 2. Pnömonyoz ve asbest konularında dış katılımcıya yönelik sertifikalı eğitimler ve İSG profesyonellerine yönelik iş hijyeni temel eğitimleri düzenlenecek ve yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 704.4. İş sağlığı ve güvenliği alanında yerli üretim ile dijital ve teknolojik çözümler teşvik edilerek yaygınlaştırılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. İnşaat işlerinde ilgili mevzuat ve standartlara uygun yerli üretim güvenlik ağı ve geçici kenar koruma sistemlerinin kullanımının yaygınlaştırılması için ilgili kurumlarla işbirliği yapılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
İşgücüne Katılma Oranı (3)	Yüzde	54,2	53,7	54,4
İşgücüne Katılma Oranı, Kadın (3)	Yüzde	36,8	36,5	37,5
İstihdam Oranı (3)	Yüzde	49,5	49,1	49,8
İşsizlik Oranı	Yüzde	8,7	8,5	8,4
Kayıt Dışı İstihdam Oranı	Yüzde	26,5	26,1	24,9
Ölümlü İş Kazası Oranı	Yüz Binde	8,7	7,0	6,4

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bu göstere aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan İstihdam Programının performans göstergelerinden biridir.

2.3.3. Sağlık

a) Mevcut Durum

Sağlık hizmet sunumunda son yıllarda kaydedilen ilerlemeler neticesinde fiziki altyapı, insan kaynağı, hizmete erişim, aile hekimliği, anne ve çocuk sağlığı, hastane yatak sayıları, koruyucu sağlık, kurumsal yapılanma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele, hasta ve hekim hakları başta olmak üzere pek çok alanda gelişmeler sağlanmıştır. Bununla birlikte fiziki altyapı ve sağlık personelinin bölgeler arası dağılımındaki farklılıkların giderilmesine, sağlık alanında finansmanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasına, hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesine ve koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

TABLO II: 45- Sağlık Alanında Gelişmeler

	2019	2020	2021	2022	2023	2024 (4)
10 Bin Kişiyeye Düşen Yatak Sayısı	28,6	30,0	30,1	30,7	31,2	31,3
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	66,3	52,5	55,7	58,1	58,2	59,8
100 Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	193	205	217	228	239	258
100 Bin Kişiyeye Düşen Hemşire ve Ebe Sayısı	306	342	343	356	361	381
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı (1)	1,45	1,48	1,43	1,60	1,56	1,58
Hekim Sayısının Dengeli Dağılım Oranı (2)	2,00	2,11	2,14	2,29	2,37	2,41
Hekim Başına Düşen Hemşire ve Ebe Sayısı	1,60	1,70	1,60	1,56	1,51	1,48
Bebek Ölüm Hızı (Bin Canlı Doğumda) (3)	9,0	8,5	9,1	9,1	9,8	8,9
Anne Ölüm Oranı (Yüz Bin Canlı Doğumda)	13,0	13,0	13,0	12,6	13,5	11,5

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

(1) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiyeye düşen yatak sayısı en yüksek ve en düşük olan bölgelere ait rakamların oranıdır.

(2) İBBS Düzey 1'e göre 100 bin kişiyeye düşen toplam hekim sayıları üzerinden, en yüksek ve en düşük bölgelere ait rakamların oranıdır.

(3) Bebek ölüm hızı tüm haftalarda doğan bebek ölümlerini kapsamaktadır.

(4) 2024 yılı verileri Sağlık İstatistiği Yıllığı 2024 ön sonuçlarıdır.

Anne ve bebek sağlığı alanında, 2019 yılında 13 olan yüz bin canlı doğumda gerçekleşen anne ölüm oranı, 2024 yılında 11,5'e düşmüştür. Aynı oran, 2023 yılı itibarıyla OECD ve AB'de sırasıyla yüz bin canlı doğumda 9,4 ve 6,8 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan 2019 yılında, bin canlı doğumda 9 olan bebek ölüm hızı, 2024 yılında 8,9'a düşmüştür. Bin canlı doğumda bebek ölüm hızı 2023 yılı itibarıyla OECD ve AB'de ise sırasıyla 3,8 ve 3,1 olarak gerçekleşmiştir. Bebek ölümlerinin azaltılmasında önemli bir faktör olan Beşli Karma Aşı (DaBT+İPA+Hib) üçüncü doz aşılama hızı 2024 yılında yüzde 95,6 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yılı Nisan ayında Beşli Karma Aşı uygulaması Altılı Karma Aşı uygulaması (DaBT+İPA+Hib+HepB) ile değiştirilmiştir.

Hasta yatak kapasitesi ve hasta yataklarının niteliği açısından sağlık hizmet altyapısı iyileşmiş olup 2019 yılında 28,6 olan 10 bin kişiyeye düşen yatak sayısı 2024 yılında 31,3 olmuştur. Nitelikli yatak sayısının yoğun bakım yatakları hariç tüm yataklara oranı 2019 yılında ülke genelinde yüzde 74,7 iken 2024 yılında yüzde 83,4'e yükselmiş, aynı yıllarda söz konusu oran Sağlık Bakanlığı hastanelerinde ise yüzde 72'den yüzde 82,8 seviyesine ulaşmıştır. Sağlık altyapısının iyileştirilmesi ve hizmete erişimin kolaylaştırılmasıyla 2023 yılında 11,4 olan kişi başı hekime müracaat sayısı, 2024 yılında 12,2 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO II: 46- Yıllar İtibarıyla Toplam Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları

	2019	2020	2021	2022	2023	2024(1)	OECD(2)	AB(2)
Yatak Sayısı (Bin)	237,5	251,2	254,5	262,2	266,6	268,4	-	-
Nitelikli Yatak Oranı (Yüzde) (3)	74,7	78,5	79,7	80,9	82,5	83,4	-	-
10 Bin Kişiyeye Düşen Yatak Sayısı	28,6	30,0	30,1	30,7	31,2	31,3	42,4	46,9
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde) (4)	66,3	52,5	55,7	58,1	58,2	59,8	71,6	67,7

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, OECD, Eurostat

(1) Sağlık İstatistiği Yıllığı 2024 ön sonuçlarıdır. (2) 10 bin kişiyeye düşen yatak sayısı OECD-37 ile AB-27, yatak doluluk oranı ise OECD-30 ile AB-23'ün 2023 yılına veya en yakın yıla ait verileridir. (3) Toplam yataklara yoğun bakım yatakları dâhil edilmemiştir. (4) OECD ve AB'nin 2023 yılına ait akut bakım verisi olup fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri dâhil değildir.

TABLO II: 47- Sağlık Kuruluşlarına Göre Hastane Müracaat Sayısı ve Dağılımı

(Bin)

Kurum	2003	2007	2011	2015	2023	2024 (1)
Sağlık Bakanlığı	113 849	209 630	254 343	306 826	424 551	466 094
Üniversite	9 638	15 025	24 437	34 539	45 534	48 283
Özel	6 158	24 486	59 069	77 217	67 441	66 239
Toplam	129 645	249 141	337 850	418 582	537 526	580 616

Kaynak: (1) Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistiği Yıllığı 2024 ön sonuçlarıdır.

Kamu Özel İşbirliği yöntemiyle yapımı tamamlanan 18 şehir hastanesi (Mersin, Yozgat, Isparta, Adana, Kayseri, Elazığ-Fethi Sekin, Manisa, Eskişehir, Ankara-Bilkent, Bursa, İstanbul-Başakşehir Çam ve Sakura, Konya, Tekirdağ Dr. İsmail Fehmi Cumaloğlu, Ankara-Etilik, Kocaeli, Gaziantep, İzmir Bayraklı ve Kütahya) toplam 29.325 tescilli hastane yatağıyla hizmet vermektedir.

Merkezi yönetim bütçesinden finanse edilen şehir hastanelerinden 1.000 yatak kapasiteli Antalya Şehir Hastanesi Mart 2024 itibarıyla tamamlanarak hizmete alınmıştır. İlave olarak 15.750 yatak kapasiteli 13 şehir hastanesinin (Aydın, Samsun, Trabzon, Denizli, Sakarya, Şanlıurfa, Diyarbakır-Kayapınar, İstanbul-Sancaktepe, Mardin, Rize, Ordu, Van ve Kahramanmaraş Yörükselim) inşaat çalışmaları devam etmekte olup toplam 3.465 yatak kapasiteli üç şehir hastanesinin ise proje-yapım ihalesi çalışmaları yürütülmektedir.

Bunun yanı sıra Kahramanmaraş ve Hatay merkezli deprem bölgelerinde hasar görmüş sağlık tesislerinin yeniden yapımı amacıyla acil durum hastane modeli geliştirilerek deprem bölgesi özelinde 1.640 yatak kapasiteli 14 acil durum hastanesi yatırım programına dâhil edilmiş olup bunlardan 1.540 yatak kapasitesindeki 12 proje (Adıyaman-Çelikhan, Gaziantep-Nurdağı ve Oğuzeli, Hatay-Merkez, Payas, İskenderun, Defne, Erzin ve Altınözü, Kahramanmaraş-Merkez, Türkoğlu ve Nurhak Acil Durum Hastaneleri) tamamlanarak hizmete alınmıştır. Gaziantep OSB Travmatoloji ve Acil Durum Hastanesinin yıl sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

TABLO II: 48- Sağlık Kuruluşlarına Göre Muhtelif Göstergeler (2024)

	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler	Özel Hastaneler
Yatak Sayısı	169 834	44 131	54 394
Hastanelere Müracaat Sayısı (Bin)	466 094	48 283	66 239
Yatan Hasta Sayısı (Bin)	8 275	2 035	3 572
Ameliyat Sayısı (Bin)	3 673	1 158	1 439
Ameliyat Sayısının Müracaat Sayısına Oranı (Yüzde)	0,79	2,40	2,17
Ameliyat Sayısının Yatak Sayısına Oranı	21,6	26,2	26,4
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	62,0	65,0	48,9
Hastanın Ortalama Kalış Günü	4,6	5,1	2,7
Yatak Devir Hızı (Hasta)	48,7	46,1	65,7
Uzman Hekim Sayısı (Kişi)	61 248	12 958	32 808

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024 ön sonuçlarıdır.

2024 yılında toplam yatak kapasitesinin yüzde 20,3'üne, uzman hekim sayısının yüzde 30,7'sine sahip olan özel sektör, tüm ameliyatların yüzde 22,9'unu gerçekleştirirken, toplam yatak kapasitesinin yüzde 16,4'üne ve uzman hekim sayısının yüzde 12,1'ine sahip olan üniversite hastaneleri yapılan ameliyatların yüzde 18,5'ini gerçekleştirmiştir.

2024 yılında ülkemizde toplam hekim sayısı 221.133, toplam diş hekimi sayısı 50.434, hemşire sayısı 264.857 ve ebe sayısı 61.618 olmuştur. Aynı yılda yüz bin kişiye düşen hekim sayısı 258 iken hemşire ve ebe sayısı 381'dir. 2023 yılı için bu sayılar sırasıyla AB'de 426 ve 837, OECD'de ise 387 ve 913'tür. Hekim başına düşen hemşire ve ebe sayısı AB'de 1,97, OECD'de 2,4 iken ülkemizde ise bu oran 2024 yılında 1,48 olarak gerçekleşmiş olup sağlık personeli sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Aile hekimliği sisteminin güçlendirilmesi çerçevesinde, Aile Hekimliği Sözleşme ve Ödeme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 30 Ekim 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda, aile hekimlerinin etkin kronik hastalık takibi yapabilmeleri için aile hekimliği birimlerinin hastaneler ve sağlıklı hayat merkezleriyle entegrasyonu sağlanmış, aile hekimlerine hastaları için hastane randevusu alabilmeleri amacıyla Merkezi Hekim Randevu Sistemi'nde yüzde 10 oranında kontenjan ayrılmıştır. Kronik hastalığı olan vatandaşlara ilaç raporlarını aile hekimliklerinde yenileyebilme imkânı getirilmiş, akılcı ilaç kullanımı teşvik edilmiş, aile hekimlerince yazılan ilaç ve reçete kuralları değiştirilmiştir.

Bulaşıcı olmayan hastalıkların toplam hastalık yükü içerisindeki payı, yaşlanan nüfusun da etkisiyle giderek artmaktadır. 2024 yılında gerçekleşen ölümlerin yüzde 72,1'i dolaşım sistemi hastalıkları, tümörler, solunum yolu hastalıkları ile beslenme, endokrin ve metabolizmayla ilgili hastalıklardan kaynaklanmıştır. Bulaşıcı olmayan hastalıklara neden olan temel risk faktörleri tütün kullanımı, fiziksel aktivite eksikliği ve dengesiz beslenmedir. Risk faktörleriyle mücadele kapsamında halk sağlığının korunması önem arz etmekte olup buna yönelik kurulan sağlıklı hayat merkezlerinin sayısı Eylül 2025 itibarıyla 320'ye ulaşmıştır.

Kronik hastalıkların erken teşhisinde, tedavisinde ve süreç yönetiminde birinci basamak sağlık hizmetlerinin daha aktif bir rol üstlenmesinin sağlanması, tarama ve tedavi sürecinin kanıta dayalı klinik uygulama yönergeleri doğrultusunda yürütülmesi, hastalıkların semptom ve bulgularının kontrol altına alınması, bireylerin fonksiyon kayıpları yaşamalarının ve engelli hale gelmelerinin önüne geçilmesi amacıyla Hastalık Yönetim Platformu (HYP) uygulaması geliştirilmiştir. Hipertansiyon, diyabet, kardiyovasküler risk değerlendirmesi, obezite ve çok yönlü yaşlı değerlendirme parametrelerinin yer aldığı yazılım aile hekimlerinin kullanımına açılmıştır. Ülkemizde sık görülen ve en fazla morbidite ya da mortaliteye yol açan hastalıklardan astım, KOAH, inme, koroner arter hastalığı ve kronik böbrek hastalıklarına dair tarama ve takip kılavuzları bilimsel gelişmeler ve sahanın geri bildirimleri doğrultusunda revize edilmiş, bu kılavuzlara uygun olarak ilgili HYP modülleri güncellenmiştir. HYP aracılığıyla Temmuz 2021-Ağustos 2025 tarihleri arasında aile hekimlerince 134 milyon sağlık taraması ve 84 milyon hastalık izlemi gerçekleştirilmiştir.

Fazla kiloluluk ve obezite dünyada ve ülkemizde sıklığı giderek artan, tüm toplumu etkileyen bir sağlık sorunu olarak öne çıkmaktadır. İdeal Kilonu Öğren, Sağlıklı Yaşa kampanyası çerçevesinde, 10 Mayıs-10 Temmuz 2025 tarihleri arasında 10,5 milyon kişinin

boy ve kilo ölçümleri yapılarak fazla kilolu olduğu belirlenenler, ücretsiz beslenme danışmanlığı hizmeti için birinci basamak sağlık kuruluşlarına yönlendirilmiştir. 2025 yılı Ağustos sonu itibarıyla birinci basamak sağlık kurumlarında 730 binin üzerinde beslenme danışmanlığı hizmeti verilmiştir.

Toplam sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2023 yılında yüzde 4,7, kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı ise aynı yılda yüzde 77,5 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan sağlık harcamalarının bulaşıcı olmayan hastalıkların hastalık yükü içerisindeki payının yaşam tarzı ve demografik yapıdaki değişimle beraber artması, sağlık teknolojilerindeki hızlı ilerlemeler ve daha kaliteli sağlık hizmeti talebindeki artış gibi sebeplerle önümüzdeki yıllarda yükselmesi beklenmektedir.

Akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler sürdürülmektedir. OECD ülkelerinde 2023 yılında ortalama 19,1 olan bin kişi başına düşen günlük antibiyotik tüketim miktarı (Daily Defined Dose-DDD), Türkiye'de 2024 yılında 37,7 olmuştur.

Bağımlılıkla mücadele çalışmaları kapsamında 2025 yılı Eylül sonu itibarıyla toplam 1.340 yatak kapasiteli 49 yetişkin bağımlılık arındırma merkezi, toplam 242 yatak kapasiteli 15 çocuk ergen bağımlılık arındırma merkezi ve yataklı beş Bağımlı Hastalar için Rehabilitasyon Merkezi (BAHAR) hizmet vermektedir. Ayrıca, 81 ilde yaygınlaştırma çalışmaları kapsamında aynı tarih itibarıyla ayaktan hizmet veren 71 yetişkin bağımlılık arındırma merkezi ile dokuz çocuk ergen-bağımlılık arındırma merkezi hizmet sunmaktadır. Hâlihazırda 81 ilde yataklı ya da ayaktan arındırma merkezi bulunmaktadır.

b) Amaç

Bireylerin bedenlen ve ruhen tam bir iyilik halinde sağlıklı yaşam sürdürmeleri, ihtiyaç halinde kaliteli, güvenilir, etkin, veriye dayalı süreçlerle desteklenen, hazırlık ve uyum kapasitesi yüksek, mali açıdan sürdürülebilir sağlık hizmeti sunumunun sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sağlıklı yaşam tarzı teşvik edilerek bulaşıcı olmayan hastalık risklerine karşı koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.706)		
Tedbir 706.1. Sağlıklı yaşam tarzının teşvik edilmesine yönelik sağlıklı beslenme, fiziksel aktivitenin artırılması gibi alışkanlıkların toplumsal tutuma dönüşmesi sağlanacak, bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecek, sağlık okuryazarlığı teşvik edilerek birey sorumluluğunun geliştirilmesi sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler	1. Sağlıklı beslenme ve hareketli yaşam alışkanlıkları kazandırılmasına yönelik görsel medya paylaşımları yapılacak, halk eğitim faaliyetleri düzenlenecek ve internet ortamında güvenli sağlık bilgisi yayınlarına yer verilecektir. 2. İl sağlık müdürlükleri tarafından okullarda sağlıklı beslenme ve fiziksel aktivite konularında eğitimler verilecek, fiziksel aktivite etkinliklerinin düzenlenmesine devam edilecektir. 3. Birinci basamakta bulaşıcı olmayan hastalıkların önlenmesi amacıyla yürütülen beslenme danışmanlığı hizmeti sayısı artırılabacaktır.
Tedbir 706.2. İklim değişikliğinin sağlık üzerine olan etkisinin belirlenmesi ve azaltılması için kurumsal kapasite güçlendirilerek kurumlar arası işbirliği artırılabacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Halk sağlığını iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden korumak amacıyla eylem planı hazırlanacaktır. 2. Hassas gruplara yönelik bilgilendirici ve yönlendirici broşür ve afişler hazırlanacaktır. 3. İklim duyarlı hastalık listesinin hazırlanması için İklim Değişikliği ve Sağlık Bilimsel Danışma Kurulu kurulacaktır.
Tedbir 706.4. Bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik risk faktörlerinin azaltılması için kanser tarama programları da dâhil olmak üzere çeşitlendirilmiş tarama programları yaygınlaştırılacak, erken teşhis oranları artırılabacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler	1. Birinci basamak sağlık tesisleri bünyesinde kanser tarama merkezlerinin sayıları artırılabacak, mevcut merkezlerin ise altyapıları güçlendirilecektir. 2. Tarama ve Tarama Sonrası Teşhis Eğitimleri, KETEM Uyum Eğitimleri ve erken teşhise yönelik farkındalık çalışmaları yürütülecektir. 3. Aile hekimlerine ve aile sağlığı çalışanlarına kronik hastalıklar, kronik hastalık risk faktörleri ve HYP hakkında yüz yüze yöntemle farkındalık ve bilgilendirme eğitimlerinin verilmesine devam edilecektir.

		4. HYP kapsamında yürütülen hipertansiyon ve kardiyovasküler risk tarama oranlarının 81 ildeki tüm aile hekimliği birimleri nezdinde artırılması için çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 706.5. Çocuk, kadın ve üreme sağlığı hizmetleri güçlendirilecek, evlilik öncesi ve yenidoğan tarama programları yaygınlaştırılacak, anne ve bebek ölümlerinin azaltılması sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	1. Acil obstetrik bakım eğitimi programına gebelik enfeksiyonları ve servikal yetmezlik eğitimleri eklenerek, sağlık personeline acil obstetrik bakım eğitimleri verilecektir. 2. Acil serviste görevli hekimlere çocuk acil temel eğitim programı düzenlenecektir. 3. Birinci basamakta gebe ve lohusa izlemlerinin niteliğinin artırılması için izleme ve değerlendirme çalışmaları yapılarak anne ölüm oranının yüksek olduğu illerde, il değerlendirme ziyaretleri düzenlenecek, problemlere ve çözüme yönelik çalışmalar yapılacaktır. 4. Tüm sağlık kuruluşlarını kapsayacak şekilde ulusal düzeyde kritik konjenital kalp hastalıkları tarama programı başlatılacaktır.
Tedbir 706.6. Ergen sağlığı hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	1. Sağlıklı Hayat Merkezlerinde aktifleştirilen Genç Akademileri bünyesinde gençlere yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunulacaktır.
Tedbir 706.7. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) uygulamalarının kanıta dayalı şekilde standardize edilerek ulusal ve uluslararası çalışmalarla güvenli kullanımı yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler	1. Anadolu Tıbbi Kütüphanesi Projesi başlatılacaktır. 2. GETAT uygulamalarının etkinlik ve güvenliğine ilişkin klinik araştırmalar desteklenerek sonuçlara dayalı olarak ulusal klinik uygulama rehberleri hazırlanacak, elde edilen veriler uluslararası dergilerde yayımlanacaktır. 3. Orta Asya, Balkanlar ve Orta Doğu ülkeleriyle ortak GETAT projeleri yürütülecektir.
Tedbir 706.8. Takviye edici gıda ve bitkisel içerikli ürünlerin güvenli şekilde piyasaya arzını sağlayacak yeni mekanizmalar geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler	1. Takviye edici gıdaların güvenli bir şekilde piyasaya arzının sağlanabilmesi için yeni mekanizmaların oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.

Özel gereksinimi ve nadir hastalığı olan bireylere sunulan sağlık hizmetlerinin kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.707)

Tedbir 707.2. Nadir hastalıklara ilişkin tedavi ve araştırma merkezi sayısı artırılabacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, TÜSEB	1. Nöromusküler hastalık (kas ve sinir hastalıkları) birimlerinin sayısı artırılabacaktır.
Tedbir 707.3. Zihinsel özel gereksinimli bireyler ve ailelerinin etkin sağlık hizmet sunumuna ulaşması kolaylaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	1. Çok Disiplinli Çocuk ve Genç Ruh Sağlığı Merkezlerinin (ÇÖZGEM) sayıları artırılabacaktır. 2. ÇÖZGEM’de görev yapacak personelin erken müdahale konusunda donanımını artırmak üzere uygulamalı davranış analizi ve erken müdahale eğitim programları düzenlenecektir.
Tedbir 707.4. Evde sağlık hizmetleri güçlendirilecek ve izleme takip sistemi geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Belediyeler	1. Evde sağlık ve bakım hizmetlerine yönelik belirlenen performans göstergeleri doğrultusunda hizmetlerin sistem üzerinden takibi yapılacaktır. 2. Evde sağlık hizmetleri kapsamında kullanılan Evde Sağlık Yönetim Sistemi (ESYS) yazılım çalışmaları yapılacaktır. 3. Evde sağlık hizmeti alan hastalara yönelik memnuniyet anketi uygulanarak anket sonucunda gerekli görülen alanlarda iyileştirmeler yapılacaktır.
Bulaşıcı hastalıklara, ani sağlık şoklarına, afet ve acil durumlara hazırlık ve müdahale kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.708)		
Tedbir 708.1. Bulaşıcı hastalıklara yönelik mevcut tanı, takip ve erken uyarı sistemleri geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler	1. Zoonotik ve vektörel hastalıklarla ilgili saha, tanı-tedavi rehberleri ve eğitim dokümanları oluşturulacak, mevzuatın güncelliği sağlanacaktır. 2. Vektör sürveyansının güçlendirilmesi için saha çalışmaları genişletilecek, vektör bankası oluşturulacak, vektör patojenite tespiti gerçekleştirilerek elde edilen veriler ilgili taraflarla paylaşılacaktır. 3. Vektör toplanması, taşınması ve tanımlanmasına yönelik saha ve laboratuvar ekipleri ile laboratuvar altyapıları güçlendirilecek ve çalışmalar yaygınlaştırılacaktır. 4. Salgın tespiti ve tahminlerinin daha isabetli olması ve salgınlara hızlı müdahale edilebilmesi amacıyla salgın tespiti ve tahminlerine yönelik modeller geliştirilecektir.
Tedbir 708.2. Ulusal düzeyde biyolojik ürünlerin üretilmesine ve aşı üretim kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik merkezler kurulacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜSEB, Üniversiteler	1. Aşı üretim kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla nitelikli personelin yetiştirilmesine yönelik eğitimler düzenlenecektir.

<p>Tedbir 708.3. Bağışıklık kazandırma programları güçlendirilerek toplumsal farkındalık artırılacak, aşılama programları tüm risk gruplarını içerecek şekilde yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aşı programları konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecek ve aşı tereddüdünü önlemeye yönelik kamuoyunu bilgilendirme kampanyaları düzenlenecektir. 2. Genişletilmiş Bağışıklama Programı Genelgesi ile Saha Rehberleri güncellenecek ve yeni rehberler doğrultusunda saha personeli eğitimleri düzenlenecektir.
<p>Tedbir 708.4. Küresel salgın ve afet gibi olağanüstü durumlarda sağlık hizmet sunucularının rol ve sorumluluklarını içeren yol haritaları belirlenecek, malzeme ve personel akışına ilişkin planlamalar etkin bir şekilde yapılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hizmetlerin sevk ve idaresine ilişkin hususların güncellenmesi amacıyla Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliğinde değişiklik yapılacaktır. 2. Küresel afet gibi durumlarda halka arz edilen su kaynaklarındaki kirilliklerin yerinde tespiti ile halk sağlığının korunması, olası bir salgının önüne geçilmesi ve saha ihtiyaçlarının karşılanması için mobil laboratuvar altyapısı güçlendirilecektir.
<p>Tedbir 708.5. Acil durumlarda güvenilir bilgi akışı ve koordinasyonun sağlanmasına yönelik altyapı ve kapasite güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Haberleşme sağlayan sayısal telsiz sistemlerine yönelik entegrasyon sağlanan il sayısı artırılacaktır. 2. Kamu, özel ve vakıf üniversitesi hastanelerinin afet ve acil durumlarda ihtiyaç duyulacak kritik önemi haiz envanterinin etkin yönetimi için bu sağlık tesislerinin verilerini Kaynak Envanter ve Yatırım Yönetimi Sistemine iletebilecekleri entegrasyon altyapısı geliştirilecektir.
<p>Birinci basamak sağlık tesislerinin sağlığın korunması ve geliştirilmesindeki rolü güçlendirilecek, hizmet basamakları içerisinde öncelikle kullanımı sağlanacak, basamaklar arası etkileşim geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.709)</p>		
<p>Tedbir 709.1. Birinci basamak sağlık tesisleri nitelik ve nicelik olarak geliştirilerek bu birimlere başvuran kişilerin koruyucu, önleyici, tedavi edici sağlık hizmetlerini bütüncül olarak alabilmesi, böylece ikinci ve üçüncü basamak sağlık merkezlerine başvuruların azaltılması sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 100 adet birinci basamak sağlık tesisinin inşaatı tamamlanacaktır. 2. Yeni aile hekimliği birimleri hizmete açılarak aile hekimliği birimi başına nüfusun 2.800 kişiye düşürülmesi sağlanacaktır.

<p>Tedbir 709.2. Bulasıcı olmayan hastalıklar başta olmak üzere, hastalıklara ilişkin tarama ve teşhis gibi süreçler ile kronik hastaların tedavi takiplerinde dijital uygulamaların da desteğiyle aile sağlığı merkezlerinin sorumlulukları artırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hastalık Yönetim Platformuna yeni kronik hastalık takip modülleri ilave edilecek ve 81 ildeki aile hekimliği birimlerinin kullanımına açılacaktır. 2. Kronik hastalıklara yönelik tarama ve izlem modüllerinin tüm aile hekimliği birimleri tarafından etkin kullanımı sağlanacak, yapılan tarama/izlemlerin gerçekleştirme oranları takip edilecek, takiplerin niteliklerinin artırılması için çalışmalar yürütülecektir.
<p>Tedbir 709.3. Aile sağlığı merkezi sayısı artırılarak aile hekimlerine yönelik hizmet içi eğitimlerle alınan hizmetin etkinliği ve hizmetten duyulan memnuniyet iyileştirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aile hekimlerine bebek, çocuk ve ergen izlem protokollerinin sahada uygulanmasına yönelik eğitimler verilecektir. 2. Her bir aile hekimliği biriminde sunulan hizmetlere ilişkin belirli dönem aralıklarında memnuniyet anketi uygulanarak gerekli alanlarda iyileştirmeler yapılacaktır.
<p>Tedbir 709.4. Aile hekimlerinin üst basamaklara yönlendirdikleri hastaların tetkik ve tedavi sonuçlarına ilişkin geri bildirimlerini sağlayacak bir sistem oluşturularak hizmet basamakları arasındaki etkileşim güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık tesislerinde işlenen verilerin basamaklar arasında akışı için entegrasyon çalışmaları yürütülecektir.
<p>Tedbir 709.5. Sağlıklı hayat merkezlerinin sayısı artırılacak, hizmet sunum niteliği geliştirilecek ve bu merkezlerin aile sağlığı merkezleriyle etkileşimi sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. 35 yeni Sağlıklı Hayat Merkezi (SHM) hizmete açılacaktır.
<p>Tedbir 709.8. Göç sağlığı hizmetlerinin, ülke sağlık sistemiyle bütünlük bir biçimde sunulacak hizmetin sürdürülebilirlik ve etkinlik bakımından geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Göçmen Sağlığı Merkezi personeline yönelik sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak amacıyla sağlık okuryazarlığı eğitimleri verilecektir. 2. Mobil sağlık tarama araçlarıyla göçmenlere yönelik toplamda 140.000 kanser tarama testi yapılacaktır.
<p>Bağımlılıkla mücadeleyle yönelik sunulan hizmetlerin kapasitesi ile kalitesi iyileştirilecek, erişilebilirlik artırılacak ve hizmetlerin tamamlayıcı şekilde sunulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.710)</p>		

Tedbir 710.2. Bağımlılığın önlenmesi için farklı nüfus gruplarına yönelik farkındalık artırma çalışmaları kapsamında iyi uygulama örnekleri ve müdahale programları güçlendirilerek sürdürülecek, bağımlılıkla mücadele kapsamında uygulanan mekanizmaların toplum tarafından bilinirliği artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Üniversiteler, RTÜK, Belediyeler, STK'lar	1. Bağımlılığın sağlık üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik etkinlikler düzenlenerek bağımlılıkla mücadeleyi destekleyici içerikler hazırlanacak ve Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu sosyal medya hesaplarında paylaşılacaktır. 2. Bağımlılığın önlenmesi için farklı nüfus gruplarına yönelik farkındalık artırma çalışmaları kapsamında yürütülen iyi uygulamaların paylaşıldığı bölge değerlendirme toplantıları yapılacaktır.
Tedbir 710.3. Danışmanlık, tedavi ve iyileştirme hizmeti alan bireylerin takiplerinin yapılması için birimler arasında eşgüdümüne yönelik bilişim altyapısı oluşturulacak, danışmanlık hizmetleri yüz yüze ve çağrı merkezleri aracılığıyla sürdürülecek, birinci basamak sağlık tesislerinde önleme ve psikososyal destek hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler, STK'lar	1. Yüz yüze bağımlılık danışmanlığı hizmeti veren merkezlerin sayısı ve sunulan hizmetlerin kalitesi artırılacaktır. 2. Danışmanlık merkezlerinde bağımlılık risk değerlendirme programları hayata geçirilecektir.
Tedbir 710.4. Sigara bırakma poliklinikleri, bağımlılık danışma anırdırma merkezleri, zorunlu tedavi kararlarının uygulandığı merkezler ile danışma, tedavi, iyileştirme ve sosyal uyum süreçlerinin bütünlük bir şekilde sunulacağı BAHAR Merkezleri farklı nüfus gruplarının hizmet alımını kolaylaştıracak şekilde yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler, STK'lar	1. Sigara bırakma polikliniklerinin sayısı artırılacak, uzaktan sigara bırakma poliklinik hizmetleri yaygınlaştırılacaktır. 2. Bağımlılıkla mücadelede hizmet veren sağlık kuruluşlarının bilinirliğini artıracak farkındalık çalışmaları yapılacaktır. 3. Sigara bırakma polikliniklerinde sigara bırakma tedavisinde kullanılan farmakolojik tedavilerin sürekliliği sağlanacaktır. 4. Kamu kurumlarında sigara bırakma danışmanlığı hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 710.5. Bağımlılık alanında çalışacak sağlık personelinin nitelik ve niceliği ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, STK'lar	1. Danışmanlık merkezlerinde bağımlılık alanında çalışan sağlık personeline yönelik bağımlılık temel eğitimi uzaktan eğitim modülü hazırlanarak Uzaktan Sağlık Eğitim Sistemi (USES) üzerinden ilgili tüm personelin eğitim alması sağlanacaktır.

<p>Tedbir 710.6. Bağımlılığa ilişkin tanı, tedavi ve izlem sürecinde klinik kalitenin artırılmasına yönelik klinik protokollerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Erişkinlerde kumar bağımlılığı ile gebe ve yenidoğanlarda bağımlılığa yaklaşım konulu iki yeni rehber hazırlanacaktır. 2. Tanı ve tedavi sürecinde hizmet standartlarını geliştirmek amacıyla Asgari İşleyiş Standartları Rehberi (ASİS) güncellenecek ve rehberin tüm bağımlılık arındırma ve rehabilitasyon merkezlerinde uygulanması sağlanarak merkezlerin işleyişleri rehberine göre değerlendirilecek ve sonuç raporu hazırlanacaktır.
<p>Tedbir 710.7. Bağımlılıkla mücadeleyle ilişkin faaliyetlerin kanıta dayalı olarak tasarlanabilmesi için madde kullanım davranışlarına yönelik dönemsel araştırmalar yapılacak ve veri mahremiyeti gözetilerek kurum kuruluşlar arası veri paylaşımı sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yetişkin Tütün Araştırması yapılacaktır. 2. 2025 yılında yapılan Gençlik Tütün Araştırması Raporu tamamlanarak yayımlanacaktır.
<p>Sağlıkta insan kaynağı ile fiziki altyapı nicelik ve nitelik olarak iyileştirilecek ve bölgeler arası dağılımda denge sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.711)</p>		
<p>Tedbir 711.1. Başta tıp, diş hekimliği ve eczacılık olmak üzere sağlık meslek gruplarında eğitimin kalitesi artırılabilecek ve uzmanlık eğitimindeki müfredatları bilişim altyapısıyla desteklenerek ülke genelinde standart sağlanacak, sağlık alanında geleceğin ihtiyaç ve şartlarına uygun bir şekilde ve ülke ihtiyaçları göz önünde bulundurularak her alanda yeterli ve nitelikli işgücü oluşturulacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uzmanlık Eğitimi Yönetim Sistemi yazılım programı ülke genelindeki eğitim kurumlarında yaygınlaştırılacaktır.
<p>Tedbir 711.3. Başta hekim, hemşire ve ebe olmak üzere ihtiyaçlar doğrultusunda ülke çapında bölgeler ve sağlık tesisleri arasında yeterli sayıda ve dengeli bir şekilde dağılımı sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sağlık mesleklerinde ve tıpta uzmanlık alanlarında brans bazında ihtiyaç ve mevcut durum analizleri yapılacaktır.

<p>Tedbir 711.6. Olası afet durumlarında kesintisiz sağlık hizmeti sunumu sağlanabilmesi amacıyla sağlık tesislerinin afetlere karşı dayanıklılığı artırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı</p>	<p>1. Afet durumunda yüksek yatak kapasiteleri ile hizmet sunumunda devamlılığın sağlanabilmesine katkı sağlayacak üç şehir hastanesi inşaatı tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 711.7. Uluslararası sağlıkta insan kaynağı hareketliliğinin yönetilmesine ilişkin politikalar geliştirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler</p>	<p>1. Sağlık iş gücünün uluslararası hareketliliğine neden olan etkenlerin araştırılacağı saha çalışması yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 711.8. Doku, organ, kemik iliği ve kök hücre nakil işlemleri başta olmak üzere özelliikli sağlık hizmetlerinin kapasitesi artırılarak bu hizmetlere ulusal ve uluslararası düzeyde ulaşılabilirlik artırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Kemik iliği nakli merkezlerinin sayısı ve organ nakli merkezlerinin nitelikleri ve hizmet kapasitesi geliştirilecektir.</p>
<p>Aktif yaşlanmaya yönelik koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin kapasitesi iyileştirilecek ve artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.712)</p>		
<p>Tedbir 712.1. Yaşlı bakımında sağlık ve sosyal hizmetleri bir araya getiren bakış açısıyla yeni bir model oluşturulacak, bu kapsamda kurumlar arası koordinasyon sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler</p>	<p>1. Yaşlılara yönelik sağlık hizmet sunumunda birimler ve basamaklar arasındaki entegrasyon güçlendirilecektir.</p>
<p>Tedbir 712.2. Yaşlılara yönelik koruyucu ve tedavi edici hizmetlerin güçlendirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler</p>	<p>1. HYP kapsamında yer alan çok yönlü yaşlı değerlendirmesi ve izlemi modülünün aile hekimliği birimleri tarafından yaygın ve etkili bir şekilde kullanılması sağlanacaktır. 2. Kronik hastalık yönetimine aktif katılımın sağlanabilmesi için yaşlıların HYP'nin getirdiği yenilik ve hizmetler hakkında farkındalığı artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 712.3. Yaşlı sağlığı (geriatri) ve palyatif bakım hizmetleri sunan merkezlerin sayısı artırılacak, evde sağlık ve bakım hizmetleriyle entegrasyonu sağlanacak ve yaşlıların sağlık hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler, Belediyeler</p>	<p>1. Sağlıklı Yaş Alma Merkezleri (YAŞAM) sayısı artırılacaktır. 2. Palyatif bakım merkezlerinin sayısı artırılacaktır.</p>
<p>Sağlık turizmi hizmet kapasitesi nitelik ve nicelik olarak geliştirilecek, uluslararası alanda ülkemizin tercih edilirliliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.713)</p>		

<p>Tedbir 713.1. "Health Türkiye" küresel bir markaya dönüştürülecek, bu kapsamda sağlık turizmi alanında ülkemizin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Üniversiteler, USHAŞ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Health Türkiye markası uluslararası sağlık fuarları, kongreler ve seminerlerde temsil edilecektir. 2. Türkiye'nin nitelikli sağlık hizmetlerini küresel çapta çeşitli dillerde anlatan dijital reklam kampanyaları ve tanıtım çalışmaları yürütülecektir. 3. Sağlık turizmi alanında en az üç ülkeyle protokol ya da sözleşme yapılacaktır. 4. Sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren paydaşların insan kaynağı niteliğini artırmaya yönelik eğitimler düzenlenecektir. 5. Sağlık turizmi alanındaki sertifikaların akreditasyonu için çalışmalar yürütülecektir. 6. Sağlık turizmi kapsamında memnuniyet ölçümü amacıyla anketler yapılacaktır.
<p>Tedbir 713.2. Sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren ve yetki belgesine sahip sağlık kuruluşları ile aracı kuruluşların denetlenmesine yönelik sistem güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Üniversiteler, USHAŞ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sağlık turizmi faaliyetlerine yönelik tanıtım ve bilgilendirme standartları oluşturularak sektörel takip yapılacaktır. 2. Sağlık turizmi yetkisi verilen sağlık tesislerinin Health Türkiye portalına kayıt süreçleri takip edilecek, kayıt yaptırmayanların yetki belgeleri iptal edilmesine yönelik işlemler tesis edilecektir.

<p>Tedbir 713.3. Sağlık tesislerinin sağlık turizmi konusunda akreditasyonu teşvik edilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, TÜSEB, Üniversiteler, USHAŞ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sağlık turizmi kapsamında yapılan düzenlemeler çerçevesinde ilgili sağlık tesislerinin akreditasyon süreçlerini yürütmek üzere mevcut akreditasyon denetim alt yapısı güçlendirilecektir. 2. Mevzuat gereği akreditasyon zorunluluğu getirilen hastane, tıp merkezi, laboratuvar ve diyaliz merkezlerinin akreditasyon süreci takip edilecektir. 3. Akreditasyon zorunluluğu olmayan poliklinikler ve muayenehaneler için sertifika programları oluşturulacaktır.
<p>Sağlık hizmet sunum kalitesinin ve klinik kalitenin ölçülmesi, değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi sağlanacak, sağlık hizmetlerinde akreditasyon sistemi geliştirilecek ve hasta güvenliği temin edilecektir. (Kalkınma Planı p.714)</p>		
<p>Tedbir 714.1. Sağlık hizmetlerinde klinik kalitenin ölçümü ve geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Klinik kalitenin ölçümüne yönelik klinik kalite raporları yayımlanacak, yeni sağlık olguları belirlenerek klinik kalitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.
<p>Tedbir 714.4. Normal doğuma yönelik bilinçlendirme ve özendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Normal doğuma ilişkin toplum genelinde bilinç ve farkındalık geliştirilecektir. 2. Normal doğuma teşvik için koordinatör ebeler tarafından gebelere danışmanlık hizmeti verilecek, gebe okullarında verilen gebe eğitimlerinin devamlılığı sağlanacaktır. 3. Anne dostu hastane sayısı artırılabilecektir.
<p>Tedbir 714.5. Akreditasyon altyapısı geliştirilecek, akredite olan sağlık tesis sayısı artırılabilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), TÜSEB, Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Akreditasyon denetim süreçlerinin yürütüleceği bilgi yönetim sistemi geliştirilecektir. 2. Akredite edilen sağlık tesisi sayısı 134'e çıkarılacaktır.
<p>Dijital sağlık çözümlerinin sağlık sistemi içerisinde etkin ve verimli kullanımı sağlanacak, dijital sağlık teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.715)</p>		
<p>Tedbir 715.1. Dijital sağlık çözümlerinin sağlık sistemiyle etkin bir şekilde bütünleşmesi sağlanacak, hastanelerin dijitalleşme altyapısı desteklenecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Karar verme süreçlerinin daha etkin hale getirilmesi ve veri analizinin kalitesinin artırılması amacıyla SİNA Platformuna yapay zekâ desteği eklenecektir. 2. e-Nabız sisteminde vatandaşın yurt dışına çıkışlarda kullanabilmesi amacıyla kronik hastalıkları ile ilgili tanı, ilaç gibi sağlık kayıtları ile ameliyatla engelliliğe ilişkin bilgilerin yer alacağı sağlık bilgileri özet belgesi altyapısı hazırlanacaktır. 3. Verem savaş dispanserlerinin akciğer görüntüleme sistemi ile entegrasyon çalışması tamamlanacaktır.

<p>Tedbir 715.2. Kronik hastalıkların izlem ve takibi başta olmak üzere "tele sağlık" sistemleri geliştirilecek, ilişkili sistemlerle birlikte çalışabilirliği sağlanarak kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<p>1. Uzaktan sağlık sistemi kapsamında hizmet sunulacak kronik hastalıklar, uzaktan sağlık hizmetlerinin kapsamı ve türü ile bu hizmetlere ilişkin muayene ve takip standartları belirlenecektir.</p>
<p>Tedbir 715.4. Dijital teknolojilerin sağlık alanında kullanımına ilişkin toplum genelinde farkındalık oluşturulacak, dijital sağlık okuryazarlığı geliştirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Sağlık alanında kullanılan dijital teknolojiler ve geliştirilen mobil uygulamalarla ilgili bilinç ve farkındalığı artırmaya yönelik açıklayıcı ve tanıtıcı materyaller hazırlanacaktır.</p>
<p>Veri ve kanıt dayalı politika oluşturmada girdi olarak kullanılabilir, bilimsel araştırma ve analizlerde kullanılmaya elverişli, uluslararası karşılaştırmalara olanak sağlayan kalite ve ayrıntıda veri üretimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.716)</p>		
<p>Tedbir 716.1. Uluslararası kıyaslamaya olanak verecek detay ve kalitede veri üretimi sağlanacak, sağlık verilerinin ulusal/uluslararası normlara uygun olarak standardizasyon süreçleri yürütülecek, veri kalitesi ve güvenilirliği artırılacak, sağlık verilerinin siber güvenliği güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler</p>	<p>1. Sağlık Bakanlığı veri tabanlarında yer alan Resmî İstatistik Programı kapsamındaki göstergelerin tanımlarının ulusal ve uluslararası standartlarla uyumu gözden geçirilerek, iş kuralları belirlenecek ve uluslararası karşılaştırılabilir sağlık istatistikleri üretilerek yayımlanacaktır. 2. Sağlık Bakanlığı veri tabanlarında yer alan ve uluslararası kuruluşların talep ettiği sağlık verilerinin uluslararası standartlara uyumlaştırılmasına yönelik göstergeler listelenecek, veri desenleri oluşturulacak ve uygunluk kontrolleri yapılacaktır.</p>
<p>Sağlık sisteminde mali sürdürülebilirlik sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.717)</p>		
<p>Tedbir 717.1. Geri ödeme sisteminde kanıt dayalı modellerin uygulanması sağlanacak, sağlık harcamalarına ilişkin denetim altyapısı güçlendirilecek, hizmet sunum ve ilaç fiyatlarının etkin maliyet değerlendirmeleri yapılarak belirlenmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler</p>	<p>1. Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında kurumca geri ödemesi yapılan tanı ve tedavi hizmetlerinin etkin kullanılmasının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. 2. Akılcı ilaç kullanımını teşvik edilerek ilaç ve tedavi harcamaları rasyonelleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 717.4. Akılcı ilaç kullanımı konusunda bilinç düzeyi artırılacak, hekimlerin desteklenmesi ve denetimi sağlanacak, akılcı ilaç kullanımına ilişkin sistem altyapısı güçlendirilecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler, TİTCK</p>	<p>1. Akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalık iletişim çalışması ve sosyal medya paylaşımları yapılacaktır. 2. İlaç tüketim hesaplamaları için sistem altyapısı oluşturulacak ve reçeteleme verilerinin entegrasyonu ile sistem güçlendirilecektir. 3. Antimikrobiyallerin tüketimi ve direnç verileri birlikte analiz edilecektir.</p>

Tedbir 717.6. Kişiselleştirilmiş tıp konusunda sağlıklı ve güvenilir veriyile bilgi üretilmesi sağlanarak yenilikçi ürünler desteklenecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler, TÜSEB	1. Türkiye Nadir Hastalık Haritalama ve Tarama Kiti Projesi yürütülecektir. 2. Kişiselleştirilmiş tıpla ilgili araştırma projesi yürütülecektir.
İlaç ve tıbbi cihaza erişimin kolaylaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.718)		
Tedbir 718.1. Etkin tedarik zinciri takibi ile güvenli ilaç ve tıbbi cihaza erişimin kolaylaştırılması sağlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, TİTCK, Üniversiteler	1. Kaynak Envanter ve Yatırım Yönetimi Sistemi kapsamında hasta bazlı bildirimlerinin yer alacağı entegrasyonlar yapılacaktır.
Tedbir 718.2. İlaçta akılcı tedarik yönetimi altyapısının güçlendirilmesi sağlanacak ve yapay zekâ uygulamalarıyla desteklenecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, TİTCK, Üniversiteler	1. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarında kullanılan ürün ve hizmetlerin izlenebilirliğini artırmak amacıyla yapay zekâ destekli tedarik yönetim sistemi kurulacaktır.
Tedbir 718.3. Güvenli ürüne erişimi sağlamak amacıyla ulusal kontrol laboratuvar altyapısı güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TİTCK	1. Ulusal kontrol laboratuvarının değişen ihtiyaçlar kapsamında cihaz altyapısı güçlendirilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024 (1)	2025 (2)	2026 (3)
On Bin Kişiyi Düşen Hastane Yatağı Sayısı	Adet	31,3	31,7	33,5
Yüz Bin Kişiyi Düşen Hekim Sayısı (4)	Kişi	258	268	282
Yüz Bin Kişiyi Düşen Hemşire ve Ebe Sayısı (4)	Kişi	381	385	390
Aile Hekimliği Birimi Başına Düşen Nüfus (5)	Kişi	3 003	2 875	2 800
Nitelikli Hastane Yataklarının Tüm Hastane Yataklarına Oranı (Yoğun bakım yatakları hariç, Sağlık Bakanlığı) (4)	Yüzde	82,8	83,0	86,0
Bebek Ölüm Hızı (Bin Canlı Doğumda, Tüm Haftalar) (6)	Binde	8,9	8,8	8,7
Anne Ölüm Oranı (Yüz Bin Canlı Doğumda) (6)	Yüz Binde	11,5	11,5	11,4
Obezite Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (Ölçüme Dayalı)	Yüzde	28,9(7)	28,6	28,3
Diyabet Oranı (15 Yaş ve Üzeri) (Ölçüme Dayalı)	Yüzde	11,5(7)	11,3	11,2
15 Yaş ve Üzeri Nüfusta Tütün Ürünü Kullanım Sıklığı (Her gün ve ara sıra kullananların oranı) (8)	Yüzde	32 (9)	29	29
Fiziki Altyapının Dengeli Dağılım Oranı (10)	Oran	1,58	1,55	1,50
Hekim Sayısının Dengeli Dağılım Oranı (11)	Oran	2,41	2,17	2,09
Sezaryen Doğum Oranı (Bin Canlı Doğumda)	Binde	612	580	430

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

(1) Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2024 ön sonuçlarıdır. (2) Gerçekleşme Tahmini (3) Program (4) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Tedavi Edici Sağlık Programının anahtar göstergelerinden biridir. (5) Aile hekimliğinde kayıtlı nüfus kullanılmıştır. (6) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Koruyucu Sağlık Programının anahtar göstergelerinden biridir. (7) Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması 2017 yılı verisine dayanarak yapılan projeksiyondur. (8) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Bağımlılıkla Mücadele Programının anahtar göstergelerinden biridir. (9) TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması 2022 (10) İBBS Düzey 1'e göre 10 bin kişiyi düşen yatak sayısı en yüksek ve en düşük olan bölgelere ait sayıların oranıdır. (11) İBBS Düzey 1'e göre 100 bin kişiyi düşen toplam hekim sayıları üzerinden, en yüksek ve en düşük bölgelere ait sayıların oranıdır.

2.3.4. Aile

a) Mevcut Durum

Toplumu bir arada tutan ve toplumsal değerlerin nesiller arası aktarılmasını sağlayan aile kurumu, nitelikli bireylerin yetişmesinde ve güvenli toplumların oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Son dönemde, yeni teknolojiler, hızlı kentleşme, göç, demografik dönüşüm ve iklim değişikliği, küresel çapta aile kurumunu etkilemektedir. Bunların yanı sıra yaşanan Covid-19 küresel salgını ve artan afet olayları da ailelerin sosyal ve ekonomik anlamda desteklenmesi ihtiyacını artırmaktadır. Medya okuryazarlığının yeterli seviyede olmaması ve bu nedenle dijital ortamlardaki içeriklerin kişileri olumsuz yönde etkilemesi gibi sorunlar, aile içindeki iletişimi olumsuz etkilemekte ve aile bireylerinin sağlığının bozulması riskini ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu gelişmelerin olumsuz etkilerinden aile kurumunu korumak amacıyla ailenin güçlendirilmesine yönelik politikaların iş hayatı ve sosyal hayatta uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Türkiye’de tek kişilik hanehalkının oranı yükselmekte olup en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan geniş ailelerin oranı son yıllarda yükselme eğilimi göstermektedir. Ülkemizde 2024 yıl sonu itibarıyla TÜİK verilerine göre toplam 26.599.261 hane bulunmaktadır. Çekirdek ailerden oluşan hanehalkı oranı, bir önceki yıla göre azalarak yüzde 63,5 seviyesinde gerçekleşirken geniş ailelerden oluşan hanehalkı oranı artarak yüzde 13,3 olmuştur. Tek kişilik hanehalkı oranı artma eğilimini 2024 yılında da sürdürerek yüzde 20’ye ulaşmıştır. Benzer şekilde, baba veya anneye (ebeveynlerden sadece biriyle) yaşayan çocuklardan oluşan hanehalkı oranında da yıllar itibarıyla artış gözlenmekte olup 2024 yılında toplam hanehalkının yüzde 10,9’unu oluşturmuştur. Bu oranın yüzde 2,6’lık kısmı baba ve çocuk, yüzde 8,4’lük kısmı ise anne ve çocuk olan hanehalkıdır.

TABLO II: 49- Tiplerine Göre Hanehalkı Oranı

Hanehalkı Tipleri	(Yüzde)			
	2021	2022	2023	2024
Tek Kişilik Hanehalkı	18,9	19,4	19,7	20,0
Çekirdek Aileden Oluşan Hanehalkı	64,4	64,5	63,8	63,5
-Sadece Eşlerden Oluşan Çekirdek Aile	13,5	13,8	14,0	14,0
-Eşler ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	40,8	40,4	39,2	38,6
-Tek Ebeveyn ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	10,1	10,3	10,6	10,9
Baba ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	2,3	2,3	2,4	2,6
Anne ve Çocuklardan Oluşan Çekirdek Aile	7,8	8,0	8,2	8,4
En Az Bir Çekirdek Aile ve Diğer Kişilerden Oluşan Hanehalkı	13,5	12,8	13,2	13,3
Ebeveyn Bulunmayan Birden Fazla Kişiden Oluşan Hanehalkı	3,2	3,3	3,3	3,2

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

2024 yılında geniş ailelerin yüzde 26,9’u, tek kişilik hanehalklarının ise yüzde 11,7’si yoksulluk sınırının altındadır. Diğer yandan, anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranının baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranından yaklaşık üç kat daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, farklı aile tiplerinin farklılaşan ihtiyaçlarına göre çalışma yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 173.342 iken 2024 yılında 187.343'e yükselmiştir. Evlenen çiftlerin sayısı ise 2023 yılında 567.011 iken 2024 yılında 568.395 olmuştur. Önümüzdeki dönemde de boşanmaların altında yatan temel sorunlar incelenerek sayısının azaltılmasına yönelik çalışmaların yapılması önemini korumaktadır.

Evlenen gençlerin desteklenmesini hedefleyen ve 2024 yılı Şubat ayında Kahramanmaraş ve Hatay deprem bölgesinde pilot olarak uygulanmaya başlanan ve sonrasında ülke geneline yaygınlaştırılan Aile ve Gençlik Fonu kapsamında 2025 yılı Eylül sonu itibarıyla 42.331 yeni evlenecek çifte faizsiz 150.000 TL kredi verilmiştir. Aile ve Gençlik Fonu Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi kapsamında sunulan 150.000 TL'lik kredi desteği Ocak 2026 itibarıyla eşlerden her ikisinin 18-25 yaş aralığında olduğu durumda 250.000 TL, en az birinin 26-29 yaş aralığında olduğu durumda 200.000 TL düzeyine yükseltilecektir.

Ailenin güçlendirilmesi kapsamındaki hizmetlerin etkin ve etkili bir şekilde sunulmasına 2025 yılında da devam edilmiştir. Aileye yönelik hizmetlerin ilgili kurum ve kuruluşlarla koordineli bir şekilde hayata geçirilmesini sağlayacak 2024-2028 yıllarını kapsayan Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Eylem Planı uygulamaya konulmuş olup Planın etkin bir şekilde izlenmesi için Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Koordinasyon Kurulu toplantıları gerçekleştirilmiştir.

Aile Eğitim Programı (AEP), ailelerin eğitim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık alanlarındaki hizmetlerden daha etkili biçimde yararlanmalarına, aile içi süreçlerini işlevselleştirerek aile yaşam kalitelerinin artmasına, sahip olduğu her türlü kaynağı etkili bir şekilde yönetmelerine ve karşılaşılabilecekleri çeşitli risklere yönelik önlemler almalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. AEP kapsamında Ağustos 2025 sonu itibarıyla 659.697 kişiye, Evlilik Öncesi Eğitimleri kapsamında 239.199 kişiye, Aile Danışmanlığı hizmeti kapsamında 18.653 kişiye, Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimleri kapsamında ise 163.080 kişiye ulaşılmış olmakla birlikte ailelerin ihtiyaçlarına yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetlerinin niteliği ve niceliğinin geliştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Türkiye Afet Müdahale Planı ve Müdahale Hizmetleri Yönetmeliği ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına verilen afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri görevi kapsamında Ağustos 2025 itibarıyla 3.824 Bakanlık personeline afet ve acil durumlarda psikososyal destek eğitimi verilmiştir. Aile ve bireylerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçlarının tespiti, ihtiyaca göre sosyal yardım ve sosyal hizmet modellerinin planlanması ve gerektiğinde diğer kamu hizmetlerinden yararlandırılmasının sağlanması amacıyla rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini kapsayan Aile ve Sosyal Destek Programı (ASDEP) kapsamında çalışmalara devam edilmiştir. Eylül 2025 itibarıyla ulaşılan hane sayısı 9,9 milyona yükselmiştir. Bu ziyaretlerde ailelere rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunulmuştur. ASDEP'e yönelik kapasite geliştirme çalışmalarının devamlılığının sağlanması önemlidir.

b) Amaç

Kadın ve erkeğin evlilik bağıyla kurulan, millî ve manevî değerlerin taşıyıcısı olan ailenin her türlü zararlı eğilimden korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi, dinamik nüfus yapısının ve kalkınmanın istikrarlı bir biçimde sürdürülmesini teminen aile kurumunun güçlendirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Aileye yönelik hizmetlerin niteliği ve niceliği geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.720)		
Tedbir 720.1. Aileye yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin içeriği kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve STK'larla işbirliği içerisinde çeşitlendirilerek yaygınlaştırılacak, eğitim, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinde ihtisaslaşma sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Kamu, özel sektör ve STK'larla işbirliği protokolleri imzalanarak aile eğitimleri ve evlilik öncesi eğitimler yaygınlaştırılacaktır. 2. Modüler Aile Eğitim Programı kapsamında, uygulayıcı ve aile eğitimleri yaygınlaştırılacaktır. 3. Çevrimiçi Psikolojik Destek ve Aile Danışmanlığı hizmetinin pilot uygulaması gerçekleştirilecek ve hizmetin ülke geneline yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 720.2. Milli ve manevi değerlerimiz gözetilerek sağlıklı nesillerin devamına ve aile yapısını olumsuz etkileyen kötü alışkanlıkların, bağımlılıkların ve zararlı akımların etkilerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, RTÜK, Diyanet İşleri Başkanlığı, İŞKUR, Üniversiteler, STK'lar	1. 18 yaş üzeri bağımlı bireylere, aileleri ve yakınlarına sosyal hizmet merkezlerinde (SHM) sosyal uyum süreci danışmanlığı verilecektir. 2. Sosyal uyum süreci danışmanlığı kapsamında görev yapacak personele kapasite geliştirme eğitimleri verilecektir. 3. Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitimleri (TBM), kurum bakımındaki 15 yaş üstü çocuklar başta olmak üzere tüm vatandaşlara verilmeye devam edilecektir.
Tedbir 720.3. Aile bireylerinin, teknoloji ve dijitalleşmenin olumsuz etkilerinden korunmasına yönelik bilinçli medya kullanımı konusunda farkındalığını artırmak üzere eğitim programları yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, RTÜK	1. Ailelere yönelik bilinçli medya kullanımı konusundaki eğitimler yaygınlaştırılacaktır.
İş ve aile yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalara hız verilecektir. (Kalkınma Planı p.721)		
Tedbir 721.2. Çocuk, yaşlı ve engelli bakım hizmetlerinin niteliği ve niceliği iyileştirilerek yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Çocuk, engelli ve yaşlı bakımına yönelik hizmetler çeşitlendirilecek ve yaygınlaştırılacaktır. 2. Bakım kuruluşlarında görevli personele yönelik hizmet içi eğitim düzenlenecektir.
Afet ve kriz dönemlerinde ailelerin ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.724)		
Tedbir 724.3. Afet ve acil durumlarda risk azaltma ve müdahale çalışmaları aile odaklı yaklaşımla güçlendirilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. Afet ve acil durumlarda görev alan tüm afet personeline afet ve acil durum hizmetlerinin insanı ve aileyi odağına alacak şekilde yürütülmesine yönelik farkındalık oluşturulacaktır.

2.3.5. Kadın

a) Mevcut Durum

Kadının güçlenmesi, kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların iyi olma halinin desteklenmesi, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve ülke refahının adil bir şekilde paylaşımı açısından kritik öneme sahiptir. Bu çerçevede kadınların hayatın her alanında etkin ve eşit temsiline sağlanmasına, işgücüne katılımlarının artırılması ve insana yakışır, nitelikli işlerde çalışmalarını ile her türlü şiddet ve ayrımcılığa karşı korunmalarına yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Bu doğrultuda, Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2024-2028 yıllarını kapsayacak şekilde ilgili tüm tarafların görüş ve önerileri alınarak kapsayıcı bir yaklaşımla hazırlanmış ve 8 Mart 2024 tarihinde Dünya Kadınlar Gününde kamuoyuna duyurularak yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca 2025/4 sayılı Kadının Güçlenmesi konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi kapsamında oluşturulan Kadının Güçlenmesi Koordinasyon Kurulunun ilk toplantısı 17 Temmuz 2025 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kurul bünyesinde kadının güçlenmesine yönelik çalışmaların daha ayrıntılı ve etkili yürütülmesi amacıyla Bakım Sorumlulukları ve İş-Aile Yaşamının Uyumlaştırılması, İklim Değişikliği, Çevre ve Kadınların Rolü, Karar Alma Mekanizmalarında Kadın Temsiliyetinin Güçlendirilmesi, Yerel Kalkınma Alt Komitesi, STEM Alanlarında Kız Çocukları ve Kadınların Güçlenmesi başlıklı beş alt komite oluşturulmuştur.

Kadının güçlenmesi noktasında belirleyici bir rolü olan istihdam, son yıllarda ilerleme kaydedilen bir alan olmakla birlikte, kadınların istihdam ve işgücüne katılım oranları erkeklere göre oldukça düşük seyretmektedir. 2024 yılında kadın istihdam oranı yüzde 32,5, erkek istihdam oranı yüzde 66,9, kadın işsizlik oranı yüzde 11,8, erkek işsizlik oranı ise yüzde 7,1 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı yılda kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 36,8, erkeklerin işgücüne katılım oranı ise yüzde 72 olmuştur. Türkiye’de 2024 yılı için işgücüne dâhil olmayan 21 milyon kadın bulunmaktadır. İşgücüne dâhil olamama nedenleri arasında bakım ve ev işleriyle meşgul olma ön plana çıkmaktadır. İş ve aile yaşamının kadın erkek fırsat eşitliği temelinde uyumlaştırılmasına yönelik çözüm geliştirilmesine ağırlık verilmesinin, çocuklar, yaşlılar ve engelliler için kaliteli ve erişilebilir bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Kadınların nitelikli işlerde istihdam edilmesi yoluyla güçlendirilmesi, kadınların ve kız çocuklarının fen, teknoloji, mühendislik ve matematik alanları ile ikiz dönüşüm temelinde değişen ve dönüşen meslek alanlarındaki temsiliyetinin artırılmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda eğitimin tüm seviyelerinde kız çocuklarının zihinsel olarak bu alanlara yabancılaşmamasının sağlanması birincil öneme sahiptir. Bununla birlikte bu alanlarda kadın temsiline artırılmasına yönelik çalışmalar, istihdam edenlerin de farkındalık düzeyinin artırılmasına ve çalışma yaşamının insana yakışır temelde dönüşümüne bağlıdır. Bu çerçevede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca çalışmalar yürütülmektedir.

Benzer bir yaklaşımla, eğitimde ve istihdamda olmayan (NEET) genç kadınların ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarını, bilgi ve beceri düzeylerini artırılması ile işgücü piyasasında aktif olarak yer almalarını sağlayıcı çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, uluslararası kuruluşlar ve STK’larla işbirliği içinde çeşitli projeler yürütülmektedir.

2024 yılı verilerine göre Türkiye'de kendi hesabına çalışan kadınların oranı yüzde 19,9, işveren kadınların oranı ise yüzde 12,3'tür. Girişimcilik alanında kadınların güçlenmesinin sağlanması amacıyla, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu ile imzalanan IPARD Programına İlişkin İş Birliği Protokolü kapsamında Kadın Girişimciler ve Kadın Kooperatiflerine Yönelik IPARD Proje Hazırlama Eğitimleri gerçekleştirilmiş ve 2025 yılı içerisinde 2.691 kadına eğitim verilmiş, çevrimiçi bir satış platformu ile imzalanan protokol kapsamında 4.832 girişimci kadın e-ticaret kanalıyla satış yapmaya ve protokol kapsamında sunulan avantajlardan faydalanmaya başlamıştır. Enerji sektöründeki kadın istihdamının artırılması ve temsiliyetinin güçlendirilmesi amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile bir enerji firması arasında 17 Ocak 2025 tarihinde Kadınlar İçin Enerji Okulu İş Birliği Protokolü imzalanmıştır. Protokol kapsamında, kadınlara yönelik elektrik sektörüne ilişkin beş hafta süreyle yüz yüze bir eğitim programı düzenlenmiştir. Kadınlar için Enerji Okulu eğitimleri verilmiştir.

Kadın istihdamını artırmaya, girişimciliği geliştirmeye ve üreten kadınların işbirliği ve dayanışma ortamında iyi olma hallerine katkısı önem arz eden kooperatiflerin geliştirilmesine ve nitelikli hale getirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesi İş Birliği Protokolü kapsamında 2025 yılında yıllık iş planları çerçevesinde, il müdürlükleri koordinasyonunda çalıştay, eğitim, bilgilendirme toplantıları, farkındalık çalışmaları ve kadın kooperatif ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

Kayıt dışı istihdam, kadınların sosyal güvenlik kapsamı dışında kalmalarına neden olmakta ve onları yoksulluk riskiyle karşı karşıya bırakabilmektedir. 2024 yılı verilerine göre, erkek çalışanların yüzde 23,4'ü, kadın çalışanların ise yüzde 32,9'u kayıt dışı çalışmaktadır. Kayıt dışılıkta tarım sektörü öne çıkmaktadır. Tarımda kayıt dışı istihdam oranı erkek çalışanlar için yüzde 75,4, kadın çalışanlar için ise yüzde 91,1 olarak kaydedilmiştir. Özellikle kırsal alandaki kayıtlı kadın istihdamının düşük olmasının en temel sebebi kadınların ücretsiz aile işçisi konumunda olmasıdır. Bu doğrultuda kırsal alandaki kadın işgücünün ücretli ve kayıtlı hale getirilmesi, kadın girişimciliğinin artırılması, kadınlara yönelik sosyal alanların oluşturulması, bakım hizmetlerinin kaliteli, ekonomik ve erişilebilir olarak sunulması önem arz etmektedir. Ayrıca kırsaldaki kadın işgücünün görünürlüğüünün ve güvenceli istihdamının artırılmasıyla hayatın her alanı için hedeflenen kadın erkek fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi, yürütülecek çalışmaların odak noktasıdır. Bu amaçla, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sağlanan tarımsal destek programlarında kadın çiftçi projelerine öncelik verilmeye devam edilmektedir. 2025 yılında bu kapsamda 923 kadın girişimci ile sözleşme imzalanmıştır.

Kadınların istihdama katılmasının önünde en büyük engel olan ailede ve iş yaşamında üstlendiği sorumlulukların kadın erkek fırsat eşitliği temelinde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla, erken dönem çocukluk bakım hizmetlerinin erişilebilir olması ve hizmet çeşitliliğinin artırılmasına yönelik çalışmaların disiplinler arası bakış açısı ile koordinasyon ve işbirliği içerisinde yürütülmesi önem arz etmektedir.

Kadınların toplumsal yaşama etkin katılımları ile bireysel haklara erişimleri ve iyi olma hallerinin istihdam yoluyla tesisi yanında toplumun yarısını oluşturmaları, alınan kararların birincil düzeyde etkilediği ve bağladığı gruplardan biri ve ayrıca toplumsal değerler çerçevesinde çocukları ve gençleri etkileme gücünü haiz olmaları sebebiyle karar alma mekanizmalarına katılımları elzemdir. Bu konuda ülkemizde yıllara göre ilerleme

kaydedilmekle birlikte kadınların karar alma mekanizmalarına katılımlarının sınırlı olduğu görülmektedir. TÜİK İstatistiklerle Kadın 2024 verilerine göre şirketlerde orta ve üst düzey yönetici konumundaki kadınların oranı yüzde 20,6'dır. Bu çerçevede, kadınların kamu, özel sektör ve siyaset kurumu dâhil tüm karar alma mekanizmalarına her seviyede katılımına yönelik çalışmaların yürütülmesi önem arz etmektedir.

Ülkemizin öncelikli politika alanlarından birini oluşturan kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında, IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025) 2025 yılı itibarıyla tamamlanacaktır. 2026-2030 dönemini kapsayacak V. Ulusal Eylem Planı hazırlık çalışmaları devam etmektedir. 2026-2030 dönemini kapsayacak yeni eylem planı, geçmiş dönem uygulama deneyimlerinden elde edilen kazanımlar ve eksiklikler doğrultusunda bilimsel temele dayalı, yenilikçi, katılımcı ve sürdürülebilir bir yaklaşımla hazırlanmaktadır.

Diğer taraftan, Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması tamamlanmış olup yayımlanmıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelenin sürdürülebilirliği açısından şiddet uygulayanlara yönelik çok yönlü sosyal hizmet müdahalesini içeren bir modelin oluşturulmasına ilişkin çalışmalar ve raporlama süreci devam etmektedir.

Bununla birlikte kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından kadın hizmet birimlerince sunulan hizmetlerin standart, ölçülebilir ve izlenebilir bir şekilde yapılandırılarak hizmet niteliğinin artırılması amacı ile 81 ilde uygulanacak olan Kadın Konukevi ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) Hizmet Standartları Rehberi, beraberinde iç ve dış değerlendirmeyi kapsayan Kadın Konukevi ve ŞÖNİM Öz Değerlendirme Rehberi hazırlanmış ve çalışma ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca bilimsel kanıta dayalı hizmet geliştirme süreçlerine katkıda bulunacak öneriler elde etmek üzere ihtisaslaşmış kadın konukevlerinin mevcut durumu ortaya konularak kapasitelerinin geliştirilmesi ve ülke genelinde yeterli sayı ve kapasitede ihtisaslaşmış hizmet sunumuna yönelik projeksiyonun belirlenmesi amacıyla İhtisaslaşmış Kadın Konukevlerinin Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi yürütülmektedir. Proje kapsamında 2025 yılı içerisinde kadın konukeviden hizmet alan kadınların ve beraberindeki çocuklarının profil analizi ile ihtisas kadın konukevlerinin mevcut durum analizine başlanmıştır.

Yapılan çalışmalar On İkinci Kalkınma Planı ile öncelikli olarak ulaşılmış öngörülen hedeflere yönelik olup tüm kamu kurum ve kuruluşlarının duyarlılıkla söz konusu alanlarda faaliyet göstermesi, kadının güçlenmesi ile kadına yönelik her türlü şiddetin ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amacı çerçevesinde bütüncül bir şekilde ilerleme kaydedilmesi açısından önem arz etmektedir.

b) Amaç

Ailede merkezi role sahip kadınların hak ettiği üstün kıymeti görmesi ve kalkınmama ivme kazandırılması için kadınların başta eğitim ve istihdam olmak üzere hayatın tüm alanlarındaki hak ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarının ve her tür şiddet ve ayrımcılıktan uzak şekilde yaşamalarının sağlanması, her alanda ve düzeyde temsil ve katılımının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kadın erkek fırsat eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi önceliğinin tüm plan, program, politika geliştirme ve uygulama süreçlerinde yer alması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.726)		
Tedbir 726.1. Kurumlarca toplanan verilerin cinsiyet, yaş, göçmenlik statüsü, engellilik, coğrafi konum gibi nitelikler bazında üretilmesi sağlanacak ve buna dayalı analizler gerçekleştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	1. Eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında üretilen verilerin cinsiyet, engellilik, yaş, göçmenlik ve coğrafi konum gibi nitelikler bazında geliştirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 726.2. Kadın erkek fırsat eşitliğine duyarlı bütçeleme çalışmaları yaygınlaştırılarak bütçeleme süreçlerine entegre edilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı	1. Kadın Erkek Eşitliğine Duyarlı Bütçeleme Projesi Faz II kapsamında bütçeleme süreçlerine ilişkin izleme çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 726.3. Spor alanında kadınların temsilinin artırılmasına yönelik politikalara dayanak teşkil edecek göstergelerin üretilmesi sağlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı	1. Kadınların spor alanındaki temsilini ölçmeye yönelik veri üretimi için çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 726.5. Kadın erkek fırsat eşitliğine duyarlılığın eğitim süreçlerine entegrasyonuna yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	1. Okullarda ve üniversitelerde öğrenim gören öğrencilere kadın erkek fırsat eşitliği ile kadınların ve erkeklerin farklılaşan ihtiyaçlarına duyarlılık üzerine farkındalık artırma eğitimleri yapılacaktır.
Kadınların eğitim, istihdam ve karar alma mekanizmalarına katılımı ile temsillerinin artırılması için kota ve ilave destekler gibi "geçici özel önlemler" tanımlanarak uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.727)		
Tedbir 727.1. Kamu, özel sektör, siyaset dâhil tüm karar alma mekanizmalarında ve yönetimin her kademesinde nüfusun yansını oluşturan kadınların temsili ve katılımının artırılması hedefiyle, aşamalı bir geçiş için çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	1. Kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı konusunda uygulamaya dönük olmak üzere etkin ve eşit temsil odaklı istişare toplantıları gerçekleştirilecek ve politika belgesi oluşturulacaktır.
	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	2. Kadın erkek fırsat eşitliği temelinde iş ve aile yaşamının uyumlaştırılması, kadın istihdamının artırılması ve dinamik nüfus yapısının korunması için yeni nesil çalışma modellerini de içerecek şekilde ikincil mevzuat çalışmalarını yapılacaktır.
Kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata eşit katılımının yanı sıra eşit işe eşit ücret ilkesinin benimsendiği koşullarda istihdamının artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.728)		

<p>Tedbir 728.1. Merkezi yönetim, yerel yönetimler, özel sektör ve STK'larla işbirliğiyle kadın istihdamını artırmak üzere kaliteli, ekonomik ve erişilebilir bakım hizmetlerine ilişkin alternatif modeller geliştirilmesi ve pilot uygulamaları takiben yaygınlaştırılması sağlanacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, STK'lar</p>	<p>1. Kadın istihdamını artırmak üzere kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, yerel yönetimler ve STK'lar tarafından uygulanmakta olan bakım modellerinin incelenmesi ile etkin ve erişilebilir alternatif modellerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 728.2. Kadınların işgücüne katılımlarını artıracak girişimcilik, finansal ve dijital okuryazarlık, kooperatifçilik gibi alanlardaki programlar kapsamaları genişletilerek yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı</p> <p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Kadınların girişimcilikte, ekonomik teknolojik alanlarda sahip oldukları potansiyeli açığa çıkarmalarını teşvik etmek amacıyla çalışmalar yürütülecektir.</p> <p>2. Eğitimde ve istihdamda olmayan genç kadınların ekonomik ve toplumsal hayata katılımlarının artırılmasına, kadın girişimciliğinin ve kadın kooperatiflerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 728.3. İkiz dönüşümle değişen işgücü piyasasına kadınların tam, eşit, güvenceli ve etkin katılımlarının sağlanması, bu kapsamda ortaya çıkacak yeni beceri ve yeteneklerin kadınlara kazandırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar</p>	<p>1. Kadınlara, ikiz dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak yeni becerilerin kazandırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 728.4. Kadın temsiline düşük olduğu matematik, fen, teknoloji ve mühendislik alanlarında kadınların eğitim ve istihdamının artırılması için kamu ve özel sektörün eşitlik ve kapsayıcılık temelinde dönüşümüne yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Üniversiteler, STK'lar</p>	<p>1. Mühendislik fakültelerinde ve liselerde eğitim gören kız öğrencilere yönelik destek, yönlendirme ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 728.5. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kadın üretici ve girişimcilerin hayata yeniden katılmalarını ve tutunmalarını sağlamak için üretimin, yenilikçi teknolojilerin, işbirliğinin, psikolojik güçlenmenin de içinde olduğu program ve projeler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar</p>	<p>1. Politika yapım süreçlerine esas teşkil etmek üzere 11 deprem ilinde faaliyet gösteren kadın üretici ve girişimcilerin mevcut durumları ile sorunlarına ilişkin bir rapor hazırlanacak ve yayımlanacaktır.</p>

Kadınlara yönelik şiddet ile erken yaşta ve zorla evliliklerle sıfır tolerans ilkesiyle mücadele edilecek, şiddetin önlenmesi ve şiddet mağdurlarının güçlenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.729)		
Tedbir 729.1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ve erken yaşta evliliklerle mücadeleye ilişkin yasal düzenlemelerin şiddete sıfır tolerans anlayışıyla daha etkin bir şekilde uygulanması sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	1. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele V. Ulusal Eylem Planının (2026-2030) tanıtımına ilişkin farklı sektörlerden paydaş kurum ve kuruluşlar ile çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Tedbir 729.2. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkin sunumuna yönelik kurumsal kapasite geliştirilecek, hizmet standartları uygulanacak ve sistematik, güvenilir ve karşılaştırılabilir verilerin toplanması sağlanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Nüfusun yoğun olduğu illerde ŞÖNİM kuruluşları yaygınlaştırılacaktır. 2. Kadın konukevlerinin ihtisaslaşma çalışmaları kapsamında, kadın konukevlerinin ihtisas kuruluşuna dönüştürülmesi çalışmalarına devam edilecektir.
	İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	3. Koruyucu ve önleyici hizmetlerin etkin sunumuna yönelik kurumsal kapasite geliştirilecek ve ilçe jandarma komutanlıkları bünyesinde aile içi şiddetle mücadele ve çocuk kısım amirliği sayısı artırılabilecektir.
Tedbir 729.3. Kadınlara ve kız çocuklarına karşı her türlü şiddet ile topyekûn mücadele kapsamında toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Modüler Eğitim Programı kapsamında okullarda, üniversitelerde ve erkeklerin yoğun olduğu alanlarda farkındalık eğitimleri gerçekleştirilecektir. 2. Kadın konukevlerinden hizmet alan 15 bin kadına farkındalık ve bilgilendirme eğitimleri verilecektir.
Tedbir 729.4. Yeni teknolojiler ile tüm iletişim kanalları dâhil medyanın kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranış oluşturma çabaları desteklenecek, kadının toplumdaki algısını olumsuz gösteren her türlü içerikle etkin bir şekilde mücadeleye devam edilecektir.	RTÜK (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Medyada kadınlara yönelik olumlu tutum ve davranışları destekleyen programlar teşvik edilecek ve kadının olumsuz temsiline ilişkin her türlü içerik denetlenecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Okullaşma Oranı, Kadın (Ortaöğretim) (3)	Yüzde	88,7	83,3	91,6
Okullaşma Oranı, Kadın (Yükseköğretim) (3)	Yüzde	53,9	53,0	54,5
Kadın İstihdam Oranı (4)	Yüzde	32,5	32,6	33,1
İşgücüne Katılım Oranı, Kadın (4)	Yüzde	36,8	36,5	37,5
Kadın Belediye Başkanı Oranı	Yüzde	5,6	5,6	5,6
Parlamentodaki Kadın Temsil Oranı (4)	Yüzde	19,9	19,9	19,9

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Millî Eğitim Bakanlığı 2023-2024 öğretim yılı örgün eğitim istatistikleridir.

(4) TÜİK verisidir.

2.3.6. Çocuk

a) Mevcut Durum

2024 yıl sonu itibarıyla Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre, yaklaşık 85 milyon 665 bin olan Türkiye nüfusunun yaklaşık 21,8 milyonu diğer bir ifadeyle yüzde 25,5'ini çocuklar (0-17 yaş) oluşturmaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre mevcut eğilimlerin devam etmesi durumunda bu oranın 2030 yılında yüzde 22,1, 2040 yılında ise yüzde 17,9 olması beklenmektedir.

Ülkemizdeki yaklaşık 26,6 milyon hanenin yüzde 42,8'inde 0-17 yaş grubunda en az bir çocuk bulunmaktadır. Çocuk bulunan hanelerin 2024 yılında yüzde 23,3'ünde 0-4, yüzde 29,3'ünde 5-9, yüzde 29,6'sında 10-14, yüzde 17,8'inde ise 15-17 yaş grubunda çocuk yer almaktadır.

2024 yılında, 27 AB üyesi ülkenin çocuk nüfus oranı ortalaması yüzde 17,8'dir. AB üye ülkeleri içinde en fazla çocuk nüfus oranına sahip ülkeler sırasıyla yüzde 23 ile İrlanda, yüzde 20,8 ile Fransa ve yüzde 20,6 ile İsveç'tir. Türkiye mevcut çocuk nüfus oranı ile AB üye ülkelerinden daha yüksek orana sahiptir.

Çocuklar kendi bireysel değerlerinin ötesinde toplumların demografik sürdürülebilirliğinin, ülkelerin gelecekteki işgücü kapasitelerinin, ekonomik büyümenin, genel olarak kalkınma potansiyelinin temel kaynağıdır. Erken çocukluk döneminden başlayarak çocukların sağlık, karşılık veren bakım, beslenme, eğitim ve gelişimine yönelik hizmetlerin sunumu ile erişilebilirliğinin artırılmasına ve niteliğinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar önem arz etmektedir.

Bu kapsamda ebeveynlerden ve bakım verenlerden başlamak üzere çocuklara hizmet sunan çalışanların kapasitesinin artırılması, davranış değişikliği yaratıcı eğitimler verilmesi, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarca sunulan hizmetlerin bir plan dahilinde daha koordinasyonlu ve etkileşimli bir şekilde sunulmasına devam edilmektedir. Çocukların fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerini destekleyici kültürel, sanatsal, bilimsel ve sportif faaliyetler yaygınlaştırılmakta ve erişilebilir hâle getirilmektedir. Çocukların gelişimi, bakım verenlerin istihdamı ile sosyal ve ekonomik hayata katılımlarının artırılması ve dinamik nüfus

yapısının korunması için erken dönem çocuk bakım imkânları yaygınlaştırılarak daha erişilebilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda Planlı Alanlar İmar Yönetmeliğinde 13 Ağustos 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan değişiklikle konut parsellerinde yapılan gündüz bakım evlerinin 150 metrekaresi emsal harici tutulmuştur. Aynı düzenlemeyle konut parsellerinde yapı inşaat alanı 15.000 m²’den fazla yapı ya da yapıların projelendirilmesi durumunda, 0-66 aylık çocukların hizmetine tahsis edilmesi ve alanı 200 m²’den fazla olmamak üzere gündüz bakımevi alanı ayrılması hükme bağlanmıştır. 2024/7 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesinde Cumhurbaşkanlığı iznine tabi bulunan kamu kurum ve kuruluşlarına kreş ve çocuk bakımevi hizmeti verilmesi amacıyla arsa arazi satın alınması ya da kamulaştırılması, yeni inşaata başlanması veya bu amaçla kiralama yapılmasına Cumhurbaşkanlığının 30 Temmuz 2025 tarihli yazısı ile izin verilmiştir.

MEB Örgün Eğitim İstatistiklerine göre Türkiye genelinde 2023/24 eğitim ve öğretim döneminde örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 18 milyon 710 bin 265’tir. Okul öncesi eğitim seviyesinde 5 yaş net okullaşma oranı 2023/24 öğretim yılında yüzde 84,3 olup bu oran cinsiyete göre incelendiğinde, erkek ve kız çocuklar için yaklaşık olarak aynıdır. Bu oranlardaki artış erken çocukluk gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Özel eğitim gerektiren (işitme, görme, ortopedik ve hafif düzeyde zihinsel engelli) çocuklara hizmet veren, özel olarak yetiştirilmiş personelin bulunduğu, geliştirilmiş eğitim programlarının uygulandığı özel öğretim kurumlarında örgün eğitime devam eden öğrenci sayısı 559 bin 725 olmuştur. Özel eğitim alan öğrenciler örgün eğitimdeki öğrencilerin yüzde 3’ünü oluşturmaktadır. Özel örgün eğitime devam eden öğrencilerin yüzde 63’ünü erkek öğrenciler, yüzde 37’sini ise kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Erken yaşlardan itibaren çocukların spora yönelmeleri beden ve ruh sağlıkları açısından önemli olmakla beraber ilerleyen yaşlardaki disiplinli olma, takım çalışmasına yatkınlık, bir amaç için ortak hareket edebilme gibi çalışma hayatında da kişiyi başarılı kılabilecek pek çok beceriyi çocuklara kazandırmaktadır. Bu bağlamda Gençlik ve Spor Bakanlığı (GSB) ile Millî Eğitim Bakanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolü ile 8-10 yaş grubu çocukların spora yönlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen Sportif Yetenek Taraması Projesi kapsamında her eğitim-öğretim yılında yaklaşık 1 milyon 3. sınıf öğrencisinin test ve ölçümleri yapılmaktadır. Spora yatkın öğrenciler, sporculuk kariyerleri için güçlü bir temel oluşturmayı ve sporcu kimliği kazandırmayı amaçlayan Sporcu Eğitimi ve Gelişimi Programına davet edilmektedir. Ayrıca 5-18 yaş grubundaki çocukları spor yapmaya teşvik etmek, çocuklara sporu sevdirmek, spor kulüplerine sporcu kaynağı sağlamak, toplumda spor kültürünü oluşturmak, katılımcıların en az bir spor dalında uzmanlaşmasını ve sporun daha geniş kitlelere yayılmasını sağlamak amacıyla GSB Spor Okulları ve GSB Engelsiz Spor Okulları faaliyetlerine devam etmektedir.

Ülkemizde çocuk alanında önleyici ve koruyucu hizmetlerin geliştirilmesi, alanda çalışan personelin nitelik ve niceliğinin artırılması, rehberlik ve araştırma merkezleri ile okulların rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi ve özellikle risk altındaki çocuklara yönelik psikolojik destek programlarının yaygınlaştırılması çalışmaları devam etmektedir.

Çocuklara yönelik her türlü riski önlemek amacıyla koruyucu önleyici program ve faaliyetler geliştirmek, çocukların sağlıklı gelişimlerini desteklemek, refah içinde yaşamalarını sağlamak, yönlendirme çalışmaları yapmak ve izleme faaliyetleri yürütmek amacıyla her ilde Çocuklar Güvende Ekipleri oluşturulmuştur. Bu kapsamda ekiplerce alan

taramaları, çocuklarla mesleki çalışmalar, hane ziyaretleri, ailelere yönelik rehberlik faaliyetleri ve eğitim kurumları ziyaretleri gerçekleştirilmektedir. Eylül 2025'te toplam 394 Çocuklar Güvende personeli ile 1.731 çocuğa yönelik mesleki müdahalede bulunulmuştur. Ekiblerin kurulmasından bugüne kadar toplamda sokakta tespit edilerek risk altında olduğunda değerlendirilen 53.812, okulda tespit edilerek risk altında olduğu değerlendirilen 64.865 ve hanesinde izleme ve takibi yapılan 207.056 çocuğa ilişkin hizmet süreci başlatılarak mesleki müdahalede bulunulmuştur.

Çocuğa yönelik koruyucu ve önleyici faaliyetler kapsamında çocukların, ailelerin ve çocukla çalışan personelin farkındalıklarının artırılmasına ve çocukların ihmal, istismar ve şiddetten korunmasına yönelik eğitimler sürdürülmektedir.

Ülkemiz öncülüğünde, alanında uzman hukukçular, psikologlar, hekimler, öğretmenler ve çocukların katılımıyla dünyada ilk kez hazırlanan Dijital Dünyada Çocuk Hakları Sözleşmesi 22 Nisan 2025'te imzalanmıştır.

Çocukların gerek cep telefonu, tablet, televizyon ve bilgisayarlar aracılığı ile yaşlarına uygun olmayan içeriklere maruz kalması gerekse kendi kişisel bilgilerini bilinçsiz bir şekilde paylaşmaları çocuklar açısından siber zorbalık ve istismar başta olmak üzere çeşitli riskler barındırmaktadır. Çocukların dijital risklerden, yazılı ve görsel medyanın zararlarından korunması ve bilişim teknolojileriyle yaşlarına ve gelişimlerine uygun olarak tanışmaları amacıyla yürütülen bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri devam etmektedir. Ayrıca çocuklar için zararlı olduğunu düşünülen ve uygulamaların doğrudan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına ulaştırılması için Muzir İçeriklere Müdahale İhbar Platformu (Çocuklar İçin Duyarlı Ol-DUY) oluşturulmuştur. Bu platform üzerinden BİP, Whatsapp veya e-posta ile ihbarlar alınıp değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Ağustos 2025 itibarıyla sosyal medya platformlarında çocukların sağlıklı gelişimleri açısından zararlı olduğu değerlendirilen toplam 2.748 içeriğe müdahale edilmiştir.

Küçükleri Muzir Neşriyattan Koruma Kurulunca Temmuz 2025 sonuna kadar 87.149 süreli yayın ile 536 kitap incelenmiş, 52 kitap hakkında küçükler için zararlı olduğu yönünde karar verilmiştir. Ayrıca müstehcenlik suçunun tespiti için Temmuz 2025 sonuna kadar 30.359 adli dosya incelenmiştir.

2025 yılı Boşanma İstatistiklerine göre 2024 yılında boşanan çiftlerin sayısı 187.343 olmuştur. Kesinleşen boşanma davaları sonucunda 186.536 çocuk velayete verilmiştir. Çocukların velayetinin yüzde 74,4'ünün anneye, yüzde 25,6'sının ise babaya verildiği görülmektedir. Yıllara göre artış gösteren boşanma sayıları ile tek ebeveynli ailelerde ve bu ailelerde yaşayan çocuklarda artış yaşanmaktadır. Tek ebeveynli ailelerin barınma, geçim, beslenme, ulaşım, çocuk bakımı ve eğitimi gibi önemli sorunları bulunmaktadır. Özellikle kadınların bu durumda olması göz önünde bulundurularak yürütülen çalışmalara ek destek politikaları geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 81 ilde oluşturulan, koruma ve bakım altında bulunan çocuklar ile aileleri başta olmak üzere farklı risk gruplarındaki çocukların Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) aracılığıyla izlemelerinin yapılması ve zamanında müdahale edilebilmesi için Çocuklar Güvende Programı başlatılmıştır. Bu kapsamda çocuk hakkında eğitim, danışmanlık ve sağlık alanında tedbirler alınmakta, çocuğun ailesine Sosyal

Ekonomik Destek (SED) hizmeti ya da sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığı ile destek sağlanmakta, çocuğun ailesine yönelik rehberlik hizmeti verilmekte, aile hakkında adli işlem başlatılabilmekte, en son çare olarak gerek görülmesi halinde çocuk kurum bakımına alınmaktadır. Ağustos 2025 itibarıyla Çocuklar Güvende Programı ile 205 bini aşan izleme ve değerlendirme çalışması yapılmıştır.

Korunma ihtiyacı olan çocukların öncelikli olarak aile odaklı hizmetlerden faydalanması önem taşımaktadır. Bu kapsamda söz konusu çocuklara sunulan hizmetlerin geliştirilmesine, hizmet standartlarının oluşturulmasına, bakım hizmetlerinin ihtisaslaştırılmasına ve bu konuda toplumsal farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

İhtiyaç sahibi durumda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri (sağlık kontrolü şartıyla doğum sonrası iki ay için), anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri (gebelik döneminde aylık anne için ve çocuk için olmak üzere ayrı ayrı) ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla (tek seferlik) yapılan şartlı sağlık yardımı kapsamında Temmuz 2025 itibarıyla 552.499 kişiye 121 milyon TL yardım yapılmıştır. İhtiyaç sahibi olan ailelere, çocukların örgün eğitime devam etmeleri ve okulun açık olduğu aylarda bir ay içerisinde dört günden fazla devamsızlık yapmamaları şartıyla yapılan şartlı eğitim yardımı kapsamında ise Temmuz 2025 itibarıyla 1.115.907 kişiye 216,6 milyon TL yardım yapılmıştır.

Gelir seviyesi düşük ailelere yönelik çocukların öz aile veya yakınları yanında daha iyi koşullarda yetişmelerini sağlamak amacıyla SED hizmetlerinden Ağustos 2025 itibarıyla 178.469 çocuk yararlanmaktadır. 2025 yılı itibarıyla SED hizmeti kapsamında çocuk başına ödenen aylık destek miktarı çocukların devam ettiği eğitim kademesine göre artmaktadır. SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması Projesi kapsamında ailelerde farkındalık oluşturmaya, çocukların kaliteli ve verimli zaman kullanabilmesine ortam ve imkân sağlamaya yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Ayrıca SED hizmetinden yararlanan aileler İŞKUR meslek edindirme kurslarına yönlendirilmektedir.

Ağustos 2025 sonuna kadar evlat edinilme koşullarını taşıyan toplam 20.592 çocuk evlat edinme hizmetinden faydalandırılmış olup aileleri yanında bakım imkânı bulunmayan ve evlat edindirilemeyen 10.673 çocuk ise koruyucu aile yanında yaşamaktadır.

Temmuz 2025 itibarıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı 1.363 yatılı kuruluştaki (116 Çocuk Evleri Sitesi, 1.185 Çocuk Evleri, 62 İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesi olmak üzere) 14.528 çocuğa koruma ve bakım hizmeti sağlanmaktadır. Kurum bakımındaki çocuklara yönelik yaşam becerilerini geliştirici programlar ve sosyal kültürel faaliyetler yürütülmektedir. Kurum bakımından reşit olarak ayrılan ve kamuda istihdam edilen gençlerin iş hayatına uyumlarını kolaylaştırmak ve istihdam sürecindeki kalıcılığını desteklemek üzere yılda üç kez yapılan merkezi yerleştirme işlemleri sonrasında iş hayatına uyum seminerleri düzenlenmektedir. Ağustos 2025 itibarıyla kamuda işe yerleştirilen çocuk/genç sayısı 579 olup 1988 yılından itibaren işe yerleştirilen kümülatif çocuk/genç sayısı 64.817'dir.

Çocukların üstün yararı ilkesinden hareketle çocuk refahının artırılması ve çocukların eğitime erişimini artırmak ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak üzere sosyal yardım

fyadalanicısı hanelerdeki ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde örgün eğitime devam eden öğrencilerin giyim, ayakkabı, çanta, kırtasiye gibi eğitim ile ilgili temel ihtiyaçlarının karşılanması için kaynak tahsisi yapılmaktadır.

İhtiyaç sahibi çocukların özel öğretim kurumlarından ücretsiz olarak yararlanması kapsamında çalışmalar devam etmekte olup Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından açılış izni verilen özel kreş, gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinin kapasitesinin yüzde 3'ü çeşitli nedenlerle okul öncesi eğitimden yararlanamayan çocukların desteklenmesi için ayrılmaktadır. Bu kapsamda Ağustos 2025 itibarıyla toplamda 2.353 kuruluştaki 3.146 çocuk ücretsiz kreş hizmetinden yararlanmaktadır. Kontenjanın tam olarak kullanılması kaynakların iyi değerlendirilmesi için önem arz etmektedir.

Şehit ve gazi çocukları, devlet koruması altında olan, anne ve babası vefat etmiş olan öğrenciler yükseköğretime geçişlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlı yurtlara öncelikli olarak yerleştirilmekte ve bu öğrencilerden yurt ücreti ile güvence bedeli alınmamaktadır.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programının yenilenmesi için yeni program çalışmalarına başlanması amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile UNICEF işbirliğinde yürütülecek olan Ortak İşbirliği Yoluyla Çocuk İşçiliği ile Mücadele Projesi 2 Haziran 2025 tarihinde başlatılmış olup proje kapsamında sorumlu ve ilgili kuruluşların kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte ilgili kurumlar tarafından mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının örgün öğretime yönlendirilmesi ve telafi eğitimleri, sosyal, sportif ve kültürel faaliyetler yoluyla desteklenmesi çalışmaları yürütülmektedir. 2024 yılı Hanehalkı İşgücü Araştırmasına göre işgücüne katılma oranları bir önceki yıla göre önemli artışlar göstererek 2024 yılında 15-17 yaş grubunda cinsiyete göre erkek çocuklarda yüzde 35,6, kız çocuklarda yüzde 13,7, toplamda ise yüzde 24,9 olmuştur.

Çocuk yaşta ve zorla evlilikleri önlemeye yönelik çalışmaların çocukların yoksulluk, göçmen olma gibi özel durumları ve küresel salgın, deprem ve benzeri riskler de dikkate alınarak geliştirilmesi gerekmektedir. 2024 yılı evlenme istatistiklerine göre 2024 yılında resmi evlilikler içerisinde cinsiyete göre 16-17 yaş grubunda, 9.354 kız çocuğunun, 617 erkek çocuğunun evlendiği görülmektedir.

Güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 2024 yılında, 2023 yılına göre yüzde 9,8 oranında artarak 612.651 olmuştur. Bu olaylarda çocukların 279.620'si mağdur olarak, 202.785'i suça sürüklenme sebebiyle (kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla), 96.438'i bilgisine başvurma amacıyla, 18.561'i kayıp (hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan) olması sebebiyle, 8.729'u kabahat işlediği iddiasıyla, 6.518'i ise bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı güvenlik birimlerine gelmiş veya getirilmiştir. Suça sürüklenme sebebiyle güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların yüzde 40,4'üne yaralama, yüzde 16,6'sına hırsızlık, yüzde 8,2'sine uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, yüzde 4,6'sına tehdit, yüzde 4,2'sine genel tehlike yaratan suçlar, yüzde 26'sına ise bu nedenlerin dışında kalan diğer suçlar isnat edilmiştir.

Ülkemizde son zamanlarda giderek artan akran zorbalığı da çocuklar arasında önemli bir sorun alanıdır. PISA raporu çalışmaları kapsamında okuma becerileri, matematik ve fen

okuryazarlığı alanındaki akademik becerilerin yanı sıra öğrencilere okulda zorbalıkla ilişkilendirilebilecek davranışlarla ilgili deneyimleri sorulmuştur. Araştırma ile okullarda fiziksel, ilişkisel, sözel ve gasp olmak üzere dört farklı zorbalık türü ölçülmüştür. PISA 2022 verilerine göre zorbalık, uygulamaya katılan ülkelerin tamamında görülmüştür. Türkiye'deki öğrenciler de en sık sözel ve ilişkisel zorbalık yaşadıklarını bildirmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre, OECD ülkelerinde zorbalık içeren davranışlardan herhangi birine uğrayan öğrenci ortalaması OECD ülkelerinde yüzde 20, Türkiye'de ise yüzde 27 olmuştur. Bilimsel araştırmalarda akran zorbalığı siber zorbalıkla birlikte ele alınmaya başlanmıştır. Problemlerin çözümünde sadece ebeveynler değil bu konuda öğretmenler, okul yönetimleri, ilgili bakanlıklar gibi pek çok kesimin beraber hareket etmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda okullarda ve çocukların yoğun olarak bulunduğu çevrelerde gerekli tedbirlerin alınması, mevzuat düzenlemesi, eğitim ve denetimlerin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Çocuk koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan çocuklara özgü tedbirlerin etkin ve koordineli olarak uygulanarak izlenmesi ve çocuk adalet sisteminin onarıcı adalet yaklaşımıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Adli süreçte çocuk dostu mülakat usullerini desteklemek üzere kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin sayısı Eylül 2025 itibarıyla 177'e yükselmiştir. Özel ortamlarda ifade ve beyanlarının alınması gerektiği veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen mağdurların ifade ve beyanlarının alınmasında kullanılan adli görüşme odalarının sayısı ise Eylül 2025 itibarıyla 81 ilde 165 adliyede toplam 175'e çıkmıştır.

Ülkemizde yaklaşık kayıtlı 1,2 milyon geçici koruma statüsünde çocuk bulunmaktadır. Çocuk Hakları Komitelerince kamp dışında yaşayan ve geçici koruma altındaki yabancı çocukların topluma uyumlarının sağlanması amacıyla düzenlenen çocuk haklarına, koruyucu ve önleyici hizmetlere yönelik farkındalık çalışmaları, Suriyeli ve Türk çocukların bir arada yaşama becerisini geliştirecek ve birlikte zaman geçirmesini sağlayacak etkinlikler düzenlenmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca göç sürecinde veya göç sonrasında ailesinden ayrı düşmüş çocukların aile bütünlüğünün sağlanması amacıyla aile takibi ve birleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Ülkemize düzensiz göç yolu ile gelen ve refakatsiz olduğu tespit edilen 13-18 yaş grubu çocuklara toplam 340 çocuk kapasiteli 9 İhtisaslaştırılmış Çocuk Evleri Sitesiyle hizmet verilmektedir.

b) Amaç

Geleceğimizin teminatı çocuklarımızın üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi, hayata eşit ve sağlıklı koşullarda başlayabilmeleri, erken yaşlardan itibaren nitelikli eğitim imkânlarına eşit fırsatlarda erişebilmeleri, sağlıklı bir şekilde beslenmeleri, barınmaları ve gelişmeleri için en uygun ortamın oluşturulması, potansiyellerini gerçekleştirmeye yönelik imkânların artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/ Tedbir	Sorumlu/ İş birliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Doğum öncesi dönemden başlayarak çocukların sağlık, beslenme, erken öğrenme, karşılık verici duyarlı bakım, güvenli çevre ve sosyal koruma politikalarına yönelik hizmetlerin sunumu ile erişilebilirliğinin artırılması ve niteliğinin yükseltilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.731)		
Tedbir 731.6. Gelişim geriliği riski taşıyan çocuklar, engelli çocuklar ve üstün yetenekli çocuklar için aile temelli ulusal erken müdahale programı geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Üniversiteler	1. Erken çocukluk dönemi ile ilgili Bebek Akademisi kapsamında eğitimler düzenlenecektir. 2. Tarama programlarında risk görülen çocuklar için, MHRS'de aile hekimlerine verilen özel kontenjan kapsamında randevuların aile hekimlerince alınabilmesi sağlanacaktır. 3. Taburculuk sonrası yüksek riskli bebeklerin kontrollerinin takibi için yüksek riskli bebek modülü oluşturulacaktır.
	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	4. Gelişim Geriliği Riski Taşıyan veya Engeli Olan Çocuklar için Türkiye'de Aile Temelli Ulusal Erken Müdahale Sisteminin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Projesi kapsamında başlatılan pilot uygulamanın izleme ve değerlendirme çalışması yapılacaktır.
Çocukların fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerini destekleyici, anne babalarıyla nitelikli zaman geçirmelerini sağlayan kültür, sanat, bilim ve spor faaliyetleri özendirilecek, yaygınlaştırılacak ve erişilebilir hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.732)		
Tedbir 732.1. Çocukların kültür, sanat, bilim ve spor faaliyetlerine yönelmesini özendirmeye yönelik uygulamalar geliştirilecek, her çocuğun bir spor ve bir kültür-sanat alanında beceri kazanması için çalışmalar yürütülecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Uygun olan seçmeli derslerin öğretim programlarında sanat ve kültür okuryazarlık becerileri ve ilgili alan becerilerine yer verilerek güncellenecektir.
	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı	2. Kurum bakımında bulunan çocukların spor yetenek taramaları yapılarak yetenekli oldukları branşlarda desteklenmeleri sağlanacaktır.
Tedbir 732.2. Çocukların karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayan mekanizmalar artırılarak güçlendirilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S)	1. Çocuk katılımının güçlendirilmesi amacıyla, 81 il müdürlüğünde faaliyet gösteren Çocuk Hakları İl Komitelerinin kapasitesinin artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.

<p>Tedbir 732.3. Kendi geleceğini inşa eden bir neslin oluşturulmasına katkı sunulmasını teminen iklim değişikliği ve sürdürülebilirliğe yönelik faaliyetlere çocukların katılımı sağlanacak, gönüllülük faaliyetleri hakkında çocuklar, aileler ve öğretmenler bilinçlendirilecek, çocukların yaşlılar ve engelliler ile aile içi ve kuşaklararası iletişimleri güçlendirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı</p>	<p>1. Yeşil Vatan Tematik Takvimi kapsamında okullarda çevre ve sürdürülebilirlik çalışmalarının yaygınlaştırılması sağlanacak ve belirlenen temalarda şenlik faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 732.4. Çocukların gençlik merkezlerine, spor salonlarına, kültür merkezlerine ve kütüphanelere erişimlerinin kolaylaştırılmasına yönelik düzenlemeler ve uygulamalar yapılacaktır.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Çocukların gençlik merkezlerine ve spor tesislerine erişimlerinin kolaylaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik mücadele kararlılıkla sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.734)</p>		
<p>Tedbir 734.1. Çocuk işçiliği ile mücadele alanında faaliyetler etkinleştirilecek, kamu kesiminde, özel sektörde ve toplumda bu konuda bilinç artırılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı</p>	<p>1. Çocuk işçiliği ile mücadelede farkındalığı artırmak amacıyla toplantı/seminer/egitimler yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 734.2. Çocuk işçiliği ile mücadelede, merkezi düzeyde üretilen politikaların yerel düzeyde uygulanabilirliği ve izlenebilirliği artırılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Çocuk işçiliğinin izlenebilmesi amacıyla hazırlanan Çocuk İşçiliği Riski Takip Sistemi illerdeki Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimlerinin kullanımına açılarak il verilerinin merkezi düzeyde izlenmesi ve takip edilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 734.3. Çocuk işçiliği ile mücadele birimlerinin kapasitesi artırılabilecek, yerelde çocuk işçiliği ile mücadele alanında çalışan kurum, kuruluş, üniversite, STK'lar ve özel sektör arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Üniversiteler, STK'lar</p>	<p>1. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Birimlerinin çalışma prensiplerinin belirlendiği bir doküman hazırlanarak ilgili kurumlar ile paylaşılacak ve illerde Çocuk İşçiliği ile Mücadele İl Eylem Planı tamamlanacaktır.</p>

<p>Tedbir 734.5. Çalışan çocukların çocuk hakları, İş Kanunu, ilk yardım ile iş sağlığı ve güvenliği eğitimi almaları, işverenlerin de "Çocuk Hakları İş İlkeleri" bağlamında eğitilmeleri sağlanacak ve çocuk çalıştırma kapsamındaki sorumlulukları hakkında bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), STK'lar</p>	<p>1. Ortak İşbirliği Yoluyla Çocuk İşçiliği ile Mücadele Projesi kapsamında sivil toplum kuruluşları ve sosyal taraflar vasıtasıyla işverenleri bilgilendirme programları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 734.6. Ülkemizin çocuk işçiliği ile mücadele çalışmalarının uluslararası platformlarda yer alması sağlanacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı</p>	<p>1. Çocuk işçiliği ile mücadele alanında Türkiye'nin elde ettiği başarılarla ilişkin ilerleme raporu hazırlayarak İttifak 8.7 Sekreteryasına sunulacaktır.</p>
<p>Çocuk adalet sisteminin çocuğun üstün yararı ilkesi ve onarıcı adalet yaklaşımıyla yapılandırılması sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.735)</p>		
<p>Tedbir 735.2. Çocuk Koruma Kanununda yer alan çocuklara özgü tedbirlerin uygulanması ve tedbir kararlarının izlenmesine ilişkin mekanizmalar geliştirilecek ve çocuk dostu uygulamalar artırılacaktır.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Çocuk adalet merkezlerinin sayısı artırılabilecektir. 2. Çocuk Koruma Kanunu uyarınca verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının etkin bir şekilde takibi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 735.3. Çocuk adalet sisteminin onarıcı adalet yaklaşımıyla yapılandırılmasına yönelik etki analizleri yapılarak yeni modeller geliştirilecektir.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<p>1. Yargı süreçlerinde çocuklara yönelik koruyucu ve onarıcı yaklaşımlar içeren çalışmalar yürütülecektir. 2. Birden fazla suça sürüklenen çocuklara yönelik özel rehabilitasyon tedbirleri geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 735.4. Adli süreçte çocuklara özgü koruma mekanizmaları güçlendirilecek, çocuk dostu mülakat usulleri desteklenecek ve adli görüşme odaları yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Suça sürüklenen çocuklar hakkında sosyal inceleme raporu düzenlenmesinin zorunlu hâle getirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 735.5. Çocukların suça maruz kalmalarının önlenmesine yönelik kurumların kapasitesi artırılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Çocuk suçları ile mücadele kapsamında çocukların suça maruz kalmalarının önlenmesine yönelik kurumsal kapasite artırılacak olup 15 İlçe Jandarma Komutanlığı bünyesinde Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Kısım Amirliği oluşturulacaktır.</p>
<p>Tedbir 735.6. Ebeveynleri ceza ve tutukevinde olan çocukların sorunlarının çözümüne ve iyilik hallerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı</p>	<p>1. Yakınları ceza ve tutukevinde bulunan çocukların ceza infaz kurumunda bulunan yakınlarıyla sosyal ilişkilerinin gelişmesini sağlayacak çalışmalar yürütülecektir. 2. Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutukuların ziyaret süreçlerindeki iş ve işlemler ile sağlık işlemleri, gelişmiş teknolojik yöntemler kullanılarak dijitalleştirilecektir.</p>

<p>Tedbir 735.7. Cezaevinde kalan çocukların bu süreyi etkin ve verimli geçirmeleri ve psikososyal durumlarını geliştirmeleri için eğitim ve faaliyetler düzenlenecek, destekler verilecektir.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<p>1. Ceza infaz kurumlarındaki suçta sürüklenen çocukların örgün öğretimden faydalanması amacıyla kapalı ceza infaz kurumlarında kurulan çok programlı liseler yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 735.8. Cezaevinde kalan çocukların meslek öğrenmeleri teşvik edilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</p>	<p>1. Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü kapsamında ceza infaz kurumlarında mesleki eğitim verilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Koruma ve bakım altındaki çocukların erken çocukluk döneminden başlayarak eğitim seviyelerini yükseltmeye, sosyal ve bireysel gelişimlerine hız kazandırmaya yönelik çalışmalar artırılacak, bakım sonrası süreçte sosyal hayata uyumları desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.736)</p>		
<p>Tedbir 736.2. Koruma altındaki çocuklara kurum bakımından ayrılmaları ile başlayan süreç mevcuttaki uygulamaların etkinliği ve etkililiği incelenerek değerlendirilecek, söz konusu çocukların eğitime, istihdama, sosyal hayata katılımlarını desteklemek üzere verilen rehberlik ve destek hizmetleri çeşitlendirilerek geliştirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı</p>	<p>1. Kurum bakım hizmetlerinden yararlandırılan bireylere talepleri doğrultusunda iş hayatına uyum konusunda eğitim verilerek sosyal hayata katılım süreçlerinde rehberlik yapılacaktır.</p>
<p>Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara, çocukların bireysel ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda nitelikli hizmetler sunulacak, aile odaklı hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.737)</p>		
<p>Tedbir 737.1. Koruma altındaki çocukların aile odaklı hizmetlerden faydalanması artırılacak, koruyucu aile hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi, güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik eğitim, bilinçlendirme ve tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), STK'lar</p>	<p>1. Geçici Koruyucu Aile Modeli pilot uygulamasının gerçekleştirilmesi ve modelin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 737.2. "Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti"nin etkinliği ve sosyal destek boyutu güçlendirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler, Belediyeler, STK'lar</p>	<p>1. SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması Projesi kapsamında SED hizmetinden yararlanan çocuklar için akademik, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenecektir. 2. SED Hizmetinin etkinliğinin tespiti ve sistemin güçlendirilmesi için etki analizi projesi yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 737.4. Danışmanlık tedbiri uygulamalarının güçlendirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı</p>	<p>1. Danışmanlık tedbiri uygulamaları kapsamında eğitici eğitimleri gerçekleştirilecek ve 81 ilde danışmanlık tedbiri uygulayan personele yönelik yaygınlaştırma eğitimleri düzenlenecektir. 2. Danışmanlık tedbiri uygulamalarında kullanılan modüller revize edilerek güncel ihtiyaçlara uygun yeni programlar hazırlanacak ve çocuklar ile ailelerle yapılacak çalışmalarda kullanılacaktır.</p>
<p>Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamalar geliştirilecek, risk altındaki çocuklara ve ailelerine yönelik hizmetler ile psikososyal destek programları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.738)</p>		

<p>Tedbir 738.2. Erken çocukluk döneminden başlamak üzere çocuklara ve ebeveynlerine ihmal, istismar ve şiddet konularında farkındalık eğitimleri verilecek, çocukların yaşam becerileri güçlendirilecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocukların Yaşam Becerilerinin Güçlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Farkındalık Eğitim Programı kapsamında 0-6 yaş grubu çocukların ebeveynlerine yönelik eğitimler yaygınlaştırılacaktır. 2. Çocukların Yaşam Becerilerinin Güçlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Farkındalık Eğitim Programının 7-18 yaş grubu çocuklar ve ebeveynlerine yönelik eğitim modülleri uygulamaya konulacaktır. 3. Ebeveynlere, bakım verenlere ve çocukla çalışan personele yönelik çocuklarda mahremiyet bilinci eğitimi verilecektir.
<p>Tedbir 738.4. "Çocuk İzlem Merkezleri"nin sayıları ve etkinlikleri artırılacaktır.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İki adet Çocuk İzlem Merkezi açılacaktır.
<p>Tedbir 738.5. Çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimlerinin güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İhtisaslaşmış Çocuk Evleri Sitelerinde ilk kabul ihtisas alanları ayrılacaktır.
<p>Tedbir 738.6. Ülke genelinde tarama, tespit ve izleme faaliyetleri yürüten "Çocuklar Güvende Ekipleri"nin kapasiteleri artırılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocuklar Güvende ekiplerinde çalışan personele yönelik eğitim düzenlenecektir.
<p>Tedbir 738.7. Adliyelerde çocuklara nitelikli destek sunan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Adalet Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin sayısı artırılacaktır.
<p>Çocuklara yönelik psikososyal destek hizmetleri yaygınlaştırılacak, bilgilendirme, izleme ve yönlendirmeler yapılacak, riskli veya atipik gelişim gösteren çocuklara uygun gelişimsel müdahaleler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.739)</p>		
<p>Tedbir 739.1. Rehberlik araştırma merkezleri ile okulların rehberlik hizmetleri güçlendirilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Öğrencilerin kendilerini değerli, güvende, desteklenmiş ve aidiyet duygusu yüksek bireyler olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla psikososyal destek programları ve materyaller hazırlanacaktır. 2. Ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik geliştirilen Mesleki İlgi ve Mesleki Beceri Envanterlerinin bilgisayar destekli uygulaması yaygınlaştırılacaktır. 3. Rehberlik Araştırma Merkezlerinde kullanılmak üzere Dil Konuşma Bozukluğu Tanılama Bataryası geliştirilecektir. 4. Yedi engel türüne yönelik gelişimsel tarama ölçekleri geliştirilecektir.

		<p>5. Mesleki Değer Envanterinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları yapılacaktır.</p> <p>6. Türk Ulusal Zekâ Ölçeği kapsamında Öğrenme Güçlüğü Bataryası hazırlanacaktır.</p> <p>7. Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Bataryası hazırlanacaktır.</p> <p>8. Zorlayıcı yaşam olayları sonrasında kullanılacak Sınıf Temelli Müdahale Programı okullarda uygulanacaktır.</p>
<p>Tedbir 739.2. Ebeveyn kaybı yaşamış çocukların bütüncül gelişimleri desteklenecek ve bu alanda çalışan personelin kapasitesi artırılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Ebeveyn kaybı yaşayan çocuklara yönelik hane ziyaretleri gerçekleştirilecek ve bu çocuklarla çalışan personel için eğitim düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 739.3. Eğitim ve sağlık kurumlarında ebeveyn rehberliğine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı</p>	<p>1. Aile içindeki birlik ve beraberliğin korunması, ailenin desteklenmesi ve güçlendirilmesi için bülten hazırlanacaktır.</p> <p>2. Bağımlılıkla mücadelede önleyici faaliyetler kapsamında hazırlanan Aileler İçin Bağımlılıkla Mücadele Psikoeğitim Programının uygulaması yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 739.4. Okullarda ve sosyal hizmet merkezlerinde sağlık, ilk yardım, beslenme, finansal okuryazarlık, teknoloji, hukuk ve sosyal medya okuryazarlığı becerilerini güçlendirecek programlar yürütülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TSE</p>	<p>1. Okulum Temiz Belgelendirme Programı kapsamında eğitim faaliyetleri yürütülecektir.</p> <p>2. Çocuklarımız İlk Yardımla Daha Güvende Projesi kapsamında öğrenci ve velilere uygulamalı ilk yardım eğitimleri ve seminerler verilecektir.</p> <p>3. Okulumda Sağlıklı Besleniyorum Programı kapsamında öğrenci ve velilere sağlıklı beslenme, fiziksel aktivite ve obezite ile mücadele konularında eğitimler verilecektir.</p> <p>4. Seçmeli ders programlarında sağlık, ilk yardım, beslenme, finansal okuryazarlık, teknoloji, hukuk ve sosyal medya okuryazarlığı becerilerine yer verilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 739.5. Çocuklara yönelik danışmanlık ve destek hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi amacıyla çocuk yaşam merkezlerinin sayıları artırılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<p>1. Çocuk Yaşam Merkezlerin yatırım analizi raporu, merkezlerde uygulanacak programlar, personele verilecek hizmet içi eğitim belgeleri ve ilgili mevzuat hazırlanacaktır.</p> <p>2. Malatya, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay'da Çocuk Yaşam Merkezi kurulacaktır.</p>
<p>Tedbir 739.6. Çocukluk çağında obezitenin sonlandırılmasına, sağlıklı beslenmenin ve fiziksel hareketliliğin artırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.</p>	<p>Sağlık Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<p>1. Fiziksel aktivite, beslenme, obezite, aşırı tuz ve şeker tüketimi konularında çocuk, ergen, anne-baba ve çocuğun bakımından eğitim ve öğretiminden sorumlu bireylerle eğitim verilecektir.</p>

Çocukların sağlıklı gelişimlerini olumsuz etkileyecek oyun ve dijital uygulamalar ile kitap ve sosyal medya içeriklerinden korunmasına yönelik tedbirler alınacak, siber suçlar konusunda bilgilendirilmeleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.740)

Tedbir 740.1. Çocukların dijital risklerden, yazılı ve görsel medyanın zararlarından korunmasına yönelik çalışmalar artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Çocukların dijital ortamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı korunmalarını sağlamak, ebeveynlere rehberlik etmek ve toplumda farkındalık oluşturmak amacıyla bir internet sitesi oluşturulacaktır. 2. Sosyal medyada bilgilendirici videolar yayınlanacaktır.
Tedbir 740.4. Çocukların siber suçlar ve siber zorbalıklar konusunda bilgilendirilmesi sağlanacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Çocukların siber suçlar ve zorbalıklar konusunda farkındalık kazanması için yapay zekâ destekli bireysel öğrenme platformu MEBİ'nin rehberlik modülüne bilgilendirici videolar yüklenecektir. 2. Öğrencilere siber zorbalık ve bilinçli teknoloji kullanımı konusunda eğitimler verilecek ve seçmeli ders programları güncellenecektir.

Bağımlılık oluşturan davranış ve maddelerden çocukların korunmaları sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.742)

Tedbir 742.2. Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezleri (ÇEMATEM) ile buralarda istihdam edilen nitelikli personel sayısı artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S)	1. Bir adet ÇEMATEM hizmete açılacaktır.
Tedbir 742.4. Bağımlılıkla mücadele amacıyla çocuklara, ailelere ve çocuklarla çalışan profesyonellere yönelik bilgilendirme çalışmaları ve eğitimler sürdürülecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı,	1. Bağımlılıkla mücadele kapsamında MEBİ rehberlik modülüne aile, öğretmen ve çocuklara yönelik bilgilendirici videolar yüklenecektir. 2. Öğrencilerin her türlü zararlı alışkanlıklardan uzak tutulması ile korunmasına yönelik öğrencilere, ailelere eğitim verilecektir. 3. Ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik geliştirilen Akran Eğitim Programı uygulaması yaygınlaştırılacaktır. 4. Kumar bağımlılığını önleyici eğitimler yaygınlaştırılacaktır.

Afet durumlarında çocukların maruz kalacağı olumsuzlukların giderilmesine ve haklarının korunmasına yönelik projelerle afet öncesi bilgilendirme ve afetlere hazırlıklı olma çalışmaları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.744)

Tedbir 744.1. Afet durumlarında çocukların maruz kalacağı olumsuzlukların giderilmesine ve haklarının korunmasına yönelik projelerle afet öncesi bilgilendirme ve afetlere hazırlıklı olma çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı	1. Afet Bilinci ders programı güncellenecektir.
--	--	---

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
3-5 Yaş Net Okullaşma Oran	Yüzde	48,9	49,3	51,0
Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı (0-18 Yaş)	Kişi	10 500	11 600	12 800
SED Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayısı (0-18 Yaş)	Kişi	172 500	174 200	176 000

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.3.7. Gençlik

a) Mevcut Durum

Ülkemizin "nitelikli insan, güçlü aile, sağlıklı toplum" kalkınma vizyonunun en önemli öncelikleri arasında yer alan gençlerin, insani ve milli değerlere sahip, değişime ve gelişime açık, kendine güvenen, topluma ve sorunlara duyarlı, sosyal, siyasal ve ekonomik hayata aktif katılım gösteren nitelikli ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesi önemli görülmektedir.

2024 yıl sonu itibarıyla Türkiye'nin genç nüfusu (15-24 yaş) toplam nüfusun yüzde 14,9'unu (12.763.159) oluşturmakta, genç nüfus ortalaması yüzde 10,7 olan AB-27 ortalamasının üstünde yer almaktadır.

Mevcut genç nüfusuyla önemli bir demografik fırsata sahip olan Türkiye'nin bu potansiyeli etkili bir şekilde değerlendirebilmesi için eğitimde nicelik ve niteliğin artırılması, işsizliğin önlenmesi, gençlerin iktisadi ve sosyal hayat ile karar alma mekanizmalarına aktif katılımının sağlanması, teknolojinin doğru ve etkin kullanılması amacıyla kalkınma vizyonunu destekleyecek politikalar hayata geçirilmektedir.

TÜİK verilerine göre eğitimde ve istihdamda olmayan gençlerin oranı 2023 yılında yüzde 22,5 iken 2024 yılında yüzde 22,9 olmuştur. Genç erkeklerde eğitimde ve istihdamda olmayanların oranı 2023 yılında yüzde 15,6 iken 2024 yılında yüzde 16,2, genç kadınlarda bu oran 2023 yılında yüzde 29,8 iken 2024 yılında yüzde 30,1 olarak belirlenmiştir.

Gençlerin eğitimde ve istihdamda olmama nedenlerine uygun olarak işgücü piyasasına geçişi sağlayacak bilgi, beceri, çalışma alışkanlığı, toplumda birey olarak ayakta kalabilme yeteneğini ve disiplin kazandırmayı amaçlayan aktif işgücü programları kapsamında İşgücü Uyum Programı, İş Pozitif Programı, İŞKUR Gençlik Programı gibi uygulamalar yürütülmekle birlikte çeşitli işbaşı eğitim ve mesleki eğitim kurs faaliyetleri ve destekleri sürdürülmektedir.

Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere ilişkin göstergeler de dikkate alınarak erken yaşlarda etkin iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerine devam edilmesi, mesleki eğitime yönlendirmelerin ve iş-yaşam dengesini kurmak üzere politika ve hizmetlerin devamlılığının sağlanması önemlidir.

2022-2023 öğretim yılında yüzde 46 olan yükseköğretim net okullaşma oranı, 2023-2024 öğretim yılında yüzde 42,7 olmuştur. Aynı dönemlerde cinsiyete göre yükseköğretimde net okullaşma oranı erkeklerde yüzde 41,1 iken yüzde 36,7 olarak, kadınlarda yüzde 51,2 iken yüzde 49 olarak gerçekleşmiştir.

Hanehalkı İşgücü Araştırması sonuçlarına göre genç nüfusun istihdam oranı, 2023 yılında yüzde 37,7 iken 2024 yılında yüzde 39,5'e yükselmiştir. Genç erkeklerde istihdam

oranı 2023 yılında yüzde 49,2 iken 2024 yılında yüzde 51,7, genç kadınlarda bu oran 2023 yılında yüzde 25,4 iken 2024 yılında yüzde 26,4 olmuştur.

Genç nüfusun istihdamı sektörler göre incelendiğinde, 2024 yılında yüzde 13'ü tarım, yüzde 30,7'si sanayi, yüzde 56,3'ü hizmet sektörlerinde istihdam edilmektedir. Genç erkeklerin yüzde 11,8'i tarım, yüzde 35,9'u sanayi, yüzde 52,3'ü hizmet sektöründe istihdam edilirken, genç kadınların yüzde 15,4'ünün tarım, yüzde 19,9'unun sanayi, yüzde 64,7'sinin hizmet sektöründe istihdam edildiği gözlenmektedir.

Gençlerin sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması, öz güvenlerinin, umutlarının ve toplumsal aidiyet duygularının desteklenmesi, gönüllülük bilincinin kazandırılması amacıyla gençlik merkezleri, genç ofisler, gençlik kampları ve hareketlilik programları yoluyla gençler için sosyokültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yürütülmektedir. Eylül 2025 itibarıyla 560 gençlik merkezinde ve 376 genç ofis kuruluşunda gençlere hizmet verilmektedir. Ayrıca, Ağustos 2025 itibarıyla 43 gençlik kampında toplam 133.945 genç gerçekleştirilen faaliyetlere katılmıştır.

81 ilden gençlerin de sürece doğrudan katılımı, ilgili kurum ve kuruluşların katkıları ve saha araştırmaları doğrultusunda gerçekleştirilen çalıştaylar ile gençlerin ihtiyaç, beklenti ve önerilerini merkeze alan Gençlik Politika Belgesinin hazırlanması çalışmaları sürdürülmektedir.

Diğer taraftan ülkemizin gençlik profilini demografik, sosyal, ekonomik ve sağlık göstergeleriyle çok boyutlu olarak ortaya koymayı hedefleyen Türkiye Gençlik Atlası Raporu hazırlanmakta olup 15-29 yaş aralığındaki gençlerin gündem algıları, kişisel gelişim düzeyleri, gelecek beklentileri, eğitim tercihleri ve toplumsal katılım eğilimlerini kapsamlı ele almayı hedefleyen Türkiye Gençlik Endeksi Araştırması çalışmalarının yıl sonuna kadar tamamlanması planlanmaktadır.

Uyuşturucu ile Mücadele Eylem Planı (2024-2028) çerçevesinde madde bağımlılığıyla mücadelede etkinlik sağlanması amacıyla koruyucu ve önleyici faaliyetlerin, tedavi, sosyal rehabilitasyon ve uyum hizmetleriyle mevcut kurumsal yapıların ve uygulamaların geliştirilmesine, ilgili kurumlar arasındaki eşgüdüm ve bilgi paylaşımının güçlendirilmesine, önleme, bilgilendirme ve saha araştırmalarına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Ceza infaz kurumları ile denetimli serbestlik kapsamındaki hükümlü ve yükümlü gençlerin tekrar suç işlemesini önlemek, ilgi, istek ve becerileri doğrultusunda toplumsal uyumlarını sağlamak amacıyla Adalet Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında yürütülen Kapılar Kapanmasın Projesinden toplam 25.705 tutuklu, hükümlü ve yükümlü yararlandırılmıştır.

b) Amaç

Gençlerin güçlü yaşam becerilerine, eğitim ve istihdam imkânlarına, insani ve milli değerlere sahip olarak yetişmelerinin, iktisadi ve sosyal hayat ile karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Gençlerin fiziki, sosyal ve muhakeme yönüyle gelişimleri ile yenilikçi ve girişimci niteliklerini destekleyen bilim, sanat, kültür ve spor faaliyetlerine katılımları özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.746)		

<p>Tedbir 746.3. Gençlik merkezleri ile genç ofislerin sayısı ihtiyaca göre artırılacak ve benzer faaliyetler yürütülen kuruluşlarla ortaklıklar geliştirilecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gençlik merkezlerinin yapımına devam edilecektir. 2. Genç ofislerin açılmasına devam edilecektir.
<p>Tedbir 746.4. Gençlerin okuma, anlama, düşünme yetilerini geliştirici, kendilerini sözel ve yazılı olarak ifade edebilmelerine imkân sağlayıcı ortamların sayısı ve niteliği artırılabilecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, RTÜK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kitap Okuma Halkaları faaliyetleri ve yapılacak kitap tahlilleri ile gençlere kitap okuma alışkanlığı kazandırılması sağlanacaktır. 2. Eğitim Yönetim Sistemi kullanıcı dostu bir sistem olması yönünde geliştirilecektir. 3. Eğitim Deneyim Uygulama internet sitesinin (edu.gsb.gov.tr) içeriği gençlerin ihtiyaçlarına göre zenginleştirilecektir. 4. Gençlik Radyosu ve diğer radyo kanalları ile sosyal medyada gençlerin gelişimlerine katkı sağlayacak konulara ilişkin yayınlar yapılacaktır. 5. Kamu kurumları ve STK'larla işbirliği içerisinde yayın faaliyetlerinin sayısı ve niteliği artırılarak okullar, yurtlar, gençlik merkezleri, genç ofisler, kitap kafeler ve spor tesisleri gibi yerlerde gençlerin hizmetine sunulacaktır.
<p>Tedbir 746.5. Gençlerin proje ve faaliyetlere katılımlarını artırarak sorumluluk alma ve liderlik becerilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gençlik merkezleri ve genç ofisler aracılığıyla Kişisel Gelişim Atölyesi, İnovasyon Atölyesi, Bilim ve Teknoloji Kulübü çalışmaları sürdürülecektir. 2. Yurtlarda kalan gençlere yönelik sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirilecektir.
<p>Tedbir 746.9. Gençlik merkezleri ve gençlik kamplarında yürütülen programlar başta olmak üzere, gençlerin kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlayan programlar ile faaliyetlerin sayısı ve niteliği artırılabilecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gençlik merkezleri ve gençlik kampları başta olmak üzere gençlik tesislerinde gençlerin kişisel, sosyal ve kültürel olarak gelişmelerine katkı sunmayı amaçlayan gezi, yarışma, kültür-sanat, teknoloji-inovasyon, bilgilendirme-bilgiçlendirme programları çeşitlendirilip faaliyetlerin sayısı ve niteliği artırılabilecektir.
<p>Tedbir 746.10. "Türkiye Ulusal Gençlik Konseyi"nin aktif hale getirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin aktif hale getirilmesine yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.

<p>Tedbir 746.11. Gençlerin gönüllülük faaliyetlerine ilişkin bilinçlendirilmesi ve katılımlarının artırılmasına yönelik çalışma yürütülecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gençlik merkezleri ve genç ofisler aracılığıyla Gönüllülük Kulübü ve Gençlerin İyilik Ağacı kulüp çalışmalarına devam edilecektir. 2. Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Eğitimleri gerçekleştirilecektir. 3. AnadoluYuzBiz ve Damla Gönüllülük Hareketi projeleri gerçekleştirilecek, gönüllülük projeleri kapsamında gençlerin gönüllülük faaliyetlerine ilişkin bilinçlendirilmesi ve katılımlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. 4. Üniversitelerin müfredatında yer alan seçmeli gönüllülük çalışmaları dersinin etkin şekilde yürütülebilmesi amacıyla üniversitelerle işbirlikleri gerçekleştirilecektir. 5. Yurtlarda Gönül Bağı Etkinlikleri, Gönüllülük Yönetimi Kursu, Bilgiden Bilince Konferansları, Çevre Faaliyetleri ile Komşum Projesi uygulanacaktır.
<p>Tedbir 746.12. Ülkemizin geliştirilebilecek alanlarında çalışmalar üretmek üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, üniversite ve özel sektör ile gençleri bir araya getiren yönetim modelleri geliştirilecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren gençlik araştırma merkezleri, sosyal politikalar enstitüleri ile ilgili akademik birimlerin, gençlik alanında bilimsel ve uygulamalı araştırmalar gerçekleştirmelerini desteklemek amacıyla Gençlik Araştırmaları Destek Programı uygulanacaktır.
<p>Gençlerin ve ebeveynlerin özellikleri ile sorun alanlarına özelleştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılacak, yetkinlik kazandırıcı ve bilgilendirici eğitimler artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.747)</p>		
<p>Tedbir 747.1. Okullarda, yükseköğrenim öğrenci yurtlarında ve gençlik merkezlerinde; sağlık, ilk yardım, teknoloji, sosyal medya, finansal ve hukuk okuryazarlığı konularında farkındalık artırıcı faaliyetler ile beceri güçlendirecek programlar yürütülecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. GençTek Bilişim Ekosistemi kapsamında yapay zekâ, siber güvenlik, robotik, dijital tasarım, e-ticaret, ağ programlama, mobil programlama, oyun tasarımı, e-spor, dijital bağımlılıklara fiziksel alternatif, havacılık sistemleri, bilişim hukuku ve güvenli internet çalışma grupları oluşturularak akran öğretimi ve meslektaş işbirliği teminde etkinlikler gerçekleştirilecektir.
<p>Tedbir 747.3. Gençlik merkezlerinde psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanlarında uzman istihdamı yaygınlaştırılarak gençlere ve ebeveynlere yönelik hizmetler verilecektir.</p>	<p>Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Gençlerin başta afet ve kriz durumlarında olmak üzere psikolojik iyi oluşlarını ve dayanıklılıklarını desteklemeye yönelik çalışmalar yürütülecektir. 2. Gençlik merkezlerinde psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanlarında gençlerle çalışan personele kapasite artırımı için eğitimler düzenlenecektir.

Bağımlılık yapıcı maddelerle etkin mücadele edilecek, sosyal rehabilitasyon ve uyum hizmetleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.748)

Tedbir 748.2. Gençlerin ve gençlik alanındaki profesyonellerin bağımlılıkla mücadele konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi yönünde çalışmalara devam edilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı	1. Sağlıklı Yaşam ve Spor Atölyesi ve Kulübü faaliyetleri gerçekleştirilecektir. 2. Gençlere, gençlik çalışanlarına, antrenörlere, il, ilçe ve gençlik merkezi personeline bağımlılıkla mücadele hakkında seminer ve eğitimler verilecek, programlar ve projeler desteklenecektir. 3. Yurtlarda kalan gençlere yönelik bağımlılıkla mücadele kapsamında Davranışsal Bağımlılıklar Atölyesi, Davranışsal Bağımlılıklarla Mücadele Konferansları, Tütünle Mücadele Konferansları ve Uyuşturucu Bağımlılığı Konferansları gerçekleştirilecektir.
--	---	---

Tedbir 748.5. Davranışsal bağımlılıklarla mücadele kapsamında kanıta dayalı politikalar tasarlanması için akademik çalışmalar desteklenecek, koruyucu ve önleyici politikaların tasarımında ve tedavi hizmetlerinin şekillendirilmesinde kanıta dayalı önlemler dikkate alınacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Davranışsal bağımlılıklarla mücadelede koruyucu ve önleyici politika ve hizmetleri destekleyici akademik çalışmalar gerçekleştirilecek, sağlık kuruluşlarındaki psikososyal destek birimi personeline (psikolog, sosyal çalışmacı, çocuk gelişimci) davranışsal bağımlılıkla mücadele eğitimi verilecektir.
---	--	--

Uluslararası veya geçici koruma altında olan gençlerin sosyal uyum sorunlarını en az indirmek üzere farkındalık, kültürler arası etkileşim ve zorluklarla başa çıkma kabiliyetleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.749)

Tedbir 749.2. Uluslararası veya geçici koruma altında olan gençlere yönelik mesleki yönlendirmeler yapılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Geçici koruma altındaki gençlere yönelik çalışmaları içeren Sosyal Uyum ve Gençlik Katılımı Projesi yürütülecektir.
---	---	--

Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere yönelik yapılan analizler çerçevesinde birey, aile ve toplum odaklı bütüncül bir yaklaşımla eğitime veya istihdama katılmalarını destekleyen program ve projeler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.750)

Tedbir 750.2. Gençlerin liderlik becerileri geliştirilerek girişimciliğinin desteklenmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Teknoloji girişimciliği bilincini ve yetkinliğini artıracak çevrimiçi girişimcilik eğitimleri verilecektir.
Tedbir 750.3. Eğitimde ve istihdamda olmayan gençler açık işlere ve mesleklerle yönlendirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S)	1. Eğitimde ve istihdamda olmayan gençlere yönelik danışmanlık hizmetleri verilerek açık işlere ve aktif işgücü programlarına yönlendirilmeleri sağlanacaktır.

Tedbir 750.7. Gençlerin kişisel, sosyal gelişimleri ile geleceğin mesleklerini de içeren kariyer planlamalarına katkı sağlayacak programlar uygulanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Gençlerin işgücü piyasasına uyumunu desteklemek amacıyla işbaşı eğitim programları, mesleki eğitim kursları ve projeler uygulanacaktır.
Tedbir 750.8. Başta kırsal bölgelerde yaşayan genç kadınlar olmak üzere gençlerin çalışma hayatına girmeleri desteklenecek, kırsala tersine göçü sağlayıcı, ekonomik ve sosyal hayatı canlandırıcı projeler geliştirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı	1. İş Pozitif Programı kapsamında kayıtlı kadın istihdamının artırılmasına yönelik proje ve uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 750.9. Eğitimde ve istihdamda olmayan genç kadınların yaşam becerilerinin geliştirilmesi ve istihdama katılımlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Eğitimde ve istihdamda olmayan kadınlara yönelik danışmanlık hizmetleri verilerek, açık işlere ve aktif işgücü programlarına yönlendirilmeleri sağlanacaktır.
Gençlere ilişkin uluslararası karşılaştırmalara imkân veren, düzenli toplanan veri sayısı ve kalitesi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.751)		
Tedbir 751.1. Gençlerin ihtiyaç ve beklentilerini ölçmek için anketler düzenlenecek ve araştırmalar yapılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK	1. Türkiye Gençlik Atlası Araştırması yürütülecek, Türkiye’de gençlerin okuma alışkanlıkları ile ilgili saha araştırması yapılacak, Gençlik ve Spor İstatistikleri Çerçeve Programı çalışmaları sürdürülecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Genç İstihdam Oranı (15-24 Yaş)	Yüzde	39,5	40,5	41,4
Eğitimde ve İstihdamda Olmayan Genç Oranı (15-24 Yaş)	Yüzde	22,9	23,4	22,5
Gençlik Merkezi Sayısı	Adet	522	570	600
Genç Ofis Sayısı	Adet	372	400	405

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.3.8. Engelli Hizmetleri

a) Mevcut Durum

Engellilik kavramı, uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu sebebiyle toplumun geri kalan kesimi gibi hayata eşit ve etkili şekilde katılmasının önünde engel bulunan kesimleri tanımlamaktadır.

TÜİK tarafından belirli aralıklarla yapılan Türkiye Sağlık Araştırması verilerine göre toplumun yüzde 5,1’i görme sorunu, yüzde 3,4’ü işitme sorunu yaşamakta ve yüzde 4,9’u herhangi bir yardım almadan ya da yardımcı araç kullanmadan yürüyememektedir. Toplumun yüzde 4,5’i ise yaşlarına göre öğrenmede ve hatırlamada zorluk çekmektedir. Engellilikle ilgili tüm bu göstergelerde kadınların oranı erkeklerden daha fazladır. Her alt

kırlımda yıllar bazında iyileşmeler görülmekte olup görme sorunu olan bireylerin oranı 2016 yılında yüzde 6,9 iken 2022 yılında yüzde 5,1'e, işitme sorunu olan bireylerin oranı 2016 yılında yüzde 4,5 iken 2022 yılında yüzde 3,4'e, herhangi bir yardım almadan ya da yardımcı bir araç kullanmadan yürüyemeyenlerin oranı 2016 yılında yüzde 6,5 iken 2022 yılında yüzde 4,9'a, yaşlarına göre öğrenmede ve hatırlamada zorluk çekenlerin oranı ise 2016 yılında yüzde 6,7 iken 2022 yılında yüzde 4,5'e gerilemiştir.

TABLO II: 50- Engellilikle İlgili Göstergeler

(Yüzde)

Gösterge	2016			2019			2022		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Görme Sorunu Olan Bireylerin Oranı	6,9	5,3	8,6	5,8	4,4	7,2	5,1	3,7	6,5
İşitme Sorunu Olan Bireylerin Oranı	4,5	3,9	5,0	4,4	3,8	5,0	3,4	3,1	3,7
Herhangi Bir Yardım Almadan ya da Yardımcı Bir Araç Kullanmadan Yürüyemeyenlerin Oranı	6,5	4,0	8,9	5,5	3,1	7,9	4,9	2,9	6,8
Yaşlarına Göre Öğrenmede ve Hatırlamada Zorluk Çeken Bireylerin Oranı	6,7	3,3	10,0	5,4	3,3	7,4	4,5	2,9	6,1

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2016, 2019, 2022

Engellilerin istihdamı kapsamında engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı Temmuz 2025 itibarıyla kamu sektöründe 1.389, özel sektörde 20.960 olarak gerçekleşmiştir. Engelli çalıştırmakla yükümlü işyerlerinde çalıştırılması gereken engelli sayısı kamu sektöründe 23.829'a, özel sektörde ise 132.913'e yükselmiştir. 2002 yılında 5.777 olan engelli memur sayısı Temmuz 2025 itibarıyla 80.923'tür. Açık işgücü piyasasında istihdamı zor olan zihinsel ve ruhsal engelli bireylerin istihdamını sağlamak üzere korumalı işyeri modeli uygulanmakta ve bu kapsamda korumalı işyerleri devlet tarafından desteklenmektedir. 16 korumalı işyerinde 130 engelli birey istihdam edilmektedir. Engellilerin istihdama erişiminin artırılması için toplumdaki önyargıların giderilmesine ve işyerlerinin erişilebilirliğinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Engelli bireylerin eğitimi kapsamında örgün eğitimde özel eğitim okulları ve sınıfları, hizmet sunmaya devam etmektedir. 2001-2002 eğitim öğretim yılında 342 olan okul sayısı, 2024-2025 eğitim öğretim yılında 1.854'e yükselmiştir. Bu okullarda görev yapan öğretmen sayısı ise 34.510'dur. Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınmalarının sağlanması amacıyla 2024 yılında 6,4 milyar TL ödenek ayrılmıştır. Engelli bireylerin eğitime katılımının artırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması için erken dönem eğitime ağırlık verilmesi önem taşımaktadır.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında verilen engelli maaşları, engelli yakını aylığı ve evde bakım yardımı uygulamaları sürdürülmekte olup engelliler ve ailelerinin ekonomik açıdan desteklenmelerine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bakıma muhtaç engellilerin bakımının sağlanması için hizmet sunan yatılı bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile umut evlerinin sayısı 251 iken, gündüzlü hizmet sunan kuruluş sayısı 142'dir. Engellilere ve bakmakla yükümlü oldukları kişilere yönelik çeşitlendirilmiş hizmet modellerinin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmekte olup gündüzlü bakım merkezlerine ilişkin mevzuat altyapısının tamamlanması gerekmektedir. Ailesi yanında bakılan engelli bireylerin ailelerinin sağlık, tatil vb. gibi nedenlerle il dışı veya yurt dışına çıkması ya da geçici olarak

engellisine bakamayacak durumda olması halinde engelliye ücretsiz olarak geçici ve misafir bakım hizmeti sunulmaktadır. Temmuz 2025 itibarıyla bu hizmetten yararlanan engelli birey sayısı 245 olup söz konusu hizmetin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme kapsamında kamu personeline engellilik, iş yerine uyum konusunda alınabilecek tedbirler ve genel olarak engelli hakları konulu eğitimler verilmiş ve farkındalık toplantıları düzenlenmiştir.

2025/8 sayılı Ulusal Erişilebilirlik Günü konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle erişilebilirliğin temel hak olduğu bilincinin geliştirilmesi, gündelik yaşamın doğal bir parçası haline getirilmesi, doğru uygulamaların yaygınlaştırılması, gelecek nesillerde sürdürülebilirliğinin sağlanması ve erişilebilirlik kültürünün oluşturulması amacıyla 16 Mayıs Ulusal Erişilebilirlik Günü olarak belirlenmiştir.

Dijital alanda internet siteleri ve mobil uygulamalar aracılığıyla sunulan bilginin farklı özelliklere sahip kullanıcılar tarafından edinilebilir ve anlaşılabilir formatta olması amacıyla internet siteleri ve mobil uygulamaların tasarım ve güncelleme dâhil tüm aşamalarında erişilebilirliğin sağlanması için 21 Haziran 2025 tarihinde 2025/10 sayılı Web Siteleri ve Mobil Uygulamaların Erişilebilirliği konulu Cumhurbaşkanlığı Genelgesi yayımlanmıştır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) tarafından hayata geçirilen AİLEM Engelsiz İletişim Merkezi kapsamında sözel dili kullanamayan ve iletişim dili olarak işaret dilini kullanan işitme engelli bireylerin eğitim, sosyal hayata katılım, çalışma hayatı, çevre ile etkileşim, yasal hakları öğrenme ve bunları kullanma, kamu hizmetlerinden yararlanma vb. süreçlerinde yaşadığı iletişim, hizmete ve bilgiye erişim sorunlarının çözümü kapsamında merkezi uzaktan erişimli görüntülü hizmet verilmeye devam edilmiştir. Bu çerçevede, hem mobil uygulamadan hem de internet uygulamasından erişilebilen merkez, bugüne kadar 203.125 aramaya çeviri hizmeti sunmuştur.

81 ilde 121 birimde hizmet sunan 350 engelli iş koçu aracılığıyla, Ağustos 2025 itibarıyla 137.712 engelli danışanla 220.910 görüşme gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde 205 engelli vatandaş aktif işgücü hizmetleri kapsamında işbaşı eğitim programlarına katılmıştır.

b) Amaç

Engelliliğin önlenmesi, erken tanı ve teşhisle müdahale edilerek ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi, başta bakım, eğitim ve istihdam olmak üzere engelli bireylerle sunulan hizmetlerin iyileştirilmesi, engelli bireylerin toplumsal yaşamın tüm alanlarına engellerini hissettirmeyecek şekilde katılımlarının ve erişilebilirliğin sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Engellilik konusunda koruyucu ve önleyici çalışmalar etkinleştirilecek, engellilere yönelik sağlık hizmetlerinin niteliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.753)		
Tedbir 753.1. Engellilere yönelik erken tanı ve müdahale programları yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. Engelli bireylere yönelik hazırlanan dijital uygulamaların tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına yönelik iletişim çalışmaları ve sosyal medya paylaşımları yapılacaktır.

		2. Engelli bireylere yönelik sağlık hizmetleri ile bu hizmeti veren merkezlerin bilinirliğini artırıcı iletişim çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 753.2. Toplum ruh sağlığı merkezlerinin nitelik ve niceliği artırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. İki adet Toplum Ruh Sağlığı Merkezi hizmete açılacaktır.
Tedbir 753.4. Engelli bireylerin engellilik durumlarından dolayı gereksinim duyduğu tıbbi malzemelere erişimlerinin kolaylaştırılması için çalışmalar yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı	1. Engelli bireylerin ayaktan ve yatarak tedavilerinde kullanılan tıbbi malzemelere ve cihazlara erişimini kolaylaştıracak mevzuat düzenlemeleri tamamlanacaktır.
Engellilere yönelik sosyal hizmetlerin niteliği ve niceliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.754)		
Tedbir 754.1. Engellilere yönelik gündüzlü bakım hizmetleri etkinleştirilecek ve ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Gündüzlü bakım merkezlerine ilişkin mevzuat altyapısı tamamlanacaktır. 2. 2828 sayılı Kanunda düzenleme yapılarak Aktif Yaşam Merkezi tanımının kuruluşta tam gün, yarım gün ya da seanslı gündüzlü bakımı da içerecek şekilde yeniden yapılması sağlanacaktır. 3. Engellilere yönelik geçici ve misafir bakım hizmeti yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 754.4. Engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımı ile bakım ve rehabilitasyon hizmetlerine ilişkin yerel yönetimler ve STK'lar da dâhil olmak üzere ilgili kurumlar arası koordinasyon geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	1. Kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum temsilcilerine yönelik engelliliğin ana akımlaştırılması ve hak temelli yaklaşım konularında eğitim verilecektir. 2. Engelli Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu toplantıları gerçekleştirilecektir.
Engelli bireylere sunulan hizmetlerde bireysel gereksinim ve destekler dikkate alınarak engellilerin bağımsız olarak toplumsal yaşama katılımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.755)		
Tedbir 755.1. Bağımsız yaşamı destekleyici modeller ve iyi uygulama örnekleri incelenerek bunların ülkemizde uygulanabilirliği konusunda analizler ve çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, STK'lar	1. Toplum temelli hizmetlerin çeşitlendirilmesine yönelik olarak iyi uygulama örnekleri incelenerek raporlanacaktır.
Engellilere sunulan eğitim hizmetlerinin mümkün olan en erken yaşta, bütünleştirilmiş ortamlarda, kapsayıcı ve nitelikli bir şekilde sunulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.758)		

<p>Tedbir 758.1. Engellilere yönelik eğitim hizmetlerini düzenleyen mevzuat gözden geçirilerek kapsayıcı bir müfredat oluşturulacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel eğitim ilköğretim kurumlarında güncellenen haftalık ders programında yer alan toplumsal uyum becerileri ile Türk İşaret Dili Dersi öğretim programları uygulanmaya başlanacaktır. 2. Özel eğitim meslek okullarının akademik programlarının güncellenmesine yönelik çalışma yapılacaktır.
<p>Tedbir 758.3. Erken çocukluk döneminden başlamak üzere, çocukların eğitime yönlendirilmesi ve destekler konusunda, engelli bireye sahip ailelerin bilgilendirilmelerine yönelik eğitimler verilecektir.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine daha etkili destek sunmak amacıyla Travma Odaklı Eğitim Programları uygulanacaktır.
<p>Tedbir 758.4. Kapsayıcı eğitim konusunda engellilere hizmet sunanlar ve engellilerle birlikte eğitim alanlar ile onların aileleri başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinin bilgi ve bilinç düzeyini artırmak üzere farkındalık çalışmaları yapılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Engellilerin eğitimi konusunda veri ve raporlama çalışmaları yapılacaktır.
<p>Engelli bireylerin istihdamında işverenlerin, engelli olmayan diğer çalışanların ve toplumun genelinin farkındalığı artırılarak olumsuz yargıların giderilmesi ile bilgi ve bilinç düzeyinin yükseltilmesi ve iyi uygulamaların özendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.759)</p>		
<p>Tedbir 759.2. Kamu spotları, sosyal medya gibi araçlarla engelli bireylerin çalışma yaşamında yer alma hakkı ve bu konuda işveren ve çalışanlarca alınabilecek tedbirlere yönelik bilgi ve farkındalık çalışmaları yürütülecektir.</p>	<p>RTÜK (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Engelli bireylerin istihdamı kapsamında yayınlanan ikame program sayısı artırılabilecektir.
<p>Engelli işçi çalıştırma yükümlülüğüne ilişkin mekanizmalar değerlendirilerek güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.760)</p>		
<p>Tedbir 760.1. Kota/ceza yönteminin ve İŞKUR tarafından uygulanan idari para cezalarının etkinliği ve istihdama katkısı ile uygulamaya ilişkin denetimler artırılabilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. İşverenler açısından bürokratik prosedürler azaltılacak, engelli, eski hükümlü ve terör mağduru kontenjan takibinin etkinliği artırılabilecektir. 2. Engelli kontenjan hesaplamasının SGK verileri kullanılarak otomatikleştirilmesine yönelik olarak yürütülen Çalışan Bildirim Sisteminin hayata geçirilmesi sağlanacaktır.

<p>Tedbir 760.2. İdari para cezalarının engellilere yönelik istihdam projelerinde etkin kullanımını sağlamaya yönelik bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yürütülerek proje üretme kapasitesi geliştirilecektir.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, STK'lar</p>	<p>1. Engelliler için kendi işini kurma hibe projelerinin başvuru sürecinde, tanıtım ve danışmanlık faaliyetleri yürütülecektir. 2. Engelli iş koçları vasıtasıyla engellilere yönelik sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak engelli istihdam projelerinin bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları gerçekleştirilecektir.</p>
<p>İşe alım ve çalışma süreçlerinde danışmanlık, yönlendirme, işbaşı eğitim ve iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin etkinliği ve yaygınlığı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.761)</p>		
<p>Tedbir 761.1. İl ve işkolu düzeyinde ihtiyaçlar belirlenerek bu çerçevede danışmanlık, yönlendirme, işbaşı eğitim ve iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinin planlaması yapılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İŞKUR</p>	<p>1. İşgücü piyasası araştırmaları yapılacaktır. 2. İşgücü piyasası araştırmaları sonuçlarına göre iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri sunulacak ve işbaşı eğitim programları düzenlenecektir.</p>
<p>Türkiye’de destekli istihdamın mevzuat altyapısı oluşturularak destekli istihdam, bir istihdam modeli olarak uygulanacaktır. (Kalkınma Planı p.762)</p>		
<p>Tedbir 762.1. Engelli istihdamında engelli bireyin iş öncesi, iş sırası ve iş sonrasında bir iş ve meslek danışmanı tarafından desteklenmesini içeren destekli istihdam modeline ilişkin mevzuat ve personel altyapısı oluşturulacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı</p>	<p>1. Destekli istihdam modeline ilişkin mevzuatın oluşturulması ile engelli iş koçlarının niteliklerini artıracak eğitim programlarının geliştirilmesi sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 762.2. Destekli istihdama yönelik yürütülen pilot projeler yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı</p>	<p>1. Destekli istihdam modeli baz alınarak hayata geçirilen engelli iş koçluğu hizmeti, eğitim, çalıştay, saha ziyaretleri vb. ile desteklenerek yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Fiziksel çevre şartları, ulaşım hizmetleri, internet siteleri, mobil uygulamalar, basılı, dijital ve görsel medya yayınları ile kamusal hizmetler engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirilecektir. (Kalkınma Planı p.763)</p>		
<p>Tedbir 763.1. Erişilebilirliği ilgilendiren işlerde çalışan meslek grupları başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde erişilebilirlik konusunda bilgi ve farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Farklı meslek gruplarına yönelik erişilebilirlik konusunda eğitimler düzenlenecektir.</p>
<p>Ulusal Engelliler Veri Tabanında ulusal bakım ihtiyaçları ve uluslararası standartlarla uyumlu, güncel, kapsamlı ve kaliteli engellilik göstergelerinin üretilmesi için çalışmalar yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.764)</p>		

Tedbir 764.1. Ulusal Engelliler Veri Tabanındaki kapsam eksikliğini giderilmesi ve veri kalitesinin iyileştirilmesine ilişkin yürütülen güncelleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Üniversiteler, TÜİK	1. e-Rapor platformunda yer alan Erişkinler İçin Engellilik Sağlık Kurulu Raporları ve Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER) sistemlerindeki veriler incelenecek, ulusal/uluslararası taleplere uygun, güncel, kapsamlı ve kaliteli engellilik göstergelerinin üretilmesi için çalışmalar gerçekleştirilecektir.
Engelli bireylerin iyileşme ve gelişme süreçlerine katkı sağlamak amacıyla spor faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.765)		
Tedbir 765.1. Spor tesisleri ve aletleri erişilebilir hale getirilecek ve kullanımları desteklenecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)	1. Yeni yapılacak spor tesisleri erişilebilir olarak yapılacak ve mevcut tesislerin de erişilebilir hale gelmesi çalışmalarına devam edilecektir.

2.3.9. Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele

a) Mevcut Durum

Yoksulluğun azaltılması, özel politika gerektiren çocuklar, gençler, kadınlar, engelliler, yaşlılar gibi toplumun tüm kesimleri gözetilerek kimsenin geride bırakılmaması, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin etkinleştirilerek yaygınlaştırılması ile genel yaşam standardının artırılması ülkemizin sürdürülebilir kalkınma öncelikleri arasında yer almaktadır.

2025 yılı itibarıyla huzurevi sayısı 171, engelli bakım ve rehabilitasyon merkezi sayısı 286, sosyal hizmet merkezi sayısı 432, çocuk evleri sitesi sayısı 120, çocuk evi sayısı 1.187, ihtisaslaşmış çocuk evleri sitesi sayısı 59 olmuş, 112 olan kadın konukevi sayısı ise aynı kalmıştır. Sosyal hizmet kuruluşlarının ihtiyaç halinde sayılarının artırılması ve sunulan hizmetlerin etkinliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar önem taşımaktadır.

TABLO II: 51- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına Bağlı Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Sayı ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2022		2023		2024		2025 (1)	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Çocuk Evi (0-18 Yaş) (2)	1 187	6 841	1 185	6 815	1 185	6 796	1 187	6 796
Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evleri)	113	7 097	116	7 284	119	7 432	120	7 492
Çocuk Destek Merkezleri	65	2 107	64	2 107	58	1 875	59	1 709
Huzurevi	169	17 602	168	17 542	169	17 651	172	17 908
Engelli Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (3)	283	8 309	286	8 273	282	10 803	286	10 807
Sosyal Hizmet Merkezi	397		410		420		432	
Kadın Konukevi ve İlk Kabul Birimi (4)	112	2 779	112	2 805	112	2 814	112	2 819
ŞÖNİM	81		82		84		85	

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

(1) Eylül 2025 itibarıdır.

(2) Çocuk evleri müstakil apartman dairelerinden ibarettir.

(3) Yatılı engelli bakım ve rehabilitasyon merkezleri, umutevleri ve müstakil gündüzlü bakım kuruluşların toplamıdır.

(4) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kadın konukevlerini ifade etmektedir.

2024 yılında sosyal hizmet kapsamında yapılan harcamalarda artış yaşanmış olup Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinden çocuk ve gençlere yaklaşık 29 milyar TL, yaşlı

bireylere yaklaşık 11 milyar TL, engelli bireylere yaklaşık 19,9 milyar TL, aile, toplum ve kadına yönelik faaliyetler için ise yaklaşık 2,6 milyar TL kaynak kullanılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığına ise yaklaşık 6,9 milyar TL engelli bireylerin özel eğitimleri için kaynak tahsis edilmiştir.

TABLO II: 52- Sosyal Hizmet Harcamalarının Harcama Yapılan Kesime Göre Dağılımı

(Bin TL)

Harcama Yapılan Kesim	Kuruluş	2022	2023	2024	
Çocuk-Genç	ASHB	7 529 799	14 886 283	28 678 939	
Yaşlı	ASHB	2 786 799	5 755 557	10 942 619	
Engelli	Kurum Bakımı	ASHB	2 021 846	4 214 643	8 145 817
	Özel Kuruluşta Bakım	ASHB	2 447 973	6 244 093	11 806 993
	Özel Eğitim	MEB	5 532 000	18 671 700	6 845 861
Aile, Toplum, Kadın	ASHB	860 608	1 271 171	2 561 925	
Toplam		21 179 025	51 043 447	68 982 154	

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)

Sosyal yardımlar, ihtiyacı olanlara yönelik eğitim ve sağlık alanlarını da kapsayacak şekilde kamu kurum ve kuruluşları tarafından yaygınlaştırılmış olup sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak sosyal yardımlara ayrılan kaynak artışına uygun olarak sosyal yardımların GSYH'ya oranı da artmaktadır. 2008 yılında yüzde 1,02 olan sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı 2024 yılında yüzde 1,01 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Kişi başına düşen gelir tutarını esas alarak ihtiyaç sahibi tüm hanelerin güçlendirilmesi için uygulanan programlardan biri olan Aile Destek Programı 2024 yılı sonunda tamamlanmıştır.

Sosyal yardımlarda dağınıklığın giderilmesi ve etkinliğin artırılması için Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sisteminden elde edilen veriler kullanılarak, sosyal yardımların rasyonelleştirilmesine yönelik projeksiyon çalışması yapılmıştır.

Sosyal yardımlarda dijital dönüşüm sağlanarak sosyal yardım başvuruları ve sosyal incelemelerin dijital ortamda yürütülmesi kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) dağıtımı tamamlanan tabletlerin kurulumu ve kullanımı için teknik destek sağlanmıştır. Hizmet sunumunda etkinliğin artırılması için tablet kullanımının ülke genelinde yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

SYDV'ler tarafından tespit edilen sosyal hizmet ihtiyacı olan hanelerin ASDEP Bilişim Sistemine iletilmesi amacıyla bilişim sistemleri arasında entegrasyon sağlanmış olup sisteme dahil olan kamu kurumlarının artırılması önemlidir.

Sosyal yardımlarda etkinliğin artırılması için kamu kurumları, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki bilgi paylaşımının ve Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi, Aile Bilgi Sistemi ve e-belediye sistemi arasındaki entegrasyonun artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO II: 53- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kamu Kuruluşlarının Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2022		2023		2024	
		Yararlanıcı Sayısı	Tutar	Yararlanıcı Sayısı	Tutar	Yararlanıcı Sayısı	Tutar
			(Bin TL)		(Bin TL)		(Bin TL)
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Sosyal Yardımlardan Faydalanan Toplam Hane Sayısı		4 498 852 (1)		4 989 456		4 574 684
	Yaşlı ve Engelli Aylığı	1 533 509	21 576 925	1 520 902	35 970 361	1 503 087	62 734 338
	Sosyal ve Ekonomik Destek (Çocukları Muhtaç Aileler)	232 273	3 497 109	283 684	6 826 921	252 348	11 596 646
	Evde Bakım	565 055	17 939 582	560 060	31 657 199	542 619	54 798 377
	SYDV'ler (Fon) Tarafından Verilen Tüm Sosyal Yardımlara Aktarılan Kaynak		31 518 564		95 278 489		106 771 942
	Genel Sağlık Sigortası Primleri	9 488 441	33 552 337	9 021 162	61 107 145	9 444 458	105 626 543
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve engelliler)	4 241	93 366	4 603	153 406	6 358	337 530
	İmarat Hizmetleri	149 898	198 399	175 433	660 388	270 150	1 710 673
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	20 995	48 138	48 515	182 267	49 062	446 223
MEB	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	283 002	1 896 591	348 367	3 258 905	349 861	6 504 385
KYGM	Burs (yükseköğretimdeki muhtaç öğrenciler)	567 289	5 118 225	813 598	8 636 656	635 585	14 471 650
TKİ-TTK	Kömür Yardımı	2 066 649 (Hane)	3 961 487	1 891 440 (Hane)	-	1 579 863 (Hane)	6 965 934
Belediyeler (2)	Tüm Sosyal Yardımlar		23 707 573		43 263 018		79 108 213
TOPLAM			143 108 297		286 994 755		451 072 454
TOPLAM/GSYH (Yüzde)			0,93		1,06		1,01

Kaynak: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

(1) Salgının özelinde hayata geçirilen yardımlardan faydalanan hane sayıları dâhil edilmiştir. Bu haneler dâhil edilmediğinde ulaşılan hane sayısı 2022 yılında 4.419.286'dır.

(2) Belediyelerin sosyal yardım harcamaları projeksiyon yöntemi ile tahmin edilmiştir.

(3) Geçtiğimiz yıllarda TKİ tarafından verilen kömür yardımı nakliye masrafları 2023 yılında SYDV'ler tarafından karşılanmıştır.

En zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı payın en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı paya oranı (P80/P20) 2024 yılında bir önceki yıla göre 0,2 puan azalarak 7,7 olarak gerçekleşmiştir. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri medyan değerinin yüzde 60'ının altında gelirle yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı alınarak hesaplanan göreceli yoksulluk oranı 2024 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan azalmıştır.

TABLO II: 54- Yoksulluk Göstergeleri (1)

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
P80/P20	7,5	7,8	7,4	8,0	7,6	7,9	7,9	7,7
Göreceli Yoksulluk (2)	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3	21,6	21,3	21,2

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ve Hanehalkı Bütçe Araştırmaları

(1) Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına ilişkin gelir bilgileri bir önceki takvim yılını referans almaktadır.

(2) Göreceli yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.

b) Amaç

İhtiyaç duyan toplum kesimlerinin bakım, rehabilitasyon, psikososyal destek gibi sosyal hizmetlere en iyi şekilde erişimlerinin sağlanması, sosyal yardımların etkinliğinin artırılması, aile odaklı bir yaklaşımla sosyal dışlanma riskinin en aza indirilmesi, başta eğitim, sağlık ve barınma gibi temel hizmetlere erişimi de içeren yoksulluğun tüm yönleriyle mücadele edilerek giderilmesi ve sosyal içermenin sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacak, bu hizmetlerin niteliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.768)		
Tedbir 768.1. Bakım hizmetlerinde öncelikle aile yanında veya evde bakım teşvik edilecek, destek hizmetleri ile gündüzlü bakım hizmetleri yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Türkiye genelinde ihtiyaç duyan gündüzlü bakım merkezlerine yönelik ihtiyaç tespiti yapılacak, ihtiyaca göre gündüzlü bakım merkezleri yaygınlaştırılacaktır. 2. Koruyucu Aile Hizmetinin tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 768.2. Sosyal hizmetlere ilişkin standartlar belirlenerek etkin bir izleme, değerlendirme ve denetleme mekanizması kurulacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Üniversiteler, STK'lar	1. Aile ve Toplum Temelli Sosyal Destek Modeli ile sosyal hizmet ve desteğe ihtiyaç duyan bireylerin erken dönemde tespit edilmesi ve yaşadıkları çevrede kapsayıcı, erişilebilir, sürdürülebilir destek mekanizmalarıyla buluşturulması için bilgilendirme ve yönlendirme süreçlerinde görev alan paydaşlarla işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 768.3. Sosyal hizmet alanında faaliyet gösteren personelin niteliği artırılacak ve ihtisaslaşması yönünde çalışmalar yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Bakım süreçlerinde yer alan personelin çeşitli alanlar açısından uzmanlaşmasına yönelik eğitimler düzenlenecektir. 2. İhtisas çocuk bakım kuruluşlarında görev yapan meslek elemanlarına ihtisas eğitimleri verilecektir.
Sosyal hizmet ve yardımların bilinirliği sağlanarak gönüllülük özendirilecektir. (Kalkınma Planı p.769)		
Tedbir 769.1. Vatandaşların ve sivil toplumun sosyal hizmet ve yardımlara katılımına yönelik tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Engellilik alanında faaliyet gösteren STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik savunuculuk, hak temelli yaklaşım, şikayet mekanizmaları, proje geliştirme gibi konuları kapsayan materyal geliştirilecektir. 2. Yaşlılık alanında faaliyet gösteren STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalıştay gerçekleştirilecektir. 3. SYDV'lerin fon toplama kapasitesinin geliştirilmesi ve bilinirliğinin artırılması için vatandaşlara yönelik tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.

Sosyal yardım sisteminin etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.771)		
Tedbir 771.2. Sosyal yardım sistemi gözden geçirilecek, işğücüne katılma mani olmayacak şekilde bütünleşik bir yapıda, aile odaklı ve fert başına asgari bir geliri garanti edecek şekilde yeniden kurgulanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Sosyal yardım programlarının bütünleşik bir yapıda aile odaklı olarak hayata geçirilmesine yönelik teknik altyapı, analiz ve raporlama çalışmaları yürütülecektir. 2. Sosyal yardım programlarının bütünleşik bir yapıda aile odaklı olarak hayata geçirilmesine yönelik mevzuat çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 771.3. Sosyal yardımlara ilişkin düzenli takip ve inceleme mekanizması oluşturulacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Sosyal yardım programlarına yönelik izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülecek, yardım programlarının yürütücüsü SYDV'lerin performansı ölçülecektir.
Sosyal yardım istihdam bağlantısı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.772)		
Tedbir 772.1. Sosyal yardım sistemi ile aktif ve pasif işğücü programları arasında bağlantı kurulacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1. Sosyal yardım yararlanıcılarının İŞKUR tarafından uygulanan Toplum Yararına Programlar, Mesleki Eğitim Programları, İşbaşı Eğitim Programları ve Açık İşler aracılığıyla istihdama katılmaları sağlanacaktır.
Tedbir 772.2. Sosyal yardım faydalanıcılarına yönelik iş arama desteği gibi uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1. Çalışabilir durumdaki sosyal yardım yararlanıcıları tespit edilerek istihdama kazandırılmak üzere İŞKUR sistemine kaydedilecektir. 2. Düzenli sosyal yardımlardan faydalanan ve istihdam edilen kişilerin, işveren sigorta primleri karşılanacaktır.
Sosyal yardımlar fırsat eşitliği gözetilerek yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.773)		
Tedbir 773.1. Eğitim odaklı sosyal yardımların etkinliği artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı	1. Eğitim odaklı sosyal yardımlarda yardım kriterleri çerçevesinde diğer kurum ve kuruluşlardan alınan verilerin etkinliği artırılacak ve eğitim odaklı sosyal yardımlarda birim tutar artış çalışması gerçekleştirilecektir.
Sosyal yardım ve hizmetler altyapısı, afetler gibi olağanüstü durumlara hazırlıklı olma doğrultusunda güçlendirilecek ve kurumlar arası koordinasyon artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.774)		
Tedbir 774.1. Öncelikle yoksullar, kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlılar olmak üzere nüfusun tümünün afetler ile ekonomik, sosyal ve çevre sorunları gibi durumlar için dirençleri artırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, STK'lar, Yerel Yönetimler	1. İhtiyaç sahibi kadınlara verilen koruyucu önleyici eğitimler arasında yer alan Afet Bilinci ile Doğa ve Çevre Bilinci eğitimleri yaygınlaştırılacak, sıfır atık uygulamaları yaygınlaştırılarak hedef kitledeki vatandaşların farkındalıklarının artırılması sağlanacaktır. 2. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) bünyesinde kadınlara yönelik hizmet sunan kuruluş binaları afet ve acil durumlara hazırlıklı hale getirilecektir. 3. Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmetinde afet durumlarında hızlı müdahale için afet durumu rapor geliştirmesi yapılacaktır.

		4. ASHB'ye bağlı yatılı ve gündüzlü bakım kuruluşlarından hizmet alan engelli ve yaşlı bireylere yönelik yerel kaynaklarla işbirliği içerisinde eğitimler düzenlenecektir. 5. Afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmet kalitesinin geliştirilerek afetlere dirençli toplum oluşturulması amacıyla personel kapasitesini geliştirmeye yönelik eğitimler düzenlenecektir.
Tedbir 774.2. Kırsal kesimde iklim değişikliği ve kuraklık kaynaklı yoksulluğun etkilerinin hafifletilmesi için tarımsal faaliyetler çeşitlendirilecek, tarım arazilerinin etkin ve verimli kullanımı sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi (KKYD) ve AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) programlarında kırsal kesimin gelirinin artırılması, tarımsal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsalda istihdamın artırılması konusunda yoksul kesime öncelik verilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Görelî Yoksulluk (3)	Yüzde	21,2	21,1	20,5
P80/P20 (4)	-	7,7	7,6	7,5

Kaynak: TÜİK

(1) Gerçekleşme Tahmini (2) Program

(3) Görelî yoksulluk hesaplanırken eşdeğer hanehalkı kullanılabilir geliri medyan değerinin yüzde 60'ı yoksulluk sınırı olarak alınmıştır.

(4) En yüksek gelire sahip yüzde 20'lik nüfus kesiminin gelirinin en düşük gelire sahip yüzde 20'lik nüfus kesiminin gelinine oranıdır.

2.3.10. Gelir Dağılımı

a) Mevcut Durum

Gelir dağılımı göstergesi olan Gini katsayısı kapsayıcı sosyal transfer ve gelirler politikası uygulamalarının etkisiyle 2023 yılında 0,420 seviyesinde iken 2024 yılında 0,413 seviyesine gerilemiştir. Sıralı yüzde 20'lik gelir gruplarının toplam gelirden aldığı pay incelendiğinde en düşük gelire sahip yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı payın bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak yüzde 6,3 olarak gerçekleştiği, en yüksek yüzde 20'lik gelir grubunun toplam gelirden aldığı payın ise 0,6 puan azalarak yüzde 48,1 seviyesine gerilediği görülmektedir.

TABLO II: 55- Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Gelir Gruplarının Toplam Gelirden Aldıkları Paylar ve Gini Katsayısı (1)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Birinci Yüzde 20 (En yoksul)	6,1	6,2	5,9	6,1	6,0	6,1	6,3
İkinci Yüzde 20	10,6	10,9	10,6	10,8	10,4	10,2	10,4
Üçüncü Yüzde 20	14,8	15,2	14,9	15,1	14,7	14,3	14,6
Dördüncü Yüzde 20	20,9	21,4	21,1	21,3	20,9	20,6	20,7
Beşinci Yüzde 20 (En zengin)	47,6	46,3	47,5	46,7	48,0	48,7	48,1
TOPLAM	100	100	100	100	100	100	100
Gini Katsayısı	0,408	0,395	0,410	0,401	0,415	0,420	0,413

Kaynak: TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmaları ve Hanehalkı Bütçe Araştırmaları

(1) Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması sonuçlarına ilişkin gelir bilgileri, bir önceki takvim yılını referans almaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından açıklanan İnsani Gelişme Endeksi (İGE) sıralamasında ülkemiz 0,855 endeks değeri ile 193 ülke ve bölge arasında 51. sırada yer alarak çok yüksek insani gelişme kategorisindeki yerini korumuştur. İGE değeri 1990-2023 yılları arasında yüzde 42,6 oranında artış göstermiş ve bu dönemde doğumda beklenen yaşam süresi 9,3 yıl, ortalama eğitim süresi ise 4,5 yıl artmıştır.

b) Amaç

Gelirler politikası başta olmak üzere enflasyonla mücadelede kullanılacak makroekonomik politikaların gelir dağılımını iyileştirici yönde uygulanması, vergi yapısının gelir dağılımını iyileştirecek şekilde gözden geçirilmesi, sosyal transferler aracılığıyla fırsat eşitliğinin artırılması, işgücü piyasasında ortalama ücret seviyesinin yükseltilmesine yönelik politikalar yoluyla tüm refah bileşenlerinin toplum içinde adil dağıtılması, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan kesimlerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması ve fırsat eşitsizliğinin gelecek nesillere sirayet etmesinin önüne geçilmesi suretiyle gelir dağılımının iyileştirilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sosyal yardım sisteminin kapsamı ve yeterliliği artırılacak, sosyal transferler yoluyla fırsat eşitliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.777)		
Tedbir 777.2. Aktif işgücü programlarının kapsamı genişletilerek dijitalleşme ve teknolojik gelişmenin getirdiği daha yüksek ücretli işlerde istihdamın artırılması sağlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), YÖK, Üniversiteler	1. Dijital dönüşümün gerçekleştiği sektör ve meslekler incelenerek bu alanlarda nitelikli işgücü yetişmesine yönelik aktif işgücü programları uygulanacaktır.
Tedbir 777.3. Kayıt dışı istihdama yönelik denetim faaliyetleri artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S)	1. Kayıt dışı istihdamın önlenmesi amacıyla sektörel, yaygın/yoğun ve risk odaklı denetimler gerçekleştirilecektir.
Tedbir 777.4. Gençlere yönelik işbaşı eğitim programları kapsamında verilen prim ve ücret desteklerinin etkinliği artırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S)	1. İşbaşı eğitim programlarının uygulanmasına sektör, meslek ve hedef grup odaklı olarak devam edilecektir. 2. Meslek lisesi mezunu gençlerin mezun oldukları alanda istihdam edilmelerini sağlamak amacıyla işbaşı eğitim programları kapsamında sunulan destek mekanizmaları güçlendirilerek gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonu artırılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergesi	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Gini Katsayısı	-	0,413	0,410	0,400

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.3.11. Kültür ve Sanat

a) Mevcut Durum

Somut ve somut olmayan kültürel mirasımızın yurt içinde ve yurt dışında korunmasına yönelik restorasyon, sayısallaştırma ve envanter çalışmalarına devam edilmiştir. Restorasyon çalışmalarında tek eser ölçeğinden tematik projelere doğru bütüncül bir anlayışa yönelme gözlenmektedir. Sayısallaştırma çalışmaları tamamlanan yazma eserler internet ortamında faydalanicıların erişimine açılmıştır. Bu gelişmelere karşılık restorasyon çalışmalarında niteliğin geliştirilmesi ve eserin özgün amacına göre işlevlendirilmesi, envanter çalışmalarında kapasitenin geliştirilmesi ve kurumlar arası eşgüdümün sağlanması ihtiyacı devam etmektedir.

Ülkemiz kültür ve tabiat varlıkları açısından oldukça zengin bir mirasa sahiptir. Ülke genelinde yaklaşık 129 bin korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı, 27 bin sit alanı bulunmaktadır. Kültürel mirasımızın sürdürülebilirliğinin korunması, kültürel kimliğimizin geliştirilmesi ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik 2002 yılından günümüze yaklaşık 2.700 kültür varlığının koruma ve onarım çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kültürümüzün uluslararası düzeyde tanıtımı amacıyla yürütülen çalışmalar sonucunda, UNESCO Dünya Kültür Mirası Listelerinde ülkemize ait varlıkların sayısı artmıştır. 2025 itibarıyla Dünya Miras Listesinde bulunan kültür varlığı sayısı 22'ye, geçici listeye giren kültür varlığı sayısı ise 79'a ulaşmıştır. Ayrıca, Türkiye Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine kaydettirdiği 31 unsur ile ikinci ülke konumundadır. Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanteri kapsamında kayıtlı unsur sayısı 352'ye ulaşmıştır. Somut olmayan kültürel mirasımızın belirli unsurlarının icrası ve yeniden yorumlanması için yüksek derecede bilgi ve becerileri haiz kişilerin bulunduğu Yaşayan İnsan Hazineleeri Ulusal Envanterine kayıtlı kişi sayısı 92'dir. Alan araştırması, faaliyet ve etnografik belge başlığı yoluyla Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezine kaydedilen belge sayısı 210.633'e yükselmiştir. Ayrıca 2025 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Taşyıcısı olarak merkeze 308 sanatçı kaydedilmiş ve kayıtlı toplam sanatçı sayısı 7.039'a yükselmiştir. Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde kayıtlı belge ve materyallerin dijitalleştirme işlemleri tamamlanmıştır.

Selçuklu, Beylikler Dönemi ve Osmanlı'dan günümüze intikal eden yurt içindeki 52.000 taşınmaz vakıf kültür varlığının tespit ve tescil edilmesi, envanterinin çıkarılması, belgelerinin arşivlenmesi ve projelerinin hazırlanarak restorasyon ve onarımlarının yapılması çalışmalarına devam edilmektedir. 2003-2025 yılları arasında 5.927 vakıf kültür varlığının restorasyonu veya onarımı tamamlanmıştır.

Kültür merkezi, müze, kütüphane, tiyatro salonu gibi kültürel altyapı unsurlarının sayısı artmıştır. Eylül 2025 itibarıyla Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı 122 kültür merkezi, 1.301 halk, çocuk ve edebiyat müze kütüphanesi, 23 yazma eser kütüphanesi, 217 müze ve 147 ören yerinin yanı sıra 444 özel müze ve 2.336 sinema salonu hizmet vermektedir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren tiyatro salonu sayısı 63, Devlet Opera ve Bale Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet veren opera-bale salonu sayısı ise 11'dir.

TABLO II: 56- Kültürel Altyapı İstatistikleri

	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024	2025 (1)
Kütüphane Sayısı	1 144	1 136	1 131	1 212	1 252	1 257	1 295	1 296	1 301
Sinema Salonu Sayısı	987	1 834	2 356	2 850	2 537	2 705	2 402	2 396	2 336
Kültür Merkezi Sayısı	49	79	105	116	122	122	122	122	122
Müze Sayısı	180	188	195	199	209	211	214	216	217
Özel Müze Sayısı	94	146	216	291	319	357	387	431	444

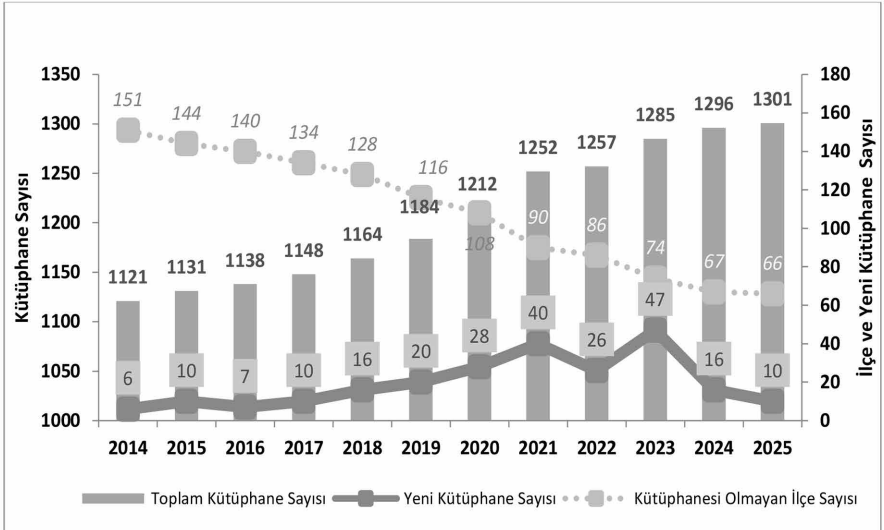
Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

(1) 2025 yılı verisi Eylül ayı itibarıylardır.

Yaşayan kütüphaneler anlayışı çerçevesinde yalnızca bilgi kaynaklarının korunduğu ve ödünç verildiği yerler olmaktan çıkarılan kütüphaneler bilginin üretildiği, paylaşıldığı, deneyimlendiği ve toplumun sosyalleştiği alanlar haline dönüştürülmektedir. Tüm dünyada ev, iş ve okul haricinde üçüncü mekân arayışına bir seçenek olan kütüphaneler kendini bina ve tefriş bakımından yenileyerek yeni cazibe merkezlerine dönüşmektedir. Bu çerçevede 2015 yılından bu yana 22 yeni nesil kütüphane binasının yapımı tamamlanarak ve 354 kütüphane modern donanım ve yeni bir anlayış ile yeniden yapılandırılarak hizmete açılmıştır. Böylelikle, 150 bin kişilik kapasiteye sahip 750 bin m²'yi aşan kapalı alanda 1.301 halk kütüphanesi hizmet verir hale gelmiştir. Haziran 2025 itibarıyla halk kütüphanelerindeki mevcut kitap sayısı 25.6 milyona, üye sayısı 7.6 milyon kişiye ulaşmıştır.

Ayrıca 2009 yılından bu yana yürütülen Kamu Eliyle Desteklenen Kültür Yatırımları Projesi kapsamında 95 kütüphane yapımı için yerel yönetimlere destek verilmiştir.

GRAFİK II: 1- Kütüphane Sayısındaki Gelişmeler

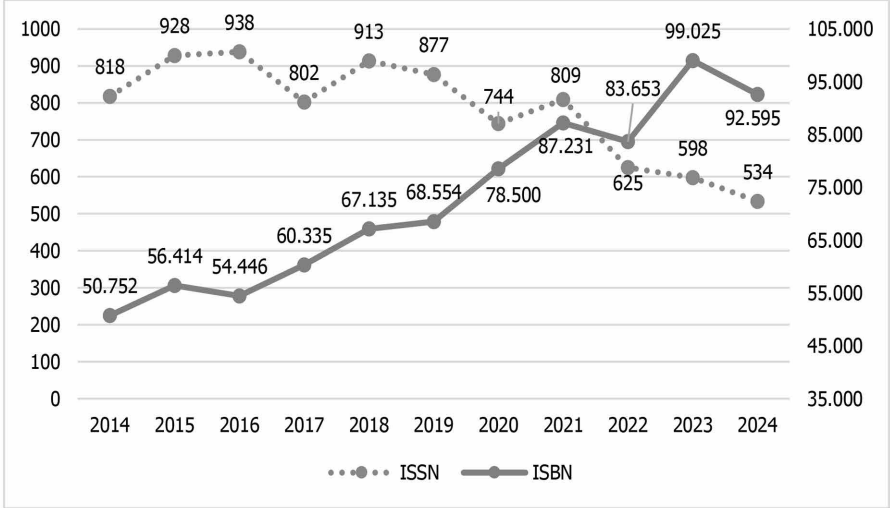

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2025 yılı verisi Haziran ayı itibarıylardır.

İçerik modern kütüphane amaçlarına göre tasarlanmış taşıtlar aracılığıyla yerleşik kütüphane hizmetlerinden yararlanamayan kullanıcılara hizmet götüren gezici kütüphane sayısı 78'e ulaşmıştır.

Türk Edebiyatının Dışa Açılımı Projesi kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığınca edebiyat ve yayıncılık alanında 2005 yılından bu yana desteklenen eser sayısı Ağustos 2025 itibarıyla 4.137'ye ulaşmıştır. Türk edebiyatı alanında yeni ve özgün eserlerin üretilmesi, yayımlanması ve yeni yazarların desteklenmesi amacıyla Edebiyat Eserlerini Destek Projesi kapsamında aynı dönemde 579 esere destek verilmiştir. Yayıncılık sektörü tarafından üretilen kitap başlık sayısı (Uluslararası Standart Kitap Numarası-ISBN almış kitap) 2024 yılı itibarıyla 92.595'tir. 2024 itibarıyla 413 milyonun üzerinde kitap üretimi gerçekleştirilmiştir. 2024 yılında Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (ISSN) verilen yayın sayısı 534'tür.

GRAFİK II: 2- Yayın Sayısı

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

2024-2025 sanat sezonunda Devlet Tiyatroları tarafından 99'u yerli, 137'si çeviri olmak üzere 236 oyun sahnelenmiş olup yerleşik sahnelerdeki ve turnelerdeki faaliyetlerde 6.627 temsil ile 1.925.401 seyirciye ulaşılmıştır. Haziran 2020'de yola çıkan Kamyon Tiyatrosu bugüne kadar Kahramanmaraş ve Hatay deprem bölgesi de dâhil olmak üzere 68 ilde 199.738 çocuk izleyici ile buluşmuştur. 2'si ulusal, 7'si uluslararası olmak üzere 9 tiyatro festivali gerçekleştirilmiş ve 169.018 seyirciye ulaşılmıştır.

2024-2025 sanat sezonunda Devlet Opera ve Balesi Müdürlüklerince yerleşik sahnelerde 822 temsil gerçekleştirilerek 506.504 seyirciye ulaşılmıştır. Eylül 2025 itibarıyla gerçekleştirilen 3 uluslararası opera-bale festivali kapsamında sahnelenen 43 temsili 59.194 seyirci izlemiştir.

2021 yılında Beyoğlu Kültür Yolu Festivaliyle başlayan ve şehirlerimizin kent kültürüne, marka değerine ve tanıtımına katkı sağlamayı amaçlayan Kültür Yolu Festivali programına 2025 yılında Manisa, Kayseri, Mardin ve Malatya dahil edilerek festival düzenlenen il sayısı 20'ye ulaşmıştır.

Milli gelire, istihdama ve ticarete yaptığı katkılarının yanı sıra toplumsal bütünlük, sosyal içerme, kültürel çeşitlilik ve beşeri sermayeye faydaları nedeniyle diğer ekonomik alanlardan farklılık arz eden kültür ekonomisi ülkelerin ve uluslararası kuruluşların gündemindeki önemini korumaktadır. Kültür ekonomisi hem ekonominin genelinden daha

hızlı büyümesi hem de cirosuna oranla ürettiği katma değer açısından imalat, inşaat ve ulaştırma gibi sektörleri geride bırakması hasebiyle Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınması için önemli bir potansiyel vaat etmektedir. Türkiye'de kültür ekonomisi ağırlıklı olarak kamu sektörü tarafından desteklenmekte olup özel sektör ve üçüncü sektörün alana katkıları sınırlıdır. Küresel salgın ve dijitalleşme gibi küresel sınamaların getirdiği tehditler karşısında çeşitliliği ve sürdürülebilirliği risk altında olan kültür endüstrileri için etkili ve yerinde kamu desteklerine ihtiyaç daha da artmıştır.

Kültür ekonomisi Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınması için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Telif hakları endüstrilerinin oluşturduğu katma değerın GSYH içindeki payı, 2023 yılında yüzde 3,8 olarak hesaplanmıştır. 2019-2023 döneminde yaratıcı endüstrilerin toplam istihdama katkısı ise yüzde 5'in üzerinde gerçekleşmiştir.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından yayımlanan Küresel İnovasyon Endeksi 2024 Raporuna göre ülkemiz, geçen yıla kıyasla iki basamak yükselerek 133 ülke arasında 37. sırada yer almıştır. Özellikle Yaratıcı Çıktılar kategorisinde önemli bir ivme kaydetmiş olup 16. sıraya yükselmiştir.

Kültür ekonomisini oluşturan sektörler içinde dünyada en çok düzenleme ve destek sinema sektörüne yönelik yapılmaktadır. Bu bağlamda uluslararası rekabet gücümüzün artırılması ve ülkemizin film üretim merkezlerinden biri haline gelmesi amacıyla 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun çerçevesinde sinema sektörüne destek sağlanmaya devam edilmiştir. Eylül 2025 itibarıyla 155'i yerli, 266'sı yabancı olmak üzere 421 yeni film gösterime girmiştir. 9 milyonu yerli film izleyicisi olmak üzere 17 milyon seyirci sayısına ulaşılmıştır. Son yıllarda nitelikli yapımların ortaya çıkması ve uluslararası festivallerde ödüller alınmaya başlanması, Türk sinemasının bir marka olma yolunda önemli adımlar attığının göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

TABLO II: 57- Sinema Sektörüne İlişkin Gelişmeler

	2005	2010	2015	2020	2024	2025 (2)
Vizyona Giren Yerli Film Sayısı	27	65	139	57	133	155
Vizyona Giren Toplam Film Sayısı	221	252	406	176	303	421
Yerli Film Seyirci Sayısı (Bin)	11 000(1)	21 706	34 700	13 949	14 394	9 225
Toplam Seyirci Sayısı (Bin)	27 000(1)	41 064	60 739	17 414	24 121	16 918
Yerli Film Hasılat (Bin TL)	69 811	186 997	684 230	235 130	1 784 960	1 688 980
Toplam Hasılat (Bin TL)	177 374	380 202	316 987	299 712	3 393 264	3 500 443
Sinema Sektörüne Verilen Destek (Bin TL)	8 816	27 234	38 723	68 088	235 316	323 294

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sinema Genel Müdürlüğü

(1) Yaklaşık seyirci sayılandır.

(2) Eylül 2025 itibarıdır.

5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu ve özel sektör arasında işbirliği adına önemli bir açılım sağlamış olmakla birlikte, sponsorluk uygulamasında henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır. Kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel yönetimlerin kültürel faaliyetlerini artırmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Kültür alanında kamu ve özel sektör arasında işbirliğinin geliştirilmesi ve devletin destekleyici rolünün artırılması önemli görülmektedir.

Sahih dini bilgiye erişimi kolaylaştırmak amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığınca eğitimler düzenlenmeye devam edilmiştir. 2024-2025 eğitim-öğretim yılında 780.028 öğrenciyse Kur'an-ı Kerim ve manevi değerleri kapsayan dini eğitim verilmiş, 2025 yılı yaz Kur'an kurslarında açılan 117.238 derste 2.540.557 çocuğa Kur'an kursu hizmeti sunulmuştur. Din istismarıyla mücadele kapsamında vatandaşlara yönelik 16.782 konferans, panel veya seminer, 262.750 vaaz ve irşat programı düzenlenmiştir.

Kültür ve sanat alanında kapsamlı ve düzenli araştırmaların yapılması konusu önemini korumaktadır. Kültür istatistiklerinin uluslararası raporlarda yayımlanan biçim ve içerikten farklı olması nedeniyle kıyaslama yapmakta sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu konudaki eksikliği gidermek ve politika yapıcılara analiz imkânı verecek verileri temin etmek amacıyla, kültür alanına ilişkin toplanan istatistiklerin yöntem ve kapsam itibarıyla gözden geçirilerek güncellenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

b) Amaç

Kültür ve sanat mirasımızın zenginlik ve çeşitliliğinin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, milli kültür ve kadim medeniyetimizin ortak değerleri etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi, kültür ve sanat faaliyetlerinin toplum genelinde yaygınlaştırılarak kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Yurt içi ve yurt dışındaki kültür mirasımız, toplumun kültür, tarih ve estetik bilincini geliştirecek, kültür turizmüne katkı sağlayacak ve afet riskini dikkate alacak şekilde korunacak, taşınmaz vakıf kültür varlıklarına vakfiye şartları doğrultusunda işlevsellik kazandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.780)		
Tedbir 780.1. Yurt içi ve yurt dışında taşınmaz kültür varlıklarımızın ihyasına yönelik bakım, onarım ve yenileme faaliyetleri nitelik ve nicelik olarak geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. 100 tescilli taşınmaz kültür varlığının projelendirilmesi ve restorasyonu tamamlanacaktır. 2. Yurt içinde 150, yurt dışında 7 vakıf eserinin restorasyonu uluslararası standartlara göre tamamlanacaktır. 3. İki peri bacasının onarımı, güçlendirilmesi ve restorasyon işlemi tamamlanacaktır.
Tedbir 780.2. Tarihi kent dokularına yönelik kentsel tasarımlar yapılacak, tarihi kent bölgeleri bu tasarımlara göre bütüncül anlayışla iyileştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	1. Kent merkezindeki tarihi eserler bütüncül bir anlayışla restore edilerek kentlere açık hava müzesi hüviyeti kazandırılacaktır. 2. Beş adet koruma amaçlı imar planı tamamlanacaktır.
Tedbir 780.6. Kültürümüzün temel unsurları, tarihimizin önemli şahsiyetleri ve olayları, masal kahramanları ve kültürel zenginlik unsurlarımız tiyatro, sinema, belgesel, dizi ve çizgi filmlerle anlatılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Türk Masal Külliyyatı Projesi kapsamında 300 Türk masalı sisteme yüklenecektir. 2. Türk Devlet ve Düşünce Hayatına Yön Veren Şahsiyetlerin Kısa Yaşam Öyküleri Serisi ve Çevirisi Projesi kapsamında iki şahsiyetin hayat hikayesini konu alan eserler yabancı dile çevrilecek ve yayımlanacaktır.

		<p>3. Türk tarihini ve önemli kişileri konu alan dört belgesel film hazırlanacaktır.</p> <p>4. Çocuklar İçin Türk Masallarından Seçmeler Projesi kapsamında 50 masalın 8 dile çevrilmesi ve seslendirilmesi, çevirisi yapılmış olan 25 masalın baskısı ve 10 masalın animasyon filmleri yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 780.7. Çanakkale şehitlikleri ve savaş alanları ihya edilerek Tarihi Alan açık hava müzesine dönüştürülecek, yurt dışı Türk şehitliklerinin ihya edilmesiyle ilgili gerekli çalışmalar ve düzenlemeler gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Anadolu Hamidiye Tabyası 9-10 Numaralı Bonetlerinin Restorasyonu tamamlanacak ve Kıyı Koruma Yapısı güçlendirilecektir.</p> <p>2. Küçükanafarta Köyü Osmanlı Mezarlıklarının ihyası tamamlanacaktır.</p> <p>3. Orman yangınları ile mücadele kapsamında 57'inci Alay- Conkbayırı Hattında Yangın Risk Yönetim Planı, Yangın Tahliye Yolu ve Su Deposu yapım faaliyetleri tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 780.9. Türk-İslam tarihinin farklı dönemlerini kültürel, sanatsal ve toplumsal açıdan araştıran arkeolojik kazı çalışmaları ve bilimsel araştırmalar desteklenecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Türk-İslam Dönemi Mezar Taşları ve Kitabeleri Ulusal Envanter Çalışması Projesi kapsamında saha çalışmaları yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 780.10. Yazma ve nadir eserler ile bu eserlere ilişkin çalışmalar çeşitli yöntemlerle yayımlanarak okuyuculara sunulacak, ihya ve dijitalleştirme çalışmalarıyla sonraki nesillere aktarımı sağlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Temel 40 Türk-İslam klasiği yazma eseri yayınlanarak bu çalışmaların tematik farklılaşmayla birlikte akademik olarak yeniden üretime katkı sağlamasına dair çalışmalar yürütülecektir.</p> <p>2. 1000 yazma eser restore edilecektir.</p> <p>3. 25.000 yazma ve nadir eser sayısallaştırılarak dijital arşivleri oluşturulacaktır.</p> <p>4. Yurt içi ve yurt dışındaki kamu koleksiyonları ve özel koleksiyonlarda bulunan 3.000 yazma ve nadir matbu eser, satın alma ve bağış yoluyla yazma eser kütüphane koleksiyonlarına kazandırılacaktır.</p> <p>5. Yazma ve nadir eserler alanında ulusal ve uluslararası düzeyde seminer, sempozyum, sergi gibi 121 kültürel ve bilimsel etkinlik düzenlenecektir.</p>

<p>Tedbir 780.11. Somut olmayan kültürel miras öğeleri korunacak ve kayıt altına alınacak, yaşayan insan hazinelerinin topluma etkileşim imkânları artırılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Türkiye Ulusal Envanterine 14 yeni kültürel miras unsuru kaydedilecektir.</p>
<p>Kültürel altyapı unsurlarının daha verimli ve etkili kullanılabilmesi için mimarisi, işletme ve yönetim modeli işlevsel hale getirilecek; farklı etkinliklere imkân veren esnek mekânsal tasarımlar geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.781)</p>		
<p>Tedbir 781.1. Kültür yapılarının sosyal hayatın bir parçası olarak ev ve işten sonra üçüncü mekân olarak benimsenmesi için ulaşılabilir, yaygın ve cazip yapılar tasarlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Büyük ve merkezi kültür yapılarından makul büyüklük ve muhtelif yerlere dağılmış esnek yapılara geçiş sağlanacak, kültür merkezi tasarım ve yapımına yönelik yerleşim yeri büyüklüğü, nüfus projeksiyonu, mevcut kültürel yapı envanteri gibi kriterler göz önüne alınarak standartlar belirlenecektir. 2. Şehrin ruhuna uygun, yeni nesil kütüphane anlayışı içeren 9 kütüphane açılacak, 12 kütüphanenin inşaatı tamamlanacak, 12 kütüphane işlevsel olarak yeniden yapılandırılacaktır. 3. Dört kültür merkezinin yapımı tamamlanarak hizmete açılacaktır.</p>
<p>Kültür ve sanata erişim ve katılım olanakları artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.783)</p>		
<p>Tedbir 783.2. Okuma kültürünün oluşturulması ve yaygınlaştırılması amacıyla kütüphanecilik hizmetleri geliştirilecek, yeni teknolojiler ve yönetim yaklaşımlarından da istifade edilerek kütüphaneler mekânsal ve işlevsel olarak yeniden yapılandırılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Üniversitelerin merkez kütüphanelerinde 10 adet Türk Tarih Kurumu 100. yıl kitaplığı açılacaktır.</p>
<p>Tedbir 783.4. Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumunda mahalli idareler, özel sektör ve sivil toplumun rolü güçlendirilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, STK'lar</p>	<p>1. Türkiye Kültür Yolları Festivalleri kapsamına dâhil edilen il sayısı 25'e çıkarılacaktır.</p>
<p>Tedbir 783.5. Kültür ve sanat alanında yetenekli bireylerin erken yaşta tespit edilmesine yönelik yetenek belirleme uygulamaları yapılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Sanat alanında yetenekli gençlerin keşfedilmesi, desteklenmesi ve profesyonel sahnelere hazırlanması amacıyla Genç Türk Koreografılar Gecesi, Keşfedilmemiş Besteler Gecesi ve Uluslararası İstanbul Bale Yarışması düzenlenecektir.</p>
<p>Klasik ve Çağdaş Türk Sanatları yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.784)</p>		

<p>Tedbir 784.1. Türk-İslam tarihinin farklı dönemlerine ait kültürel mirasımıza öncelik vermek suretiyle, kültürel mirasımızın araştırılması, korunması, günümüz toplumuna ve geleceğe kuşaklara aktarılması sağlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kosova, Makedonya ve Kıbrıs'ta bulunan vakıf eserlerinin arşiv belgelerinin tespiti, tercüme ve transkript çalışmaları yürütülecektir. 2. Kültür varlıklarımızı tanıtıcı mahiyetteki kitabe, tabela, yönlendirme levhaları, semboller gibi unsurlar uzman bir heyet tarafından incelenecek, bunlar kültür varlıklarımızın özünü ve özgünlüğünü ortaya çıkaracak şekilde düzenlenecektir. 3. Cumhuriyet Dönemi Türk Sanatı Tarihi Projesi, Türk Sanatında Sanatçılar Ansiklopedisi, Türkiye Giyim Kimliği Dijital Platformu proje internet siteleri açılacaktır.
<p>Tedbir 784.4. Toplumsal ve milli değerlerimizi yansıtan, insanların bilgi, görüş ve estetik değerlerini yükselten tiyatro ve opera eserleri sahnelenecek ve toplumun tüm kesimlerine ulaştırılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opera ve bale faaliyetlerinin tanınırlığının artırılması amacıyla 4 uluslararası festival düzenlenecektir. 2. Türk kültür ve sanatının uluslararası alanda tanıtılması, yerli bestecilerimizin desteklenmesi ve teşvik edilmesi amacıyla opera ve bale sanatları alanında dünya prömiyeri gerçekleştirilecek yerli bir eser sahnelenecektir.
<p>Türkçe'nin zenginliği ortaya çıkarılarak dünyada yaygın ve geçerli bir dil haline gelmesi ve hayatın her alanında doğru kullanımı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.785)</p>		
<p>Tedbir 785.1. Türk dilinin zengin bir kelime dağarcığıyla, kültürel değerlerin nesiller arası iletimini sağlayarak yaşatacak şekilde erken yaşlardan itibaren öğrenilerek konuşulmasını teminen ninni, tekerleme, masal, hikâye, dua ve şiir gibi dil ve kültür öğelerinin aktarımını güçlendiren yayın ve yapımlar desteklenecek, tüm örgün eğitim müfredatına yansıtılacaktır.</p>	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Öğrencilerin Söz Varlığının Tespiti, Geliştirilmesi ve İzlenmesi Projesi kapsamında 7.200 ders kitabı etiketlenecektir. 2. TRT Çocuk'ta yayınlanan 5.400, TRT Diyanet Çocuk'ta yayınlanan 1.600 çizgi film ile EBA'daki 10.000 ders videosu metne dönüştürülecektir. 3. ABİDE ve Türkiye geneli ortak sınavlarda öğrencilerin el yazısıyla verdikleri cevaplar El Yazısı Tanıma Sistemi aracılığıyla incelenerek söz varlığı analizleri gerçekleştirilecektir.
	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 4. Türk dil tarihinin dönemlerini, Türk diline emek verenleri ve Türk Dil Kurumunu anlatan dört belgesel hazırlanacaktır.
<p>Tedbir 785.4. Türkçe'nin zenginliğinin kayıt altına alınması için etimolojik sözlük tamamlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye Türkçesi Köken Bilgisi Sözlüğü çalışması kapsamında D harfindeki maddelerin tamamlanması sağlanacaktır. 2. Türkiye Türkçesi Ağız Atlası Projesi tamamlanacaktır.

Tedbir 785.5. Yurt dışında Türk dili ve kültürünün öğretimi ve tanıtımı faaliyetleri geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı	1. Tercihim Türkçe Projesinin uygulandığı ülke sayısı 24'e, okul sayısı 260'a çıkartılacaktır.
Tedbir 785.6. Her türlü basın, yayın ve medya ortamında Türkçenin güzel kullanılması özendirilecek, mesajını dille ileten tüm sanat eserlerinde kelime zenginliği teşvik edilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı	1. Yedi ilde diksiyon kursları düzenlenecektir. 2. Diksiyon yaz okulu düzenlenecektir. 3. Dilde, Fikirde, İşte Birlik Türk Dünyası Edebiyat Ödülleri ve Türk Diline Hizmet Ödülleri verilecektir.
Tedbir 785.7. Türk kültür ve medeniyetine dair referans niteliğindeki metinler belirli bir program dâhilinde akademik niteliği haiz üniversiteler, yayınevleri ve ilgili kamu kurumlarınınca yayımlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Türk tarihine ait 99 eser yayımlanacaktır. 2. Türk kültürüne ilişkin 24 eser yayımlanacaktır. 3. Türk diline ilişkin 15 yeni eser ve 16 süreli yayın kullanıcıların istifadesine sunulacaktır. 4. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgili 22 eser yayımlanacaktır.
Türk sinemasının dünyada tanınan bir marka haline gelmesi için sinema endüstrisinin gelişimi sağlanarak uluslararası rekabetçiliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.788)		
Tedbir 788.2. Sinema eserlerinin yurt içi ve yurt dışında daha fazla seyirciye ulaşmasını sağlamak üzere etkin tanıtım ve destek faaliyetleri gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)	1. Türk dizi ve sinema endüstrisinin uluslararası alanda bilinirliğini sağlamak üzere Cannes ve Berlin Film Festivalleri ile uluslararası içerik fuarlarında stand kurulacaktır.
Nitelikli din hizmetleri ile toplumun birlik, beraberlik, barış ve huzur içinde manevi bütünlüğüne katkı sağlanacak, yaygın din eğitimi toplumun tüm kesimlerine ulaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.789)		
Tedbir 789.2. Ailelerin çocukları üzerindeki temel haklarından biri olan din eğitimi ve öğretimine yönelik talepler, zengin görsel ve içerikli eğitim araçlarıyla desteklenmiş nitelikli din hizmetleriyle karşılanacaktır.	Diyanet İşleri Başkanlığı (S)	1. Çocuklar için Siyer Etkinlik Kitabı hazırlanacaktır. 2. 11-14 yaş grubuna özel dini bilgiler kitapları hazırlanacaktır. 3. Kur'an kursu öğretmenlerine yönelik yılda üç kez bilgilendirici ve destekleyici içerikler yayınlanacaktır.
Tedbir 789.3 Toplumun güncel ihtiyaçlarını karşılamak, kasıtlı, yanlış ve hurafeye dayalı yaklaşımları ayırt ederek temel dini bilgilere doğru ve sağlıklı biçimde erişimini sağlamak amacıyla yazılı, görsel ve işitsel kanallar aracılığıyla etkin bir bilgilendirme imkânı sunulacaktır.	Diyanet İşleri Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Dini bilgilere doğru ve sağlıklı biçimde erişim sağlanmasına yönelik basılmış olan eserler ücretsiz dağıtılacaktır. 2. Dini bilgilere doğru ve sağlıklı biçimde erişim sağlanmasına yönelik yabancı dil ve lehçelerde eserler basılacaktır. 3. Türk İslam sanatlarına yönelik atölye ve sergi çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 789.4. Ailenin korunmasına yönelik manevi destek programları ve eğitimleri artırılacaktır.	Diyanet İşleri Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	1. Aile içi şiddetin önlenmesine yönelik manevi eğitim faaliyetleri artırılacak ve çeşitlendirilecektir.

<p>Tedbir 789.5. Toplumun milli ve manevi değerlerini yıpratmaya yönelik sözlü, yazılı veya görsel araçlarla olumsuz algı oluşturacak eylemlerin etkilerini azaltmaya yönelik bilinçlendirme faaliyetleri ve farkındalık artırıcı çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Diyanet İşleri Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Toplumun dini konularda karşılaştığı sorunlara sahil çözümler sunmak ve bilgi kirliliğinin önüne geçmek amacıyla 15 kurul kararı, fetva ve mütalaa hazırlanarak, 10 ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel toplantı, çalıştay, sempozyum, konferans ve seminer düzenlenecektir.</p>
<p>Kültürümüz yurt dışında tanıtılacak, kamu ve STK'lara yürütülen kültürel diplomasi faaliyetleri geliştirilerek eşgüdüm artırılacak ve uluslararası ilişkilerde kültürün yapıcı rolünden istifade edilecektir. (Kalkınma Planı p.790)</p>		
<p>Tedbir 790.2. Türkiye'nin bilimsel ve akademik birikimi yurt dışında tanıtılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti tarihine ilişkin konularda yurt dışında 3 panel düzenlenecektir.</p>
<p>Kitap ve süreli yayın yayımcılığı alanlarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.791)</p>		
<p>Tedbir 791.2. Nitelikli kültürel yayınlara daha fazla sayıda okurun ulaşımını temin etmek üzere e-kitap formatındaki kamu yayını sayısı artırılacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Türk kültürüne ilişkin 10 e-kitap yayımlanacaktır. 2. Türk tarihine ilişkin 5 e-yayın hazırlanacaktır. 3. Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ile ilgili konularda 8 e-yayın yayımlanacaktır. 4. Dil bilgisi ve dil araştırmaları, edebî, kültürel, akademik ve bilimsel yayınlar başta olmak üzere 15 e-kitap yayımlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 791.5. Türk edebiyatı ve yayımcılığının yurt dışında tanıtımına yönelik faaliyetlerin ve bu faaliyetlerde kullanılan bilgilendirici içeriklerin çevrimiçi ortamlarda yer alması sağlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Son 10 yıldaki Türkiye Cumhuriyet Başkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri kapsamında Edebiyat alanında ödüle layık görülen isimlerin ve eserlerinin yurt dışında tanıtımına yönelik çeviri projeleri, şiir-öykü-deneme yarışmaları, okuma günleri niteliğinde 5 faaliyet gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin meydana getirdiği tahribatın giderilmesi çalışmalarında yerleşik kültürü yaşatan nüfusun ikametlerine dönmesi, tarihi ve kültürel dokunun bütüncül olarak ihya edilmesi ve tarihi dokunun bulunduğu eski kent bölgeleriyle yeni kent yerleşimleri arasındaki ilişkinin güçlendirilerek devam ettirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.792)</p>		
<p>Tedbir 792.1. Yeni kent yerleşimlerinde sosyal ve kültürel etkileşime imkân vererek toplumun refahını destekleyen, başta kütüphane olmak üzere müze, kültür merkezi, kent parkı gibi kültürel altyapı unsurlarına yer verilmesi, hafızayı canlı tutacak anıtlarla yeni kent meydanlarının tasarlanması ve kent kültürünün oluşması sağlanacaktır.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli deprem bölgelerinde yer alan illerin sosyal, kültürel ve psikolojik olarak yeniden ayağa kaldırılması noktasında dengeli ve sürdürülebilir yaşam alanları oluşturmak amacıyla beş kütüphane açılacak, iki kütüphane binasının inşaatı tamamlanacak, altı kütüphane işlevsel olarak yeniden yapılandırılacaktır.</p>

2. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen bölgelerde inşa çalışmaları devam eden bir kültür merkezinin yapımı tamamlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Onarım ve Restorasyonu Yapılan Taşınmaz Kültür Varlığı Sayısı (Kümülatif) (3)	Adet	1 020	1 210	1 460
Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Ulusal Envanterine Kayıtlı Unsur Sayısı	Adet	352	367	382
Kültürel ve Doğal Miras Devlet Harcaması (SAGP) (Dolar/Kişi Başına) (4)	Dolar/Kişi	46,8(5)	50	60

Kaynak: TÜİK, Kültür ve Turizm Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki taşınmaz kültür varlıkları ile Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesindeki vakıf kültür varlıklarını kapsamaktadır.

(4) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında Amaç 11 altındaki 11.4.1 numaralı göstergedir.

(5) 2023 verisidir.

2.3.12. Spor

a) Mevcut Durum

Türkiye’de spora ilgi artarak devam etmektedir ve bu doğrultuda sporcu, spor kulübü ve antrenör sayılarındaki artış eğilimi sürmektedir. Eylül 2025 itibarıyla toplam spor tesisi sayısı 4.746’ya ulaşırken sporcu sayısı 17.703.444, faal spor kulübü sayısı 25.111 ve antrenör sayısı 354.980 olarak gerçekleşmiştir. 2025 yıl sonuna kadar beş spor tesisi yapımının tamamlanması beklenmektedir.

2025 yılı Türk sporunun milli takımlar düzeyinde en başarılı dönemlerinden biri olmuştur. Kadın voleybol milli takımı tarihi bir başarıyla ilk kez Dünya Şampiyonasında finale yükselerek ikinci olurken, erkek basketbol milli takımı ise 2009 yılının ardından ilk defa Avrupa ikincisi olmuştur. Kadın basketbol ve erkek voleybol milli takımları ise turnuva sıralamalarında yükseliş kaydetmiştir. Takım sporlarında önemli başarılarla imza atılmış, bireysel sporcular da dünya sahnesinde Türkiye’yi başarıyla temsil etmiştir. Yüzme, tenis, boks ve motor sporları başta olmak üzere geniş yelpazede elde edilen başarılar genç nesillere ilham verirken Türk sporunun geleceğine dair güçlü bir vizyon ortaya koymuştur.

Toplumsal yaşamda sporu temel bir değer hâline getirme hedefiyle 5-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin en az bir spor dalında uzmanlaşmasını vizyon edinen GSB Spor Okulları ile GSB Engelsiz Spor Okulları, geleceğin sağlıklı ve donanımlı nesillerini yetiştirmek üzere faaliyetlerini sürdürmektedir.

Türkiye’nin spor turizmi potansiyelinin tanıtılması kapsamında farklı spor dallarında prestijli organizasyonlara ev sahipliği yapılarak sporun kültürel ve ekonomik boyutu ön plana çıkarılmıştır. Düzenlenen organizasyonlarda Türk ve yabancı sporcular mücadele ederken Türkiye’nin spor turizmi potansiyeli güçlendirilmiş ve şehirlerin uluslararası alandaki tanınırlığı artırılmıştır. Gerçekleştirilen sportif etkinlikler ve müsabakalar uluslararası spor camiasındaki görünürlüğü güçlendirmiş ve spor diplomasinde Türkiye’nin gücünü artırmıştır.

b) Amaç

Spor kabiliyeti olanların erken yaşta yetenek havuzuna dâhil edilmesi, spor profesyonellerinin niteliğinin artırılması, sporun her dalında küresel ölçüde rekabet edebilen bir seviyeye ulaşılarak uluslararası organizasyonlarda başarı elde edilmesi ve herkes için spor anlayışıyla sporun toplum geneline yaygınlaşan bir yaşam biçimine dönüştürülmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Her yaşta vatandaşın sportif faaliyetlere düzenli katılımları teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.795)		
Tedbir 795.1. Spor imkânları yerel düzeyde geliştirilerek erken yaşlardan itibaren spor eğitimi verilecek, her yaşta vatandaşın sportif faaliyetlere düzenli katılımı teşvik edilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. GSB Spor Okulları ve GSB Engelsiz Spor Okulları faaliyetleri yıl boyunca tüm spor dallarında sürdürülecektir.
Tedbir 795.2. Yerel yönetimler başta olmak üzere tüm paydaşlarla işbirliği yapılarak vatandaşların spora olan ilgisi artırılacak, sağlık için spor ve rekreasyon temalı projeler ile kampanyalar geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Diyanet İşleri Başkanlığı, Yerel Yönetimler	1. Sokaklar Bizim, Koşabiliyorken Koş, Yüzme Bilmeyen Kalmasın ve Diyanet Yaz Kur'an Kursuna Kayıtlı Çocuklara Yönelik Spor Programı ve kadınlara yönelik spor projeleriyle vatandaşın spora olan ilgisinin artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 795.3. Başta engelliler olmak üzere özel politika gerektiren vatandaşların spora erişimi kolaylaştırılacak, sportif faaliyetlere katılımları teşvik edilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	1. Özel gereksinimli bireylerin spora erişiminin kolaylaştırılması, spora olan yüksek potansiyellerinin ortaya çıkarılması ve kulüp sporcusu olmalarının sağlanması amacıyla GSB Engelsiz Spor Okulları Projesi çalışmaları sürdürülecektir.
İlkokul çağındaki öğrencilerin spor dallarını tanımaları ve yaşam boyu aktif olarak düzenli spor yapmaları spor kulüpleriyle işbirliği içerisinde sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.796)		
Tedbir 796.3. Okul ve mahalle spor kulüplerinin dijital ortama entegrasyonu ile izlenmesi ve değerlendirilmesi kolaylaştırılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Spor bilgi sisteminin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.
Sporcu sağlığı merkezleri, hizmet kalitesi ve çeşitliliği artırılarak yaygınlaştırılacak, spor hekimi ihtiyacının giderilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.797)		
Tedbir 797.1. Olimpik, paralimpik sporcular ile milli takım ve Türkiye Olimpiyat Hazırlık Merkezleri ve Sporcu Eğitim Merkezleri sporcularına sağlık ve performans desteği veren sporcu sağlığı merkezleri ihtiyaç duyulan bölgelerde yaygınlaştırılacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)	1. Sporcu Sağlık ve Araştırma Merkezlerinin ihtiyaç duyulan bölgelerde yaygınlaştırılması ve mevcut kapasitelerinin güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

Profesyonel sporcuların uluslararası alanda başarılarının artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.798)		
Tedbir 798.1. Uluslararası organizasyonlardaki sportif performansları ve istatistik bilgileri içeren veri altyapısı oluşturulacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)	1. Uluslararası organizasyonlardaki sportif performansları ve istatistik bilgileri içeren veri altyapısı çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Türkiye'nin dünya spor turizm pazarından alacağı pay artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.800)		
Tedbir 800.4. Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesine yönelik kamu ve özel sektör paydaşlarıyla işbirliği yapılacak ve stratejiler geliştirilecektir.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Spor turizmi tanıtım ve pazarlama stratejisinin geliştirilmesi ve uygulanması kapsamında kamu-özel sektör işbirliği etkin biçimde tesis edilecektir.
Uluslararası spor diplomasisinden bir kamu diplomasi aracı ve yumuşak güç unsuru olarak yararlanılacaktır. (Kalkınma Planı p.802)		
Tedbir 802.1. İyi uygulama örnekleri ve stratejileri yakından takip edilerek ülkemize özgü bir spor diplomasisi stratejisi hazırlanacaktır.	Gençlik ve Spor Bakanlığı (S)	1. Türk dış politikasıyla uyumlu spor diplomasisi stratejisi hazırlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
İlkokullarda Spor Dalı Eğitimine Katılan Öğrenci Sayısı	Bin Kişi	492,4	803,4	850,0
Okul Sporlarına Katılan Toplam Öğrenci Sayısı	Bin Kişi	2 750	2 790	2 830
Ulusal Spor Projelerinden Faydalanan Katılımcı Sayısı	Bin Kişi	389	700	750
GSB Spor Okulları ve GSB Engelsiz Spor Okulları Katılımcı Sayısı	Bin Kişi	1 422	3 000	5 000
Sportif Yetenek Taraması Programı Kapsamında Test ve Ölçümleri Yapılan Öğrenci Sayısı	Bin Kişi	993	1 035	1 100
Sportif Yetenek Taraması Programı Kapsamında Spora Özel Yeteneği Olduğu Saptanan ve Spora Başlatılan Öğrenci Sayısı	Bin Kişi	123,8	103,6	100,0
Sportif Yetenek Taraması Programı Kapsamında Spor Dallarına Yönlendirilen Öğrenci Sayısı	Bin Kişi	37,9	50,0	40,0
Engellilere Hizmet Veren Spor Kulübü Sayısı	Adet	1 835	2 300	2 516
Engelli Sporcu Sayısı	Kişi	57 824	57 335	60 000
Uluslararası Müsabakalarda Kazanılan Madalya Sayısı	Adet	9 747	10 500	11 500
Lisanslı Sporcu Sayısı	Bin Kişi	16 928	18 250	19 750

Kaynak: Gençlik ve Spor Bakanlığı

(1) Gerçekleşme Tahmini,

(2) Program

2.3.13. Nüfus ve Yaşlanma

a) Mevcut Durum

Bir ülkenin sahip olduğu nüfus yapısı, o ülkenin sosyoekonomik gelişmesinde önemli olup toplumda uygulamaya konulacak kalkınma politikalarının oluşturulmasında belirleyici bir etkidir.

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Türkiye nüfusu 2024 yılı sonunda 85.664.944'e ulaşmıştır. Erkek nüfus 42.853.110 kişi olurken kadın nüfus 42.811.834 kişi olmuştur. Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun yüzde 50,02'sini erkekler, yüzde 49,98'ini ise kadınlar oluşturmuştur. 2025 yılında toplam nüfusun 86.239.200 olacağı tahmin edilmektedir.

Yıllık nüfus artış hızı 2022 yılında binde 7,1, 2023 yılında binde 1,1 iken 2024 yılında binde 3,4 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında nüfus artış hızının düşmesindeki en büyük etkenin doğurganlık hızındaki ve yabancı nüfustaki düşüş olduğu, 2024 yılındaki artışın ise yabancı nüfustaki azalışın daha az olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Son 16 yıllık dönemde yıllık nüfus artış hızı düşme eğilimindedir. Kadın başına toplam doğurganlık hızı 2001 yılında 2,38 çocuk iken 2011 yılında nüfusun kendini yenileme hızı olan 2,10'un altına düşerek 2,05 olmuştur. 2014 yılında 2,19'a çıkan toplam doğurganlık hızı, bu tarihten itibaren aralıksız düşme eğilimine girerek 2024 yılında 1,48'e gerilemiştir. 2024 yılında il düzeyinde 71 ilin toplam doğurganlık hızı 2,10 seviyesinin altındadır. 2024 yılında en yüksek toplam doğurganlık hızı 3,28 ile Şanlıurfa'dadır. Bu ili Şırnak, Mardin ve Muş izlemektedir. 2024 yılında yalnızca 10 il, nüfusun kendini yenileme hızı olan 2,10'un üzerinde bir doğurganlık hızına sahiptir. Doğurganlık hızının en düşük olduğu iller 1,12 ile Bartın ve Eskişehir'dir. Bu illeri Zonguldak ve Ankara izlemektedir.

Türkiye'de 2022 yılında yüzde 93,4 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı, 2023 yılında yüzde 93, 2024 yılında 93,4 olmuştur. Diğer yandan belde ve köylerde yaşayanların oranı 2022 yılında yüzde 6,6'dan, 2023 yılında yüzde 7'ye yükselmiş, 2024 yılında yüzde 6,6'ya düşmüştür. Türkiye'nin en fazla nüfusa sahip ili İstanbul'un nüfusu, 2024 yılında bir önceki yıla göre 45.678 kişi artarak 15.701.602 olmuştur. Ülke nüfusunun yüzde 18,34'ünün yaşadığı İstanbul'u, nüfus büyüklüğü olarak Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya izlemektedir. Bayburt 83.676 kişiyle en az nüfusa sahip olan il olmuştur. Bayburt'tan sonra en az nüfusa sahip iller sırasıyla Tunceli, Ardahan, Gümüşhane ve Kilis'tir.

Nüfusun yaş yapısının yorumlanmasında kullanılan önemli göstergelerden biri olan ortanca yaş, 2023 yılında 34 iken, 2024 yılında 34,4'e yükselmiştir. Cinsiyete göre incelendiğinde, ortanca yaş aynı yıllarda erkeklerde 33,2'den 33,7'ye, kadınlarda 34,7'den 35,2'ye yükselmiştir.

Ülkemizin mevcut dinamik nüfus yapısının korunması amacıyla Onuncu Kalkınma Planından itibaren doğurganlığı artırmayı hedefleyen nüfus politikaları benimsenmiş, aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Söz konusu politikaların etkinliğinin artırılması için yapılan düzenlemelerin gözden geçirilmesi ve etki değerlendirmesi yapılarak yeni tedbirlerin uygulanması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO II: 58- Demografik Göstergeler

Gösterge	2022	2023	2024	2025 (1)
Toplam Doğurganlık Hızı (Kadın Başına)	1,63	1,51	1,48	1,42
Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	77,5	77,3	78,1	78,5
Erkek	74,8	74,7	75,5	76,0
Kadın	80,3	80,0	80,7	81,3
Nüfus Artış Hızı (Binde)	7,1	1,1	3,4	3,7
Nüfus (Bin)	85 280	85 372	85 665	86 239
0-14 Yaş	18 735	18 312	17 927	17 597
15-64 Yaş	58 093	58 338	58 626	59 074
65+ Yaş	8 452	8 723	9 112	9 568

Kaynak: TÜİK Nüfus Projeksiyonları ve ADNKS verileridir.

(1) Gerçekleşme Tahmini

Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜBİTAK, Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi arasında 31 Mayıs 2024 tarihinde imzalanan protokolle, TÜİK Resmî İstatistik Programının bir parçası olan 2024 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması başlatılmış, 2025 yılı içinde Türkiye ve Suriyeli örneklemelerinin saha çalışmalarının tamamlanması planlanmıştır. Proje kapsamında diğer unsurların yanı sıra doğurganlık hızındaki düşmenin sebeplerinin belirlenmesi de hedeflenmektedir.

25 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 172 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Nüfus Politikaları Kurulu kurulmuş, Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlığında Eylül 2025 sonu itibarıyla iki Kurul toplantısı ve bir teknik toplantı yapılmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda Mevzuat, Çalışma Hayatı, Ekonomik Teşvikler, Eğitim, Sağlık, İletişim ve Farkındalık Oluşturma çalışma grupları kurularak doğurganlık hızının yükseltilmesine yönelik faaliyetler yürütülmüştür. Bu doğrultuda evlilik yardımının artırılması ve kreş olanaklarının geliştirilmesi gibi adımlar atılmıştır. 10 Nisan 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Doğum Yardımı Yönetmeliği ile birinci çocuğa tek seferlik 5.000 TL, beş yaşını tamamlayıncaya kadar ikinci çocuğa aylık 1.500 TL, üçüncü ve sonraki çocuklara ise aylık 5.000 TL doğum yardımı yapılması düzenlenmiştir.

Demografik dönüşüm sürecinde olan Türkiye’de, doğurganlık ve ölüm hızlarındaki azalmayla birlikte sağlık alanında kaydedilen gelişmeler, doğuşta beklenen yaşam süresinin artması sonucu nüfusun yaş yapısı değişmiş ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payı artmıştır. 2025 yılı itibarıyla yaşlı nüfusun (65+ yaş) yaklaşık 9,5 milyon kişi, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının ise yüzde 11 olacağı tahmin edilmektedir. TÜİK Nüfus projeksiyonları (2023-2100) verileri ana senaryoya göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında yüzde 13,5, 2050 yılında yüzde 23,1, 2075 yılında yüzde 31,7 ve 2100 yılında ise yüzde 33,6 olacağı öngörülmektedir. Türkiye’de 2075 yılında her üç kişiden birinin yaşlı olması beklenmektedir. Yaşlı nüfusun 2024 yılında yüzde 44,6’sını erkek nüfus, yüzde 55,4’ünü kadın nüfus oluşturmuştur.

Demografik yapıdaki bu değişimlerin işgücü piyasaları, sosyal güvenlik sistemleri, kamu maliyesi, kamu hizmetleri ve finansmanı üzerinde daha fazla yük oluşturması beklenmektedir. Bu değişim sonucunda özellikle uzun süreli bakım hizmetine duyulan

ihtiyaç artmakta olup uzun süreli bakım sigortası sisteminin hayata geçirilmesi için çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye'de yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermiştir. Türkiye'de, doğurganlık ve ölüm hızlarındaki azalma ile birlikte sağlık alanında kaydedilen gelişmeler, yaşam standardının, refah düzeyinin ve doğuştan beklenen yaşam süresinin artması ile nüfusun yaş yapısı şekil değiştirmiş, çocuk ve gençlerin toplam nüfus içindeki oranı azalırken yaşlıların toplam nüfus içindeki oranı artmıştır. Türkiye'de yaşlı nüfus sayısal olarak yüksek olmasına rağmen ülkemiz oransal olarak yaşlı nüfus yapısına sahip ülkelere göre hala genç bir nüfus yapısına sahiptir.

TÜİK İstatistiklerle Yaşlılar 2024 verilerine göre yaşlı nüfusun yüzde 63,4'ünün 65-74 yaş grubunda, yüzde 28,8'inin 75-84 yaş grubunda ve yüzde 7,8'inin 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmüştür. ADNKS 2024 yılı sonuçlarına göre yaşlı bağımlılık oranı, 2023 yılında yüzde 15 iken, bu oran 2024 yılında yüzde 15,5'e yükselmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de 2024 yılında, çalışma çağındaki her 100 kişi, 15,5 yaşlıya bakmaktadır.

Yaşlı bireylere yönelik yatılı bakım hizmetlerinin sunulduğu huzurevi sayısı 2024 yılında 169 iken, Temmuz 2025 itibarıyla 172'ye yükselmiştir. Ayrıca Yaşlı Bireylere Yönelik Gündüzlü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin sayısı Temmuz 2025 itibarıyla 42 olmuştur.

Bütünleşik Bakım Hizmetleri Modeli kapsamında yaşlı bireylerin ailelerinin yanında bakım hizmeti almalarını sağlamak için 119.706 yaşlı evde bakım yardımından faydalanmıştır.

Temmuz 2025 itibarıyla 26 Üçüncü Yaş Üniversitesi programında 6.320 yaşlı eğitim görmekte olup, Üçüncü Yaş Üniversitelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik YÖK ve üniversitelerle işbirliği çalışmaları devam etmektedir.

Yaşlıların dijital okuryazarlıklarının geliştirilmesini sağlamak üzere 19 huzurevinde 21 Dijital Bahar Odası kurulmuş olup 1.923 yaşlıya Dijital ve Finansal Okuryazarlık eğitimi verilmiştir.

Yaşlanma Vizyon Belgesi doğrultusunda hayata geçirilen 183 faaliyeti içeren Yaşlı Hakları Ulusal Eylem Planı (2023-2025) güçlü işbirliği ve katılımcı bir anlayışla uygulanmıştır.

Yaşlılara yönelik gündüzlü bakım hizmetlerinin niteliğinin artırılması amacıyla Aktif Yaşam Merkezi Yönetmelik Taslağı çalışmaları devam etmektedir. Bunun yanı sıra Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmelik Taslağı hazırlanmıştır.

Yaşlanan nüfusa yönelik sağlık, bakım ve sosyal güvenlik alanlarında etkin politikaların hayata geçirilmesine, hukuki ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine, yaşlıların toplumsal hayata katılımının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

b) Amaç

Doğurganlığın nüfusun yenileme seviyesinin üzerinde tutulması, aile kurumunun güçlendirilmesi, yükselen ortalama evlenme yaşının evliliklerin özendirilerek daha genç yaşlara düşürülmesi ve ikiden fazla çocuk sahibi olmanın desteklenmesiyle sağlıklı ve dinamik nüfus yapısının korunması, yaşlanan nüfusun bedensel ve ruhsal sağlık düzeyinin

ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, işlevselliğinin artırılarak aktif ve bağımsız olarak hayatlarını sürdürmeleri, ekonomik ve sosyal hayata katılımının sağlanması, kaliteli bakım ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Demografik fırsat penceresinin sunmuş olduğu avantajlardan azami düzeyde faydalanılacaktır. (Kalkınma Planı p.804)		
Tedbir 804.1. Genç nüfusun eğitim, iş ve üretim yaşamına katılımını artıracak çalışmalar yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, YÖK, İŞKUR, TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. 2024-2028 Ulusal İstihdam Stratejisi içinde gençlerin istihdama katılımlarının desteklenmesi için Kapsayıcı İstihdamın Geliştirilmesi başlığı altında yer verilen politika, tedbir ve hedeflerin ilgili kurumlarca izleme ve değerlendirme çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 804.2. Doğurganlık seviyesinin nüfusun yenilenme düzeyine yükselmesine yönelik önlemler hayata geçirilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Mevcut hukuki düzenlemeler dinamik nüfus yapısını etkileyen gelişmeler çerçevesinde gözden geçirilecek, belirlenecek ihtiyaçlar doğrultusunda yeni hukuki düzenlemelere ilişkin çalışma yapılacaktır.
Tedbir 804.4. STK'lar, araştırma merkezleri ve özel sektör kuruluşları tarafından sağlıklı ve dinamik nüfus yapısının korunmasına yönelik yürütülecek faaliyetler desteklenecektir.	Hacettepe Üniversitesi (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Marmara Üniversitesi	1. 2024 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasının ön ve ana raporu tamamlanacaktır.
	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar	2. Sağlıklı ve dinamik nüfus yapısı için sivil toplum kuruluşları ve araştırma merkezleriyle iş birlikleri artırılabilecektir.
Aktif ve sağlıklı yaşlanma için yaşlılara sunulan sağlık ve bakım hizmetlerinin etkinliğinin ve kalitesinin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.805)		
Tedbir 805.6. Gündüzlü bakım ve uzun süreli bakım hizmetlerinin etkinliği artırılabilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Yaşlı bireylere yönelik gündüzlü bakım ve aktif yaşam merkezleri mevzuat altyapısı tamamlanacaktır. 2. Yeni bir yaşlı bakım modeli çalışılarak raporlaştırılacaktır.

		3. Demans alanında ihtisaslaşmış yatılı kuruluş sayısı artırılabilecektir.
Yaşlı dostu, erişilebilir ve güvenli konutların/kentlerin tasarlanması ve oluşturulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.806)		
Tedbir 806.4. Erişilebilirlik mevzuat ve standartlarının tek bir mevzuat çerçevesinde birleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Erişilebilirlik standartlarını belirleyen Erişilebilirlik Kanunu taslağı hazırlık çalışmaları yürütülecektir.
Aile içi ve kuşaklararası ilişkiler güçlendirilecek ve gönüllülük faaliyetleri artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.808)		
Tedbir 808.1. Genç-yaşlı işbirliğinin özendirildiği, yaşlıların gençlere deneyim aktardığı program ve projeler uygulanacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	1. Tazelenme Üniversiteleri Projesi kapsamında yaşlıların deneyimlerini üniversite öğrencilerine aktaracağı kuşaklar arası etkileşim toplantıları düzenlenecektir.
Tedbir 808.2. Yaşlılarda gönüllülük kültürünün geliştirilmesi için farkındalık çalışmaları yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	1. Tazelenme Üniversitelerinde gönüllülükle ilgili farkındalık oluşturmaya yönelik eğitim ve uygulamalar yapılacaktır.
Yaşlılara yönelik eğitim ve yaşam boyu öğrenme olanakları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.809)		
Tedbir 809.3. Yaşlılara yönelik sağlık okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, dijital okuryazarlık ve teknoloji kullanımı eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Üniversiteler	1. Yaşlılara yönelik sağlık okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, dijital okuryazarlık ve teknoloji kullanımı konularında eğitimler düzenlenecektir.
Tedbir 809.4. Kişilerin kendi yaşlılık planlamalarını yapabilmeleri için farkındalık çalışmaları yapılacaktır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Belediyeler	1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il müdürlükleri ve SHM'ler üzerinden kişisel yaşlılık planlaması farkındalık çalışmaları kapsamında eğitim ve seminerler düzenlenecektir.
Yaşlıların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımı ve dijital becerileri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.811)		
Tedbir 811.1. Kamusal ve özel kurumların internet siteleri ve dijital uygulamaları erişilebilir tasarımlarla geliştirilecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İnternet siteleri ve mobil uygulamaların erişilebilirliğinin izlenmesi yapılacaktır.
Tedbir 811.3. e-Devlet ve e-nabız gibi temel kamu yönetimi hizmetlerinin yaşlı nüfus tarafından güvenli ve etkin şekilde kullanılmasına yönelik eğitimler ve çalışmalar yürütülecektir.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (S), Üniversiteler, Belediyeler	1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı yatılı ve gündüzlü yaşlı bakım kuruluşlarından hizmet alan yaşlılara yönelik temel kamu hizmetlerine ilişkin eğitimler düzenlenecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Toplam Doğurganlık Hızı (Kadın Başına Çocuk Sayısı) (3)	Adet	1,48	1,42	1,50
65 Yaşındakilerin Hayatta Kalma Beklentisi	Yıl	18,0(4)	18,8	19,2
Kadın	Yıl	19,6(4)	19,7	19,8
Erkek	Yıl	16,3(4)	16,4	16,5
65 Yaş ve Üstü Nüfusun İşgücüne Katılma Oranı	Yüzde	13,1	13,3	13,5

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Nüfus Projeksiyonları (2023-2100) TÜİK verileri esas alınmıştır.

(4) Hayat Tabloları (2022-2024) TÜİK verileri esas alınmıştır.

2.3.14. Uluslararası Göç

a) Mevcut Durum

Göç hareketleri tarih boyunca gerek göçe kaynaklık eden ülkeleri gerekse varış ülkelerini etkilemiş; önemli siyasal, sosyal ve ekonomik konulardan biri haline gelmiştir. Türkiye, göç yönetiminde hukuk, insan hakları ve millî menfaatlerimiz temelinde, medeniyet değerlerimizden güç alarak, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığından taviz vermeden, göçün uzun dönemdeki risk ve fırsat boyutlarını gözeterek hareket etmekte, tarihsel tecrübesi, insani yaklaşımı ve rasyonel bakış açısıyla dünyaya örnek bir model ortaya koymaktadır.

Türkiye ulusal ve uluslararası norm ve kurallar çerçevesinde insanı önceleyen ancak kamu düzeni ve güvenliğinden taviz vermeyen bir anlayışla göç yönetimini uygulamaktadır. Göç konusunda öncelik Türkiye'ye katma değer sağlayan düzenli göçün desteklenmesi, düzensiz göçle ve göçmen kaçakçılığıyla etkin mücadele edilmesidir.

Uluslararası işgücü hareketliliğinin artması, insan hareketliliğini bir işgücü hareketliliği bağlamında da ele almayı gerektirmektedir. Yüksek nitelikli işgücünün yüksek katma değer üretmesi, bu alanda gelişen ekonomiler arasındaki rekabeti artırmış ve yüksek nitelikli işgücü göçünün istenen bir göç türü olarak rekabet alanı haline gelmesine yol açmıştır.

Türkiye, kanunlara uygun olarak ülkemize gelen bilim, sanayi, ekonomi vb. alanlarda ülkemize fayda sağlayacak olan yabancıların işlemlerini kolaylaştıran, teşvik eden bir göç politikasına sahiptir.

Kayıtlı istihdamın teşvik edilmesi için ülkemizde çalışma amacı bulunan ikamet izni sahibi yabancıların çalışma iznine yönlendirilmesi gibi uygulamalarla 2023 yılında 240 bin olan çalışma izni sayısı 2024 yılında 301 bine ulaşmıştır.

Ülkemiz 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla zorla yerinden edilmiş bir göçmen akınıyla karşılaşmış ve insani yardım refleksiyle hareket ederek yardım eli uzatmıştır. Göçmen akınının başlangıcından itibaren ihtiyaç duyulan düzenlemeler yapılmış, geçici koruma statüsü sahiplerinin sağlık, eğitim, sosyal yardım ve benzeri temel hizmetlere erişimleri sağlanmıştır.

8 Aralık 2024 tarihinde yaşanan güncel gelişmelerden sonra geçici koruma altındaki Suriyelilerin gönüllü, güvenli, onurlu ve düzenli geri dönüşü hız kazanmıştır. Bu tarihten 1 Ekim 2025 tarihine kadar toplam 509.387 Suriyeli ülkesine geri dönmüştür. Bölgede hayatın normalleşmesiyle artan geri dönüşler sonucunda Ekim 2025'e kadar geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerden ülkesine dönenlerin sayısı toplamda 1 milyon 249 bine ulaşmıştır. Bu süreçte kayıt işlemlerinden ulaşım planlamasına kadar tüm faaliyetler ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde planlanmakta ve yürütülmektedir.

Göçün temel nedenlerine inilmesi, insanları göçe zorlayan konularda çözümler bulunması, tüm devletlerin işbirliği ve külfet paylaşımı yapmaları gerektiği hususları uluslararası platformlarda sürekli gündeme getirilmekte ve uluslararası kuruluşları bu doğrultuda harekete geçirmek için gayret gösterilmektedir.

Düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığına yönelik yürütülen mücadelenin sonucunda düzensiz göç rotası değişmiş ve ülkemiz düzensiz göçe transit ülke olmaktan çıkmıştır. Bunun temelinde sınırda alınan sıkı tedbirler, ülke içinde etkin denetim ve operasyonlar, insan haklarına saygı temelinde yürütülen ve hızlı işleyen sınır dışı mekanizması bulunmaktadır. Bu kapsamda düzensiz göçle mücadeledeki temel stratejinin bileşenleri, sorunun kaynağında çözümü, etkili sınır güvenlik tedbirleri, ülke içerisinde etkin yakalama, düzensiz işgücü göçüyle mücadele, etkin ve seri işleyen sınır dışı mekanizmaları tesisi olarak beş aşamadan oluşmaktadır. Bu alandaki uygulamaların sonucunda 2024 yılında 225.831 olan düzensiz göçmen yakalama sayısı, Ağustos 2025 itibarıyla yüzde 33'lük bir azalışla 86.127 düşmüştür.

Ülkemizdeki yabancı sayısı Eylül 2025 itibarıyla yaklaşık 3,8 milyon, geçici koruma altındaki Suriyelilerin sayısı 2,44 milyon, ikamet izniyle ülkemizde bulunan yabancıların sayısı 1,1 milyon ve uluslararası koruma başvuru sahibi kişilerin sayısı 160 bindir.

Düzenli göç yönetiminin etkinliğini artırmak ve göç hareketlerini ülke dışından başlayarak yönlendirebilmek amacıyla, ülkeye giriş öncesi kontrol mekanizmaları güçlendirilmektedir. Etkin vize değerlendirme sistemi ile kamu düzeni ve kamu güvenliği ile yabancının kalış amacına ilişkin değerlendirme yabancı henüz ülkemize gelmeden kaynağında yapılmaktadır. Yabancıların geliş amaçlarının kaynak ülkede değerlendirilmesi ve düzenli göçün öngörülebilir hâle gelmesi amacıyla ikamet amaçlı vize uygulaması 2024 yılının sonunda başlatılmıştır.

Uluslararası düzeyde başarılı ve nitelikli öğrencilerin yükseköğretim alanında uluslararası bir cazibe merkezi olan ülkemizi tercih etmelerini sağlamak üzere başvuru ve kabul süreçleri kolaylaştırılmıştır. 15 Kasım 2023 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı ile Yükseköğretim Kurulu arasında imzalanan işbirliği protokolü kapsamında öğrenci ikamet izin başvuruları üniversitelerden alınmaya başlanmıştır. Uluslararası öğrencilerin Göç İdaresi Başkanlığı çatısı altında faaliyet gösteren Yabancılar İletişim Merkezine erişimi kolaylaştırılmıştır.

b) Amaç

Kanıtı dayalı, kamu ve özel kurumların farklı sektörlerini kapsayan bütüncül, özgün, değişen ihtiyaç ve şartlara göre yenilenebilen, etkin ve sürdürülebilir bir göç yönetimi sağlanarak düzensiz göçün önlenmesi temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Göç yönetimine ilişkin kurumsal kapasite güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.815)		
Tedbir 815.5. Vize ve ikamet uygulamaları düzenli göçü sağlıklı yönetmek, düzensiz göçü önlemek üzere planlı, öngörülü ve etkin olarak yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı	1. Dış temsilciliklerimizce verilen vizelerle ilgili kurumlarımız arasındaki biyometrik veri paylaşımının geliştirilmesi sağlanacaktır.
Düzensiz göçle etkin mücadele edilecek ve yabancıların gönüllü geri dönüşleri sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.817)		
Tedbir 817.3. Sınır dışı etme işlemleri etkin bir şekilde gerçekleştirilmeye devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı	1. Düzensiz göçmenlerin menşei ülkesine veya güvenli bir üçüncü ülkeye sınır dışı işlemleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 817.4. Gönüllü, güvenli ve onurlu geri gönderme mekanizmaları yaygınlaştırılarak etkin bir şekilde uygulanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı	1. Gönüllü, güvenli ve onurlu geri dönüş işlemlerine devam edilerek bu alanda kurumsal kapasite artırılabilecektir.

2.3.15. Yurt Dışında Yaşayan Türkler

a) Mevcut Durum

Yurt dışında yaşayan 6,5 milyonu aşkın vatandaşımızın yaklaşık 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerine yerleşmiş bulunmaktadır. Türkiye'ye kesin dönüş yapmış olan 3 milyona yakın insanımızla birlikte düşünüldüğünde yaklaşık 9,5 milyonluk bir kitleyi ilgilendiren, geniş kapsamlı bir göç olgusunun varlığı ortaya çıkmaktadır. Batı Avrupa ülkeleriyle ilişkilerimizin en önemli boyutlarından birini oluşturan bu kapsamdaki vatandaşlarımızın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözülmesi dış politikamızın öncelikli konularından biri olarak görülmektedir.

Avrupa ülkeleri ile yapılan işgücü anlaşmaları sonucunda 1960'lı yıllardan itibaren başlayan göçlerle birlikte yurt dışında yaşayan 6,5 milyonu aşkın Türk nüfusu, Türkiye ile hukuki, sosyal ve ekonomik bağlarını güçlü bir şekilde devam ettirmektedir. Söz konusu kitlenin bazıları Türk vatandaşı ve çoklu vatandaşlık sahibi bazılarıysa izinle çıkan Mavi Kart sahipleridir. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızı misafir işçi statüsünden çıkıp buldukları ülkenin vatandaşlığını alması ve bu ülkelerin asli unsurlarından biri haline gelmesi, devletimizin bu vatandaşlarımıza buldukları ülkelerde ve Türkiye'de giderek daha çeşitli ve kapsamlı hizmetler götürmesi sonucunu doğurmuştur. İhtiyaçlar zaman içinde artıp nitelik değiştirirken özellikle son 15 yılda yurt dışındaki vatandaşlarımıza yönelik hizmetlerde de önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir.

Düzenli göçmenlerin yaşadıkları toplumun kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini artırdığı genel kabul gören bir gerçektir. Uyum ve katılım, çift taraflı bir süreç olup bu süreçte göçmenlere düşen sorumlulukların yanında göç alan ülkelerin de katılımı teşvik edici ve kucaklayıcı nitelikte politikalar oluşturma sorumluluğu bulunmaktadır.

Yurt dışındaki Türk toplumu mensuplarının, anadilleri ve kültürleri ile bağlarını koparmadan buldukları toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel hayatına katkıda

bulunan, hukuk düzenine saygılı, mutlu ve refah içinde yaşayan bireyler olmaları hedeflenmektedir.

11 Eylül 2001 sonrasında, din eksenli ve İslam karşıtlığı ile yeni bir boyut kazanan yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve ırkçılığın özellikle Batı ülkelerinde son dönemde yükseliş eğilimine girdiği görülmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk toplumu bu ülkelerdeki Müslüman nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmada ve bu olumsuz eğilimden doğrudan etkilenmektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımıza yönelik yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve İslam karşıtlığı saikli saldırılarda artış gözlenmektedir.

Vatandaşlarımızın yaşadıkları ülkelerde maruz kaldıkları yabancı düşmanlığı, nefret söylemi ve hukuki sorunlara yönelik birçok çalışma gerçekleştirilmekte ve bilgilendirme faaliyetleri yapılmaktadır. Vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ülkelere ilişkin çeşitli saha araştırmaları yapılmakta ve ülke raporları ile rehberler hazırlanarak kullanıma sunulmaktadır. Bununla birlikte, vatandaşlarımızın maruz kaldığı fiziksel saldırılar ve nefret söylemleri tespit edilerek kayıt altına alınmaktadır. Hem yurt içinde hem yurt dışında bu saldırılara karşı farkındalık oluşturmak amacıyla raporlar hazırlanarak dört dilde yayımlanmakta ve ilgili hükümetler nezdinde gerekli girişimlerde bulunmaktadır.

Ev sahibi toplumlarda göçmenler arasında anlayış ve hoşgörünün oluşturulmasında yapıcı bir rol oynama potansiyeli bulunan politikacıların ve medyanın bu konuda sorumlu bir tutum benimsemesi önemlidir. Politikacıların ve medyanın yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve İslam karşıtlığını tırmandıracak beyan ve tutumlardan kaçınmaları, göçmenlerle içinde yaşadıkları toplumlar arasındaki güvenin geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Nefret Suçları ve Ayrımcılıkla Mücadele Portalı oluşturularak yurt dışındaki Türk vatandaşlarını doğrudan ya da dolaylı hedef almış ırkçı ve İslam düşmanı saldırılar Yurt Dışındaki Türk Varlığını Hedef Alan Saldırılar Raporu ile 2018 yılından bu yana kayıt altına alınmakta ve yıllık raporlarla kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarının, Türkiye'deki kamu hizmetlerinden kolaylıkla yararlanması için hazırlanan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Cep Rehberi her yıl düzenli olarak kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

Aktif katılım açısından eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, Türk çocuklarına anadil, kültür ve tarih eğitimi verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, Türk toplumunun Türkçe anadil dersleri alabilmelerine imkân tanınması da kamu kurumlarımız tarafından yakından takip edilmektedir. Vatandaşlarımızın kimliklerini kaybetmeden, küreselleşen dünyada hem Türkçeyi hem de yaşadıkları ülkenin dilini bilen donanımlı bireyler olmaları bu ülkelerle ikili ilişkilerimizi daha da geliştirecektir. Türkiye ilgili ülke makamlarıyla işbirliği çerçevesinde vatandaşlarımızın bulunduğu ülkelerdeki okullarda eğitim vermek üzere Türkçe anadil ve Türk kültürü öğretmenleri göndermektedir. Çoğunluğu Avrupa ülkelerinde olmak üzere, yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, dini görevlerini yerine getirebilmeleri için Diyanet İşleri Başkanlığınca din görevlileri gönderilmektedir.

Vatandaşlarımızın işsizlik oranı ülke ortalamalarının üzerinde seyretmektedir. Vatandaşlarımıza her düzeyde ve her vesileyle gerek yükseköğrenimin gerek meslek eğitiminin önemi konusunda bilgi verilmekte, ayrıca ilgili kamu kurumlarımız yerel makamlarla vatandaşlarımızın bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik işbirliği içinde çalışmaktadır.

Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk toplumunun reşit olmayan çocukları, ailelerin eğitim, sağlık, maddi ve sosyal durumları ile çocuklarına karşı tutumları gerekçe gösterilerek, mahkeme kararlarıyla belediyelere bağlı gençlik dairelerinin veya koruyucu ailelerin velayeti altına verilebilmektedir. Son çare olarak başvurulabilecek koruyucu aile

sisteminde, çocukların kendi kültürlerine, kendi değerlerine uygun ailelere verilmesi temel beklentimizdir. Kamu kurumları gerekli hukuki destek dahil olmak üzere bu konuda vatandaşlarımızı yönlendirmektedir. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın koruyucu aile olmaları konusunda bilinçlendirilmelerine de ihtiyaç duyulmakta olup kamu kurumları bu yönde çalışmalar yürütmektedir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın ülkemizle bağlarının artırılması ve sosyal, kültürel, hukuki ve ekonomik ihtiyaç ve isteklerinin belirlenmesi, bu gereksinimlere yönelik uygun politika ve stratejilerin yürütülmesi için öngörülen hedefler ve tematik ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Yurt dışında yaşayan gençlerimizin milli, manevi, tarihi ve kültürel değerlerimizi tanımaları, özümsemeleri ve gelecek kuşaklara aktarmalarını gerçekleştirme adına düzenlenen Kültürel Hareketlilik ve Eğitim Programlarına 50 bini aşkın gencimiz katılım sağlamıştır. Gençlik kampları, staj programları, liderlik akademileri, kişisel gelişim programları, Evliya Çelebi Kültür Gezileri, tecrübe paylaşım programları, gençlik buluşmaları gibi faaliyetler Kültürel Hareketlilik ve Eğitim Programları çerçevesinde yürütülmektedir.

Yurt dışında yaşayan 25 yaş altı 2,3 milyon nüfusumuz olduğu tahmin edilmektedir. Yurt dışında yaşayan çocuk ve gençlerimizin Türkiye ve Türkçe ile bağlarını güçlendirmek için Türkçe Saati Destek Programı ile Türkçe eğitim ve eğitici yetiştirme programlarından 2025 yılı itibarıyla 11 bini aşkın çocuk ve gencimiz yararlanırken bu alanlarla ilgili yaklaşık 20 bin materyal dağıtımı yapılmıştır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın akademik alandaki başarılarını desteklemek ve bilimsel çalışmalarını teşvik etmek amacıyla Yurtdışı Vatandaşlar Burs Programları kapsamında burs desteği verilmektedir.

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız tarafından kurulan sivil toplum kuruluşlarının güçlendirilmesi ve Türk toplumunun sosyal katılımının artırılmasına yönelik STK kapasite geliştirme programları ile sivil toplum buluşmaları düzenlenmekte ve mali destekler sağlanmaktadır. Son 15 yılda toplam 1.625 proje desteklenmiştir.

Eylül 2025 itibarıyla yurt dışında yaşayan 10 milyonu aşkın vatandaşımız Türkiye'ye giriş-çıkış yapmıştır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın özellikle yaz aylarında tatillerini Türkiye'de geçirmek üzere kara yolu üzerinden geliş ve gidişleri göç hareketliliği içerisinde önemli yer tutmaktadır. 2 milyonu aşkın vatandaşımıza YTB tarafından Sırbistan, Hırvatistan, Macaristan ve Bulgaristan sınır kapıları ile Kapıkule ve İpsala sınır kapılarında stantlar kurulması, vatandaşlara tercüme ve yol yardım hizmetlerinin sağlanması, bekleme sürelerinin azaltılması, hastane ve mahkeme işlerinin kolaylaştırılması, çağrı merkezi oluşturulması, özel otopark, çocuk ve gençlere yönelik etkinlik alanlarının oluşturulması gibi birçok hizmetler sunulmuştur.

Vatandaşlarımızın hem buldukları ülkelerdeki temsilciliklerimizde hem de Türkiye'de gerçekleştirdiği birçok idari ve yasal işlemi kolaylaştırmak için Yurt Dışındaki Vatandaşlarımıza Yönelik Kamu Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi hayata geçirilmiştir. Vatandaşlarımızın yurt dışında karşılaştıkları insan hakları ihlalleri ve hukuki sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla İnsan Hakları Eğitimi Programı ve mevzuat çalışmaları yürütülmektedir.

b) Amaç

Kültürel kimliğini muhafaza eden, anavatan bağıni sürdüren, yaşadığı ülkede bireysel ve toplumsal haklarını koruyarak sosyoekonomik hayata dâhil olan yurt dışında yaşayan Türklerin, Türkiye ile yaşadıkları ülke arasındaki siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel ilişkilere olumlu katkı yapması ve geleceğinin güvence altına alınması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Yurt dışında yaşayan Türklerin anadilini muhafaza etmesini ve gelişimini sağlamak üzere örgün ve yaygın eğitim destekleri artırılacak müfredat, eğitim araç ve gereçleri ile insan kaynağı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.819)		
Tedbir 819.1. Yurt dışında yaşayan Türklerin genç nesillerin Türkçeye ilgisini artırıcı çalışmalar yapılarak yaşadıkları ülkelerde Türkçenin seçmeli diller arasında yer almasına yönelik girişimleri teşvik edilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurt dışında yaşayan Türklerin anadilini koruması için yüz yüze ve çevrimiçi Türkçe ve Türk Kültürü dersleri verilecek, basılı ve dijital materyaller hazırlanacaktır. 2. Türkçe ve Türk kültürünün yaygınlaştırılmasına katkı sağlayabilecek yerli eğitim teknolojisi firmaları belirlenecek, ürün ve hizmetlerini tanıtan kataloglar hazırlanacak ve ilgili kamu kurumlarıyla işbirlikleri kurulacaktır.
Tedbir 819.2. Türkçenin eğitim dillerinden biri olduğu okul öncesi, ilk ve ortaöğretim seviyelerinde çift dilli eğitim kurumları ile programların yaygınlaştırılması için müfredat, eğitim araç ve gereçleri ile eğitmen desteği sağlanacak ve kurumsal kapasite güçlendirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurt dışında eğitim dili veya eğitim dillerinden biri Türkçe olan okullara eğitim materyalleri gönderilecektir.
Yurt dışında yaşayan Türklerin ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal kapasitesinin gelişmesi desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.820)		
Tedbir 820.1. Kamu kurumları tarafından Yurt dışında yaşayan Türklere yönelik sunulan hizmetlerin etkinliğini sağlamak üzere bir koordinasyon kurulu oluşturulacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurtdışı Vatandaşlar Koordinasyon Kurulu kurulmasına yönelik altyapı çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 820.3. Yurt dışında yaşayan Türklerin yaşadığı ülkelerde istihdamını kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurt dışında yaşayan Türklerin buldukları ülkelerdeki istihdamlarını artırmaya yönelik olarak proje ve işbirlikleri geliştirilecek, bu amaçla yurt dışındaki muhatap kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.
Tedbir 820.4. Yurt dışında yaşayan Türklerin çalışma ve sosyal güvenlik haklarına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri etkin bir şekilde yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurt dışında yaşayan Türklerin yoğun olarak bulunduğu iş yerleri, sosyal kurum ve kuruluşlar ile Türk sivil toplum kuruluşlarında düzenli bilgilendirme toplantıları yapılacaktır.

Tedbir 820.5. Türk vatandaşlarının diğer ülkelerdeki sosyal güvenlik hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için ikili ve çok taraflı sosyal güvenlik anlaşmaları yaygınlaştırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sosyal güvenlik sistemlerinin eşleştirilmesi ve uluslararası sosyal güvenlik anlaşmalarının yapılması çalışmalarına vatandaşlarımızın hak ve menfaatleri ile ülke çıkarları gözetilerek devam edilecektir.
Tedbir 820.6. Ülkemize kesin dönüş yapan vatandaşlarımızın ve geride kalanlarının yaşadıkları ülkelerdeki çalışma ve sosyal güvenlikle ilgili haklarının temininde mevcut altyapı iyileştirilerek iş ve işlemleri hızlandırılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurtdışı Teşkilatı Bilgi Yönetim Sisteminin (YTBYS) teknik altyapısı geliştirilecek ve sistemin değişen mevzuata uyarlanması çalışmaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 820.7. Gençler ve kadınlar öncelikli olmak üzere yurt dışında yaşayan Türklerin yaşadıkları ülkelerdeki mesleki eğitim imkânlarından yararlanmalarına yönelik faaliyetler yürütülecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Mesleki eğitim konusunda yurt dışında yaşayan gençlerin ve ailelerinin bilinçlendirilmesine yönelik projeler ve işbirlikleri geliştirilecektir.
Tedbir 820.8. Yurt dışında yaşayan Türklerin yetenekleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak sahip oldukları kültür-sanat kapasitesinin geliştirilmesine destek verilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Yurt dışında yaşayan Türk gençlerine kültür-sanat alanlarında çeşitli eğitimler verilecek, sergi ve yarışmalara katılmaları teşvik edilecek, sanatçı buluşmaları gerçekleştirilecek ve Kültür-Sanat Proje Destek Programı yürütülecektir.
Tedbir 820.9. Yurt dışında yaşayan Türk ailelere bireysel ve toplumsal haklarını korumalarının desteklenmesi ve buldukları ülkelerin sosyal hizmetlerinden kolayca ve ayrımcılığa uğramadan faydalanabilmeleri için danışmanlık hizmeti sunulacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Ülkemizin yurt dışındaki konsolosluk şubelerinde görevli sözleşmeli personele kurum içi eğitim verilecek ve mevzuat yeknesaklaştırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülecektir.

2.4. AFETLERE DİRENÇLİ YAŞAM ALANLARI, SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE

2.4.1. Afet Yönetimi

a) Mevcut Durum

Türkiye, üzerinde bulunduğu coğrafyanın jeolojik özellikleri ve iklim değişikliğinin etkileri nedeniyle başta depremler olmak üzere heyelan, sel/su baskını, kaya düşmesi, kuraklık ve erozyon, orman yangınları ve çığ gibi doğa kaynaklı birçok tehlikeye maruz kalmaktadır. Bunun yanı sıra göç hareketleri, endüstriyel kazalar, çevre kirliliği gibi çok sayıda insan kaynaklı tehlikeler de ortaya çıkmaktadır. Bu olaylar, hızlı ve plansız kentleşme, kentlerdeki nüfus yoğunluğu, yanlış arazi kullanımı, altyapı yetersizliği, ekosistemlerin tahrip edilmesi, biyoçeşitlilik kaybı ve afetler konusunda bilinç ve eğitim eksikliği gibi nedenlerle önemli can kayıpları ile sosyal ve ekonomik zararlara yol açan afetlerle sonuçlanmaktadır. Söz konusu kayıpların en az seviyeye indirilebilmesi için risk azaltma faaliyetlerine öncelik veren bütüncül bir afet yönetimi uygulanması elzemdir.

Afet risklerinin belirlenmesi, bu risklerin bütüncül bir şekilde önlenmesi ve azaltılmasına yönelik 2022 yılında yayımlanan Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP) kapsamındaki faaliyetlerin ilgili kuruluşlarca uygulanmasına devam edilmektedir. Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) kapsamında yerelde 23 ve ulusal düzeyde 25 afet grubundan oluşan bir organizasyon çerçevesinde; afetlere hızlı ve etkin bir şekilde müdahale edilebilmesi için kamu kurumları, özel kuruluşlar, STK'lar ve gönüllüler koordinasyon içerisinde çalışmaktadır.

Afetler nedeniyle ortaya çıkan kayıp ve zararların telafi edilmesine yönelik yapılacak iyileştirme çalışmalarının çerçevesini ortaya koymak üzere hazırlanan Türkiye Afet Sonrası İyileştirme Planı (TASİP) 24 Mayıs 2025 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Plan kapsamında, 10 sektör ve 39 görev alanında sorumluluklar belirlenerek iyileştirme çalışmaları esnasında ihtiyaç duyulan koordinasyon güçlendirilmiştir.

Afet ve acil durumlara ilişkin planlama, müdahale ve iyileştirme süreçlerinin elektronik ortamda takip edilerek daha hızlı ve etkin yönetilmesine olanak sağlayan Afet Yönetimi Karar Destek Sisteminde (AYDES) 95 ana modül ve 456 alt modül geliştirilmiştir.

Afet durumunda kurum ve kuruluşlar arasında kesintisiz iletişimin sağlanabilmesi için kurulan Sayısal Telsiz Sistemi yıl sonunda 60 ilde devreye alınacaktır. Sistemin 81 ile yaygınlaştırılmasına devam edilmektedir.

Afetlere müdahalede görev alacak ekiplerin standartlarını belirleyen AFAD Akreditasyon Sistemi kapsamında 414 ekip ve 13.626 üye akredite edilmiştir. Buna ek olarak, AFAD Gönüllülük Sistemi kapsamında gönüllü olarak başvuranlar eğitimleri tamamlandıktan sonra farklı gönüllülük seviyelerine göre sisteme alınmaktadır. Bu çerçevede, 351 bin kişi zorunlu eğitilmiş gönüllü ve 74.554 kişi ise destek gönüllüsü olarak sisteme dahil edilmiştir.

İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP) kapsamında Haziran 2025 itibarıyla 979'u okul binası ve 48'i hastane binası olmak üzere toplam 1.173 kamu binasının güçlendirilmesi, 394'ü okul binası ve 6'sı hastane binası olmak üzere toplam 433 kamu binasının yeniden inşası tamamlanmıştır.

Binalarda depremin neden olduğu maddi zararların karşılanması amacıyla çıkarılan 6305 sayılı Afet Sigortaları Kanunu kapsamında Ekim 2024 itibarıyla 11,2 milyon olan sigortalı konut sayısı, Ekim 2025 itibarıyla 11,6 milyona ulaşmıştır. DASK verilerine göre

ülke genelinde sigortalılık oranı yüzde 57,7'dir. En fazla sigortalılık oranı, yüzde 65 ile Marmara Bölgesinde, en düşük sigortalılık oranı yüzde 45 ile Karadeniz Bölgesindedir. Afet Sigortaları Kanununun deprem dışındaki diğer afet türlerine yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Ülkemizde kurulu toplam deprem gözlem istasyonu sayısı 1.204'e ulaşmıştır. Böylelikle Türkiye, Avrupa'nın en büyük deprem gözlem ağına sahip ülkesi haline gelmiş ve yıllık ortalama 25.000 deprem çözümüleme kapasitesine erişmiştir.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler sonrasında bölgede yürütülen iyileştirme faaliyetleri kapsamında altyapı ve güvenlik hizmetleri ve gerekli diğer sosyal donatılara sahip 428 konteyner kent oluşturulmuştur. 707 bin kişiye geçici barınma hizmeti sunulmuştur. Hanelere toplam 41 milyar TL'nin üzerinde kira yardımı yapılmıştır. Kira destek ödemelerinin yanı sıra taşınma, vefat, tahliye vb. için yapılan destek ödemeleri 74 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bölgede başta konutlar olmak üzere temel altyapı ile kamu hizmetlerinin sunumuna yönelik inşaat işlerine devam edilmektedir.

Son yıllarda küresel iklim değişikliği dolayısıyla yağış şiddetlerindeki artış, yağışın zamansal ve mekânsal dağılımındaki değişiklikler sonucunda ülkemizde noktasal yağış miktarları oldukça artmakta ve taşkınlara sebep olmaktadır. Dünyada ve ülkemizde can ve mal kayıplarına sebep olan taşkınlara karşı gerek yapısal gerekse yapısal olmayan çalışmaların yapılması zarureti bulunmaktadır. Bu sebeple taşkın koruma ve kontrol çalışmaları daha da önem kazanmıştır. 2024 yıl sonu itibarıyla ülkemizde tamamlanan taşkın kontrol tesisi sayısı 11.064'e ulaşmıştır. 2025 yılında ise ülkemizde 152 taşkın kontrol tesisinin yapılması ile birlikte toplam taşkın kontrol tesisi sayısının 11.216'ya ulaşacağı öngörülmektedir. Ayrıca taşkın kontrolüne yönelik ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemelerine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

AB Taşkın Direktifi (2007/60/EC), Türkiye'nin uyum sağlaması ve katılım sürecinin bir parçası olarak uygulama planı hazırlamasını gerektiren önemli bir politika bileşenidir. 12 Mayıs 2016 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Taşkın Yönetim Planlarının Hazırlanması, Uygulanması ve İzlenmesi Hakkında Yönetmelikle ülkemiz taşkın mevzuatı, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Taşkın Direktifi'ne (2007/60/EC) uyumlu hale getirilme çalışmaları başlatılmış olup 25 havzanın tamamında Taşkın Yönetim Plan çalışmaları tamamlanmıştır.

Taşkınlara yönelik gerekli tedbirlerin alınması durumunda, can ve mal kayıpları önemli ölçüde engellenebilmektedir. Taşkın koruma ve kontrol çalışmaları kapsamında geliştirilmesi planlanan ve insan hayatını, ekosistemi ve altyapıyı koruma, maddi kayıpları azaltma gibi önemli avantajlara sahip olan erken uyarı sistemlerinin 25 havzada yaygınlaştırma çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda, Doğu Karadeniz, Batı Karadeniz, Antalya, Doğu Akdeniz ve Susurluk havzalarında erken uyarı sistemleri yaygınlaştırılacaktır.

b) Amaç

Yerleşim yerlerinin ve toplumun afetlere karşı dirençliliğinin artırılması, afet risklerinin azaltılarak can ve mal kayıplarının asgari düzeye indirilmesi, afet yönetiminin tüm süreçlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun ve tüm kuruluşların afet farkındalığının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Afet yönetimi mevzuat ile beşerî, kurumsal ve teknik kapasite açısından güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.830)		
Tedbir 830.2. Afet risklerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi, azaltılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi ve denetlenmesi ile afet esnasında ve sonrasında yapılan müdahale çalışmalarının etkinliğinin artırılması için kurumların uzmanlık alanları dikkate alınarak yetki ve sorumluluklar yeniden düzenlenecek, kurumlar arası koordinasyon güçlendirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, AFAD	1. Millî Eğitim Bakanlığı Arama Kurtarma Biriminin kapasitesinin artırılması amacıyla AFAD işbirliğiyle eğitimler gerçekleştirilecektir.
	İçişleri Bakanlığı (S), AFAD	2. Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) Hazırlama ve İzleme Sistemi ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının erişimine açılacaktır.
Tedbir 830.6. Afet yönetimi alanında uluslararası işbirlikleri artırılabilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, AFAD	1. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) bünyesinde Sivil Korunma Mekanizması oluşturulması çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 830.7. Afet yönetiminden sorumlu merkezi ve yerel birimlerin teknik ve idari kapasitelerinin güçlendirilmesi çalışmaları yapılarak teknik personele deprem yönetmelikleri ve afet yönetimi konusunda düzenli eğitimler verilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), AFAD	1. AFAD İl Müdürlüklerinde görev yapan yöneticilere yönelik olay yeri yönetimi eğitimleri verilecektir.
Afet yönetiminde etkinliği artırmak üzere veri üretimi ve kurumlar arası paylaşımı iyileştirilerek afet yönetimi bilişim altyapısı ve karar destek sistemleri geliştirilmeye devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.831)		
Tedbir 831.1. Afetlere ilişkin veriler yeterli detayda üretilecek, bütünlükte afet yönetiminin tüm aşamalarına ilişkin planlamalarda kullanılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Afet ve acil durumlara ilişkin coğrafi veriler ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca üretilerek AYDES'e aktarılacaktır.
Tedbir 831.3. Afet anında tüm kaynakları etkin bir şekilde yönetebilen ve coğrafi bilgi sistemi temelli karar destek mekanizması geliştirilecek ve güncelliği sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. AYDES aracılığıyla afet yönetimi süreçlerini daha etkin bir şekilde desteklemek amacıyla sisteme yeni modüller eklenerek geliştirilecektir.
Tedbir 831.4. Uzaktan algılama ve görüntüleme sistemlerinin afet tehlike ve risk azaltma çalışmalarında etkin kullanımı sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD	1. Afet sonrası hasar tespitinde, İHA, uydu görüntüsü ve hava fotoğrafları kullanılarak hızlı ve etkin bir şekilde değerlendirme imkanı sağlayacak yapay zekâ destekli altyapı geliştirilerek AYDES'e entegre edilecektir.

Mevcut ve yeni yapılacak olan tüm alt ve üst yapıların afetlere karşı dirençliliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.832)		
Tedbir 832.4. Eğitim ve sağlık başta olmak üzere kamu hizmetlerinin sunulduğu yapıların afet ve olağanüstü durumlara karşı hazırlık durumu güçlendirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu Binaları Deprem Dayanımı ve Enerji Verimlilik Projesi kapsamında kamu binalarının depreme karşı güçlendirilmesi ve enerji verimli hale getirilmesine devam edilecektir.
İklim değişikliğiyle ilgili afet tehlikelerine karşı toplumsal dirençlilik artırılarak uyum kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.833)		
Tedbir 833.1. Taşkın yönetim planları tamamlanarak güncel tutulacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), DSİ	1. Batı Akdeniz, Büyük Menderes, Burdur ve Akarçay havzalarında taşkın yönetim planları güncellenecektir.
Tedbir 833.2. Taşkın koruma ve kontrol yatırımlarında bölgelerin mevsimsel yağış şartları, nüfusu, stratejik tesisler ve tarım arazilerinin durumu dikkate alınacak, taşkın koruma ve kontrol tesislerinin sayısı artırılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), DSİ	1. 186 taşkın kontrol tesisi tamamlanacaktır.
Tedbir 833.3. Taşkınların etkilerinin asgari seviyeye indirilebilmesi, dere yataklarına yapılan müdahalelerin önlenmesi ve taşkın riskinin yapılacak tüm çalışmalarda dikkate alınması amacıyla gerekli mevzuat hazırlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, DSİ, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, AFAD	1. Taşkın mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 833.4. Tüm havzalarda ulusal taşkın ve kuraklık tahmini ve erken uyarı sistemi kurulacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), AFAD	1. Taşkın Tahmini ve Erken Uyarı Sisteminin 5 Havzada Yaygınlaştırılması Projesi kapsamında hidrolojik ve hidrodinamik modeller tamamlanacaktır. 2. Kuraklık Tahmini ve Erken Uyarı Sisteminin Kurulması Projesi kapsamında Gediz Havzası Karar Destek Sisteminin kurulması çalışmaları devam edecektir.
Afet ve acil durumlara müdahale kapasitesi artırılarak her türlü afete ve acil duruma hızlı, etkili ve kapsamlı bir müdahale yapılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.834)		
Tedbir 834.1. Afet sırasında aksamadan hizmet verebilecek kesintisiz güvenli haberleşme sistemi oluşturulması amacıyla 81 ilde sayısal telsiz altyapısının kurulumu tamamlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, AFAD, Jandarma Genel Komutanlığı	1. 12 ilde sayısal telsiz sisteminin kurulumu tamamlanacaktır.

<p>Tedbir 834.2. Afet sonrası ihtiyaç duyulan malzeme, ekipman ve araçların tedariki yapılarak lojistik depolarda hazır bulundurulması sağlanacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), AFAD</p>	<p>1. Bölgesel lojistik depo sayısı artırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 834.5. Her türlü ölçekteki afet ve acil durumlara müdahale ekiplerinin becerilerini test etmek, kabiliyetleri geliştirmek, müdahale planlarının uygulanabilirliğini ölçmek ve gerekli iyileştirmeleri yapmak amacıyla tatbikatlar gerçekleştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), AFAD</p>	<p>1. Gerçekleştirilecek ulusal ve uluslararası tatbikatlarla paydaşlar arasındaki işbirliği güçlendirilecek, tecrübe ve uyum sağlanarak ekiplerin birlikte çalışma kapasitesi geliştirilecektir.</p>
<p>Afet risk aktarım yöntemleri ve finansman imkânları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.836)</p>		
<p>Tedbir 836.2. Tüm afet tehlikelerini kapsayacak zorunlu afet sigorta mekanizması geliştirilerek yaygınlaştırılacak, afet sigortası beyanı ve ödemesinin etkin takibi sağlanacaktır.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, SEDDK, AFAD</p>	<p>1. DASK tarafından verilen Zorunlu Deprem Sigortası teminatı kapsamının deprem dışında kalan diğer doğa kaynaklı afetleri de içerecek şekilde genişletilerek Zorunlu Afet Sigortası mekanizmasının oluşturulmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.</p>
<p>Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin etkilerinin giderilmesi için iyileştirme çalışmaları sürdürülecektir. (Kalkınma Planı p.837)</p>		
<p>Tedbir 837.1. Yeniden yapılanma çalışmaları kapsamında deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığı artırılacak, bölgenin sağlıklı ve dirençli dokusunun oluşmasına katkı sağlanırken aynı zamanda yeniden imar çalışmaları çerçevesinde yeşil dönüşümü teşvik edecek ve enerji verimliliğini artıracak yatırımlar desteklenecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Yatırım Programı kapsamında tüm sektörlerde yeşil dönüşüm ve enerji verimliliği projelerine öncelik verilecek, afetlere dirençlilik konusunda bütüncül bir bakış açısı geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 837.2. Deprem bölgesindeki altyapıların afetlere karşı dayanıklılığı artırılarak iyileştirilmesi için ayrılan finansman kaynakları çeşitlendirilecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Depremlere hazırlık ve deprem sonrası yeniden yapılandırma kapsamında yürütülecek projeler için uluslararası finans kuruluşları ile yakın işbirliği yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 837.3. Deprem hasarlarının telafisi amacıyla yürütülecek projelere öncelik verilecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)</p>	<p>1. Yatırım Programı kapsamında öncelikli ve deprem etiketli projelere gerekli ödenek tahsis edilecektir.</p>
<p>Olası bir deprem sonrasında can ve mal kaybının en az seviyede tutulabilmesi için Marmara bölgesinde gerekli risk azaltma çalışmalarına devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.838)</p>		

Tedbir 838.2. Marmara bölgesinde afet ve acil durumlarda kullanılması planlanan geçici barınma alanlarının kapasitelerinin artırılması ve gerekli sosyal donatılarının tamamlanması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD, Yerel Yönetimler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Marmara bölgesindeki afet ve acil durumlarda kullanılması planlanan geçici barınma alanlarının kesin tespiti yapılarak güncellenecek, belirlenecek bu alanlarda ilgili valilik ve belediye tarafından geçici barınma merkezlerinin altyapılarının hazır hale getirilmesi ve imar planlarına işlenmesi sağlanacaktır.
Tedbir 838.3. Marmara bölgesinde yer alan kültür ve tabiat varlıklarının afetlere karşı dayanıklı hale getirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, AFAD	1. Marmara bölgesinde bulunan vakıf kültür varlıklarından, projesi bulunmayan veya güncel olmayanların tespiti yapılacak ve projelerin hazırlanması sağlanacaktır. 2. Marmara bölgesinde bulunan vakıf kültür varlıklarına yönelik deprem performans analizi çalışmalarına devam edilecektir.
Afet ve acil durumlara ilişkin toplumsal farkındalık artırılacak ve gönüllülük sistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.839)		
Tedbir 839.3. Eğitimin tüm kademelerinde afet farkındalığının artırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, AFAD	1. Eğitim kurumlarında çalışanlar ve öğrenciler tarafından afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere dair AFAD işbirliğiyle afet farkındalık eğitimleri verilecektir.
Afet yönetiminde engelli, yaşlı, kadın ve çocukların farklılaşan ihtiyaçları dikkate alınacaktır. (Kalkınma Planı p.841)		
Tedbir 841.2. Toplanma ve geçici barınma alanlarının engelli, yaşlı, kadın ve çocukların farklılaşan ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olması sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD	1. Geçici konaklama merkezi planları hazırlanırken yaşlılar, kadınlar, çocuklar, hamileler, fiziksel ve zihinsel engeli olanlar ve aileleri, şehit yakınları, gaziler ve ailelerinin farklılaşan ihtiyaçları gözetilerek sunulan hizmetlere erişimlerini kolaylaştırıcı tedbirler alınması sağlanacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Zorunlu Deprem Sigortasına Dâhil Olan Konut ve İşyeri Sayısı	Milyon Adet	11,2	11,7	12,7
Sayısal Telsiz Sistemine Dâhil Edilen İl Sayısı	Adet	49	60	72
AFAD Lojistik Depo Sayısı	Adet	81	81	85
Tamamlanan Taşkın Kontrol Tesisi Sayısı	Adet	11 064	11 216	11 402
Havza Bazlı Tamamlanan Taşkın Erken Uyarı Sistemi	Adet	0	1	5

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.4.2. Kentsel Dönüşüm

a) Mevcut durum

Ülkemizin önemli bir kısmının deprem başta olmak üzere afet riski altında olduğu gerçeği, standartlara uygun olmayan yapı stokunun dönüşüm sürecinin hızlandırılarak sosyal yapının ihtiyaçlarına ve sürdürülebilir şehirleşme özelliklerine uygun, afetlere karşı dirençli yerleşim alanlarının oluşturulması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, kentsel dönüşümü teşvik edici programların uygulanmasına, mevzuatın geliştirilmesine ve toplumsal farkındalığın artırılmasına önem verilmektedir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında 59 ilde 291 riskli alan, 39 ilde 191 kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı ve 11 ilde 20 yenileme alanı ilan edilmiştir. Ayrıca yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere 77 ilde 64 bin hektar büyüklüğünde rezerv yapı alanı belirlenmiştir.

Riskli yapıları tespit etmek üzere Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca lisanslandırılan üniversite, kamu kurumu, sivil toplum kuruluşu, yapı denetim kuruluşları ve yapı laboratuvarlarının da bulunduğu 1.611 kurum ve kuruluş görevini yürütmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar tarafından 1.204.072 bağımsız birimin riskli yapı olduğu tespit edilmiş olup dönüşüm alanları ile birlikte kentsel dönüşüm kapsamına alınan toplam bağımsız birim sayısı 2.350.000'dir.

Dönüşüm Projeleri Özel Hesabının ihdas edildiği 2012 yılından itibaren başta kurumsal ve bireysel kira yardımı, faiz desteği, kamulaştırma ve dönüşüm uygulamalarında kullanılmak üzere Eylül 2025 itibarıyla (cari fiyatlarla) yaklaşık 204 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir.

Başta İstanbul olmak üzere kentsel dönüşümü teşvik edici programların uygulanmasına hız verilmiştir. Bu kapsamda 22 Şubat 2024 tarihli ve 8189 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararıyla İstanbul'da yürütülecek kentsel dönüşüm uygulamaları çerçevesinde, parseldeki gerçek veya tüzel kişilere hibe, kredi ve tahliye desteğini kapsayan yapım için yardım verilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. 30 Nisan 2025 tarih ve 9768 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile hak sahiplerine verilebilecek hibe ve kredi bedelleri güncellenmiş, 875 bin TL'si hibe, 875 bin TL'si kredi ve 125 bin TL'si de tahliye desteği olmak üzere toplam destek 1,875 milyon TL olarak belirlenmiştir. Yarısı Bizden Kampanyası adıyla yürütülen program kapsamında toplam 20.416 bağımsız birim için 21,8 milyar TL destek sağlanmıştır.

Ülkemizin afetselliği ve yapı stoku durumu nedeniyle kentsel dönüşüm ihtiyacının önemli bir büyüklüğe sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda dönüşüm alanlarının önceliklendirilmesi çalışmaları önemini korumaktadır. Bu çerçevede afet ve iklim tehlikeleri, toplumsal ve ekonomik güçlükler, yapı stoku niteliği ve risk analizlerini dikkate alan bir değerlendirme sistemi geliştirilmesi gerekmektedir.

Kentsel dönüşüm sürecinde alanın özelliklerine ve kentin içindeki fonksiyonuna göre bir dönüşüm senaryosu uygulanması ve dönüşüm alanlarının bir stratejiye bağlı olarak geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç

Afet tehlikesi ve riski altındaki alanlar ile bu alanların dışındaki riskli yapıların sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak şekilde dönüştürülmesine yönelik uygulamaları etkinleştirmek ve yaygınlaştırmak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kentsel dönüşümün şehir dokusuna, estetiğine ve kimliğine uygun şekilde yerinde dönüşüm anlayışıyla, yaşam kalitesini yükseltme ile kent aidiyetini ve yerel bağları güçlendirme amacı çerçevesinde farklı müdahale türlerini içeren bütüncül bir bakış açısıyla yürütülmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.843)		
Tedbir 843.1. Kentsel dönüşüm uygulamaları, farklı kentsel sorunlarla ortaya çıkan dönüşüm ihtiyaçlarını gözeterek ve farklı müdahale türlerini içerecek şekilde bütüncül bir yaklaşımla geliştirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, İLBANK, TOKİ, Yerel Yönetimler	1. İstanbul başta olmak üzere ilan edilen tüm dönüşüm alanlarında mevcut durum analizleri yapılarak çevresel, sosyal, fiziki ve ekonomik yapı özellikleri doğrultusunda dönüşüm çalışmalarına devam edilecektir.
Tedbir 843.3. Kentsel dönüşüm strateji belgelerinin hazırlanması zorunlu hale getirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kentsel Dönüşüm Başkanlığı, Yerel Yönetimler	1. Kentsel dönüşüm strateji belgelerinin hazırlanmasının zorunlu hale getirilmesi için mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Kentsel dönüşüm alanlarının önceliklendirilmesine ilişkin afet ve iklim tehlikeleri, toplumsal ve ekonomik güçlükler, yapı stoku niteliği ve risk analizlerini dikkate alan bir değerlendirme sistemi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.844)		
Tedbir 844.1. Kentsel dönüşüm alanlarının önceliklendirilmesine ilişkin analizlerde kullanılmak üzere veri altyapısı geliştirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), AFAD, Kentsel Dönüşüm Başkanlığı	1. Önceliklendirme analizine yönelik veri altyapısı ve yazılım geliştirilecektir.
Kentsel dönüşüm uygulamalarında uzlaşma süreçleri geliştirilecek ve süreç hızlandırılacaktır. (Kalkınma Planı p.847)		
Tedbir 847.1. Kentsel dönüşüm uygulamalarındaki uzlaşma süreçlerinde katılımcılık mekanizmaları geliştirilecek, anlaşmazlıkların daha hızlı çözüme ulaştırılması için ihtisas mahkemeleri oluşturulacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kentsel Dönüşüm Başkanlığı	1. Kentsel dönüşüm uygulamalarındaki karar alma süreçlerine hak sahiplerinin etkin katılımına ve teminat uygulamalarına ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır.
Olası Marmara depremine karşı riskli yapı stokunun yenilenmesi için gerekli çalışmalar hızlı ve etkin bir şekilde yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.849)		
Tedbir 849.1. Kentsel dönüşüm konusunda toplumsal farkındalık artırılarak teşvik edici programlarla dönüşüm süreci hızlandırılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kentsel Dönüşüm Başkanlığı	1. İstanbul'da Yarısı Bizden Kentsel Dönüşüm Kampanyasına devam edilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi Hazırlanan İl Sayısı (Kümülatif)	Adet	42	45	55

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.4.3. Şehirleşme

a) Mevcut Durum

Ülkemizin coğrafi konumu, afetselliği ve şehirlerdeki nüfus yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda şehirlerin planlanmasında afet tehlikelerinin dikkate alınması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, nitelikli yaşam alanlarının oluşturulması yönünde gerekli standartların belirlenmesi ve tedbirlerin alınması önem taşımaktadır.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin ardından yapılan mevzuat düzenlemeleri çerçevesinde bölgede planlama çalışmalarına devam edilmektedir. Depremden etkilenen şehirlerin tarihi, sosyal ve kültürel dokuları gözetilerek iklim değişikliği ile afetlere dirençli ve yaşam kalitesini yükselten şehircilik anlayışıyla yeniden inşa edilmesi önem arz etmektedir.

Afet tehlikelerini dikkate alarak planlama yapılması ve yerleşim alanlarında yaşanabilecek olası afet risklerinin bertaraf edilmesi amacıyla mekânsal planlara esas jeolojik-jeoteknik ve mikro bölgeleme etütleriyle ilgili çalışmalara devam edilmektedir. Söz konusu etüt çalışmalarının elektronik ortamda tutularak gerekli veriye daha hızlı ve doğru bir şekilde erişimin sağlanabilmesi için bilgi sistemleri altyapısını geliştirme çalışmaları yürütülmüştür. Bu kapsamda, yerel zemin koşullarının değerlendirilmesi, afet tehlikelerinin ve risklerinin belirlenmesi, yerleşime uygunluk analizlerinin yapılması ve bu verilerin mekânsal planlama süreçlerine entegre edilmesi amacıyla oluşturulan Yer Bilimsel Etüt Bilgi Sistemi (YERBİS) yazılım ve donanım bileşenleri yeniden yapılandırılmış; veritabanı, haritalama ve raporlama altyapıları geliştirilmiştir.

TÜİK tarafından kent-kır yapısını daha doğru yansıtmak üzere, Avrupa İstatistik Ofisinde geliştirilen Kentleşme Derecesi esas alınarak bir sınıflama yapılmış ve veri kaynağı olarak İçişleri Bakanlığının sorumluluğunda olan Mekânsal Adres Kayıt Sistemi (MAKS) ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) kullanılmıştır. Bu sınıflamaya göre 2024 yılı itibarıyla nüfusumuzun yüzde 67,2'si yoğun kent, yüzde 15,5'i orta yoğun kent ve yüzde 17,2'si kır olarak sınıflandırılan yerlerde yaşamaktadır.

Kentlerin gelişim süreçlerinin ve yaşanabilirlik düzeylerinin izlenebilmesi amacıyla kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik bir mekanizma oluşturulması için pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Kentsel veri altyapısı sağlanarak uygulamanın yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Şehirlerin kentsel yeşil alan standartlarını ve yaşam kalitesini yükseltmek için millet bahçeleri yapım çalışmaları yürütülmektedir. Eylül 2025 itibarıyla 36,3 milyon m² millet bahçesi yapımı tamamlanmıştır.

İmar planı değişikliği sonucu oluşan değer artışının belli oranlarda kamuya kazandırılması amacıyla hazırlanan İmar Planı Değişikliğine Dair Değer Artış Payı Hakkında Yönetmeliğin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu yönetmelik hükümleri çerçevesinde 2020 yılından itibaren ödemeler kamu adına tahakkuk ettirilmektedir.

Özellikle binalara ilişkin mülkiyet haklarının yönetimi ve mevcut yapı stokunun üç boyutlu dijital ortamda izlenmesi amacıyla kentsel alanlarda üç boyutlu şehir modelleri üretimi ve üç boyutlu kadastro altlıklarının oluşturulması çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda, 46 ilde yaklaşık 2,2 milyon hektar kentsel alanda çalışmalar tamamlanmış olup 34 ilde ise devam etmektedir.

Gayrimenkul piyasasının daha etkin işlemlerini sağlamak üzere nesnel ölçütlere dayalı bir gayrimenkul değerlendirme sisteminin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

b) Amaç

İklim değişikliği ve afetlere karşı dirençli, tarihi ve kültürel birikimiyle uyumlu nitelikli yerleşim alanlarına sahip, herkes için erişilebilir kentsel hizmetler sunulan, yaşam kalitesi yüksek, yeşil ve dijital teknolojilere dayalı akıllı, güvenli, sürdürülebilir şehir ve yerleşimler oluşturmak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Şehirlerin planlamasında iklim değişikliği ve afetlere karşı dirençliliğin sağlanması, coğrafi özellikler ile kültürel ve doğal değerlerin gözetilmesi esas alınacak, başta yeşil alanlar olmak üzere kamusal alanların erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkesi çerçevesinde oluşturulması ve korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.851)		
Tedbir 851.7. Şehirlerde yeşil alanlar şehir büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, erişilebilirliği ile iklim ve coğrafyaya göre belirlenen tasarım kriterleri gözetilerek yeşil şehir vizyonu çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla planlanarak artırılacak, bu kriterler doğrultusunda tüm illerde millet bahçesi çalışmaları sürdürülecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), TOKİ, Yerel Yönetimler	1. 90 milyon m ² alanda millet bahçelerine ilişkin yer seçimi, projelendirme ve yapım çalışmaları yürütülecektir.
Şehirlerde topografyaya, tarihi ve kültürel birikimlere uyumlu ve sosyal yapı ihtiyaçlarını karşılayan mimari yaklaşım sağlanacak, mahalle kültürü ve kent bilinci ile aidiyeti geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.853)		
Tedbir 853.1. Şehirlerimizin özgün tarihi mimarisini, yere özgü anlam ve kimliğini ön plana çıkaran nitelikli kentsel tasarım anlayışının geliştirilmesine ilişkin mevzuat çalışması yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)	1. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca Onaylanacak Kentsel Tasarım Projelerinin Hazırlanmasına ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönergede ihtiyaç duyulan değişiklikler yapılacaktır.

<p>Tedbir 853.2. Her şehrin özgün karakterini, medeniyet birikimini gözeten insan odaklı, akıllı, yeşil, güvenli, iklim dirençli ve kimlikli şehir öğelerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığınca onaylanacak kentsel tasarım projelerinde; şehrin özgün karakterini, medeniyet birikimini gözeten insan odaklı, akıllı, yeşil, güvenli, iklim dirençli ve kimlikli şehir öğelerinin kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.854)</p>		
<p>Tedbir 854.1. Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine ilişkin kriterler uluslararası göstergeler dikkate alınarak geliştirilecek, ölçüm ve izlemeye yönelik mekanizma oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine ilişkin kentleri izleme sistemi geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.</p>
<p>Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen şehirler tarihi, sosyal ve kültürel dokuları gözetilerek iklim dostu, afete dirençli ve yaşam kalitesini yükselten bir şehircilik anlayışıyla yeniden inşa edilecektir. (Kalkınma Planı p.855)</p>		
<p>Tedbir 855.3. Şehir merkezlerinde depremden hasar görmüş sembolik ve manevi değeri yüksek-kültürel mirasın korunması ve onarımı sağlanacak, kent kültürünü yaşatan ve toplumun hatıralarının biriktiği alanlar aslına uygun olarak yeniden inşa edilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler</p>	<p>1. 2023 yılı Şubat ayında meydana gelen depremlerde yoğun yıkım yaşanan Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya, Osmaniye ve Gaziantep illerinde tarihi ve kültürel değeri haiz kent merkezlerinde yeniden inşa çalışmalarına devam edilecektir.</p>
<p>Sayısal, güncel ve güvenilir kadaströ verilerinin sunulması için altyapı çalışmaları tamamlanacak, bütünlük mülkiyet verilerinin elektronik ortamda sunulması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.858)</p>		
<p>Tedbir 858.1. Tek koordinat sistemine geçilecek ve kadaströ modernizasyonu tamamlanacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), TKGM</p>	<p>1. Kadaströ modernizasyon çalışmalarını tamamlamak üzere kadaströ güncelleme, iyileştirme ve sayısallaştırma gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 858.3. Kentsel alanlarda üç boyutlu şehir ve bina modelleri üretimi gerçekleştirilecek, çok boyutlu kadaströ altyapısı kurulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), TKGM, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Kentlerde üç boyutlu şehir ve üç boyutlu bina modellerinin üretilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Gayrimenkul piyasasının etkin işlemlerine katkı sağlanması amacıyla gayrimenkullerin gerçek değerinin takibine yönelik mekanizma kurulacaktır. (Kalkınma Planı p.859)</p>		
<p>Tedbir 859.1. Gayrimenkul değer değişimlerinin takip edilmesi ve taşınmaz değer haritalarının oluşturulabilmesi için teknik altyapı geliştirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), GİB, TKGM, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Taşınmazların değerlerine yönelik veriler ile mülkiyet bilgilerinin tutulmasına yönelik Tapu ve Kadaströ Bilgi Sistemine entegre bir gayrimenkul değer bilgi merkezi kurulacaktır.</p>

Tedbir 859.2. Gayrimenkul değerinin doğru tespit edilmesi için mevzuat altyapısı çalışmaları yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), GİB, TKGM, Yerel Yönetimler	1. Gayrimenkul değer tespitine yönelik mevzuat çalışması yapılacaktır.
---	---	--

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Kadastro Modernizasyonu Kapsamında Yenilenen/Sayısallaştırılan Parsel Sayısı (3)	Bin Adet	21 887	24 000	26 500
Türkiye Kentleri İzleme Çerçevesinde İzlenen Kent Sayısı	Adet	-	1	3

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Tapu ve Kadastro Programının performans göstergelerinden biridir.

2.4.4. Konut

a) Mevcut Durum

TÜİK verilerine göre 2024 yılında belediyeler tarafından 853.990 daire için yapı ruhsatı düzenlenmiştir. 2025 yılının ilk altı aylık döneminde ise 292.433 daire için yapı ruhsatı verilmiştir. 2024 yılında 640.779 konuta yapı kullanma izni düzenlenmiştir. Bu sayı 2025 yılının ilk yarısında 130.152 olmuştur.

Türkiye genelinde konut satışları, 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 19,2 artmıştır. Aynı dönemde, 342.641'i ilk satış, 786.086'sı ikinci el satış olmak üzere toplam 1.128.727 konut satılmıştır. 2024 yılında ise aynı dönemde 300.879'u ilk satış, 646.357'si ikinci el satış olmak üzere toplam 947.236 konut satışı yapılmıştır. İpotekli konut satışları, Eylül 2025'te bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 34,4 artarak 21.266 olarak gerçekleşmiştir. Toplam satışların yaklaşık yüzde 14,1'i ipotekli konut satışlarıdır.

Eylül 2025 itibarıyla Türkiye'de toplam konut sayısı 43,3 milyondur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) tarafından 2019-2024 döneminde 372.538 konutun inşaatı tamamlanarak hak sahiplerine teslim edilmiştir. Üretilen konutların yaklaşık yüzde 91'i sosyal konut niteliğindedir. TOKİ tarafından 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde 82.338 konut tamamlanmış olup yıl sonunda üretilmesi planlanan konut hedefine ulaşılması öngörülmektedir.

Konut üretiminde yaşlıların, gençlerin, engellilerin ve kadınların konuta erişiminin artırılması, dar gelirli için ekonomik olarak karşılanabilir konut üretilmesi, konut piyasasında beşeri ve teknik kapasitenin artırılması, uygulamada etkinlik, afetlere karşı risk azaltma ve dirençlilik, eskisinden daha sağlam inşa prensipleri doğrultusunda konutun çevresiyel bir bütün olarak ele alınması hedeflenmektedir. Bu kapsamda arz ve talep yönlü ihtiyaç duyulan veri kaynakları geliştirilerek, konut arz ve talebinin niteliğini veriyeye dayalı analizlerle belirlemeye yönelik araştırma ve projeler öncelikli görülmektedir.

7269 sayılı Kanun kapsamında Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler neticesinde yıkık, ağır ve orta hasarlı konut, işyeri ve ahır bulunan hak sahibi vatandaşlar için her türlü üstyapı, altyapı ve sosyal donatının inşası ve kredi desteği sağlanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından

AFAD koordinasyonunda belirlenen yeni yerleşim alanlarında TOKİ Başkanlığı, Emlak Konut Genel Müdürlüğü ve Bakanlık tarafından konut yapımı hızla devam etmektedir. Ayrıca hak sahiplerinin talebi doğrultusunda 7452 sayılı Kanun çerçevesinde Yerinde Dönüşüm Projesi kapsamında da konut üretimi gerçekleştirilmektedir. Deprem bölgesinde, Eylül 2025 itibarıyla 452.983 konutun ihalesi yapılmış, 304.836 konut hak sahiplerine teslim edilmiştir. Depremler sonrasında bugüne kadar 41 milyar TL'yi geçen kira yardımı yapılmıştır.

b) Amaç

Sürdürülebilir kentsel çevre için konut planlaması ve yönetiminin bütüncül olarak ele alınması ve veriye dayalı etkin işleyen konut piyasasında barınma hakkı çerçevesinde başta dar gelirli olmak üzere herkesin ekonomik olarak karşılanabilir, enerji verimli, dirençli, güvenli ve sağlıklı konutlara erişiminin sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Arz ve talep dengesi gözetilerek herkesin güvenli, dirençli, ekonomik olarak karşılanabilir konutlara erişimi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.862)		
Tedbir 862.1. Özellikle kentlerdeki barınma sorununa sağlıklı çözümler üretilebilmesi için dar gelirli, kadınlara, engellilere ve gençlere yönelik toplu konut uygulamaları yürütülecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, TOKİ, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sosyal Konut Projesi kapsamında 100 bin konut üretimine başlanacaktır.
Afetler sonucunda ortaya çıkan konut ihtiyacının karşılanmasında bütüncül, adil, maliyet etkin, şeffaflığı ve hesap verebilirliği esas alan çözümler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.863)		
Tedbir 863.1. Afetlerden etkilenenleri temel insani ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, güvenli, ulaşılabilir, afetlere karşı dayanıklı ve asgari hayati hizmetleri içeren afet konutları bütüncül bir planlama dâhilinde inşa edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD, TOKİ, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen illerdeki afet konutları inşaatları tamamlanacaktır.
Tedbir 863.2. Afet konutlarının yapımında afetzedelerin barınma ihtiyacını en kısa zamanda karşılayacak şekilde hak sahipliği, geri ödeme ve finansman yöntemleri ile ilgili mevzuat yeniden ele alınacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Hak sahibi vatandaşların borçlandırma, tahsil-takip işlemlerinin daha etkin kontrolü için mevzuat güncelleme çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 863.3. Afetzedelerin barınma ihtiyacının karşılanmasında standart, işlem sürelerini kısaltan, afetten etkilenme ve konut sahipliğini hakkaniyetle uygun şekilde dikkate alan modeller ve süreçler geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Afetzedelerin barınma ihtiyacının karşılanmasında hak sahipliği, yeni yerleşim yerine ilişkin planlama, geri ödeme ve finansman yöntemleriyle ilgili mevzuat değişikliği yapılacaktır.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Dar ve Orta Gelirli Yönelik Yıllık Üretilen Konut Sayısı	Adet	100 000	100 000	100 000

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.4.5. Çevrenin Korunması

a) Mevcut Durum

Çevrenin etkin korunmasının sağlanması, Türkiye'nin ve dünyanın sosyo-ekonomik açıdan refahını uzun dönemde geliştirecek en önemli konulardan biridir. Hızla artan nüfus, şehirleşme, ekonomik faaliyetler ve çeşitlenen tüketim alışkanlıkları çevre üzerindeki baskıyı artırmakta ve başta iklim değişikliği olmak üzere çölleşme, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kuraklık gibi birçok çevre probleminin her geçen gün insan yaşamını ve kalkınma sürecini daha belirgin bir şekilde etkilemesine neden olmaktadır. Bu kapsamda çevre ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi gittikçe önem kazanmaktadır.

Türkiye'de çevre sorunlarına yönelik politikalar, 2053 yılı net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda, Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin 2030 yılına kadar ulaşmayı hedeflediği Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarıyla (SKA) uyumlu bir şekilde geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Bu kapsamda çevre alanında kurumsal kapasite, mevzuat ve standartların geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında kararlı hedefler belirleyerek konuya ilişkin hassasiyetini küresel ölçekte ortaya koymaktadır. 2021 yılında Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınma hakkına halel getirilmemesi şartıyla Paris Anlaşmasına taraf olunmuştur. Ardından, Türkiye'nin 2053 net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda hazırlanan Türkiye'nin Uzun Dönemli İklim Stratejisi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekretaryasına Kasım 2024'te sunulmuştur. Paris Anlaşması gereğince taraf ülkelerin Ulusal Katkı Beyanlarını (NDC) güncelleme yükümlülüğü doğrultusunda, İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu (İDUKK) kararıyla Türkiye'nin İkinci Ulusal Katkı Beyanı Birleşmiş Milletler İklim Zirvesinde ilan edilmiş, 2035 yılı için sera gazı emisyonlarının 466 milyon ton CO₂ eşdeğeri azaltılarak toplam 643 milyon ton CO₂ eşdeğeri seviyesine düşürülmesi taahhüt edilmiştir.

Türkiye'nin 2053 net sıfır emisyon ve yeşil büyüme hedefleri doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele için yasal çerçeveyi oluşturan İklim Kanunu 9 Temmuz 2025'te yürürlüğe girmiştir. Kanunla emisyon izni esaslı Emisyon Ticaret Sisteminin (ETS) yasal dayanağı oluşturulmuş, Sınırdaki Karbon Düzenleme Mekanizması (SKDM) ve Paris Anlaşmasının 6 ncı maddesiyle uyumlu ulusal karbon piyasasının altyapısı tesis edilmiştir. İklim Kanunu kapsamında, ETS'ye ilişkin esaslar, sera gazı izleme, raporlama ve doğrulama sistemleri ile izin-tahsis süreçlerine dair ikincil mevzuat ve uygulama altyapısına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca, Kanunla yeşil finansman ve Türkiye Yeşil Taksonomisine dayalı mekanizmalar düzenlenmiş, karbon yutaklarının korunması ve korunan alanların ekosistem hizmetlerine katkısını artırmaya yönelik yasal çerçeve güçlendirilmiştir.

Sanayi sektöründe çevresel performansın artırılması ve temiz üretim uygulamalarının yaygınlaştırılmasına yönelik olarak hazırlanan Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği 14 Ocak 2025 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Yönetmelikle hava,

su, toprak, gürültü ve koku kirliliğine neden olan sanayi kaynaklı emisyonlar ve atıkların kaynağında önlenmesi ve azaltılması hedeflenmektedir. Yönetmelik kapsamında uygulamaya konulacak olan Sanayide Yeşil Dönüşüm (SYD) Belgesiyle sanayi tesisleri mevcut en iyi teknikler ve çevresel sınır değerler çerçevesinde F'den A'ya sınıflandırılacak ve çevresel performansları belgelendirilecektir.

Yasal düzenlemelere ilave olarak, ülkemiz denizlerinin çevreci ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak, deniz yetki alanları ve haklarının korunmasını temin etmek ve bu hususlardaki strateji ve planlama çalışmalarında eşgüdümü güçlendirmek üzere Deniz Mekânsal Planlama Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 10 Temmuz 2025 tarihinde yapılan yasal düzenlemeyle Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı kamu tüzel kişiliğini haiz, özel bütçeli kamu kuruluşu olarak yeniden teşkilatlanmıştır.

Ülkemiz coğrafi konumu itibarıyla iklim değişikliğinden en çok etkilenecek ülkeler arasında yer aldığından, uyum kapasitesinin geliştirilmesi ile ekonominin ve toplumun iklim risklerine dayanıklılığının artırılmasına yönelik sürdürülen çalışmalar önem arz etmektedir. Bu kapsamda, Muğla, Konya, Samsun ve Sakarya olmak üzere dört pilot il için 2025-2030 dönemini kapsayan Yerel İklim Değişikliğine Uyum Stratejileri ve Eylem Planları hazırlanmıştır. İllerde yerel düzeyde uyum planı hazırlanmasına ilişkin esasları belirleyen Yerel İklim Değişikliği Eylem Planları Hakkında Yönetmelik çalışmalarına devam edilmektedir.

Ülkemizin sahip olduğu zengin biyolojik çeşitlilik ile genetik kaynakların korunması için değişik statülerde korunan alan sayısı 2024 yılında 5.891'e çıkarılarak deniz ve karadaki korunan alanların yüzölçümü yaklaşık 10,4 milyon hektara ulaşmıştır. 2024 yılında kara üzerindeki toplam korunan alanların ise ülke yüzölçümüne oranı yüzde 7,86'dır.

Çevre kalitesinin izlenmesi için laboratuvar altyapısı güçlendirilmekte ve izleme sistemleri geliştirilmektedir. Ulusal Hava Kalitesi İzleme Ağındaki istasyon sayısı Ekim 2025 itibarıyla 383'e ulaşmıştır.

2023 yılı verilerine göre ülkemizde kamunun, özel sektörün, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar ile hanehalkının çevre koruma harcamaları bir önceki yıla nazaran yüzde 56,8 artış göstererek 224,6 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu harcamanın yüzde 66,8'i özel sektör, yüzde 28,1'i kamu ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, yüzde 5,1'i ise hanehalkı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çevre koruma amaçlı kamu ve özel sektör yatırım harcamaları 38,2 milyar TL olarak kayda geçmiştir.

Sürdürülebilir çevre hedefleri doğrultusunda yaşam döngüsü boyunca olumsuz çevresel etkileri azaltılmış ürün veya hizmetleri teşvik etmek amacıyla oluşturulan çevre etiketi sistemi kapsamında kriteri belirlenmiş ürün ve hizmet grubu sayısı 2025 yılında 19'a yükseltilmiştir.

b) Amaç

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) doğrultusunda iklim değişikliğinin etkilerine karşı dirençli ve düşük karbonlu bir ekonomiye geçişin sağlanması, sosyal adalet anlayışıyla çevre ile doğal kaynakların korunması ve yönetilmesi, toplumun çevreye karşı duyarlılığı ve bilincinin artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
İklim risklerine karşı, uluslararası iklim değişikliği müzakereleri, Paris Anlaşması ve Türkiye'nin Ulusal Katkı Beyanı çerçevesinde ulusal koşullar gözetilerek sera gazı emisyonlarının azaltımı ve iklim değişikliğine uyum eylemlerinin güçlendirilmesine yönelik ilgili tüm paydaşlarla işbirliği içinde yol haritaları hazırlanacak, mevzuat düzenlemeleri yapılacak ve kurumlar arası eşgüdüm sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.865)		
Tedbir 865.3. "Paris Anlaşması" hedeflerine ulaşmak amacıyla sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim değişikliğine uyum ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında atılacak adımları ortaya koymak üzere strateji ve eylem planları hazırlanacak ve uygulamaya geçirecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı güncellenecektir. 2. Türkiye'nin yeşil dönüşümünü destekleyen emisyon azaltım teknolojisi girişimlerinin envanteri oluşturulacaktır.
Tedbir 865.4. "Yeşil Mutabakat Eylem Planı" kapsamında sektörel yol haritaları güncellenecek, izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecek ve mevzuat çalışmaları yürütülecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Cam ve seramik sektörleri için düşük karbonlu yol haritaları hazırlanacaktır.
Kaynakların verimli kullanımını sağlamak üzere döngüsel ekonomiye geçiş çerçevesinde sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıpları hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.866)		
Tedbir 866.1. Sürdürülebilir tüketim ve üretime ilişkin mevcut en iyi çevresel uygulamaların yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Ulusal Eylem Planı yayımlanacak ve izlemesi yapılacaktır. 2. Eylem Planı kapsamındaki yedi sektöre ilişkin çevresel en iyi uygulamalar kılavuzu yayımlanacak ve farkındalık artırıcı bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.
Tedbir 866.3. Tüm atıkların insan sağlığına ve çevreye olan zararlı etkilerinin en aza indirilebilmesi için havaya, suya ve toprağa salımına ilişkin gerekli tedbirler alınacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Endüstriyel Emisyonların Yönetimi Yönetmeliği kapsamında, sanayi tesislerinin çevresel performanslarının değerlendirilmesi, sınıflandırılması ve yeşil dönüşüm sürecinin dijital platformlar aracılığıyla izlenmesine yönelik SYD sistemi oluşturulacaktır.
Tedbir 866.5. Çevre etiketi sistemi yaygınlaştırılacak, çevre dostu ürün ve hizmetlerin rekabet gücü artırılabilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)	1. İki ürün ve hizmet grubunda çevre etiketi kriteri yayımlanacaktır.
İklim değişikliğiyle mücadelede kapasite ve toplumsal bilincin artırılması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.868)		

<p>Tedbir 868.1. Tüm paydaşlara yönelik eğitim, bilinçlendirme ve kapasite geliştirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İllerde iklim değişikliğine uyum kapasitesini artırmak üzere karar destek araçları geliştirilecek, pilot uygulamalar yapılacak ve eğitimler düzenlenecektir.</p>
--	---	--

Yeşil dönüşüm süreçleri desteklenerek rekabet gücünün korunması için ulusal karbon fiyatlandırma araçları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.869)

<p>Tedbir 869.1. Ulusal Emisyon Ticaret Sistemi (ETS)'nin kurulmasına yönelik mevzuat ve diğer altyapı hazırlıkları tamamlanarak sistem uygulamaya geçirilecektir.</p>	<p>Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, EPDK, İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. ETS piyasalarının işletimine ilişkin gerekli altyapı çalışmaları ve işlem kayıt sistemi tamamlanacaktır.</p>
---	---	--

<p>Tedbir 869.2. Ulusal Emisyon Ticaret Sisteminde oluşacak karbon fiyatına tamamlayıcı nitelikte olabilecek karbon fiyatlandırma araçları değerlendirilecek, kalkınma ve yatırım ortamı üzerinde yol açacağı ekonomik ve sosyal etkiler analiz edilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Düşük karbonlu ekonomiye geçişi desteklemek ve dış ticarete rekabeti korumak amacıyla AB ile uyumlu Türkiye ETS kurulacak; gerekli teknik ve mevzuat altyapısı tamamlanarak işler hale getirilecektir. Ulusal ETS'de oluşacak karbon fiyatını tamamlayıcı araçlar değerlendirilecek, bu kapsamda analiz çalışmaları yapılacaktır.</p>
---	--	---

<p>Tedbir 869.3. Karbon piyasaları kapsamında ulusal denkleştirme sistemine yönelik çalışmalar yürütülecek ve uluslararası karbon piyasalarına katılımcı koşullarına ilişkin politika belirlenmesine yönelik analiz çalışmaları yapılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Karbon piyasaları kapsamında ulusal denkleştirme sistemine yönelik çalışmalar yürütülecek ve uluslararası karbon piyasalarına katılım koşullarına ilişkin politika belirlenmesine yönelik analiz çalışmaları yapılacaktır.</p>
--	--	--

İklim değişikliğiyle mücadele kapsamındaki azaltım ve uyum süreçlerinde sürdürülebilir finansman modelleri geliştirilerek yeşil finansmana erişim imkânları artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.870)

<p>Tedbir 870.1. Ülkemizin özgün ihtiyaçlarını gözeterek ve uluslararası standartlarla uyumlu çevresel olarak sürdürülebilir bir iktisadi faaliyetin taşınması gereken nitelikleri belirleyen bir ulusal sınıflandırma sistemi oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İklim Değişikliği Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Türkiye Yeşil Taksonomi Yönetmeliği yayımlanacaktır.</p>
---	---	--

<p>Tedbir 870.2. Düşük karbonlu ekonomiye geçiş için finansman kaynakları çeşitlendirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Yeşil dönüşüm için kalkınma finansmanı kaynaklarının kullanımına Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası dahil edilecektir.</p>
<p>Tedbir 870.3. Çevresel, sosyal ve yönetsimsel kriterler çerçevesinde uluslararası finans piyasalarına katılım hızlandırılacak, yeşil dönüşüme yönelik yenilikçi ve sürdürülebilir finansman araçları geliştirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İşletmelerin tesis ve süreç optimizasyonunu geliştiren, enerji verimliliği ve tasarruf potansiyeli yüksek teknolojik yatırımları desteklenecektir.</p>
<p>Çevresel veri setleri ve göstergelerin uluslararası standartlara uygun olarak düzenli bir şekilde üretimi ve paylaşımı sağlanacak, izleme ve değerlendirme sistemleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.871)</p>		
<p>Tedbir 871.1. Tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmelerin getirdiği yükümlülükler çerçevesinde verilerin şeffaf, karşılaştırılabilir ve güvenilir bir şekilde sunulması kalitesinin artırılması ve raporlanmasına yönelik veri altyapısı geliştirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. EMEP Protokolü kapsamında emisyon envanteri, senaryo ve projeksiyonlara ilişkin veri altyapısında boşluk analizi yapılacak ve raporlama kapsamını genişletmeye yönelik iyileştirme planı hazırlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 871.2. Tüm alıcı ortamlardaki çevresel izleme verilerinin değerlendirilmesi ve yönetimine yönelik altyapı geliştirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Sürekli İzleme Merkezi geliştirilmeye devam edilecektir.</p>
<p>Karasal ve denizel ekosistemler ile ekosistem hizmetlerinin korunması, iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kullanımı ile biyolojik çeşitliliğin korunması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.872)</p>		
<p>Tedbir 872.1. Karasal ve denizel korunan alanlar artırılacak, karbon yutak alanları genişletilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Karasal korunan alanların ülke yüzölçümüne oranını artırmak amacıyla doğal sit alanı tescil işlemleri hızlandırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 872.5. Nesli tehlike altında olan ve koruma altına alınan yaban hayvanlarının üretimi ve uygun doğal alanlara yerleştirilmesine ilişkin envanter ve izleme çalışmaları yapılacak, av ve yaban hayatının sürdürülebilir yönetimi sağlanacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Nesli tehlike altında olan ve koruma altına alınan yaban hayvanlarının üretimi, yaban hayvanı üretme istasyonlarında sürdürülecektir.</p>
<p>Hava kirliliğinin önlenmesi ve kalitesinin iyileştirilmesi için hava kalitesi yönetim uygulamaları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.873)</p>		

Tedbir 873.1. Sanayi, enerji ve ulaştırma sektörlerinden kaynaklanan hava kirliliğinin önlenmesi ve kalitesinin iyileştirilmesine yönelik hava kalitesi yönetim uygulamaları etkinleştirilecek ve emisyonların kontrolü sağlanacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. HEY Portalı ve NEFES hava kalitesi tahmin yazılımları kullanılarak evsel ısınma, sanayi ve ulaşım kaynaklı hava kirliliği noktaları tespit edilecek, Temiz Hava Eylem Planları için bilimsel temelli veri üretimi sürdürülecektir.
---	--	---

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
Hava Kalitesi İzleme Ağındaki İstasyon Sayısı (Kümülatif)	Adet	382	383	384
Karasal Korunan Alanların Ülke Yüzölçümüne Oranı	Yüzde	7,86	9,85	9,88
Çevre Etiket Sistemi Kapsamında Belirlenen Ürün ve Hizmet Grubu Sayısı (Kümülatif)	Adet	15	19	21
Planlı Birleşik Çevre Denetimi Sayısı	Adet	2 170	2 273	2 386

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.4.6. Kentsel Altyapı

a) Mevcut Durum

İçme ve kullanma suyu şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 99 seviyesindedir. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında içmesuyu şebeke inşaatı ihtiyacı azalırken içmesuyunu artırma ihtiyacı artmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre 2024 yılında içmesuyu temin ve dağıtım sistemlerindeki su kayıp oranı ülke genelinde yüzde 31 olarak hesaplanmıştır. Su temin sistemindeki kayıp ve kaçaklar azaltılarak iklim değişikliği ve kuraklığın etkilerine karşı su kaynaklarının verimli kullanılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu bağlamda suyun sürdürülebilir yönetimi kapsamında belediyeler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımını artırmak amacıyla başlatılan Belediye Su Kardeşliği uygulamasına bu yıl 15 belediye katılmış olup toplam 62 belediye iyi uygulama örneklerini ve tecrübelerini paylaşmaktadır. 27 Aralık 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Su Verimliliği Yönetmeliği su verimliliği sisteminin kurulması, izlenmesi ve belgelendirilmesi ile il planlarının hazırlanmasına ilişkin usul ve esasların belirlenerek su kaynaklarının korunması ve verimli kullanılmasını amaçlamaktadır. Suyu verimli kullanan tesislere mavi, yeşil ve turkuaz olmak üzere üç farklı seviyede Su Verimliliği Belgesi verilecektir. Kentsel yeşil alanlarda suyun daha verimli kullanılabilmesi amacıyla kurakçıl peyzaj uygulamalarına yönelik rehber doküman yayımlanmış, uygulamaya esas olacak usul ve esasları içeren 10502 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı da 18 Ekim 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Ulusal Su Kurulu toplantıları devam etmekte olup dördüncü toplantısı gerçekleştirilmiş ve 2025-2035 dönemini kapsayan Ulusal Su Planı, Kurul'da onaylanmıştır. Toplam 8 hedef, 40 strateji ve 186 eylemden oluşan Plan kurumsal yapı, mevzuat geliştirme, izleme sistemleri, su kalitesi ve miktarı yönetimi, iklim değişikliğine uyum, su verimliliği, afet ve

risk yönetimi, akıllı su yönetimi, finansman mekanizmaları ile eğitim, farkındalık ve işbirliği başlıkları altında çok boyutlu çözüm önerileri sunmaktadır.

Ülkemizde bulunan 25 havzadan, 12 havza (Susurluk, Büyük Menderes, Konya, Meriç-Ergene, Gediz, Küçük Menderes, Kuzey Ege, Burdur, Yeşilirmak, Akarçay, Batı Akdeniz ve Sakarya) için Nehir Havza Yönetim Planları hazırlanmış olup 7 havza (Kızılırmak, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Marmara, Antalya, Doğu Akdeniz ve Seyhan) için planlar hazırlanmaktadır. Kalan 6 havza için planlama çalışmaları devam etmektedir.

Su kaynaklarının havza bazında dengeli bir şekilde paylaşılması, kurak dönemler göz önünde bulundurularak geleceğe yönelik planlamaların yapılması ve sektörlerin ihtiyaç duyduğu suyun verimli ve düzenli şekilde karşılanması amacıyla 11 havza (Seyhan, Konya, Akarçay, Küçük Menderes, Gediz, Burdur, Büyük Menderes, Kuzey Ege, Batı Akdeniz, Aras, Çoruh) Sektörel Su Tahsis Planları tamamlanmış, 10 havza (Antalya, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Akdeniz, Kızılırmak, Marmara, Sakarya, Susurluk, Meriç-Ergene, Yeşilirmak) ise planlama çalışmalarının hazırlanması sürdürülmektedir.

İçme-kullanma sularının kaynaktan son kullanıcıya kadar hem olağan koşullarda hem de deprem, taşkın, kuraklık, salgın, siber saldırı gibi olağanüstü durumlarda sağlıklı ve güvenli şekilde ulaştırılmasının sağlanması amacıyla içme-kullanma suyu güvenlik planları çalışmaları devam etmektedir. Gaziantep için çalışmalar tamamlanmış olup Sakarya, Kocaeli, Düzce illeri ve Sapanca Gölü için hazırlıklar devam etmektedir.

Su ve Kanalizasyon Programından (SUKAP) faydalanan proje sayısı Eylül 2025 itibarıyla 1.525'e ulaşmış olup 1.457 proje tamamlanmış ve 68 proje devam etmektedir. 2011-2025 döneminde 2025 yılı fiyatlarıyla toplam 116 milyar TL hibe ve uygun şartlarla 195 milyar TL kredi İLBANK aracılığıyla tahsis edilmiştir.

TÜİK verilerine göre 2022 yılında kanalizasyon şebekesiyle hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 93'tür. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı verilerine göre atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı yüzde 91 seviyesindedir.

Atıksu Arıtma Tesislerinin (AAT) tasarımından kaynaklanan işletme problemlerinin en aza indirilmesi amacıyla, kaynak ve enerji verimliliğini hedefleyen atıksu arıtma tesislerinin tasarlanmasının planlandığı AAT Ulusal Tasarım Kriterleri Belirleme Projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında inceleme ve değerlendirme süreci devam etmekte olup evsel ve kentsel AAT'lerde tasarım hatalarından kaynaklanan işletme sorunlarının belirlenmesine yönelik mevcut durum analizi yapılmıştır.

Ülkemizde faaliyet gösteren sanayi tesisleri dikkate alınarak sektörel atıksu profilinin belirlenmesi, sanayi sektörleri için atıksu envanterinin oluşturulması, sektörlere özgü konvansiyonel kirleticiler, ağır metaller ve diğer tehlikeli maddelerin tespit edilmesi amacıyla başlatılan Endüstriyel Atıksu Profili Belirleme Projesi kapsamında saha ziyaretleri ve sektörel eğitimler başlatılmış, tespitlere ilişkin ara rapor hazırlanmıştır.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen illerde içmesuyu ve kanalizasyon altyapısının yeniden inşası amacıyla dış finansman kredisi sağlanmış olup İLBANK aracılığıyla ilgili belediyeleri borçlandırmadan yürütülen Türkiye Deprem Sonrası İyileşme ve Yeniden İmar Projesi devam etmektedir.

TÜİK verilerine göre 2022 yılında toplanan evsel nitelikli atık miktarı yaklaşık 32,4 milyon tondur. Mevcut atık yönetim planlarının sıfır atık yönetim planı ile uyumlu hale getirilmesi, ayrı toplama verimliliğinin kaynağında artırılması ve yaygınlaştırılması, geri

kazanım ve bertaraf yöntemlerinin belirlenmesi amacıyla Ulusal Atık Yönetimi ve Eylem Planı revizyon çalışmalarında son aşamaya gelinmiştir.

Eylül 2025 itibarıyla işletmede olan düzenli depolama tesisi sayısı 97 olup bu tesislerle 1.252 belediyede 77,3 milyon nüfusa hizmet verilmektedir. 2016 yılında 2 yakma ve 56 tıbbi atık sterilizasyon tesisi bulunurken bu tesislerin sayısı 2024 yıl sonu itibarıyla sırasıyla 3 ve 67 olmuştur.

Eylül 2025 itibarıyla 383 tehlikeli atık geri kazanım tesisi, 11 birinci sınıf düzenli depolama tesisi, 103 yakma ve beraber yakma tesisi bulunmaktadır.

Katı atık yönetiminde öncelikle üretilen atık miktarının azaltılması ve atığın kaynağa ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hanehalklarının bilinçlendirilmesi çalışmaları ile yerel yönetimlerin atığın kaynağa ayrı toplanmasına ilişkin kapasitesinin artırılması faaliyetleri devam etmektedir.

Belediyeler katı atık yönetiminde toplama, taşıma ve bertaraf konusunda önemli gelişmeler kaydetmiş olup katı atık tesislerinin çevresel sorunlara yol açmaması için usulüne uygun olarak işletilmesi ve düzenli olarak denetlenmesi çalışmaları sürdürülmektedir. Düzenli depolama tesisi sayısı artmakla birlikte faaliyetteki tesislerin dolan kapasitesinin artırılması için ilave depolama alanı ve ön işlem tesislerinin yapımına devam edilmektedir. Ayrıca düzensiz döküm sahalarının rehabilitasyonu ve kırsal alanda katı atıkların yönetimiyle ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Katı atık yönetiminde belediyelerin zamanı ve finansman kaynaklarını daha verimli kullanmaları amacıyla mahalli idare birlik modelinin etkinliğinin artırılması önemli görülmektedir.

Belediye atıklarının insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi amacıyla belediyelerin finanse etmekte zorlandıkları katı atık projelerinin desteklenmesi için 2017 yılında Katı Atık Programı (KAP) başlatılmıştır. Bu kapsamda Eylül 2025 itibarıyla 15 aktarma istasyonu uygulama projesi hazırlanması, sekiz aktarma istasyonu yapımı, dokuz düzenli depolama lotu yapımı, bir entegre atık yönetim tesisi yapımı, bir ön işlem tesisi yapımı, iki entegre atık yönetim tesisi uygulama projesi hazırlanması, 13 düzenli depolama tesisi uygulama projesi hazırlanması işleri tamamlanmıştır. Diğer taraftan dört düzenli depolama lotu yapımı, bir entegre atık yönetim tesisi yapımı, bir entegre atık yönetim tesisi uygulama projesi ve bir ön işlem tesisi yapım işlerine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülen Sıfır Atık Projesi kapsamında Haziran 2017-Eylül 2025 döneminde 205 bin bina ve yerleşkede sıfır atık yönetim sisteminin uygulanmasına başlanmıştır. Aynı dönemde sıfır atık uygulamaları hakkında 25 milyon kişiye eğitim verilmiştir. Sıfır atık yönetim sisteminin idari, mali ve teknik unsurları açısından tasarımı ve planlama kriterlerini, değerlendirme unsurlarını ve uygulama esaslarını belirlemek; sistemin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaları düzenlemek amacıyla 11 kılavuz hazırlanmıştır. Diğer taraftan yerel ölçekte strateji belirlemek, kısa ve uzun vadeli hedefler koymak amacıyla 81 ilde hazırlanan İl Sıfır Atık Yönetim Planları hayata geçirilmiştir.

2024/4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile bina ve yerleşkeler ile mahalli idarelere kurulması zorunlu hale getirilen sıfır atık yönetim sisteminin mevzuata uygun ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından gerekli denetim ve takip yapılmakta, sistemle ilgili eksikliklerin giderilmesine yönelik mahalli idarelere destek sağlanmaktadır.

Sıfır atık uygulamasının başladığı 2017 yılından 2024 yılı sonuna kadar 32,5 milyon ton kağıt-karton, 9,1 milyon ton plastik, 3,1 milyon ton cam, 6,4 milyon ton metal ve 23,4 milyon ton organik ve diğer geri kazanılabilir atıklar olmak üzere toplamda yaklaşık 74,5 milyon ton geri kazanılabilir atığın ekonomiye dönüşü sağlanmıştır. Proje başlangıcında yüzde 13 olan geri kazanım oranının 2035 yılında yüzde 60'a, 2053 yılında ise yüzde 70'e çıkarılması hedeflenmektedir.

Ocak 2019-Haziran 2025 döneminde ücretli poşet uygulamasıyla plastik poşet kaynaklı yaklaşık 2,6 milyon ton plastik atığın oluşumu engellenmiştir. Bu azalmayla plastik poşet üretimi için gerekli plastik hammadde ithali önlenmiş ve yaklaşık 20 milyar TL tasarruf edilmiş, yaklaşık 121 bin ton sera gazı salımı engellenmiştir.

Atık yağlar, atık pil ve akümülatörler, ömrünü tamamlamış lastikler, elektrikli ve elektronik eşya atıkları, bitkisel atık yağlar, hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı, ömrünü tamamlamış araçlar gibi özel atıkların toplanması, taşınması, geri kazanımı ve bertarafına yönelik eğitim, bilinçlendirme ve mevzuat çalışmaları devam etmektedir.

İçecekler için cam, plastik (PET) veya alüminyum malzemeden üretilmiş olan ambalajların geri dönüşümünü amaçlayan Depozito İade Sisteminin 2026 yılında uygulamaya geçirilmesi planlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çevre Asamblesinin (UNEA) 28 Şubat-2 Mart 2022 tarihlerinde düzenlenen beşinci oturumunda plastik kirliliğinin sonlandırılmasına ilişkin uluslararası bağlayıcılığı olan bir araç geliştirilmesi konusunda UNEA 5/14 sayılı Karar alınmış olup bahse konu karar doğrultusunda Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) tarafından oluşturulan Hükümetlerarası Müzakere Komitesinin çalışmaları devam etmektedir.

Daha verimli kaynak ve atık yönetimine katkıda bulunan döngüsel ekonomiye geçişin teşvik edilmesi, AB Döngüsel Ekonomi Modeli doğrultusunda Türkiye'nin döngüsel ekonomiye geçişte kurumsal ve teknik kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla ülkemiz şartlarına uygun kapsamlı bir Ulusal Döngüsel Ekonomi Stratejisi ve Eylem Planı (2025-2028) tamamlanmıştır.

Ülkemizde toplu taşımanın ve motorsuz ulaşım türlerinin geliştirilerek kentiçi ulaşımda yaşanan trafik sıkışıklığının ve buna bağlı olarak ortaya çıkan zaman kaybı, yakıt tüketimi ile çevre ve gürültü kirliliği sorunlarının azaltılabilmesi amacıyla önemli yatırımlar yapılmaktadır. Trambüs, elektrikli otobüs gibi emisyon üretmeyen toplu taşıma araçlarının yanı sıra tramvay, metro gibi raylı sistem araçlarının kullanımı yaygınlaşmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Eskişehir, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Konya ve Samsun'un aralarında bulunduğu 12 büyükşehirde raylı sistemlerle toplu taşıma hizmeti verilmeye devam edilmektedir.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığınca yapım çalışmalarına devam edilen Halkalı-İstanbul Yeni Havalimanı Metro Hattı'nın Arnavutköy-Halkalı kesiminin hizmete açılmasıyla İstanbul'da raylı sistem hat uzunluğu 406,3 km'ye ulaşacaktır. Ayrıca Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yürütülen ve toplam uzunluğu 26,2 km olan Gebze OSB - Darıca Sahil Raylı Sistem Hattı, Bursa Emek Şehir Hastanesi Hafif Raylı Sistem Hattı ve Altunizade-Ferah Mahallesi-Çamlıca Metro Hattı projelerinin 2026 yılında tamamlanması öngörülmektedir.

b) Amaç

Kentsel altyapıda sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişimin sağlandığı, atıksu ile katı atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirildiği, kentiçi ulaşımda

ise maliyet etkin, temiz ve enerji verimli, tüm bireyler için kolay erişilebilir, modlar arası güçlü bağlantının sağlandığı sürdürülebilir sistemlerin oluşturulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Su kaynaklarının koruma kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir, bütüncül, etkin ve verimli şekilde yönetimi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.875)		
Tedbir 875.3. Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu ile havza kurulları ve il su kurullarının daha etkin hale getirilmesi sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Ulusal, havza ve il düzeyindeki su kurulları düzenli olarak toplanacak, İl Su Kurullarının yerelde su yönetimi, izleme ve uygulama süreçlerinde etkinliği güçlendirilecektir.
İklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri tespit edilecek ve iklim değişikliğine uyum sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.877)		
Tedbir 877.2. Türkiye genelinde iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkileri güncel veri setleri ve senaryolar kullanılarak belirlenecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	1. 25 nehir havzası için hidrolojik döngüye etki eden gelecek dönem iklim projeksiyonları hazırlanacaktır.
Su kaynakları miktar, kalite ve ekosistemler açısından korunacak ve iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.878)		
Tedbir 878.1. Kalite ve toplam su potansiyeli bilgilerini içeren su kaynakları envanteri oluşturulacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Tüm illerde İl Su Kurulları bünyesinde içme-kullanma suyu güvenliğinin sağlanması amacıyla mevcut durum darboğazları ve çözüm önerilerini içeren raporlar hazırlanacaktır. 2. 878 yeni noktada suyun miktar ve kalitesi izlenecektir.
Tedbir 878.3. Sanayi kaynaklı su kirliliğinin önlenmesi için temiz üretim teknikleri hayata geçirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1. Sanayiden kaynaklanan atıksu yönetimi kapsamında Mevcut En İyi Teknikler (MET) Sonuç Belgesi doğrultusunda mevzuat taslağı hazırlanacaktır.
Tedbir 878.5. Su tahsisinde arz-talep dengesi gözetilerek suyun en faydalı şekilde kullanımına yönelik sektörel tahsis planlaması yapılacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sekiz havzada Sektörel Su Tahsis Planları hazırlanmasına devam edilecektir.
Tedbir 878.7. Maden sahası ruhsatları verilirken yeraltı sularına olabilecek olumsuz etkiler göz önünde bulundurulacak, yeraltı suyu kuyularına ait koruma bantları belirlenecek, kaçak kullanımların önüne geçilecek, yeraltı suyunun sürdürülebilir kullanımı sağlanacaktır.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Yeraltı suyunun sürdürülebilir kullanımının sağlanması için yedi havzada nehir havza yönetim planları tamamlanacaktır.

<p>Tedbir 878.8. Döngüsel ekonomi kriterleri de dikkate alınarak ülkemize özgü atıksu arıtma tesisi tasarım normları ve kriterleri belirlenecek, tasarım yazılımı geliştirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler</p>	<p>1. 21 testiste deneysel karakterizasyon çalışmaları tamamlanacak ve biyorafineri potansiyelinin değerlendirilmesi yapılacaktır. 2. Süreç analizi ve tasarımı kitapları hazırlanacaktır.</p>
<p>Suyun verimli kullanımı sağlanacak, gelir getirmeyen su kullanımının en aza indirilmesi için gerekli tedbirler hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.880)</p>		
<p>Tedbir 880.1. Değişen İklimle Uyum Çerçevesinde Su verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planında tanımlanan eylemlerin hayata geçirilmesi sağlanacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Su Verimliliği Eylem Planı kapsamında sorumlu kurumlarca gerçekleştirilen çalışmaların takibine devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 880.2. Ekonomik kaçak seviyesi indeksleri kullanılarak suyun gerçek değeriyle su kayıp oranı ve gelir getirmeyen su hedefleri belirlenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Ekonomik kayıp seviyesi ve su kayıp oranı ile gelir getirmeyen su oranının hesaplanmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 880.3. Belediyelerin su kayıp kaçakla mücadelede yönelik faaliyetleri desteklenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Belediyeler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlanmasına yönelik programlar düzenlenecektir.</p>
<p>Tedbir 880.4. Sanayide mevcut en iyi tekniklere geçilerek su verimliliği artırılabilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı</p>	<p>1. Endüstriyel su verimliliği uygulamalarının yaygınlaştırılması amacıyla hazırlanan sektörel rehberler kapsamında bilgilendirme programları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 880.5. Deniz suyunun artırılması, yağmur suyu hasadı ve gri suyun yeniden kullanımı gibi hususlarda mevzuat altyapısı geliştirilecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Ulusal Su Kurulu tarafından alınan karar kapsamında iklim dostu şehirler oluşturulması amacıyla atıksuyun geri kazanılarak yeniden kullanılması, yağmur suyunun hasadı ve gri su sistemi gibi uygulamalara yönelik çalışmalar gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 880.6. Yerel yönetimlerin su bütçelerini oluşturmasını sağlanacak, su dengesi ve kayıpların belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Sisteme giren su, su kayıpları ve gelir getirmeyen su miktarının takibinin daha sağlıklı yapılabilmesi için güvenilir veri setlerinin oluşturulmasına yönelik belediyelere teknik destek sağlanacaktır.</p>
<p>Katı atık yönetiminin döngüsel ekonomi ilkeleri gözetilerek etkinleştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.881)</p>		
<p>Tedbir 881.3. Döngüsel ekonomiye geçiş kapsamında atık yönetimine ilişkin beşeri ve teknik kapasitenin oluşturulması amacıyla programlar düzenlenecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Atık yönetimine ilişkin çalışmaların verimliliğinin artırılması için eğitim faaliyetleri yürütülmeye devam edilecektir.</p>

<p>Tedbir 881.4. Geri kazanılmış ikincil ürüne ait teknik standartlar geliştirilecek, teşvik ve yönlendirme mevzuatı iyileştirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Geri kazanılmış ikincil ürüne ait standartların geliştirilmesi, teşvik ve yönlendirme sisteminin iyileştirilmesi amacıyla mevzuat değişikliklerini de içeren çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Sıfır atık uygulamaları yaygınlaştırılacak, atıkların geri dönüşümünde toplumun bilinçlendirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.882)</p>		
<p>Tedbir 882.1. "Sıfır Atık Projesi" kapsamında eğitim farkındalık faaliyetleri gerçekleştirilecek ve eğitimin tüm kademelerinde sıfır atık uygulamaları yürütülecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Atıkların kaynağında ayrı toplanmasının yaygınlaştırılması amacıyla kamu spotu, eğitim gibi çalışmalar yapılacak, okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim programlarında sıfır atık uygulamalarına yer verilecektir. 2. Ulusal düzeyde Sıfır Atık Yanışması düzenlenecek ve yanışmanın uluslararası seviyeye taşınması sağlanacaktır.</p>
<p>Mali gücü yetersiz yerel yönetimlerin evsel nitelikli katı atıkların geri kazanım ve bertaraf tesisi projeleri ile aktarma istasyonu projelerinin bir program dâhilinde desteklenmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.883)</p>		
<p>Tedbir 883.1. Yerel yönetimlerin finanse etmekte zorlandıkları katı atık yönetim projelerini desteklemek amacıyla yürütülen "Katı Atık Programı"nın yaygınlaştırılması sağlanacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İLBANK, Yerel Yönetimler</p>	<p>1. Dört düzenli depolama lotu yapımı, bir entegre atık yönetim tesisi yapımı, bir entegre atık yönetim tesisi uygulama projesi ve bir ön işlem tesisi yapım işine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.</p>
<p>Mekânsal planlar ile ulaşım planlarının bütüncül bir şekilde ele alınması sağlanacak; bölge planları ile kentsel ulaşım ana planları eşgüdüm içerisinde oluşturulacak, kentiçi raylı sistem projelerine ilişkin mevzuat düzenlemesi yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.884)</p>		
<p>Tedbir 884.3. Kentiçi raylı sistem projelerinin incelenmesi, değerlendirilmesi ve Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından devralınmasına ilişkin mevzuat hazırlanacak, istatistikî veri altyapısı oluşturulacaktır.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı</p>	<p>1. Kentiçi raylı sistem projelerinin incelenmesi, onaylanması ve belediyelerin raylı sistem projelerinin Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından devralınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemeye yönelik yönetmelikler yayımlanacaktır. 2. Kentiçi ulaşım ilişkin istatistikî veri altyapısı geliştirilecektir.</p>
<p>Kentlerdeki trafik sıkışıklığının, kazaların ve hava kirliliğinin azaltılması amacıyla kentiçi ulaşım talebi yönlü politikalar uygulanacak, bireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir, çevreci, verimli ve düşük emisyonlu toplu taşıma sistemleri ile mikromobilité çözümleri teşvik edilecektir. (Kalkınma Planı p.885)</p>		

<p>Tedbir 885.4. Büyükşehirler başta olmak üzere, kentçi ulaşım ağının daha verimli kullanılabilmesi, trafik güvenliğinin artırılması, ulaşım talebinin doğru şekilde yönetilebilmesi ve daha etkin planlama yapılabilmesini teminen ulusal akıllı ulaşım sistemi (AUS) mimarisine uyumlu uygulamalar yaygınlaştırılacak, dinamik yolcu, sürücü ve yaya bilgilendirme sistemleri ile katılımcı ulusal akıllı ulaşım sistemi (K-AUS) kuruluşlarına devam edilecektir.</p>	<p>Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı</p>	<p>1. Sürdürülebilir Hareketlilik ve Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi ve 2025-2030 Eylem Planı yayımlanacak ve eylemlerin yıllık hedeflerine ulaşması için çalışmalar yapılacaktır.</p>
---	---	--

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
İçme ve Kullanma Suyu Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	Yüzde	99	99	100
Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	Yüzde	93	95	96
Atıksu Arıtma Tesisi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	Yüzde	90,9	91,0	92,0
Artılmış Atıksuların Yeniden Kullanım Oranı	Yüzde	6,0	6,7	7,0
İçmesuyu Kayıp Oranı	Yüzde	32	31	30
Atık Yönetim Hizmeti Verilen Belediye Nüfusu Oranı (3)	Yüzde	94,5	96,1	96,5
Sıfır Atık Projesi Kapsamında Atığın Geri Kazanım Oranı (3)	Yüzde	35,0	37,5	39,0
Kentçi Raylı Sistem Uzunluğu (Kümülatif)	km	1 052	1 069	1 096

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Sürdürülebilir Çevre ve İklim Değişikliği Programının performans göstergelerinden biridir.

2.4.7. Bölgesel Gelişme

a) Mevcut Durum

Bölgesel gelişme politikası, bölgelerin rekabet gücünün artırılması ve gelişmişlik farklarının azaltılmasına yönelik ekonomik ve sosyal gelişmelerini sağlamak üzere bölgelerin nitelikleri dikkate alınarak uygulanmaktadır. Bölgesel gelişmenin çok sektörlü yapısı nedeniyle merkezi ve yerel düzeyde paydaşlar arasında işbirliğinin temin edilmesi ve koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi önem taşımaktadır.

Bölgesel gelişme çalışmalarının bütüncül bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi, ulusal ve yerel düzeyde bölgesel kalkınma uygulamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla 2024-2028 dönemine ilişkin Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ve bölge planları yayımlanarak uygulamaya konmuştur.

26 Düzey-2 bölgesinde kurulu kalkınma ajansları tarafından bölge, il ve ilçe düzeyinde çalışmalar gerçekleştirilerek bölgelerin potansiyellerini harekete geçirmek üzere kamu kurumlarına, mahalli idarelere, üniversitelere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre sonuç odaklı program yönetimi yaklaşımıyla mali ve teknik destek sağlanmaktadır. Söz konusu hizmetler için 2008-2024 yılları arasında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden 78,7 milyar TL, yerel paylardan ise 51,2 milyar TL (2025 yılı fiyatlarıyla) kaynak aktarılmıştır. 2025 yılı için ise 2,65 milyar TL merkezi bütçe payı tahsisatı yapılmış olup yerel pay katkısının 2,85 milyar TL olacağı tahmin edilmektedir. 2008-2025 döneminde 27.365 projeye yaklaşık 87 milyar TL (2025 yılı fiyatlarıyla) destek sağlanmıştır. Bu destekle yapılan toplam yatırım tutarı 145,4 milyar TL'ye ulaşmıştır.

TABLO II: 59- Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler (Ocak 2008 - Eylül 2025)

Destek Program Türü	Ajans Desteği (1)	Eş-Finansman Dâhil Toplam Proje Bütçesi (1)	Desteklenen Proje Sayısı
Proje Teklif Çağrısı	66 921	115 916	11 247
Güdümlü Proje Desteği	13 336	20 531	271
Finansman Desteği	740	2 411	363
Faizsiz Kredi Desteği	642	670	131
Doğrudan Faaliyet ve Fizibilite Desteği	2 623	2 914	2 483
Teknik Destek	2 146	2 146	12 691
Diğer Destek Türleri	525	858	179
Genel Toplam	86 933	145 446	27 365

(1) 2025 Yılı Fiyatlarıyla, Milyon TL

Bölge kalkınma idareleri kapsadıkları illerdeki yatırımların gerektirdiği planlama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerini yürütmektedir. GAP, DAP, DOKAP ve KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarına 2025 yılında toplam 3,35 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Başkanlıklar tarafından 2014-2025 yılları arasında uygulayıcı kuruluşlara 2025 yılı fiyatlarıyla toplam 44,4 milyar TL kaynak aktarılmıştır. Bölgelerin bir bütün olarak ele alındığı ve kendine özgü potansiyellerini ortaya çıkarmayı hedefleyen 2024-2028 dönemine ilişkin GAP, DAP, DOKAP ve KOP Eylem Planları yayımlanmıştır.

Bölgesel gelişme politikalarının tasarım sürecine girdi sağlamak, karar alma süreçlerini kolaylaştırmak ve uygulama etkinliğini artırmak amacıyla analiz çalışmaları yürütülmektedir. Bu çerçevede, yerleşim merkezlerinin sosyal ve ekonomik ilişkileri ile kamu hizmetlerinin sunumu ve hizmetlere erişimini analiz etmek amacıyla oluşturulan Türkiye'de Kentsel ve Kırsal Yerleşim Sistemleri Araştırması (YER-SİS) karar destek sisteminin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2025 yılına ilişkin illerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) tamamlanmıştır.

TABLO II: 60- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2025)	Nüfusun Payı (2024) (Yüzde)	2023-2024 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	2015-2024 Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	Bölgelerin GSYH'ya Katkısı (2023) (Yüzde)	Kişi Başına GSYH (2023) Endeksi TR=100	İşsizlik Oranı (2024) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı -2024 (1)			Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinin Güçlerini Karşılaması Oranını (2024) (2)
								Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)	
TR10 İstanbul	1	18,3	0,3	0,8	30,4	164,2	8,8	0,6	28,7	70,7	8,5
TR51 Ankara	2	6,9	1,0	1,2	9,6	140,9	9,7	4,4	25,8	69,9	1,4
TR31 İzmir	3	5,3	0,3	0,8	6,1	116,1	11,0	7,7	31,4	60,9	3,4
TR61 Antalya, Isparta, Burdur	4	4,0	0,6	1,7	4,2	104,3	5,8	16,7	16,6	66,7	1,0
TR41 Bursa, Eskişehir, Bilecik	5	5,1	0,7	1,4	5,4	105,2	8,9	8,5	40,6	50,9	1,4
TR42 Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	6	5,0	1,1	1,9	6,4	130,6	8,3	9,6	36,2	54,2	4,9
TR32 Aydın, Denizli, Muğla	7	3,9	0,7	1,3	3,3	85,7	8,2	17,9	23,5	58,6	0,8
TR21 Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	8	2,3	1,2	1,8	2,6	114,7	6,7	11,1	38,8	50,1	1,2
TR52 Konya, Karaman	9	3,0	0,3	1,0	2,4	79,1	7,6	18,7	28,6	52,7	0,6
TR22 Balıkesir, Çanakkale	10	2,2	0,1	0,9	1,9	87,9	6,0	25,1	23,0	51,9	0,7
TR62 Adana, Mersin	11	4,9	0,6	0,8	4,1	83,7	9,2	17,1	24,7	58,3	1,3
TR33 Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	12	3,7	-0,2	0,6	3,0	80,2	6,4	25,0	30,2	44,8	0,6
TR72 Kayseri, Sivas, Yozgat	13	2,9	-0,6	0,6	2,2	73,3	8,8	24,7	26,6	48,8	0,4
TR83 Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	14	3,3	0,2	0,5	2,1	61,8	6,8	32,6	18,7	48,7	0,4
TR81 Zonguldak, Karabük, Bartın	15	1,2	-1,0	0,2	0,9	70,2	9,2	23,3	26,2	50,5	0,6
TR90 Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	16	3,2	-0,9	0,6	1,8	56,2	7,8	37,1	17,3	45,6	0,4
TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	17	3,5	1,3	1,2	2,4	69,0	10,7	12,3	34,3	53,4	0,4
TR71 Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	18	1,9	-0,4	1,0	1,4	73,5	8,1	27,7	20,7	51,6	0,5
TR82 Kastamonu, Çankırı, Sinop	19	0,9	-1,9	0,7	0,7	70,8	4,6	41,1	20,3	38,6	0,3
TRB1 Malatya, Elâzığ, Bingöl, Tunceli	20	2,0	0,1	0,2	1,2	59,4	5,7	29,0	21,7	49,3	0,2
TRA1 Erzurum, Erzincan, Bayburt	21	1,3	-0,9	0,1	0,8	60,5	6,3	33,4	14,3	52,3	0,3
TR63 Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	22	3,8	1,2	0,4	2,5	64,8	11,7	16,0	28,0	56,0	0,4
TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	23	2,9	0,1	1,4	1,5	51,9	11,1	15,6	26,2	58,3	0,2
TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	24	4,8	1,0	1,5	1,9	40,2	9,2	28,1	26,2	45,8	0,3
TRB2 Van, Muş, Bitlis, Hakkâri	25	2,5	-1,0	0,1	1,0	39,6	15,3	24,5	23,2	52,3	0,2
TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	26	1,3	-2,0	-0,6	0,6	44,4	10,1	47,1	14,0	38,9	0,2
Türkiye		100,0	3,4	0,9	100,0	100,0	8,7	14,8	27,3	57,9	0,8

Kaynak: TÜİK, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

(1) İnşaat sektörü sanayi içinde değerlendirilmiştir.

(2) Bakanlıkların merkez muhasebe birimlerinde tahsil edilen ve ödenen tutarlar il ayrımlına tabi tutulmaksızın Türkiye verisinde yer almaktadır.

b) Amaç

Bölgelerin potansiyellerinin harekete geçirilmesi, kendilerine özgü imkân ve kabiliyetlerinin yenilik temelinde geliştirilmesi, bölge dirençliliklerinin artırılması ve afet sonrası ekonomik ve sosyal iyileşmenin sağlanması yoluyla ülkemizin dengeli kalkınmasına azami katkının sağlanması ile bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Bölgesel kalkınmaya yönelik kurumsal yapı ve yönetim mekanizması etkinleştirilecektir. (Kalkınma Planı p.888)		
Tedbir 888.1. Kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idarelerinin kurumsal kapasiteleri ve mevzuatı gözden geçirilerek etkinliklerinin artırılması yönünde düzenlemeler yapılacak, işbirlikleri artırılacak ve merkezi yönetimle etkileşim ve koordinasyon mekanizmaları geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Bölge Kalkınma İdareleri, Kalkınma Ajansları	1. Kurumsal ve beşeri kapasitenin geliştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir. 2. Kalkınma ajanslarının faaliyetlerinde özel sektör ile sanayi ve ticaret odalarının rollerinin güçlendirilmesine yönelik olarak mevzuat gözden geçirilecektir.
Tedbir 888.2. Bölgesel gelişme politikalarının tasarımı ve uygulama aşamalarında karar destek süreçlerini güçlendirecek araştırmalar ve analizler gerçekleştirilecek, bölgesel farklılıkların ölçülmesine yönelik istatistikî altyapı geliştirilecektir.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Kalkınma Ajansları	1. YER-SİS Projesi Karar Destek Sisteminde iyileştirme çalışmaları yapılacaktır. 2. Kalkınma ajanslarının mevcut mali destek uygulamalarına ilişkin etki değerlendirme çalışmaları yürütülecektir.
Bölgelerin kalkınmasında yeşil ve dijital dönüşüme yönelik altyapı geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.893)		
Tedbir 893.2. Yeşil ve dijital dönüşüm konusunda bölgelerin potansiyel ve ihtiyaçları çerçevesinde stratejileri oluşturulacak, dönüşümden en çok etkilenecek sektörlerle yönelik analizler yapılacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Ajansları	1. Düzey-2 bölgelerinin yeşil dönüşüm ve dijital dönüşümden en çok etkilenecek sektörlerine dair analizleri içeren stratejiler hazırlanacaktır.
Tedbir 893.3. Ekonomik ve sosyal avantajlarıyla küresel düzeyde ön plana çıkan illerin üretim, Ar-Ge ve girişimcilik kapasitesinin dijital ve yeşil dönüşüm perspektifiyle gelişimine yönelik bölgesel kalkınma programları uygulanacaktır.	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Kalkınma Ajansları	1. Küresel düzeyde ön plana çıkan illerin dijital ve yeşil dönüşüm alanında Ar-Ge, yenilik ve girişimcilik kapasitelerinin artırılmasına yönelik olarak kalkınma ajansları tarafından geliştirilen Sonuç Odaklı Programlar kapsamında mali destek ve teknik destek programları yürütülecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
En Yüksek Gelirli Bölgenin Kişi Başı Gelirinin En Düşük Gelirli Bölgenin Kişi Başı Gelirine Oranı (4)	Oran	4,15(3)	4,1	4,0
En Düşük Değere Sahip Düzey-2 Bölgesinde İşgücüne Katılma Oranı	Yüzde	44,5	45,0	45,5

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) 2023 yılı verisidir.

(4) Bu gösterge aynı zamanda Merkezi Yönetim Bütçesinde yer alan Bölgesel Kalkınma Programının performans göstergelerinden biridir.

2.4.8. Kırsal Kalkınma

a) Mevcut Durum

TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2023 yılında yüzde 93 olan il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı, 2024 yılında yüzde 93,4 olmuştur. Buna karşılık, belde ve köylerde yaşayanların oranı yüzde 7’den yüzde 6,6’ya düşmüştür. TÜİK’in ADNKS sonuçlarına göre 2024 yılında belde ve köy nüfusu 5.657.686 kişi olmuştur. Cinsiyete göre köy nüfusunun 2.913.301’ini erkek, 2.744.385’ini kadın nüfusu oluşturmaktadır. Köylerimizde nüfus yaşlanmakta olup 65 yaş ve üzeri nüfus, 620.500’ü kadın olmak üzere toplam 1.130.841 kişidir.

TÜİK verilerine göre 2019 yılında yüzde 17,4 olan tarım istihdamının toplam istihdam içindeki payı 2025 yılı ikinci çeyreğinde yüzde 14 olmuştur. Cinsiyete göre 2025 yılı ikinci çeyreğinde tarım istihdamındaki kadınların oranı yüzde 17,4, erkeklerin oranı ise yüzde 12,3 olmuştur. Aynı dönemde tarımsal istihdam 4,9 milyon kişiden 4,5 milyon kişiye gerilemiştir. Bu durum, hizmetler ve sanayi sektörlerinin istihdam içerisindeki payını artırdığını göstermektedir.

Köylerin yol ve içme suyu gibi temel altyapı ihtiyaçlarına yönelik 2005 yılında başlatılan KÖYDES Projesine 2005-2025 döneminde toplam 35,2 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. 2005-2024 döneminde 138.886 km köy yolu yapılmış ve onarılmıştır. Suyu olmayan 5.851 yerleşim yerinde ve suyu yetersiz olan 74.117 yerleşim yerinde içme suyu yatırımı gerçekleştirilmiştir. Küçük sulama yatırımlarıyla 98 bin hektar tarım alanı sulamaya açılmış, 103 bin çiftçi ailesi bu sulama yatırımlarından yararlanmış. Atıksu işlerinde 1.285 foseptik ve 68 atıksu arıtma yatırımı yapılmıştır.

İskân yatırımları kapsamında yeniden yerleşim işleri On İkinci Kalkınma Planında önemli bir yer tutmuştur. Kırsal iskân projeleri ile çeşitli nedenlerle yerleri kamulaştırılan (afet, baraj yapımı gibi) hanelerin yeniden iskânı yapılmaktadır. Bu kapsamda son yıllarda yürütülen en önemli projeler; Kızlaryolu Barajı Yeniden Yerleşim İşleri, Gömükan Barajı Yeniden Yerleşim İşleri, Mersin Alaköprü Barajı Yeniden Yerleşim İşleri, Kendi Evini Yapana Yardım (KEYY) Projeleridir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına 2025 yılında KÖYDES kapsamındaki köylerin yol ve içmesuyu yatırımları, iskan projeleri, baraj yapımından etkilenen hanelerin konut ve tarım arazisi alımları ve kendi evini yapmak isteyenlere yönelik destekler için toplam 7,9 milyar TL kaynak ayrılmıştır. DSİ Genel Müdürlüğüne barajlardan etkilenen alanların yeniden yerleşimine ilişkin projeler için 2025 yılında toplam 1,2 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından uygulanmakta olan Entegre Kırsal Kalkınma Programı kapsamında 50 milyon TL bütçe sağlanmıştır. Ayrıca, Kahramanmaraş

ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kırsal alanlardaki afet konutu ve ahır yapımları büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ve Ortak Tarım Politikası çerçevesinde tarım ve kırsal kalkınma programlarının daha etkin uygulanması, programlar arasında koordinasyonun güçlendirilmesi, paydaş katılımının artırılması ve işbirliğinin teşvik edilmesi amacıyla çalışmalar devam etmektedir. Kırsal kalkınmanın desteklenmesi kapsamında Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP), IPARD Programı, Bireysel Sulama Sistemleri, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Sistemine Katılım Primi (ÇMVA) destekleri verilmektedir.

KKYDP kapsamında tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesi konularında yeni tesis kurulması, mevcut tesislerin kapasite artırımı ve teknolojik yenilenmesine ilişkin yatırım projelerine yüzde 50 hibe desteği verilmektedir. KKYDP'de 2006-2025 yılları arasında 20.856 projeye 9,38 milyar TL hibe desteği verilmiş, 19,8 milyar TL tutarında yatırım faaliyete geçirilmiş ve projelerle 126.877 kişiye istihdam sağlanmıştır. 2025 yılında desteklenmek üzere toplam 4.046 proje programa alınmış ve 8,9 milyar TL hibe desteği tahsis edilmiştir.

IPARD Programı kapsamında kırsal alanlarda tarım ve hayvancılık ürünlerinin işlenmesi, bitkisel üretim, yenilenebilir enerji, kırsal turizm ve zanaatçılık gibi çeşitli projeler desteklenmektedir. Program ile kırsal alanda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve gelişimi, sosyo-ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi, istihdamın artırılması ve kırdan kente göçün önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda gerçek ve tüzel kişilere, üretici örgütlerine ve kooperatiflere yüzde 50-75 oranlarında hibe desteği verilmektedir. 2011 yılında 42 ilde başlayan Program, 2024 yılından itibaren tüm illerde uygulanmaktadır. Program kapsamında 29 Eylül 2025 tarihi itibarıyla toplam hibe miktarı 1.9 milyar avro, tamamlanan toplam proje sayısı 25.608, devam eden proje sayısı 348, desteklenen genç yatırımcı sayısı 13.814, desteklenen kadın yatırımcı sayısı 6.578 ve oluşturulan toplam istihdam 105.680 kişi olmuştur.

TÜİK koordinasyonunda kırsal istatistiklerin il ve ilçe bazında alt kırılımları da içerecek şekilde üretilmesi faaliyeti tamamlanmıştır. Uluslararası standartlara uygun ve sürdürülebilir bir kırsal alan tanımı oluşturulması amacıyla yoğun kent, orta yoğun kent ve kır şeklinde üç sınıflama yapılmış ve bu sınıflamaya göre istatistik üretimine 2022 yılında başlanmıştır. Yeni kent-kır tanımına göre 31 Aralık 2024 tarihli ADNKS verileriyle üretilen sonuçlar 6 Şubat 2025 tarihinde kamuoyuyla paylaşılmıştır.

b) Amaç

Kırsal kesimde üretken işgücü oluşturularak ekonominin canlandırılması, sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin sağlanması ve yaşam kalitesinin artırılması suretiyle nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Yöreye ve mekâna özgü özellikler dikkate alınarak kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması için kamu hizmet sunumu iyileştirilecektir. (Kalkınma Planı p.896)		

<p>Tedbir 896.1. Kır ve kentin etkileşimini sağlayan ulaşım, iletişim ve enerji altyapısı güçlendirilecek, Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamında köylerde ulaşım, kanalizasyon, içme suyu ve atık su altyapısının iyileştirilmesi sağlanacak, suyun etkin kullanılmasına yönelik proje ve uygulamalar sürdürülecektir.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İl Özel İdareleri</p>	<p>1. KÖYDES Projesi kapsamında 51 ilin yol, içme suyu, tarımsal sulama ve atıksu projeleri desteklenecektir. 2. Köy envanterine ilişkin sayısal verilerin KÖYDES Yatırım İzleme Sistemine aktarılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 896.2. Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerden etkilenen kırsal alanlarda coğrafi, sosyal ve kültürel koşulları dikkate alan güvenli yerleşim alanları oluşturulacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İl Özel İdareleri</p>	<p>1. Depremlerden etkilenen kırsal alanlarda coğrafi, sosyal ve kültürel koşulları dikkate alan afetlere dirençli yerleşim alanlarının oluşturulmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 896.3. Kamulaştırma yapılan yerlerin iskânında yerleşim yeri seçiminde kamu harcamalarını asgariye indirmeye yönelik tedbirler alınacak ve hak sahipliğine ilişkin iskân mevzuatında düzenleme yapılacaktır.</p>	<p>Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Tarım ve Orman Bakanlığı, DSİ</p>	<p>1. Kamulaştırma yapılan yerlerin iskânında kamu harcamaları asgariye indirilecek, bu doğrultuda iskân mevzuatında gerekli düzenlemeler yapılacaktır.</p>
<p>Kırsalda nüfus kaybını önlemek ve tersine göçü sağlamak için beşeri ve sosyal sermaye geliştirilerek istihdam imkânları iyileştirilecek ve ekonominin çeşitlendirilmesi yoluyla kırsal alanların çekiciliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.897)</p>		
<p>Tedbir 897.1. Kırsalda başta kadınlar ve gençler olmak üzere özel politika gerektiren gruplara yönelik yenilikçi sosyal programlar hayata geçirilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı</p>	<p>1. Kadın, genç ve çocuklara yönelik kırsal alanda yürütülen projelere devam edilecektir.</p>
<p>Tedbir 897.3. Kırsalda yoksulluğun azaltılması amacıyla ölçek ve dayanışma ekonomisine önem verilerek üretici örgütleri sektörel işbirliği, satış ve pazarlama, üretim teknikleri, finansman ve mevzuat gibi konularda eğitimlerle desteklenecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Üreticilere tarımsal üretim, finansal okuryazarlık, üretim planlaması, markalaşma, satış ve pazarlama, ürün geliştirme, örgütlenme gibi konularda eğitimler verilecektir.</p>
<p>Tedbir 897.4. Kırsalda üretici örgütlerinin güçlendirilmesi ve kooperatifliğin etkinleştirilmesi amacıyla ilgili mevzuatta iyileştirmeler gerçekleştirilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Üretici örgütlerinin güçlendirilmesi ve kooperatifliğin etkinleştirilmesi amacıyla Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu ile Kooperatifler Kanununda değişiklik yapılmasına yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.</p>

<p>Tedbir 897.5. Kırsal mahalle, köy ve orman köylerinin sürdürülebilir geçim kaynaklarının oluşturulması için aile işletmelerine yönelik destekler geliştirilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar</p>	<p>1. Aile işletmeciliği faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına KKYDP kapsamında hibe desteği verilecektir.</p>
<p>Kırsal kalkınma destekleri çiftçi ve üretkenlik odaklı programlanacak, uygulanan farklı destekler arasında koordinasyon sağlanarak uygulamada tamamlayıcılık ve etkinlik arttıracaktır. (Kalkınma Planı p.898)</p>		
<p>Tedbir 898.1. Kırsal desteklerde verimliliğin artırılması, mükerrer uygulamaların önüne geçilmesi ve şeffaflığın sağlanması için etki analizleri yapılacak, destek programları arasında bütünlük sağlanmasına yönelik uygulama usulleri iyileştirilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar</p>	<p>1. KKYDP ve lisanslı depoculuk destekleme uygulamalarının etki analizleri yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 898.2. IPARD III döneminde tarımsal işletmelerin fiziki varlıkları, tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, kırsal alanda kamu altyapı yatırımları ile kırsalda çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve tarım/çevre tedbirlerinin desteklenmesine devam edilecek ve IPARD kapsamında Yerel Kalkınma Stratejileri (LEADER) uygulanacaktır.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, AB Başkanlığı, TKDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. IPARD III Programı döneminde tarımsal işletmelerin fiziki varlıkları, tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, kırsal alanda kamu altyapı yatırımları, kırsalda çiftlik faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ile tarım-çevre tedbirlerinin desteklenmesine devam edilecektir. 2. Yerel Kalkınma Stratejileri (LEADER) uygulanacaktır.</p>
<p>Tedbir 898.3. Kırsal ekonominin büyümesi için desteklenecek tarım dışı sektörler çeşitlendirilecek, girişimcilik ve kırsal yenilikçilik teşvik edilecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, AB Başkanlığı, TKDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. IPARD III Programının Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme bileşeni kapsamında yenilenebilir enerji yatırımları, kırsal turizm, el sanatları ve zanaatkarlık faaliyetlerine hibe desteği verilecektir.</p>
<p>Kırsal çevrenin iyileştirilmesine ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik çalışmalar yapılacak ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.899)</p>		
<p>Tedbir 899.1. Toprak ve su kaynaklarının sürdürülebilir ve etkin kullanılması sağlanacak, ormansızlaşmayı, biyoçeşitlilik kaybını ve arazi tahribatını engelleyecek çevre odaklı kırsal kalkınma projeleri ve programları yürütülecektir.</p>	<p>Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, AB Başkanlığı, TKDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. IPARD III Programının Tarım-Çevre bileşeni kapsamında organik tarım, erozyon kontrolü ve biyoçeşitliliğe yönelik pilot projeler desteklenecektir.</p>

Tedbir 899.2. Kırsal toplumun çevreye olan duyarlılığının artırılmasına yönelik bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, TKDK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Doğa koruma ve biyoçeşitlilik unsurlarının korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması konularında okullarda ve korunan alanlarda öğrencilere doğa turizmi ve eğitim faaliyetleri düzenlenecektir. 2. Çevre ve iklim dostu uygulamaları içeren Nitrat Eylem Planı konusunda bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.
---	--	---

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
KÖYDES ve KIRDES Kapsamında Yapılan Köy Yolu Uzunluğu (Kümülatif)	km	138 886	140 080	141 580
Köylerde İçme Suyu Tesisi Yapılan ve Yenilenen Ünite Sayısı (Kümülatif)	Adet	79 968	80 932	82 048

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.5. ADALETİ ESAS ALAN DEMOKRATİK İYİ YÖNETİŞİM

2.5.1. Adalet Hizmetleri

a) Mevcut Durum

Program döneminde adalete erişimin güçlendirilmesi, ceza adaleti sisteminin daha etkin hale getirilmesi, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının etkinliğinin artırılması ve bireylerin hak arama özgürlüğünün güçlendirilmesi amacıyla önemli adımlar atılmış, adalet hizmetlerinin sunumunda beşeri ve fiziki kapasite artışları sağlanmıştır. Bu kapsamda yargı reformu paketlerinin çıkarılmasına devam edilmiş ve diğer düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde, vatandaşların hukuki güvenliğini daha da kuvvetlendirmeyi, yargılamaların makul sürede tamamlanmasını, çözüm merkezli ve öngörülebilir bir adalet sistemi oluşturmayı, yargılama usullerini sadeleştirerek verimliliği artırmayı, yargıya güven ve memnuniyeti daha da yükseltmeyi, onarıcı ve telafi edici adalet uygulamalarını yaygınlaştırmayı, ceza adaleti sisteminin etkinlik ve caydırıcılığını tahkim etmeyi ve adalet hizmetleri ile adli bilimlerde dijital dönüşümü hızlandırmayı hedefleyen Dördüncü Yargı Reformu Stratejisi (2025-2029), 23 Ocak 2025 tarihinde kamuoyuna açıklanmıştır. Vizyonu hukukun üstünlüğünü esas alan, gecikmeyen ve öngörülebilir bir adalet sistemi olarak belirlenen Strateji Belgesi, hukukun üstünlüğü, hukuki güvenlik, yargının etkinliği, güven ve memnuniyet, teknoloji destekli adalet ve mesleki yetkinlik olarak ifade edilen altı tema etrafında, beş amaç, 45 hedef ve 264 faaliyetten oluşmaktadır. Strateji Belgesinde öngörülen faaliyetlere ilişkin sorumlu ve işbirliği yapılacak kurumlar ile uygulama takvimini belirleyen Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı da Mayıs 2025'te kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Kamuoyunda Dokuzuncu Yargı Paketi olarak bilinen 7 Kasım 2024 tarihli ve 7531 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla adil yargılanma hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkını güçlendiren, arabuluculuk görüşmelerinin etkinliğini ve arabuluculuk sonucunda verilen kararın icrasını artıran, makul sürede yargılanma hakkını

tahkim eden, savunma hakkının temsilcisi olan avukatların haklarını güçlendiren düzenlemeler yapılmıştır.

On farklı kanunda değişiklikler ve düzenlemeler yapılması suretiyle, noterlik işlemlerinin etkinliğinin artırılması ve vatandaşa kolaylıklar sağlanmasına ilişkin düzenlemeler öngören, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararları doğrultusunda çeşitli kanunlarda düzenlemeler getiren, bölge adliye mahkemelerinde Cumhuriyet savcısı vekilinin Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından belirlenmesini öngören, kapalı ve açık ceza infaz kurumları ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin öğretim hakkını yeniden düzenleyen ve bu hakkın kapsamını genişleten, 7532 sayılı Noterlik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 27 Kasım 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kamuoyunda Onuncu Yargı Paketi olarak bilinen 4 Haziran 2025 tarihli ve 7550 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, ceza adaletinin daha etkin hale getirilmesi, cezasızlık algısının ortadan kaldırılması, özel infaz usullerinin kapsamının genişletilmesi, suçun işlenmesinin önlenmesi ve caydırıcılığın sağlanması ile trafik güvenliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

Türkiye Adalet Akademisinin teşkilat ve görevleri ile eğitim ve öğretim faaliyetlerini düzenleyen 7540 sayılı Türkiye Adalet Akademisi Kanunu 27 Şubat 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunla Akademisinin mevcut teşkilat yapısı gözeticilerle idari kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler getirilmiştir. Akademisinin kamu tüzel kişiliğini haiz, bilimsel, idari ve mali özerkliği olan, özel bütçeli, Adalet Bakanlığıyla ilgili bir kurum olması öngörülmüştür. Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ise 12 Eylül 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Hâkim ve savcı yardımcılarının Türkçeyi etkin bir şekilde kullanma becerileri ile genel kültür ve yetenek düzeylerinin sözlü sınavın kapsamına alınmasını düzenleyen Türkiye Adalet Akademisi Hâkim ve Savcı Yardımcıları Eğitim ve Sınav Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 14 Kasım 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bilirkişilik listesi tanımına tüzel kişilerin ticaret unvanları ve işletme konularının eklenmesini; bilirkişilik temel eğitiminin on iki saat teorik on iki saat uygulamalı olmasını, ayrıca teorik eğitimin hukuk alanında en az doktora düzeyine sahip olanlar tarafından ve uygulama eğitiminin de en az beş yıl bilirkişilik yapmış olanlar tarafından verilebilmesini düzenleyen Bilirkişilik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 3 Mayıs 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Açık ceza infaz kurumlarına ayrılma sürecinin yeni yasal düzenlemelere uygun hale getirilmesi amacıyla, açık ceza infaz kurumlarına geçişte dikkate alınacak koşullar, denetim mekanizmaları, hükümlülerin davranış değerlendirmeleri ve diğer ilgili süreçlerin kanun değişiklikleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesini içeren Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 4 Haziran 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Program döneminde iş yüküyle orantılı hale getirmek amacıyla hâkim ve savcı sayısının artırılmasına devam edilmiştir. 23 Eylül 2025 tarihi itibarıyla hâkim ve Cumhuriyet savcısı sayısı 25.540 olup bunların 17.458'i hâkim, 8.082'si ise Cumhuriyet savcısıdır. Adli

hizmetlerde çalışan adalet personeli sayısı ceza infaz kurumları hariç 95.403'tür. Ceza infaz kurumlarında çalışan personel sayısı ise 84.395'tir. Eylül 2025 itibarıyla ülkemizde 203.719 avukat bulunmaktadır. Avukatların 104.863'ü erkek, 98.856'sı kadındır.

Vatandaşların adalete erişiminin güçlendirilmesi ve kolaylaştırılmasının en önemli unsurlarından biri olan adli yardım kapsamında yer alan zorunlu müdafî, beraat eden sanık lehine vekalet ücret ödemeleri ile hukuk mahkemelerinde tesis edilen ödemeler için 2025 yılı Ocak-Eylül döneminde yaklaşık 3,8 milyar TL harcama yapılmıştır.

Yargının iş yükünü hafifleterek uyuşmazlıkların kısa sürede sonuçlandırılmasını amaçlayan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden uzlaştırma kapsamında 23 Eylül 2025 tarihi itibarıyla 4.047.774 dosya uzlaştırma bürolarına gönderilmiş, bunların 1.961.028'i uzlaşmayla sonuçlanmıştır. 31 Aralık 2024 tarihi itibarıyla arabuluculukla anlaşma sağlanan dosya sayısı 4.338.117 iken, 23 Eylül 2025 tarihi itibarıyla bu sayı 4.976.429'a ulaşmış ve arabuluculuk müessesesi kapsamında çözümlenen uyuşmazlıkların sayısı yüzde 15 artmıştır.

Adalet hizmetlerinin sunumunda fiziki kapasitenin artırılması çalışmaları sürdürülmüştür. 23 Eylül 2025 tarihi itibarıyla adli ve idari yargı hizmetleri toplam 836 adalet binasında ifa edilmektedir. Adalet hizmeti verilen kapalı alan miktarı Eylül 2025 itibarıyla 5.934.830 m²'dir.

23 Eylül 2025 tarihi itibarıyla adli yargıda 8.681, idari yargıda ise 239 faal mahkeme bulunmaktadır. Eylül 2025 itibarıyla Bölge Adliye Mahkemeleri 17 ilde (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Sakarya, Samsun, Trabzon, Van, Tekirdağ, Denizli), Bölge İdare Mahkemeleri ise dokuz ilde (Ankara, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun, Adana, Bursa) faaliyettedir. Antalya, Diyarbakır ve Kayseri'de yeni Bölge İdare Mahkemeleri kurulmuş olup henüz faaliyete geçirilememiştir. Faaliyete geçirildiği 2016 yılında 477 olan istinaf mahkemeleri daire sayısı 23 Eylül 2025 itibarıyla 829 olmuştur.

Vatandaşların adalet hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması, mahkemelerde ihtisaslaşmanın sağlanması ve yargılamaların makul sürede sonuçlandırılması amacıyla 2025 yılında, adli yargıda 25'i deprem bölgesinde olmak üzere toplam 296 yeni mahkeme kurulmuştur. Niğde, Şırnak, Tunceli, Yalova, Bitlis, Hakkâri, Kırşehir, Nevşehir, Sinop, Amasya ve Gümüşhane illerinde idare mahkemeleri, Ağrı, Şırnak, Hakkâri ve Diyarbakır illerinde vergi mahkemeleri kurulmuştur.

İcra dairelerinin etkinliğinin artırılması amacıyla geliştirilen yeni icra dairesi modeli kapsamında 2025 yılı içinde iki icra dairesi (Eskişehir ve Erzurum) faaliyete geçirilmiş, böylece yeni icra dairesi modeli uygulanan yer sayısı 93'e yükselmiştir.

Program döneminde ceza infaz kurumlarının sayısı ve kapasitesi artırılmaya devam edilmiştir. 2025 yılında 1.072 kişi kapasiteli 11 ceza infaz kurumu (İvrindi K2 Tipi, Şabanözü K1 Tipi, Uzunköprü K1 Tipi, Arhavi K1 Tipi, Araban K1 Tipi, Havran K1 Tipi, Horasan K1 Tipi, Erciş A Tipi, Erciş Açık, Çarşamba A Tipi, Doğanşehir Açık Ceza İnfaz Kurumu) kapatılırken 5.044 kişi kapasiteli sekiz ceza infaz kurumu (Doğanşehir T Tipi, Doğanşehir Açık, Çine 1 No'lu L Tipi Kapalı ve Açık, Çine 2 No'lu L Tipi, Erciş T Tipi ve Açık Ceza İnfaz Kurumu, Ceyhan Çocuk Eğitimevi) hizmete açılmıştır. 23 Eylül 2025 itibarıyla tutuklu ve

hükümlü sayısı toplam 419.600 kişi, ceza infaz kurumlarının kapasitesi 304.886 kişidir. Eylül 2025 itibarıyla denetimli serbestlikten faydalanan kişi sayısı 464.771 olmuştur.

Ulusal Yargı Ağı Projesiyle (UYAP) ülke genelinde tüm adli hizmetler elektronik ortamda yürütülmektedir. İfade ve savunma alınması ile duruşmalarda video kaydı alınması ve video konferans yönteminin kullanılmasını sağlayan Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) Projesi devam etmekte olup Eylül 2025 itibarıyla 3.651 duruşma salonu ve 1.157 ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 4.808 mahalde sistem kurulmuştur.

Hukuk bilincinin geliştirilmesi amacıyla temel eğitimde hukuk ve adalet dersinin seçmeli olarak verilmesine devam edilmektedir. Bu kapsamda, uygulamanın başladığı 2013-2014 eğitim öğretim yılından 23 Eylül 2025 tarihine kadar bu dersi seçen öğrenci sayısı toplamda 1.157.054 olmuştur.

b) Amaç

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devletinin gerekleri doğrultusunda, yargı süreçlerinin adil, hızlı ve etkin şekilde işlemesi, öngörülebilir olması, adalete erişimin kolaylaştırılması ve adalet sistemine duyulan güvenin daha da artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlükler güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.913)		
Tedbir 913.4. Ceza infaz personeline yönelik verilen insan hakları eğitimleri artırılabacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Uzaktan ve yerinden eğitim yöntemleriyle insan hakları eğitimi alan ceza infaz personeli sayısı artırılabacaktır. 2. Ceza infaz personeline verilen eğitimlerin sayısı artırılabacaktır.
Tedbir 913.5. Ulusal insan hakları kurumlarına başvurunun etkin bir hak arama yolu olarak görülmesi için farkındalık artırıcı faaliyetler yürütülecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Sempozyum ve seminer gibi etkinlikler ile basılı ve görsel yayınlar aracılığıyla insan hakları kurumlarına başvuru konusunda toplumsal farkındalığın artırılması çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 913.6. Ceza muhakemesi sürecinde başta kadın ve çocuklar olmak üzere mağdur odaklı adalet anlayışına uygun uygulamaların güçlendirilmesine devam edilecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Aile mahkemesi ve çocuk mahkemesi kurulan ya da yeni oluşturulan ağır ceza merkezlerinde yeni adli görüşme odaları açılacaktır.
Ayrımcılık ve nefretle mücadele güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.914)		
Tedbir 914.1. Ayrımcılık ve nefretle mücadele alanında izleme ve denetim mekanizmaları güçlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S), Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	1. Ayrımcılıkla mücadele konusunda toplumsal farkındalığı artırma çalışmaları yürütülecektir. 2. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun ayrımcılıkla mücadele çalışmaları kapsamında paydaşlarla diyalog ve işbirliği artırılabacaktır.

Yargının bağımsızlığı, tarafsızlığı ve şeffaflığı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.915)		
Tedbir 915.2. Hâkim ve savcılara ilişkin disiplin süreci hukuki öngörülebilirlik, hâkimlik teminatı ve hak arama hürriyeti çerçevesinde gözden geçirilecektir.	Hâkimler ve Savcılar Kurulu (S), Adalet Bakanlığı	1. Disiplin süreci kapsamında verilen tüm kararların, kişisel verilerin güvenliğini ihlal etmeyecek bir şekilde hâkim ve savcılarının erişimine açılması sağlanacaktır. 2. Disiplin kararlarına itiraz sürecinin daha etkin hale getirilmesi için emsal nitelikte farklı yönde bir kararın tespiti halinde itiraz sürecinde bu hususun dikkate alınması sağlanacaktır.
Başta kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler olmak üzere vatandaşların adalete erişimi kolaylaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.916)		
Tedbir 916.4. Adalet hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması için dijital teknolojiler daha fazla kullanılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Güncel teknolojilerle uyumlu ve siber güvenlik önlemleri güçlendirilmiş yeni UYAP yazılımı tamamlanacaktır.
Adli ve idari yargılamaya sürecinin etkinliği artırılacak, makul sürede yargılanma hakkı güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.917)		
Tedbir 917.1. Hukuk yargılamalarında duruşmaya hazırlık döneminin eksiksiz yürütülmesi ve hızlandırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Makul sürede yargılanma hakkı çerçevesinde ön inceleme aşamasının verimliliği analiz edilerek bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 917.3. Yargılamalarda usul kurallarının sadeleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Aile ve idare mahkemelerindeki yargılamalarda usul kurallarının sadeleştirilmesine yönelik analiz raporu hazırlanacaktır.
Tedbir 917.7. Makul sürede yargılanma hakkının daha etkin korunmasına yönelik mahkemeler teşkilatı güçlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S), Hâkimler ve Savcılar Kurulu	1. İş yükü ve davaların ortalama görülme süreleri kapsamında yapılacak ihtiyaç analizi doğrultusunda yeni mahkemeler kurulacaktır.
Tedbir 917.8. İstinaf mahkemelerinin daire sayıları iş yükü ile orantılı biçimde ve ihtisaslaşmayı sağlayacak şekilde artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S), Hâkimler ve Savcılar Kurulu	1. İş yükü ve davaların ortalama görülme süreleri dikkate alınarak bölge adliye ve bölge idare mahkemelerinin daire sayıları artırılacaktır.
Tedbir 917.10. Bilirkişi sisteminin etkinliği artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. İhtiyaç duyulan alanlarda bilirkişilere yönelik eğitimler verilecektir. 2. Bilirkişilerin performansına ilişkin usul ve esaslar belirlenecek, ihtiyaçlara uygun düzenlemeler yapılacaktır.

		3. Bilirkişilik hizmetlerinde standart sağlanması ve raporların daha kısa sürede hazırlanması için özel hukuk tüzel kişisi bilirkişiliği uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
Yargının iş yükünün hafifletilmesinde ve uyuşmazlıkların daha kısa sürede çözülmesinde önemli rol oynayan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.918)		
Tedbir 918.2. Ceza uyuşmazlıklarında uzlaştırma konusunda toplumsal farkındalık artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Uzlaştırma konusunda toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
Tedbir 918.4. İhtiyari arabuluculuk uygulamasının etkinliği artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. İhtiyari arabuluculuk uygulamasına ilişkin farkındalık artırıcı faaliyetler sürdürülecektir.
Ceza adaleti sistemi bütüncül bir bakış açısıyla yeniden değerlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.919)		
Tedbir 919.2. Cumhuriyet savcılığı teşkilatında suç tiplerine göre uzmanlaşma sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Bilişim ve dolandırıcılık suçları konusunda Cumhuriyet başsavcılıklarının kurumsal kapasitesi geliştirilecektir. 2. Aile içi ve kadına yönelik şiddet suçları soruşturma büroları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 919.3. Adli sicil mevzuatı, lekelenmeme hakkı çerçevesinde yeniden düzenlenecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Adli sicil ve arşiv kayıtlarının silinme sürelerine ilişkin analiz raporları hazırlanacaktır. 2. Kural tabanlı karar destek modülü genişletilerek adli sicil silme kurallarının topluca uygulanabileceği bir sistem oluşturulacaktır.
Tedbir 919.4. Ceza mevzuatı, suç, yaptırım ve infaz dengesi dikkate alınarak gözden geçirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Ceza mevzuatının suç, yaptırım ve infaz dengesi, toplumsal ihtiyaçlar çerçevesinde analiz edilecektir. 2. Cezaların caydırıcılığını sağlamak için adli para cezalarının miktarları gözden geçirilecektir.
Yargıda dijital dönüşüm sürdürülecek, adalet hizmetleri alanında yapay zekânın kullanımı artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.920)		
Tedbir 920.1. Yapay zekânın getirdiği imkânların dikkate alınması suretiyle karar destek sistemleri güçlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Yargılama faaliyetlerini destekleyici yapay zekâ temelli öneri sistemleri geliştirilecektir.
Tedbir 920.2. Yapay zekâ uygulamalarının etik ve hukuki çerçevesi oluşturulacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Yapay zekâ uygulamalarının etik ve hukuki çerçevesini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 920.3. Bilişim teknolojileri üzerinden duruşmalara katılım sağlanmasına imkân veren sistemler yaygınlaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) kurulumu yapılan mahal sayısı, bütçe olanakları çerçevesinde artırılacaktır.

Hukuk eğitiminin kalitesi artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.921)		
Tedbir 921.1. Hukuk fakültelerine girişte aranan başarı sıralaması aşamalı olarak yükseltilecektir.	YÖK (S), Adalet Bakanlığı	1. Hukuk fakültelerine yerleştirmede başarı sıralaması aşamalı olarak artırılacaktır.
Tedbir 921.2. Etkili bir öğrenim metodu olarak hukuk klinikleri hukuk fakültelerinde yaygınlaştırılacaktır.	YÖK (S), Adalet Bakanlığı	1. Üniversitelerin hukuk fakülteleri bünyesinde hukuk klinikleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 921.3. Hukuki dayanak oluşturma ve hukuk yöntem biliminin tüm hukuk fakültelerinde zorunlu ders haline getirilmesi sağlanacaktır.	YÖK (S), Adalet Bakanlığı	1. Hukuk fakültelerinde, hukuki dayanak oluşturma ve hukuk yöntem bilimi derslerinin zorunlu ders olarak okutulması sağlanacaktır.
Adli tıp hizmetlerinin etkinliği artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.922)		
Tedbir 922.2. Yargı ve kolluk teşkilatları ile Adli Tıp Kurumu arasındaki iletişim güçlendirilecektir.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Adli tıp ve adli bilimler alanında başta yargı ve kolluk teşkilatı olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla ulusal ve uluslararası bilimsel etkinlikler düzenlenecektir.
Tedbir 922.3. Adli tıp hizmetlerinde yapay zekânın daha etkin kullanılması sağlanacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Adli Tıp Kurumunun teknolojik altyapısının yapay zekâ uygulamaları da kullanılarak geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Yargılamanın temel unsurlarından biri olan avukatlık mesleği güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.924)		
Tedbir 924.1. Avukatların hak, yetki ve sorumluluklarına ilişkin mevzuat hazırlık çalışması yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı (S)	1. Koruyucu hukuk uygulamaları kapsamında bazı iş ve işlemlerin avukat aracılığıyla yapılması konusunda çalışmalar yapılacaktır.

2.5.2. Güvenlik Hizmetleri

a) Mevcut Durum

Küresel jeopolitik riskler, iç ve dış kaynaklı terör tehditleri, uluslararası kitlesel düzensiz ve yasa dışı göç hareketliliği, örgütlü suçlar ile uyuşturucu üretimi, ticareti ve kullanımındaki gelişmeler nedeniyle güvenlik hizmetlerinin etkin sunulması, ulusal kalkınma ve toplumsal refah açısından stratejik bir öneme sahiptir. Güvenlik birimlerinin gelişen ve değişen dünyada ihtiyaçlarının hızlı, etkin ve sürdürülebilir biçimde karşılanmasını teminen yerli ve milli sanayinin geliştirilerek güvenlik ve savunmada dışa bağımlılığın azaltılması önemini korumaktadır.

Program döneminde güvenliğin tüm yönleriyle ele alınarak huzur ve güven ortamının sağlanması, güvenlik hizmetlerinin sunumunda kalite ve etkinliğin artırılarak güvenlik birimlerinin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, milli savunma ve güvenlikle ilgili yerli ve milli ürün ve teknolojilerin araştırılması ve geliştirilmesi, siber güvenlik, sınır güvenliği ve afet yönetimi gibi alanlarda teknoloji ağırlıklı yenilikçi çözümlerin yaygınlaştırılması, güvenlik tehdit ve risklerinin önetkin bir yaklaşımla değerlendirilmesi, suç inceleme ve aydınlatma kapasitesinin artırılması, koruyucu ve önleyici güvenlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılması,

suçla mücadelede toplumsal bilincin artırılarak vatandaş katılımının sağlanması, uluslararası işbirlikleri, bilgi ve tecrübe paylaşımı ile güvenlikte ortak kapasitenin oluşturulması için yürütülen çalışmalara devam edilmiştir.

Sınır güvenliğinde etkinliğin artırılması, devam eden düzensiz göç hareketlerinin önlenmesi, yasa dışı giriş-çıkış, kaçakçılık başta olmak üzere sınır aşan suçların engellenmesi ve muhtemel terör faaliyetlerinin gerçekleşmeden önlenebilmesi amacıyla 2016 yılında başlatılan Sınır Fiziki Güvenlik Sistemleri projeleri kapsamında 14 Ekim 2025 tarihi itibarıyla 2.949 km olan kara sınırlarının yaklaşık yüzde 44'lük kısmını oluşturan 1.304 km'de güvenlik duvarı, yaklaşık yüzde 58'lik kısmını oluşturan 1.700 km'de devriye yolu çalışmaları tamamlanmıştır.

Sınır güvenliği kapsamında birinci derecede riskli olduğu değerlendirilen toplam 1.471 km uzunluğundaki Suriye ve İran sınırlarının yaklaşık yüzde 87'lik kısmını oluşturan 1.274 km'de güvenlik duvarı ve yaklaşık yüzde 87'lik kısmını oluşturan 1.275 km'de devriye yolu çalışmaları yürütülmüştür.

Düzensiz göç, kaçakçılık ve terörle mücadele bakımından önem arz eden Irak sınırının 25 km'lik kısmında fiziki engel sistemi ve 26 km'lik kısmında devriye yolu çalışmaları tamamlanmış olup 13 km'lik kısımda çalışmalar devam etmektedir. Hakkâri Derecik bölgesinde fiziki engel sistemi yapım çalışmaları projelendirme aşamasındadır.

2017-2025 yılları arasında yapılan çalışmalarla 1.182 km'lik doğu sınırımızın 560 km olan İran sınır hattında Ağrı'da 81 km, Iğdır'da 54 km, Hakkâri'de 19 km ve Van'da 209 km olmak üzere toplam 363 km güvenlik duvarı ve 367 km devriye yolu çalışmaları tamamlanmıştır. Van sınır hattında 92 km'lik güvenlik duvarı ve devriye yolu yapımına devam edilmekte olup Ekim 2025 itibarıyla 26 km güvenlik duvarı tamamlanmıştır.

Tüm sınırlarımızın 1.058 km'lik kısmında sınır aydınlatma sistemi ile 373 km'lik kısmında kamera ve algılayıcı sistem bulunmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla Suriye sınırının 526 km'lik kısmında kurulacak aydınlatma sistemi için ihale ve yapım çalışmaları devam etmektedir.

Yüksek teknolojik özelliklere sahip termal kamera sistemlerinin daha etkin kullanılabilmesi için doğu ve güneydoğu sınırlarımızda Ekim 2025 itibarıyla 223 gözetleme kule sisteminin kurulumu tamamlanmıştır. 10.000 metreden insan algılama, 4.000 metreden insan tanıma yeteneğini haiz kamera sistemlerine sahip elektro-optik kule projesi kapsamında 250'si doğu sınırlarımızda olmak üzere toplam 341 kulenin yapımı tamamlanmıştır.

Doğu ve batı sınırlarımızdaki teknolojik gözetleme sistemlerinin enerji ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için 2018 yılından Eylül 2025'e kadar 675 km enerji nakil hattı yapılmış olup 11 km enerji nakil hattı yapımına devam edilmektedir. İçişleri Bakanlığınca yürütülen ve AB fonlarıyla desteklenen proje kapsamında 139 zırhlı gözetleme aracı tedarik edilerek sınır birliklerinin kullanımına sunulmuştur.

Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarında sınır güvenliğinin iyileştirilmesi için 2023 yılında başlatılan Trakya Sınır Fiziki Güvenlik Sistemleri Projesi kapsamında 396 km devriye yolu yapımı tamamlanmış olup 76 km'lik kesimde yapım çalışmaları devam etmektedir.

Kitlesel, düzensiz ve yasa dışı göçle birlikte demografik açıdan bir dönüşümün meydana geldiği ve bu dönüşümün de sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, çevresel, sağlık, istihdam gibi pek çok unsurla birlikte toplumsal huzur ve güven ortamına yönelik bir sorun potansiyeli taşıdığı, düzensiz kitlesel göç tehdidinin, mevcut yabancı nüfus sayısının ve belirli bölgelerde yoğunluğunun artmasının güvenlik açısından risk oluşturduğu görülmektedir. Göç yükünün risk ve tehlikeleriyle etkin bir şekilde mücadele edilmesi yönünde yapılan çalışmalara devam edilmiştir. Söz konusu risklerin dikkate alınarak ulusal güvenlik kapsamında göçe ilişkin politikaların geliştirilmesi, izlenmesi ve bu yönde uluslararası işbirliğinin artırılması önemli ve gerekli görülmektedir.

10 Ekim 2024-10 Ekim 2025 tarihleri arasında acil çağrı merkezlerine toplam 96.919.400 çağrı gelmiştir. Bu çağrılarının yüzde 37,58'i asıllı, yüzde 28,83'ü asılsız, yüzde 33,59'u ise anons sırasında kapanan çağrı olarak gerçekleşmiştir. Kocaeli 112 Acil Çağrı Merkezi, İzmir 112 Acil Çağrı Merkezi ile Kırşehir 112 Acil Çağrı Merkezi bina yapım, donanım ve tefrişat işleri tamamlanmıştır. Ankara Acil Çağrı Hizmetleri Koordinasyon Merkezi inşaatına devam edilmekte olup sistem altyapı kurulumunun 2025 yıl sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir. 81 İl Valiliği tarafından Ekim 2025 itibarıyla 14.407 acil çağrı personeline eğitim verilmiş ve 112 Acil Çağrı Merkezlerince tanıtım faaliyetleri kapsamında 2.012.878 materyal dağıtılmıştır.

Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) kapsamında, Eylül 2025 sonu itibarıyla Emniyet Genel Müdürlüğü sorumluluk alanındaki tüm il merkezlerinde ve 922 ilçede 27.461 KGYS noktasında 92.323 KGYS kamerası, 3.829 Plaka Tanıma Sistemi (PTS), 400 Mobil Plaka Tanıma Sistemi (MPTS), Jandarma Genel Komutanlığı sorumluluk bölgesindeki 17 ilde ve 56 ilçede 764 KGYS noktasında 2.689 KGYS kamerası, 371 PTS, 1.068 MPTS olmak üzere toplam 95.012 kamera ile 28.225 KGYS noktası, 4.200 PTS, 1.468 MPTS noktası bulunmaktadır.

Uyuşturucuyla sokak düzeyinde mücadele etmek amacıyla kurulan ve 81 ilde faaliyette olan Narkotimler 15 Ekim 2025 itibarıyla 56.486 olay olmak üzere, kurulduğu 2015 yılından günümüze kadar toplam 555.165 olaya müdahale etmiştir.

Türkiye genelinde 2024 yıl sonu itibarıyla 49.564 güvenlik korucusu, 15.265 gönüllü güvenlik korucusu, 2.819 korucu başı görev yapmakta olup kurumsal hafızanın oluşturulması ve güvenlik korucularıyla ilgili yapılacak çalışmalarda kullanılmak üzere işlemlerin sağlıklı bir şekilde takip edilmesini teminen Güvenlik Korucusu Bilgi Sistemi Modülü tamamlanmıştır.

Koruyucu ve önleyici güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi kapsamında, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından özel güvenlik aday kursiyerlerin derse devam durumlarının mobil uygulamayla çevrimiçi olarak kontrol edilebilmesine olanak sağlayan Özel Güvenlik Adayları Eğitim Yoklama Sistemi (ÖGYS) 30 Ekim 2024 itibarıyla 81 ilde bulunan özel güvenlik eğitim kuruluşlarında faaliyete geçmiştir. 2024 yılı sonunda 320.322 olan özel güvenlik personeli sayısı Eylül 2025 itibarıyla 325.759 olmuştur.

TÜİK tarafından 17 Şubat 2025 tarihinde yayımlanan yaşam memnuniyeti araştırması verilerine göre, 2024 yılında vatandaşların asayiş hizmetlerinden memnuniyet oranı kamu hizmetleri arasında en yüksek seviyede gerçekleşerek yüzde 72,1 olmuştur. Yaşadığı çevrede gece yalnız yürürken kendini güvende hissedendenlerin oranı 2024 yılında yüzde 58,6

olarak gerçekleşmiş olup kendini güvende hissedenden kadınların oranı yüzde 47,7, erkeklerin oranı ise yüzde 69,7 olarak gerçekleşmiştir. Bireylerin kendini evinde yalnızken güvende hissetme oranlarına bakıldığında bu oranın 2023 yılında yüzde 66,9 iken 2024 yılında yükselerek yüzde 67,6 olarak gerçekleştiği görölmektedir. Güvenlik güçlerinin (Polis veya Jandarma) hizmetleriyle ilgili memnuniyet oranları 2024 yılında, olaylara zamanında müdahale noktasında yüzde 67,1, vatandaşı davranışından memnuniyet açısından yüzde 68,9, verilen trafik hizmetinden memnuniyet noktasında yüzde 66,8 olarak gerçekleşmiştir. Olaylara zamanında müdahale ve trafik hizmetleri açısından gelişme sağlanması önem arz etmektedir.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığınca 2012 yılında başlatılan İkaz ve Alarm Sistemi (İKAS) kapsamında çeşitli şehirlerde bulunan ve halkı tehlikeler karşısında uyardık amacıyla kurulan, ekonomik ve teknik ömürlerini tamamlamış olan eski tip siren sistemlerinin yeni teknoloji ürünü gelişmiş siren sistemleriyle yenilenmesine devam edilmiştir. Bu kapsamda 2024 yılında Kocaeli, Sakarya ve Kastamonu illerinde yerli siren sistemi kurulum çalışmaları tamamlanmış olup 2025 yılının sonuna kadar Ankara (Faz 1), Artvin, Bartın, Düzce, Ordu, Samsun illerinde sistem kurulumlarının tamamlanması öngörülmektedir.

Son yıllarda yaygınlaşan sentetik uyuşturucu maddelerinin, önümüzdeki süreçte uyuşturucuyla en büyük mücadele alanı olacağı öngörülmektedir. Program döneminde uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin vatandaşlar tarafından bulunabilirliğinin azaltılması ve söz konusu maddelere erişimin engellenmesi amacıyla önleyici kolluk hizmetlerinin etkinliğinin artırılması yönündeki çalışmaların yanı sıra UYUMA, En İyi Narkotik Polisi Anne, Narkorehber, Narkolog, Narkotir, Narkonokta, Narkoanket, Narkogöçmen, Narkokaan ve Narkogençlik Eğitimi projeleri başarıyla yürütölmüştür.

İçişleri Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının biyometrik verileri alma, kaydetme, görüntüleri tanımlama, iyileştirerek kullanma suretiyle adli inceleme, kimlik tanıma ve doğrulama işlemlerini yapmasına imkân tanıyan, parmak izi verilerine ilişkin işleme, iyileştirme, formatlar arası dönüşüm, öznelilik çıkarımı, eşleştirme, doğrulama ve tanıma işlemlerinin gerçekleştirilerek tek bir biyometrik veri üzerinden işlenebileceği, kurumlar arası entegrasyonun sağlandığı, yerli ve milli imkânlarla geliştirilen Biyometrik Veri Yönetim Sistemi Projesi 2024 yılında tamamlanarak faaliyete geçmiştir. 2 Şubat 2024 tarihinde yapım sözleşmesi imzalanan Millî Balistik Test Merkezinin kurulması çalışmalarına devam edilmekte olup 2026 yılında inşaatın tamamlanması öngörülmektedir.

Trafik ve kamu güvenliği bakımından önleyici etkinin artırılmasına yönelik olarak izinsiz çakar cihazı kullanımına ilişkin yaptırımları ağırlaştırarak, bu cihazların ilgili Kanunda öngörölen şartlarda kamu mülkiyetine geçirilmesini düzenleyen, ateşli silahların ana veya balistik önemi haiz parçalarının suç kapsamına dâhil edilmesini içeren, bekçilerin olağanüstü hallerde görev sürelerinin uzatılabilmesine imkân tanıyan, özel güvenlik görevlisi olma şartlarına devletin güvenliğini ve anayasal düzeni dikkate alacak şekilde daha sıkı ölçütler getiren 7533 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu ve Bazı Kanunlar ile 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 30 Kasım 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

8 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Siber Güvenlik Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kamu tüzel kişiliğini haiz ve özel bütçeli Siber Güvenlik

Başkanlığının kuruluşu ile teşkilat, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin siber uzaydaki milli gücünü meydana getiren bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel tehditlerin tespit ve bertaraf edilmesi, siber olayların muhtemel etkilerini azaltmaya yönelik esasların belirlenmesi, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliği bulunmayan kuruluşların siber saldırılara karşı korunmasına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması, ülkenin siber güvenliğini güçlendirmek için strateji ve politikaların belirlenmesi ile Siber Güvenlik Kurulunun kurulmasına ilişkin esasların düzenlenmesini amaçlayan 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu, 19 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

27 Kasım 2024 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile taşıma ruhsatı verilebilecek diğer meslek mensuplarının kapsamında sınırlamaya gidilerek istisnai taşıma ruhsatı uygulamasında değişiklik yapılmıştır.

23 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Polis Meslek Yüksekokulları Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle eğitim süreleri yeniden düzenlenmiş, meslek içi eğitime vurgu yapılarak uygulamayı esas alan laboratuvar, poligon ve simülasyon derslerine ağırlık verilmiş, eğitimde standardın sağlanması ve kalitenin artırılmasına yönelik olarak ölçme ve değerlendirme sistemi yeniden düzenlenmiştir.

6 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Emniyet Hizmetleri Sınıfı Mensupları Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikle temel atama esasları belirlenmiş, görev puanı sisteminde yer alan kriterler detaylandırılarak değişikliğe gidilmiş, bölgeler için belirlenen görev süreleri düzenlenmiştir.

29 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 2025/5 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi kapsamında, kitle imha silahlarının üretimini, kullanımını, yayılmasını sağlayan finansal kaynakların engellenmesi, kitle imha silahlarının yapımında kullanılan ve ithali, ihracı, transiti yasaklanan madde, malzeme ve ekipmanlar ile transferi yasaklanan teknolojilerin takibi ve bunların gümrük denetimlerinin sıklaştırılması açısından önemli bir yere sahip olan Türkiye'de Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanı ile Mücadelede Etkinliğin Artırılması Strateji Belgesi (2025-2029) Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığının resmi internet sitesinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2025 yılında uluslararası kuruluşlarla ve çeşitli ülkelerle ikili güvenlik ve işbirliği anlaşmaları yapılmıştır. Ayrıca AB Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA) fonlarından yararlanılarak AB fonlarının kullanılmasında güvenlik gereklerinin öncelikle dikkate alınması, geçici koruma altındaki nüfus yükünün diğer ülkelerle paylaşılmasına yönelik politika ve projelere öncelik verilmesine ilişkin gereklilik önemini korumaktadır.

b) Amaç

Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde güvenliğin tüm yönleriyle ele alınarak huzur ve güven ortamının sürdürülebilir kılınması, vatandaş odaklılık, şeffaflık, hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda ve önetkin bir yaklaşımla güvenlik hizmetlerinin

geliştirilmesi, güvenlikle ilgili ürün ve teknolojilerde kendine yeterliliğin güçlendirilmesi ve suçla mücadele bilincinin artırılarak vatandaş katılımının sağlanması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sınır güvenliğinin etkinliği artırılacak, teknolojik ve fiziki altyapı geliştirilecek, sınır yönetimi alanında ortak analiz ve raporlama çalışmalarının yapılabilmesi amacıyla veri toplama kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.926)		
Tedbir 926.1. Kara sınır güvenliğinin sağlanması için risk değerlendirmesine dayalı güvenlik duvarı, gözetleme kulesi, algılayıcı sistemler, güvenlik yolları gibi gerekli fiziki ve teknolojik güvenlik sistemleri geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı	1. 167 km güvenlik yolu yapılacaktır. 2. 50 km güvenlik duvarı/fiziki engel ve devriye yolu tesis edilecektir.
Tedbir 926.2. Kıyı sınır güvenliği için gerekli karakol, liman, rıhtım, makine ve teçhizat altyapısı güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Sahil Güvenlik Bodrum Turgutreis Limanı inşaatında yüzde 90 gerçekleştirme seviyesine ulaşılabacaktır.
Tedbir 926.4. Veri paylaşım altyapısı oluşturularak paydaş kurumlarla veri bütünlüğü sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sahil-NET Deniz Projesi kapsamında Marmara Denizi, Akdeniz ve Karadeniz sorumluluk sahalarında deniz-deniz ve deniz-kara birlikleri arasında iletişim altyapısının güçlendirilmesi için bir merkez, dört istasyon ve 10 platformda kurulum yapılacaktır.
Tedbir 926.5. Yasadışı göçle mücadelede etkinlik artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Jandarma Genel Komutanlığının göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele etkinliğini artırmak için projeler geliştirilecek ve eğitim verilecek personel sayısı geçen yıla oranla yüzde beş oranında artırılacaktır. 2. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçunu işleyen şüphellere yönelik takipli operasyon sayısı geçen yıla oranla yüzde 10 artırılacaktır.
Güvenlik tehdit ve risklerine karşı önetkin bir yaklaşımla gerekli önlemler alınacaktır. (Kalkınma Planı p.927)		
Tedbir 927.1. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) tehlike ve tehditlere karşı ülkemizin müdahale kapasitesi güçlendirilecek, gerekli korunma ve savunma önlemleri geliştirilecek, eylem planlarının etkinliği artırılacak, savunma araçları ve yöntemleri, riskli bölgeler başta olmak üzere ülke düzeyinde geliştirilerek yaygınlaştırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, NDK, Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1. Jandarma Kriminal Başkanlığı tarafından 24 kursiyere KBRN tehdidi içeren patlayıcı madde olaylarına müdahale kursu verilecektir. 2. KBRN tehlike ve tehditlerine karşı müdahale kapasitesinin artırılması kapsamında araç, gereç ve ekipman temini yapılacaktır.

<p>Tedbir 927.3. Ülkemizin güvenliğini tehdit eden akımlarla önetkin bir yaklaşımla mücadele edilebilmesi için akademik çalışmalar ve analizler yapılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Sosyal medya aracılığıyla ülkemizin güvenliğini tehdit eden akımlarla mücadeleye yönelik yapılan çalışmalar ilgili kurumlarla paylaşılacaktır.</p>
<p>Tedbir 927.4. Tüm suç türlerine karşı risk ve tehdit değerlendirmesi, suç potansiyeli incelemesi yapılarak suçun önlenmesi konusunda gerekli tedbirler alınacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İnternet üzerinde gerçekleştirilen sanal devriye faaliyetleri kapsamında suç içeriği olabileceği değerlendirilen paylaşımlar raporlanarak ilgili birimlere gönderilecektir. 2. Kadına karşı fiziksel şiddet suçlarına ilişkin, illerde seminer programları icra edilecektir. 3. Uyuşturucu kullanma suçuna ilişkin illerde seminer programları icra edilecektir. 4. Aile içi çocuğa şiddet suçuna ilişkin illerde seminer programı icra edilecektir. 5. Uyuşturucu kullanma suçuna ilişkin riskin yoğun olduğu illerde onaylanan risk yönetim planları çerçevesinde risk yönetimi çalışmaları yapılacak ve uyuşturucu kullanma suçuyla ölçülebilir bilimsel yöntemler kullanılarak mücadele edilecektir.</p>
<p>Güvenlik hizmetlerinin sunumunda kalite ve etkinlik artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.928)</p>		
<p>Tedbir 928.3. Güvenlik hizmetlerinde kullanılan yazılım, donanım, araç-gereç ve taşıtların yerlilik oranı artırılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Siber güvenlik ürünlerinde yerli ve milli akredite olmuş çözümlerle çalışılacaktır. 2. Geliştirilen ürün ve yazılımlar takip edilerek gelişimlerine katkı sağlanacak ve yeterlilik seviyesine ulaşan yerli ve milli ürünler Jandarma Genel Komutanlığı envanterine kazandırılacaktır.</p>
<p>Tedbir 928.4. 112 Acil Çağrı Merkezlerinde hizmet standartlarının ve kalitesinin yükseltmesi sağlanacak, 112 tek numara farkındalığının artırılması için tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Acil Çağrı Hizmetleri Koordinasyon Merkezi binasının sistem altyapısı kurulumu gerçekleştirilecektir. 2. 112 Acil Çağrı Merkezlerinde görev yapan personele hizmet içi eğitimler verilecektir. 3. 112 tek numara farkındalığının artırılması için tanıtım çalışmaları yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 928.5. Arama kurtarma platformu ve teçhizatlarının teknolojik imkânlarının geliştirilmesiyle denizlerde arama kurtarma kapasitesi artırılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Savunma Sanayii Başkanlığı</p>	<p>1. Millî Sahil Güvenlik Gemisi tasarım aşaması tamamlanacaktır. 2. Sahil Güvenlik Komutanlığının denizde arama kurtarma kapasitesinin artırılması için bir Dalış, Emniyet, Güvenlik, Arama ve Kurtarma (DEGAK) Timi teşkil edilecektir.</p>

		<p>3. Özgün Helikopter Tedariki Projesi kapsamında bir helikopter tedarik edilecektir.</p> <p>4. İki adet AB 412-EP Sahil Güvenlik helikopteri modernize edilecektir.</p>
<p>Tedbir 928.6. Kent Güvenlik Yönetim Sistemi, Plaka Tanıma Sistemi ve Mobil Plaka Tanıma Sistemi yaygınlaştırılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Savunma Sanayii Başkanlığı</p>	<p>1. 600 KGYS ve 200 PTS noktasında kurulum, genişleme ve modernizasyon yapılacaktır.</p> <p>2. J/KGYS Faz-2 kapsamında 1.300 KGYS noktası devreye alınacak ve 50 PTS noktasında kurulum tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 928.7. Millî Balistik Test Merkezinin yapımı tamamlanacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Hafif ateşli silah ve mühimmatı ile balistik koruyucu malzemelerin testlerine ilişkin uluslararası akreditasyona ve sertifika düzenleme yetkisine sahip olması planlanan Millî Balistik Test Merkezinin yapımı tamamlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 928.8. Güvenlikle ilgili veri paylaşımı ve ortak bilgi sistemleri altyapısı geliştirilerek güvenlik veri altyapısı büyük veri incelemesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. KamuNet Ağı, e-Devlet Kapısı ve e-otoban sistemleriyle bütünleşmenin sağlanması için Sahil Güvenlik Komutanlığınca yürütülen Sahil NET Kara Projesinin karasal ağ kurulumunda yüzde 85 seviyesine ulaşılabilecektir.</p>
<p>Tedbir 928.9. Güvenlikle ilgili iletişim altyapısı geliştirilip genişletilecek, iletişimin daha hızlı ve güvenli olması sağlanacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Savunma Sanayii Başkanlığı</p>	<p>1. Dört ilde KETUM Sistemi kurulacaktır.</p> <p>2. 75 Kaymakamlık IPSEC VPN ağına dâhil edilecektir.</p>
<p>Tedbir 928.10. Güvenlik hizmetlerinin sunumunda yapay zekâ, robot teknolojisi, büyük veri analizi, iletişim ve uzay teknolojisi gibi teknolojilerden etkin olarak yararlanılacak, bu alanda yerli teknoloji ve üretim geliştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<p>1. Yeni Nesil 112 Yazılımı kapsamında yapay zekâ uygulamaları vatandaş odaklı hizmetlerde kullanılmak üzere geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 928.11. Başta kolluk birimleri olmak üzere tüm kuruluşlar arasında eşgüdüm ve işbirliği artırılacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Güvenlik ve gizlilik kısıtları dikkate alınarak, kolluk birimlerine ait sistemler arasında eşgüdüm sağlanacak, GAMER Bütünleşik Yönetim Sistemindeki sistem ve programların sayısı artırılacaktır.</p> <p>2. Kolluk kuvvetleri ve diğer kuruluşlar arasında işbirliğini artırarak amacıyla ağ servis bütünleşmeleri, imzalanan protokoller kapsamında yürütülecektir.</p> <p>3. Kolluk birimleri arasında eşgüdüm ve işbirliğini artırma çalışmaları kapsamında, Somali Özel Harekat Projesi bünyesinde düzenlenecek eğitim programında kursiyerlere eğitim verilecektir.</p>

Tedbir 928.12. Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi (GAMER) toplumun huzur ve güven ortamının sağlanması için daha etkin kullanılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. GAMER'lerden sorumlu vali yardımcılarına, GAMER personeline, il sosyal etüt ve proje müdürlerine yönelik birer eğitim programı düzenlenecektir.
Tedbir 928.13. Etkin bir kriz yönetimi sağlanarak bütünlük sistemler geliştirilecek, kriz yönetimi tatbikat senaryoları hazırlanacak ve GAMER'de uygulanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. 24 kriz yönetimi tatbikat senaryosu hazırlanarak uygulanacaktır.
Tedbir 928.14. Güvenlik konusunda uluslararası işbirliği ve eşgüdüm geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı	1. Ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği kapsamında toplantı ve benzeri 90 faaliyet gerçekleştirilecektir.
Güvenlik kuruluşlarının suçun incelenmesi ve aydınlatılması kapasitesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.929)		
Tedbir 929.1. Suçun ve suçların soruşturulması, incelenmesi ve aydınlatılmasında bilgi ve iletişim teknolojileri daha etkin kullanılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Parmak izi veri tabanlarının sorgu kapasitesi artırılarak Biyometrik Veri Yönetim Sistemi entegrasyonu kapsamında irtibat sayılarında geçen yıla oranla yüzde beş artış sağlanacaktır. 2. Jandarma Kriminal Başkanlığı tarafından 80.000 dijital materyal incelenmesi yapılacaktır.
Tedbir 929.2. Suç inceleme yöntemleri ve gerekli teknik altyapı geliştirilecek, ilgili personelin eğitimi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Kriminal ihtisas dallarında görev yapan 400 personelin eğitim, kurs ve seminerlere katılımı sağlanacaktır.
Tedbir 929.3. Olay yeri inceleme ekiplerinin sayısı, suç inceleme ve olay yeri inceleme kapasitesi artırılabilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Biyometrik Veri Yönetim Sistemi ile 225 bin olay yeri izi tekrar incelenerek olayların aydınlatılması sağlanacaktır.
Terör ve terörizmin finansmanı ile mücadelede çok boyutlu, bütüncül ve etkin bir yaklaşımla devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.930)		
Tedbir 930.1. Terörü kaynağında yok etme ve kesintisiz operasyon anlayışıyla terör örgütlerinin eylem ve finansman faaliyetleri baskı altına alınarak hareket kabiliyetleri kısıtlanacak, maddi ve lojistik destekleri yok edilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S)	1. Terörü kaynağında yok etme ve kesintisiz operasyon anlayışıyla terör örgütlerinin eylem ve finansman faaliyetlerinin baskı altına alınması için 2.600 adli, 13.000 ana barınma alanlarına yönelik olmak üzere toplam 15.600 operasyon icra edilecektir. 2. Terör örgütlerinin eylem ve finansman faaliyetlerine yönelik 4.800 operasyon yapılarak terör örgütlerinin maddi destekleri azaltılacak, lojistik destekleri kesilecek ve aktarım kapasiteleri daraltılacaktır.

<p>Tedbir 930.2. Terörle mücadele hizmetlerinde suç önleme stratejileri ile bilimsel mücadele yöntemlerinin uygulamaya dönüşümünü sağlayan eğitimlere devam edilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından terörle mücadele kapsamında personele 291 dönem eğitim verilecektir. 2. Jandarma Genel Komutanlığı tarafından terörle mücadele kapsamında 400 personele kurs ve eğitim verilecektir.
<p>Tedbir 930.3. Başta uyuşturucu ticareti olmak üzere terörün finansmanı ile etkin bir şekilde mücadele edilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik adli operasyon sayısı artırılabilecektir. 2. Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Eylem Planı yürürlüğe konulacaktır.
<p>Tedbir 930.6. Yabancı teröristlere karşı gerekli önlemler alınacak, yabancı teröristlerle mücadelede ulusal ve uluslararası işbirliği artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yabancı teröristlerle mücadelede ulusal ve uluslararası işbirliği artırılabilecektir. 2. Yabancı teröristlerin eylemlerinin engellenmesi, bu şahıslar hakkında gerekli adli ve idari işlemlerin yapılabilmesi amacıyla otogarlar, havalimanları, kara ve deniz hudut kapıları, tren garları ve uygulama noktalarında yürütülen risk analiz faaliyetlerine devam edilecektir.
<p>Tedbir 930.7. Terör örgütlerinin ülkemize deniz yoluyla girmesinin engellenmesine yönelik tedbirler artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. KKTC Sahil Gözetleme Radar Sistemi (SGRS) Projesi kapsamında bir sahil gözetleme istasyonu kurulacaktır.
<p>Tedbir 930.8. Terör örgütlerinin propagandası, teröre yol açan radikalleşme ve şiddete varan aşırılıkla mücadele edilecek, devletin gerçekleştirdiği hizmetler konusunda kamuoyu düzenli olarak bilgilendirilecek, toplumu bilinçlendirmeye yönelik projeler uygulanacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Radikalleşmeyle mücadele seminerleri gerçekleştirilecektir. 2. Terörle mücadelenin öneminin anlatılması için yürütülen çalışmalar kapsamında 8.750 etkinlikle 900 bin kişiye ulaşılabilecektir. 3. Terör örgütlerinin propaganda için kullandığı başlıca iletişim kanalları ve medya araçları incelenerek gerekli önlemler alınacaktır. 4. Terör örgütlerinin propagandası, teröre yol açan radikalleşme ve şiddete varan aşırılıkla mücadele edilecek, devletin gerçekleştirdiği hizmetler konusunda kamuoyu düzenli olarak bilgilendirilecek, toplumu bilinçlendirmeye yönelik projeler uygulanacaktır.
<p>Uyuşturucuyla mücadeleye çok boyutlu, bütüncül ve önetkin bir yaklaşımla devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.931)</p>		

<p>Tedbir 931.1. Her türlü uyuşturucu ve uyarıcı maddenin ülke genelinde ve uluslararası boyutta kaçakçılığı, üretimi, dağıtımı, kullanımı ve sokak düzeyinde satışı engellenecek, bunların üretiminde kullanılan ara kimyasalların üretimi ve ticaretinin denetiminde etkinlik artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Uyuşturucu suçlarıyla mücadele kapsamında 242.550 operasyon gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 931.2. Güvenlik kuruluşlarının uyuşturucuyla mücadele kapasitesi artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Uyuşturucu suçlarıyla mücadelede güvenlik kuruluşlarının makine-teçhizat ve personel altyapısı geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 931.4. Uyuşturucu ile bağlantılı suçlar değerlendirilerek kolluk kuvvetlerine ve kamuoyuna yönelik eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Üniversiteler</p>	<p>1. Uyuşturucuyla mücadele kapsamında toplumsal farkındalığın sağlanması amacıyla başta çocuk ve gençler olmak üzere toplumun her kesiminden 665 bin kişi bilgilendirilecektir. 2. Uyuşturucu madde suçlarının nedenleri ve risk etmenlerinin belirlenmesi amacıyla madde kullanım suçundan işlem gören kişilere yönelik 25 bin anket yapılacaktır. 3. Uyuşturucu suçlarıyla mücadele kapsamında 30 bin kolluk görevlisine yönelik eğitim verilecektir.</p>
<p>Tedbir 931.5. Uyuşturucuyla mücadelede ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve eşgüdüm geliştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Sağlık Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Ülkemizde görülen ve görülme riski yüksek olan yeni psikoaktif maddelerin risk değerlendirmelerinin yapılarak 2313 sayılı Kanun kapsamına alınması ve sistematik olarak takip edilmesi için kurulan Erken Uyarı Sistemi (EWS) Ulusal Çalışma Grubu koordinesinde sorumlu kurum ve kuruluşlarla iki toplantı gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Organize suçlar ve kaçakçılıkla mücadeleye çok boyutlu, bütüncül ve önetkin bir yaklaşımla devam edilecektir. (Kalkınma Planı p.932)</p>		
<p>Tedbir 932.1. Organize suç türleri ve terör örgütleri arasındaki bağlantılar belirlenecek, suçun oluşmadan önlenmesine yönelik çalışmalar geliştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Kaçakçılık, mali ve organize suçlarla mücadele kapsamında, suçla ve suç örgütleriyle mücadelede farkındalığın oluşturulması ve etkin soruşturma yapabilme kabiliyetinin artırılması amacıyla eğitim düzenlenecektir. 2. Terör örgütlerinin organize suçlardan kaynaklanan gelirlerinin tespiti ve engellenmesine yönelik başta MASAK olmak üzere ilgili birimlerle koordineli çalışmalar yürütülecektir.</p>

		<p>3. Organize suçlarla ilgili önleyici tedbirlerin artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p> <p>4. Organize suç örgütleriyle mücadele kapsamında yapılan operasyon sayısı geçen yıla oranla yüzde 1 artırılabacaktır.</p>
<p>Tedbir 932.2. Kaçakçılık suçlarıyla mücadelede etkinliğin artırılmasına yönelik yeni yöntemler geliştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Kaçakçılık suçlarıyla mücadelede kullanılan yöntemlerin sayısı artırılabacaktır.</p>
<p>Tedbir 932.3. Göçmen kaçakçılığı, insan/organ/doku ticareti, silah/mühimmat kaçakçılığı yapan organize suç örgütleriyle mücadeleye kararlılıkla devam edilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı</p>	<p>1. Silah ve mühimmat kaçakçılığının önlenmesi amacıyla gerekli risk analizleri yapılarak operasyonel çalışmalara ağırlık verilecek ve operasyon sayısı geçen yıla oranla yüzde 1 artırılabacaktır.</p> <p>2. Göçmen kaçakçılığı, insan/organ/doku ticareti suçlarıyla mücadele edilmesi amacıyla en az 3.250 operasyon gerçekleştirilecektir.</p> <p>3. Göçmen kaçakçılığı suçunu örgütlü olarak işleyen şüphelilere yönelik en az 80 operasyon gerçekleştirilecektir.</p> <p>4. Göçmen kaçakçılığı, insan/organ/doku ticareti, silah/mühimmat kaçakçılığı yapan organize suç örgütleriyle mücadele kapsamında 250 personele eğitim düzenlenecektir.</p> <p>5. Göçmen kaçakçılığı, insan/organ/doku ticareti, silah/mühimmat kaçakçılığı yapan organize suç örgütleriyle mücadele edilecek, yapılan operasyonların sayısı geçen yıla oranla yüzde 5 artırılabacaktır.</p>
<p>Tedbir 932.4. Ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği ve eşgüdüm geliştirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Savunma Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Dost ve müttefik ülkelerin Sahil Güvenlik Teşkilatları ile çok taraflı forumlar (HACGAM, CGGS, BSCF, MCGFF vb.) aracılığıyla iki faaliyet icra edilecektir.</p>
<p>Asayiş suçlarıyla mücadelede etkinlik artırılarak ülke genelinde huzur ve güvenlik ortamına katkı sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.933)</p>		
<p>Tedbir 933.1. Güvenlik kuruluşlarının kurumsal ve teknolojik altyapısı güçlendirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Savunma Sanayii Başkanlığı</p>	<p>1. Jandarma Genel Komutanlığı bünyesinde kullanılmak üzere bir taarruz helikopteri (ATAK), bir hafif genel maksat helikopteri (GÖKBEY) ve bir operatif İHA sistemi (AKSUNGUR) tedarik edilecektir.</p>

<p>Tedbir 933.3. Dolandırıcılık suçlarıyla etkin mücadele, toplumsal bilincin ve farkındalığın artırılması amacıyla vatandaşların bilgilendirilmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, TRT</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Siber suçlarla mücadele kapsamında vatandaşların siber suç mağduru olmalarının engellenmesi ve bilinçlendirmeleri amacıyla siber suç farkındalık ve bilinçlendirme çalışmaları yürütülecektir. 2. Dolandırıcılık suçunu konu alan, uyarıcı nitelikte 186 milyon kısa mesaj gönderilecektir. 3. Siber suçlarla ilgili konularda kurum ve kuruluşlara yönelik yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler verilecek, seminer faaliyetleri gerçekleştirilecektir. 4. Sosyal medya hesapları üzerinden dolandırıcıların sık sık başvurduğu yöntemlerle ilgili bilgilendirici ve uyarıcı içerikler paylaşılarak toplumsal bilincin ve farkındalığın artırılması sağlanacaktır. 5. Ötalama, sahte yatırım tuzakları, sosyal medya dolandırıcılıkları, sahte e-ticaret siteleri gibi güncel siber dolandırıcılık yöntemlerine karşı uyarıcı eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.
<p>Siber suçlarla etkin bir şekilde mücadele edilecektir. (Kalkınma Planı p.934)</p>		
<p>Tedbir 934.1. Güvenlik kuruluşlarının teknik altyapısı güçlendirilerek siber suçlarla mücadele kapasitesi artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yıllık incelenen dijital materyal sayısı 250.000'e çıkarılacaktır.
<p>Koruyucu ve önleyici güvenlik hizmetlerinin etkinliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.935)</p>		
<p>Tedbir 935.1. Vatandaşla kolluk güçleri arasındaki güven esasına dayanan ilişkinin geliştirilmesi amacıyla toplum destekli kolluk yaklaşımı güçlendirilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geleceğin Denizcileri Bilgilendirme İş Birliği Protokolü çerçevesinde ilk ve ortaöğretim okullarında en az 500 bilgilendirme çalışması yapılacaktır. 2. Toplum destekli polislik faaliyetleri kapsamında genel güvenlik konularında toplumu bilgilendirmeye yönelik gerçekleştirilecek huzur toplantılarıyla 370 bin kişiye ulaşılabilecektir. 3. Toplum destekli polislik faaliyetleri kapsamında 13 bin kişiye mağdur destek ziyareti gerçekleştirilecektir.
<p>Tedbir 935.2. Suçla mücadelede önleyici güvenlik tedbirleri artırılabilecektir.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Genel asayişin ve kamu düzeninin devamını sağlamaya yönelik 12 Türkiye Güven Huzur Uygulaması yapılacaktır.

Tedbir 935.3. Suça yönelik bildirim ve ihbar sistemi geliştirilecek, suçun önlenmesine yönelik halk katılımı artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Üniversiteler	<ol style="list-style-type: none"> 1. Toplum Destekli Polislik faaliyetleri kapsamında ev, esnaf, kamu kurum ve kuruluşları ve okul ziyaretlerinde suç ve suçluyla mücadelede vatandaşın güvenlik hizmetlerine aktif katılımını ve suç bildirimini teşvik etmek amacıyla 112 hattının kullanımı hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılarak 3.250.000 kişiye ulaşılabilecektir. 2. Sahil Güvenlik Komutanlığı internet ihbarlarının ihbar.ng112.gov.tr üzerinden alınması sağlanacaktır. 3. Ticari olarak yolcu taşımacılığı yapan taşıtlara gerekli takip sistemleri (araç takip sistemi, acil durum butonu, kamera sistemi, görüntü kayıt cihazı) kurularak karayolu ulaşımında suçun önlenmesine yönelik ihbar sistemi geliştirilecektir. 4. Suçun önlenmesine yönelik halk katılımının artırılması ve doğru suç ihbarında bulunma farkındalığının oluşturulması amacıyla 81 il 112 Acil Çağrı Merkezlerince kolluk birimlerinin faaliyetleriyle ilgili tanıtım çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 935.4. Güvenlik hizmetlerine erişim kolaylaştırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kadın Acil Destek Uygulamasının (KADES) 7,3 milyon olan toplam indirme sayısı 9,5 milyona çıkarılacaktır. 2. Sahil Güvenlik Komutanlığı bağlı unsurlar tarafından icra edilen güvenlik hizmetlerinin etkinliğinin artırılması ve vatandaşa yerinde hizmet verilmesi amacıyla iki karakol binası yapımı tamamlanacaktır.
Tedbir 935.5. Genel kolluk ile özel güvenlik arasındaki ilişki ve işbirliği güçlendirilecek, özel güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Genel Kolluk Özel Güvenlik İşbirliği ve Entegrasyonu (KAAN) Uygulaması kapsamında görev yapan genel kolluk personeli sayısı 43.000'e çıkarılacaktır. 2. KAAN uygulaması kapsamındaki özel güvenlik personeli sayısı 290.000'e çıkarılacaktır.
Tedbir 935.6. Özel güvenlik kuruluşlarının eğitim programları geliştirilecek, bu birimlerin denetiminde etkinlik artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Özel kurum ve kuruluşlarda çalışan 3.000 özel güvenlik görevlisi ve yöneticisine eğitim verilecektir. 2. Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan 500 özel güvenlik görevlisine eğitim verilecektir. 3. Patlayıcı madde ve silahların sivil kullanımıyla ilgili 5.000 noktada özel güvenlik hizmetlerine yönelik denetim gerçekleştirilecektir.

2.5.3. Sivil Toplum

a) Mevcut Durum

Türkiye'de dernekler, vakıflar, sendikalar, sosyal kooperatifler, platformlar ve girişimler gibi farklı kurumlar, çeşitli sivil toplum bileşenlerini temsil ederek zengin bir sivil toplum ekosistemi oluşturmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gelişim süreci ve dünyadaki dönüşümün de etkisiyle sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ekonomik ve sosyal gelişmedeki önemli rolünü korumaktadır. STK'ların etkilerini, çeşitliliğini ve sayılarını artırmak ve karar alma süreçlerine daha etkin katılımlarını sağlamak için yürütülen çalışmalarla dernekler ve vakıflar niceliksel olarak artmakta, sivil toplum sektörü oluşturduğu istihdam ve katma değer ile kamu ve özel sektörün yanında üçüncü sektör niteliğini sürdürmektedir.

STK'lar, gönüllülük esasına dayalı olarak farklı tematik alanlarda faaliyet göstererek yerel toplum taleplerini kamu idarelerine iletmektedir. Bu bağlamda, STK'lar yerel ihtiyaçlara uygun politikaların geliştirilmesi ve etkili bir şekilde uygulanması için kolaylaştırıcı bir rol üstlenmekte ve diğer paydaşlarla işbirliği yapmaktadır. Yerel yönetimlerde iyi yönetişimin ve katılımcı süreçlerin etkili bir şekilde işlemesine katkı sağlama konusunda da önemli bir rol oynamaktadırlar. Kent konseyleri gibi katılımcı karar alma uygulamaları, bu alanda iyi bir örnek teşkil etmekte ve günümüz koşullarına uygun yeni sivil katılım süreçlerinin geliştirilmesi konusundaki çalışmalar sürdürülmektedir. Sivil toplum sektörünün desteklenmesi, idari ve mali açıdan geliştirilmesi, kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik önemini korumaktadır.

Eylül 2024 itibarıyla faal dernek sayısı 101.558, yeni vakıf sayısı ise 6.284'tür. Derneklerin yüzde 38,7'si mesleki ve sosyal dayanışma alanlarında yoğunlaşmaktadır. Yeni vakıflar ise daha çok eğitim ve sosyal yardım alanında faaliyet göstermektedir.

Demokratik, katılımcı, çoğulcu, şeffaf ve hesap verebilir örgütlü sivil toplumu geliştirici ve güçlendirici düzenlemelere devam edilmektedir. Gönüllülüğe ilişkin yapılan mevzuat çalışmaları kapsamında Gönüllülük Kanunu Taslağı hazırlanmış olup kamu kurum ve kuruluşlarından görüş talep etme süreci devam etmektedir.

STK'lara yönelik stratejik plan hazırlama, proje hazırlama ve fon bulma gibi alanlar başta olmak üzere kapasite geliştirme eğitimlerinin yaygınlaştırılmasına devam edilmektedir. Sivil katılımın ve gönüllülüğün güçlendirilmesi, STK'ların karar alma mekanizmalarına katılımlarının artırılması, güven ve karşılıklı anlayışa dayalı sivil toplum-kamu işbirliğinin güçlendirilmesi ve STK'lara yönelik stratejik plan hazırlama ve fon bulma konularında kapasite geliştirme ve rehberlik eğitimlerine devam edilmektedir.

STK'lara yönelik kamu politika, program, faaliyet ve hizmetlerinin bütüncül şekilde yürütülmesini sağlamak üzere kurumsal kapasite güçlendirilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına hizmet sunan kamu kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmek ve potansiyel işbirliği alanlarını tartışmak, kurumlar arasında tecrübe paylaşımı yapmak ve STK'larla politika, faaliyet ve hizmetlerin bütüncül şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü koordinasyonunda Danışma Kurulu toplantısı gerçekleştirilmiş olup söz konusu toplantılara devam edilmesi planlanmaktadır.

STK'ların ihtiyaç duyduğu alanlarda kapasite geliştirme programlarının uygulanması, merkezi ve yerel kamu kurumları, üniversiteler ve özel sektörle işbirliği içinde ortak çalışmalarda bulunmasını sağlayıcı proje ve programların geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. STK'lara özellikle mali konularda kolaylaştırıcı imkânların sağlanmasıyla sosyal girişimcilik, sosyal yenilik ve kurumsal sosyal sorumluluk alanlarının geliştirilmesine yönelik düzenlemeler ile uygulamaların hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, iç denetim, uluslararası işbirliklerine katılım, mevcut işbirliklerinden yararlanma ve dijitalleşme kapasitelerinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

Kurumsal açıdan gelişmiş STK'ların daha küçük ölçekteki STK'lara yönelik yönderlik faaliyetlerinin teşvik edilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, farklı çeşitli illerde ilgili kapsamda çalıştaylar düzenlenmiş olup önümüzdeki dönemde de söz konusu faaliyetlerin devam etmesi planlanmaktadır.

Önümüzdeki dönemde, ekonomik, sosyal, dijitalleşme, çevresel sorunlar ile temel haklar alanında karşılaşılabilecek sorunların çok boyutlu ve çok yönlü olacağı öngörülmektedir. Mevcut sorunların yanı sıra, gelecekte ortaya çıkabilecek zorluklarla başa çıkmak için STK'ların kamu politikalarının planlama, yapım, izleme ve denetleme aşamalarında etkili bir rol oynaması önem kazanmaktadır. Sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik mevzuatın güncellenmesi, STK'ların kurumsal ve mali kapasiteleri ile sivil topluma hizmet sunan kurumların kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

b) Amaç

Demokratik, katılımcı, kapsayıcı, hesap verebilir ve işbirliği, uyum yeteneği ve aktif vatandaşlık bilinci yüksek bir sivil toplumun yapısının oluşturulmasını teminen sivil toplum kuruluşları (STK)'nın kamu politikalarının planlama, yapım, izleme ve denetleme aşamalarında etkin bir rol oynaması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu / İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Sivil toplumun güçlendirilmesine yönelik mevzuat güncellenecektir. (Kalkınma Planı p.937)		
Tedbir 937.3. STK'ların karar alma, politika yapım, izleme ve denetleme süreçlerine etkin bir şekilde katılımını sağlamak üzere mevzuat çalışmaları yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	1. Kamu kurumlarının mevzuatında tarama yapılarak karar alma, politika yapım, izleme ve denetleme süreçlerine STK'ların katılımının ve etkinliğinin artırılması hususunda mevcut eksikliklerin tespiti ve giderilmesine yönelik ihtiyaç analizi yapılacaktır.
Tedbir 937.4. Sivil toplumun istişare süreçlerine daha etkin katılımı için bir yol haritası hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	1. STK'ların sivil katılım konusundaki mevcut kapasitelerini güçlendirmek, karar alma süreçlerine yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini artırmak, merkezi ve yerel düzeyde STK'ların dahil olabileceği katılımcı mekanizmalar hakkında kapsamlı bilgi paylaşabilmek amacıyla bir rehber hazırlanacaktır.

Tedbir 937.5. Dijitalleşmenin sunduğu fırsatlarla sivil toplum alanında ortaya çıkan yeni yapılanmalara yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dernekler Bilgi Sisteminin (DERBİS V.2.0) yeniden yazılma sürecinde FAZZ olarak adlandırılan yeniliklerin hayata geçirilmesi için analiz, dokümantasyon ve yazılım geliştirme sonrası test süreçleri yapılacaktır. 2. Proje Destek Sisteminin (PRODES) yeniden yazılabilmesi için gereksinim analiz çalışması tamamlanacaktır. 3. Sendikalar Bilgi Sistemi (SENBİS), Siyasi Partiler Bilgi Sistemi (PARBİS), Elektronik Arşiv Sistemi (E-ARŞİV)'nin gereksinim analiz çalışması planlanacaktır. 4. STK'lara yönelik mevzuat güncellemeleri ve sivil toplum alanında oluşacak ihtiyaçlara göre elektronik yazılımlarda geliştirme süreçlerinin sürdürülmesi sağlanacaktır.
---	---	--

STK'ların kurumsal ve mali kapasiteleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.938)

Tedbir 938.1. STK'lara yönelik stratejik plan hazırlama, proje hazırlama ve fon bulma gibi alanlar başta olmak üzere kapasite geliştirme eğitimleri yaygınlaştırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), AB Başkanlığı, STK'lar	<ol style="list-style-type: none"> 1. STK'lara yönelik ihtiyaç duyulan alanlarda, iki kapasite geliştirme ve rehberlik eğitimi gerçekleştirilecektir.
Tedbir 938.4. STK'ların uluslararası teşkilatlanmalarını ve işbirliklerini artırıcı program ve destekler geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yurt dışında yerleşik olan Türk STK'ların kapasitelerini artırmaya yönelik programlar düzenlenecektir.
Tedbir 938.5. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından STK'lara aktarılan her türlü destek şeffaf, hesap verebilir ve önceden belirlenmiş somut ve nesnel kriterlere bağlanacak, uygulanacak destekler ve programlar ulusal önceliklerle ilişkilendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kamu kurumları tarafından STK'lara yönelik destekler için kriter rehberi hazırlanacak ve yayımlanacaktır.
Tedbir 938.7. STK'ların faaliyetlerinde ve STK'lara yönelik hizmetlerde dijitalleşmenin geliştirilmesi sağlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dernekler Bilgi Sisteminin (DERBİS V.2.0) yeniden yazılma sürecinde STK'lara sunulan hizmetlerin dijitalleştirilmesi için analiz, dokümantasyon ve yazılım geliştirme sonrası test süreçleri yapılacaktır. 2. Proje Destek Sisteminin (PRODES) yeniden yazılabilmesi için gereksinim analiz çalışması tamamlanacaktır.

		3. Sendikalar Bilgi Sistemi (SENBİS), Siyasi Partiler Bilgi Sistemi (PARBİS), Elektronik Arşiv Sistemi (E-ARŞİV)'nin gereksinim analiz çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 938.8. Kurumsal açıdan gelişmiş STK'ların daha küçük ölçekteki STK'lara yönelik yönderlik faaliyetlerinin teşvik edilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, STK'lar	1. STK'ları bir araya getiren bir çalıştay yapılacaktır.
Sivil topluma hizmet sunan kurumların kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.940)		
Tedbir 940.1. STK'lara yönelik kamu politika, program, faaliyet ve hizmetlerin bütüncül şekilde yürütülmesini sağlamak üzere kurumsal kapasite güçlendirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), İlgili Bakanlıklar, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, STK'lar	1. Kamu kurumlarında kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla bir Danışma Kurulu Toplantısı yapılacaktır.
Tedbir 940.3. İlköğretim ve ortaöğretim müfredatı sivil toplum çalışmalarını, STK'lara katılımı ve gönüllülüğü özendirmek üzere geliştirilecektir.	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı	1. Okul Temelli Sosyal Sorumluluk Çalışmaları dersi öğretim programı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda güncellenecektir.
Tedbir 940.4. Üniversitelerde sivil toplum alanına yönelik birimlerin açılması ve bu birimlerin desteklenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	YÖK (S), İçişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Üniversiteler	1. Yükseköğretim kurumlarında sivil toplum birimleri açılmasına ve desteklenmesine yönelik bir toplantı yapılacaktır.

2.5.4. Kamuda Stratejik Yönetim

a) Mevcut Durum

13 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle stratejik yönetim ve planlama konularında merkezi uyumlaştırma fonksiyonu Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

Stratejik plan hazırlamakla yükümlü merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları, KİT'ler, il özel idareleri ile nüfusu 50 bin ve üzerinde olan belediyelerde stratejik yönetim süreci yürütülmektedir. Stratejik planlar, program bütçeye uygun bir şekilde hazırlanan performans programları aracılığıyla uygulanmakta ve faaliyet raporlarıyla izlenmektedir.

2025 yılı Ocak-Ekim döneminde dördü merkezi kamu idaresine ve 24'ü devlet üniversitesine ait olmak üzere toplam 28 stratejik plan, üst politika belgelerine ve stratejik

planlamayla ilgili mevzuatta yer alan usul ve esaslara uygunluk açısından incelenmiş ve ilgili idarelere değerlendirme raporları aracılığıyla geri bildirimde bulunulmuştur. Ayrıca, Strateji ve Bütçe Başkanlığından talepte bulunan kamu idarelerinin stratejik plan hazırlık çalışmalarına rehberlik etmek amacıyla bilgilendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Stratejik yönetim konusunda bilgi paylaşımını sağlamak amacıyla kamu idarelerince hazırlanan stratejik yönetime ilişkin belgeler kamuda stratejik yönetim internet sitesinde (www.sp.gov.tr) arşivlenerek kamuoyuyla paylaşılmaktadır.

İç kontrol sistemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında kamu idarelerinin Kamu İç Kontrol Standartlarına uyum eylem planları incelenmekte ve raporlanmaktadır. İç denetim birimlerinin idari kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Kalite Güvence ve Geliştirme Rehberinin güncellenmesi çalışmaları tamamlanmıştır. Kamu idarelerinde iç kontrol sistemlerinin ve iç denetim uygulamalarının etkinliğini artırmak amacıyla mali hizmetler personeline yönelik eğitim ve rehberlik faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Kamu hizmetlerinde katılımcılık, şeffaflık ve vatandaş memnuniyetini artırmak amacıyla CİMER sistemi, vatandaşların görüş ve ihtiyaçları çerçevesinde geliştirilmekte ve farklı içeriklerle zenginleştirilmektedir. Bu kapsamda, CİMER mobil uygulaması kullanıma sunulurken erişim kolaylığı sağlanmıştır.

b) Amaç

Kamuda stratejik yönetimin uygulama etkinliğinin artırılması ve hesap verebilirlik anlayışının, planlamadan izleme ve değerlendirmeye kadar yönetim döngüsünün tüm aşamalarında hayata geçirilmesi temel amaçtır. Bu amaç doğrultusunda kamu hizmetlerinin hız ve kalitesinin artırılması ile katılımcılık, şeffaflık ve vatandaş memnuniyetinin sağlanması hedeflenmektedir.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kamu idarelerinde iç kontrol sistemleri ve iç denetim uygulamalarının etkinliği güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.943)		
Tedbir 943.1. Kamu idarelerinde iç kontrol sistemlerinin ve iç denetim uygulamalarının etkinliğini artırmaya yönelik eğitim ve rehberlik faaliyetleri yoluyla kurumsal kapasite geliştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sayıştay, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu idarelerinin mali hizmetler birimlerinin etkinliğini artırmaya yönelik eğitim ve rehberlik faaliyetleri düzenlenecektir.
Tedbir 943.2. İç kontrol uygulamalarının güçlendirilmesine yönelik kamu idarelerinin iç kontrol sistemlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sayıştay, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu idareleri tarafından Hazine ve Maliye Bakanlığına iletilen iç kontrole ilişkin dokümanlar da dikkate alınarak kamuda iç kontrol sisteminin izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanmasına yönelik faaliyetler yürütülecektir.

Tedbir 943.3. Kamu idarelerindeki iç denetçi sayısı artırılabilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sayıştay, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu idarelerinde iç denetçi atamalarının artırılması teşvik edilecektir.
Tedbir 943.4. Kamu idarelerinde yürütülen iç denetim faaliyetlerine yönelik İç Denetim Kalite Güvence ve Geliştirme Programı uygulamaları yaygınlaştırılacaktır.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sayıştay, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Dış değerlendirme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 943.5. İç Denetim Koordinasyon Kurulu ile kamu idarelerinin iç denetim birimlerinin idari kapasiteleri güçlendirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Sayıştay, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İç Denetim Koordinasyon Kurulu ile iç denetim birimlerinin idari kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik araştırma yürütülecektir.
Politika oluşturma süreçleri kanıta dayalı ve katılımcı şekilde yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.945)		
Tedbir 945.1. Uzaktan erişim üzerinden mikro veri sunumunun yasal zeminine yönelik hazırlıklar tamamlanacak, bilimsel araştırmalara yönelik Elektronik Veri Araştırma Merkezi (E-VAM) projesi hayata geçirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. E-VAM portalı hazırlanacak ve pilot çalışma için açılacaktır. 2. Portalda sunulacak mikro veri gizliliğinin sağlanması için çalışmalar yürütülecektir. 3. Sistem güvenliğinin ve performansının sağlanması için çalışmalar yürütülecektir. 4. Entegrasyon faaliyetleri yürütülecektir.
Açık yönetim politikalarına yönelik çerçeve oluşturulacaktır. (Kalkınma Planı p.946)		
Tedbir 946.2. Açık Yönetim Ortaklığının temel ilkeleri kapsamında ulusal eylem planı hazırlanmasına yönelik çalışma yürütülecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Açık yönetim politikalarına ilişkin ulusal çerçevenin oluşturulması kapsamında, Açık Yönetim Ortaklığı üyesi ülkelerin ulusal eylem planları incelenecek ve değerlendirme raporu hazırlanacaktır.
Daha hızlı, kaliteli ve güvenilir kamu hizmeti sunulması, sunulan hizmetlerin anlaşılır biçimde duyurulması ile vatandaşlarla çift yönlü iletişim kurularak katılımcı demokrasi anlayışının geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.947)		
Tedbir 947.1. Kamu hizmetlerinin etkin tanıtımı yapılarak kamu hizmetlerine ilişkin farkındalık düzeyi artırılacaktır.	İletişim Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, İlgili STK'lar	1. Devlet Enformasyon Sistemi (DES)'ne eklenen haber ve yayın sayısındaki artış devam ettirilerek faaliyetlerin sürekliliği sağlanacaktır. 2. Yerel ve ulusal medyaya yönelik İletişim Şûrası, sergi, çalıştay, panel, buluşma ve etkinlikler düzenlenecektir. 3. İletişim fakültesi öğrencileri ve yerel medya mensuplarına yönelik çeşitli mesleki yayınlar hazırlanacak ve eğitimler gerçekleştirilecektir. 4. Kamu çalışanlarına yönelik sosyal medya yönetimi eğitimleri verilecektir.

		<p>5. Terörle mücadele, afet, kriz, insani yardım, kamu politikaları, ülkemizin tarihi ve kültürü konularının yanı sıra medya ve iletişim alanında süreli ve akademik yayınlar, rehberler ile görsel ve işitsel yayınlar hazırlanacaktır.</p> <p>6. Türkiye'nin marka değerini yükseltmek üzere tüm içeriklerin tek bir merkezden hedef kitlelerle buluşturulmasına yönelik yürütülen icerik.gov.tr projesi tamamlanacaktır.</p> <p>7. Kamu hizmetlerinin görünürlüğü ile vatandaşların kamu hizmetleri ve politikaları konusunda farkındalıklarını ölçmek, toplumun çeşitli konulardaki düşünce ve ihtiyaçlarını değerlendirmek üzere kamuoyu araştırmaları gerçekleştirilecektir.</p> <p>8. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) sistemine gelen başvurular dikkate alınarak vatandaşların farkındalığını artırmayı hedefleyen halkla ilişkiler yayınları hazırlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 947.2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) sisteminin altyapısı geliştirilerek hizmet kalitesi yükseltilecektir.</p>	<p>İletişim Başkanlığı (S)</p>	<p>1. CİMER sisteminin yapay zekâ ile entegrasyonu gerçekleştirilecektir.</p> <p>2. CİMER Mobil'in yaygın kullanımı için çalışmalar yürütülecektir.</p> <p>3. CİMER sisteminin teknik kapasitesi iyileştirilecek, kullanıcı ve vatandaş ekranlarının geliştirme çalışması sürdürülecektir.</p>

2.5.5. Kamuda Düzenleyici Etki Analizi

a) Amaç

Kamu yönetiminde kanita dayalı politika oluşturma süreci güçlendirilerek ve mevzuat düzenlemelerinin ilgili paydaşlar üzerindeki olası iktisadi ve sosyal etkileri ortaya konularak kaynakların etkin kullanımının sağlanması temel amaçtır.

b) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Ülkemizde kanıta dayalı politika oluşturma süreci güçlendirilecek, düzenleyici etki analizinin farkındalığı artırılacak ve politika oluşturma ile bütçeleme arasındaki bağ kuvvetlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.949)		
Tedbir 949.1. Kamu idarelerindeki düzenleyici etki analizi yapmaya yönelik idari yapı güçlendirilecek ve kurumsal kapasite artırılacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Düzenleyici etki analizi raporlarını hazırlayan kamu idarelerinin ihtiyaçları doğrultusunda çalışma toplantıları yapılacaktır.
	Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Adalet Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	2. Düzenleyici etki analizi konusunda uluslararası kuruluşlar tarafından düzenlenen ülke değerlendirmelerine yönelik süreçler iyileştirilecektir.
Tedbir 949.2. Düzenleyici etki analizine ilişkin mevzuat, rehber ve yönlendirici dokümanlar uygulama tecrübeleri de dikkate alınarak bütüncül bir anlayışla gözden geçirilecek ve güncellenecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Tespit edilen ihtiyaçlar çerçevesinde rehber ve yönlendirici dokümanlar gözden geçirilerek güncellenecektir. 2. Düzenleyici etki analizi yöntemlerine ilişkin bilgilendirici kısa belgeler hazırlanacaktır.
Tedbir 949.3. Düzenleyici etki analizi konusunda uygulama tecrübesi ile iyileştirilebilecek hususlardan faydalanılmasını teminen yıllık değerlendirme raporları hazırlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Düzenleyici etki analizi yıllık değerlendirme raporu hazırlanacak ve kamu kurumlarıyla paylaşılacaktır.
Tedbir 949.4. Düzenleyici etki analizi konusunda farkındalığı artırmaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar, Üniversiteler	1. Düzenleyici etki analizine yönelik hazırlanacak olan yıllık değerlendirme raporu ve diğer belgeler düzenleyici etki analizi internet sitesinde yayınlanacaktır. 2. Ulusal ve uluslararası düzeyde düzenleyici etki analizi faaliyetlerine katılım sağlanacaktır. 3. Kamu idarelerine yönelik düzenleyici etki analizi anketi yapılacaktır. 4. İrtibat noktalarına yönelik farkındalık artırıcı faaliyetler sürdürülecektir.
Tedbir 949.5. Düzenleyici etki analizine ilişkin idari ve beşeri kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim programları uygulanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler	1. Kamu idarelerinde düzenleyici etki analizi yapmaya yönelik eğitimler gerçekleştirilecektir. 2. Düzenleyici etki analizine yönelik eğitim içerikleri hazırlanacaktır.

Tedbir 949.6. Düzenleyici etki analizi kapsamında paydaş tespitinin etkin yapılması ve ilgili tarafların politika yapma süreçlerine katkılarının alınması sağlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Paydaş analizi şablonunun kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
---	--	---

c) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025(1)	2026(2)
Kamu İdarelerine Verilen Düzenleyici Etki Analizi Eğitim Sayısı	Adet	7	3	3
Düzenleyici Etki Analizine İlişkin Yönlendirici Yeni Belge Sayısı	Adet	4	6	6
Düzenleyici Etki Analizi Yıllık Değerlendirme Raporu Sayısı	Adet	1	1	1

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

2.5.6. Yerel Yönetimler

a) Mevcut Durum

Türkiye’de Ekim 2025 itibarıyla 51 il özel idaresi, 1.404 belediye bulunmaktadır. 2024 yıl sonu itibarıyla 18.243 köy ile il özel idareleri, belediyeler ve köylerin üyesi olduğu 701 mahalli idare birliği bulunmaktadır. TÜİK tarafından yayımlanan 2024 yılı ADNKS sonuçlarına göre belediye sınırları içerisinde 81.262.079 kişi yaşamakta olup bu nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 94,86’dır.

Yerel yönetimlerde norm kadro yönetmelikleriyle personel istihdamına ilişkin standartlar belirlenmiş olup bu idarelerde çalışan personel sayısı 2011 yılında 258.540 iken 2024 yılı itibarıyla 187.148’e düşmüştür. 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyle yerel yönetimlerde alt yükleniciler tarafından personel çalıştırılmasına dayalı hizmet alımı sözleşmeleri çerçevesinde çalıştırılan işçiler mahalli idare şirketlerine geçirilmiştir. Bu kapsamda 2024 yılı itibarıyla belediye ve bağlı idarelerin şirketlerinde 629.686 kişi istihdam edilmektedir. İl özel idarelerinde çalışan 10.359 ve belediye birliklerinde çalışan 535 kişi dâhil edildiğinde bu sayı 640.580 olmaktadır.

Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin ihtiyaç duyulan çalışmalara devam edilmektedir.

Yerel yönetimlerin idari, mali ve teknik kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması ile mali saydamlığı ve hesap verilebilirliği artırmak amacıyla yerel yönetimlerin performans esaslı program bütçeleme sistemine geçiş çalışmaları devam etmektedir. 24 Eylül 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan düzenlemeyle Mahalli İdareler Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği program bütçe sistemine göre güncellenmiştir. Bu çerçevede mahalli idarelere yönelik bütçe hazırlama rehberi program esaslı bütçe sistemine göre hazırlanmış ve yayımlanmıştır.

İklim değişikliğiyle mücadele ve uyum ile afetlere müdahale konusunda yerel yönetimlerin hizmet kapasitelerinin güçlendirilmesine ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

Belediye organlarının alınan kararların uygulanması ve kaynakların yerindelik ilkesi çerçevesinde kullanılmasını sağlamak üzere hizmetlerin önceliklendirilmesi ve vatandaşların katılım sürecinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Yerel yönetimlerin şirket faaliyetlerinde ve kamu özel işbirliğiyle yapılacak çalışmalarda kamu yararı ve mahalli müşterek ihtiyaçların gözetilmesi önem arz etmektedir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda, köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup sosyoekonomik durumu, şehir merkezine uzaklığı, belediye hizmetlerine erişebilirliği, mevcut yapılaşma durumu ve benzeri hususlar dikkate alınarak ilgili ilçe belediye meclisinin kararı ve teklifi üzerine büyükşehir belediye meclisinin en geç doksan gün içinde alacağı kararla kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahallelerin kırsal mahalle kabul edileceği hükümü bulunmaktadır. Bu kapsamda, köyden mahalleye dönüşen alanlarda hizmete erişimin kolaylaştırılması ve belirtilen alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.

2 Ağustos 2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 7527 sayılı Kanunla 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan belediyeler 31 Aralık 2028 tarihine kadar hayvan bakımevleri kurmakla ve mevcut bakımevlerinin koşullarını iyileştirmekle yükümlü tutulmuştur. Ayrıca belediyelere bakımevleri kurmak, rehabilitasyon işlemlerini gerçekleştirmek ve sahipsiz hayvanlara sahiplendirilinceye kadar bakmak için bütçelerinden belirli bir pay ayırma zorunluluğu getirilmiştir. Sahipsiz hayvanların rehabilitasyonu hususu önemini korumakta olup bu kapsamda faaliyet gösteren yerel yönetimler Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından desteklenmeye devam edilmektedir.

b) Amaç

Yerel yönetimlerin vatandaş memnuniyetini gözeten, etkin, hızlı ve kaliteli hizmet sunabilen, afetlere hazırlıklı, iklim değişikliğine dirençli, çevrenin korunmasını önceleyen, teknolojik gelişmelere uyum sağlayan, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir ve mali sürdürülebilirliği sağlayan bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu /İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Yerel yönetim hizmetlerinin standartları belirlenecek ve bu standartlara uyumun denetimini sağlayacak mekanizma geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.951)		
Tedbir 951.1. Yerel yönetimlerin hizmetlerinin idari, mali ve teknik asgari standartları tespit edilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Yerel yönetimlerin hizmetlerini vatandaşlara standart bir şekilde sunabilmelerine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
Tedbir 951.2. Standartların uygulanması ve denetlenmesine yönelik mevzuat düzenlenmesi yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Yerel yönetimlerin hizmetlerine yönelik belirlenen standartların uygulanması ve denetlenmesine yönelik mevzuat çalışması yapılacaktır.
Yerel yönetimlerde insan kaynağının uzmanlaşma düzeyi ve kapasitesi artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.952)		
Tedbir 952.1. Yerel yönetimlerde çalışan personelin niteliğini artırmaya yönelik eğitimler verilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, Türkiye Belediyeler Birliği	1. Başta büyükşehir belediyeleri olmak üzere yerel yönetim personeline eğitimler verilmeye devam edilecektir.

Tedbir 952.2. Yerel yönetimlerdeki iyi uygulama örneklerinin yer aldığı bir platform oluşturulacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler, Türkiye Belediyeler Birliği	1. Yerel yönetimlerin yürütmüş olduğu iyi uygulamaların örnek olması amacıyla bir platform oluşturulacaktır.
Belediyelerin karar alma süreçlerinde vatandaşların ve muhtarların katılım rolü güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.953)		
Tedbir 953.1. Kent konseylerinin etkinleştirilmesi sağlanacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Kent konseylerini daha aktif hale getirmek amacıyla mevcut sorunlar tespit edilerek mevzuat çalışması yapılacaktır.
Tedbir 953.2. Kadın, genç, yaşlı ve engellilerin yerel yönetimlerdeki temsil ve karar alma süreçlerine katılım mekanizmaları güçlendirilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Yerel yönetimlerin karar alma sürecinde kadın, genç, yaşlı ve engellilerin görüşlerinin alınması ve bilgilendirilmesini temin edecek mekanizmalar geliştirilecektir.
Tedbir 953.3. Muhtarların kent yönetimlerinin karar alma süreçlerine katkısı artırılabilecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Muhtarların meclis çalışmalarına katkı sağlamalarına yönelik gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Yerel yönetimlerin hizmet sunumlarını etkinleştirmeye yönelik görev, yetki ve hizmet alanının yeniden yapılanması sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.954)		
Tedbir 954.1. Yerel yönetimlerin en uygun hizmet ve coğrafi alan büyüklüğü tespit edilerek yeniden yapılandırılmasına ilişkin modelleme ve mevzuat çalışması yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Belediyelerin sundukları hizmetlere vatandaşların erişimini kolaylaştırmak ve hizmetlerin sunumunda maliyetleri düşürmek için yöntem ve araçların geliştirilmesine yönelik analiz çalışması yapılacaktır.
Tedbir 954.2. Büyükşehir belediyeleriyle büyükşehir ilçe belediyeleri arasında koordinasyon eksikliği nedeniyle ortaya çıkan hizmet aksamalarının giderilmesi için gerekli çalışmalar yürütülecektir.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Yerel Yönetimler	1. Belediyeler arası koordinasyonda aksayan ve iyileştirilmesi gereken unsurların tespit edilmesine yönelik analiz çalışmasına devam edilecektir.
Yerel yönetimlerin afetlerle ve iklim değişikliği ile mücadele kapasitesinin geliştirilmesi sağlanacaktır. (Kalkınma Planı p.955)		
Tedbir 955.1. Yerel yönetim altyapı tesisleri yapımında teknoloji ve yer seçimi ile inşaat süreçlerinde afet risklerinin dikkate alınmasını sağlayacak mevzuat hazırlanacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), AFAD, İLBANK, Yerel Yönetimler	1. Yerel yönetimlerin sorumlu olduğu altyapı tesislerinin yapımıyla ilgili süreçlerde afet risklerinin dikkate alınmasını sağlayacak mevzuat hazırlanacaktır.
Tedbir 955.3. İtfaiye ve zabıta hizmetlerinin afetlerle mücadele kapasitesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), AFAD, Yerel Yönetimler	1. Belediyelerin itfaiye teşkilatlarının arama, kurtarma ve müdahale hizmetlerine ilişkin kapasiteleri geliştirilecektir.
Yerel yönetimlerin girişimciliğin geliştirilmesine yönelik kapasiteleri artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.956)		

Tedbir 956.1. Yerel yönetimlerin üretim ve pazarlamaya yönelik kuracağı yapılara destek sağlanacaktır.	Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (S), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Yerel Yönetimler	1. Yerel yönetimlerin girişimcilik faaliyetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla rehber hazırlanacaktır.
Sahipsiz hayvanların şehir hayatını olumsuz etkilemeyecek şekilde yerel yönetimlerin daha etkin çalışmasını sağlayacak uygulamalar hayata geçirilecektir. (Kalkınma Planı p.957)		
Tedbir 957.1. Yerel yönetimlerin şehirlerdeki sahipsiz hayvanların sağlık, beslenme ve barınma ihtiyaçlarına yönelik faaliyetlerinde birlik modeli dâhil alternatif yöntemler geliştirilerek bu çerçevedeki projeleri desteklenecektir.	Tarım ve Orman Bakanlığı (S), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Sahipsiz hayvanların sağlığı, barınmaları ve beslenmeleri için belediyelere, mahalli idare birliklerine ve il özel idarelerine mali destek verilmeye devam edilecektir.

2.5.7. Kamuda İnsan Kaynakları

a) Mevcut Durum

Kamu hizmetlerinin geliştirilmesi ve etkin şekilde sunulması bakımından kamuda nitelikli insan kaynağı büyük önem taşımaktadır. Haziran 2025 itibarıyla kamuda istihdam edilen 5.289.449 personelin 3.474.548'i kadrolu, 438.618'i sözleşmeli ve 1.225.772'si işçi statüsündedir.

Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi ve Dijital Dönüşüm Ofisi, 28 Mart 2025 tarihli Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kapatılmıştır. Mezkûr Kararname ile kamu kurum ve kuruluşlarındaki istihdam ilanlarının etkin ve şeffaf biçimde kamuoyuyla paylaşılması, kamuda insan kaynağı yönetimi ve yetenek gelişimine yönelik modelleme, proje ve faaliyetlerin yürütülmesi, ayrıca devlet teşkilatında yer alan birimlerin elektronik ortamda tanımlanarak paylaşımının koordine edilmesi görevleri Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği bünyesindeki Personel ve Prensipier Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Kamu kurumlarındaki istihdam süreçleri ile görevde yükselme, ünvan değişikliği ve yurt dışına eğitim amacıyla gönderilecek kamu personeline ilişkin süreçlerin kamuoyuyla paylaşılması amacıyla kullanılan Kariyer Kapısı Kamu İşe Alım Platformu, kurumların ve vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmeye devam etmektedir. Ekim 2025 itibarıyla 17 Bakanlık dâhil 246 kamu kurumu istihdam süreçlerini Kariyer Kapısı üzerinden yürütmektedir.

Kamuda hayat boyu öğrenme kültürünün yaygınlaştırılması ve eğitim faaliyetlerinde bütüncül bir yaklaşımın tesis edilmesi amacıyla Uzaktan Eğitim Kapısı Platformu aktif şekilde kullanılmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla 1.598 kamu kurumu tarafından aktif olarak kullanılan Platform üzerinden 3 milyonu aşkın kamu personeli eğitimlere katılım sağlamıştır. Platformda kişisel, mesleki ve yönetsel gelişimi destekleyen geniş içerik yelpazesinin yanı sıra tematik eğitim programları da yer almakta, belirli hedef kitlelerine yönelik özelleştirilmiş eğitimler sunulmaktadır. Ayrıca, yapay zekâ uygulamaları kullanılarak Uzaktan Eğitim Kapısı'nda kamu çalışanlarına ilgi alanları ile öğrenme tercihlerine göre kişiselleştirilmiş eğitim önerileri sunulmaktadır.

Kamu personelinin mesleki bilgi, yetkinlik ve kamusal bilinç ve farkındalıklarını artırmak amacıyla Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği bünyesinde Kamu Yönetimi Seminerleri ve Söyleşileri düzenlenmekte ve farklı konularda alanında uzman kişiler eğitim vererek tecrübelerini paylaşmaktadır. Kamuda görev yapan üst kademe yöneticiler ile kariyer meslek mensuplarına yönelik olarak düzenlenen bu seminer ve etkinlikler; kurumsal etkileşim ve işbirliğini güçlendirmenin yanı sıra, vizyon geliştirilmesine ve kamu hizmetlerinde etkinlik ile verimliliğin artırılmasına katkı sunmaktadır.

Kamuda insan kaynakları yönetimine dair etkin politikaların oluşturulması ve geliştirilmesine katkı sağlamak üzere kamu personelinin güncel istihdam verilerinin merkezi bir sistemden erişilebilir hale getirilmesine yönelik altyapı ve standartlaştırma çalışmaları Kamu Personeli Bilgi Sistemi (KPBS) kapsamında devam etmektedir. KPBS'ye yönelik çalışmalar ile ilgili kamu personelinin insan kaynakları politika süreçlerini etkileyecek nitelikteki durum ve hareket bilgilerinin aşamalı olarak sisteme aktarılması ve bu verilerin karar destek sistemi işlevini yerine getirecek şekilde raporlanabilmesi hedeflenmektedir. Kamu çalışanlarının motivasyonunun artırılması, kamuda hizmet sunumunda verimlilik ve etkinliğin sağlanması ile kamu kurumlarının insan kaynakları yönetimi kapasitesinin geliştirilmesi ihtiyaçları devam etmektedir.

b) Amaç

Yüksek verimlilikle kaliteli hizmet sunan insan kaynağına sahip, objektif ölçütlerin ve liyakat ilkelerinin hâkim olduğu, değişen koşullara uyum sağlayan kamu personel sisteminin oluşturulması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Kamu sektöründe stratejik insan kaynakları yönetimi geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.959)		
Tedbir 959.1. Merkezi kamu personeli bilgi sistemi kurulacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu Personeli Bilgi Sisteminde yer alan istihdam bilgilerine personel durum bilgisi (engellilik durumu, vekalet, geçici görevlendirme, yarım zamanlı çalışma vb.) dahil edilecektir.
Kamu personelinin verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılarak iyi uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. (Kalkınma Planı p.960)		
Tedbir 960.1. Kamu sektöründe esnek çalışma modellerinin uygulanmasına yönelik mevzuat çalışmaları yapılacaktır.	Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu sektöründe esnek çalışma modellerinin uygulanmasına yönelik mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 960.2. Görevde yükselmeye uygulanan seçme yöntemleri liyakat esaslı teknikler gözetilerek geliştirilecektir.	Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. İşin gereği göz önüne alınarak yazılı ve sözlü sınavların ağırlığı gözden geçirilecektir.

<p>Tedbir 960.3. Kamu görevlerine ilk defa atanacaklar için mevcut sınav sistemi mevzuat ve uygulama boyutlarıyla birlikte gözden geçirilerek sözlü sınavların atamaya konu olan görevin niteliğinin gerekli kıldığı hallerle sınırlı olarak yapılması sağlanacak, sınav kurullarının tarafsızlığının korunması, şeffaflık, adalet ve hakkaniyet ilkelerini güçlendirecek düzenlemeler hayata geçirilecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Sözlü sınav yapılan unvanlar için çalışma yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 960.4. Kamu personeline yönelik eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim faaliyetlerinin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kamu personeline yönelik eğitim ihtiyaç analizi (EİA) araç ve yöntemleri geliştirilecek, bu araçlar kullanılarak pilot uygulamalar gerçekleştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 960.5. Kamu çalışanlarının ikiz dönüşüme uyumunu sağlamak amacıyla farkındalığı artıracak ve beceri gelişimini sağlayacak karma/uygulamalı eğitimlerin hazırlanması, ilgili platformlar üzerinden sunulması ve raporlanması süreçleri desteklenecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Başkanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Siber Güvenlik Başkanlığı, BTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Uzman kurumlar tarafından hazırlanan eğitimler Uzaktan Eğitim Kapısı üzerinden kamu çalışanlarının erişimine sunulacaktır.</p>
<p>Tedbir 960.6. Kamu insan kaynakları yönetiminde veri analizi ve yapay zekâ gibi ileri teknolojilerin kullanılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Uzaktan Eğitim Kapısı platformunda kullanılan içerik öneri sistemi algoritması geliştirilerek kamu çalışanlarının ilgi ve tercihlerine göre eğitim önerileri sunulacaktır.</p>
<p>Kamu personel mevzuatı kamu personel statüleri ve sınıflandırma kriterleri dikkate alınarak geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.961)</p>		
<p>Tedbir 961.1. Kamu personelinin iş ve görevler açısından yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine yönelik başta iş analizi çalışmaları gözetilerek uygun yöntemler geliştirilecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Faaliyet ve becerilere dayalı standartlaştırılmış alanlar belirlemek ve bu sayede personel planlama süreçlerinde verimliliği artırmak üzere üniversite ve kurumların katılımıyla pilot düzeyde iş analizi çalışmaları yapılacaktır.</p>

2.5.8. Dijital Devlet

a) Mevcut Durum

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması ve kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. Bu kapsamda, e-Devlet Kapısında yeni bütünleşik hizmetlerin tanımlanmasına yönelik çalışmalar sonucu Özel Sigortalarım hizmeti kullanıma sunulmuş, Eğitim Hayatım hizmetinin bütünleşik hizmet kategorisinde sunulmasına yönelik hazırlıklar başlatılmıştır. Eylül 2025 itibarıyla e-Devlet Kapısı üzerinden, merkezi kamu kurumları, belediyeler ve iştirakleri, üniversiteler ve özel kurumlar dâhil olmak üzere, 1.104 kurum ve kuruluşun toplam 8.665 hizmetine ulaşılabilmektedir. e-Devlet Kapısının mobil uygulamaları üzerinden de 5.378 hizmete erişim sağlanabilmektedir. Bu hizmetlerden aynı dönem itibarıyla 68,2 milyona ulaşan kayıtlı kullanıcı istifade etmektedir. 2025 yılı TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre e-devlet hizmetlerini kullananların oranı yüzde 76,1 olmuştur.

2025 yılı Yatırım Programında BİT içerikli 367 proje için 42,8 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Yatırımların sektörler arası dağılımında; büyük ölçekli e-devlet projelerini yürüten kurumlara ait projelerin yer aldığı Diğer Kamu Hizmetleri Sektörü yaklaşık yüzde 61'lik payla birinci sırada bulunurken Eğitim Sektörü yaklaşık yüzde 21'lik oranla ikinci sıradadır. Ülkemizde e-devlet proje ve uygulamalarının geliştirilmesine yönelik uzun erimli çalışmalar ve kullanıma sunulan hizmetler sonrasında yatırım programında yeni projelerin ağırlığının azaldığı, buna karşın idame, yenileme ve kapsam geliştirme projelerinin ağırlığının giderek arttığı görülmektedir. Nitekim, idame ve yenilemeye yönelik yatırım ödeneklerinin tüm BİT yatırımı ödeneklerine oranı yüzde 60'lar seviyesine ulaşmıştır. Mahalli idareler hariç kamu yatırımları için sene başında tahsis edilen toplam yatırım ödeneği üzerinden yapılan hesaplama göre kamu BİT yatırımlarının tüm kamu yatırımlarına oranı yüzde 3 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Siber tehditlere karşı ulusal mukavemetin artırılması amacıyla mevcut organizasyon yapısı ve farklı kurumların bu alandaki görev ve yetkileri de gözden geçirilerek bir siber güvenlik kurumu kurulmasını amaçlayan mevzuat çalışmaları tamamlanmış, 8 Ocak 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 177 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Siber Güvenlik Başkanlığı kurulmuştur. Bu düzenlemeyle, mülga Dijital Dönüşüm Ofisi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu, Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi ve Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından yerine getirilen ulusal siber güvenlik görevleri Başkanlığa devredilmiştir. 19 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu yayımlanarak Siber Güvenlik Başkanlığının görevlerine ilişkin düzenlemeler yapılmış ve Siber Güvenlik Kurulu kurulmuştur.

Öte yandan, 28 Mart 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 183 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Dijital Dönüşüm Ofisi kapatılmıştır. Ofis bünyesinde dijital devlete yönelik olarak yürütülen faaliyetler "Kamunun dijital dönüşümüne ve kamuda yapay zekâ uygulamalarına öncülük etmek, Dijital Türkiye (e-devlet) hizmetlerinin sunumuna aracılık etmek, bu alanlarda kurumlar arası işbirliğini artırmak ve koordinasyonu sağlamak" şeklinde ifade edilen görev kapsamında Siber Güvenlik Başkanlığının uhdesine

birakılmıştır. Mevzuat düzenlemeleri yılın erken dönemlerinde hayata geçirilmiş ve öngörülen kurumsal yapılanma tamamlama çalışmaları hızlanmıştır.

b) Amaç

Dijital kamu hizmetlerinin bütüncül, kullanıcı odaklı ve katılımcı bir yaklaşımla sunumunun yaygınlaştırılması ve kullanımının artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Dijital devlet çalışmalarına yönelik yönetim kapasitesi ve stratejik yönetim çerçevesi güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.964)		
Tedbir 964.1. Türkiye'nin önümüzdeki dönemde takip edeceği yol haritasını ortaya koyacak dijital devlet stratejisi hazırlanacaktır.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Dijital Devlet Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanarak yürürlüğe konulacaktır.
Tedbir 964.4. Dijital devlet mimarisi ile uyumlu kurumsal dijital dönüşüm olgunluk modeli geliştirilecek, bu doğrultuda kurumsal dijital dönüşüm yol haritaları hazırlanacaktır.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu dijital dönüşüm olgunluk modeli için ulusal ve uluslararası örnekler incelenerek taslak model oluşturulacak ve kurumların dijital dönüşüm olgunluğunu belirlemek üzere platform ve iş modeli hayata geçirilecektir.
Kamu kurumlarında veri yönetişimi ve ileri veri analitiği kapasitesi geliştirilecek ve kurumlar arası veri paylaşım mekanizmaları güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.967)		
Tedbir 967.4. Kamu verisinin paylaşımına yönelik hukuki düzenleme yapılacak, ulusal açık veri portalı hayata geçirilecektir.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), Adalet Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Açık veri mevzuatı hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.
Kamu kurumlarının siber güvenlik tehditlerine karşı korunması ve dijital hizmetlerin sunumunda kişisel bilgilerin mahremiyetinin sağlanması ile yapay zekâ etik ilkelerinin tatbikine yönelik mekanizmalar güçlendirilecektir. (Kalkınma Planı p.968)		
Tedbir 968.2. Kamuda yapay zekâ uygulamalarının geliştirilmesi ile ürün ve hizmet tedarikinde güvenilir yapay zekâ etik ilkeleri tatbik edilecektir.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Kamu idarelerinin yapay zekâ teknolojileri kaynaklı risklere karşı bilinçlendirilmesi ve potansiyel risklerin azaltılmasına yönelik etki analizi çerçevesi oluşturulacak ve yapay zekâ yönetim sistemi belgelendirme mekanizması hayata geçirilecektir.

d) Hedefler

Performans Göstergeleri	Birim	2024	2025 (1)	2026 (2)
e-Devlet Hizmetlerini Kullanan Bireyler (3)	Yüzde	73,7	76,1	78,0
e-Devlet Kapısı Kayıtlı Kullanıcı Sayısı	Milyon	66,8	68,5	70,0
e-Devlet Kapısından Sunulan Hizmet Sayısı (Kümülatif)	Adet	8 309	8 700	9 000
e-Devlet Kapısından Sunulan Bütünleşik Hizmet Sayısı (Kümülatif)	Adet	6	7	8
e-Devlet Kapısından Sunulan Mobil Hizmet Sayısı (Kümülatif)	Adet	5 041	5 400	5 600

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) 16-74 yaş aralığındaki bireyler içerisinde e-devlet hizmetlerinden yararlanma oranını ifade eden TÜİK anket verisidir.

2.5.9. Kalkınma İçin Uluslararası İşbirliği

2.5.9.1. Teknik İşbirliği ve Kalkınma Yardımları

a) Mevcut Durum

Türkiye, insanı merkeze alan, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını gözeterek refahın daha adil paylaşımını önceleyen ve aynı zamanda ulusal refahı güçlendirmeye yönelik bir bakış açısıyla kalkınma işbirliği faaliyetlerini yürütmektedir. Bu kapsamda ülkemiz, TİKA, YTB, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Türk Kızılay, Türkiye Maarif Vakfı ve Türkiye Diyanet Vakfı gibi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla özellikle acil ve insani yardım faaliyetleri başta olmak üzere eğitim, sağlık, tarım ve hayvancılık gibi sektörlerde kalkınma işbirliği faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

OECD verilerine göre 2023 yılında, Resmi Kalkınma Yardımlarının (RKY) yanında diğer resmi akımlar, özel sektörün doğrudan yatırımları ve sivil toplum kuruluşları (STK) yardımlarından oluşan ülkemizin toplam kalkınma yardımları tutarı 7,75 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin RKY'ye ayırdığı pay önemli bir artış göstererek 2015 yılında 3,9 milyar dolardan 2024 yılında öncül verilere göre 7,4 milyar dolara ulaşmış ve bu kapsamda yardım yapan ülkeler arasında ilk sıralardaki yerini korumuştur. Ayrıca, öncül verilere göre RKY/GSMH oranı 2024'te binde 5,6 düzeyinde gerçekleşerek OECD Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) üyesi ülkeleri ortalamasının (binde 3,3) üzerinde yer almıştır.

TABLO II: 61- Türkiye'nin Resmî Kalkınma Yardımları

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024(1)
RKY (Milyon Dolar)	3 919	6 488	8 121	8 612	8 667	8 124	7 711	7 116	6 842	7 420
RKY/GSMH (Binde)	5,0	7,6	9,5	11,0	11,5	11,4	9,6	7,9	6,2	5,6

Kaynak: OECD, TİKA

(1) TİKA öncül verisidir.

Türkiye'nin RKY'sinin yüzde 99'u ikili yardımlar şeklinde olup bu yardımların başta Orta Doğu olmak üzere Balkanlar/Doğu Avrupa ile Güney ve Orta Asya bölgelerine yoğunlaştığı görülmektedir.

TABLO II: 62- Türkiye'nin İkili Resmî Kalkınma Yardımlarının Bölgesel Dağılımı
(Milyon Dolar)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Balkanlar/Doğu Avrupa	223	190	227	218	233	98	86	105	93
Asya	3 420	6 148	7 527	7 183	7 868	7 589	6 940	6 420	6 143
Uzak Doğu	6	13	20	8	13	9	7	7	10
Güney ve Orta Asya	257	191	127	256	166	105	138	83	99
Orta Doğu	2 988	5 943	7 325	6 745	7 666	7 474	6 794	6 322	6 032
Diğer (Asya)	169	1	55	174	23	1	1	8	2
Afrika	183	-306(1)	-297(1)	135	103	75	99	60	59
Amerika	19	7	10	21	21	5	19	23	19
Diğer (2)	0	199	482	876	245	266	484	366	493
Toplam	3 846	6 238	7 950	8 433	8 469	8 033	7 628	6 974	6 807

Kaynak: OECD, TİKA

(1) Tavizli kalkınma kredisi geri ödemesinden dolayı negatif görünmektedir.

(2) Bölgelere ayrıştırlamayan yardım miktarıdır.

2023 yılında Türkiye tarafından gerçekleştirilen RKY'nin yüzde 88'i insani yardımlardır. 2015 yılında 2,7 milyar dolar olarak gerçekleşen RKY niteliğindeki insani yardım tutarı, 2023 yılında 6,05 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye, insani yardım alanında dünya genelinde ikinci en büyük sağlayıcı olmuştur. İnsani yardımların ardından eğitim, sağlık ve kültür alanlarında yapılan yardımlar ön plana çıkmakta olup bu durum Türkiye'nin insani kalkınma anlayışının sadadaki somut yansımaları göstermektedir.

Resmî kalkınma yardımlarının yanı sıra STK ve özel sektör katkıları Türkiye'nin çok boyutlu bir donör ülke kimliği kazanmasında önemli rol oynamaktadır. 2014 ile 2023 yılları arasında Türk STK'ları yaklaşık 4,9 milyar dolar düzeyinde yardım sağlamış, Türk özel sektörü tarafından ise doğrudan yatırımlar aracılığıyla 6 milyar dolar tutarında kalkınma yardımı gerçekleştirilmiştir.

2025 yılı faaliyet döneminde Türkiye'nin kalkınma tecrübesinin bölge ülkeleri başta olmak üzere yakın işbirliği içinde bulunan ülkelere aktarılması amacıyla ekonomik, sosyal, çevresel, insani ve kültürel alanlarda çeşitli kalkınma işbirliği faaliyetleri yürütülmüştür. Bu kapsamda sağlık hizmetlerine erişimin artırılması, gıda güvenliğinin sağlanması, mesleki ve teknik eğitim kapasitenin geliştirilmesi, dijital devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması ile tarım ve hayvancılığın desteklenmesine yönelik projeler uygulanmıştır.

İlgili kurum ve kuruluşlarla etkin bir eşgüdüm içerisinde Uluslararası Kalkınma İşbirliği Stratejisi Taslağı hazırlanmıştır. Ülkemizin uluslararası görünürlüğüne artırılması ve imajının güçlendirilmesi kapsamında yurt dışındaki vatandaşlarımız ile soyaş ve akraba topluluklarımızı yönelik eğitim, staj ve burs destekleri sürdürülmüştür. Türkiye'nin tanıtımı, ulusal ve uluslararası kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi, kara propaganda ile mücadele ve ülke gündemine ilişkin konularda seminer, panel, forum, eğitim, yayın ve çeviri çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türk dünyasında ortak kültürel mirasın korunmasına ve insan kaynaklarının geliştirilmesine dönük programlar düzenlenmiştir.

b) Amaç

Dış politika öncelikleriyle uyumlu, bölgesel ve küresel sorunlara hızlı ve kalıcı çözümler sunan ve kaynakların etkin kullanımını sağlayan kalkınma işbirlikleri geliştirmek temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Ülkemizin öncelikleri ve alıcı ülkelerin ihtiyaçları çerçevesinde sektörel ve tematik kalkınma işbirliği programları geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.970)		
Tedbir 970.1. İhtiyaç duyan ülkelerde sürdürülebilir ve kaliteli sağlık hizmetlerine erişimi, gıda güvenliği ve güvenilirliğini, özellikle mesleki eğitimin geliştirilmesine yönelik kültürel hassasiyetlerle uyumlu programlara dayalı temel eğitim kapasitesinin artırılmasını sağlamaya yönelik programlar geliştirilecektir.	Sağlık Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Uluslararası sağlık profesyonellerine yönelik sağlık meslek eğitimleri düzenlenerek ülkemizin güçlü sağlık sisteminin tanıtımı yapılacaktır. 2. Sağlık alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla var olan işbirliği artırılarak Türk sağlık reformu ile elde edilen bilgi ve tecrübelerin talep eden ülkelerle paylaşılmasına yönelik kapasite geliştirme eğitimleri verilecektir.
	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı	3. Kalkınma işbirliği ortağı ülkelerde sağlık ve gıda alanlarında tecrübe aktarımına yönelik eğitimler düzenlenecektir.
	Millî Eğitim Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı	4. Talep eden ülkelere mesleki ve teknik eğitim sistem tasarımı, program geliştirme, eğitimcilerin eğitimi, öğrenci staj desteği, eğitim ortamlarının tasarlanması ve güçlendirilmesi konularında destek verilecektir.
Tedbir 970.2. Hedef ülkelerde kamu hizmetlerine erişimde etkinliğin artırılması için ülkemizin dijital dönüşüm alanındaki tecrübelerinin paylaşımına yönelik programlar yürütülecektir.	Siber Güvenlik Başkanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Hedef ülkelerde kamu hizmetlerine erişimde etkinliğin artırılması için ülkemizin dijital dönüşüm ve dijital devlet alanındaki tecrübelerinin paylaşımına yönelik faaliyetler yürütülecektir.
Tedbir 970.3. Göçün etkin yönetimi kapsamında kaynak ülkelerde istihdam oluşturmaya yönelik kalkınma işbirliği programları geliştirilecektir.	İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. Göçün etkin yönetimi kapsamında düzensiz göçle mücadele etmek amacıyla kaynak ülkelerle işbirlikleri geliştirilecektir.
	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	2. Düzensiz göç kaynağı ülkelerde, istihdam sağlama başta olmak üzere, göçü önlemeye katkı sağlayacak ekonomik ve sosyal kalkınma projeleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 970.4. Körfez bölgesini Avrupa ve diğer büyük pazarlara bağlamayı hedefleyen ve paydaşı olduğumuz Kalkınma Yolu Projesi'nin hayata geçirilmesine yönelik çabalar yoğunlaştırılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı	1. Proje kapsamında Irak makamlarıyla çalışmalar sürdürülecek, Irak tarafınca ilk etabının 2028 yılında tamamlanması öngörülen projeye ilişkin süreç yakından takip edilecektir.
Tedbir 970.5. En az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere,	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili	1. Türkiye'nin birçok alanda sahip olduğu kalkınma tecrübesiyle En Az Gelişmiş

gelişmekte olan ülkelerdeki kamu kurum ve kuruluşlarının fiziki kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetler uygulanacaktır.	Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	Ülkelerdeki (EAGÜ) kamu kurum ve kuruluşlarının fiziki kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik inşa, onarım ve donatım projeleri gerçekleştirilecektir.
Tedbir 970.6. En az gelişmiş ülkeler başta olmak üzere, talep odaklı yaklaşım ile gelişmekte olan ülkelerin beşeri kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim, sağlık ve tarım gibi alanlarda tecrübe paylaşım programları düzenlenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. EAGÜ'ler başta olmak üzere, talep odaklı yaklaşımla gelişmekte olan ülkelerin beşeri kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim, sağlık ve tarım gibi alanlarda tecrübe paylaşımı programları düzenlenecektir.
	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	2. Gelişmekte olan ülkelere yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesi amacıyla tecrübe paylaşım programları yürütülecektir.
Ülkemizin öncelikleri çerçevesinde tarihi ve kültürel bağlara sahip olunan coğrafyalara yönelik bölgesel stratejiler geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.971)		
Tedbir 971.1. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da çok kültürlü yapının muhafazası ve geliştirilmesi de dikkate alınarak uluslararası kalkınma işbirliği programları, projeleri ve faaliyetleri geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da eğitim, sağlık, kültür, üretim ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi başta olmak üzere ihtiyaç duyulan alanlarda program ve projeler gerçekleştirilecektir.
	Dışişleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	2. Balkanlar ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ikili ve çok taraflı işbirliği çalışmaları yürütülecektir. 3. Balkanlardaki Türk ve akraba topluluklarla eşgüdüm ve işbirliği çalışmaları yürütülecektir.
Tedbir 971.2. Türk dünyasıyla ekonomik ve ticari işbirliğini derinleştirecek programlar geliştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. Türk devletlerine yönelik ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel işbirliğine de katkı sunacak, eğitim, sağlık, kültür, üretim ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi başta olmak üzere ihtiyaç duyulan alanlarda program ve projeler gerçekleştirilecektir.
	Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İletişim Başkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	2. Sanayi ve teknoloji alanında Türk devletlerindeki ilgili kurumlar arasında bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunulacaktır.
Tedbir 971.3. Yakın coğrafyamız başta olmak üzere enerji arzı yüksek ülkelerde petrol dışı alanların geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla ülkemizin sanayi, teknoloji ve hizmetler sektörlerindeki tecrübesinin aktarılmasına yönelik programlar, projeler ve faaliyetler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Enerji arzı yüksek ülkelere petrol dışı alanların geliştirilmesine hizmet eden faaliyetlere destek sağlanacaktır.

<p>Tedbir 971.4. Orta Doğu ve Afrika'da altyapının iyileştirilmesine ilişkin talepler başta olmak üzere hedef ülkelerin kendi beşeri, doğal ve kurumsal kaynakları hareketle geçirilerek STK ve özel sektör gibi paydaşlarla birlikte kalkınma işbirliği programları geliştirilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar</p> <p>Dışişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Orta Doğu ve Afrika'da öncelikle eğitim, sağlık, kültür ve üretim alanları ile ihtiyaç duyulan diğer alanlarda kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik STK ve özel sektör paydaşlarının da dâhil olduğu program ve projeler gerçekleştirilecektir.</p> <p>2. İklim değişikliği nedeniyle tarımsal potansiyeli olumsuz etkilenen Batı ve Orta Afrika ülkeleriyle tarım alanında sürdürülebilir işbirlikleri çeşitlendirilerek geliştirilecektir.</p> <p>3. Suriye Arap Cumhuriyeti ile Tarım Alanında İş Birliğinin Güçlendirilmesine dair imzalanan Niyet Beyanı ve 2025-2027 Ortak Eylem Planının uygulamaya konulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 971.5. Asya-Pasifik ve Latin Amerika ülkeleriyle uluslararası kalkınma işbirliği programları geliştirilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar</p> <p>Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Asya-Pasifik ve Latin Amerika ülkelerinde eğitim, sağlık, kültür ve üretim başta olmak üzere ihtiyaç duyulan alanlarda kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik program ve projeler gerçekleştirilecektir.</p> <p>2. Latin Amerika ve Karayip ülkeleriyle karşılıklı üst düzey resmi görüşmelerin yanı sıra bölgeyle ticaretin artırılması ve çeşitlendirilmesi, yeni pazarlara erişim, uluslararası adaylıklara destek sağlanması ve ülkemiz aleyhine çalışan lobilerle mücadele edilmesine yönelik faaliyetler yürütülecektir.</p>
<p>Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin etkinliğinin artırılmasına yönelik ulusal atıyapıyı güçlendirecek araçlar ve modeller geliştirilecektir. (Kalkınma Planı p.972)</p>		
<p>Tedbir 972.2. Uluslararası kalkınma işbirliği alanında ihtiyaç duyulan mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin stratejik bir çerçevede yürütülmesi amacıyla esgüdümün güçlendirilmesi ve faaliyetlerin etkin izlenmesine imkan verecek teknik alt yapının oluşturulmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 972.3. Kalkınma işbirliği faaliyetlerinin finansmanına yönelik mevcut araçlar da değerlendirilerek yeni finansman yöntemleri geliştirilecektir.</p>	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Ticaret Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kalkınma işbirliğinde mevcut araçlar da değerlendirilerek yeni finansman yöntemlerine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 972.5. Uluslararası bağışçılar, STK'lar ve özel sektör gibi paydaşlarla üçlü işbirliği program ve proje ortaklıkları geliştirilecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Üçlü işbirliği program ve projeleri gerçekleştirilecektir.</p>

<p>Tedbir 972.6. Kalkınma işbirliğinde dış temsil ağının genişletilmesi ve etkinleştirilmesi sağlanacak, yurt dışı temsilcilikler ve kamu kurumlarının dış ilişkiler birimlerinde çalışan personelin yetkinlikleri geliştirilecek ve bu birimlerin idari ve teknik kapasitesi güçlendirilecektir.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kamu kurum ve kuruluşlarından yurt dışındaki dış temsilciliklere atanan personele yönelik tayin öncesi yönlendirme kursları düzenlenecektir. 2. Kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkiler birimlerinde görevli personele diploması, müzakere teknikleri, protokol gibi konularda eğitim verilecektir.</p>
	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>3. Yurt dışında görevlendirilecek öğretmen ve okutmanların görevlendirilecekleri ülkelerin dillerini öğrenmeleri ve mesleki gelişimlerinin artırılması amacıyla mesleki gelişim programları düzenlenecektir.</p>
	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>4. Yurt dışında kültürel diplomasi alanında faaliyet gösteren kuruluşların kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>

Türkiye'nin uluslararası görünürliğünün artırılması ve imajının güçlendirilmesi için kamu, kültür ve eğitim diplomasisi faaliyetleri derinleştirilecek, uluslararası kamuoyunda Türkiye'nin tanıtımına yönelik etkili çalışmalar yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.973)

<p>Tedbir 973.1. İnsani yardımlarımız dâhil kalkınma yardımlarının görünürliğünün artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Kalkınma yardımları etkinliklerine katılım sağlanarak ülkemizin bu konudaki başat rolü anlatılacaktır.</p>
<p>Tedbir 973.2. Türk kültürünün tanıtımı kapsamında hedef ülkelerde Türk Dili ve Edebiyatı lisans programlarının açılması desteklenecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Yabancı üniversitelerde Türk Dili ve Edebiyatı kürsüsü kurulması desteklenecek ve hazırlanan protokoller çerçevesinde işbirlikleri yapılacaktır. 2. Türk Dili ve Edebiyatı bölümü veya kürsüsü bulunan yabancı üniversitelerde talep edilmesi halinde öğretim üyesi veya okutman görevlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. 3. Yabancı ülkelerde Türkoloji bölümlerindeki öğretim görevlileri ve öğrencileri desteklemek amacıyla Türkçe öğretimine yönelik programlar düzenlenecektir. 4. Yurt içinde ve yurt dışında Türkoloji alanında eğitim, sempozyum ve akademik programların düzenlenmesi desteklenecektir.</p>

<p>Tedbir 973.3. Yurt dışındaki vatandaşlarımızla soydaş ve akraba topluluklarımıza yönelik eğitim, staj ve burs destekleri sağlanacak, Türkiye’de yükseköğretimin uluslararasılaşması çalışmaları kapsamında başta Türkiye Bursları olmak üzere “Study in Türkiye” gibi uluslararası programların planlama, değerlendirme ve seçim süreçleri geliştirilerek sürdürülecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), Millî Eğitim Bakanlığı, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Soydaş ve akraba toplulukların yaşadıkları ülkelerde eğitimlerine destek olmak amacıyla yerinde burslandırma çalışmaları yürütülecektir. 2. Türkiye Bursları kapsamında YÖK ile işbirliği içerisinde Uluslararası Değişim Burs Programı çalışmalarına devam edilecek, uluslararası öğrencilere yönelik burslandırma faaliyetleri yürütülecektir. 3. Yurtdışı Vatandaşlar Burs Programı faaliyetlerine devam edilecek ve yurt dışında yükseköğrenim gören gençlere yönelik staj programları düzenlenecektir. 4. Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.
<p>Tedbir 973.4. Türkiye mezunlarının ülkemizle ilişkilerinin kurumsallaşmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Kültür ve Turizm Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye mezun dernekleri desteklenecek, öncelikli bölgelerde yeni mezun derneklerinin kurulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
<p>Tedbir 973.5. Uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olan ve Türkiye ile ilgili çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, STK’lar ve bireylerle işbirliği geliştirilecek ve Türkiye’nin tanıtımına yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>İletişim Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uluslararası kamuoyu üzerinde etkili olan ve Türkiye ile ilgili çalışmalar yapanlar başta olmak üzere farklı ülkelerden STK’lar, düşünce kuruluşları, üniversiteler, akademisyenler, uzmanlar ile işbirliği geliştirilerek Türkiye’nin tezlerinin anlatılması hususunda ortak çalışmalar yapılacaktır. 2. Türkiye’nin yumuşak gücünü artırmaya ve kamu diplomasisi politikalarını etkili bir şekilde hayata geçirmeye yönelik projeler, yayın çalışmaları, tanıtım videoları gibi çalışmalar yapılacaktır. 3. Vatandaş Diplomat Projesi kapsamında Vatandaş El Kitabının güncellenmesi ve projenin yaygınlaştırılması faaliyetleri yürütülecektir. 4. Stratejik iletişim çalışmaları kapsamında Uluslararası Stratejik İletişim Zirvesi düzenlenecek, etkinlik, proje ve yayınlar yapılacaktır.
	<p>Millî Eğitim Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Maarif Vakfı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5. Ülkemizin eğitim diplomasisi çalışmalarının görünürlüğünü sağlamak adına Eğitim Diploması Forumu gerçekleştirilecektir. 6. Uluslararası Kardeş Okul Uygulaması kapsamında okullar arasında işbirliğini geliştirmek amacıyla çalıştay vb. çeşitli faaliyetler yürütülecektir.

<p>Tedbir 973.6. Türkiye'nin girişimci ve insani dış politikasına uygun şekilde geleneksel ve yeni medya araçlarıyla yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürülecek, Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayacak uluslararası nitelikteki organizasyonlara katılım sağlanacak ve söz konusu faaliyetlerin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>İletişim Başkanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Türkiye'nin tanıtımı ve ülke gündemi bağlamında hedef kitleye ve gündem konularının içeriğine uygun olacak şekilde başta G20, BM, NATO, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) etkinlikleri kapsamında olmak üzere konferans, panel, forum, eğitim gibi faaliyetler gerçekleştirilecektir. 2. Kara propaganda ile mücadele kapsamında ulusal ve uluslararası platformlarda kamuoyunun doğru bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecek, Türkiye'nin terörle mücadele çabalarının ve bu bağlamda FETÖ/PKK/PYD gibi terör örgütlerinin küresel bir tehdit olduğunun duyurulması ve 1915 Olayları, Kıbrıs Meselesi gibi konular hakkında uluslararası kamuoyunun doğru bilgilendirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. 3. Ulusal ve uluslararası platformlarda kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi amacıyla Türkiye'nin girişimci ve insani dış politikasını önceleyen kamu diplomasisi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve bu kapsamda nitelikli yayınların çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. 4. Türkiye'nin tanıtımı ve ülke gündemine ilişkin ulusal/uluslararası faaliyetlerin etkinliğini artırmaya yönelik çeşitli dillerde sözlü ve yazılı çeviri çalışmaları yürütülecektir. 5. Kriz İletişimi kapsamında ulusal ve uluslararası tatbikat, eğitim ve diğer faaliyetler, yayın ve projeler gerçekleştirilecektir.
---	--	---

2.5.9.2. Çok Taraflı Kalkınma İşbirliği

a) Mevcut Durum

Türkiye'nin çok taraflı sistemdeki etkinliğinin artırılması ve uluslararası alandaki görünürlüğünün güçlendirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında, özellikle en az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya bulunduğu kalkınma sorunlarının uluslararası gündemde daha fazla yer bulması için girişimlerde bulunulmuş, söz konusu sorunlara yapıcı ve kalıcı çözümler üretme noktasında aktif rol üstlenilmiştir. Ayrıca, küresel ve ulusal kalkınma hedeflerine ulaşılmasına katkıda bulunulması amacıyla uluslararası kuruluşların çalışmaları yakından takip edilmiş, ülkemiz menfaatlerini gözeten işbirliklerinin geliştirilmesine çalışılmıştır. Bu işbirliklerinin, hem Türkiye'nin diplomatik ağırlığını pekiştirmesi hem de küresel ölçekte adil ve sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesine katkı sağlanması hedeflenmektedir.

BM kuruluşlarının 2021-2025 döneminde ülkemizde yürüttükleri program ve projelerin çerçevesini belirleyen BM Sürdürülebilir Kalkınma İşbirliği Çerçevesi'nin (UNSDCF) stratejik yönlendirmesini sağlamak üzere Ortak Yönlendirme Komitesi Toplantısı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca aynı belge kapsamında öngörülen Sonuç Grubu Toplantıları yılın son çeyreğinde gerçekleştirilecektir. Öte yandan mevcut Çerçeve Belgenin uygulama döneminin yıl sonu itibarıyla nihayete erecek olması nedeniyle 2026-2030 dönemini kapsayacak yeni Çerçeve Belgeye yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Uluslararası kuruluşların bölgesel ofislerine ev sahipliği yapılması çalışmaları kapsamında İstanbul'da BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi'nin (OCHA) açılışı gerçekleştirilmiş olup bahse konu ofis faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca ev sahipliği yapılan başta BM Kalkınma Programı (UNDP) İstanbul Kalkınmada Özel Sektör Uluslararası Merkezi (ICPSD) ile EAGÜ'ler için BM Teknoloji Bankasının görünürlüğü'nün artırılması ve faaliyetlerinin genişletilmesi hususunda gerekli destek sağlanmaktadır.

Ülkemizin önemli stratejik hedeflerinden biri olan AB üyeliğine ilişkin politikalar kapsamında, AB'ye katılım için 2025-2028 Ulusal Eylem Planı güncelleme çalışmaları tamamlanmıştır. Ayrıca AB müktesebatına uyum çalışmaları çerçevesinde Avrupa Komisyonu ile alt komite toplantıları gerçekleştirilmeye devam edilmektedir.

İSEDAK kapsamında, İslam ülkeleri arasında ekonomik ve ticari işbirliği faaliyetleri yoğunlaştırılarak sürdürülmektedir. Bu çerçevede İSEDAK'ın ticaret, turizm, ulaştırma ve iletişim, tarım, yoksulluğun azaltılması ve mali işbirliği alanlarında 12 çalışma grubu toplantısı gerçekleştirilerek İslam ülkelerinin kalkınma sorunlarına yönelik politika tavsiyeleri ortaya konulmuştur. İSEDAK Bakanlar Toplantısında kabul edilen Politika Tavsiyelerinin gerçekleştirilmesine yönelik İSEDAK Proje Finansman Mekanizması kapsamında 31 ülkenin yararlanıcısı olduğu 23 proje, İSEDAK Kudüs Programında ise 8 proje hayata geçirilmiştir.

İİT Üyesi Devletler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC)'nin etkin bir şekilde uygulanmasına ve Sisteme taraf olan ülke sayısının artırılmasına yönelik Ticaret Müzakereleri Komitesi Toplantısı ve farkındalık eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Başta İİT üyesi ülkeler olmak üzere uluslararası ticaret ve yatırım uyumsuzluklarının çözümünde önemli bir adres olması beklenen İİT Tahkim Merkezi'nin kurumsallaşmasına ve uluslararası görünürlüğü'nün artırılmasına yönelik çalışmalara aktif katkı sağlanmıştır. Ayrıca helal belgelerinin İİT üyesi ülkeler arasında karşılıklı tanınmasına yönelik kurulan Helal Akreditasyon Kurumları İslami Forumu'nun (IFHAB) kurumsallaşma çabaları kapsamında yapılan çalışmalar yakından takip edilerek gerekli katkı sağlanmıştır.

Bunun yanı sıra İSEDAK KOBİ Programı kapsamında İslam ülkelerindeki KOBİ'ler arasında ağların güçlendirilmesi ve KOBİ'lerin dijitalleşmesine yönelik projeler desteklenmiştir.

Bölgesel işbirliklerinden daha fazla istifade edilmesi politikası çerçevesinde, kurucu üyesi olduğumuz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Gelişen Sekiz Ülke (D-8), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ), Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ve TÜRKSOY gibi bölgesel kuruluşların faaliyetlerine aktif bir şekilde katılım sağlanmaya devam edilmiştir. Ülkemiz, TDT'nin yakaladığı ivmeyi sürdürmesi ve Türk dünyasında refah ve istikrara katkı sağlamasını teminen, TDT faaliyetlerine etkin ve aktif bir şekilde iştirak etmeye devam etmektedir.

Birlikte Kalkınma ve Refah için Güçlendirilmiş Ortaklık temasıyla İstanbul'da gerçekleştirilen Üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesinde alınan kararların, Afrika ülkeleriyle işbirliğimizin geliştirilmesini teminen 2022-2026 Türkiye-Afrika Ortak Eylem Planı çerçevesinde uygulanmasına devam edilmektedir.

b) Amaç

Ülkemizin çok taraflı kalkınma sistemindeki rolü, etkinliği ve görünürlüğü artırmak ve uluslararası kuruluş ve platformların küresel kalkınma gündemine yönelik çalışmalarına aktif katkı sağlamak temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
Ülkemizin çok taraflı kalkınma sistemindeki rolü, etkinliği ve görünürlüğü artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.975)		
Tedbir 975.1. Türkiye'nin çok taraflı kalkınma sistemindeki önceliklerine, hedeflerine ve işbirliği yöntemlerine ilişkin bütüncül stratejik çerçeve oluşturulacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Türkiye'nin çok taraflı kalkınma sistemine ilişkin bütüncül stratejik çerçeve oluşturulması kapsamında mevcut durumun tespitine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 975.2. Başta ev sahipliği yapılan kuruluşlar olmak üzere Güney-Güney ve üçgen işbirliği mekanizmaları da kullanılarak ülkemizin uluslararası kuruluşlara verdiği program bazlı destekler artırılacak ve bu kuruluşlarla tecrübe paylaşımına yönelik program ve projeler geliştirilecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Küresel kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik işbirlikleri, yeni mekanizmalar dâhil edilerek geliştirilecek ve üçüncü ülkelere yönelik ortak proje ve faaliyetler yürütülecektir. 2. Türkiye'de bölgesel ve küresel ofisleri bulunan BM kuruluşlarıyla etkin işbirliği sürdürülecektir.
Tedbir 975.3. Küresel kalkınma çabalarına katkı sağlamak üzere uluslararası kuruluşların bölgesel ofislerine ev sahipliği yapılmasına yönelik diplomatik girişimler sürdürülecek ve ev sahipliği yapılan kuruluşların uluslararası platformlarda görünürliğünün artırılmasına dönük çalışmalar yapılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Uluslararası kuruluşların bölgesel ofislerine ev sahipliği yapılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 975.4. Uluslararası düzeyde iş yapma kapasitesine sahip STK'ların ve özel sektör kuruluşlarının çok taraflı işbirliklerine dâhil olmaları teşvik edilecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. Özel sektör temsilcilerinin uluslararası kuruluşlarla işbirliği çabalarının ve UNDP İstanbul Kalkınmada Uluslararası Özel Sektör Merkezi'nin çalışmalarının desteklenmesine devam edilecektir.

BM, OECD, DTÖ, G20 ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası kuruluşların ve platformların küresel problemlerin tespiti ve çözüm önerilerine dönük çalışmalarında aktif rol üstlenecektir. (Kalkınma Planı p.976)

Tedbir 976.1. En az gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin kalkınma meselelerinin uluslararası kuruluşların gündeminde daha fazla yer almasına yönelik çalışmalar sürdürülecek ve bu kapsamda ev sahipliği yaptığımız En Az Gelişmiş Ülkeler için BM Teknoloji Bankası faaliyetleri desteklenecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. EAGÜ'lerin kalkınma meselelerinin uluslararası kuruluşların gündeminde daha fazla yer almasına yönelik çalışmalar sürdürülecek olup EAGÜ'lere ve EAGÜ'ler için BM Teknoloji Bankasına ülkemizin yanı sıra diğer ülkelerin de destek vermesine yönelik girişimlerde bulunulacaktır.
Tedbir 976.2. Küresel kalkınma gündeminin iklim değişikliği, yeşil dönüşüm, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir gıda sistemleri, afet risklerinin azaltılması ve dijitalleşme ile ülkemizin öncülüğünde yürütülen sıfır atık hareketi bağlamında sürdürülebilir atık yönetimi gibi meselelerine ilişkin uluslararası kuruluşlar nezdinde yürütülen çalışmalara aktif katkı sağlanacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı Dışişleri Bakanlığı (S), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	1. Çevre sorunları ve iklim değişikliğiyle mücadelede ülkemiz görünürülüğünün uluslararası platformlarda artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. 2. Enerji güvenliğimizin iletilemesi için temiz enerji geçişi odaklı uluslararası faaliyetlere aktif katılım sağlanacak ve ülkemizin iklim değişikliğiyle mücadele çabalarıyla örtüşen yenilenebilir ve nükleer enerji temelli üretimine yönelik uluslararası işbirlikleri takip edilecektir.
Tedbir 976.3. Düzensiz göçle mücadelede adil yük paylaşımı ve gönüllü geri dönüşlerin teşviki gibi konuların başta BM olmak üzere ilgili uluslararası kuruluşların gündeminde tutulması ile yapıcı çözüm önerileri ve ortak projeler geliştirilmesine dönük çabalar devam ettirilecektir.	Dışişleri Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı	1. Başta BM kuruluşları olmak üzere uluslararası kuruluşların düzensiz göçle mücadele ve gönüllü geri dönüşler konusundaki toplantılarına aktif katılım sağlanacaktır.
Tedbir 976.4. G20, MIKTA ve BRICS gibi uluslararası platformlarda ülkemizin etkinliği artırılacak ve önceliklerimiz doğrultusunda bu platformların olanaklarından daha fazla yararlanılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. G20, MIKTA ve BRICS gibi uluslararası platformlarda ülkemizin etkinliğinin artırılması ve bu platformların olanaklarından ülkemiz öncelikleri doğrultusunda daha fazla yararlanılması için çalışmalar sürdürülecektir.
Tedbir 976.5. Ülkemizin kültür, eğitim, bilim ve iletişim alanındaki politikalarının uluslararası kurum ve kuruluşların faaliyetlerine etkin bir şekilde yansıtılması suretiyle, ülkemizin bu alanlardaki görünürülüğü artırılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İletişim Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	1. UNESCO'nun başta Yürütme Kurulu ve Dünya Miras Komitesi olmak üzere karar alma organlarında ülkemizin aktif şekilde yer alması sağlanacaktır. 2. Uluslararası kuruluşların kültür, eğitim, bilim ve iletişim alanındaki gündemleri aktif bir şekilde takip edilecek ve ülkemizin bu alanlardaki çalışmalarının anılan gündemlere yansıtılmasına çalışılacaktır. 3. Ülkemizin miras alanlarının Dünya Miras Listesine, somut olmayan kültürel miras unsurlarının ise UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listelerine kaydı için gerekli eşgüdüm yürütülecektir.

<p>Tedbir 976.6. BM ve diğer uluslararası platformlarda insani yardım konularında düzenlenen toplantılara aktif katılım sağlanacak, benzeri toplantılara ev sahipliği yapılması konusunda girişimlerde bulunulacaktır.</p>	<p>İçişleri Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı</p>	<p>1. İnsani yardım operasyonu yürütülen ülkelere yönelik uluslararası kuruluşlarla işbirliği içerisinde düzenlenen toplantılara aktif katılım sağlanacaktır.</p>
<p>İslam dünyasıyla ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel alanlardaki ilişkilerimiz derinleştirilecek ve İSEDAK kapsamında İİT üyesi ülkelerin kalkınma çabaları desteklenecektir. (Kalkınma Planı p.977)</p>		
<p>Tedbir 977.1. İİT üyesi ülkelerin ortak kalkınma meselelerine yönelik bilgi ve veriye dayalı somut yol haritaları ve işbirliği önerileri geliştirilecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı</p>	<p>1. İSEDAK Çalışma Grupları kapsamında yapılacak anketler ve saha ziyaretlerini de içeren araştırmalarda İİT üyesi ülkelerin kalkınma seviyelerine göre yol haritaları ve somut politika tavsiyeleri ortaya konulmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.</p>
	<p>Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TCMB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>2. İSEDAK Altın Borsası Projesinin hayata geçirilmesine yönelik işbirliği çabaları sürdürülecektir. 3. Gayrimenkule Dayalı ve Gelişen Finansal Araçlar Bilgi Sistemi'ne (GEFAS) yeni İİT üyesi ülkelerin ve finansal ürünlerin dâhil edilmesine ve sistem içerisinde gayrimenkule dayalı ürünlerin alım-satım işlemlerinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 977.2. İSEDAK çalışma gruplarında ortaya konulan politika tavsiyelerinin İİT üyesi ülkelerde hayata geçirilmesine yönelik program ve proje destekleri geliştirilerek sürdürülecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İSEDAK Bakanlar Toplantısında kabul edilen politika tavsiyelerinin hayata geçirilmesine dönük İİT üyesi ülkeler ve İİT kuruluşlarının proje önerilerine yönelik destek sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 977.3. "İSEDAK Yüksek Düzeyli Dijital Dönüşüm Forumu" kapsamında üye ülkeler arasında somut işbirliği program ve projeleri geliştirilecektir.</p>	<p>Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İSEDAK Yüksek Düzeyli Dijital Dönüşüm Forumu kapsamında İİT üyesi ülkelere yönelik dijital alanda işbirliğinin ve becerilerin artırılmasını hedefleyen çalışmalar koordine edilecektir.</p>

<p>Tedbir 977.4. İİT üyesi ülkelerdeki KOBİ'lere yönelik İSEDAK KOBİ Programı hayata geçirilecektir.</p>	<p>Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. İSEDAK Bakanlar Toplantısında üye devletlerce kabul edilerek hayata geçirilen, İSEDAK KOBİ Programı kapsamında İİT üyesi ülkeler ve ilgili İİT kuruluşları ile ortak çalışmalar yürütülecektir.</p>
<p>Tedbir 977.5. İİT Tahkim Merkezinin kurumsallaşmasına ve uluslararası görünürülüğünün artırılmasına yönelik çabalar desteklenecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TOBB</p>	<p>1. İİT Tahkim Merkezinin uluslararası ticaret ve yatırım uyumsuzluklarının çözümü noktasında uluslararası görünürülüğünün artmasına yönelik destekler sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 977.6. İİT içi ticaretin geliştirilmesine yönelik İİT Üyesi Devletler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC)'nin tüm katılımcı ülkelerde etkin bir biçimde uygulanmasına ve Sisteme taraf olan ülke sayısının artırılmasına yönelik girişimler sürdürülecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı</p>	<p>1. TPS-OIC'in taraf ülkelerde etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik çabalar yoğunlaştırılacaktır. 2. TPS-OIC'in kapsamının genişletilmesi amacıyla yeni müzakerelere başlanmasına yönelik girişimler sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 977.7. Helal belgelerinin İİT üyesi ülkeler arasında karşılıklı tanınmasına yönelik Helal Akreditasyon Kurumları İslami Forumunun kuruluş ve faaliyete geçme süreçlerine aktif destek sağlanacaktır.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı</p>	<p>1. Helal Akreditasyon Kurumları İslami Forumunun kurumsallaşmasına yönelik çalışmalara aktif destek sağlanacaktır.</p>
<p>Tedbir 977.8. Ülkemizin ev sahipliği yaptığı "İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi", "İslam Tarih, Kültür ve Sanat Araştırma Merkezi", "İİT İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü" ve "İslam İşbirliği Gençlik Forumu" çalışmalarına verilen destekler sürdürülecektir.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Ülkemizin ev sahipliği yaptığı İİT kuruluşlarının çalışmalarına destek sağlanacaktır.</p>
<p>Ülkemizin önemli stratejik hedeflerinden biri olan AB üyeliğine ilişkin politikalar kararlılıkla uygulanacak ve AB müktesebatına uyum çalışmaları yürütülecektir. (Kalkınma Planı p.978)</p>		
<p>Tedbir 978.1. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakerelerinin yeniden canlandırılması, Türkiye ve AB arasındaki kritik tematik konularda yüksek düzeyli diyalog toplantılarının sürdürülmesi, "Vize Serbestisi Diyaloğu"nda ilerleme sağlanması ve Gümrük Birliği'nin güncellenmesi müzakerelerine başlanması için AB ile üst düzey diyalog ve temaslar artırılacaktır.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İçişleri Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. AB ile kritik tematik konularda yüksek düzeyli diyalog toplantıları ile üst düzey temaslar sürdürülecektir.</p>

<p>Tedbir 978.2. AB müktesebatına uyum çerçevesinde AB Komisyonu ile istişareler sürdürülecek, Alt Komite Toplantıları yapılacaktır.</p>	<p>Dişşleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Avrupa Komisyonu nezdinde Alt Komite Toplantılarının yapılmasına ilişkin girişimlerde bulunulacaktır.</p>
<p>Tedbir 978.3. AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı güncellenecektir.</p>	<p>Dişşleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. AB'ye Katılım için Ulusal Eylem Planı'nın uygulanması izlenecektir.</p>
<p>Bölgesel işbirliklerinden daha fazla istifade edilmesi için çalışmalar artırılacaktır. (Kalkınma Planı p.979)</p>		
<p>Tedbir 979.1. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üye ülkeleriyle yürütölen ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel alanlardaki işbirliği "Türk Dünyası 2040 Vizyonu" doğrultusunda derinleştirilecektir.</p>	<p>Dişşleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. TDT'nin kurumsallaşma sürecinin faaliyetlerinin diğer üye ölkeler ve gözlemcilerle etkin bir işbirliği içinde geliştirilmesi yönünde çalışılacaktır. 2. Türk dünyasındaki kalkınma, ekonomi ve yatırım odaklı faaliyet yürüten kuruluşların kurumsal kapasitelerini artırmaya yönelik ortak faaliyetler yürütölecektir. 3. Enerji ve bağlantısallık, teknoloji, inovasyon, sanayi ve bilim alanlarında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik üst düzey toplantılar düzenlenecektir.</p>
	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>4. TDT üye ve gözlemci ölkeleri ile insan kaynakları alanında tecrübe paylaşımı yapılmasına yönelik faaliyetler somutlaştırılarak sürdürölecektir.</p>
<p>Tedbir 979.3. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ve Gelişen Sekiz Ülke (D-8) gibi bölgesel kuruluşların sonuç odaklı program ve projelere yoğunlaştırılması yönünde girişimlerde bulunulacaktır.</p>	<p>Dişşleri Bakanlığı (S), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. D-8'in genişletilmesine yönelik çalışmalara destek sağlanacaktır. 2. EİT bünyesindeki işbirliklerinin etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. 3. KEİ'nin bölgesel krizler nedeniyle ivme kaybeden işbirliği faaliyetlerinin ilerletilmesine yönelik çalışmalarda bulunulacaktır.</p>
	<p>Dişşleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>4. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ile Türkiye, Rusya ve İran arasında yürütölen 3+3 Bölgesel İşbirliği Platformu'nun kurumsallaştırılmasına yönelik çabalar devam ettirilecek ve Platform kapsamında ortaya çıkacak bölgesel işbirliği fırsatları desteklenecektir.</p>

<p>Tedbir 979.4. TDT, D-8 ve EİT bünyesinde ticaretin geliştirilmesi için çalışmalarda bulunulacak ve mevcut bölgesel ticaret anlaşmalarının hayata geçirilmesine ilişkin çabalar artırılabilecektir.</p>	<p>Ticaret Bakanlığı (S), Dışişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşmasının kapsamının genişletilmesi amacıyla müzakerelere başlanması için girişimlerde bulunulacaktır. 2. EİT Ticaret Anlaşmasının (ECOTA) güncellenmesi amacıyla müzakerelere başlanması için girişimlerde bulunulacaktır.</p>
<p>Tedbir 979.5. Yeniden Asya Girişimi kapsamında Asya'da üyesi ya da ortağı olduğumuz bölgesel kuruluşlar ve çok taraflı mekanizmaların çalışmalarına aktif ve yenilikçi bir vizyonla katkı sağlanacaktır.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Yeniden Asya Girişimi kapsamında bölgesel örgütlerin çalışmalarına aktif katılım sağlanacak ve çeşitli projeler kapsamında işbirliği geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.</p>
<p>Tedbir 979.6. Üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesinde alınan kararların etkin bir şekilde hayata geçirilmesine ve dördüncü zirvenin düzenlenmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. 2022-2026 Türkiye-Afrika Ortak Eylem Planı'nda kayıtlı projelerin hayata geçirilmesine devam edilecek ve Afrika Birliği Sekreteryasıyla düzenli istişareler sürdürülecektir. 2. Afrika kıtasındaki bölgesel teşkilat ve mekanizmalarla temaslara artırılabilecek ve ortaklık mekanizmaları geliştirilecektir.</p>
<p>Tedbir 979.7. Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi ile yürütülen Açılım Politikası stratejik ve yapısal bir bakış açısıyla ve ortaklık anlayışıyla derinleştirilecek ve bölgedeki uluslararası kuruluşlara proje temelli katkı sağlanacaktır.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), Kültür ve Turizm Bakanlığı</p>	<p>1. Latin Amerika ve Karayipler Bölgesindeki bölgesel kuruluşlar ile ülkemiz ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecek ve bu kuruluşlar nezdinde ülkemiz görünürlüğünün artırılmasına yönelik projelere katkı sağlanacaktır.</p>
<p>Bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda görev yapan Türk vatandaşlarının sayısı ve niteliği artırılabilecektir. (Kalkınma Planı p.980)</p>		
<p>Tedbir 980.1. Bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda görevlendirilen kamu personeli sayısı artırılabilecek ve ülkemizin uluslararası kuruluşlar nezdindeki daimi temsilciliklerinde yer alan uzman kadroları güçlendirilecektir.</p>	<p>Dışişleri Bakanlığı (S), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda görevlendirilen kamu personeli sayısının artırılmasına yönelik girişimler sürdürülecektir.</p>
<p>Tedbir 980.2. Yükseköğrenim düzeyindeki öğrencilere uluslararası kuruluşlardaki kariyer olanakları ve bu kuruluşlara başvuru süreçlerine ilişkin farkındalık artırma programları düzenlenecektir.</p>	<p>Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği (S), Dışişleri Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları</p>	<p>1. Yükseköğrenim düzeyindeki öğrencilerin uluslararası kuruluşlardaki kariyer olanakları hakkında bilgilendirilmesi için hazırlanan programlar ve içerikler mevcut dijital araçlar üzerinden paylaşılabilecektir.</p>

2.5.10. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

a) Mevcut Durum

Küresel salgın, artan gıda ve enerji güvensizliği, çatışmalar ile iklim değişikliğiyle bağlantılı çevresel felaketler gibi zorluklar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarındaki (SKA) küresel ilerlemeyi sınırlamış ve bazı alanlarda geriye gidişler yaşanmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan 2025 yılı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporunda SKA'ların sadece yüzde 35'inin planlandığı şekilde veya orta düzeyde ilerlemekte olduğu ve yüzde 18'inin ise geriye doğru gittiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda, önümüzdeki süreçte tüm ülkelerin SKA'lara ulaşılmasına yönelik gayretlerini artırması ve somut hedefler yoluyla ilerlemeyi izlemeleri beklenmektedir.

SKA'ları kalkınma planları aracılığıyla hayata geçiren ülkemiz tarafından hedefe ulaşmaya yönelik çabaların artırılması açısından On İkinci Kalkınma Planı bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. Planda temel politika ve öncelikler belirlenirken SKA'lar göz önünde bulundurulmuştur.

Türkiye'nin SKA'lara yönelik siyasi sahipliği ve ilerleme kararlılığını ulusal ve uluslararası düzeylerde göstermeye hizmet eden Ulusal Gönüllü Gözden Geçirme Raporları (Voluntary National Reviews, VNR) SKA'ların uygulama sürecini etkinleştirmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin üçüncü VNR hazırlıkları Strateji ve Bütçe Başkanlığı koordinasyonunda başlatılmış olup süreç tüm paydaşların işbirliği ile yürütülecektir. 2022 yılında oluşturulan Ulusal Sürdürülebilir Kalkınma Koordinasyon Kurulunun üçüncü VNR hazırlıkları sırasında üst düzey bir sahiplikle etkili bir izleme ve değerlendirme sürecine katkı sağlaması öngörülmektedir. TÜİK tarafından SKA göstergeleri için ulusal düzeyde izlemenin sağlanması ve gösterge setinin genişletilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, SKA göstergeleriyle ilgili güncel gelişmeler Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri internet portalı üzerinden kullanıcıların hizmetine sunulmaktadır. Ekim 2025 itibarıyla portalda 165 gösterge seti raporlanmakta, 47 veri ise araştırılmaktadır. 2026 yılında portalın işlevselliğinin ve kapsamının artırılması için faaliyetlerin yürütülmesi hedeflenmektedir.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile İtalya Çevre ve Enerji Güvenliği Bakanlığı arasında imzalanan Mutabakat Zaptı kapsamında sürdürülebilir kalkınma alanında işbirliği faaliyetleri devam etmektedir. İkili işbirliği kapsamında yürütülecek potansiyel proje faaliyetlerine ilişkin taslak çalışma planı, izleme-değerlendirme çerçevesi, yönlendirme ilkeleri ile usul ve esaslar hazırlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmada politika uyumu konusunda ortak proje geliştirme çalışmalarına başlanmıştır.

b) Amaç

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının (SKA) katılımcı bir yaklaşımla gerçekleştirilmesine yönelik uygulamaların sağlanması ile koordinasyon, takip ve gözden geçirme süreçlerinin etkinliğinin artırılması temel amaçtır.

c) Politika ve Tedbirler

Politika/Tedbir	Sorumlu/İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Yürütülecek Faaliyetler ve Projeler
SKA'ların etkin ve düzenli izleme ve değerlendirmesine devam edilecek ve uygulamaya ilişkin ilerleme düzeyi takip edilecektir. (Kalkınma Planı p.982)		
Tedbir 982.1. Ülkemizin SKA'lar doğrultusundaki ilerlemesini, uygulanan politika ve programlar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde değerlendirmek üzere Üçüncü Ulusal Gönüllü Gözden Geçirme Raporu hazırlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S)	1. Üçüncü Ulusal Gönüllü Gözden Geçirme Raporunun hazırlık çalışmaları başlatılacaktır.
Tedbir 982.3. SKA'ların ilerleme düzeyinin değerlendirilmesine yönelik etkileşimli SKA haritası oluşturulacak ve karar alma süreçlerinde dikkate alınması sağlanacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, İlgili STK'lar	1. Sürdürülebilir kalkınma için politika uyumuna yönelik OECD nezdinde yürütülen çalışmalara katılım sağlanacak, İtalya ile ikili işbirliği ve tecrübe paylaşımı faaliyetleri yürütülecektir.
Tedbir 982.4. Ulusal SKA gösterge setinde üretilmeyen göstergelerin üretilmesi sağlanacak, veri kırım düzeyi artırılacak ve kalitesi iyileştirilecektir.	Hazine ve Maliye Bakanlığı (S), Strateji ve Bütçe Başkanlığı, TÜİK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili STK'lar	1. Ulusal SKA gösterge seti kapsamında üretilen gösterge sayısı ve mevcut göstergelerin kırım düzeyi artırılacaktır.
SKA'ların yerel düzeyde uygulanmasının desteklenmesi amacıyla SKA'ların uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi konusunda yerel yönetimlerle işbirliği yapılacaktır. (Kalkınma Planı p.983)		
Tedbir 983.1. Yerel yönetimler tarafından hazırlanan gönüllü gözden geçirme raporlarının sayısı artırılacaktır.	Strateji ve Bütçe Başkanlığı (S), Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, İlgili STK'lar	1. Yerel Gönüllü Gözden Geçirme Raporu (Voluntary Local Reviews, VLR) hazırlama kapasitesinin artırılması için farkındalık oluşturma faaliyetlerine destek sağlanacaktır.